CEMALEDDİN ARVASİ
(PARLAKIŞIK)
Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

1

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

1. Cilt

© Bütün yayın hakları
"Lüleburgaz Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği"ne aittir.
Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Sertifika No: 34634
1. Cilt ISBN: 978-605-82969-0-9
1. Baskı: Aralık 2016 - İstanbul

Baskı: Step Matbaacılık
Göztepe Mah. Bosna Cad. No:11 Bağcılar/İst.
Tel:0212 446 88 46 Sertifika No: 12266

Lüleburgaz Eğitim Kültür ve Dayanışma Derneği
Yılmaz Mahallesi Arka Bahçeler Sokak No:16
Lüleburgaz - Kırklareli
Telefon: 0288 412 55 90

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kuddise Sirruh

TEFSİR SOHBETLERİ

1. Cilt

Seyyid Cemaleddin ARVASİ (PARLAKIŞIK) **Rahmetullahi Aleyh'**in, Kirazlı Mescid ve Beyazid Camii'sinde verdiği kıymetli tefsir sohbet (dersleri,) bu sohbetlere iştirak eden talebeleri tarafından kitaplaştırılmıştır. Hamd-û senâlarımız ihsan eden, muvaffakiyete erdiren Âllâh-û Teâlâ'yadır ve rucûumuz da ancak O'nadır, Celle Şânûhû.

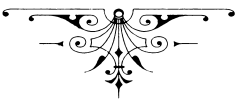

CEMALEDDİN ARVASİ (PARLAKIŞIK)

Kaddesallahu Sırruhu

DOĞUM YER VE TÂRİHİ İLE NESEBİ

Van vilâyetinin "Başkal'a" kazâsında, 1894 yılında mübarek bir anneden ve âlim, tasavvufta kuvvetli ehl-i kalb bir babadan dünyaya gelmişlerdir.

Babası Merhum Şemseddin Efendi, Başkale'de otuz üç yaşında vefat etmiş, kabri Başkale kabristanındadır. Seyyid Cemaleddin Kaddesallahû Sırrıhülaziz Efendi'nin dedeleri Halife Mustafa Efendi, (Rahmetullahi Aleyhimâ) Hakkâri'nin Yüksekova kazasının Sâkitan köyündendir.

Neseb-i şerifleri, anne tarafından Abdülkadir-i Geylâni'ye ulaşır. Dedeleri Oniki İmâm'dan, İmâm Ali Rızâ bin Mûsâ Kâzım soyundan olup seyyid oldukları, Irâk'taki mahkeme-i şer'iyye kayıtlarında yazılı olduğu gibi, Seyyid Abdülkâdir-i Geylânî'nin (Kuddisesırruh) torunu, Seyyid Abdürrezzâk Efendi'nin mübarek el yazısı ile de tasdiklidir.

Cemâleddin Kuddisesırruh'un, Ali Radıyallahû Anh'a kadar bütün dedeleri, zamanlarının âlim ve faziletli insanları idiler. Birçoğu zamanının kutbu, devrinin en büyük evliyâsı ve rehberiydi.

Dedeleri Seyyid Mustafâ Efendi Kuddisesırruh, Tarîkat-ı Aliyye-i Nakşibendiyye büyüklerinden Seyyid Tâhâ-i Hakkârî'nin oğlu, Seyyid Ubeydullah'ın halîfesiydi.

Hanedân-ı Rasûlûllah Sallallahû Aleyhivesellem Efendimiz'in neseb-i âlîlerinden olan Arvâsî âilesi, yaklaşık yedi yüz seneden

ziyade ilim ve irfan neşretmekte, en üstün insanlık meziyetlerinde numune olmakla tanınmış ve halk arasındaki ayrılıkları gidermekte, millî birlik ve beraberliği sağlamakta büyük vazifeler üstlenmiş ve bunları devam ettire gelmiş mübarek bir ailedir. Medreselerinde birçok ulema, ezkiyâ, müftü ve devlet adamı yetişmesine vesile olan bu kişilerin gayretleri sâyesinde, Türkiye'mizin doğu vilayetleri ve İran, Irak'ın sınır boylarındaki halk, Sünnîlikte devâm etmektedirler.

İLİM TAHSİLİ VE TEDRİSLERİ

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh, ilk ilmi tahsillerini amcası, Nakşibendî Hâlidî şeyhi, Seyyid Abdûlhakîm Efendi'nin huzurunda, Van'daki Arvasîlerin medresesinde tamamladı.

Medrese usül ve tarzı üzere; Arap ve Fars dili ve edebiyatı,(ilm-i sarf, nahiv, bedî, beyân, belâğat, meânî), mantık, münâzara, vad', tefsîr, usûl-i fıkh, kelâm, tasavvuf, münâzara, İlâhî ve tabiî hikmet, fen ve matematik gibi birçok zahirî ve bâtınî ilimlerde, rahle-i tedrisini tamamlayarak, ikmal-i nûsh ederek ilm-î icazetnâmeyi aldılar.

Seyyid Cemâl Efendi Kuddisesırruh, İstanbul'a teşriflerinden önce, 3 yıl Mısır'da, El-Ezher üniversitesinde Usûl-û Fıkıh okuyup fakih olarak yetişti. Ayrıca Konya'da, Mesnev-i Şerif'i tamam okudu. Akabinde de Medrestü'l Mütehassisînde Şeyhül İslam Vekili Allame Zâhidü'l Kevserî gibi birçok ulemanın derslerine iştirak ettiler. Seyyid Cemaleddin Kuddisesırruh, sonra Seyyid Abdülhakim Efendi'nin biraderi (Süleymaniye Medresesi Şafii fıkhı müderrisi amcaları) Seyyid Taha Efendi'den okumuş, sonra Van'da Seyyid Muhammed Sıddîk Efendi'den okumuşlardır. Daru'l Fünun Edebiyat Fakültesine kayıt olmuşlar ve 1926 yılında mezun olmuşlardır.

Seyyid Cemâleddin Efendi, İstanbul'da iktisat tahsili de yapmışlardır. (Amcaları Seyyid Abdülhakîm Arvâsî Kuddisesırruh'un tavassutu ile Emekli Sandığında memuriyete başlamışlar) ve emekli olunca da maaş almaksızın Süleymaniyye'ye yakın, Kirazlı Mescid imam hatipliğine devam etmişlerdir. Uzun yıllar ilim neşretmiştir.

Arabi ve Farisî'si pek kuvvetli idi. Mesnevi üzerinde eşsiz, derin malûmatı vardı. Cuma namazlarından önce Mesnevi-i Şerif okutmuşlardır. Mesnevi-i Şerîf'i büyük bir vukufiyetle, başta Ankaravi İsmail Rüsûhi Dede Kuddisesırruh Şerhi olmak üzere, Sarı Abdullah Efendi şerhi ve diğer şerhlerden istifade ile birkaç defa okutmuşlardır.

Seyyid Cemâleddin Efendi, Kirazlı Mescid'de havas ve avam her kesime umumi sohbet ve dersler yapmışlardır. Kendileri Kenz'ül İrfan, Mesnevi, Gülistan ve Ramuzü'l Ehadis okumuşlar, tefsir ve hadis dersleri vermeye devam etmişlerdir. Ayrıca Beyazid Camisinde de kıymetli vaaz ve hutbeleri ile uzun seneler İstanbul halkını irşat etmişlerdir.

Tefsirden Kadı Beyzâvî ve Haşiyeleri, Nesefî, Hazîn okutmuşlar Celâleyn Tefsîrine bilhassa önem vermişler ve derslerde bu tefsiri başından sonuna kadar okutmuşlardır. Hikmet menbaı olan bu dersleri, kayıt altına alınmıştır.

ŞEYH ABDÜLGAFÛR EL-ABBÂSİ EL- MEDENÎ EL- HANEFÎ EL-MÜCEDDÎ KUDDİSESIRRUH'A İNTİSABLARI

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh, 1960 yılında Hacca gider. Medine-i Münevvere'de bulunduğu sırada intisab edeceği bir mürşid-i kâmil arar. Mescid-i Nebevi'de bu niyet ile tefekkür ve duâ ile oturmakta iken, Şeyh Abdülgafur Efendi selam verir ve yanına gelip önünde oturur.

"Min eyne ehâna hâzâ. Nereden bu kardeşimiz?" diye sorar.

"Efendim Türkiye'den geldim..."

"Ravza-i Mutahhara'da fazla dünya kelamı konuşmayalım. Buyurun eve gidelim. Size bir sütlü çay içireyim. Hem orada sohbet edelim, tanışalım." Böyle diyen Şeyh Abdülgafûr Efendi, Seyyid Cemaleddin Efendi'nin elinden tutup evine misafir buyururlar.

Şeyh Abdülgafûr Efendi'nin bir hususiyeti, manen dolmuş taşmış bir insan olmasıyla beraber âlim olmasıydı. Delhi'nin en büyük

âlimlerinden idi. Senelerce usul, fıkıh, mantık, kelâm okuttu. Manevî tesiri kuvvetliydi. Hastalara, bunalmışlara okurdu. Teveccühlerinde, duâlarında şu hadis-i şerifi çok zikrederlerdi.

"İnsan bedeninde bir et parçası vardır ki ona kalb denir. O düzeldi mi, her şey düzelir."

Şeyh Abdülgafûr Efendi'yi Ziyaret

Seyyid Hasan Fehim Arvasî ile Medine'deki münasebetlerimiz günden güne inkişaf ediyordu. Merhum, bir gün fakire; "Efendim Mühürcü Fehmi Efendi, Nakşibendi meşayihinden aynı zamanda Peygamber Efendimizin amcası Abbas Radıyallahû Anhûma neslinden Şeyh Abdülgafûr Efendi isminde bir zattan bahsetti ve ziyaretlerine sizinle birlikte gitmemi söyledi. Lütfetseniz de bu büyük zatın ziyaretleri ile müşerref olsam." buyurmuşlardı. "Hay hay emredersiniz" dedim, beraberce gittik. O gün Abdülgafûr Efendi, tasavvuf, tarikat ve zikir bahsinde unutamayacağımız, çok arifane, âlimane bir sohbet lütfetmişti. O eşsiz letafetteki sohbetin lezzeti...

Dergâhtan ayrılırken, Hasan Fehim Arvasî Efendi'nin, unutamadığım intibaları şöyle idi; "Şeyh Abdülgafûr Efendi konuşurken sanki merhum babamı dinliyordum. Artık bundan sonra, bu gibi zevatı zor bulacağız. Çünkü bunları yetiştirecek müesseseler kalmadı. İnşallah ömrüm oldukça bu zatın sohbetinden mahrum kalmamaya gayret edeceğim. Bendenizi, böyle kıymetli zevatla tanıştırdığınızdan dolayı, size ebediyyen medyûn-i şükranım aziz efendim. Fakîrinizi, bu kadar manevi ziyafetlere mazhar kıldığınızdan dolayı, size olan şükran borcum hesapsızdır. Mükâfatınızı ancak Rabbim verecektir. Bu büyük saadeti, İnşallah Peygamberimizin Livâü'l Hamd sancağı altında toplandığımız gün göreceğiz."

Seyyid Cemâleddin Efendi Kuddisesırruh Şeyh Abdülgafûr Efendi Kuddisesırruh'dan, Nakşibendî, Kâdiri, Kübrevî, Sühreverdi ve Çeştiyye tarikatlerinden İcazet almışlardır.

ESERLERİ

1- Tefsir Notları Arapça
2- Hayrü'l Kelam Liseyyid'il Enâm 2.cilt Arapça On bin Hadis-i şerif içeriyor.
3- Hayrü'l Beyân Fi Ahval-i Nebiyyi Ahir Zaman Sallallahû Aleyhivessellem. Siyer ve İslam tarihine dair 2 cilt.
4- Esmaullahil Hüsnâ.
5- Kasîde-i Bürde Şerhi
6- Menâsiki Hac (Haccın Rükünlerine dair)
7- Akaid Risâlesi(Prof.Dr.Ramazan Ayvallı yayına hazırlamış Buhara Yayınlarından basılmıştır.)
8- Mesnevi'den bazı kısımların şerhi
9- Mektûbat-ı Şerif'ten Seçmeler Farsça
10- Namaz Risalesi

AİLESİ

Şemseddin, M. Halid ve Ahmed isimlerinden oğulları ile Lebibe, Ziba, Hasibe isimlerinde kızları ve bunların da çocukları vardır.

VEFÂTI

Ömrünü ilme ve milletine hizmete vakfetmiş mübarek Allah dostu 10.10.1976 da rahmet-i Rahmana kavuşmuşlar. İnnalillahi ve innâ ileyhi râciûn.

Naaşı, Bakırköy'deki evinden alınıp öğlen namazına müteakip Eyüp Camii'nden kaldırılıp Eyüp Sultan mezarlığında Murteza Efendi mescidi yanındaki aile mezarlığına defnedilmiştir. Merhum Necip Fazıl Kısakürek ile mezarları yakındır. Vefatının ardından Necip Fazıl Kısakürek, "İstanbul Cemalini kaybetti" demiştir.

Cenâb-ı Hak, cümlemizi şefâatlarına nâil eylesin.

TARÎKAT-I ALİYE-İ NAKŞİBENDİYE SİLSİLESİ

Muhammed Mustafa (Sallallahû Teâlâ Aleyhivessellem)
- Ebi Bekr Es-Sıddîk (Radiyallahu Anh)
- Selmân-ı Pâk-i Fârisî (Radiyallahu Anh)

- İmâm-ı Kâsım (Rahmetullahi Aleyh)
- İmam Cafer-i Sâdık (Rahmetullahi Aleyh)
- Beyazîd-i Bestâmî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Hasen Harkâni (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Kâsım-el Cürcânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Aliyy-il Fârmedî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebi Yûsuf Hemedânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Abdulhâlık Gucdevânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Ârif Revegerî (Rahmetullahi Aleyh)
- Mahmud-ul-Fağnevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Azîzan Alî Râmîtenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Bâbâ Semmâsî (Rahmetullahi Aleyh)
- Emîr-i Külâl (Rahmetullahi Aleyh)
- Şah-ı Nakşibend (Rahmetullahi Aleyh)
- Alâeddîn-i Attâr (Rahmetullahi Aleyh)
- Ya`kûb-u Çerhî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ubeydullâh-il-Ahrâr (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Zâhid (Rahmetullahi Aleyh)
- Derviş Muhammed (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Emküngî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Bâkibillâh (Rahmetullahi Aleyh)
- İmâm-ı Rabbânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Mâ'sum Fârûkî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Seyfeddîn (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Muhsîn Dehlevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Nur Muhammed Bedeyûnî (Rahmetullahi Aleyh)
- Mazhar Cân-ı Cânan (Rahmetullahi Aleyh)
- Abdullah Şâh-ı Dehlevî (Rahmetullahi Aleyh)
- Ebî Saîd Ahmed (Rahmetullahi Aleyh)
- Ahmed Saîd el-Medenî (Rahmetullahi Aleyh)
- Dost Muhammed Kandahârî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Osman Dâmânî (Rahmetullahi Aleyh)
- Muhammed Sirâceddîn (Rahmetullahi Aleyh)
- Mevlânâ Muhammed Fadl Aliyy-il-Kureyşî (Rahmetullahi Aleyh)

• Şeyh Abdulğafûr El- Abbâsî el Medenî (Rahmetullahi Aleyh)
• Şeyh Seyyid Cemâleddin Arvasî (Rahmetullahi Aleyh)

SİLSİLE-İ NESEBLERİ

Seyyid **Cemâleddin,** ibnü's-seyyid Şemseddin, ibnü's seyyid **Mustafa,** ibnü's Seyyid **Muhyiddin,** ibnü's Seyyid **Muhammed,** ibnü's seyyid **Abdurrahman,** el- Müştehir bi'l âlimü'l Arvasî ibnü's seyyid **Abdullah,** ibnü's-seyyid **Muhammed,** Şehabüddin ibnü's-seyyid İbrahim, ibnü's-seyyid **Cemâlüddin,** el- Müştehir bi'l-âlimü'r-rabânî, el-âlimü'ddini fi-zamanecah ve şebabe ba'de ebihi tederrese bi kemâli'l-itkân cemiü'l-ulumü'l islamiyye ibnü's-seyyid **Kemâleddin,** ibnü's-seyyid **Muhammed,** el- müştehir bi'l Kutbiyye ibnü's-seyyid **Kasım,** ibnü's-seyyid İzzeddin, ibnü's-seyyid **Abdülaziz,** ibnü's-seyyid Haci **Kasım,** el-Bağdadiü'l müştehir bi'l âlimü'l Bağdadî maal hitatü'l Mısrıyye fi zemani Tedrisi fi Camiü'l ezher ibnü's-seyyid **Abdülcebbâr,** ibnü's-seyyid **Cemâlüddin,** el-âlimü'ddin hali gavsü's sekaleyn **Abdülkadirül Geylânî,** ibnü's-seyyid **Haydar,** ibnü's-seyyid **Abdullah,** ibnü's-seyyid **Kasım,** el Müştehir bi'l kutbil Bağdadî fi'l kıt'atil Irakiyeti ibn ebi'l ula ibnü's-seyyid **Hasanü't Tahir,** ibnü's-seyyid **Ebi Abdullah,** ibnü's-seyyid **Mansur,** ibnü's-seyyid **Abdülaziz,** ibnü's-seyyid **Nizar,** ibnü's-seyyid **Ma'z,** ibnü's-seyyid **Ahmed,** ibnü's-seyyid İsmail, ibnü's-seyyid **Murad,** ibnü's-seyyid **Mehdi,** ibnü's-seyyid **Abdullah,** ibnü's-seyyid **Hüseyin,** ibnü's-seyyid **Muhammed,** ibnü's-seyyid **Hasan,** ibnü's-seyyid **Ali,** ibnü's-seyyid **Muhammed,** ibnü's-seyyid **Ali Cevad,** ibnü's-seyyid **Musa,** ibnü'l İmam Ali Rıza, ahadü'l eimmeti'l isna aşere bin İmam Musa Kazım, ibn İmam Caferüs-Sadık, ibn İmam Muhammed Bakır, ibnü'l İmam **Zeynelabidin,** ibnü'l İmam Hüseyin, seyyidüş-Şüheda ibnü'l İmam Ali zevci **Fatımatü'z Zehrâ** Rıdvanullahi teâla ecmaîn.

İçindekiler

Fatiha Sûresi / 17

Bakara Sûresi / 21

Âl-i İmran Sûresi / 369

Nisâ Sûresi / 575

اَعُوذُ بِاللهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

İlâhi! Hamdini sözüme sertaç ettim, zikrini kalbime mi'raç ettim, kitabını kendime minhac ettim. Ben yoktum var ettin, aşkınla gönlümü bikarar ettin. İnâyetine sığındım, lütfuna geldim. Kulluk edemedim, affına geldim. Şaşırtma beni, doğruyu söylet, neşeni duyur, hakikati öğret. Sen duyurmazsan ben duyamam, sen söyletmezsen ben söyleyemem, sen sevdirmezsen ben sevemem. Sevdir bize hep sevdiklerini. Yerdir bize hep yerdiklerini. Yar et bize erdirdiklerini. Sevdin Habibini, kâinata sevdirdin. Sevdin de Hıl'at-ı Risâleti giydirdin. Makam-ı İbrahim'den, Makam-ı Mahmud'a erdirdin. Server-i Asfiyâ kıldın, Hatem-i Enbiya kıldın, Muhammed Mustafa kıldın. Salât-û selâm, tahiyyât-û ikram, her türlü ihtiram O'na, O'nun âline, ahbabına, ailesine, ashabına ve etbâına Yâ Rab!

سُورَةُ الْفَاتِحَةِ ﴿١﴾ FÂTİHA SÛRESİ

1- بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

2- اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ

Hamd, âlemlerin Rabbi olan Âllâh'a mahsustur. Bütün hamd-û senâ, O Âllâh'a ki Rabbil Âlemin'dir. Âlemlerin mürebbisi ve mâlikidir.

3- اَلرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِۙ

Rahman ve Rahimdir. Rahman, dünyada Mü'min ve kâfir bütün kullarına acıyan, Rahim ise ahirette yalnız Mü'min kullarına acıyan mânâsına gelir. Bu isim Besmele'de geçmişken burada zikredilmesi, rahmetinin gazabından çok olduğunu beyan içindir.

4- مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِۜ

Hesap ve ceza gününün hâkimidir. Her insanın, yaptığı iyiliklerin mükâfatını ve kötülüklerinin cezasını göreceği, iyi ile kötünün ayırt edileceği günün yegâne hakimi, sahibi, mâliki, O'dur.

5- اِيَّاكَ نَعْبُدُ وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُۜ

Ey Âllâhım, yalnız sana ibadet ederiz ve yalnız senden yardım

ve inâyet bekleriz. İbadet; kulun, Hâlıkına, lütf-u ihsan buyurduğu nimetlere karşı şükran hislerini arzetmesi, Âllâh-û Teâlâ'yı anarak (kudretini, kuvvetini, azabını, rahmetini ve ihsanını düşünerek) ruhunu temizlemesidir.

Cenâb-ı Hak'kın yardımına nâil olmak, Hak Teâlâ'dan yardım niyaz edebilmek, evvelâ bihakkın O'na kulluk ve ibadet etmeye bağlıdır.

6- اِهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

Bize doğru yolu hidâyet et. Bizi doğru yolda sabit kıl ki bu yol, hayır ve selâmet yoludur. Hedefe bu yoldan ulaşılır. Maksat İslâm'dır. Kur'an-ı Kerim ve içindeki hükümleridir.

7- صِرَاطَ الَّذِينَ اَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

O kendilerine ni'met verdiklerinin yoluna ki bu yol enbiyâ ve sıddıklardan, şehit ve salihlerden in'am ettiğin dostlarının yoludur. Nimet-i haz ve saadet demektir. Haz ve lezzet veren şeylere de ni'met denir.

غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ Gazabına uğrayıp İslam'ı terk edenlerin yoluna değil, hevâ ve hevesine uyup doğru yoldan azmışların yoluna değil. Âllâh'ın gazabına uğrayanlar yahudiler ve azmışlardan murâd da hıristiyanlardır.

Fâtiha, Mekke'de nâzil olmuştur. 7 âyettir. Kur'an'ın ilk sûresi olduğu için açış yapan, açan mânâsına "Fâtiha" denilmiştir. Diğer adları şunlardır; Ümmül Kitap (kitabın anası,) el-Esas, el-Vêfiye, el-Kâfiye, es-Seb'al Mesâni (iki defa inen yedi âyet), el-Kenz.

Peygamberimiz **"Fâtiha'yı okumayanın namazı olmaz."** buyurmuştur. Onun için Fâtiha, namazların her rek'atında okunur.

Hastalara okunursa Âllâh'ın izniyle hasta şifâ bulur. Mânâsı itibariyle Fâtiha, en büyük duâ ve münacaattır. Onun için her vesilede Fâtiha okumak uğur sayılmış ve her duâda Fâtiha okunmuştur. Kulluğun yalnız Âllâh'a yapılacağı, desteğin yalnızca Âllâh'tan geldiği, doğru yola varmak da doğru yoldan sapmak da Âllâh'tan olduğu çünkü hayrı da şerri de yaratanın Âllâh olduğu, hususları bu sûrede ifâdesini bulmuştur.

Kur'an, insanlığa doğru yolu göstermek için indirilmiştir. Kur'an'ın ihtiva ettiği esaslar toplu olarak Fâtiha'da vardır. Zira Fâtiha'da önce övgüye ve ta'zime lâyık bir tek Âllâh'ın varlığı, O'nun hakimiyeti, Mâbudum bilhak oluşu, O'ndan başka dayanılacak bir güç bulunmadığı anlatılır ve doğru gitmek için iyi insan olmak dileğinde bulunulur.

Fâtiha, Kur'an-ı Azimüşşân'ın bir fihristi, tahsilâtıdır. İmam-ı Ali Radıyâllâhû Anh; "Fâtiha'nın mânâsı, bir deve yükü yapılabilir" buyuruyor.

"Euzûbillâhimineşşeytanirracim" İstiâze, Şeytanın şerrinden muhafaza buyur Ya Âllâh! Racim olan şeytanın hilelerinden koru demektir.

"Bismillâhirrahmânirrahim" Âllâh-û Teâlâ'nın ism-i yardımı ile yapmaya niyet ediyorum. **Errahman;** Dünyada Mü'min, kâfir bütün kullarına acıyıp yardım eden. Ahirette ise yalnız Mü'min kullarına acıyan, yardım eden Âllâh'ın adıyla demektir.

سُورَةُ الْبَقَرَةِ ﴿٢﴾ BAKARA SÛRESİ

بِسْمِ اللهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Medine'de nâzil olmuştur. 286 âyettir, Kur'an'ın en uzun sûresidir. Yalnız 281. âyeti, Veda Hacc'ında Mekke'de inmiştir. İslam hukukundaki ana kâidelerin birçoğu bu sûrede geçer.

Bu sûre-i celilede bakara bahsi, Ben-i İsraile ait bir bakara olduğu için, tesmiye-i kül ve ism-i cüz, Kur'ân-ı Azimüşşân'da geçiyor. Bütün sûreye de Bakara denilmiştir.

1- الٓمٓ

Müteşabihât-ı Kur'aniyyedendir. Müfessirin-i İzâm'ın bazıları demişler ki; "Bu, muhib ile mahbûbun arasında bir şifre gibidir. Âllâh-û Teâlâ'nın, Habibine bildirdiği bir kelimattır. Biz burada reyimizi karıştırmıyacağız. Âllâhû â'lemû bi murâdihi bizâlike. Âllâh, muradına âlemdir." Âllâh'ın va'dına havâle etmişler, burada bir mânâ vermemişler.

Bir kısmı da demişler ki الٓمٓ sûrenin ismidir. Bir kısmı da demişler ki her harften, bir kelime muraddır. Meselâ Elif'den Âllâh, Lâm'dan Cibril, Mim'den Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. Cibril'den Muhammed'e Sallâllâhû Aleyhivessellem, Kur'an-ı Azimüşşân geldi. Yahut Elif'den Âllâh, Lâm'dan Lâtif, Mim'den Mecit. Âllâh, Lâtif, Mecit gibi böyle teviller yapılmıştır.

Fakat hepsinden eslem olan, Âllâh-û Teâlâ'nın reyine havâle etmektir. Çünkü Müteşabihât-ı Kur'aniyyedendir.

Bir kelime, bir mânâsı bilinsin işaretler gibidir. İşaret, anahtarı olmayınca bilinmez. Ancak anahtarı, Rasûl-û Ekrem'dedir.

2- ذٰلِكَ الْكِتَابُ لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ ۛ هُدًى لِلْمُتَّقِينَ ۙ

ذٰلِكَ الْكِتَابُ Kitap kelimesi elif, lâm ile olursa Kur'an-ı Azimüşşân muraddır. Elif, lâm olmazsa her kitaba da kitap denilir. Bu kitap yâni bu Kur'an-ı Azimüşşân, لَا رَيْبَ ۛ فِيهِ şek ve şüphe yok ki Âllâh'tan nâzil olmuştur. Şek ve şüphe yok denildikten sonra denebilir ki bu kadar hıristiyanlar, yahudiler, münafıklar şek ve şüphe ediyorlar. Onların şüpheleri ya tetkik etmediklerinden dolayı ya da anlamadıklarından dolayıdır. Yahut da inattan dolayıdır. İnattan veya cehaletten hâsıl olan şek ve şüphenin bir kıymeti yoktur. Her kim ki Kur'an-ı Kerim'i, inatsız olarak iyice bir düşünürse tetkik ederse, şüphesiz imân eder ki Âllâh'ın kelâmıdır.

هُدًى لِلْمُتَّقِينَ ۙ Bu Kur'an-ı Azimüşşân Hâdi'dir. Hidâyette yetiştiriyor, doğruya yetiştiriyor. Ama kimleri? Mütteki olanları, Âllâh'tan korkanları. Âllâh'tan korkmayanı, Kur'an ona ne yapacak? Kur'an-ı Azimüşşân, hem hâdidir hem mudil. Kur'an'a imân edenler hidâyete gelir. Kur'an'ı inkâr eden dalâlete girer. Kur'an-ı Azimüşşân'a imân etmedi mi Kur'an, onu hidâyete getirmiyor ki dalâlete gidiyor. Demek ki Kur'an-ı Azimüşşân hidâyete sebeptir, mütteki olanlara.

Mütteki ne demektir, nasıldır? Takvânın derecesi üçtür. **1**-Âvâmın takvâsı, **2**-Havasın takvâsı, **3**-Ehassül havasın takvâsı. Asıl takvâ kelimesi vakâyet-i vikayedendir. Kendini muhâfaza etmek. Vikâye; muhafaza etmektir. Mütteki; kendini muhafaza eden.

Kur'an-ı Azimüşşân'ın birçok yerlerinde mütteki bahsi geçiyor. Cennet müttekiler için ihzar edilmiştir, diyor Cenâb-ı Âllâh.

Mütteki kimdir ve ona verilecek olan in'âm ve ihsan nedir? Bir de ne ile insan mütteki olur?

Birinci derece takvâ; takvâyı avamdır ki şirkten kendini vikâye eder. Âllâh'a şerik ve nazir yapmaz. Bu ne ile olur? **Lâ ilâhe illâllâh Muhammedûn Rasûlûllah** ile olur. Bir adam bu Kelimeyi Tayyibe'yi dil ile ikrar, kalp ile tasdik etti mi, birinci derecede müttekidir. Kendini şirkten muhafaza etmiştir. Kendini şirkten muhafaza ettikten sonra ne olur? Tabii küfürden halas olur. Küfürden halas olduktan sonra ehl-i cennet olur, cennete lâyık olur. Çünkü cennet Mü'minler için halkolmuş, imân içindir. Cehennem küfür için halkolmuş. Fakat cennetin de dereceleri var, müttekinin de dereceleri var, lâ ilâhe illâllâh'ın da mânâlarının dereceleri var. Her birisi üçer derecedir, birbirine girer.

Birinci derece lâ ilâhe illâllâh; Âllâh'tan başka bir Mâbud yok. Yoktan var eden, beni de kâffe-i mahlûkatı da halkeden ancak Âllâh'tır. Şerik ve naziri yoktur. Bu müttekidir, neden? Küfürden kendini vikâye etmiştir. **Lâ ilâhe illâllâh**'tan hâsıl oluyor. Cehennem buna haram olur, ehl-i cennet olur.

İkinci derece mütteki, yine lâ ilâhe illâllâh ile olur. Fakat lâ ilâhe illâllâh kalpte o kadar tesir eder ki Âllâh'tan korkar. Âllâh'ın emrine ittiba eder, iyilikleri yapar ve Âllâh'tan korkar da fenâlıklardan çekinir. Bu ikinci derece müttekidir, kendini fenâlıktan da muhafaza eder. O da ehl-i cennet olur. Yalnız cennetin yemek içmeleri değil (birinci derece ehl-i cennet olan dediğimiz, cennetin nimetleriyle mütenâim olur. Cennette nimetler çok, yemekler de var, içmekler de var, bahçeler de var, huriler de var. Bizim aklımıza göre cennetleri tarif etmişler. Yoksa cennetin o kadar nimetleri var

ki ne bir insanın kâlbine gelebilir, ne de tasvir edebilir. Ancak Âllâh bilir ve erbabına bildiriyor. Biz avam olduğumuz için, bize cenneti tarif için "cennette yemişler de var, huriler de var, ağaçlar da var" böyle tarif etmişler. Hakikâten bunlar var. Bunlar birinci derece, ilk derece olan nimetlerdir.) İkinci derecede Cemâl-i İlâhi zuhur eder. Hâlik-i Kâinat'ın Cemâl-i İlâhi'si zuhur etti mi, insan bütün cennetin nimetlerinden vazgeçer ancak O'nunla meşgul olur. İşte ikinci derece mütteki de budur. Bu da **lâ** ilâhe illâllâh ile olur.

Üçüncü derece mütteki de yine **lâ ilâhe illâllâh** ile olur. Çünkü Müslümanın sermayesi **"Lâ ilâhe illâllâh Muhammedûn Rasûlullah"**tır. Başka bir şey değildir. **Lâ ilâhe illâllâh** dediği zaman Masivâ-i İlâhi'yi hatırından çıkarır, kalbinde yalnız Âllâh olur. Başka bir şeyle bağlanmaz. Bu da oldu mu artık, kalbinde Âllâh'tan meşkûl edecek bir şey kalmaz. O vakit, dâima Cenâb-ı Hak ile beraber olur. O vakit, Huzur-u İlâhi'de müsteğrak olur. O da müttekidir mâsivadan. Her üçü de lâ ilâhe illâllâh ile olur.

Hâlik-i Kâinat, müttekilerin bazı sıfatlarını beyan ediyor bu âyet-i kerimede. Buyuruyor ki;

3- اَلَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلٰوةَ وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ ۙ

اَلَّذِينَ Birinci derecedeki Mü'minler, يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ mütteki onlardır ki gaybe imân ediyor, meselâ cennete, cehenneme, kabrin azabına, haşre. Bunların hepsini bize bildiriyor, imân edilsin. Görmeden imân ediyoruz. Çünkü imânün bil gayb lâzımdır. Gözle görürse bir kıymeti kalmıyor. İnsan sekeratta ölüme düştüğü zaman makamını görür. O vakit, hemen hemen hepsi de Müslüman olur. Fakat hiçbir kıymeti yok. Hatta Firavun bile gark olduğu zaman, "lâ ilâhe illellezi âmenet bihi, ben-i israile" dedi, imân etti. Lâkin o imânın bir kıymeti yok, imân-ı yeistir. E, öyle ise hangi imân?

Gaybe imân, görmeden imân etmek matluptur. Gördükten sonra imânün bil gayb, onda yoktur.

Namazını ikâme eder adâb-ı erkânı ile. Bakın imândan sonra namaz ne kadar mühimdir, namaz geliyor. Salât kelimesi, salavat vav'la yazılıyor. Vav'la yazılma hikmeti asıl vaslettir. Vaslet vavı evveldir. Vaslettir, Hâlik'i ile mahlûkun arasında. Mahlûku, Hâlik'e yetiştiriyor. Sonra kâlbi mekâl olmuş, 'vav' aşağı gelmiş, salvet olmuş, kâdeye rastgelmiş. Vav, elif'e kalbolmuş, salât olmuş. Namazını adab-ı erkân ile kılar.

وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ يُنْفِقُونَ Bizim kısmet ettiğimiz, onlara vermiş olduğumuz kısmetten de halka infak ederler. Vacip olan zekâtını verir, sadakâtını verir, lâzım gelen infaklarını yapar. Yalnız buyuruyor ki وَمِمَّا رَزَقْنَاهُمْ bizim verdiğimiz kısmet, iman ediyor ki Hâlik-i Kâinat; "Ey kulum, senin elindeki mal benimdir. Bu kısmeti ben, sana verdim." Benim verdiğim maldan ver demektir. "Zahirde bu malı sen kesbetmişsin ama ben halkettim. Eline ben getirdim. Benim, sana verdiğim maldan ver" diyor. Zekâtını verir, sadakâtını verir. Akrabasına verir, nafakasına verir, lâzım gelen hayrâtı yapar.

4- وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ

وَالَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِمَا أُنْزِلَ إِلَيْكَ وَمَا أُنْزِلَ مِنْ قَبْلِكَ Bu âyet-i kerimede, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in zamanında Mûsâ ve Îsâ Aleyhisselam dinine imân edip de o zamana yetişenler. Meselâ Abdullah bin Selâm, Selmân-ı Fârisi ve وَبِالْآخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ Necaşi gibi olanlar hakkındadır. Sana ve senden evvelkilere de imân edenler.

5- أُولَٰئِكَ عَلَىٰ هُدًى مِنْ رَبِّهِمْ وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

İşte bunlar, hidâyet üzerinedir. Bunlar felâh bulanlardır. Bu âyet-i kerimeye nazaran iflah olan kimler? Gaybe imân eden, namazını adâb-ı erkân ile kılan, zekâtını veren, Kur'an-ı Azimüşşân'a ve evvelki kitaplara, ahirete imân edenler.

Kur'an-ı Kerim'in âdetidir. Mü'minlerden bahsetti mi, kâfirlerden de bahseder. Sonra da münafıklardan da bahsedecek. Münafıkları en sonraya bırakıyor ki münafık, küfürden de aşağıdır.

"innel mûnâfikıne fidderki esfeli minennar" Münafık, kâfirden daha aşağı cehennemin derekatındadır.

6- اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Ey Habibim. Kâfir olanlar, İlm-i İlâhi'de kâfir olanlar. Bu bir tefsir. Bir de Hâlik-i Kâinat, Miraç gecesinde cennet ve cehennemin ehlini, Habibine bildirdi. Onun ümmetinden icabet eden Mü'minlerin hepsini bildirdiği gibi, kâfirleri de bildirdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, bütün insanların imân getirmesini fevkalâde arzu ederdi, haris idi.

حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ Âyet nâzil oldu ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem fazla üzülmesin. Kendini üzme, benim ilmimde kâfir olarak mukadder olan kimseler imâna gelmezler. Nasihat etsen de gelmez, etmesen de gelmez. Mukadder budur onların hakkında. Mesela Ebu Leheb ve Ebu Cehil gibi veyahut da ilmimde kâfir olanlar gibidir ki sana göstermişim. Pekiyi kâfir olduğunu bildikten sonra inzare ne hacet. Bu Talimat-ı İlâhiye'dir. Kıyâmette bir hüccet kalmasın.

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Kâfir olanlar. Küfür; setir demektir. Nur-u imânı,

zulmet-i küfür ile setreden. İmanı, küfür ile setreden سَوَآءٌ عَلَيْهِمْ ءَاَنْذَرْتَهُمْ اَمْ لَمْ تُنْذِرْهُمْ müsâvidir ey Habibim, inzar etsen.

İnzar nedir? Azab-ı ahiretle korkutmak, korkutup da imânı talim etmek, bu inzardır. Beşir-u nezirdir Rasûl-û Ekrem. Cenneti tebşir eder ve cehennemi de inzar eder. Kâfir olanlara ne kadar cehennemi göstersen, azab-ı ahiret ile korkutsan, nasihat etsen veyahut etmesen müsavidir. Çünkü لَا يُؤْمِنُونَ imân etmezler. İlm-i İlâhi, buna böyle taalluk etmiştir.

7- خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ وَعَلٰى سَمْعِهِمْ وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Bu da illettir, nasıl olur da Rasûl-û Ekrem'in vaaz-u nasihatı tesir etmesin? Buyuruyor ki; خَتَمَ اللّٰهُ عَلٰى قُلُوبِهِمْ Âllâh, onların kalplerini hatmetmiş, kalplerini mühürlemiş. Âllâh kapatırsa kimin vaz-ı nasihatı ona tesir edebilir? Ne kadar nasihat edilse yola gelmez ki! Kalp kapalıdır, وَعَلٰى سَمْعِهِمْ kulakları da mühürlenmiştir, وَعَلٰٓى اَبْصَارِهِمْ غِشَاوَةٌ gözlerinde de perde vardır. Kâfir olanların gözlerinde perde var, hakkı görmez. Kulakları kapanmıştır, hakkı işitmez. Kalplerinde Hatm-i İlâhi var, hakkı anlamaz. Böyle olduktan sonra onlara ister nasihat et, ister nasihat etme, onlar imâna gelmezler. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Azab-û azim var onlara ahirette.

Bu ayet-i kerime, müfessirin-i İzam'ın bazıları diyorlar ki; "Bedir muharebesinde telef olan Ebu Cehil ve emsalleri hakkındadır." Bazıları da diyorlar ki; "Hayır, Rasûl-û Ekrem'e zaten göstermiştir Cenâb-ı Hak, onların hakkındadır." Ve Murad-ı İlâhi de Rasûl-û Ekrem'e, "Kendini üzme, bunların hakkında mukadderatımız budur."

Bundan sonra münafıklar hakkında 13 âyet var, hepsi onlar hakkındadır. Buyuruyor ki;

8- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَۘ

وَمِنَ النَّاسِ İnsanların bazıları var ki مَنْ يَقُولُ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ dil ile söyler, "Âllâh'a imân ettik." وَبِالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Hem diyor "ahirete de imân ettik." Hâlbuki وَمَا هُمْ بِمُؤْمِنِينَۘ yalan diyor. Ne Âllâh'a imân etmiş, ne de ahirete imân etmiş. Böyle insanlar zaman-ı saadette olmuştur. Sonra da olmuş, bugün de var, kıyâmete kadar da olacaktır. Biz Müslüman olduğumuz için istiyoruz ki bütün âlem Müslüman olsun. Hâlbuki bu, Cenâb-ı Hak'kın hikmetine muhalifdir. Hâlik-i Kâinat cehennemi halketmiş. Elbet cehenneme de bir mahlûkat ister. Hâlik-i Kâinat'ın kahr-ı gazap sıfatları vardır. Elbet ki bir takım mahlûkat ister ki kahr-ı gazap sıfatları ittisaf etsin. Öyle ise kıyâmete kadar Mü'minler olacak, münafıklar olacak, kâfirler olacak. Nefh-i Sûr'a kadar damar damar kâfirler olacak, münafıklar olacak, Mü'minler olacaktır. Biz istesek, istemesek Hikmet-i İlâhiye budur.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, münafıkların hepsini bilirdi. Fakat bahr-i merhamet olduğu için, Âllâh-û Teâlâ'nın settar sıfatı ile mütehâllik olduğu için, yüzüne münafıklığını vurmazdı. "Sülbünden Mü'minler gelecek ve kendisi nasıl olsa gidecek" diyor.

9- يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ اٰمَنُواۚ وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَۜ

يُخَادِعُونَ اللّٰهَ وَالَّذِينَ اٰمَنُواۚ Bu münafıklar, kendine göre muhadaa, hud'a (hile) yapıyorlar. Yâni kalbinde başka türlü, zahirinde başka

türlü, bu hud'adır. Âllâh'a ve Âllâh'a imân eden Mü'minlere hile yapıyorlar. Âllâh'a ve Âllâh'a imân edenlere hile yaparlardı. Onlara karşı diyorlardı; "Biz Mü'miniz" hâlbuki imânları yok. وَمَا يَخْدَعُونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ Hâlbuki onlar, nefsine yapıyorlar bunu. وَمَا يَشْعُرُونَ Bunu bilmezler, bunun cezası onlara aittir. İman etmemiş kalbinden, kim cezasını çekecek? Yine kendisi. Onu bilmezler, bilseler belki yapmazlar. Hâlbuki bu hud'anın, hilenin cezası onlara aittir.

10- فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ

فِى قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ Bu münafıkların kalplerinde hastalık var yâni kalp hastalığı var. İman hastalığı var, şek ve nifak var. فَزَادَهُمُ اللّٰهُ مَرَضًا Âllâh-û Teâlâ da Kur'an-ı Azimüşşân vasıtasıyla bu hastalığı ziyâde eder. Kur'an-ı Kerim'in âyetleri nâzil olduğu zaman; Mü'minlerin imânı ziyâdeleşiyordu, münafıkların da küfr-ü nifâkı ziyadeleşiyordu, kâfirin de küfrü ziyadeleşiyordu. Mü'minler her nâzil olan âyete dikkat ediyordu, onun hâline icâzına. İmânını kuvvetlendiriyordu. Münafık ise daha ziyâde uzaklaşıyor, küfrü ve nifakı ziyâdeleştiriyordu. وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ Onlara azab-û elim var bununla fakat haberi yok.

Va'zı nasihate gelince;

11- وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ قَالُٓوا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ

وَاِذَا Ne zamanki قِيلَ لَهُمْ bunlara denildi, deniliyordu. Rasûl-û Ekrem'in lisanıyla veya Ashab-ı Kiram'ın lisanıyla onlara denilirdi. لَا تُفْسِدُوا فِى الْاَرْضِ "Yeryüzünde bu fesadı yapmayın. Küfür ile

imândan geri kalmayın, doğru Müslüman olun" dedikleri zaman, cevaben ne diyorlardı?

قَالُوا اِنَّمَا نَحْنُ مُصْلِحُونَ "Bizim fesâd ile alâkamız yok. Biz müslihiz, islâh ediyoruz." Yâni bulundukları yolu, müslih bir yol bilirlerdi. Bunlara nasihat edildiği, gel bu yanlış yoldan dön denildiği zaman; "Efendim zaten ben doğru yoldayım, bu yolun harici doğru değildir" derlerdi.

12- اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ الْمُفْسِدُونَ وَلٰكِنْ لَا يَشْعُرُونَ

Âgâh olunuz ki bu münafıklar, en ziyâde dünyada müfsid olanlardır. Lâkin fesadını bilmezler.

13- وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَا اٰمَنَ النَّاسُ قَالُوا اَنُؤْمِنُ كَمَا اٰمَنَ السُّفَهَآءُ اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ

وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا كَمَا اٰمَنَ النَّاسُ Onlara denildiği zaman, bakın numune var. Âshab-ı Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivessellem. "Onlar gibi siz de Müslüman olunuz" denilirdi. قَالُوا اَنُؤْمِنُ كَمَا اٰمَنَ السُّفَهَآءُ "Biz süfehâ gibi, aşağılar gibi mi imân edelim? Onların bizim yanımızda zaten kıymetleri yok. İyi insan değiller, biz onlar gibi yapmayız."

اَلَآ اِنَّهُمْ هُمُ السُّفَهَآءُ وَلٰكِنْ لَا يَعْلَمُونَ Allâh emrediyor; "Süfehâ onlardır, süfehâ imân edenler değildir." Bugün de münafığa desen. "Gel de iyi bir Müslüman ol" denildiğinde "Müslümanlar, temiz kimseler değildir" derler.

14- وَاِذَا لَقُوا الَّذِينَ اٰمَنُوا قَالُوا اٰمَنَّا ۚ وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيَاطِينِهِمْ ۙ قَالُوا اِنَّا مَعَكُمْ ۙ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِؤُنَ

وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا قَالُوْٓا اٰمَنَّا Münafıkların hâli bu, Mü'minlere uğradığı zaman "âmenna" diyorlardı. "Biz imân etmişiz, imânımızda halel yok."

وَاِذَا خَلَوْا اِلٰى شَيٰطِيْنِهِمْ قَالُوْٓا اِنَّا مَعَكُمْ اِنَّمَا نَحْنُ مُسْتَهْزِءُوْنَ Kendi rüesâları, şeytanları yanına geldiği zaman diyorlardı. "Biz sizinle beraberiz, onlarla alay yapıyoruz. Biz dinimizden ayrılmayız."

Âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Abdullah bin Übey münafıkların reisi idi. Münafık olduğu biliniyordu. Ebu Bekir, Ömer, Osman, Ali Radıyâllâhû Anhümâ'yı bir yerde gördü, yanlarına geldi. Başladı tabasbus, meth-û senâ etmeye. Ali Radıyâllâhû Anh, dedi; "Ey Übey! Âllâh'tan kork, hilekârlık yapma. Doğru Müslüman ol, bu hileliği bırak." Abdullah bin Übey dedi; "Ya Ali, görüyorsun ki ben de sizin gibi namaz kılıyor, oruç tutuyorum. Niye bana böyle diyorsun?" dedi.

15- اَللّٰهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمْ وَيَمُدُّهُمْ فِىْ طُغْيَانِهِمْ يَعْمَهُوْنَ

İstihzâ; alây. Hâlbuki Cenâb-ı Hak, onları hakir yapıyor. Tuğyanda dâimi, müterediddit yapıyor da ahirette azab-ı ebedi ile giriftar ediyor.

16- اُولٰٓئِكَ الَّذِيْنَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدٰى فَمَا رَبِحَتْ تِّجَارَتُهُمْ وَمَا كَانُوْا مُهْتَدِيْنَ

İşte bu sıfat ile mevsuf olan bu münafıklar! Dalâleti, hidâyet ile değiştirmiş. Hidâyeti bırakıp da dalâleti almışlar. Ne fenâ bir ticaret yapmışlar, hüsranda olan bir ticaret. Hidâyete gelmezler.

Burada Hâlik-i Kâinât, iki misâl ile münafıkların hâlini beyan ediyor. Misâl ile bildiriyor ki daha ziyâde insanın aklına giriyor. Bu

iki misâlin sevkinden birisi budur ki; bu münafıklar her zaman Müslümanların arasında ibadet yapıyorlar. Namaz kılıyor, oruç tutuyorlar acaba bu ibadetlerin bir faydası yok mu? Birinci misâlde hiçbir fayda yok diyor. Buyuruyor ki;

17- مَثَلُهُمْ كَمَثَلِ الَّذِى اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا اَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ ذَهَبَ اللهُ بِنُورِهِمْ وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَاتٍ لَا يُبْصِرُونَ

مَثَلُهُمْ Onların misâllerinin misâli, neye benzer? كَمَثَلِ الَّذِى Bir adam bir ateşi yakıyor. اسْتَوْقَدَ نَارًا فَلَمَّا اَضَاءَتْ مَا حَوْلَهُ Uğraştı, biraz ateş ayak üzerine durur durmaz ذَهَبَ اللهُ بِنُورِهِمْ Allâh, o ateşi söndürür وَتَرَكَهُمْ فِى ظُلُمَاتٍ karanlıkta kalır. Bu münafıklar da hayatını nifak ile geçiriyor, biraz ibadetle kalıyor. Fakat o ibadetin faydası, dünyada Müslüman göründüğü için esaretten kurtuluyor, çocukları esaretten kurtuluyor, kendisi ölümden kurtuluyor. Eğer öyle yapmazsa ya katledilir ya da esir edilir. Bunlardan halâs olduğundan ziya gibi görünüyor. Fakat ölüm gelir gelmez, o ibadetlerin hepsi mahvolur. Yine karanlık, küfür karanlıktır, ebedi cehenneme gider. لَا يُبْصِرُونَ

18- صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ

صُمٌّ Bunların kulakları kapalıdır, hakkı işitmezler. بُكْمٌ Dilleri lâldır, bir şey söylemezler. عُمْىٌ Hakkı görmezler, kördür. فَهُمْ لَا يَرْجِعُونَ Dalâletten, hidâyete gelemezler. Bunlar, bu münafıklar ne kadar ibadet yapsalar Müslümanların arasında, kalplerinde küfür vardır. Dâima küfre mütemâyildir. O ibadetin hiçbir faydası yoktur. Ecel geldiği vakit, küfür üzerine gider ve daha ziyâde ceza görür.

İkinci misâlin hülâsası budur ki; Münafıklar için bu dünyada

da hiç rahat yok. Dâima Müslümanlardan korkarlar. Bir korku var, bir sıkıntı var, arzu etmiyor dinini değiştirmeye. Âyât-ı beyyinat nâzil olduğu zaman dinlemek istemiyor fakat kulağına geliyor. Bu, ölüm gibidir onun için. Sıkıntı ile geçiriyor hayatını. Evvelki ayette, ibadetin hiçbir kıymeti olmadığını bildiriyor. Küfür üzerine gidiyor. Gerçi dünyada Rasûl-û Ekrem'in arkasından gidiyor, namaz kılıyor. Bu büyük bir nimettir lâkin imân olmadığından, o nimetin hiçbir kıymetini görmüyor. Yine küfür üzerine gidiyor.

19- أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ حَذَرَ الْمَوْتِ وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ

أَوْ كَصَيِّبٍ مِنَ السَّمَاءِ "Sayyip" yâni yağmurun fazla gelmesi, sağnak olarak yağmur geliyor. فِيهِ ظُلُمَاتٌ وَرَعْدٌ وَبَرْقٌ O yağmurun gelişinde gece karanlığı var, gök gürlüyor, şimşek çakıyor, yağmur yağıyor ve gece karanlığıdır. O kadar sıkıntı veriyor ki يَجْعَلُونَ أَصَابِعَهُمْ فِي آذَانِهِمْ مِنَ الصَّوَاعِقِ parmağını böyle kulağına koyuyor. حَذَرَ الْمَوْتِ Ölümden korkuyor, gök gürlemesi işitmesin, yıldırım isabet etmesin. Hâlbuki وَاللَّهُ مُحِيطٌ بِالْكَافِرِينَ Allâh, onların hâline mûhittir.

Misaldir. Yağmur geliyor, ayât-ı beyyinat Kur'an'dır. Rahmet geliyor, hâlbuki münafık için zulmet geliyor. Gözünü açmıyor, içinde ra'd var. Gök gürlemesi, ayât-ı beyyinatın içindeki tehdidat. Allâh-û Teâlâ, "bunu yapanın cezası budur" diye beyan ediyor. Berk geliyor; şimşek. Hüccet-i kâtıa; kat'i olan deliller. Bu kat'i delilleri dinleyip de belki dinini değiştirir diye, parmağını koyuyor kulağına.

20- يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ أَبْصَارَهُمْ كُلَّمَا أَضَاءَ لَهُمْ مَشَوْا فِيهِ وَإِذَا أَظْلَمَ

عَلَيْهِمْ قَامُوا وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

يَكَادُ الْبَرْقُ يَخْطَفُ اَبْصَارَهُمْ Yakındır ki şimşek onun yüzünü alacak, o kadar ziyadar olur. Ara sıra ziyâ verir şimşek. كُلَّمَا اَضَاءَ لَهُمْ Şimşek çaktığı zaman bir iki adım atıyor. وَاِذَا اَظْلَمَ عَلَيْهِمْ مَشَوْا فِيهِ Şimşek çaktı mı kalır yâni hiçbir rahatı yok. Şimşek çaktığı zaman insan, yol kat edebilir mi? Münafık da aynen böyledir. Ne dünyada rahat var, ne de ahirette ibadetin faydası yoktur. وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ لَذَهَبَ بِسَمْعِهِمْ وَاَبْصَارِهِمْ Eğer Âllâh isterse dünyada da onların gözünü ve kulaklarını kapattırır. اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ Âllâh, her şeye muktedirdir.

Farazâ kuvvetli bir yağmur zamanında gök gürültüsü oluyor, şimşek çakıyor. Karanlıkta kalan adam, şimşeğin çakmasından korkuyor da kulağına parmağını koyuyor, işitmesin diye.

Bu nasıl böyledir? Ayât-ı beyyinâtın hüccet-i kâtıası, münafığın kulağına girmesin. Kulağıma girerse belki dinimden vazgeçerim diye, âyetleri işitmek istemiyor. Âyetler geliyor fakat işitmek, dinlemek istemiyor. Dinlemek istemiyor amma etrafı da Müslüman'dır. Ne yapıyor? Parmağını kulağına koyuyor da dinlemesin. Münafık dâima iki sürünün içindeki koyun gibidir. Ne orada ne burada". Ne rahat eder, ne de istirahat eder. O zamanda öyle olduğu gibi, bu zamanda da böyledir. Münafık ne sağlam bir kâfir olur, ne de sağlam bir Müslüman olur. Onun içinde gâvurluğa karşı da bozukluk var.

21- يَا اَيُّهَا النَّاسُ اعْبُدُوا رَبَّكُمُ الَّذِى خَلَقَكُمْ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

يَـا اَيُّهَـا النَّـاسُ اعْبُـدُوا رَبَّكُـمُ Ey insanlar tefekkür edin, düşünün. اعْبُـدُوا رَبَّكُـمُ Rabbinize ibadet ediniz. Tevhid edin, sizi yoktan var eden Hâlik'inize. الَّـذِى خَلَقَكُـمْ Sizi halkeden, sizi yoktan var eden Rabbinize ibadet ediniz. وَالَّذِيـنَ مِـنْ قَبْلِكُـمْ Sizden evvel, âbâ-û ecdadınızı yoktan var eden Rabbinizdir. Gerek sizi, gerek sizden evvelkileri yoktan var eden Hâlik'inize ibadet ediniz. Ancak halketdendir Rab, halketmeyen Hâlik olur mu? لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ Tâ ki Cenâb-ı Hak'ka ittikâ sahibi olasınız.

22- اَلَّـذِى جَعَـلَ لَكُـمُ الْاَرْضَ فِرَاشًـا وَالسَّـمَآءَ بِنَـآءً وَاَنْـزَلَ مِـنَ السَّـمَآءِ مَـآءً فَاَخْـرَجَ بِـهٖ مِـنَ الثَّمَـرَاتِ رِزْقًـا لَكُـمْ فَـلَا تَجْعَلُـوا لِلّٰهِ اَنْـدَادًا وَاَنْتُـمْ تَعْلَمُـونَ

اَلَّـذِى جَعَـلَ لَكُـمُ الْاَرْضَ Bakınız Cenâb-ı Hak'kın azameti. Hâlik nasıl olur? Bir put, Hâlik olamaz. فِرَاشًـا Öyle Âllâh ki yeryüzünü size ferşetmiş. Müstakar yapmış. Öyle bir şekilde halketmiş ki yeryüzünde yaşarsınız, gezersiniz, otursunuz, bina yaparsınız, bağ-ı bahçe yaparsınız. Bunu yapan Âllâh'tır. Yeryüzünden bütün nimetleri temin edilecek şekilde halketmiştir. وَالسَّـمَآءَ بِنَـآءً Semâvatı da sanki bir setir, dam gibi halketmiş. وَاَنْـزَلَ مِـنَ السَّـمَآءِ مَـآءً Yukarıdan dâima size su gönderiyor. Zaten yeryüzündeki sular, semâdan gelmektedir. فَاَخْـرَجَ بِـهٖ مِـنَ الثَّمَـرَاتِ رِزْقًـا O sular vasıtasıyla Âllâh, size bu topraklardan kısmet yetiştiriyor. فَـلَا تَجْعَلُـوا لِلّٰهِ اَنْـدَادًا Âllâh'a şerik yapmayınız. وَاَنْتُـمْ تَعْلَمُـونَ Biliyorsunuz, düşününüz. Hâlik-i Kâinat'ın bu kısmetlerinizi nasıl verdiğini göz önüne getiriniz. Azamet-i kudretini düşününüz. Biliniz ki Hâlik, O'dur. Yeri, kısmetinizi yetiştirecek şekilde halketti. Güneşin tesiriyle nasıl meydana geldiklerini düşünün. Yukarıdan suyu gönderiyor,

yerden nebâtatı yetiştiriyor. O nebatatlar size kısmet oluyor. Siz, onunla tâayyüş ediyorsunuz. Gerek sizi ve gerek abâ-û ecdâdınızı halkeden, yoktan var eden O'dur. Böyle sonsuz hesapsız nimetlerle mütenâim ediyor. İşte Hâlik ancak böyle olur. Bir putu elinle tıraş edip de bu Hâlik'tir denilmez. Ancak Mâbudum bilhak böyle olur. Öyle ise فَلَا تَجْعَلُوا لِلّٰهِ اَنْدَادًا Âllâh'a şerik koşmayınız. وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ Bilirsiniz ki Âllâh'tan başka bir mâbud yok.

Cenâb-ı Hak'tan bahsettikten sonra Rasûl-û Ekrem'e geçiyor.

23- وَاِنْ كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ وَادْعُوا شُهَدَآءَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

وَاِنْ Eğer كُنْتُمْ فِى رَيْبٍ sizin şek ve şüpheniz varsa, مِمَّا نَزَّلْنَا عَلٰى عَبْدِنَا abdimiz olan Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e göndermiş olduğumuz Kur'an-ı Azimüşşân'da şüpheniz var-sa, bir defa Hâlik-i Kâinat'ta şüpheniz yok. Bu semâvatı siz halketmediniz, bu yeri siz halketmediniz, bu rızıkları siz vermiyorsunuz. Bunlara şek ve şüphe götürmez. Eğer gelen Kur'an-ı Azimüşşân'da ise şüpheniz! فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهٖ Arapların fasih ve beliğlerisiniz. Arapça'yı en mükemmel bilen insanlarsınız. Siz de Kur'an gibi bir satır yazı yazın getiriniz.

Kur'an'ın kelimeleri Arabidir. Arapların kullanmış olduğu kelimelerdir. Fakat Kur'an'ın mucizeleri, o kelimeler yan yana geldikten sonra başka bir şekil alıyor. İnciler ayrı ayrı olursa kıymeti tek olur fakat yanyana geldiği zaman dizilmesinde ayrı bir şekil alır ki mucizesi oradadır. Kur'an-ı Azimüşşân'a ayrı ayrı yetmiş mânâ vermişler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in kelâmı bile, Kur'an-ı Kerim'in kelâmına benzemiyor. Kur'an'ı inkâr eden-

leri acâip görmeyin diyor. Bir insanın gözü hasta ise kör olmuşsa tabi ki güneşi görmez. Bir insan hasta ise tatlı olan suya, acıdır diyor. Hâlbuki suda acılık yoktur. Hatalı olanlar onlardır. Hatalarından dolayı Kur'an'ı bilmiyor, anlamıyorlar.

Abdimize inzal etmiş olduğumuz Kur'an-ı Azimüşşân'da şüpheniz varsa! فَأْتُوا بِسُورَةٍ مِنْ مِثْلِهِ Onun mislini, benzeri bir sûre getirin. وَادْعُوا شُهَدَاءَكُمْ مِنْ دُونِ اللهِ Şühedânızı yâni putlarınızı, mâbud edindiklerinizi de getirin. اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Hepiniz bir araya gelin, Kur'an-ı Azimüşşân'ın bir satırı gibi söz söyleyiniz.

24- فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا وَلَنْ تَفْعَلُوا فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا Eğer aciz kalır da yapamadınızsa, وَلَنْ تَفْعَلُوا hiç onu yapamazsınız. فَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ Korkunuz, sakının o ateşten ki o cehennem ateşinin tutuşturucusu, yakıtı insanlarla taşlardır. Taşlardan murâd, putlardır.

أُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ O ateş kâfirler için hazırlanmıştır.

25- وَبَشِّرِ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اَنَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا قَالُوا هٰذَا الَّذِى رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهِ مُتَشَابِهًا وَلَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

وَبَشِّرِ Ey Habibim Ekmelerrusül Sallâllâhû Aleyhivessellem teb şir et, müjdele. Malûm olduğu üzere hastalık, ilk evvel insanın yüzünden belli oluyor. Hatta gözlerinden belli oluyor. Hastalıkta böyledir. Bir kimse sıkıntıya düştüğü zaman yüzü buruşuyor. Fe-

rahlık olduğunda yüzü açılır. Tebşiratta böyledir. İyi, güzel söz olduğunda yüz parlak olur, ferahlanır.

وَبَشِّرِ Haber ver, الَّذِينَ اٰمَنُوا Âllâh-û Rasûlûllah'a, Kur'an'a imân eden, وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imânını salih ameller ile takviye ve tezyin eden kimselere müjdelenen budur.

اَنَّ لَهُمْ Âllâh-û Teâlâ, onlar için halketmiş جَنَّاتٍ bir takım cennetler, nimet yerleri. Cennet kelimesi cin-i nun birbirinin yanına geldiğinde, Lisân-ı Arapta setredilmiş demektir. Kalbe cinan derler çünkü görünmüyor. Cinlere cin derler çünkü görünmüyor. Cennete de cennet derler çünkü nimetlerle örtülü olduğundan cennet denilir. Onlara bir takım nimetler var ki ancak Âllâh bilir. O nimetleri ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitmiş, ne de bir hatır ve hayale gelmemiştir. O cennetlerde تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ köşkleri altından nehirler zuhur ediyor. Mü'min-i Kâmil'in kalbinde cennete girdiği zaman, hele Kur'an okunduğu zaman o kadar sevgi, ferahlık hâsıl olur ki adeta nehirler akıyor gibi kalbe mânâlar gelir. Böyle tevil etmişlerdir.

Tebşir et, ey Habibim cennet ehline. İman eden ve imânını sâlih amellerle takviye ve tezyin edenlere. Onlara öyle cennetler var ki تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ birçok bahçeler, ağaçlarının ve evlerinin altından ırmaklar akar. O cennetler de devamlıdır. كُلَّمَا رُزِقُوا مِنْهَا مِنْ ثَمَرَةٍ رِزْقًا O cennetlerdeki bir meyveden, kendilerine rızık olarak yedikleri vakit. قَالُوا هٰذَا الَّذِى رُزِقْنَا مِنْ قَبْلُ وَاُتُوا بِهٖ مُتَشَابِهًا "Bu, bundan önce dünyada bize verilenlerdendir. Biz, bunu dünyada da yemiştik" diyeceklerdir. Zira cennet meyvelerinin renkleri birbirine

benzer fakat lezzetleri çeşitlidir. Heves ve iştahları ziyâde olsun. Bütün bunlar birinci derece cennetlere girenler içindir.

İkinci derece havas için, bunların fevkinde vardır, Cemâl-i İlâhi var. Havâs'ûl havas için Visâl-i İlâhi var. Cemâl-i İlâhi'ye nâil olan kimsenin gözüne yemek içmekler görülmez. Fakat biz avam olduğumuz için, bize anlatmak bu şekilde olur. Kur'an-ı Azimüşşân da bizim anlayışımıza göre nâzil olmuştur.

وَلَهُمْ فِيهَا اَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ Cennetin nimetlerinden birisi de Ezvâc-ı Mutahhara Hürulayn. Dünyadaki hanımlar, cennette hurilerden daha güzel olur. Hatta abdest suyu nereye kadar gitmişse, oraları nur gibi parlak olur. Gerek huriler, gerekse oradaki hanımlar temizdirler. Orada onlar da hayız, nifaz, kir gibi, kötü huy gibi şeylerden tamamen temizdir.

وَهُمْ فِيهَا خَالِدُونَ Ve oradan (bir daha çıkmamak üzere) devamlı olarak kalacaklardır.

26- اِنَّ اللّٰهَ لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ؕ فَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا فَيَعْلَمُونَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَبِّهِمْ ۚ وَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَيَقُولُونَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا ۘ يُضِلُّ بِهٖ كَثِيرًا وَيَهْدِي بِهٖ كَثِيرًا ؕ وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفَاسِقِينَ ۙ

اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, onların sözüne red olarak sivrisinek gibi ufak mahlûktan bahsediyor. "Kur'an'da ne kıymeti vardır" diye alay etmeye başladılar. Emrediyor Âllâh, لَا يَسْتَحْيٖٓ اَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا burada men etmez Cenâb-ı Hak'kı, bir misâl ile meseleyi anlatmasın." Murâd-ı İlâhi meseleyi anlatmaktadır. Ne suretle anlatmak mümkün ise o suretle beyan buyuruyor. مَا بَعُوضَةً فَمَا فَوْقَهَا ؕ Şüphesiz Âllâh, sivrisinek ve ondan daha büyüğü ile (hak-

kı açıklamak için) misâl getirmekten çekinmez. فَاَمَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Âllâh-û Rasûlullâh'a, Kur'an'a imân eden kimseler. Onlar böyle misâllerin, Rablerinden gelen hak ve gerçek olduğunu bilirler. Bir hikmeti vardır. Bunu bize anlatmak için emretmiştir diyor ve imânları kuvvetleniyor. فَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ وَاَمَّا الَّذِيْنَ كَفَرُوْا Kâfir olanlara gelince فَيَقُوْلُوْنَ مَاذَآ اَرَادَ اللّٰهُ بِهٰذَا مَثَلًا "Âllâh, böyle misâl vermekle ne demek istedi?" derler. يُضِلُّ بِهٖ كَثِيْرًا وَّيَهْدِيْ بِهٖ كَثِيْرًا Âllâh, bununla birçok kimseyi dalâlete götürür saptırır. Birçok kimseyi de doğru yola, hidâyete doğru yola yöneltir. Âllâh Celle-Celâlûhû, imân edenleri hidâyete, inkâr edenleri de küfre cehenneme götürür.

وَمَا يُضِلُّ بِهٖٓ اِلَّا الْفٰسِقِيْنَ Verdiği misallerle Âllâh ancak fasıkları saptırır. Âllâh'ın tâatından arka çevirenler, dalâlete gider. (Çünkü bunlar birer imtihandır.)

27- اَلَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ وَيَقْطَعُوْنَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُّوْصَلَ وَيُفْسِدُوْنَ فِى الْاَرْضِ اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخٰسِرُوْنَ

Buradaki âyette asıl fâsıkın mânâsı, yoldan çıkmış olanlar. Münafık; kalbinde imân yok, görünüşte imânlı görünüyor. Kâfir ise ne kalbinde ne görünüşünde imânı olmayandır. Fasık ise imânı var fakat amel etmiyor, yoldan çıkmış.

Lâkin bu âyetteki fasıktan murad; çünkü Cenâb-ı Hak, fasıkı zalim mânâsında beyan etmiştir.

اَلَّذِيْنَ يَنْقُضُوْنَ عَهْدَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مِيْثَاقِهٖ Onlar öyle sapıktırlar ki kesin söz verdikten sonra sözlerinden dönerler. Söz vermek, vaaddır. Onu yeminle yapmak misak, ahiddir. Tekit etmek misaktır. Bir

var ki söz veriyor. İkincisi var ki ehemmiyetle söyler, vaad oluyor. Üçüncü var ki yemin ediyor, bu da misak olur.

Kur'an-ı Azimüşşân'dan evvel gelen kitapların hepsinde Hâlik-i Kâinat, peygamberlerine bildirmişti. Ben Azimüşşân, ahirzaman peygamberini göndereceğim. O geldiğinde hangi ümmete tesâdüf ederse hemen imân etsinler. Ve bu ikrarı kabul ettikleri için, Âllâh'a karşı ahd-i misakları var. Cenâb-ı Hak, İncil'de peygamber efendimizin geleceğini vaad etmiş Îsâ Aleyhisselam'a. Îsâ Aleyhisselam da ümmetine tebliğ etmişti. Fakat Rasûl-û Ekrem geldiği zaman, vâ'dı ifâ etmediler. Onlar o va'dı ifâ etmek ile mükelleftiler. Aynı şekilde Mûsâ Aleyhisselam'a gelen Tevrat kitabı ile önce gelen suhuflarda da bildirilmişti. Bunlar misâk ile yapılan vaadı ifâ etmediler. وَيَقْطَعُونَ مَآ اَمَرَ اللّٰهُ بِهٖٓ اَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِى الْاَرْضِ Ve Âllâh-û Teâlâ'nın vaslını emrettiği şeyi keserler. Rasûl-û Ekrem'e imân etmeyi vaad etmişlerdi Âllâh için. Onlar bunu kat etti, geçtiler. Bütün peygamberleri tasdik etmek, sıla-i rahim, akrabalık hakkı gibi şeylerdir. Yeryüzünü fesatla doldurdular. İşte اُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُونَ Hâliki Kâinat emrediyor. Onlar gerçekten hüsrana, zarara uğrayanlardır. Ahirette ebedi olarak cehennemde kalacaklardır.

Fâsık; hak yoldan çıkan kimsedir. Kesin olarak verilen söz de ehl-i kitabın, Tevrat ve İncil'de geleceği bildirilen ahirzaman peygamberine muhakkak imân edeceklerini söylemeleridir ki gelince imân etmediler ve sözlerinde durmadılar. İslam'ın çok değer verdiği akraba, komşu ve yakınlarla alâkadar olup bunlara yardım etmeyi terk ettiler. Fitne ve fesad unsuru oldular. Böylece hem dünyada, hem de ahirette zararda oldular.

28- كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

كَيْفَ تَكْفُرُونَ بِاللّٰهِ وَكُنْتُمْ اَمْوَاتًا فَاَحْيَاكُمْ Ey kâfirler! Siz ölü (henüz yok) iken, sizi dirilten (dünyaya getirip hayat veren) Âllâh'ı, nasıl inkâr ediyorsunuz? ثُمَّ يُمِيتُكُمْ Şunu bilin ki sonra sizi (eceliniz gelince) O, öldürecek. ثُمَّ يُحْيِيكُمْ ثُمَّ اِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Tekrar sizi O diriltecek ve tekrar O'na döndürüleceksiniz, (orada hesap vereceksiniz.)

Ehl-i sünnet mezhebi itikadı budur; Kabir azabı muhakkaktır. Kabir azabında ruh ile beden beraber azap görecektir. Kabir ya cehennem çukurlarından bir çukurdur yahut cennet bahçeleri gibi bir bahçedir. Yâni ya rahatta ya da azaptadır.

Bunun misâli; Bir kör ile bir de ayakları olmayan ikilinin, beraberce yaptıkları hırsızlık neticesinde mahkemeye celbedilip, ikisinin de ceza görmesi gibidir.

Bir kimsenin ruhu nasıl ki bedensiz bir şey yapamaz. Beden de ruh olmadan bir şey yapamıyor. Her ikisi ruh-beden beraberken iyilik ve kötülük olduğundan, kâbirde de her ikisi ya rahatta veya azap içinde oluyor.

29- هُوَ الَّذِى خَلَقَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَآءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

هُوَ الَّذِى خَلَقَ لَكُمْ مَا فِى الْاَرْضِ جَمِيعًا O Âllâh ki yeryüzünde ne varsa hepsini sizin için yarattı. Helâl olanlar çoktur, sayılması imkânsızdır. Haramlar ise azdır. Haram olanlar hangisidir? Aklı izâle eden nebatat haramdır.

ثُمَّ اسْتَوٰى اِلَى السَّمَآءِ فَسَوّٰيهُنَّ سَبْعَ سَمٰوَاتٍ Cenâb-ı Hak evvelâ

yerleri, sonra da gökleri halketti ve aralarını halketti. Hepsini altı günde halketti. Kendine has bir şekilde semâya doğru yedi kat olarak gökleri düzenledi. Sekizinci Kürsi-i İlâhi, yedi gökleri ihâta etmiş. Dokuzuncu Arş-ı İlâhi de yedi kat göklerle beraber Kürsi-i İlâhi'yi ihata etmiştir.

وَهُوَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeyi hakkıyla bilendir. Ezeli ve ebedi olarak bilendir.

30- وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً قَالُوا أَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ قَالَ إِنِّي أَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ

وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَٰٓئِكَةِ Hilkat-i âlem, Hilkat-i Âdem'den çok evveldir. Her asır, bir cins hayvanın devri olmuş. Hayvânatın en son devresi, at hayvan cinsidir. Hayvanat devresi geçtikten sonra Hâlik-i Kâinat, yeryüzünde melekleri halketmiş, yerdeki melekler.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, zikret, ibret alsınlar. Rabbin, meleklere dedi. إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً Benim hükmümü infaz etmek için yeryüzünde bir halife (bana muhatap bir mahlûk, âdem) yaratacağım. Hâlik-i Kâinat, meleklerle müşavere edecek değildir. İşarettir yâni bir büyük kişi ile müşavere etse ayıp değildir, acizlik olmaz. Bir de Âdem Aleyhisselam'ın derece yükselmesi zuhur etsin. Hikmeti budur. Ve Âdem Aleyhisselam'ın derecesi yükseldi. Emr-i İlâhi ile meleklerin, ona secde etmelerine vesile oldu. Melekler, ona secde ettiler. Yeryüzünde beşerin ilk babası Âdem Aleyhisselam'dır. İlk halife odur. Yeryüzünde Cenâb-ı Hak'kın emirlerini, ilk tenfiz-i ahkâm eden O'dur. Fakat ruh itibariyle ilk halkolan Muhammed Mustafa'dır, Sallâllâhû Aleyhivesselem.

"Eğer ki sureten ben, Âdem Aleyhisselam'ın oğluyum. Fakat şahit var ki Âdem Aleyhisselam'ın babasıyım ben." Bütün ruhların babasıdır, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem. Eğer Rasûl-û Ekrem halkolmasaydı, hiç bir şey halkolmazdı.

Âdem Aleyhisselam 960 sene yaşamıştır. Hayatında 100.000 evladını görmüş. Onların hepsi de Mü'min idi. O zamanda küfür olmamıştır.

قَالُوا Yerdeki melekler dediler Cenâb-ı Hak'ka, itiraz değil arzu itibariyle. Bir çocuğun, babaya yalvarması gibi dediler. "Yâ Rabbi, اَتَجْعَلُ فِيهَا مَنْ يُفْسِدُ فِيهَا وَيَسْفِكُ الدِّمَاءَ onlar yeryüzünde bozgunculuk edecek. Kanlar dökecek insanı mı halife kılıyorsun?" İtiraz değil taleptir. وَنَحْنُ نُسَبِّحُ بِحَمْدِكَ وَنُقَدِّسُ لَكَ "Hâlbuki biz, seni överek tesbih ediyor ve seni takdis ediyoruz" dediler. قَالَ اِنِّى اَعْلَمُ مَا لَا تَعْلَمُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, cevap veriyor onlara "Sizin bildiğinizi de bilemediklerinizi de biliyorum" dedi.

Hâlik-i Kâinat, Âdem Aleyhisselam'ın büyüklüğünü göstermek, ilâhi iradesini göstermek için;

31- وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ كُلَّهَا ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ فَقَالَ اَنْبِئُونِى بِاَسْمَاءِ هٰٓؤُلَآءِ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

وَعَلَّمَ اٰدَمَ الْاَسْمَاءَ كُلَّهَا Cenâb-ı Hak, kıyamete kadar her şeyin ismini (eşyanın adlarını ve ne işe yaradıklarını) öğretti. Miraç gecesinde bütün mahlûkatını, cennet ehli ve cehennem ehlini, cennet ve cehennemi, hepsinin isimlerini Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e bildirdi. ثُمَّ عَرَضَهُمْ عَلَى الْمَلٰٓئِكَةِ Sonra Cenâb-ı Hak, meleklere dedi. فَقَالَ اَنْبِئُونِى بِاَسْمَاءِ هٰٓؤُلَآءِ "Mevcûdatın isimlerini söyleyin. اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Eğer siz sözünüzde sadık iseniz,

(Âdem Aleyhisselam'ın fazileti veya onların aczi meydana çıksın.) Siz hilâfete lâyık iseniz, bu eşyanın isimlerini bana bildirin" dedi.

32- قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ

قَالُوا سُبْحَانَكَ لَا عِلْمَ لَنَآ اِلَّا مَا عَلَّمْتَنَاۜ Melekler, acz ve kusurlarını itiraf ettiler. Dediler ki; "Ya Rabbenâ! Seni her şeyden tenzih ederiz. اِنَّكَ اَنْتَ الْعَلِيمُ الْحَكِيمُ Senin, bize öğrettiklerinden başka bizim bilgimiz yoktur. Şüphesiz alim ve hâkim olan ancak Sensin!" dediler. Hakîm'sin, her şeyi yerli yerine halketmişsin. Senin hikmetin yerindedir. Halife olarak, Ben-i Âdem'den halketmenin daha evlâ olduğunu Sen bilirsin.

33- قَالَ يَآ اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْۚ فَلَمَّآ اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْۙ قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّٓى اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ

قَالَ يَآ اٰدَمُ اَنْبِئْهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْۚ (Bunun üzerine) Cenâb-ı Hak, "Ey Âdem! Eşyanın isimlerini meleklere anlat" dedi. فَلَمَّآ اَنْبَاَهُمْ بِاَسْمَآئِهِمْۙ Âdem Aleyhisselam, onların isimlerini anlatınca meleklere. قَالَ اَلَمْ اَقُلْ لَكُمْ اِنِّٓى اَعْلَمُ غَيْبَ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Meleklere hitâben Cenâb-ı Hak; "Ben, size demedim mi muhakkak göklerde ve yerde görülmeyenleri (oralardaki sırları) bilirim. وَاَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ Bundan da öte, gizli ve açık yapmakta olduklarınızı, söylediklerinizi de gizli tuttuğunuz şeyleri de bilirim, dememiş miydim?" dedi.

Öyle ise sabit oldu ki Âdem Aleyhisselam alimdir. Siz ise ona

nazaran cahilsiniz. Böyle olduğuna göre cahil olanın, hürmet etmesi lâzımdır.

34- وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلِيسَ اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ

وَاِذْ قُلْنَا لِلْمَلٰٓئِكَةِ اسْجُدُوا لِاٰدَمَ فَسَجَدُٓوا اِلَّٓا اِبْلِيسَ Ve o zaman meleklere; "Âdem'e secde edin" dedik, yerdeki melekler hemen secde ettiler. Yalnız iblis secde etmedi, yüz çevirdi. اَبٰى وَاسْتَكْبَرَ وَكَانَ مِنَ الْكَافِرِينَ İblis secde etmeyi kibrine yediremedi, büyüklük tasladı. Böylece kâfirlerden oldu (zaten kâfirlerdendi.)

İlm-i İlâhi'de kâfirlerdendi yahût Âllâh'ın emrini çirkin görmekle kâfirlerden oldu demektir.

Bu âyet-i kerimenin faydalarından biri budur ki kibir ve gururdan sakınmak gerekir. Kibir, bazı hâlde insanı küfre götürür.

Cenâb-ı Hak, burada secdeyi emretti. Secde ancak Âllâh'a mahsustur. Bir kimse peygambere secde etse kâfir olur. Kâbe'ye secde etse kâfir olur. Kur'an'a secde etse kâfir olur. Secde bir ibadettir yalnız Âllâh'a mahsustur. Fakat bu secde, secde-i inhinê. Yâni Yusuf Aleyhisselam'ın nasıl ki ona bel eğilmek, bu nev'idendir demişler. İkinci cevap da Âdem Aleyhisselam mescûdun leh değil, mescûdun ileyhtir. Nasıl ki biz duvara, mihraba karşı secde ediyoruz fakat hiç birimiz ne duvara, ne de mihraba secde etmiyoruz. Yalnız Âllâh'a secde ediyoruz. Üçüncü cevap da demişler ki; Âllâh emrettikten sonra câiz olur. Sahibi emrederse memnuiyet kalmaz.

Eğer şeytan, Âdem Aleyhisselam'da Nur-u Muhammedi'yi görmüş olsaydı. Elbette ilk evvel secde eden olurdu. İblis, Âdem Aleyhisselam'ın nurunu görmedi, yalnız toprağını gördü. Onda

Rasûl-û Ekrem'in nurunu görmediğinden, "kör şeytan" denilmesi bundandır.

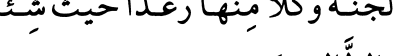

35- وَقُلْنَا يَا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَاۗ وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ

وَقُلْنَا يَا اٰدَمُ اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ وَكُلَا مِنْهَا رَغَدًا حَيْثُ شِئْتُمَاۗ
(Bundan sonra Âdem Aleyhisselam artık bütün imtihanları, aslı cinnilerden olup sonra şeytanların başı İblis'e karşı verecek. Sonra Âdem'in nesli ile İblis'in nesli, kıyamete kadar birbirleri ile imtihandadır.)

İblis'in lânete uğraması yalnız secde etmediğinden değil, bir de kibirlenmesi var. "Ben ateştenim, Âdem ise topraktandır. Ben, ondan daha hayırlıyım" diyor. İşte bu hâli, onun küfrüne sebep oldu.

Cenâb-ı Hak, bundan sonra Âdem Aleyhisselam'ı halketti. Halkettikten sonra da cennete bıraktı. Âdem Aleyhisselam yerde halk olmuştur, yer de topraktandır. Ondan sonra Cenâb-ı Hak, cennete sevk etmiştir.

Biz Azimüşşan, "Ey Âdem! Sen ve eşin (Havva) beraber cennete yerleşin." (Müfessirin-i İzam diyorlar ki اسْكُنْ kelimesi; Âdem Aleyhisselam yalnız olduğu için sakin olmuyordu. Havva Radıyâllâhû Anha daha halkolmadan evvel, cennetin her tarafını durmadan geziyordu. Murad-ı İlâhiye bu değildir, sakin olması lâzım gelirdi. Onun vücudu, sol kaburgasından Havva Radıyâllâhû Anha'yı halketti. Şimdi herkesin kaburga kemiği sağda 18, solda 17 adettir. Âdem Aleyhisselam, gözünü açtığında Havva Radıyâllâhû

Anha'yı yanında gördü. Bu halkoluş, kûn fe yekûn ile olmuştur. Doğup büyümek şekliyle değil. Cenâb-ı Âllâh, "ol" deyince Havva Radıyâllâhû Anha halkolmuş. Âdem Aleyhisselam, Havva'ya elini uzattı, melekler izin vermedi. Âdem Aleyhisselam, Cenâb-ı Hak benim için halketmiş deyince melekler; "Onun mehri var" demişler. Mehri nedir? "Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e, on defa salâvat getireceksin." Âdem Aleyhisselam on defa salâvatı getirdikten sonra, o zaman ikisi bir araya geldiler. Ondan sonra Cenâb-ı Hak اسْكُنْ اَنْتَ وَزَوْجُكَ الْجَنَّةَ buyurdu. Sen, zevcenle beraber cennette sakin ol. Demek ki evli, aile sahibi olmayan geziyor. Fakat aile sahibi olduktan sonra ailesiyle beraber oturması lâzım gelir. وَكُلَا İkiniz de yeyiniz مِنْهَا cennette, رَغَدًا vasi istediğiniz yerde. حَيْثُ شِئْتُمَا Nerede isterseniz işte bütün cennetin nimetleri size. Yalnız وَلَا تَقْرَبَا هٰذِهِ الشَّجَرَةَ bu yasaklanmış olan ağaca yaklaşmayın. فَتَكُونَا مِنَ الظّٰلِمِينَ Ona yakın olduğunuz zaman, nefsinize zulmedenlerden olursunuz.

Cenâb-ı Hak, burada yemeyin demiyor, ağaca yaklaşmayın diyor. İblis, Âdem Aleyhisselam'ı yoldan çıkaramayınca, Havva Radıyâllâhû Anhâ'yı elde etti. Dünyada da böyledir. İblis, bir kişiye musallat oluyor. Aldatamadı mı, o kimsenin yakınlarından birisine musallat olur da onun vasıtasıyla yoldan çıkarır. İblis, Âdem Aleyhisselam'ı kandırmaya muvaffak olamayınca, Havva Radıyâllâhû Anha'ya tesir etti. İblis, Havva Radıyâllâhû Anha'ya dedi; "Âllâh CelleCelâlûhû, bu secereyi yeme demedi, secereye yaklaşma" dedi. O yine secereye yaklaşmasın. Sen, o secereden al da ona götür. Yeme dememiş, yaklaşma demiştir." Böyle tevil ediyor.

فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۪ وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ -36

فَاَزَلَّهُمَا الشَّيْطَانُ عَنْهَا فَاَخْرَجَهُمَا مِمَّا كَانَا فِيهِ ۪ İkisini de! Şeytan ayaklarını kaydırıp hadd-i tecavüz ettirdi ve içinde bulundukları (cennetten) onları çıkardı. وَقُلْنَا اهْبِطُوا بَعْضُكُمْ لِبَعْضٍ عَدُوٌّ ۚ Bunun üzerine; "Bir kısmınız, diğerine düşman olarak ininiz. وَلَكُمْ فِى الْاَرْضِ مُسْتَقَرٌّ وَمَتَاعٌ اِلٰى حِينٍ Sizin için yeryüzünde barınak ve belli bir zamana kadar yaşamak vardır" dedik.

Rivâyet edilir ki; İblis, Âdem Aleyhisselam ve Havva'nın nâil oldukları nimete haset etti. Bir yolunu bulup cennete girdi. Ve onlara vesvese verdi. "Rabbiniz, sizi o ağaçtan niçin men etti biliyor musunuz? Eğer siz, ondan yerseniz artık sizin için ölüm olmaz, ebediyen cennette kalırsınız" dedi. İlkin Havva'yı ve onun vasıtasıyla Âdem Aleyhisselam'ı aldattı. İkisine de o ağacın meyvesinden yedirdi.

فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ مِنْ رَبِّهٖ كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۜ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ -37

فَتَلَقّٰٓى اٰدَمُ Âdem Aleyhisselam telâkki etti, ilhamlar aldı, مِنْ رَبِّهٖ Rabbinden bir takım kelimeler. كَلِمَاتٍ فَتَابَ عَلَيْهِ ۜ Tevbe etti (ve alıp hıfzetti. Bu kelimelerle yalvardı.) اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ Çünkü Âllâh CelleCelâlûhû, tevbeleri kabul eden ve merhameti bol olandır.

Âdem Aleyhisselam ile Havva Radıyâllâhû Anhâ, cennetten yeryüzüne indirildiğinde Âdem Aleyhisselam, Hindistan'ın Seylân adasına (Serendip.) Havva Radıyâllâhû Anha'da Cidde'ye ikamet ettirildi. Âdem Aleyhisselam Seylan adasına geldiğinde, Cennet'ten beraberinde bulunan cennetin kokuları ve hassaları da

Seylan adasına sinmiş olduğundan, bugün de hâlâ devam eden en iyi kokulu çay ve baharatlar orada bulunmaktadır.

فَتَلَقَّىٰٓ اٰدَمُ مِنْ رَبِّهٖ Nitekim bu emir verildi. Verilir verilmez Âdem Aleyhisselam, Rabbinden derhal birkaç kelime aldı. Halife olmak üzere takdir buyurulan Âdem Aleyhisselam'ın fıtratından, ilim ve isim güçleri yok edilmemişti. Vukû bulan hata, henüz tabiat (huy) olmamış idi. Bu felaket üzerine derhal Âdem Aleyhisselam, bu yaratılışıyla Rabbine döndü ve O'ndan kendisine bazı kelimelerin telkin edilmekte olduğunu anladı. O kelimeleri karşılayıp aldı, kabul etti ve onlarla amel etti. Çünkü "telâkki" kelimesi, "lika"dan alınmış olup; karşılayıp almak ve aldığına sarılmaktır. Âdem Aleyhisselam'a bunlar, tasavvur dediğimiz lisana ait suret ile karışmış. Hilâfete özgü bir ilim altında keşfi bir ilim, bir hakiki şuur anlatılıyordu. Bu kelimeler de A'raf suresinde olan, رَبَّنَا ظَلَمْنَآ اَنْفُسَنَا وَاِنْ لَّمْ تَغْفِرْ لَنَا وَتَرْحَمْنَا لَنَكُوْنَنَّ مِنَ الْخَاسِرِيْنَ (Âdem ve eşi) dediler; "Rabbimiz biz nefsimize zulmettik. Eğer bizi affetmez ve bize acımazsan muhakkak kıyamete kadar hüsran, ziyanda oluruz" kelimeleri idi.

Âdem Aleyhisselam cennette iken, Cenâb-ı Hak'ka sorduğu; "Ya Rabbi, senin isminle beraber ismi yazılı kimdir?" dediğinde. Cenâb-ı Hak da "Senin evlatlarından olacak, Habibim Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'dir" cevabını hatırladığında, iki yüz sene ağlamanın sonunda hatırına gelince diyor. "Ya Rabbi, Habibinin yüzü suyu hürmetine affeyle" diyerek iltica ettiğinde, Cibril-i Emin geliyor. Diyor ki; "Ey Âdem Aleyhisselam, başını kaldır. Âllâh-û Teâlâ, seni affetti." Bundan evvel de Âllâh-û Teâlâ, bu **"Rabbenâ zalemnê..."** duâsına devam etmesini ilham ediyor.

Âllâh CelleCelâlûhû, bir tarafta bu duâyı talim ettiriyor. Duânın sonunda da affediyor.

فَتَابَ عَلَيْهِ Âllâh tevbesini kabul etti. اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ Mübalağa ile kulunun tevbesini kabul eden ve Mü'minlere rahmet eden Âllâh'tır. Evvelâ telkin eder "ud'üni estecib lekûm" Siz isteyiniz, ben de duânızı kabul edeyim. Vermeyi murad ettiği zaman istemeyi telkin ediyor.

38- قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا ۚ فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

قُلْنَا اهْبِطُوا مِنْهَا جَمِيعًا Biz Azimüşşân emrettik, hep beraber vücudunuzdaki zerreler ki bütün insanların zerresi vardır sizde. Âdem, eşi ve bunların içinde bütün Âdemoğulları ile şeytan, hepiniz cennetten ininiz. فَإِمَّا يَأْتِيَنَّكُمْ مِنِّي هُدًى Şimdi benim tarafımdan size, her ne zaman Rasûl veya kitap gibi herhangi bir delil, bir hidâyet sebebi gelir. Ey Âdem Aleyhisselam, senin evlatlarını başıboş bırakmam. فَمَنْ تَبِعَ هُدَايَ Evlatlarından her kim ki Benim kitabıma, Rasûlüme tâbi olursa yâni imân ederse, فَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ artık onlara gerçekten hiçbir korku, azap yoktur ve onlar ilerde hiçbir şekilde mahzun (üzüntülü) olmazlar.

Gerçi Âllâh'ı bilen, Âllâh'ı seven, Âllâh'tan korkar. Fakat Âllâh korkusu her saadetin zamanı ve bütün korkuların siperidir.

39- وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

وَالَّذِينَ كَفَرُوا وَكَذَّبُوا بِآيَاتِنَا Küfre sapıp hidâyetimizi getiren âyetlerimizi, alâmetlerimizi, delillerimizi, hüccetlerimizi, gerek enfüsi

(sübjektif,) gerek âfâki (objektif,) vahdâniyyet (birlik) ve ilâhi şahitlerimizi, gerek alemde ve Âdem'in yaratılışında yerleştirilmiş olan fikri ve akli delillerimizi ve gerek peygamberler ve kitaplarla tebliğ olunan nakli delillerimizi yalanlayanlar. أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ Bunlar da yukarıda açıklanan ateşin, o dehşetli ateşin çırası ve kömürü olacak ve ondan ayrılmayacak olan arkadaşlarıdır. Bunlar, o ateşte ebedi, sürekli kalıcıdırlar.

İşte yeryüzünde insanlığa ait hilâfetin oluş şekli, bu cennetten iniş, bu vaad ve vaid ile beraber olmuştur. Ve bu sıfat, Âdem'den evladına intikal edecek. Bunu bilenler birinci kısımdan, tanımayanlar ikinci zümreden olacaklardır.

Ey Âdem Aleyhisselam müteessir olma. Bütün insanların zerrelerine hamilsin, bu insanlar evlatlarındır. Bu evlatlarına kitap ve hidâyet gönderirim yâni kitap, peygamber gönderirim. Onlardan hangileri kitaplarımızı kabul eder, peygamberlerimize tâbi olursa, onları ehl-i cennet yaparım. Kitap ve peygamberleri tekzip edenler ise cehennemde ebedi kalacaklardır.

Bundan sonra gelecek âyetlerde, İsrailoğullarının verdikleri söz ve Âllâh'ın onlara verdiği nimetler anlatılır.

40- يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ فَارْهَبُونِ

يَا بَنِي إِسْرَائِيلَ Ey İsrailoğulları! İsrail, Yakup Aleyhisselam'ın lâkabıdır. (Âllâh'ın seçkini) veya Abdullah (Âllâh'ın kulu) demek olduğu beyan ediliyor. Bu lâkapla yahudileri imân etmeye bir harekete geçirme vardır. اذْكُرُوا نِعْمَتِيَ الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ Tefekkür ediniz, o size vermiş olduğum büyük nimeti düşünün, hatırlayın,

yâd edin. وَاَوْفُوا بِعَهْدِىٓ اُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَاِيَّاىَ فَارْهَبُونِ Ve benim ahdimi (Bana verdiğiniz sözü) yerine getiriniz. Ta! Âdem Aleyhisselam'ın yeryüzüne inmesinden bağlandığınız ve Tevrat ile söz verip anlaşma yaptığınız bu ahdin gereğince siz, herhangi bir zamanda göndereceğim hidâyet sebebine uyacak, imân ve itâat edecektiniz. Ve Mûsâ Aleyhisselam'ın haber verdiği peygamberlerin sonuncusuna imân edecektiniz. Benim bu ahdimi, Rasûlüm Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e uymakla yerine getiriniz ki اُوفِ بِعَهْدِكُمْ ahdinizi, (size verdiğim sözü) yerine getireyim. Siz وَاِيَّاىَ فَارْهَبُونِ artık Benden ve ancak Benden korkup sakınınız. Anlaşmayı bozmak ve diğerleri gibi fesatlar, ahlâksızlıklar yapmayınız.

Düşünün ve şükredin. Burada kasdedilen, cedlerine verilen nimetlerdir ki bunlar da denizin yarılması, oradan geçip kurtulmaları, müteâkiben aynı denizde Fir'avn ve kavminin boğulması, Tih sahrasında bulutla gölgelendirilmeleri, kudret helvası ve bıldırcın kuşu indirilmesi, kendilerine doğru yolu bulmaları için kitap (Tevrat) inzal buyurulması vesâir ihsan buyurulan nimetlerdir.

Bu âyet-i kerimede; va'd, vaid, şükür ve ahde vefâ etmenin şartına işaret vardır. Bir Mü'min için, Cenâb-ı Hak'tan gayri kimseden korkmamak icabet ettiğine işaret vardır.

41- وَاٰمِنُوا بِمَآ اَنْزَلْتُ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ وَلَا تَكُونُٓوا اَوَّلَ كَافِرٍ بِهٖ وَلَا تَشْتَرُوا بِاٰيَاتِى ثَمَنًا قَلِيلًا وَاِيَّاىَ فَاتَّقُونِ

وَاٰمِنُوا İman ediniz, بِمَآ اَنْزَلْتُ göndermiş olduğum Kur'an-ı Azimüşşân'a (hitap yahudileredir. Onlara gönderilen Tevrat kitabında vardı. Hatta İncil-i Zebur ve suhuflarda da vardı. Ahirzaman pey-

gamberi zuhur ettiğinde, O'na imân ediniz deniliyordu.) مُصَدِّقًا لِمَا مَعَكُمْ Bu Kur'an, elinizdeki kitapları tasdik ediyor. (Eğer bir kimse dese ki Âllâh'tan nâzil olan Tevrat yoktur, inkâr eden kişi kâfir olur. Çünkü Tevrat namında bir kitabın mevcut olduğu, Kur'an ile sabittir. Lâkin Tevrat'ı tahrif etmişler. Tahrif olmayan bir Tevrat bugün mevcut olsa, hükümden sakıt olmuştur. Kur'an gelince, bütün İlâhi kitapların hükmü kalkmış oluyor. وَلَا تَكُونُوا أَوَّلَ كَافِرٍ بِهِ Bu Kur'an'a, ilk inkâr eden siz olmayın. وَلَا تَشْتَرُوا بِآيَاتِي ثَمَنًا قَلِيلًا Benim âyetlerimi, mucizelerimi az bir karşılık ile satmayınız. Az olan dünya hazlarıyla değiştirmeyiniz. (Bu ne derece yüksek olursa olsun, ahiret hazlarından kaybedilene nispetle az, değersizdir.)

Yahudilerin reisleri ve âlimleri, halkın her yıl bağ bahçe ve paralarından muayyen bir vergi alırdı. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in, Tevrat'ta yazılı vasıflarını bildirirler de halk da Müslüman oluverirse, bu vergiyi kaybedeceklerinden korkmuşlardı. Bu bakımdan bildirilen vasıfları değiştirmişler ve Efendimizin mübarek isimlerini gizleyerek dünyayı, ahirete tercih etmişlerdi. وَإِيَّايَ فَاتَّقُونِ Yalnız Benden ve ancak benden lâyıkıyla korkunuz. Yalnız benim korumama giriniz, takvâ ehli olunuz.

42- وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

وَلَا تَلْبِسُوا الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ Hakkı, bâtıl ile karıştırıp aldatmayın. (Batıl olan elinizdeki iftiralarınızdır.) وَتَكْتُمُوا الْحَقَّ Hakkı gizliyorsunuz. Rasûl-û Ekrem'in sıfatları olduğu gibi Tevrat'ta mevcuttur. Onu gizliyorsunuz, وَأَنْتُمْ تَعْلَمُونَ bildiğiniz hâlde hakkı gizlemeyin.

43- وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاكِعِينَ

وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ İman ettikten sonra namazı dosdoğru tam kılın, ikâme ediniz. وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ Malınızın zekâtını verin. وَارْكَعُوا مَعَ الرّٰكِعِينَ Namazda rûkû edenlerle (Cemâat-i Müslimin'le) birlikte siz de rukû edin. Burada hem o namazın başka değil İslâm'ın namazı olduğuna tenbih, hem de cemaatin varlığına işaret vardır. Çünkü rukû ile namaz, İslam dinine mahsustur. Ve bunun için namazın bölümleri, buna bağlı olarak rekât diye isimlendirilmiştir. Şu hâlde yalnız rukû (eğilmek) ibadet olmaz. Yahudi ve hıristiyanlar namazlarında kıyamdan doğrudan doğruya secdeye giderler, rukû etmezlerdi.

Küfre ait olan âyetler, asi, fasık olanlara etek atıyor. Zamanımızda da bir kısım hocalar var. Halka zekât veriniz diyor, kendisi vermiyor. Halka sadaka veriniz diyor, kendi vermiyor, bunun gibi. Onlar da halka iyilik yapın derlerdi, kendileri ise fenâlık yaparlardı.

44- اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

اَتَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبِرِّ Siz, insanlara iyiliği emreder de kendinizi unutur musunuz? وَتَنْسَوْنَ اَنْفُسَكُمْ Hâlbuki kendinizi unutuyorsunuz, nefsizinizi terkediyorsunuz. وَاَنْتُمْ تَتْلُونَ الْكِتَابَ اَفَلَا تَعْقِلُونَ Hâlbuki dâima kitabı (yâni Tevrat'ı) da okuyorsunuz. O hâlde akıl etmez misiniz yahut daha akıllanmayacak mısınız? Fenâlık emretmektense iyilik emretmek elbette iyidir. Fakat aklı olan başkasının iyiliğini isterken, kendini unutur mu?

45- وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ

وَاسْتَعِينُوا Hâlik-i Kainat, Habibine buyuruyor ki; "Ey Habibim, onların isyânlarına, itâatsızlığı ve inkârlarına sabr-ı tahammül et." بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ Daraldığınız zamanda ihtiyaçlarınıza, sabır ve salât (namaz) ile yardım isteyiniz. Bunlarla Âllâh'tan yardım isteyiniz.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'de her ne zaman bir üzüntü hâsıl olsa idi. Derhal abdest alır, iki rek'at namaz kılar, namazın akabinde duâ ederdi. İstiâne, Cenâb-ı Hak'tan yardımını talep ediniz, namaz ile sabır ile. وَاِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ اِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ Gerçi namaz ve sabırla yardım istemek çetin, ağır ve meşaketli bir iştir ama huşu sahipleri için değil.

Tevekkül sahibi olun. Ferah ve necâtı bekleyin. Oruç da ayrıca sabırdır. Namaza gelince burada namaz, bütün ibadet şekillerini ihtiva eder. Taharet, setr-i avret, Kâbe'ye yönelmek, itikâf, huşû, ihlâs, şeytanla mücahede, Hak'ka münacaat, Kur'an-ı Kerim okumak, Kelime-i Şehadet getirmek vesâire gibi.

اَلَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ **46-**

اَلَّذِينَ يَظُنُّونَ Âllâh'tan korkanlar kimlerdir? Bilirler, zannederler, yakin ederler ki اَنَّهُمْ مُلَاقُوا رَبِّهِمْ ahirete imân etmiş, Âllâh'ın huzuruna çıkacaktır. وَاَنَّهُمْ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ Her hâlde O'na dönüp varacaklarını, amellerinin mükafatını alacaklarını sayarlar. İşte bunların olacağını bir galip ve kuvvetli zan ile olsun bilenlere, sabır ve namaz ile yardım dilemek ağır gelmez.

Şimdi bir taraftan İsrailoğullarını nimeti yâd etmekle İslam'a davet eden bu hitabı, kuvvetlendirmek ve teyit etmek. Diğer taraftan da geçmişte nâil oldukları nimetleri hatırlatmak ve onlardan

mahrum oluşlarının sebeplerini anarak İslam dinini kabul ettikleri takdirde, o geçmişten daha şanlı bir geleceğe nâil olabileceklerini. Ve aksi hâlde dehşetli bir korkutmaya maruz bulunduklarını ve bunların karşısında düşük menfaatler arkasında dolaşmanın çok vahim (korkunç) olduğunu anlatmak için bir hitap daha yöneltiliyor. Kısaca bir özet, diğer taraftan da etraflıca anlatma başlangıcıdır.

47- يَا بَنِى اِسْرَآءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِىَ الَّتِى اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

Mevzû budur ki bu âyet-i kerimede beyan edildiğine göre Hâlik-i Kâinat, on nimet ile yahudileri nimetlendirmiş, (Rasûl-û Ekrem'den evvel gelmiş olan yahudileri. Ve onlar da bu on nimete karşı isyân etmişler. Bu on nimetin sonunda da on intikam hâsıl olmuş. Yâni غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّآلِّينَ âyet-i kerimesi onlar hakkındadır. Âllâh, tarafından gazaplanılmışlar.)

يَا بَنِى اِسْرَآءِيلَ Ey israiloğulları, اذْكُرُوا نِعْمَتِىَ size verdiğim nimeti hatırlayınız, şükrediniz tâat ile. En büyük nimet, Hâtem'ül Enbiya Sallâllâhû Aleyhivesselem'i gönderdim. O'na tabi olacaksınız. الَّتِى اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ Size verdiğimiz nimete şükrediniz, ibadet ve tâat ile. Eğer ki murad olan hitap, Zaman-ı Saadet'teki yahudiler hakkındadır. Fakat işaret olunan, kıyamete kadar gelecek olan evlatlarıdır. Çünkü babaya yapılan nimet, aynı zamanda evlatlara yapılmış demektir. وَاَنِّى فَضَّلْتُكُمْ Ben, sizi faziletli yapmış, yükseltmiştim. عَلَى الْعَالَمِينَ Âlemlere üstün kılmıştım.

Kendi içinden peygamber gönderilen millet, o anda diğer kavimlerden üstündür. Zira Cenâb-ı Âllâh, milletler arasında o kavmi, o şahsı seçmiştir. Dolayısıyla önce peygamber, sonra ailesi, daha sonra da milleti bir şeref kazanmıştır. İçinden peygamber gönderilen milletin, bir yönden üstünlüğü vardır amma diğer yönden de sorumluluğu daha fazladır. Nitekim bu âyette üstünlüğü bildirilen Ben-i İsrail hakkında, aynı sûrenin 61. âyetinde; Onların zillet ve meskenete düçar oldukları, Âllâh'ın gazabına maruz kaldıkları anlatılmıştır.

48- وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ

وَاتَّقُوا يَوْمًا Hem ilerde öyle bir günün hesap ve azabından sakının, korunun ki لَا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْـًٔا o gün kimsenin adına bir şey ödeyemez. وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا شَفَاعَةٌ Kimseden şefaat da kabul olunmaz. وَلَا يُؤْخَذُ مِنْهَا عَدْلٌ Kimseden fidye de alınmaz. وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ Bunlara hiçbir taraftan bir imdat da yapılamaz.

Mutezile; günahkârlar için şefaatin fayda vermeyeceğine, bu âyet-i kerimeyi gösterirler. Onlara deriz ki; "Bu âyet-i kerime, kâfirlere mahsustur. Mü'minlerin günahkârları için, bu hususta ki âyetler ve hadisler delâletiyle şefaatin câiz olduğu sabittir.

49- وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ يَسُومُونَكُمْ سُوٓءَ الْعَذَابِ يُذَبِّحُونَ اَبْنَٓاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَٓاءَكُمْ وَفِى ذٰلِكُمْ بَلَٓاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ

وَاِذْ نَجَّيْنَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ Ey israiloğulları hatırlayın. Sizi, ecdadınızı Fir'avn ailesinden (onun taraftarlarından) kurtardık. (Fir'avnın, sizi katliamına sebep ne idi? Fir'avn bir rüya görmüştü. Rü-

yada kendisine demişler. İsrailoğullarından bir çocuk dünyaya gelecek, senin ve mülkünün helâkı onun eli ile olacak. Nerede bir oğlan çocuğu doğmuşsa onu öldürsünler.) İşte böylece Fir'avnın taraftarlarından sizi halâs ettik. يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ Çünkü onlar, size azabın kötüsünü revâ görüyorlardı. Erkekleri zorlu işlerde çalıştırırlar. Hanımları ev hizmetlerinde çalıştırırlardı. يُذَبِّحُونَ اَبْنَآءَكُمْ Evlatlarını, yeni doğan erkek çocukları öldürürler (keserlerdi.) وَيَسْتَحْيُونَ نِسَآءَكُمْ Fenâlık için kızlarınızı alıkoyarlardı. (İşte Fir'avn size bu kadar ceza, kötülükleri yapardı. Biz Azimüşşân, lütf-û keremimizle Fir'avnın zulmünden kurtardık.) وَفِى ذٰلِكُمْ Bu azap da size, (erkeklere zor işler göstermekte, erkek çocuklarınızı kesmek, hanımları hizmetlerde çalıştırmak.) بَلَآءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ Âllâh'tan size verilmiş belâ idi. Sizin için bir imtihan idi.

50- وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ فَاَنْجَيْنَاكُمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ

وَاِذْ فَرَقْنَا بِكُمُ الْبَحْرَ Hatırlayınız o zamanları ki فَرَقْنَا denizi açtık. Siz görüyorken, sizin sebebinizle denizi yardık. فَاَنْجَيْنَاكُمْ وَاَغْرَقْنَآ اٰلَ فِرْعَوْنَ Sizi kurtardık, Fir'avn taraftarlarını denizde boğduk. وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ Hem de gözünüzün önünde.

Bu âyette şuna işaret edilmektedir ki; hayır da şer de kullarına, Âllâh-û Teâlâ'nın bir imtihanıdır. Kula lâyık olan odur ki sevindiğinde şükür ve zarara uğradığı vakit sabretsin. Tâ ki imtihan edilenlerin hayırlısı olsun.

51- وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰٓى اَرْبَعِينَ لَيْلَةً ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ

وَاِذْ وٰعَدْنَا مُوسٰٓى اَرْبَعِينَ لَيْلَةً Biz Azimüşşân, Fir'avn boğulduktan

sonra Mûsâ Aleyhisselam'a va'dettik (ki O'na Tevrat'ı verelim. Zira şeriatları yoktu.) Kırk gece (Zilkade'nin birinden, Zilhicce'nin onuna kadar) mikat tayin ettik.

ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَنْتُمْ ظَالِمُونَ Ondan sonra ittihaz ettiniz, (ilâh edindiniz.) Neyi? عِجْلَ O buzağıyı yâni Sâmiri'nin altından yapmış olduğu buzağı suretini. Neden sonra? مِنْ بَعْدِهِ Ondan sonra, Mûsâ Aleyhisselam Tûr Dağına gittikten sonra. وَأَنْتُمْ Hâlbuki siz ظَالِمُونَ zulmedicilerdensiniz. Yâni Âllâh-û Teâlâ'ya, şirk (ortak) koşmanız ve ibadeti mahallinin (yerinin) dışına koymanız sebebiyle nefislerinize zulüm (yazık) ediciler oldunuz.

Buradaki zalimlikten murad; Ben-i İsrail'in buzağıyı, ilâh olarak Âllâh-û Teâlâ'ya ortak koşmaları sebebiyle kendi nefislerine zulmetmeleridir.

Tarikat ehli, kırk gün sülûkü bu âyetlerden almışlardır.

Rivâyet edildiğine göre; Cenâb-ı Hak tarafından, Mûsâ Aleyhisselam'a bir kitap verilmesi va'dedildiği için, Sinâ Dağına davet edilmişti. Kardeşi Hârûn'u yerine vekil bıraktı, kendisi Tûr'a gitti.

İsrailoğullarının içinde Samiri adında bir münafık vardı, onları aldattı. Ellerinde mevcut altınları toplattı, ateşe koyup eritti. Samiri kuyumcu idi. Erittiği altınlarla bir buzağı heykeli yaptı ki buzağı gibi rüzgâr estiğinde ses verirdi. "İşte sizin ilâhınız, Mûsâ'nın da ilâhı budur. Mûsâ, onu arayıp bulmak için Tûr'a gitti. Geliniz, buna tapınız" dedi.

Hârûn Aleyhisselam, ne kadar nasihat ettiyse dinlemediler. "Mûsâ Aleyhisselam gelinceye kadar buzağıdan vazgeçmeyiz" dediler.

Mûsâ Aleyhisselam, Tevrat kitabı ile Tûr'dan geldi. İsrailoğul-

larının buzağıya taptıklarını görünce pek ziyâde gazaplandı Mûsâ Aleyhisselam. Samiri'yi lânetledi ve buzağıyı denize attı. Ve niçin kendilerini gözetmedi de Sâmiri'ye aldandılar, diye Hârûn Aleyhisselam'ın sakalından tuttu. Hârûn Aleyhisselam, "Ne yapayım? Bu kadar nasihat ettim, dinlemediler. Az kaldı beni de öldüreceklerdi" diye özür diledi.

52- ثُمَّ عَفَوْنَا عَنْكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

ثُمَّ عَفَوْنَا Bundan sonra affetmiştik. Kimden? عَنْكُمْ Sizden yâni tevbe ettiğiniz vakit, bu suçunuzu affetmiştik. Neden sonra? مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ Bundan sonra yâni buzağıyı ilâh edindikten sonra sizi acele helâk etmemiş. Bilakis Mûsâ Aleyhisselam gelerek sizi uyandırıp günahlarınızın keffaretini, (affedilmesinin çaresini) haber verinceye kadar size mühlet vermiştik. لَعَلَّكُمْ Belki siz تَشْكُرُونَ şükredersiniz yâni af nimetine şükredip, ondan sonra ibadete devam edesiniz için sizi affetmiştik. O davranışlarınızdan sonra belki (akıllanıp) şükredersiniz, diye sizi affettik.

53- وَاِذْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَالْفُرْقَانَ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

وَاِذْ اٰتَيْنَا Ve (ey Ben-i İsrail) yine o vakti hatırlayın ki biz vermiştik. Kime? مُوسَى Mûsâ Aleyhisselam'a. Ya neyi? الْكِتَابَ O kitabı, (Tevrat'ı.) Daha? وَالْفُرْقَانَ Ve Furkân'ı yâni Âllâh-û Teâlâ tarafından indirilmiş kitap olma vasfıyla beraber, hakla bâtılın (doğruyla eğrinin) arasını ayıran bir delil olma vasfını toplayıcı olan Tevrat'ı vermiştik. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَهْتَدُونَ hidâyet bulursunuz. Yâni o kitapta bulunanları iyice düşünüp, gereğince amel ederek hidâyete kavuşursunuz.

Ve (ey Ben-i İsrail!) Hidâyete eresiniz diye Mûsâ Aleyhisselam'a, kitabı ve kitab-ı Furkan'ı (Tevrat'ı) verdiğimiz vakti hatırlayın. Furkan odur ki; Hakla bâtılı veya küfürle imânı yahut helal ile haramı ayırır.

54- وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖ يَا قَوْمِ اِنَّكُمْ ظَلَمْتُمْ اَنْفُسَكُمْ بِاتِّخَاذِكُمُ الْعِجْلَ فَتُوبُوٓا اِلٰى بَارِئِكُمْ فَاقْتُلُوٓا اَنْفُسَكُمْ ذٰلِكُمْ خَيْرٌ لَكُمْ عِنْدَ بَارِئِكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ اِنَّهُ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

وَاِذْ قَالَ Ve (ey Ben-i İsrail) dediği vakti hatırlayın. Kim? مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam. Kime? لِقَوْمِهٖ Kavmine yâni buzağıya tapan milletine. Ne dediği vakti? يَا قَوْمِ Ey benim kavmim, اِنَّكُمْ muhakkak siz ظَلَمْتُمْ zulmettiniz. Kime? اَنْفُسَكُمْ Nefislerinize yâni kendinize yazık ettiniz. Ne sebebiyle? بِاتِّخَاذِكُمُ İttihaz etmeniz yâni ilâh tutmanızla. Neyi? الْعِجْلَ O buzağıyı. فَتُوبُوٓا Bu sebeple hemen tevbe edin, (dönün) اِلٰى بَارِئِكُمْ yaratıcınıza. فَاقْتُلُوٓا Hemen öldürün اَنْفُسَكُمْ nefislerinizi (kendilerinizi.) ذٰلِكُمْ Sizin, kendi nefsinizi öldürerek tevbe etmeniz خَيْرٌ daha hayırlıdır. Kim için? لَكُمْ Sizin için, عِنْدَ بَارِئِكُمْ yaratıcınız indinde. İşte Mûsâ Aleyhisselam böyle demiş. Siz de emrolunduğunuzu yaptığınız da فَتَابَ yaratıcınız da rucû etmişti. Kime? عَلَيْكُمْ Size yâni tevbenizi kabul etmişti. اِنَّهُ Muhakkak O (Âllâh-û Teâlâ) هُوَ ancak O, التَّوَّابُ mübalağa ile tevbeleri kabul edicidir. الرَّحِيمُ Ziyâde merhamet edicidir yâni kullarına acıyıcıdır.

Mûsâ Aleyhisselam kavmine demişti ki; "Ey kavmim! Şüphesiz siz buzağıyı ilâh edinmekle kendinize kötülük ettiniz."

Dediler; "Çare nedir? Emret ki yapalım. Dedi ki; "Rabbinize rucû edin ve tevbeye azmedin." Dediler ki; "O'na, nasıl rucû ve

tevbe ederiz?" Dedi ki; "Birbirinizi öldürün! (Buzağıya ibadet etmeyenleriniz, ona ibadet edenleri öldürsün.")

(Katille Âllâh-û Teâlâ'ya rucû ediniz.) Bu, Rabbiniz indinde sizin için daha hayırlıdır (ki şirkten temizliğe ve ebedi hayata vesiledir.)

Mûsâ Aleyhisselam, bunu kendilerine haber verdiği vakit dediler ki "Âllâh-û Teâlâ'nın emrine tahammül ederiz."

Âllâh-û Teâlâ, üzerlerine siyah bir bulut gönderdi ve duman çökertti. Kişi babasını, oğlunu, kardeşini veya karısını görüp de Âllâh'ın emrini yerine getirmekten çekinmesin diye. Sabahtan, akşama kadar kılıç ve hançerlerle birbirlerini öldürdüler. Bu hali gören Mûsâ ve Hârûn Aleyhisselam, nihâyet dayanamadılar. Ağlayıp duâ ettiler, geri kalanların af olunmalarını dilediler. Duâları kabul oldu. Üzerlerinden bulut kalktı ve kalanlar ölümden kurtuldular. Yetmiş bin kişi öldürülmüştü. Âllâh-û Teâlâ buyurdu;

Cenâb-ı Hak da (emrini yerine getirdiğiniz için) tevbelerinizi kabul edip günahlarınızdan geçti. Çünkü acıyıp tevbelerinizi kabul eden ancak O'dur.

Bu ümmetin tevbeleri ise içlerindeki nefislerini gizlice öldürmektir. Zira manevi yolda atılan ilk adım, Mêvla'yı kastetmek ve O'nun için nefisten ayrılmaktır.

Şöyle ki bir anlık gaflet, nefsi diriltir. Sonra tekrar onu, itâata (ibadete) çekip öldürmek ise bildiğimiz ölümden daha zordur. Nefsin isteklerini mahvetmek, silmekten başka bir şey değildir. İşte bu, en büyük cihattır ve çok zordur. Ancak Hak'kın has (seçkin) kullarına müyesser (kolay) edilmiştir.

Meşâyihin **"mûtû kable en temûtû"** ölümden evvel ölünüz, kavl-i şerifiyle de bu mânâya işaret edilmiştir.

55- وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نُؤْمِنَ لَكَ حَتّٰى نَرَى اللّٰهَ جَهْرَةً فَاَخَذَتْكُمُ الصّٰعِقَةُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ

Âllâh-û Teâlâ, Ben-i İsrail üzerine vaki olan nimetlerinden altıncısını beyan etmek üzere buyuruyor.

وَاِذْ قُلْتُمْ Ve (ey Ben-i İsrail) dediğiniz vakti hatırlayın. Yâni buzağıya tapmaktan özür dilemek için, Mûsâ Aleyhisselam'ın seçerek beraberinde Tur Dağına götürdüğü dedelerinizden yetmiş kişinin dediği vakti hatırlayın. يَا مُوسٰى Ey Mûsâ, لَنْ نُؤْمِنَ asla inanmayacağız لَكَ sana. Yâni bu kitabın Âllâh'ın kitabı olduğuna, senin Âllâh'ın kelâmını işitmiş olduğuna ve Âllâh-û Teâlâ'nın, bize o kitabı kabul edip onunla amel etmemizi emrettiğine asla inanmayacağız. حَتّٰى نَرَى Görünceye kadar اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'yı, جَهْرَةً aşikâre (açık) bir görüşle. فَاَخَذَتْ Bunun üzerine hemen almıştı yâni yakalamıştı, çarpmıştı كُمُ sizi الصّٰعِقَةُ yıldırım. وَاَنْتُمْ Hâlbuki siz تَنْظُرُونَ bakıyordunuz yâni başınıza inen yıldırıma bakıp duruyordunuz.

Yine hatırlayın o zamanı ki; Mûsâ Aleyhisselam'a "Biz, Âllâh-û Teâlâ'yı apaşikâr görmedikçe sana inanmayız" dediniz. Bu sebeple gökten yıldırım inip sizi yaktı. Erişen musibeti gözlerinizle gördünüz.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ, Mûsâ Aleyhisselam'dan buzağıya tapmalarından ötürü özür dilemek üzere, Ben-i İsrail'den seçtiklerinden bir takımla kendi huzuruna gelmesini emretti.

Mûsâ Aleyhisselam da kavminin eşrafından (şereflilerinden, büyüklerinden) yetmiş kişi seçerek Tûr Dağına çıktı. Bunun üzerine onlar, Mûsâ Aleyhisselam'a "Rabbimizden, bize kelâmını duyurmasını iste" dediler. Mûsâ Aleyhisselam da onların isteklerini,

Cenâb-ı Hak'tan talep etti. Cenâb-ı Hak da bu isteklerine icabet etti. Mûsâ Aleyhisselam, Tur Dağına yanaşınca uzunlamasına bir bulut, dağın üzerinde peyda oldu ve bütün dağı kapladı. Mûsâ Aleyhisselam'a yanaşarak, onu da içine aldı. Mûsâ Aleyhisselam, kavmine "siz de girin" buyurdu. Ve o vakit Âllâh-û Teâlâ, Mûsâ Aleyhisselam'a bir takım emir ve nehiyler buyurarak onunla konuştu. Ve her konuştuğunda Mûsâ Aleyhisselam'ın alnında öyle bir nur parlattı ki o yetmiş kişiden hiç biri, Mûsâ Aleyhisselam'a bakmaya kadir olamıyor, (güç yetiremiyor)lardı. O yetmiş kişi de Mûsâ Aleyhisselam ile Cenâb-ı Hak'kın "Şöyle yap, şöyle yapma" şeklindeki emir ve nehiylerini işittiler. İşte o zaman Âllâh-û Teâlâ'yı açıkça görmeyi heves ettiler ve ısrar ettiler.

Bunun üzerine onları yıldırım çarpıp bir gün, bir gece ölü olarak kaldılar. Hepsi birden ölünce Mûsâ Aleyhisselam, ellerini semaya kaldırıp ağlayıp sızladı. Ve "Ya Rabbi! Ben-i İsrail'den yetmiş kişiyi kavminin tevbelerinin kabulüne dâir şahitlerim olsunlar için seçtim. Şimdi ise Sen, onların en hayırlılarını helâk ettin. Ben şimdi onlara gittiğimde ne diyeceğim? Dileseydin bundan evvel, buzağıya tapanlarla beraber bunları da helâk ederdin. İçimizde sefih (kendini bilmezlerin) yapmış olduğu suç sebebiyle bizleri helâk mı edeceksin?" diyerek dua etti. Ve Mevlâ Teâlâ, onları diriltinceye kadar duâya devam etti. Onlar dirildikten sonra Mûsâ Aleyhisselam, Ben-i İsrail'in buzağıya tapma günahının tevbesini talep etti.

Âllâh-û Teâlâ da "Kendi nefislerini öldürmedikçe tevbeleri kabul olunmaz" buyurdu. Ve yukarıda 54. âyette zikredildiği gibi birbirlerini öldürmeye başladılar.

56- ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

ثُمَّ بَعَثْنَاكُمْ Sonra sizi dirilttik, مِنْ بَعْدِ مَوْتِكُمْ ölümünüzden son-

ra. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَشْكُرُونَ şükredersiniz yâni imân ve itâatla yeniden dirilme nimetine şükredersiniz. Sonra ölümünüzün akabinde sizi dirilttik, umulur ki şükredersiniz.

Âllâh-û Teâlâ, onları ecellerinin ve rızıklarının geri kalanlarını tamamlasınlar için tekrar diriltti. Bu ölüm, ecelsiz olmuştu. Şöyle ki onların bu ölümü, diğer kimselerin ecelleri dolmadan kalplerinin durması gibi oldu. Eğer bunlar ecelleriyle ölselerdi, kıyamete kadar diriltilmezlerdi.

Cenâb-ı Hak, 70 kişinin hepsini birer birer diriltti. İlk dirilenler, diğerlerinin dirildiğini gördü. Onların dirilmeleri, ömürlerini ve rızıklarını tamamlamak içindi.

57- وَظَلَّلْنَا عَلَيْكُمُ الْغَمَامَ وَاَنْزَلْنَا عَلَيْكُمُ الْمَنَّ وَالسَّلْوٰى كُلُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا رَزَقْنَاكُمْ وَمَا ظَلَمُونَا وَلٰكِنْ كَانُوا اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

وَظَلَّلْنَا Ve gölge yaptık, gölgelik kıldık عَلَيْكُمُ sizin üzerinize الْغَمَامَ o bulutu. وَاَنْزَلْنَا Ve indirdik عَلَيْكُمُ sizin üzerinize الْمَنَّ kudret helvasını, وَالسَّلْوٰى semiz yağlı yelve kuşunu (bıldırcını.) كُلُوا Yeyin مِنْ طَيِّبَاتِ مَا o şeylerin pak (tertemiz) ve helâllerinden ki رَزَقْنَاكُمْ rızık olarak verdik size. وَمَا ظَلَمُونَا Ve zulmetmediler bize yâni bu büyük nimetlere küfretmeleriyle bize zulmetmiş olmadılar. وَلٰكِنْ Lâkin كَانُوا oldular اَنْفُسَهُمْ ancak kendilerine يَظْلِمُونَ zulmedeler. Yâni bizim azabımızı celbedip üzerlerine zahmetsiz inen rızkın kesilmesine sebep olarak kendilerine zulmetmiş (yazık etmiş) oldular.

Ve (sahrada, güneşin sıcaklığından korunmanız için) o (ince) bulutu üstünüze gölge yapmış ve üzerinize kudret helvasıyla bıl-

dırcın indirmiş, size rızık olarak verdiğimiz şeylerin iyilerinden (en temiz ve helallerinden) yiyin (demiştik. Bu büyük nimetlere nankörlükleriyle) bize zulmetmiş olmadılar ancak kendilerine zulmeder oldular.

Ben-i İsrail, Mısır'dan çıkıp denizi geçtiklerinde, kendisinde hiç bina olmayan bir sahraya düştüler. Âllâh-û Teâlâ, onlara cebbar (azgın adam)ların şehrine girip onlarla muharebe etmelerini emretti. Onlar da kabul ettiler. Şehre yanaşınca ehlinin çok kuvvetli ve cebbar (zorba) olduğunu işittiler ve muharebeden vazgeçerek Mûsâ Aleyhisselam'a, "Sen ve Rabbin, gidiniz ve muharebe ediniz, zira biz burada oturacağız" dediler.

Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, onlara kırk sene yeryüzünde (şaşkınlık) içinde dolaşmalarıyla ceza verdi.

O sahrada onlara şiddetli sıcak ve aşırı bir açlık isabet edince, Mûsâ Aleyhisselam'a şikâyet ettiler. Cenâb-ı Hak, onlara merhamet ederek nurdan bir direk indirdi. O direk, gökten onlar için sarkıyor, gece onlarla beraber yürüyor ve ay olmadığı zaman, ay yerine onları aydınlatıyordu. Cenâb-ı Hak, onlara gündüzleri güneşin sıcağından kendilerini gölgeleyecek, yağmur bulutundan daha hoş, ince, beyaz bir bulut göndermişti. Sonra Mûsâ Aleyhisselam'dan yemek istediklerinde, o da Cenâb-ı Hak'ka duâ etti. Âllâh-û Teâlâ duâsını kabul buyurarak onlara, âyet-i kerimede beyan edilen kar gibi beyaz kudret helvası indirdi.

O yemekten bıktıklarında, "Ya Mûsâ! Bu helva çok tatlı olduğundan bizi öldürdü. Rabbine duâ et de bize et yedirsin" dediler. Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, onlara bıldırcın kuşunu indirdi. Ancak Cumartesi günü, ibadet günü olduğundan bir şey istemiyorlardı. Cuma günü, iki günlüğünü birden alıyorlardı. Daha fazla alsalar kurtlanıp bozuluyordu.

Cenâb-ı Hak, onlara "Size verdiğimiz rızıkların pak ve helal olanlarından yeyin ve ihtiyacınızdan fazla alıp depolamayın, emrime âsi olmayın" buyurdu. Onlar da aç kalırız korkusuyla fazlaca aldılar. Eğer böyle yapmasalardı, o rızık devam edecekti.

Nitekim Âllâh-û Teâlâ, buna işareten "Yasaklandıkları şeyi yapmakla bize zulmetmediler. Lâkin dünyada meşakkatsiz ahirette de hesabı sorulmayacak olan bu rızıkların kesilmesine sebep olduklarından, kendi nefislerine zulmetmiş oldular" buyurulmaktadır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyurdular ki; "Beyaz mantar menn'dendir (kudret helvası.) Suyu da göze şifâdır. (Ben-i İsrail'e inen Menn mesabesindedir. Suyunun göze şifâ olması ise başka ilaçlara karıştırılarak göze damlatılması ile hâsıl olur. Her gözdeki şikâyete olmasa da özel bir ağrıya faydalıdır.

58- وَاِذْ قُلْنَا ادْخُلُوا هٰذِهِ الْقَرْيَةَ فَكُلُوا مِنْهَا حَيْثُ شِئْتُمْ رَغَدًا وَادْخُلُوا الْبَابَ سُجَّدًا وَقُولُوا حِطَّةٌ نَغْفِرْ لَكُمْ خَطَايَاكُمْ وَسَنَزِيدُ الْمُحْسِنِينَ

وَاِذْ قُلْنَا Ve (ey Ben-i İsrail) dediğimiz vakti hatırlayın. ادْخُلُوا Girin هٰذِهِ الْقَرْيَةَ şu şehre yâni Kûds-i Şerif'e. Girin de فَكُلُوا yiyin مِنْهَا o şehirden (yiyeceklerinden) حَيْثُ شِئْتُمْ dilediğiniz yerde رَغَدًا bol bol yemekle. وَادْخُلُوا Ve girin الْبَابَ kapısından سُجَّدًا secde edici olduğunuz hâlde. Yâni tevazû ile başlarınızı eğici olduğunuz veya sahradan kurtulduğunuza şükür için, Âllâh-û Teâlâ'ya secde eder olduğunuz hâlde girin. وَقُولُوا Ve deyin حِطَّةٌ hıtta (günahlardan istiğfâr) yâni "Ya Rabbi! Bizim senden isteğimiz günahlarımızı silmendir" deyin ki biz de نَغْفِرْ setredelim, (örtelim) لَكُمْ sizin için خَطَايَاكُمْ hatalarınızı. وَسَنَزِيدُ Ve muhakkak ziyâde ederiz (arttırırız) الْمُحْسِنِينَ muhsinlere. Yâni bu kelime, iyilik edicilerin

mükâfatlarının artmasına sebep olacak, kötülük edenlerinin ise tevbe ve mağfiretini gerektirici olacaktır.

Bir zamanlar Biz, (Tih'ten çıktıkları vakit Ben-i İsrail'e) "Bu karyeye (şehre, kasabaya) girin, dilediğiniz yerde ondan dilediğinizi bol bol yiyin, kapısından eğilerek girin. (Girerken) hıtta (ya Rabbi, bizi affet) deyin ki sizin hatalarınızı bağışlayalım. Zira Biz, muhsinlere ziyâde vereceğiz, iyilik edenlere (mükâfatı) daha arttıracağız.

Âyet-i celilede geçen "kapı"dan maksat, Beyt-i Mukaddes'in kapılarından biridir. Şu anda bu kapıya "Hıtta" kapısı denilmektedir. Bu kapı, sekizinci kapıdır. Ve o, "Tevbe Kapısı" olarak bilinmektedir.

59- فَبَدَّلَ الَّذِينَ ظَلَمُوا قَوْلًا غَيْرَ الَّذِي قِيلَ لَهُمْ فَأَنْزَلْنَا عَلَى الَّذِينَ ظَلَمُوا رِجْزًا مِنَ السَّمَاءِ بِمَا كَانُوا يَفْسُقُونَ

فَبَدَّلَ Bunu müteakib tebdil etti, (değiştirdi) الَّذِينَ o kimseler ki ظَلَمُوا zulmettiler, mâsiyet (günah) işlemeleri sebebiyle. Nefislerine zulmedenler, (yazık edenler) söylemekle emrolundukları tevbe ve istiğfâr sözünü çevirdiler. قَوْلًا Bir söze, غَيْرَ الَّذِي o sözden başka bir söze ki قِيلَ denmişti لَهُمْ onlara. (Kendilerine emrolunan "Hıtta" sözünü değiştirerek "Hınta" diyenlere.) فَأَنْزَلْنَا Biz hemen indirdik, عَلَى الَّذِينَ o kimseler üzerine ki ظَلَمُوا zulmettiler kendilerine emrolunanı değiştirerek. Nefislerine zulmedenlere indirdik رِجْزًا (takdir edilmiş, kararlaştırılmış) büyük bir azabı مِنَ السَّمَاءِ gökten (inici.) بِمَا كَانُوا Olmaları sebebiyle يَفْسُقُونَ fıskeder yâni tâattan (Âllâh'a boyun eğmekten) çıkmaları sebebiyle.

Bunun üzerine (hem söz hem de fiilen mâsiyet, günah işlemek sebebiyle nefislerine) zulmedenler. (Emrolundukları) sözü, kendi-

lerine söylenilenden başkasına çevirmişlerdi. Biz de hemen o zulmedenler üzerine, tâattan (boyun eğmekten) çıkmaları sebebiyle gökten çok korkunç bir azap indirmiştik.

"Başlarını eğsinler için kapı, onlara alçaltıldı. Onlar ise inadına secde ederek girmediler. Sözde muhalefet (aksilik) ettikleri gibi, işte de muhalefet olsun için dübürleri (oturakları) üzerine sürüne sürüne girdiler."

Âllâh-û Teâlâ'nın gökten indirdiği korkunç (tiksinilen, pis) azaptan murad ise ta'un hastalığıdır. Rivâyete göre bu hastalıktan, bir saat içinde onlardan yirmi dört bin kişi ölmüştür. Ve hastalık, bu sayı yetmiş bine ulaşıncaya kadar devam etmiştir.

60- وَاِذِ اسْتَسْقٰى مُوسٰى لِقَوْمِهٖ فَقُلْنَا اضْرِبْ بِعَصَاكَ الْحَجَرَ ۖ فَانْفَجَرَتْ مِنْهُ اثْنَتَا عَشْرَةَ عَيْنًا ۖ قَدْ عَلِمَ كُلُّ اُنَاسٍ مَشْرَبَهُمْ ۖ كُلُوا وَاشْرَبُوا مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ وَلَا تَعْثَوْا فِى الْاَرْضِ مُفْسِدِيْنَ

وَاِذِ اسْتَسْقٰى Ve (ey Ben-i İsrail.) Su istediği vakti hatırlayın, مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam'ın لِقَوْمِهٖ kavmi için. فَقُلْنَا Biz de demiştik, (ona şöyle vahyetmiştik.) اضْرِبْ Vur, بِعَصَاكَ âsan (değneğin) ile. الْحَجَرَ Taşa vurunca, فَانْفَجَرَتْ hemen fışkırdı مِنْهُ o taştan اثْنَتَا عَشْرَةَ on iki عَيْنًا göze (pınar) cihetinden. قَدْ عَلِمَ Muhakkak bildi كُلُّ اُنَاسٍ her bir kabile yâni on iki kabileden her bir zümre (cemaat) مَشْرَبَهُمْ içecekleri yeri. Kendilerinin içecekleri pınarı yakinen bildiler. Ve biz, onlara şöyle dedik. كُلُوا Yeyin وَاشْرَبُوا ve için, مِنْ رِزْقِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın rızkından yâni size ihsan ettiği bıldırcın ve kudret helvasından yiyin ve bu pınarlardan için. وَلَا تَعْثَوْا Ve hiçbir vechile haddi aşmayın فِى الْاَرْضِ yeryüzünde. Ne olduğunuz

hâlde? مُفْسِدِينَ Fesat çıkarcılar, dine ters düşen şeyleri işleyerek kötülük, (bozgunculuk) çıkarıcı olduğunuz hâlde.

Ve bir vakit Mûsâ Aleyhisselam, (sahrada susayan) kavmi için su talep etmişti. (İstemişti) de bunun üzerine Biz, ona; "Asan (değneğin) ile taşa vur" demiştik. (O da vurunca) hemen o taştan on iki pınar fışkırmış, her bir kabile (cemaat) içecekleri pınarı kat'i olarak bilmişti. (Ve biz, onlara demiştik ki) "Âllâh-û Teâlâ'nın rızkından yeyin, için ve yeryüzünde müfsitler, (bozguncular) olarak taşkınlık yapmayın."

Rivâyet edildiğine göre bu hadise, sahrada cereyân etmiştir. Şöyle ki; Ben-i İsrail'i şiddetli susuzluk kaplayınca, Mûsâ Aleyhisselam'dan yardım istediler. O da Rabbine, onlara su vermesi için duâ etti. Âllâh-û Teâlâ da Mûsâ Aleyhisselam'a vahiy yoluyla "Âsân ile taşa vur" buyurdu. Bunun üzerine o taştan, Ben-i İsrail'in kabileleri sayısınca on iki pınar fışkırdı.

Âyet-i celilede büyük bir müjde vardır. Şöyle ki Mûsâ Aleyhisselam, kavminin sözü ile Rabbinden su istedi. İsâ Aleyhisselam da yine kavminin müracaatı ile Rabbinden, mâide (sofra) istedi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem ise Rabbinin emri ile bizim için mağfiret istedi. **"vesteğfir lizenbike vel-Mü'minine vel Mü'minât"** diyerek münacaatta bulunmuştur.

61- وَاِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسٰى لَنْ نَصْبِرَ عَلٰى طَعَامٍ وَاحِدٍ فَادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُخْرِجْ لَنَا مِمَّا تُنْبِتُ الْاَرْضُ مِنْ بَقْلِهَا وَقِثَّائِهَا وَفُومِهَا وَعَدَسِهَا وَبَصَلِهَا ؕ قَالَ اَتَسْتَبْدِلُونَ الَّذِى هُوَ اَدْنٰى بِالَّذِى هُوَ خَيْرٌ ؕ اِهْبِطُوا مِصْرًا فَاِنَّ لَكُمْ مَا سَاَلْتُمْ ؕ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ وَالْمَسْكَنَةُ وَبَآءُ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ ؕ ذٰلِكَ

بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ الْحَقِّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَّكَانُوا يَعْتَدُونَ

وَاِذْ قُلْتُمْ Ve (ey Ben-i İsrail!) Dediğiniz vakti hatırlayın. يَا مُوسٰى Ey Mûsâ, لَنْ نَّصْبِرَ asla sabredemeyiz (dayanamayız) عَلٰى طَعَامٍ yemek üzerine, (öyle yemek ki) وَاحِدٍ bir çeşit. فَادْعُ Binâenaleyh (bu sebeple) duâ et, (iste) لَنَا bizim için رَبَّكَ Rabbine. يُخْرِجْ Çıkarsın لَنَا bizim için مِمَّا o şeylerden ki تُنْبِتُ bitiriyor الْاَرْضُ yer. مِنْ بَقْلِهَا Onun, (yerin) sebzesinden, baklagillerden ve وَقِثَّآئِهَا hıyarından veya kabağından, وَفُومِهَا buğdayından veya sarımsağından وَعَدَسِهَا mercimeğinden, وَبَصَلِهَا soğanından. Bu istekleri üzerine قَالَ dedi. Yâni Âllâh-û Teâlâ veya Mûsâ Aleyhisselam, Cenâb-ı Hak tarafından şöyle dedi; اَتَسْتَبْدِلُونَ "Değişmek mi istiyorsunuz, الَّذِى o şeyi ki هُوَ o nedir? اَدْنٰى Daha aşağıdır. Neye mukabil? بِالَّذِى O şeye mukabil (karşılık) ki هُوَ o şey nedir? خَيْرٌ Daha hayırlı (daha kıymetli)dir. Yâni ey Ben-i İsrail, lezzette ve meşakkatsizlikte daha hayırlı olan helva ve bıldırcın etini bırakıp da lezzeti daha düşük ve birçok meşakkat (zorlukla) elde edeceğiniz soğan, sarımsak, hıyar, kabak gibi daha az değerli olan şeyleri mi almak istiyorsunuz?" اِهْبِطُوا (Öyle ise) inin مِصْرًا bir şehre, (bir kasabaya.) فَاِنَّ لَكُمْ Zira şüphesiz sizin için (orada) vardır, مَا o şey ki سَاَلْتُمْ istediğiniz. وَضُرِبَتْ Ve (böylece) vuruldu عَلَيْهِمُ onların üzerine الذِّلَّةُ alçaklık, وَالْمَسْكَنَةُ fakirlik, yoksulluk yâni üzerlerine alçaklık ve fakirlik damgası vuruldu. وَبَآؤُ Ve döndüler بِغَضَبٍ büyük bir gazap ile öyle bir gazap ki مِنَ اللّٰهِ Âllâh tarafından olucu. Yâni Âllâh-û Teâlâ'nın büyük bir gazabına uğradılar. ذٰلِكَ İşte bu, onların üzeri-

ne alçaklık ve yoksulluk damgasının vurulması ve büyük bir gazaba (cezaya) uğramaları بِأَنَّهُمْ şu sebeplerdir ki. Onlar كَانُوا oldular يَكْفُرُونَ küfreder, بِآيَاتِ اللهِ Allâh-û Teâlâ'nın âyetlerine. Yâni Mûsâ Aleyhisselam'ın elinde zuhur eden (meydana gelen) açık mucizelere. Daha? وَيَقْتُلُونَ Ve öldürür (oldular.) Kimleri? النَّبِيِّينَ Peygamberleri. Salâvâtûllâhi Aleyhim Ecmâin. بِغَيْرِ الْحَقِّ Haksız oldukları hâlde, peygamberleri öldürmeleri sebebiyle. ذٰلِكَ İşte bu, (onların âyetleri inkâr edip, Enbiyâ-i İzam Aleyhimüsselâm hazerâtını haksız yere öldürmeleri ise بِمَا عَصَوْا isyân etme ve Allâh'a karşı gelmeleri sebebiyle, وَكَانُوا olmaları sebebiyle يَعْتَدُونَ haddi aşar. Yâni Allâh'ın koyduğu sınırları aşmaları sebebiyle.

Ve (ey Ben-i İsrail) hatırlayın o vakti ki siz "Ey Mûsâ! Biz yemeğe sabredemeyeceğiz (dayanamayacağız,) bizim için Rabbine duâ et. Yerin bitirdiği şeylerden sebze, kabak, hıyar, sarımsak, mercimek ve soğanından bizim için çıkarsın" demiştiniz. (Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselam vasıtasıyla Rabbiniz de size;) "O hayırlı olanı, şu daha aşağı olanla değiştirmek mi istiyorsunuz? Öyle ise bir şehre inin! Zira sizin için istedikleriniz (sebzeler orada) vardır" dedi. Ve onların üzerine alçaklık ve yoksulluk damgası vuruldu ve (nihâyet) Allâh-û Teâlâ'nın büyük bir gazabına uğradılar. Bu ise şüphe yok ki onların, Allâh-û Teâlâ'nın âyetlerini inkâr etmeleri ve peygamberleri haksız yere öldürmeleri sebebiyle olmuştur. İşte bu (inkâr ve katil) de onların isyân etmelerinden ve (her işte) haddi (sınırı) aşar olmalarından dolayıdır.

Allâh-û Teâlâ'nın, İsrailoğullarına verdiği on nimet ve bu nimetlerin akabinde de on adet inkâr ve kabahat. İnkârlarının neticesinde zuhur eden İntikamat-ı İlâhiye'ye dâir. On tane nimet, on tane kabahat, on tane de intikam hakkındadır. Bu âyet-i ke-

rimede olan, onlardan birisidir. İsrailoğulları, o zamanlardan beri böyle aşağıya tamah ettikleri için Hâlik-i Kâinat, zillet-i meskeneti kıyamete kadar, kalbi olan zillet-i meskeneti onlara halketmiştir. Zillet-i meskeneti, malın çokluğu gidermez. Bir kimsenin kalbinde hırs fazla olmuşsa, milyarlara sahip olsa o kişi fakirdir. Onların zilletleri, kalbi fakirliktir.

Rivâyet edildiğine göre; "Bir günde yetmiş peygamber öldürecek kadar ileri gitmişlerdir, bunlardan Şuayb, Zekeriyya ve Yahya Aleyhisselam da bulunmaktadır." Peygamberlerden ancak muharebe ile emrolunmayanlar öldürülmüşlerdir. Muharebe ile emrolunanların her birisi ise mutlaka yardım olunmuş ve galip gelmişlerdir.

Mevlâna Celaleddin-i Rûmi Kaddesâllâhû Sırrahûl Aziz buyuruyor; "Terbiyesiz olan bir kişinin edepsizliği kendisi ile kalmaz, etrafını da sürükler götürür. Bunların içinde sarımsak, soğan isteyenler az bir zümreyi geçmeyebilir fakat bu belâ hepsine gelmiştir. Âllâh-û Teâlâ, bize edebi ihsan etsin. Âllâh'a, Peygambere, Kur'an'a karşı edebi muhafaza edelim. Edepsiz olan kimse elbette Âllâh'ın lütfundan mahrum olur. Bu edepsizliğe karşı, gökten gelen sofra gelmez oldu. Onlara zahmet kaldı, ekip biçme, hasat zahmeti ile elde etmeye başladılar."

Zekât verilmezse yağmurlar kesilir. Zina çoğalırsa hastalıklar fazlalaşır. İnsanın başına her ne gelirse Âllâh korkusunun azlığı, yoksunluğundan ve terbiyesizliğinden gelmektedir.

Bir âyet-i celilede; küçük günahlara devam etmenin kişiyi, büyük günahlara çekeceğine, büyük günahlara devamın da sahibini, küfre götüreceğine delil vardır. Yine böylece müstehab ve sünnetleri icra etmenin de farzları işlemeyi kolaylaştıracağına işaret bulunmaktadır.

Onların (yahudilerin) üzerine nerede bulunurlarsa bulunsunlar, zillet (alçaklık) damgası vurulmuştur. Meğerki Âllâh-û Teâlâ'nın ipine sarılsınlar.

62- اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَالَّذِيْنَ هَادُوْا وَالنَّصٰرٰى وَالصَّابِئِيْنَ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ

اِنَّ الَّذِيْنَ Muhakkak o kimseler ki اٰمَنُوْا imân ettiler. Yâni kalpleri tasdik edici (doğrulayıcı) olmadığı hâlde, sadece dilleri ile ikrar ettiler (inandık dediler) ki bunlar münafıklardır. وَالَّذِيْنَ Ve o kimseler ki هَادُوْا yahudi oldular. Yâni Mûsâ Aleyhisselam'ın dinine intisap etmiş (bağlanmış) olan yahudiler. وَالنَّصٰرٰى Nasraniler; İsâ Aleyhisselam'ın dinine mensub (bağlı) olan hırıstiyanlar. وَالصَّابِئِيْنَ Sâbii tâifesi yâni meşhur dinlerden hariç olup yıldızlara ve meleklere tapanlar. مَنْ Her kim اٰمَنَ imân ederse, bu zikredilen (anlatılan) kâfirlerden herhangi bir kimse imân ederse بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya, وَالْيَوْمِ güne. Öyle güne ki الْاٰخِرِ son olucu yâni dirilme gününe. Her kim Âllâh'a ve ahiret gününe zâhir ve batın olarak (iç ve dışları)yla imân ederse وَعَمِلَ ve işlerse صَالِحًا salih ameli, Âllâh-û Teâlâ'nın katında makbul olan ameli. فَلَهُمْ Bu sebeple onlar için vardır, اَجْرُهُمْ ecirleri kendilerine vaad edilen sevapları, عِنْدَ رَبِّهِمْ Rableri indinde (katında.) وَلَا خَوْفٌ Ve hiçbir korku yoktur عَلَيْهِمْ onların üzerine. وَلَا هُمْ Ve ancak onlar olmazlar, يَحْزَنُوْنَ mahzun olmazlar. Kâfirlerin azaptan korkacakları günde onlar, hiç korkmayacaklar. Ve dünyada kusur edenler, ömürlerini zayi edip

(boşa geçirip) sevapları kaçırdıklarına üzülecekleri günde, onlar hiç üzülmeyecek.

Şüphesiz senden evvel peygamberlere imân edenler yâni yahudilerden, hırıstiyanlardan ve sâbiilerden, Âllâh'a ve ahiret gününe hakkıyla inanıp salih amel işleyenler için, Rableri katında mükâfatlar vardır. Onlar için herhangi bir korku olmadığı gibi, onlar üzülmeyeceklerdir.

Sabiiler; yahudilik ve nasraniyetten çıkıp Melâikeye ibadet eden din mensuplarıdır.

Rasûl-û Ekrem'in zamanına yetişenler. Ondan önceki bir peygambere edilen, bir imân yeterli değildir. Rasûl-û Ekrem'in nübüvvetinin tebliği ile beraber, O'na imân etmesi lâzım gelir. Eğer Mûsâ ve İsâ Aleyhisselam, o anda hayatta olsaydı, hemen peygamber efendimize uymak, tabi olmak mecrubiyetinde olurdu. Onun için imân edenler ve buzağıya tapınmaktan tevbe edenler, sabiiden olanlar, kim olursa olsun imân etmiş veya etmemiş mademki ahirzaman peygamberi zuhur etti, O'na gelip imân etmek mecburiyetindedir.

İsrailoğullarının, ahirzaman peygamberi efendimize yetiştikleri hâlde, O'na tâbi olup imân etmediklerinden, kabahâtlarından birisi de budur.

Diğer kabahâtlarından birisi de;

63- وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاذْكُرُوا مَا فِيهِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

وَاِذْ اَخَذْنَا Ve yine o vakti hatırlayın ki biz almıştık مِيثَاقَكُمْ sizin misakınızı. Tevrat'la amel edeceğinize dâir sizden aldığımız sözü

hatırlayın. وَرَفَعْنَا Ve kaldırmıştık فَوْقَكُمُ üzerinize الطُّورَ Tur'u (Tur dağını) ve size şöyle demiştik. خُذُوا Alın (tutun) مَا o şeyi (kitabı) ki اٰتَيْنَاكُمْ biz verdik size, بِقُوَّةٍ kuvvetle (ciddiyetle azimetle ve devamla.) وَاذْكُرُوا Ve zikredin (hatırlayın) مَا o şeyi ki فِيهِ ondadır. Tevrat kitabında olanı iyice okuyup ezberleyin ve ondan gâfil (habersiz) olmayın veya mânâsını iyice düşünün, ahkâmıyla amel edin. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَتَّقُونَ ittikâ edersiniz, takvâ sahibi olursunuz. Kitabın emirlerini tutup yasaklarından kaçmak suretiyle kendinizi azaptan korumuş olursunuz.

Ey Habibim, onların bir diğer hata, kabahatı da sizden misâkınızı (Tevrat'la amel edeceğinize dâir sapasağlam sözünüzü) almıştık. Ahd-i misâk yalnız sözle değil. Bir söz vermek var, bir ahd var, bir de yemin ile sözünü tevsik etmek var. Ahd-ı yemin ettiler, Tevrat ile hükmedeceklerini, imân edeceklerini. Ben-i İsrail kolaylıkla bu yemini yapmıyor. Tevrat nâzil olduğunda baktılar ki Tevrat'ta hükümler var, namaz, oruç var. Görünce "biz bunları yapamayacağız" dediler. Bu hükümler onlara ağır geldi, imandan çıkmaya başladılar. Hâlbuki Tevrat gelmeden evvel ahd-i misak etmişlerdi. Tevrat'ın hükümlerini yerine getirmeye, imân etmeye ahd ile söz verdiler. Ahd-i misak, söz, yeminlerinde durmayınca bu defa Hâlik-i Kâinat, onları mecbur etti. Cibril-i Emin'e emrediyor. Cibril-i Emin, Tûr dağını kaldırıyor Ben-i İsraillilerin üstünde tutuyor. Üzerlerine bir insan boyu yaklaşıyor. Ya imân edersiniz yahut da bu dağın altında kalırsınız. Ben-i İsrailler mecbur olurlar imân etmeye ve secde etmeye fakat secdelerini, başının sol tarafını secdeye koyuyor, sağ gözü ile de bakıyor. Tur Dağı üzerlerine düşer mi, diye. O günden, günümüze kadar yahudilerin yapmış olduğu secdeleri böyle devam etmektedir.

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ -64

ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ Sonra yüz çevirdiniz. مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ Bundan sonra, bu kuvvetli sözünüz ve kabulünüzden sonra ahde vefadan, (sözünüzde durmaktan) döndünüz. فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ Eğer Âllâh-û Teâlâ'nın fazl-u keremi, (iyiliği) olmasaydı عَلَيْكُمْ sizin üzerinize وَرَحْمَتُهُ ve onun rahmeti, acıması olmasaydı. لَكُنْتُمْ Elbette olurdunuz مِنَ الْخَاسِرِينَ hüsrana uğrayanlardan, zarara uğrayanlardan olurdunuz.

Bu söz verme, ahd ile yeminden sonra yine arka çevirdiler. Tevrat'ın ahkâmı ile amel etmediler. 71 fırka oldular. Eğer Âllâh'ın fazlı olmasaydı, fazl-ı tevbe ile Mü'minler hakkında, tesir-i azap kâfirler hakkında. Mü'minlere fazl-ı keremi; tevbelerini kabul etmek, kâfirlere de zaman, süre veriyor. O'nun rahmetidir ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. "O'nun fazlı ve rahmeti olmasaydı, hüsrana uğrayan, helâka maruz kalanlardan olurdunuz."

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ الَّذِينَ اعْتَدَوْا مِنْكُمْ فِى السَّبْتِ فَقُلْنَا لَهُمْ كُونُوا قِرَدَةً خَاسِئِينَ -65

وَلَقَدْ عَلِمْتُمُ Andolsun ki elbette muhakkak bildiniz الَّذِينَ o kimseler ki اعْتَدَوْا hadd-i tecavüz ettiler, sınırı aştılar مِنْكُمْ sizden, sizin geçmişlerinizden oldukları hâlde, فِى السَّبْتِ Cumartesi gününde. Şüphesiz o günde haddi (sınırı) aşanların kıssasını, (haberini) duyup bilmişsinizdir. فَقُلْنَا Biz de dedik لَهُمْ onlara; كُونُوا "Olun قِرَدَةً maymunlar. خَاسِئِينَ Zelil (alçak,) hor, aşağılık maymunlar olun" dedik.

Ey Ben-i İsrail! Andolsun ki sizler, içinizden Cumartesi gününde hadd-i tecavüz edenleri elbette bilmişsinizdir. Biz de onlara "Sefil, hakir (alçak, hor) maymunlar olun." demiştik. (Onlar da derhal surette ve mânâda maymun olmuşlardı.)

Dâvûd Aleyhisselam zamanında yahudilerden deniz kıyısında oturan bir kabile vardı. Cumartesi günü balık avlamayı Âllâh-û Teâlâ, onlara yasak etmişti. Cumartesi olunca balıklar deniz kenarına gelir, başlarını suyun dışına çıkarırlardı. Fakat ertesi günü hiçbir balık kalmaz dağılırdı. Bunlardan bir grup, hile yoluna saptı. Deniz kıyısına havuzlar kazıp, kanallar yaptılar. Cuma günü kanalları açar ve Pazar günü de ağlarını kurup biriken balıkları avlarlardı.

Biz de onlara kovulmuş maymunlar olun dedik. (Onları, Âllâh'ın rahmetinden uzaklaştırdık, tardettik, maymun şekline soktuk.) Derhâl hepsi maymun oldular. Bundan sonra üç gün yaşayıp helâk oldukları ve nesilleri kalmadığı rivâyet edilir.

Bunların içinde 12.000 kişi men ve inkâr etmeyip yediler. Bir kısmı da yemediler, bu durumu beğenmediler. Diğer bir kısmı da yediler. Böylece üç kısım oldular. Men etmeyip o balıklardan yiyenleri Cenâb-ı Hak, maymun şekline çevirdi. Üç gün maymun şeklinde kaldıktan sonra hepsi de öldüler. Men etmeyip yemiyenlerin kalbinde dâima şek ve nifak kaldı, münafıklar bu kısımdandır. Diğer üçüncü kısım ise men edip yemediler, onlar selamette kaldılar.

66- فَجَعَلْنَاهَا نَكَالًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهَا وَمَا خَلْفَهَا وَمَوْعِظَةً لِلْمُتَّقِينَ

فَجَعَلْنَا Binâenaleyh kıldık, yaptık هَا onu, suretlerinin döndürülmesini veya ukûbeti (cezayı) veya o karyeyi (kasabayı) نَكَالًا

bir ibret. Kendisiyle ibret alanı, bu gibi işlere atılmaktan men edici bir ders. لِمَا O ümmetler için ki بَيْنَ يَدَيْهَا bu hadisenin zamanındadır veya bu hadiseden sonradır. Bu hadise evvelkilerin kitaplarında zikredildiği için, onlar bununla önceden ibret almışlardı. وَمَا خَلْفَهَا Sonra gelecek olanlardan bu hadiseyi duyanlar da bundan ibret aldılar. وَمَوْعِظَةً Ve bir vaaz-û nasihat لِلْمُتَّقِينَ müttekiler için. Bu hadiseyi, haddi aşmaktan men eden salih kimseler, bu hadiseyi duyan her mütteki için bir öğüt yaptık.

Biz onu (maymunlaşmayı,) hadiseyi bizzat görenlere ve sonradan gelenlere bir ibret dersi, müttekiler içinde bir mev'iza kıldık.

Bu maymuna döndürülme belâsı ve diğer belâlar, Âllâh-û Teâlâ'nın iyiliğinin kıymetini bilmemenin cezasıdır. Zira her kim nimet verici olan Âllâh'a, küfran-ı nimet (nankörlük)le mukabele eder, (karşılıkta bulunursa!) Visâl izzetinden; (Mevla'ya ulaşma şerefinden,) Hicran zilletine; (Âllâh-û Teâlâ'dan uzak kalma alçaklığına) reddedilir.

Evvelki ümmetlerin inkâr ve isyanlarının cezası; yere batırılmalar, sûret döndürülmesi ve harplerle olmuştu. Bu ümmetin cezası ise siretlerinin (kalplerinin) döndürülmesiyledir. Bu daha şiddetlidir.

67- وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهٖٓ اِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ اَنْ تَذْبَحُوا بَقَرَةً قَالُوٓا اَتَتَّخِذُنَا هُزُوًا ۬ قَالَ اَعُوذُ بِاللّٰهِ اَنْ اَكُونَ مِنَ الْجَاهِلِينَ

وَاِذْ قَالَ Dediği vakti hatırlayın. مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam, لِقَوْمِهٖٓ kavmine اِنَّ اللّٰهَ "Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, يَأْمُرُ emrediyor كُمْ size, اَنْ تَذْبَحُوا boğazlamanızı بَقَرَةً bir sığırı." قَالُوٓا (Ben-i İsrail) dediler

ki; اَتَتَّخِذُ "İttihaz mı ediyorsun? نَا Bizi هُزُوًا eğlence, bizimle alay mı ediyorsun, bizi eğlenceye mi alıyorsun?" قَالَ Mûsâ Aleyhisselam dedi. اَعُوذُ "Ben sığınırım بِاللهِ Allâh-û Teâlâ'ya اَنْ اَكُونَ olmamdan. Kimlerden? مِنَ الْجَاهِلِينَ Cahil (bilgisiz)lerden olmaktan Allâh'a sığınırım" demişti.

Bir zamanlar Mûsâ Aleyhisselam, kavmine; "Allâh, bir sığır kesmenizi emreder" dedi. "Bizimle alay mı ediyorsunuz?" dediler. "Cahillerden olmaktan Allâh'a sığınırım" dedi.

Ben-i İsrail'de salih bir zat vardı. Onun ufak bir oğlu, bir de danası vardı. Salih zat, o danayı ormana götürerek "Ey Allâh'ım, bu danayı oğlum büyüyünceye kadar sana emanet ediyorum" dedi ve sonra o zat öldü. Zamanla dana ormanda büyüyerek orta yaşa geldi, kendisini gören herkesten kaçardı.

O (yetim kalan) çocuk büyüyerek annesine çok itâatkâr olmuştu. Geceyi üçe ayırır, üçte birini namaz kılar, üçte birini annesinin başında bekler, diğer üçte birinde ise uyurdu. Sabah olduğunda ormandan odun toplar, çarşıda satar, kazancının üçte birini sadaka verir, üçte birini yer, diğer üçte birini de annesine verirdi. Bir gün annesi, ona dedi ki; "Baban sana bir dana miras bıraktı. Falan ormanda onu, Allâh-û Teâlâ'ya emanet etti. Oraya git. İbrahim, İsmail ve İshak Aleyhisselâm'ın İlâhına, o danayı göndermesi için duâ et. O dananın nişânı şudur ki kendisine baktığında, güneşin pırıltılarını derisinden çıkıyor zannedersin."

O genç ormana gidip tarif edilen danayı otlarken buldu ve ona, "İbrahim, İsmail, İshak ve Yakup Aleyhisselam'ın İlâhı adına seni çağırıyorum" diye, bağırdı. Dana da koşarak geldi ve önünde durdu. Genç onu boynundan yakalayarak çekip götürmeye başladı. İnek, Allâh-û Teâlâ'nın izniyle konuştu ve "Ey annesine itâat eden

genç! Sırtıma bin, bu sana daha kolaydır" dedi. Genç de "Annem bana bunu emretmedi ancak boynundan tut" dedi. Deyince inek; "Ben-i İsrail'in İlâhına yemin ederim ki eğer benim sırtıma binseydin, ebediyen bana gücün yetmeyecekti. Şimdi yürü, zira sen şu dağa kökünden kopup seninle gelmesini emretsen, o dağ annene olan itâatından dolayı elbette bunu yapar" dedi.

Bunun üzerine o genç, ineği alıp annesine götürdü. Annesi ona; "Sen fakirsin, malın yok, gündüzleri odun taşıyıp geceleri ibadete kalkmak sana zor gelir. Git, bu ineği sat" dedi. Oğlu kaça satayım deyince annesi; "Üç dinara sat fakat bana danışmadan da satma" dedi. İneğin değeri üç dinardır, çocuk onu pazara götürdü.

Cenâb-ı Hak, mahlûkatına gücünü göstermek ve o gence, annesine itâat etmesinin faziletini haber vermek için bir melek gönderdi. Melek, gence; "Bu ineği kaça satıyorsun?" dedi. Genç; "Annemin rızası şartıyla üç dinara" dedi. Melek; "Annene danışma. Sana altı dinar vereyim" dedi. Genç de ona; "Sığırın ağırlığınca altın versen de annemin rızası olmadan onu satamam" dedi. Ve ineği geri götürerek, bir müşterinin altı dinar verdiğini haber verdi. Bunun üzerine annesi; "Git, benim rızamla onu altı dinara sat" dedi. Çocuk, ineği tekrar pazara götürdü. Melek, müşteri sûretinde tekrar ona gelerek; "Annene danıştın mı?" dedi. Genç; "Annem, tekrar kendine danışmam şartıyla altı dinardan aşağıya satmamamı emretti." dedi. Melek, gence; "Annene danışma, sana on iki dinar vereyim." dedi. Genç kabul etmeyip annesine haber verdi. Annesi ona; "Sana gelen, insan suretinde bir melektir. Böylece seni imtihan ediyor. Bir daha geldiğinde sen, ona; "Bu ineği satayım mı, satmayayım mı, ne emrediyorsun?" diye, sor. Genç söyleneni yapınca melek, gence; "Annene git ve ona. Bu ineği saklayın zira İmran oğlu Mûsâ Aleyhisselam, Ben-i İsrail'de

öldürülecek bir kişi için bunu senden alacak, o zaman bu ineği, derisinin dolusu dinara satarsınız de" dedi.

Ve böylece onu sakladılar. Âllâh-û Teâlâ, Ben-i İsrail'in bizzat bu ineği kesmelerini takdir etmişti. Onlar da bu inek kendilerine beyan edilinceye kadar, sıfatlarını sormaya devam ettiler. İşte o gence, annesine itâatın dünyadaki mükâfatı verilmiş oldu. O genç, aldığı altınların üçte ikisini Ben-i İsrail'in fakirlerine dağıttı, üçte birini de kendi harcadı.

68- قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا فَارِضٌ وَلَا بِكْرٌ عَوَانٌ بَيْنَ ذٰلِكَ فَافْعَلُوا مَا تُؤْمَرُونَ

قَالُوا Dediler, bunun üzerine Ben-i İsrail, emir tutmak niyetiyle Mûsâ Aleyhisselam'a şöyle dediler. ادْعُ "Dûâ et, (sor) لَنَا bizim için رَبَّكَ Rabbine. يُبَيِّنْ Ziyâde beyan etsin, (son derece açıklasın) لَنَا bize. مَا Nedir? هِيَ O kesmekle emrolunduğumuz o sığırın hâlini ve sıfatını bize açıklasın" قَالَ dediler. Mûsâ Aleyhisselam, bu hususta Rabbine duâ edip kendisine vahiy geldikten sonra şöyle dedi. اِنَّهُ "Muhakkak O, Âllâh-û Teâlâ يَقُولُ buyuruyor. اِنَّهَا Şüphesiz o (kesilmesi emrolunan sığır,) بَقَرَةٌ bir sığırdır ki لَا فَارِضٌ çok yaşlı değil, وَلَا بِكْرٌ çok genç de değil, عَوَانٌ ortadır. بَيْنَ ذٰلِكَ Bu ikisi (gençlik-yaşlılık) arasında yâni orta yaşlı, tam güçlü kuvvetli bir sığırdır. فَافْعَلُوا O hâlde yapın, مَا o şeyi ki تُؤْمَرُونَ emrolunuyorsunuz."

"Rabbine duâ et, bize sığırı açıklasın" dediler. Âllâh diyor ki; "O ne yaşlı ne de körpe, ikisi arası bir inek. Size emredileni hemen yapın" dedi.

Burada Mûsâ Aleyhisselam, onlara "emrolunduğunuzu hemen yapın" buyurmakla çok sormalarının, haklarında iyi olmadığını beyan etmiş. Lakin onlar, bu işaretten istifâde etmediler, tekrar tekrar sorarak işi güçleştirdiler.

Cenâb-ı Hak da Bakara meselesini onlara zorlaştırdı. Yoksa ilk başta herhangi bir sığır kesmiş olsalardı, maksat hâsıl olacak (istenilen meydana gelecek)ti.

69- قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا لَوْنُهَا ۚ قَالَ إِنَّهُ يَقُولُ إِنَّهَا بَقَرَةٌ صَفْرَاءُ فَاقِعٌ لَوْنُهَا تَسُرُّ النَّاظِرِينَ

قَالُوا Dediler, bunun üzerine Ben-i İsrail. Mûsâ Aleyhisselam'a şöyle dediler. ادْعُ "Duâ et, (sor) لَنَا bizim için رَبَّكَ Rabbine. يُبَيِّنْ Tam beyan etsin (açıklasın) لَنَا bize. مَا Nedir لَوْنُهَا onun rengi? قَالَ Mûsâ Aleyhisselam buyurdu. إِنَّهُ "Muhakkak O Âllâh-û Teâlâ يَقُولُ buyuruyor. إِنَّهَا Şüphesiz o sığır, بَقَرَةٌ bir sığırdır ki صَفْرَاءُ sapsarı. Öyle sarı ki فَاقِعٌ halis (karışıksız) ve koyu olucu. لَوْنُهَا Onun rengi sapsarı bir sığırdır, تَسُرُّ sûrur verir, neşe ve sevinç verir. النَّاظِرِينَ Bakanların gözünü ve gönlünü açacak derecede güzel ve sevimlidir."

Tekrar, "Rabbine dûa et, bize onun rengini anlatsın" dediler. "O, diyor ki sarı renkli, parlak tüylü bir inektir. Bakanlara sevinç ve sûrur verir" dedi.

70- قَالُوا ادْعُ لَنَا رَبَّكَ يُبَيِّنْ لَنَا مَا هِيَ إِنَّ الْبَقَرَ تَشَابَهَ عَلَيْنَا ۚ وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ لَمُهْتَدُونَ

قَالُوا Dediler. Ben-i İsrail bu kadar beyanat, (açıklamalara) da kanaat etmiyerek Mûsâ Aleyhisselam'a şöyle dediler. ادْعُ "Dûa et,

(sor) لَنَا bizim için رَبَّكَ Rabbine. يُبَيِّنْ Tam mânâsı ile beyan etsin, açıklasın لَنَا bize. مَا Nedir هِيَ o (sığır?) اِنَّ الْبَقَرَ Zira muhakkak bu sığır تَشَابَهَ mûteşâbih oldu (diğerlerine benzedi.) Zikredilen sıfatlar (özellikler) çoklarında bulunduğundan, bu emrolunan sığır karıştı. عَلَيْنَا Bizim üzerimize, hangi sığır olduğunu kestiremedik. وَاِنَّا Ve muhakkak biz اِنْ شَاءَ eğer dilerse اللهُ Allâh-û Teâlâ, لَمُهْتَدُونَ elbette hidâyet bulucuyuz. Kastedilen sığırı bulup kesmeye muvaffak oluruz."

Ya Mûsâ! "Rabbine duâ et de onun nasıl bir sığır olduğunu, salma mı yoksa çalıştırılan bir inek mi, bize açıklasın. Zira o bizce karışıktır. (Başka ineklere benzer oldu.) Biz, inşâllâh emredileni yapmaya yol buluruz" dediler.

71- قَالَ اِنَّهُ يَقُولُ اِنَّهَا بَقَرَةٌ لَا ذَلُولٌ تُثِيرُ الْاَرْضَ وَلَا تَسْقِى الْحَرْثَ مُسَلَّمَةٌ لَا شِيَةَ فِيهَا قَالُوا الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ فَذَبَحُوهَا وَمَا كَادُوا يَفْعَلُونَ

قَالَ Mûsâ Aleyhisselam buyurdu. اِنَّهُ "Muhakkak, O (Allâh-û Teâlâ) يَقُولُ buyuruyor. اِنَّهَا Muhakkak o بَقَرَةٌ bir sığırdır ki لَا ذَلُولٌ zelil değildir, çalışarak yorulmuş değildir. تُثِيرُ Kazar (sürer) değil الْاَرْضَ yeri tarlayı, وَلَا تَسْقِى sulamaz الْحَرْثَ ekini. Yer sürmeyen, ekin sulamayan, yorulmuş, zayıf kalmış bir sığır değildir. مُسَلَّمَةٌ (Bütün ayıplardan ve çalışma eserlerinden) selâmette kalmış, (kurtarılmıştır.) لَا شِيَةَ Hiçbir renk karışıklığı yoktur فِيهَا onda. O sığırda kendi rengine muhalif (ters düşen) hiçbir renk yoktur, tırnağından boynuzuna kadar sapsarıdır." قَالُوا Dediler; الْـٰٔنَ "İşte şimdi جِئْتَ getirdin. بِالْحَقِّ Şimdi sığırın vasıflarının gerçeğini bize

beyan ettin, bu hususta hiç şüphe kalmadı." فَذَبَحُو (Bu beyandan sonra) hemen boğazladılar هَا onu (o sığırı.) وَمَا كَادُوا Hâlbuki (ondan önce) yaklaşmıyorlardı يَفْعَلُونَ yapmaya. Yâni pahalılığından ve katil zuhur edip (öldüren meydana çıkıp) rezil olacaklarından, bunu yapmaya asla yaklaşmıyorlardı.

Mûsâ Aleyhisselam dedi ki; "Şüphesiz O (Âllâh-û Teâlâ) buyuruyor ki; O henüz boyunduruk altına alınmayan, yer sürmeyen, ekin sulamayan, serbest dolaşan (salma,) renginde hiç alacası bulunmayan bir inektir." Bunun üzerine "İşte şimdi gerçeği anlattın" dediler. Hemen ineği (güç belâ bulup) kestiler amma az kalsın kesemeyeceklerdi.

Ana babasına itâatkâr olan o gençten, o sığırın derisinin dolusu altına mukabil alınmıştır.

Eğer onlar, ilk def'a inek boğazlanması kendilerine emredildiği vakit, diledikleri ineği boğazlamış olsalardı, geçerli olacaktı buyurulmuştur.

72- وَإِذْ قَتَلْتُمْ نَفْسًا فَادّٰرَءْتُمْ فِيهَا ۖ وَاللّٰهُ مُخْرِجٌ مَا كُنْتُمْ تَكْتُمُونَ ۚ

وَإِذْ قَتَلْتُمْ Ve yine hatırlayın ki öldürmüştünüz نَفْسًا bir şahsı, فَادّٰرَءْتُمْ sonra münazaa etmiştiniz. Her biriniz suçu üstünden atıp diğerine yükleyerek çekişmiştiniz فِيهَا ۖ o şahıs hakkında, o kişinin öldürülmesi hakkında. وَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ ise مُخْرِجٌ çıkarıcıdır, (açıklayıcıdır) مَا o şeyi ki كُنْتُمْ siz oldunuz تَكْتُمُونَ ۚ gizler.

(İnek kesildikten sonra Âllâh buyurdu.) Ve hani sizden biriniz, bir şahsı öldürmüştünüz de onun (katili) hakkında çekişmiştiniz, (suçu birbirinize atmıştınız.) Âllâh-û Teâlâ ise sizin gizlediğiniz şeyi (meydana) çıkarıcıdır ve ortaya koyacaktır.

Ben-i İsrail'de zengin bir ihtiyar vardı. Kardeşinin oğulları ise fakirdiler, hiçbir şeyleri yoktu. Bu ihtiyarın da hiç çocuğu olmayıp tek vârisi kardeşinin oğullarıydı. Onlar; "Keşke amcamız ölse de malına konsak" diyorlardı. Amcalarının ölümü gecikince şeytan onlara "Amcanızı öldürüp içinde bulunmadığınız şehir ehline diyetini yükleseniz, olmaz mı?" diye vesvese verdi.

Şeytan bu işi onlara süsleyince, onlar da karar vererek amcalarını öldürdüler. Sonra ölüyü, kendilerinin bulunmadıkları şehrin kapısına attılar. Sabah olunca o şehrin ehline gelerek; "Amcamız, sizin şehrinizin kapısında öldürüldü, vâllâhi diyetini (öldürene ceza olarak yüklenen parayı) bize ödeyeceksiniz" dediler. O şehrin ahalisi de "Âllâh'a yemin ederiz ki biz, sizin amcanızı öldürmedik, öldüreni de bilmiyoruz ve şehir kapısını kilitlediğimiz vakitten sabaha kadar da açmadık" dediler.

Bunun üzerine Mûsâ Aleyhisselam'a müracaat ettiler. Hemen Cibril-i Emin gelerek, Mûsâ Aleyhisselam da onlara dedi ki; "Âllâh-û Teâlâ, bir sığır kesip o sığırın bir parçasını öldürülen kişiye sürmelerini emretti." Böylece ölünün dirilip onlara, kendini öldürenleri haber vereceğini bildirdi.

Bu âyet-i celileden anlaşıldığına göre; Âllâh-û Teâlâ, kullarının bütün amellerini ortaya çıkaracaktır.

73- فَقُلْنَا اضْرِبُوهُ بِبَعْضِهَا ۚ كَذٰلِكَ يُحْيِ اللّٰهُ الْمَوْتٰى وَيُرِيكُمْ اٰيَاتِهٖ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

فَقُلْنَا (Bu çekişmeler üzerine) biz de dedik ki; اضْرِبُوهُ "Vurun, ona (öldürülen şahsa) بِبَعْضِهَا ۚ (kesilen ineğin) bazısıyla yâni herhangi bir parçasıyla." Onlar da vurunca ölü dirildi. Ve işte o vakit biz, o zamanda bulunanlara şöyle dedik. كَذٰلِكَ "İşte böylece

يُحْيِ diriltir اللهُ Âllâh-û Teâlâ, الْمَوْتٰى ölüleri. Yâni kıyâmet gününde ölüleri böylece diriltir وَيُرِ ve gösterir يكُمْ size اٰيَاتِهٖ âyetlerini. Kendisinin ziyâdesiyle (son derece) her şeye kâdir (gücü yetici) olduğuna dâir delilleri. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَعْقِلُونَ akledersiniz (akıllanırsınız.) Akıllarınız kemâl bularak bir nefsi (ölmüş bir kişiyi) diriltmeye kâdir olanın, bütün nefisleri diriltmeye de kâdir olduğunu anlar ve böylece nefislerinizi kötü isteklerden men ederek (vazgeçirerek,) O Âllâh'a, size emrettiği hususlarda itâat eder (boyun eğer)siniz."

Onlara, boğazladığınız ineğin bir parçasını o ölüye vurun dedik. Âllâh'ın izniyle ölü dirilmişti. "Beni öldüren yeğenimdir" diye söyledikten sonra düşüp tekrar öldü. Akabinde de katili yakalayıp katlettiler. İki köy arasındaki çekişme de bu suretle sona erdi. İşte Âllâh, ölüleri böyle diriltir ve size kudretinin kemâline delâlet eden âyetlerini gösterir. Tâ ki akıl erdiresiniz diye.

Bunun üzerine kardeşinin iki oğlu yakalanarak öldürüldüler ve bu hadiseden sonra hiç bir katil (öldüren,) mirastan (öldürdüğü adamın bıraktıklarından) hak alamadı. Nitekim bizim şeriatımızda da dört şey mirastan mahrum eder. **1**-Katil (öldürmek.) **2**-Dinlerin ihtilafı (değişikliği.) **3**- Dar'ların (memleketlerin) ihtilafı (darûlharp veya darûl İslam oluşu) **4**-Kölelik

74- ثُمَّ قَسَتْ قُلُوبُكُمْ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَهِيَ كَالْحِجَارَةِ اَوْ اَشَدُّ قَسْوَةً وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ لَمَا يَتَفَجَّرُ مِنْهُ الْاَنْهَارُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَشَّقَّقُ فَيَخْرُجُ مِنْهُ الْمَاءُ وَاِنَّ مِنْهَا لَمَا يَهْبِطُ مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

ثُمَّ قَسَتْ Sonra katılaştı (sertleşti) قُلُوبُكُمْ kalpleriniz مِنْ بَعْدِ bunun ardından. Yâni yukarıda geçen ölünün dirilmesi, ذٰلِكَ may-

mun ve hınzıra dönüştürülmek, dağın kaldırılması, taştan suyun fışkırması gibi büyük âyetleri duyduktan sonra, yine de kâlpleriniz kaskatı oldu. فَهِيَ Artık o (kâlpler) كَالْحِجَارَةِ taşlar gibidir, katılıkta ve etkilenmemekte taşlar gibidir. اَوْ اَشَدُّ Yahut daha şiddetlidir قَسْوَةً katılık bakımından. Yâni o kalpler, taştan daha katı olan demir veya hiç tesirlenmeyen şeyler gibidir. وَاِنَّ مِنَ الْحِجَارَةِ Zira muhakkak taşlardan vardır لَمَا elbette öylesi ki يَتَفَجَّرُ yarılır, çatlar da çıkar مِنْهُ ondan الْاَنْهَارُ nehirler (ırmaklar.) وَاِنَّ مِنْهَا Ve yine o taşlardan muhakkak vardır لَمَا elbette öylesi ki يَشَّقَّقُ yarılır, çatlar da فَيَخْرُجُ çıkar مِنْهُ ondan الْمَاءُ su. وَاِنَّ مِنْهَا Ve yine muhakkak o taşlardan vardır لَمَا öylesi ki يَهْبِطُ yukarıdan aşağıya düşer yuvarlanır, مِنْ خَشْيَةِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın korkusundan. وَمَا اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ değildir بِغَافِلٍ gaflet edici (habersiz,) عَمَّا o şeylerden ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz yapıyorsunuz. Yâni Âllâh-û Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan asla gafil (habersiz) değildir.

Ne var ki bunlardan sonra yine kâlpleriniz katılaştı. İşte onlar (yâni kâlperiniz) şimdi katılıkta taş gibi yahut daha da ileri. Çünkü taşlardan öylesi var ki içinden ırmaklar fışkırır. Öylesi de var ki çatlar da su kaynar. Taşlardan bir kısmı da Âllâh korkusuyla yukarıdan aşağı düşer. Âllâh-û Teâlâ, yapmakta olduklarınızdan asla gâfil değildir.

Bir hadis-i şerifte Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem, dört şey kişinin şekâvetinin (bedbaht ve yaramaz oluşunun) âlâmetidir.

1- Göz donukluğu (Âllâh için ağlayamamak.)

2- Kâlp katılığı (duyduklarından ve gördüklerinden etkilenmemek.)

3- Dünyaya haris olmak (dünyayı kazanmaya çok istekli olup hiçbir şeyle kanaat etmemek.)

4-Tûl-i emel (şöyle yapacağım, böyle yapacağım diye uzun kuruntulara sahip olmak) buyurdu.

Ehl-i sünnet mezhebi onun üzerinedir ki; canlı cansız her şey Cenâb-ı Hak'kı tesbih eder. Nitekim Kur'ân-ı Kerim'de; "Hiçbir şey yoktur ki O'na hamd ile tesbih etmesin. Fakat siz, onların tesbihlerini anlamazsınız."

Göklerden cevherler yağsa, bedbaht olanın bağına hiçbir şey gelmez. Âyât-ı beyyinât, cevherler gibi geliyor. Bu mev'ıza ve nasihat, Kur'ân-ı Kerim, cevherlerden çok kıymetli olarak geliyor. Fakat bedbaht olan âyât-ı beyyinattan istifâde edemez. Ben-i İsrail de böyleydi. Peygamberler davet ederler, onlar ise arkasını çevirip giderlerdi. Nedir acaba bunların bu hâli? Onların kâlpleri, benlikten o kadar dolu idi ki kâlpleri, taştan daha katı idi.

75- اَفَتَطْمَعُونَ اَنْ يُؤْمِنُوا لَكُمْ وَقَدْ كَانَ فَرِيقٌ مِنْهُمْ يَسْمَعُونَ كَلَامَ اللهِ ثُمَّ يُحَرِّفُونَهُ مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُوهُ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

اَفَتَطْمَعُونَ Artık tama eder misiniz? Bu yahudilerin geçmişlerinin haberlerini duyduktan sonra hâlâ ümit eder misiniz اَنْ يُؤْمِنُوا imân etmelerini? Onların hepsinin veya ulemâsının inanacaklarını mı ümit ediyorsunuz? لَكُمْ Sizin için, sizin davetinizden dolayı. وَقَدْ كَانَ Hâlbuki muhakkak idi فَرِيقٌ bir fırka, öyle fırka ki مِنْهُمْ onlardan olucu. Hâlbuki onların geçmişlerinden bir cemaat, يَسْمَعُونَ işitirlerdi كَلَامَ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın kelâmını (Tevrat'ı.) ثُمَّ يُحَرِّفُونَ Sonra tahrif ederler (değiştirirler)di ُه onu, (Tevrat'ta olan hükümleri.) Neden sonra? مِنْ بَعْدِ مَا عَقَلُو Anladıktan sonra ُه onu. O Âllâh'ın

kelâmını iyice belleyip doğruluğunda asla şüpheleri kalmadıktan sonra. وَهُمْ Hâlbuki onlar يَعْلَمُونَ bilirlerdi, kendilerinin yaptıkları bu değişmelerin ne büyük cezası olduğunu da bilirlerdi.

(Ey Nebiyyi Zişan ve Ashabı.) Artık siz, onların (yahudilerin hepsinin veya ulemâsının davetinize icabet ederek,) size inanacaklarını ümit eder misiniz? Hâlbuki muhakkak onlardan, (geçmişlerinden) bir fırka (cemâat,) Âllâh'ın kelâmını (Tevrat'ı) işitirlerdi de onu anladıktan sonra, bile bile değiştirirlerdi.

Bu âyet-i kerime, Mûsâ Aleyhisselam'ın seçip Tûr'a götürdüğü yetmiş kişi hakkında nâzil olmuştur. Cenâb-ı Hak'kın kelâmını işitip kavimlerinin yanına döndükleri vakit, ikiye ayrılmışlardı. Bir kısmı, işittiklerini aynen kavimlerine tebliğ etmişlerdi. Bir kısmı da "Kelâmullah'ı işittik." Âllâh, sözlerinin sonunda buyurdu ki; "Söylediklerimi eğer işlemeye gücünüz yeterse işleyiniz" demişlerdi.

Bugün de Müslümanlar arasında bazı kimseler, Kur'ân'ı kendi aklına göre tefsir etmek istiyor. İşte bu tahrif olur. Bir hadiste; "Her kim, Kur'ân'ı kendi aklına göre tefsir ederse (yâni umumi kaidelerini dikkate almazsa) muhakkak kâfir olur" denilmiştir.

Bu âyet-i celilede Cenâb-ı Hak, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ashabını teselli etmek için sanki; "Bunlardan nasıl imân beklersiniz ki? Onlar inatçı ve kötü ahlâklı babaların çocuklarıdır. O hâlde bunlardan, babalarından sûdur eden (meydana gelen) fenâlıktan başka bir şey beklenemez. Bunlardan imân beklemeyin ve inkârlarına üzülmeyin" buyurmaktadır.

76- وَاِذَا لَقُوا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا قَالُوْٓا اٰمَنَّاۚ وَاِذَا خَلَا بَعْضُهُمْ اِلٰى بَعْضٍ قَالُوْٓا
اَتُحَدِّثُوْنَهُمْ بِمَا فَتَحَ اللّٰهُ عَلَيْكُمْ لِيُحَاۤجُّوْكُمْ بِهٖ عِنْدَ رَبِّكُمْۗ اَفَلَا تَعْقِلُوْنَ

وَاِذَا لَقُوا Mülâki oldukları zaman, yahudiler kavuştuklarında الَّذِينَ o kimselere ki اٰمَنُوا imân ettiler. قَالُوا Derler; اٰمَنَّا "Biz imân ettik." Yâni yahudilerin münafıkları (iki yüzlüleri,) Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in ashabından inananlarla karşılaştıkları vakit, "Biz de inandık, İslâm'ı kabul ettik, siz hak üzeresiniz, peygamberiniz de Tevrat'ta müjdelenen zattır" diye itirafta bulunurlar (bilip kabul ettiklerini söylerler.) وَاِذَا خَلَا Birbirleriyle yalnız kaldıkları vakit بَعْضُهُمْ (onların bazısı,) Mü'minlerle karşılaştığında sükut eden (susan)lar tenhada kalıp yöneldiklerinde اِلٰى بَعْضٍ diğer bazısına, yâni münafıklık yapanlara قَالُوا derler. اَتُحَدِّثُونَ "Haber mi veriyorsunuz هُمْ onlara, o Mü'minlere. بِمَا O şeyi ki فَتَحَ açtı, beyan etti, bildirdi, açıkladı اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ عَلَيْكُمْ size. Âllâh-û Teâlâ'nın sadece size beyan ettiği; Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in vasıflarını veya sizin peygamberinizden Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'i tasdik etmeleri ve ona yardım etmeleri hususunda aldığı sözleri, Mü'minlere haber mi veriyorsunuz? لِيُحَآجُّو O Mü'minler, delil getirsinler için كُمْ size karşı بِهٖ onunla, Âllâh-û Teâlâ'nın size beyan ettikleriyle. عِنْدَ رَبِّكُمْ Rabbiniz indinde (huzurunda) o Mü'minler, Âllâh-û Teâlâ'nın size beyan ettiklerinden onlara haber verdiklerinizle, Rabbiniz katında aleyhinize delil getirerek size galip gelsinler için mi, onlara bu haberleri veriyorsunuz? اَفَلَا تَعْقِلُونَ Akıl etmiyor musunuz? Yâni düşünüp de bu büyük hatanızı anlamıyorsunuz.

Onlar (yahudilerin münafıkları) ne zaman imân edenlerle buluşsalar, "Halis Mü'minleriz" derler. Ve birbirleriyle tenha kalınca (münafık olmayanları, münafık olanlara) "Muhammed Sallâllâhû

Aleyhivessellem ve ashabına, sizi Rabbiniz indinde dünyada ve ahirette onunla ilzam etsinler diye mi Âllâh'ın, Tevrat'ta Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nübüvvetini ve dinin hakikatını haber veriyorsunuz? Daha buna aklınız ermiyor mu?" derler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Kurayza günü onların kalelerinin altında kıyamda iken "Ey maymun ve hınzırların kardeşleri ve ey Tugata (şeytana ve onun gösterdiği putlara) tapanlar" diye nida edince (seslenince) onlar, birbirlerine; "Bu işi, (yahudilerin geçmişlerinin maymun ve domuza dönüşmelerini) Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e kim haber verdi? Bu iş, mutlaka sizin birinizden çıktı. Siz, Müslümanların sizin aleyhinize delil olsun diye mi, Âllâh'ın size beyan ettiği şeyleri onlara haber veriyorsunuz" dediler.

77- اَوَلَا يَعْلَمُونَ اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ

اَوَلَا يَعْلَمُونَ Bilmiyorlar mı? Müslümanlara haber verenleri ayıplayanlar, bilmiyorlar mı ki اَنَّ اللّٰهَ şüphesiz Âllâh-û Teâlâ يَعْلَمُ bilir. مَا O şeylerin (hepsini) ki يُسِرُّونَ gizliyorlar yâni gizledikleri küfrü. وَمَا Ve o şeyleri(n hepsini) ki يُعْلِنُونَ açıklıyorlar, Âllâh'ın bildiğini bilmezler mi?

(Mü'minlere gizli sırları haber vererek, münafıklık edenlere sitem eden yahudiler) bilmiyorlar mı ki muhakkak Âllâh-û Teâlâ, onların gizlediği ve aşikâr ettiği şeylerin hepsini bilir. Hattâ kâlbe gelenleri de bilir. Cenâb-ı Hak, onların sırlarını (gizli işlerini) açıklamıştır. Onların, Mü'minlere sır verenleri ayıplamalarında ne fayda vardır?

78- وَمِنْهُمْ اُمِّيُّونَ لَا يَعْلَمُونَ الْكِتَابَ اِلَّآ اَمَانِيَّ وَاِنْ هُمْ اِلَّا يَظُنُّونَ

وَمِنْهُمْ Ve onlardan vardır, yahudilerden vardır اُمِّيُّونَ ümmiler. Yahudilerin bazısı okuma yazma bilmeyen, ilim ve hikmetten hâli (boş) bir cemaattir ki لَا يَعْلَمُونَ bilmezler الْكِتَابَ kitabı (Tevrat'ı.) اِلَّا اَمَانِيَّ Ancak bir takım uydurmaları, boş kuruntuları (bilirler.) وَاِنْ هُمْ Ve onlar olmadılar اِلَّا يَظُنُّونَ ancak zanneder (oldular.) Yâni onlar, kuru bir zan ve taklitten (körükörüne uymadan) başka bir şeye sahip değillerdir. Hakkı, bâtılı seçemezler. O hâlde bunlardan şüphesizlik esaslarına dayanan bir imân nasıl beklenir?

Ve onlar (yahudilerden) bazıları da ümmidir, kitabı (Tevrat'ı) bilmezler, okuması yazması yok ancak bir takım bâtıl şeyleri (bilirler). Bir kısmı da avam, ümmiler idi. Onların bildiklerinin hepsi sadece zan ve tahminden ibarettir. (Bilmezler fakat bilgiçlik taslarlar.)

Burada, zaman-ı saadette olan yahudiyi dört kısma taksim ediyor. Bir kısmı başta olan hahamlar, ileri gelenler, Tevrat'ı tahrif edenlerdir. Bir kısmı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in huzuruna gitmelerine engel olurlardı. "Tevrat'ı biliyorsunuz. Bildiğinizi söylediğiniz takdirde onlara da o âyet gelmiş, birbiri ile tasdik olduğundan bize de hüccet oluyor. Onun için söylemeyin" diyorlardı. Üçüncü de ümmi olanlar. Okuryazar değildi. Bunlara yahudiler, telkinat yapması suretiyle yahudi olmuşlar. Emaniyye bir ümmiyetle bilerek yahudi olmamıştır.

79- فَوَيْلٌ لِلَّذِينَ يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ بِاَيْدِيهِمْ ثُمَّ يَقُولُونَ هٰذَا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ لِيَشْتَرُوا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا كَتَبَتْ اَيْدِيهِمْ وَوَيْلٌ لَهُمْ مِمَّا يَكْسِبُونَ

فَوَيْلٌ Artık veyl, büyük ceza kimler içindir? لِلَّذِينَ O kimseler

içindir ki يَكْتُبُونَ الْكِتَابَ değiştirdikleri kitâbı, بِأَيْدِيهِمْ elleriyle kendi taraflarından uydurarak yazarlar da ثُمَّ يَقُولُونَ ondan sonra derler. هٰذَا "Bu yazılan şeyler, مِنْ عِنْدِ اللهِ Âllâh-û Teâlâ tarafındandır. Âllâh'ın indirdiği Tevrat kitabındandır." لِيَشْتَرُوا Satın alsınlar için بِهِ o değiştirdiklerine mukabil (karşılık,) ثَمَنًا bir bahâ, bir menfâat, kâr. Öyle menfâat ki قَلِيلًا çok az, düşük ve adi. فَوَيْلٌ Artık veyl yâni rüsvalık ve pişmanlık لَهُمْ onlar içindir. مِمَّا O şeylerden sebep ki كَتَبَتْ yazdı اَيْدِيهِمْ elleri. وَوَيْلٌ Ve yine büyük helâk kimin içindir? لَهُمْ Onlar içindir. Neden dolayı? مِمَّا O şeylerden (o rüşvet almalar vesâir günahlardan dolayı ki) يَكْسِبُونَ kazanıyorlar.

Vay hâline o kimselerin ki kitâbı (Tevrat'ı) elleriyle yazarlar. Sonra o yazdıkları şeyi, az bir para karşılığında satmak için "Bu, Âllâh katındandır." derler. Ellerinin yazdığı şey, (yalan)lar yüzünden vay hâline onların! Ve yine vay hâline onların, kazanmakta oldukları şey (rüşvet ve günah)lar yüzünden. Ve yazık böyle kazançları yüzünden onların hâline.

Kendilerine, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'den sorulduğunda; "O, Tevrat'ta vasfedilen (tanıtılan) kişi değildir" diyerek, değiştirdikleri Tevrat'ı çıkarıp okurlar ve "Âllâh tarafından indirilen Tevrat, budur" derlerdi.

İşte bu âyet-i celile, reisliklerinin ellerinden çıkma korkusundan, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in sıfatlarını tebdil eden yahudi uleması hakkında nâzil olmuştur.

Her kim dinde bir değişiklik yapar ve dinden olmayanı dine sokarsa, o da bu tehdide dâhildir.

Yahudiler üç suç işlediler;

1- Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in, Tevrat'taki sıfatlarını değiştirdiler.

2- Kendi yazdıklarına, "Âllâh'tan inen Tevrat budur" diyerek Âllâh'ın kitabına, dolayısıyla Âllâh-û Teâlâ'ya iftirada bulundular.

3- Tevrat'ta yaptıkları değişiklikler için reislerinden rüşvet aldılar. İşte bu suçlarının her birine karşılık, veyl ile (yazıklar olsun) la tehdit olundular.

Cenâb-ı Hak, yahudilerin kötü ahlâkından bir diğerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

80- وَقَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَةً قُلْ اَتَّخَذْتُمْ عِنْدَ اللهِ عَهْدًا فَلَنْ يُخْلِفَ اللهُ عَهْدَهٗٓ اَمْ تَقُولُونَ عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

وَقَالُوا Ve dediler yahudi ulemâsı, avama (cahillere.) Şu ümmiyyeyi (kuruntuyu da) telkin ederek (öğreterek) dediler ki; لَنْ تَمَسَّ "Asla temas etmeyecektir yâni dokunmayacaktır, ulaşmayacaktır نَا bize النَّارُ ateş اِلَّآ اَيَّامًا ancak birkaç gün müstesnâ. Öyle günler ki مَعْدُودَةً sayılı yâni ahirette cehennem ateşi sayılı birkaç gün dışında, bize asla dokunmayacaktır." قُلْ Söyle ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, onlara sitem ve azar için şöyle de اَتَّخَذْتُمْ "İttihaz ettiniz mi? (Aldınız mı?) عِنْدَ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın indinde (yanında) عَهْدًا bir ahid yâni siz bu hususta, Âllâh'tan bir söz mü aldınız?" فَلَنْ يُخْلِفَ Elbette hulfetmez (bozmaz) اللهُ Âllâh-û Teâlâ, عَهْدَهٗٓ ahdini. (Size verdiği sözü elbette yerine getirir. اَمْ تَقُولُونَ Yoksa diyor musunuz? (İftira ederek isnat mı ediyorsunuz?) عَلَى اللهِ Âllâh-û Teâlâ'ya isnat mı ediyorsunuz) مَا o şeyi ki لَا تَعْلَمُونَ bilmez misiniz?

(Ben-i İsrail, kendilerini müdafaa için esassız bir iddiaya kalkışarak, "Ahirette) ateş, bize birkaç günden başka asla isabet etmeyecek (dokunmayacak)tır" dediler. (Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, onlara) söyle ki; "Siz (bu iddia ettiğiniz şeye dâir,) Âllâh-û Teâlâ huzurunda bir söz mü aldınız? (Öyleyse) elbette Âllâh-û Teâlâ, ahdinde hulfetmez (sözünden asla caymaz fakat bu anlaşma neyle sabittir?) Yoksa bilemeyeceğiniz bir şeyi, Âllâh'a karşı iftira ederek mi söylüyorsunuz? (Cehennem hakkında böyle dediler. Kendilerini dünyada böyle avuttular.)

Âllâh-û Teâlâ'yı bırakıp da buzağıya tapanların, ateşe atılacakları hakkındaki Tevrat'ta bulunan âyetin açığa çıkıp yayılması üzerine, yahudilerin avamı (cahilleri)nin ümitleri kırılmış ve İslâm'a girme temayülü (arzusu)nu göstermeye başlamışlardı. Bunu gören yahudi ulemâsı telâşa düşerek "Buzağıya olan ibadetimiz, Mûsâ Aleyhisselam'ın arkasından ancak kırk gün vuku bulduğundan biz yahudiler, cehennemde nihâyet kırk günden fazla kalmayacağız" diye, ilân ederek (yayarak) onları teselliye çalıştılar.

81- بَلٰى مَنْ كَسَبَ سَيِّئَةً وَاَحَاطَتْ بِهٖ خَطِيْٓـَٔتُهٗ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ

بَلٰى Hayır, yâni siz "Sayılı günlerden başka cehennem bizi yakmaz dediniz. İş, sizin bildiğiniz gibi değil. Bilâkis (bunun tersine) مَنْ her kim ki كَسَبَ kesbetti (kazandı, işledi) سَيِّئَةً bir kötülük. Her kim, kendisini imânsız edecek herhangi bir fenâlık işler de وَاَحَاطَتْ kuşatırsa بِهٖ o kişiyi خَطِيْٓـَٔتُهٗ hatası, o büyük günahı. Onu her tarafından kuşatır da tevbeye muvaffak olmadan şirk üzere ölürse. فَاُولٰٓئِكَ İşte onlar, اَصْحٰبُ النَّارِ ۚ cehennem ashabıdır yâni

ateşin dâimi olanlarıdır. هُمْ Onlar, فِيهَا o cehennemde خَالِدُونَ ebedi kalıcıdırlar.

Hayır! (İş, onların dediği gibi değil.) Her kim bir kötülük işler de suçu kendisini (her taraftan) kuşatırsa, işte onlar cehennem ashabı (kişileri)dir. Onlar, orada (ateşte) ebedi (sonsuz) kalıcıdırlar.

Âyet-i celilede geçen seyyie'den murad; şirk (Âllâh'a ortak koşmak)tır. Zira ehl-i sünnete göre imân üzere ölen kişi, ne kadar büyük günâh işlese de cehennemde ebedi kalmayacaktır. Günahlarının cezasını çektikten sonra cennete girecektir. Çünkü tâatların en büyüğü olan imân, kendisiyle beraberdir.

Kur'ân-ı Azimüşşân'ın âdetidir, cehennem ehlinden bahsedince cennet ehlinden de bahseder.

82- وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَۚ

وَالَّذِينَ Ve o kullar ki اٰمَنُوا Âllâh-û Teâlâ'yı, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'i ve onun getirdiklerini tasdik ettiler. وَعَمِلُوا Ve işlediler الصَّالِحَاتِ sâlih (iyi) amelleri. Farzları yerine getirip günahlardan kaçındılar. اُولٰٓئِكَ İşte onlar, اَصْحَابُ الْجَنَّةِۚ cennet ashabı kişilerdir. هُمْ Onlar, فِيهَا o cennette خَالِدُونَۚ ebedi kalıcıdırlar.

İman edip salih amel işleyenler ise işte onlar cennetliktirler. Onlar, orada (cennette) ebedi kalıcıdırlar.

83- وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِٓى اِسْرَآءِيلَ لَا تَعْبُدُونَ اِلَّا اللّٰهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ اِحْسَانًا وَذِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَۜ ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ اِلَّا قَلِيلًا مِنْكُمْ وَاَنْتُمْ مُعْرِضُونَ

وَاِذْ اَخَذْنَا Ve aldığımız vakti hatırlayın, مِيثَاقَ بَنِى اِسْرَآءِيلَ Ben-i İsrail'in mîsâkını. (Tevrat kitabında olanlardan kuvvetle söz aldığımız vakti hatırlayın.) لَا تَعْبُدُونَ İbadet etmeyeceksiniz اِلَّا اللهَ ancak Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet edeceksiniz. Âllâh-û Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyin. وَبِالْوَالِدَيْنِ Ana babaya da iyilik edin. اِحْسَانًا Tam mânâsıyla iyilik etmekle وَذِى الْقُرْبٰى karabet sahiplerine (ana baba tarafından olan yakınlara,) وَالْيَتَامٰى yetimlere (buluğa erişmeden babası ölen çocuklara,) وَالْمَسَاكِينِ miskinlere (yoksullara.) وَقُولُوا Ve deyin (söyleyin.) Kime? لِلنَّاسِ İnsanlara حُسْنًا güzel söz. وَاَقِيمُوا Ve hakkıyla kılın الصَّلٰوةَ namazı, وَاٰتُوا verin الزَّكٰوةَ zekâtı. Ey Ben-i İsrail, bütün bu zikredilenlere dâir sizden söz almıştık, siz de kabul edip bu işlere yönelmiştiniz. ثُمَّ تَوَلَّيْتُمْ Sonra yüz çevirdiniz (sözünüz gereğince amel etmekten yüz çevirip bu ahdi, sözü terk etmiştiniz,) اِلَّا قَلِيلًا pek azı müstesnâ مِنْكُمْ sizden. وَاَنْتُمْ Ve hâlâ siz مُعْرِضُونَ yüz çeviricilersiniz, (siz hâlâ ahitleri bozmayı âdet edinen bir milletsiniz.)

Bir zamanlar biz, İsrailoğullarından Âllâh-û Teâlâ'dan başkasına ibadet etmeyin (tapmayın) ve ana babaya iyilik edin ve yakın akrabaya, (ana baba tarafından olan yakınlara) yetimlere, yoksullara da (iyilik yapın) ve insanlara güzel (söz) söyleyin ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı da verin diye kuvvetli söz almıştık. Sonra siz, içinizden pez azı müstesnâ olmak üzere (bu sözde durmaktan) yüz çevirdiniz. Ve siz, hâlâ (atalarınız gibi) yüz çeviren kimselersiniz.

Kişinin, Rabbine ibadeti, hâlis (karışıksız) niyetle yapılması, vesâir maksatlardan soyulması, kulluğun şartındandır. O hâlde her kim, yaptığı ibadette mahlûkatı (yaratıkları) düşünür veya

övülmekten zevk alır veya yaptığı ibadet sebebiyle dünya ve ahiret menfaatlerinden bir şey kendi nefsine celbetmek (çekmek) ister veya herhangi bir gayeyi niyetine karıştırırsa o kişi, Rabbini değil de nefsini göstermesi sebebiyle ihlâs mertebesinden sâkıt (düşmüş)tür.

Âllâh'a itâat edin, Rasûlüne de itâat edin. Rasûllûllah'a itâatsiz (O'nun emirlerini tutup yasaklarından kaçmadan,) Âllâh-û Teâlâ'ya itâat kabul değildir. (Nur Sûresi 54)

Ey İnsan! Bana ve ana babana şükür (teşekkür) et. Ana babasına teşekkür etmeyen, Âllâh-û Teâlâ'ya şükretmiş sayılmaz. (Lokman Sûresi 14)

Namazı hakkıyla kılın, zekâtı da verin. Zekât vermeyenin namazı, tam makbul olmaz. (Bakara 43)

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Yetime bakan. Ben ve o, cennette şu iki gibiyiz, (orta ve şehâdet parmağını yanyana getirerek) şu iki parmak gibi yanyana olacağız" buyurmuştur.

84- وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ لَا تَسْفِكُونَ دِمَآءَكُمْ وَلَا تُخْرِجُونَ اَنْفُسَكُمْ مِنْ دِيَارِكُمْ ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ

وَاِذْ اَخَذْنَا Ve aldığımız vakti hatırlayın, مِيثَاقَكُمْ sizin misâkınızı (kuvvetli sözünüzü.) لَا تَسْفِكُونَ Dökmeyeceksiniz (dökmeyin) دِمَآءَكُمْ kanlarınızı. Bazınız, bazınızın kanını akıtmasın veya kendi kanlarınızın akıtılmasını mübah (serbest) edecek suçlar işlemeyin. وَلَا تُخْرِجُونَ Ve çıkarmayacaksınız (çıkarmayın) اَنْفُسَكُمْ nefislerinizi (kendilerinizi) مِنْ دِيَارِكُمْ vatanlarınızdan. (Milletinizi, memleketinizden sürmeyin.) ثُمَّ اَقْرَرْتُمْ Sonra ikrar da ettiniz. Bu ahdin hak

olup onun muhafazasının size lâzım olduğunu itiraf ettiniz. وَاَنْتُمْ Hâlbuki siz تَشْهَدُونَ şehadet edersiniz bu sözü ve kabulünüzü itiraf edersiniz. Yahut da ey Ben-i İsrâil, siz geçmişlerinizin bu anlaşmayı kabul ettiklerine, bugün de şahitlik edersiniz.

Ey Ben-i İsrâil, "Birbirinizin kanını dökmeyeceksiniz, birbirinizi yurtlarınızdan çıkarmayacaksınız" diyerek sizden söz almıştık. Her şeyi görerek sonunda bunları kabul etmiştiniz. Buna, bugün de şehadet edersiniz.

Âllâh-û Teâlâ'nın "Sizin sözünüzü aldık" kavl-i şerefindeki hitabın kimlere yapıldığı hakkında birkaç yön;

1- Bu hitap, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in asrında bulunan yahudi âlimlerinedir.

2- Bu hitap, onların geçmişlerine yapılmış olup onlara hatırlatılmıştır. Buna göre mânâ; "Hani biz, sizin babalarınızın sözünü almıştık" demek olur.

İşte bu 83 ve 84. âyetler, Ben-i İsrâil hakkındaki on emri ihtiva etmektedir (içine almaktadır.) Bunların sekizi, 83. âyet-i celilenin izahında görülmektedir. Dokuzuncu da bu âyet-i celilede zikredilen katl-i nefistir ki intihar etmek mânâsına da olabilir. Dinin müsaadesi olmadan birbirini öldürme mânâsına da olabilir.

Onununcusu da bir kimsenin haksız yere vatanından sürülmesi veya kişinin vatanından çıkarılmasına sebep olacak kötülüklere girişmesidir ki o zaman mânâ; "Kanlarınızın dökülmesini ve vatanlarınızdan çıkarılmasını mübah edecek kötülükler yapmayın" demek olur.

85- ثُمَّ اَنْتُمْ هٰٓؤُلَآءِ تَقْتُلُونَ اَنْفُسَكُمْ وَتُخْرِجُونَ فَرِيقًا مِنْكُمْ مِنْ دِيَارِهِمْ تَظَاهَرُونَ عَلَيْهِمْ بِالْاِثْمِ وَالْعُدْوَانِ وَاِنْ يَأْتُوكُمْ اُسَارٰى تُفَادُوهُمْ وَهُوَ

مُحَرَّمٌ عَلَيْكُمْ اِخْرَاجُهُمْ اَفَتُؤْمِنُونَ بِبَعْضِ الْكِتَابِ وَتَكْفُرُونَ بِبَعْضٍ ۚ
فَمَا جَزَآءُ مَنْ يَفْعَلُ ذٰلِكَ مِنْكُمْ اِلَّا خِزْيٌ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَيَوْمَ
الْقِيٰمَةِ يُرَدُّونَ اِلٰى اَشَدِّ الْعَذَابِ ۗ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

ثُمَّ اَنْتُمْ Sonra siz هٰٓؤُلَآءِ o kişilersiniz ki, siz bu ikrarınızdan ve şehâdetinizden sonra o bozucularsınız ki تَقْتُلُونَ öldürüyorsunuz اَنْفُسَكُمْ kendilerinizi. Kendi nefislerine, makamına kâim olan (kendi yerinizde olan) adamlarınızı وَتُخْرِجُونَ ve çıkarıyorsunuz فَرِيقًا bir tâifeyi, bir takımı مِنْكُمْ kendi adamlarınızdan. Nereden çıkarıyorsunuz? مِنْ دِيَارِهِمْ Vatanlarından, تَظَاهَرُونَ birbirinizle yardımlaşır olduğunuz hâlde, عَلَيْهِمْ onların aleyhine (adamlarınız aleyhine.) بِالْاِثْمِ Masiyetle, günahla وَالْعُدْوَانِ ۖ son derece zulüm (haksızlık) ile. وَاِنْ يَأْتُوكُمْ Ve eğer gelirlerse yâni o memleketlerinden sürdükleriniz gelirlerse كُمْ size, اُسَارٰى esirler oldukları hâlde. تُفَادُوهُمْ Fidye vermekle esaret (esirlik)ten kurtarırsanız هُمْ onları. وَهُوَ Hâlbuki şan مُحَرَّمٌ haram kılınmıştır عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, اِخْرَاجُهُمْ ۚ onları çıkarmanız (bu zikredilenleri yaparak.) اَفَتُؤْمِنُونَ İnanıyor musunuz بِبَعْضِ الْكِتَابِ kitabın bazısına وَتَكْفُرُونَ ve küfrediyor musunuz بِبَعْضٍ ۚ diğer bazısına? Kendi adamlarınızı öldürmenin ve memleketinizden sürmenin haram olduğunu inkâr ederek, Tevrat'ın bazı ahkâmına küfrediyor (hükümlerini inkâr ediyor.) Ve sonra sürdükleriniz size esir olarak geldiklerinde ise fidye verip onları kurtararak, Tevrat'ın diğer bir kısım ahkâmına inanıyor musunuz? فَمَا جَزَآءُ مَنْ Artık o kimsenin cezası olmadı. يَفْعَلُ Yapıyor, işliyor ذٰلِكَ bunu مِنْكُمْ sizden olduğu hâlde. Sizden kitabın bazısına inanıp bazısını inkâr işini yapanların cezası hiçbir şey değildir. اِلَّا خِزْيٌ

Ancak alçaklık ve rüsvalıktır فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا dünya hayatında وَيَوْمَ الْقِيٰمَةِ ve kıyamet gününde ise يُرَدُّونَ reddolunacaklar (döndürülecek, sevk olunacaklar)dır اِلٰى اَشَدِّ الْعَذَابِ azabın en şiddetlisine (ki o ebediyen cehennemde yanmaktır.) وَمَا اللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, olmadı بِغَافِلٍ gaflet edici (habersiz) عَمَّا o şeylerden ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz.

Bundan sonra sizler, o (sözünde durmayan) kimselersiniz ki kendilerinizi (kendiniz makamından olan milletinizi) öldürüyorsunuz ve onların (milletinizin) aleyhinde masiyet ve zulüm (günah ve haksızlık)la birbirinizle yardımlaşarak, içinizden bir fırkayı (kısmını) da yurtlarından çıkarıyorsunuz. Ve şâyet onlar size esir olarak gelirlerse, fidye (kurtarma karşılığı) vermek suretiyle onları (esirlikten) kurtarıyorsunuz. Hâlbuki onları (memleketlerinden) çıkartmak size haram kılınmıştı. (Böyle yaparak) siz, kitabın (fidyeye ait) bir kısmına imân edip, (adam öldürmeyi, memleketinden çıkarmayı men eden) diğer bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Şu hâlde sizden bu işi yapanın cezası, dünya hayatında horluk ve zilletten başka (bir şey) değildir. Kıyamet gününde ise onlar, azabın en şiddetlisine sevk olunacaklar (sürülecekler)dir. Ve Âllâh-û Teâlâ, yaptıklarınızdan asla gafil (habersiz) değildir.

Cenâb-ı Hak, Ben-i İsrail'den dört şeye söz almıştı.

1- Birbirlerini öldürmeyi terk etmek.

2- Birbirlerini memleketlerinden çıkartmaktan vazgeçmeleri.

3- Düşmanlarıyla birleşip kendi adamlarının aleyhinde yardımlaşmayı bırakmak.

4-Kendi adamlarından esir düşmüş olanları, düşmanlarının elinden fidye vererek kurtarmaları.

Ben-i İsrâil, bu dört ahdin üçünden yüz çevirmiş ve fakat dördüncüsüne sadık kalmıştı.

Yahudilerden Kurayza ve Nadir kardeştiler. Ehl-i şirk (arap müşriklerinden) olan Evs ve Hazreç de kardeştiler. Bir harpte ayrıldılar, aralarında düşmanlık vuku buldu (meydana geldi.)

86- أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا بِالْاٰخِرَةِ فَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ

أُولَٰئِكَ İşte bunlar, bu çirkin sıfatları takınan Ben-i İsrâil ve onlara benzeyenler, الَّذِينَ o kimselerdir ki اشْتَرَوُا satın aldılar الْحَيٰوةَ dünya hayatını. Öyle hayat ki الدُّنْيَا ziyâde yakın ve ziyâde alçak, öyle bir hayatı satın aldılar. Neye mukabil? بِالْاٰخِرَةِ Ahirete mukabil (karşılık.) فَلَا يُخَفَّفُ Tahfif olunmayacak (hafifletilmeyecektir) عَنْهُمُ onlardan الْعَذَابُ azap وَلَا هُمْ ve onlar olmayacaktır يُنْصَرُونَ yardım olunur (yardım da olunmayacaklardır.)

İşte onlar, ahirete mukabil (karşılık) dünya hayatını, (alçak olan bir hayatı) satın almış kimselerdir. (Ahiretin kazanılması ellerindeyken ondan yüz çevirmişlerdir.) Onun için kendilerinden azap hafifletilmeyecektir. Ve onlara yardım da olunmayacaklardır.

İşte onların hiçbir misakta (sözde) durmamaları, verdikleri her ahdi (sözü) bozmaları ve zikrolunan, anlatılan bütün seyyiâtı irtikab etmeleri (kötülükleri işlemeleri); Ahireti, dünya hayatına satmış ve ahirete imânları kalmamış olduğundandır.

87- وَلَقَدْ اٰتَيْنَا مُوسَى الْكِتَابَ وَقَفَّيْنَا مِنْ بَعْدِهِ بِالرُّسُلِ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ اَفَكُلَّمَا جَاءَكُمْ رَسُولٌ بِمَا لَا تَهْوٰى اَنْفُسُكُمُ اسْتَكْبَرْتُمْ فَفَرِيقًا كَذَّبْتُمْ وَفَرِيقًا تَقْتُلُونَ

وَلَقَدْ اٰتَيْنَا Zâtı Pak-i Sübhaniyeme yemin ederim ki elbette muhakkak biz, verdik مُوسَى Mûsâ Aleyhisselam'a الْكِتَابَ o kitabı, (Tevrat'ı.) وَقَفَّيْنَا Ve tâbi kıldık مِنْ بَعْدِهٖ ondan sonra, (Mûsâ Aleyhisselam'dan sonra birbiri ardınca gönderdik) بِالرُّسُلِ Rasûlleri (peygamberleri.) وَاٰتَيْنَا Ve verdik عِيسَى İsâ Aleyhisselam'a, ابْنَ مَرْيَمَ Meryem'in oğlu İsâ Aleyhisselam'a الْبَيِّنَاتِ beyyineleri, peygamberliğine delâlet eden çok açık mucizeleri. وَاَيَّدْنَا Ve teyid ettik هُ onu, بِرُوحِ الْقُدُسِ Ruh'ül Kudüs'le. Mukaddes, ziyâde pak ve temiz bir ruh olan Cibril'i Emin'le. اَفَكُلَّمَا Her ne zamanki size, bu kadar peygamber ve kitaplar göndermekle ziyâde in'am (iyilik) ettikten sonra, kabul edip şükreceğiniz yerde her ne zaman جَاءَ gelse كُمْ size رَسُولٌ bir rasûl. بِمَا O şeyle ki لَا تَهْوٰى istemiyor اَنْفُسُكُمُ nefisleriniz. Her ne zaman bir peygamber, nefislerinizin hoşlanmadığı bir emri getirdiğinde اسْتَكْبَرْتُمْ kibir eder de ona uymaktan ve Âllâh tarafından getirdiğine inanmaktan, büyüklenir de فَفَرِيقًا bir fırkayı (peygamberlerden bir kısmını) كَذَّبْتُمْ yalanlar (inkâr eder,) وَفَرِيقًا diğer bir fırkayı da تَقْتُلُونَ öldürür müsünüz?

And olsun ki Biz! Mûsâ'ya, Tevrat'ı bir def'ada verdik. Sonra da birbiri ardınca peygamberler gönderdik. Ve Meryem oğlu İsâ Aleyhisselam'a açık mucizeler verdik.

Ölüyü diriltmek, hastaları iyi etmek, gâibten haber vermek vesâir gibi. Yahut O'na, İncil'i verdik. Ve O'nu, Ruh'ül Kudüs'le kuvvetlendirdik.

Rûh'ül Kudüs'ten maksadı, Cebrail Aleyhisselam'dır. Yahut İsâ'nın ruhudur veya Cenâb-ı Hak'kın İsm-i Âzam'ıdır. Onunla ölüleri diriltirdi. Yahut Kudüs'ten maksat, Âllâh-û Teâlâ ve ruhl

kastedilen de Cebrail Aleyhisselam'dır. İsâ Aleyhisselam'ın, Cebrail'le takviye edilmesi evvelce emredilmişti. Nereye giderse, o da O'nunla birlikte giderdi. Hatta semâya da O'nunla yükseldi.

Bir rivâyete göre de Rûh'ül Kudüs'ten maksat, İncil'dir. Onun İsâ'ya ruh olması, Kur'an'ın peygamber efendimize ruh olması gibidir. Zira ki kalbin hayatiyetine sebeptir.

Ey Ben-i İsrail! Ne zamanki size nefsinizin sevmediği şeyleri emreden bir peygamber geldiyse, O'na imân ve ittiba kibrinize dokundu. Kimisini (Musâ ve İsâ gibi) tekzib ettiniz, kimsini de (Yahya, Zekeriyya, Eş'iyâ vesâir katlettilen peygamberler gibi) öldürdünüz.

Nefsin zemmolunmuş, (kötü) yedi sıfatı vardır.

1- Ucub (kendini beğenmek) **2**- Kibir (üstünlük taslamak) **3**-Riya (gösteriş) **4**-Gazap (kızmak) **5**- Haset (çekememezlik) **6**-Hubbul mal (mal sevgisi) **7**- Hubbul riyaset (reislik sevgisi)

88- وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ ۢ بَلْ لَعَنَهُمُ اللهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلاً مَا يُؤْمِنُونَ

وَقَالُوا Ve dediler, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in asrındaki yahudiler şöyle dediler. قُلُوبُنَا "Bizim kalplerimiz غُلْفٌ ۢ kılıflıdır, yaratılıştan perdelidir. Muhammed Aleyhisselam'ın getirdikleri bizim kalplerimize ulaşmaz." Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, kalplerinin bu şekilde yaratılmadığını bilâkis (tam tersine) İslâm kabiliyeti üzerine yaratıldığını, onların ise kötü yolu seçerek kendi kabiliyetlerini zayi (kayb)ettiklerini beyan etmek üzere cevaben buyuruyor. بَلْ لَعَنَ Hayır, (iş öyle değil.) Lânet etti هُمُ onlara اللهُ Âllâh-û Teâlâ, بِكُفْرِهِمْ küfürleri sebebiyle. Âllâh-û Teâlâ, onları bu

büyük saadetten mahrum (uzak) etmiştir. Onun için فَقَلِيلًا az, pek az مَا يُؤْمِنُونَ imân ederler.

(Yahudiler, peygamberlerle alay ederek) "Kalplerimiz perdelidir" dediler. Bilâkis küfür ve isyânları sebebiyle Âllâh, onlara lânet etti. O yüzden çok az inanırlar.

Bu âyetler yahudilerin türlü türlü entirikalarını anlatır. İslâm'dan önce Medine'de bulunan yahudilerden iki fırka, Ben-i Kurayza ile Ben-i Nâdir olup Kurayza, Evs ve adamlarına yardımcı olur. Ben-i Nâdir ise Hazreç arap kabilelerini tutar. Evs ve Hazreç'i harbe tutuşturunca kendileri de savaşa katılır. Bu arada yahudiler birbirini öldürür ve yurtlarından kovarlardı. Esir olarak geri geldiklerinde bu sefer, onları fidye verip geri alırlardı. Bu durum sorulduğu zaman da "Ne yapalım, Âllâh'ın emri böyle" derlerdi. Bunun gibi türlü mel'anetler yaparlardı. Eski yahudiler peygamberleri hem yalanladılar, hem de öldürdüler. İsâ Aleyhisselam'ı da öldürmeye teşebbüs ettiler.

Bundan sonra gelecek âyetlerde yahudilerin, Kur'ân geldikten sonraki tutumları anlatılır. Aynen Tevrat'a karşı yaptıkları gibi, Kur'ân'a da türlü hileler yapmak istediler.

89- وَلَمَّا جَاءَهُمْ كِتَابٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ وَكَانُوا مِنْ قَبْلُ يَسْتَفْتِحُونَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا فَلَمَّا جَاءَهُمْ مَا عَرَفُوا كَفَرُوا بِهِ فَلَعْنَةُ اللهِ عَلَى الْكَافِرِينَ

وَلَمَّا جَاءَ Ne zamanki geldi هُمْ onlara كِتَابٌ bir kitap. Öyle kitap ki مِنْ عِنْدِ اللهِ Âllâh-û Teâlâ tarafından مُصَدِّقٌ tasdik edici (doğrulayıcı.) لِمَا O şeyi (kitabı) ki مَعَهُمْ onlarla beraberdir. (Ne zamanki o yahudilere, Âllâh-û Teâlâ tarafından tevhid ve bazı hükümler

hususunda, yanlarında olan Tevrat'ı doğrulayan Kur'ân-ı Kerim geldi.) وَكَانُوا Hâlbuki onlar, idiler مِنْ قَبْلُ bundan evvel (Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem gelmeden evvel) يَسْتَفْتِحُونَ fetih talep ederlerdi (yardım isterlerdi.) عَلَى الَّذِينَ Ol kimselere karşı ki كَفَرُوا küfrettiler. O yahudiler, evvelce ahirzamanda gelecek peygamber ve O'na verilecek kitapta Arap müşriklerine ve Mekke kâfirlerine karşı fetih ve nusret (galibiyet ve yardım) talebinde bulunurlardı. فَلَمَّا جَاءَهُمْ Fakat ne zamanki geldi onlara, مَا o şey ki عَرَفُوا bildiler. (O bilip istedikleri kitap kendilerine gelince) كَفَرُوا küfrettiler بِهِ ona. Riyâset sevgisinden ve kıskançlıklarından o peygamberi ve getirdiği kitabı inkâr ettiler. Hatta kendi kitaplarında (Tevrat'da) ki sıfatlarını değiştirecek kadar ileri gittiler. فَلَعْنَةُ اللهِ Artık Âllâh-û Teâlâ'nın lâneti, عَلَى الْكَافِرِينَ o kâfirler üzerinedir. (Burada bilhassa o yahudiler üzerinedir.)

Daha önce kâfirlere karşı yardım isterlerken, kendilerine Âllâh katından ellerindeki Tevrat'ı doğrulayan bir kitap gelip de Tevrat'tan bilip öğrendikleri gerçekler karşılarına dikilince, derhal inkâr ettiler. İşte Âllâh'ın lâneti, böyle o inkârcı kâfirlerin üzerinedir.

Bu âyet-i celile, Ben-i Kurayza ve Ben-i Nadir yahudileri hakkında nâzil olmuştur. Onlar, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem gönderilmeden evvel, Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem'in hürmetine, Evs ve Hazreç kabilelerine karşı yardım olunmalarını, Âllâh-û Teâlâ'dan isterlerdi.

Aralarında harp kızıştığında, Tevrat'ı çıkarıp ellerini Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in isim ve sıfatlarının zikredildiği yere koyarak; "Ey Âllâh'ımız! Âhirzamanda göndereceğini bize vaad ettiğin (söz verdiğin) Rasûlünün hürmetine, senden düşmanları-

mıza karşı bugün bize yardım etmeni isteriz" derlerdi ve böylece yardım olunurlardı.

90- بِئْسَمَا اشْتَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ اَنْ يَكْفُرُوا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ بَغْيًا اَنْ يُنَزِّلَ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ عَلٰى مَنْ يَّشَآءُ مِنْ عِبَادِهٖ ۚ فَبَآءُوْ بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ ۭ وَلِلْكٰفِرِيْنَ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ

بِئْسَمَا (Şey cihetinden.) Ne kötü oldu o şey ki اشْتَرَوْا sattılar, بِهٖٓ o şeye اَنْفُسَهُمْ nefislerini. اَنْ يَكْفُرُوا Küfretmeleri, canlarını sattıkları küfür ve inkâr ne çirkin şeydir. بِمَآ Ol şeyi (Kur'ân-ı Kerim'i) ki اَنْزَلَ indirdi اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. Âllâh'ın indirdiği Kur'ân-ı Kerim'i inkâr etmeleri, بَغْيًا haset ettiklerinden اَنْ يُنَزِّلَ peyderpey indirilmesini. اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ'nın مِنْ فَضْلِهٖ fazl-u kereminden ibaret olan vahyi indirmesini, عَلٰى مَنْ ol bir zat üzerine ki (O Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'e ki.) يَّشَآءُ (Âllâh-û Teâlâ, onu) diliyor مِنْ عِبَادِهٖ ۚ kulları içinden. Âllâh-û Teâlâ, kullarından dilediği bir kimseye, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e iyiliğinin ta kendisi olan vahyi (Kur'ân'ı) indirmesini çekemediklerinden, Âllâh'ın indirdiğini inkâr ederek canlarını sattıkları o küfür, ne çirkin şeydir. فَبَآءُوْ Artık döndüler (uğradılar) بِغَضَبٍ عَلٰى غَضَبٍ ۭ gazap üstüne olucu. Küfür üzerine küfür işlediklerinden dolayı, gazap üzerine gazaba (ceza üstüne cezaya) uğradılar. وَلِلْكٰفِرِيْنَ Ve o kâfirler için vardır عَذَابٌ bir azap, öyle azap ki مُّهِيْنٌ hor, hakir edici bir azap vardır (zelil olurlar.)

Kullarından dilediğine Âllâh'ın, lütuf ve ihsanından (Kur'ân ve peygamberliği) göndermesini kıskandıkları için, Âllâh'ın indirdiklerini inkâr edip kendi canlarına karşılık satın aldıkları şey (azap.) Ve o sebeple de önceden gelmiş bir lânet üstüne gazaba

uğramaları, ne kadar kötü! Ayrıca kâfirler için ihanet, hor ve hakir edici bir azap vardır.

Âyet-i celilede geçen, Mevlâ'nın dilediği kuldan maksad; Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'dir. Yahudilerin kendilerinden olmadığı için, O'na haset etmişlerdir.

91- وَاِذَا قِيلَ لَهُمْ اٰمِنُوا بِمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا نُؤْمِنُ بِمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَيَكْفُرُونَ بِمَا وَرَآءَهُ وَهُوَ الْحَقُّ مُصَدِّقًا لِمَا مَعَهُمْ قُلْ فَلِمَ تَقْتُلُونَ اَنْبِيَآءَ اللّٰهِ مِنْ قَبْلُ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

وَاِذَا قِيلَ Ve denildiğinde (Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in ashabı tarafından dendiği zaman) لَهُمْ onlara. (Medine yahudilerine) denildiği zaman, اٰمِنُوا "İmân edin بِمَآ o şeye ki (Kur'ân'a ve diğer kitaplara ki) اَنْزَلَ indirdi اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ." Onlara, Âllâh-û Teâlâ'nın indirdiği bütün kitaplara inanın denildiğinde قَالُوا derler. نُؤْمِنُ "Biz inanırız (inanmaya devam ederiz) بِمَآ o şeye (Tevrat'a) ki اُنْزِلَ indirdi عَلَيْنَا bizim üzerimize." وَيَكْفُرُونَ Ve küfrederler بِمَا ol bir şeye (kitâba) ki وَرَآءَهُ onun ötesindedir. (Tevrat'ın dışındakileri inkâr ederler.) وَهُوَ Hâlbuki o, (Tevrat'ın dışındaki kitap olan Kur'ân) nedir? الْحَقُّ Hakkın ta kendisidir! مُصَدِّقًا Tasdik (doğrulayıcı) olduğu hâlde لِمَا öyle bir kitâbı (Tevrat'ı) ki مَعَهُمْ onlarla beraberdir. Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ, Tevrat kitabı hiçbir Nebiyi öldürmeye cevaz (müsâde) vermediği hâlde, ona inandıklarını iddia eden yahudilerin, Enbiyâ-ı İzam'ı (büyük peygamberleri) katletmelerine itirazen (karşılık olarak,) Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem tarafından onlara şöyle denmesini emir buyuru-

yor. قُلْ Habibim söyle; فَلِمَ "Ya niçin تَقْتُلُونَ öldürüyordunuz, اَنْبِيَاءَ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın nebi peygamberlerini? مِنْ قَبْلُ Bundan evvel اِنْ كُنْتُمْ eğer olduysanız مُؤْمِنِينَ imân ediciler, kendi kitabınız olan Tevrat'a inanıyorsanız, böyle kötü bir işi nasıl yapıyordunuz?"

Kendilerine "Âllâh'ın indirdiği Kur'ân'a imân edin" denilince. "Biz, sadece bize indirilene (Tevrat'a) inanırız" derler. Ondan başkasını inkâr ederler. Hâlbuki o Kur'ân, kendi ellerinde bulunan Tevrat'ı doğrulayıcı olarak gelmiş hak bir kitaptır. Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, onlara; "Şâyet siz, kendi kitabınız olan Tevrat'a hakikaten imân etmiş kimselerseniz, bundan evvel Âllâhü Telâlâ'nın peygamberlerini niçin öldürüyordunuz?"

Bu âyet-i kerimede, masiyete (bir günaha) razı olanın, onu işlemiş gibi olduğuna delil vardır. Çünkü yahudiler, babalarının Enbiya-i İzam'ı öldürmelerine razı olduklarından Âllâh-û Teâlâ, onları da kâtil sayarak onlara, (Efendimiz'in Sallâllâhû Aleyhivessellem asrındaki yahudilere) "Siz niçin öldürüyordunuz?" diye hitap buyurdu.

92- وَلَقَدْ جَاءَكُمْ مُوسٰى بِالْبَيِّنَاتِ ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ الْعِجْلَ مِنْ بَعْدِهٖ وَاَنْتُمْ ظَالِمُونَ

وَلَقَدْ جَاءَ Andolsun ki elbette, muhakkak geldi كُمْ size مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam, بِالْبَيِّنَاتِ beyyineler (pek açık deliller, mucizeler)le. ثُمَّ اتَّخَذْتُمُ Sonra ittihaz ettiniz, (ilâh tuttunuz) الْعِجْلَ o buzağıyı. مِنْ بَعْدِهٖ Ondan sonra, Mûsâ Aleyhisselam Tûr'a çıktıktan sonra veya Mûsâ Aleyhisselam size nice mucizeler getirdikten sonra. وَاَنْتُمْ Hâlbuki siz, ظَالِمُونَ zulmedici kişilersiniz. İbadeti,

Âllâh-û Teâlâ'nın dışındakilere yaparak nefislerinize zulmettiğiniz hâlde buzağıya taptınız.

Andolsun Mûsâ Aleyhisselam, size apaçık mucizeler getirmiştir. O aranızdan ayrılıp bir müddet Tûr'a gidince, zâlimler olarak buzağıyı ilâh edindiniz (ona taptınız.)

Evvelki âyetten maksat; Ben-i İsrâil'e, Taraf-ı İlâhi'den peş peşe gelen nimetlere karşı şükretmeleri lâzımken, küfürle mukabele ettiklerini beyan etmektir.

Bu âyetten maksat ise; Mûsâ Aleyhisselam'ın, Âllâh'ın birliğini ispat için getirmiş olduğu delillere karşı, buzağıyı ilâh edinen siz değil misiniz ki Tevrat'a imân ettiğinizi iddia ediyorsunuz demektir. Bu iki âyette maksat itibariyle (hedef bakımından) tekrar yoktur.

93- وَاِذْ اَخَذْنَا مِيثَاقَكُمْ وَرَفَعْنَا فَوْقَكُمُ الطُّورَ خُذُوا مَآ اٰتَيْنَاكُمْ بِقُوَّةٍ وَاسْمَعُوا قَالُوا سَمِعْنَا وَعَصَيْنَا وَاُشْرِبُوا فِى قُلُوبِهِمُ الْعِجْلَ بِكُفْرِهِمْ قُلْ بِئْسَمَا يَأْمُرُكُمْ بِهٖٓ اِيمَانُكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

وَاِذْ اَخَذْنَا (Ey Ben-i İsrâil.) O vakti de hatırlayın ki biz, aldık مِيثَاقَكُمْ sizin misâkınızı. Tevrat'a imân edip onunla amel edeceğinize dâir kuvvetli sözünüzü almıştık. وَرَفَعْنَا Kaldırmıştık فَوْقَكُمُ üzerinize الطُّورَ Tûr dağını ve size şöyle demiştik. خُذُوا Alın مَآ o şeyi ki اٰتَيْنَا verdik كُمْ size بِقُوَّةٍ kuvvetle. Tevrat'ta emrolunduğunuz ahkâm (hükümler)e dikkatle sarılın ve gereğince amel edin وَاسْمَعُوا ve dinleyin. (Kabul edip itâat etmek niyetiyle dinleyin.) قَالُوا (Bunun üzerine) dediler. سَمِعْنَا "İşittik (sözünü işittik ama itâat niyetiyle değil) وَعَصَيْنَا ve isyân ettik (emrine karşı geldik.)" وَاُشْرِبُوا Ve içirildiler, فِى قُلُوبِهِمُ kâlplerinde الْعِجْلَ buzağıyı, buzağının sevgisi ve ona tapma hırsı. Boya, elbiseye sirâyet ettiği (iş-

lediği) gibi onların kâlplerine nüfuz etmiş ve iliklerine kadar işlemişti, بِكُفْرِهِمْ küfürleri sebebiyle (bunu gerektiren önceki küfürleri sebebiyle.) قُلْ Habibim söyle بِئْسَمَا ("şey" cihetinden) "Ne kötü oldu o şey, (o buzağıya tapmanız ne çirkin bir şeydir) ki! يَأْمُرُ Emrediyor كُمْ size بِهٖٓ o şeyi اِيمَانُكُمْ imânınız, (Tevrat'a inanmanızı.) اِنْ كُنْتُمْ Eğer olduysanız مُؤْمِنِينَ imân ediciler (Tevrat'a inanıcılar.)

Hatırlayın (Ey Ben-i İsrâil) ki sizden söz almış da Tûr'u üstünüze kaldırmış, "Size verdiklerimizi kuvvetlice tutun, söylenenleri işitin" demiştik. Buna mukabil, "işittik ve isyân ettik" dediler. Küfürleri sebebiyle kâlplerine buzağı sevgisi içirilmişti (yerleştirilmişti.) Habibim, onlara de ki; "Eğer siz, Mü'min (Tevrat'a inanıcı) iseniz, inancınız size ne kötü şeyi emrediyor (ki peygamberleri öldürür, kitabınızı yalanlar, işittik isyân ettik" dersiniz. Ve hâlâ buzağıyı kâlpten çıkarmazsınız. Tevrat'a imân, bu gibi çirkin şeyleri câiz kılmayacağına göre, siz asla kendi kitabınıza da inanıcı değilsiniz.)

Âllâh-û Teâlâ, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e "Geçmişlerinin hâli bu olan, bu milletten imân nasıl beklenebilir?" buyurmaktadır. Burada insanı en çok korkutan şey; "Buzağıya tapma muhabbeti (sevgisi)nin, onların kâlplerine önceki küfürleri sebebiyle içirilmiş (yerleştirilmiş) olduğunun" beyan edilmesidir.

Mü'min olduğunu iddia eden kişinin işi, sözünü doğrulamalıdır. Konuştuğu gibi yaşamalı, yoksa hakiki Mü'min olamaz.

94- قُلْ اِنْ كَانَتْ لَكُمُ الدَّارُ الْاٰخِرَةُ عِنْدَ اللّٰهِ خَالِصَةً مِنْ دُونِ النَّاسِ فَتَمَنَّوُا الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

قُلْ De ki (Habibim, o yahudilere söyle ki) اِنْ كَانَتْ "Eğer ol-

duysa لَكُمُ sizin için الدَّارُ الْاٰخِرَةُ dâr-ı âhiret (ahiret yurdu olan cennet) عِنْدَ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın indinde, خَالِصَةً hâlis (sadece size ait) olduğu hâlde مِنْ دُونِ النَّاسِ diğer insanlardan başka. (İddia ettiğiniz gibi cennet, Âllâh-û Teâlâ'nın indinde Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem) ve ona inananlara ait olmayıp sadece size mahsussa) فَتَمَنَّوُا hemen temenni edin, arzulayın الْمَوْتَ ölümü. اِنْ كُنْتُمْ Eğer olduysanız صَادِقِينَ sâdık olucular (sözünüzde doğru kimselerseniz.)

(Habibim o yahudilere) söyle ki; "Eğer Âllâh-û Teâlâ katında âhiret yurdu (cennet) diğer insanlara değil de sadece size ait ise ve siz de (bu davanızda) sadık (doğru) iseniz, hemen ölümü isteyin."

Yahudiler; "Yahudi olandan başka hiçbir kimse cennete giremez. Biz Âllâh'ın oğulları ve dostlarıyız ve bize cehennem ateşi ancak sayılı birkaç gün isabet eder" diyorlardı. İşte bu âyet-i kerimede Âllâh-û Teâlâ, onlara; "Eğer iddia ettiğiniz gibi cennet, sadece sizinse ölümünüzü isteyin" buyurdu. Çünkü cennete gireceğini yakînen bilen, cennete heves eder ve büyük nimetlere bir an evvel kavuşmak ister. Bu ise ancak ölüm vasıtasıyla olacağından elbette ölümü istemesi lâzım gelir.

Kişinin cennete ve Cemâlûllah'a (Âllâh-û Teâlâ'nın cemâlini görmeye) kavuşmak için ölümü istemesi yasak değildir. Yasak olan ise başına gelen musibetten, (belâdan) dolayı ölümü istemektir. Zira bu sabırsızlığın ve kazaya rıza göstermemenin âlâmetidir. Âllâh'ın takdirine razı olmamaktır.

95- وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ اَبَدًا بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيهِمْ وَاللهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

وَلَنْ يَتَمَنَّوْهُ Hâlbuki asla temenni etmez, (yahudiler hiç istemez) ler onu (ölümü) اَبَدًا ebedi olarak. بِمَا Ol şeyler sebebiyle ki قَدَّمَتْ takdim etti (işledi) اَيْدِيهِمْ elleri, (kendi işledikleri suçlar sebebiyle.) وَاللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, عَلِيمٌ ziyâde bilicidir بِالظَّالِمِينَ o zulm edicileri. Âllâh, zâlimleri iyi bilir.

"Hâlbuki (Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem'i ve Kur'ân-ı Kerim'i inkâr etmek ve Tevrat'ı tahrif etmek değiştirmek gibi evvelce) ellerinin takdim etmiş olduğu, (kendilerinin işlemiş olduğu) günahları sebebiyle, ölümü hiçbir zaman arzu etmezler. Ve Allâh-û Teâlâ, o zalimleri (ve onlardan meydana gelen halleri) ziyâde bilicidir.

96- وَلَتَجِدَنَّهُمْ اَحْرَصَ النَّاسِ عَلٰى حَيٰوةٍ ۛ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوا يَوَدُّ اَحَدُهُمْ لَوْ يُعَمَّرُ اَلْفَ سَنَةٍ ۛ وَمَا هُوَ بِمُزَحْزِحِهٖ مِنَ الْعَذَابِ اَنْ يُعَمَّرَ ۗ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ ۚ

وَلَتَجِدَنَّ Ey Habibim! Zât-ı Ulûhiyetime kasem (yemin) ederim ki elbette bulursun هُمْ onları (yahudileri) اَحْرَصَ النَّاسِ insanların en harisi, en isteklisi, en düşkünü عَلٰى حَيٰوةٍ ۛ büyük bir yaşama üzerine. Ne kadar araştıracak olsan, insanlar içinde uzun zaman yaşamaya en düşkün o yahudileri bulacaksın. وَمِنَ الَّذِينَ O kimselerden de haris bulursun ki اَشْرَكُوا müşrik oldular. Âllâh-û Teâlâ'ya ve âhirete inanmadıkları için yaşamaya çok düşkün olan müşriklerden de daha fazla bu yahudileri yaşamaya düşkün bulacaksın. يَوَدُّ Sever (arzu eder) اَحَدُهُمْ onların biri, yahudilerin veya müşriklerin her biri لَوْ يُعَمَّرُ yaşatılsaydı اَلْفَ سَنَةٍ ۛ bin sene. وَمَا هُوَ Hâlbuki o (onlardan biri) olmadı بِمُزَحْزِحِهٖ onu uzaklaştırıcı, (kurtarıcı

olmadı) مِنَ الْعَذَابِ cehennem azabından اَنْ يُعَمَّرَ çok yaşatılması. وَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, بَصِيرٌ ziyâde görücüdür بِمَا o şeyleri ki يَعْمَلُونَ işliyorlar. Âllâh-û Teâlâ, onların yaptıklarını ziyâde görücüdür.

Ve andolsun ki (ey Habibim) elbette onları, (yahudileri) bütün insanlardan (hatta) müşrik olanlardan daha ziyâde uzun zaman yaşamaya haris (istekli) bulacaksın. Onlardan her biri, bin sene yaşatılmasını arzu eder. Hâlbuki onun (bu kadar) çok yaşatılması, kendisini azaptan asla uzaklaştırıcı değildir. Âllâh-û Teâlâ, onların yaptıklarını ziyâdesi ile görücüdür. Kıyamet günü, ona göre cezalarını verir.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin çirkin ahlâkından bir diğer nev'ini beyan etmek üzere buyuruyor;

97- قُلْ مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِجِبْرِيلَ فَاِنَّهُ نَزَّلَهُ عَلٰى قَلْبِكَ بِاِذْنِ اللّٰهِ مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ وَهُدًى وَبُشْرٰى لِلْمُؤْمِنِينَ

قُلْ (Habibim) söyle. مَنْ Her kim ki كَانَ oldu عَدُوًّا düşman, لِجِبْرِيلَ Cebrâil Aleyhisselam'a. Ehl-i kitaptan herhangi bir kişi, Cebrâil Aleyhisselam'a düşmanlık ediyorsa, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e kendinden önceki kitapları tasdik eden bir kitap indirdi, diye ona düşmanlık etmesinin hiçbir mânâsı yoktur. Eğer insaf etseler elbette onu severler ve kendilerine fayda verecek olan bu kitabı indirdiğinden, ona teşekkür ederlerdi. فَاِنَّهُ Zira muhakkak o (Cebrâil Aleyhisselam,) نَزَّلَ indirdi هُ onu (Kur'ân-ı Kerim'i) عَلٰى قَلْبِكَ kalbinin üzerine. Kalbine indirip onu, sana ezberletti ve anlattı. بِاِذْنِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle (emriyle ve muvaffak etmesiyle.) مُصَدِّقًا Tasdik edici (doğrulayıcı olduğu hâl-

de) لِمَـا o şeyi (kitapları) ki بَيْـنَ يَدَيْـهِ iki eli arasındadırlar, önündedirler. Kendinden evvel gönderilmiş kitaplara imân esasında ve bazı hükümlerde uygun olduğu hâlde, وَهُـدًى hidâyet (hak dine hidâyet edici) olduğu hâlde, وَبُشْـرٰى (cennetle müjdeleyici) olduğu hâlde. لِلْمُؤْمِنِيـنَ Mü'minlere müjdeci olarak indirilmiştir.

(Habibim) söyle ki; Her kim Cibril'e düşman olmuş ise (kahrolsun.) Çünkü muhakkak kendinden evvelki (kitap)ları tasdik edici ve Mü'minler için hidâyet ve müjdenin ta kendisi olan (Kur'ân'ı), Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle senin kalbinin üzerine, o (Cibril-i Emin) indirmiştir.

Ömer Radıyâllâhû Anh'ın, Medine'nin yukarısında bir tarlası vardı. Tarlaya giden yolun üzerinde, yahudilerin bir medresesi vardı. Ömer Radıyâllâhû Anh, tarlasına giderken arasıra bu medreseye uğrar, onları dinlerdi.

Dediler ki; "Muhammed'in ashabından bize, senden sevgili kimse yoktur. Onlar uğrarlarsa bize ezâ ederler, sen ezâ etmedikten başka dersimizi de dinliyorsun."

Ömer Radıyâllâhû Anh cevaben; "Vâllâhi, benim size gelişim ne sevdiğim için, ne de dinimde bir şüphem olup da onu sormak için değildir. Şunun için geliyorum ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in emirlerinin serpintilerini kitabınızda görüyor, basiretimi arttırıyorum."

Sordular; "Muhammed'e meleklerden hangisi geliyor?"

"Cebrâil" dedi.

"Cebrâil mi?" diye cevap verdiler. "O bizim düşmanımızdır. Sırlarımızı Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e haber verir. O,

azabın, karanlığın, kıtlık ve şiddetin sâhibidir. Ama Mikâil, daimâ bolluk ve selâmet getirir."

Ömer Radıyâllâhû Anh, dedi ki; "Cebrâil'i biliyor ve Muhammed Aleyhisselâm'ı inkâr mı ediyorsunuz?" "Evet" dediler.

Ömer Radıyâllâhû Anh, şu cevabı verdi; "Kim ki Cebrâil'e düşmandır, Mikâil'e de düşmandır. Mikâil'e düşman olan, Cebrâil'e de düşman olmuş olur. Bu ikisine düşman olan da Âllâh-û Teâlâ'ya düşmandır."

Ömer Radıyâllâhû Anh, oradan ayrılıp Rasûl-û Ekrem'in yanına geldi. Cebrail Aleyhisselam'ı huzurunda, bu âyet-i kerimeyi getirmiş buldu.

98- مَنْ كَانَ عَدُوًّا لِلّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَرُسُلِهٖ وَجِبْرِيلَ وَمِيكَالَ فَاِنَّ اللّٰهَ عَدُوٌّ لِلْكَافِرِينَ

مَنْ Her kim ki كَانَ oldu عَدُوًّا düşman; لِلّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya, وَمَلٰٓئِكَتِهٖ meleklerine, وَرُسُلِهٖ peygamberlerine, وَجِبْرِيلَ Cebrail Aleyhisselam'a, وَمِيكَالَ Mikâil Aleyhisselam'a. فَاِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ da عَدُوٌّ düşmandır لِلْكَافِرِينَ o kâfirlere.

Her kim Âllâh-û Teâlâ'ya, O'nun meleklerine, peygamberlerine, hassaten Cebrâil ile Mikâil Aleyhisselam'a düşman olursa, şüphesiz Âllâh-û Teâlâ da o kâfirlerin düşmanıdır. (Onlara, en şiddetli bir azap ile azap edecektir.)

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin çirkin ahlâkından diğer bir nev'ini beyan etmek üzere buyuruyor.

99- وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ اِلَيْكَ اٰيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ۚ وَمَا يَكْفُرُ بِهَآ اِلَّا الْفَاسِقُونَ

وَلَقَدْ اَنْزَلْنَآ Zât-ı Uluhiyetime kasem (yemin) ederim ki elbette,

muhakkak biz indirdik اِلَيْكَ sana اٰيَاتٍ âyetleri. Öyle âyetler ki بَيِّنَاتٍ çok açık. وَمَا يَكْفُرُ Küfretmez بِهَآ o âyetlere yâni o âyetleri inkâr etmez اِلَّا الْفَاسِقُونَ ancak fasıklar (küfür de inat edenler) inkâr eder.

Yüce Zat'ım hakkı için elbette, muhakkak biz sana çok açık âyetler indirdik. Onları, (bu âyetleri küfürde inat edip ilahî sınırlardan çıkan) fâsıklardan başka kimse inkâr etmez.

Fısk'ın asıl lûgat mânâsı; Çıkmak'tır. Âllâh'ın hududundan (sınırlarından) çıkanlara fasıklar denir.

Yahudiler, bu nuru söndürmek istemişlerdir. Âllâh-û Teâlâ ise elbette nurunu tamamlayacak, yahudilere rezillik ve rüsvalıktan başka hiçbir şey kalmayacaktır.

اَوَكُلَّمَا عَاهَدُوا عَهْدًا نَبَذَهُ فَرِيقٌ مِنْهُمْ بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ-100

اَوَكُلَّمَا Her ne zaman (âyât-ı beyyinâta küfredip de) عَاهَدُوا عَهْدًا muahede etseler, ahdetmekle (her ne zaman herhangi bir hususta kuvvetli bir söz verseler,) نَبَذَ bozup atacak mı هُ o ahdi (o sözü,) فَرِيقٌ bir fırka مِنْهُمْ onlardan (yahudilerden?) Hatta onların çoğu بَلْ اَكْثَرُهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ imân etmezler yâni kendi kitapları olan Tevrat'a da inanmazlar.

Ne zaman onlar bir anlaşma yaptılarsa, yine kendilerinden bir gurup onu bozmadı mı? Zaten onların çoğu imân etmez. Belki onların çoğu Tevrat'a inanmazlar (ve ahdi bozmayı bir günah saymazlar.) Yahudiler, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem nübüvvetle geldiği vakit, O'na imân etmeye ahdetmişlerdi. Fakat gelince kâfir oldular.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin çirkin ahlâkından bir diğerini beyan etmek üzere buyuruyor;

101- وَلَمَّا جَاءَهُمْ رَسُولٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَهُمْ نَبَذَ فَرِيقٌ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ كِتَابَ اللهِ وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ كَأَنَّهُمْ لَا يَعْلَمُونَ

وَلَمَّا جَاءَ Ne zamanki geldi هُمْ onlara, رَسُولٌ bir Rasûl-ü Muazzam (büyük bir elçi) ahirzaman peygamberi Muhammed Aleyhisselâm, مِنْ عِنْدِ اللهِ Âllâh-û Teâlâ tarafından. Öyle bir Rasûl ki مُصَدِّقٌ tasdik edici (doğrulayıcı.) لِمَا Öyle kitabı (Tevrat'ı) ki مَعَهُمْ onlarla beraberdir. نَبَذَ Attı فَرِيقٌ bir fırka مِنَ الَّذِينَ öyle kimselerden ki أُوتُوا verildiler الْكِتَابَ kitaba. Kendilerine kitap verilenlerden bir cemaat, attı كِتَابَ اللهِ Âllâh'ın kitabını وَرَاءَ ظُهُورِهِمْ sırtlarının ötesine (arkalarına.) كَأَنَّهُمْ Sanki onlar لَا يَعْلَمُونَ bilmiyorlar, (Âllâh'ın kitabı olduğunu bilmiyorlarmış gibi.)

Ve onlara (yahudilere,) Âllâh-û Teâlâ tarafından beraberlerindekini (Tevrat'ı) tasdik edici olan bir peygamber gelince, o kendilerine kitap verilenlerden bir fırka sanki bilmiyorlarmış gibi, Âllâh-û Teâlâ'nın kitabını arkalarına attılar. (Ona imân edip onunla amel etmediler.)

Rivâyetlere bakılırsa yahudi nesilleri dört fırkadır.

Birincisi; Tevrat'a inanan, onun ahkâmını tatbik eden ehl-i kitaptır. Bunların sayısı azdır.

İkincisi; Ahitler bozan, fısk-û fücur işleyenlerdir. Âyette geçen fırkadan murad bunlardır.

Üçüncü; Cahillerdir ki yaptıklarını bilmeyerek yapanlar.

Dördüncüsü; Münafıklardır. Bunlar görünürde inanmış kim-

seler gibi davranırlar fakat gizlice kötülük yaparlar. İçleri başka, dışları başkadır.

Cahilden bir hayır beklenmeyeceği gibi, ilmiyle amel etmeyenden de bir hayır gelmez. Zira diliyle vaaz edenin kelâmları boştur, kâlbiyle vaaz edenin ise okları yerini bulmuştur.

102- وَاتَّبَعُوا مَا تَتْلُوا الشَّيَاطِينُ عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٰنُ وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السِّحْرَ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ اَحَدٍ حَتّٰى يَقُولَآ اِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ ۖ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهٖ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهٖ ۚ وَمَا هُمْ بِضَآرِّينَ بِهٖ مِنْ اَحَدٍ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ ۗ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرٰيهُ مَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ ۚ وَلَبِئْسَ مَا شَرَوْا بِهٖٓ اَنْفُسَهُمْ ۚ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

وَاتَّبَعُوا Ve tâbi oldular. (Yahudiler, Tevrat'ın ahkâmıyla amel etmeyi terketmek suretiyle onu arkaya atıp uydular.) مَا Öyle bir şey ki تَتْلُوا okuyor (uyduruyor) الشَّيَاطِينُ şeytanlar, عَلٰى مُلْكِ سُلَيْمٰنَ ۚ Süleyman Aleyhisselam'ın mülk-ü (saltanatı) zamanında. وَمَا كَفَرَ Hâlbuki küfretmedi سُلَيْمٰنُ Süleyman Aleyhisselam, sihir (büyü) ile meşgul olarak kâfir olmadı.وَلٰكِنَّ الشَّيَاطِينَ Lâkin şeytanlar كَفَرُوا küfrettiler, sihirle uğraşarak onu, kitaplar hâline getirip birbirlerine öğreterek kâfir oldular. يُعَلِّمُونَ Öğretiyor oldukları hâlde النَّاسَ insanlara السِّحْرَ sihri. Daha? وَمَآ O şeyi ki اُنْزِلَ indirildi عَلَى الْمَلَكَيْنِ iki melek üzerine بِبَابِلَ Babil'de. هَارُوتَ وَمَارُوتَ ۚ Hârût ve Mârût'tur. وَمَا يُعَلِّمَانِ Hâlbuki o iki melek öğretmezlerdi مِنْ اَحَدٍ hiçbir ferde. (O iki melek ise sihir öğrenmek isteyenlerden hiç birine, kendilerine bildirilen o ilmi öğretmezlerdi) حَتّٰى يَقُولَآ deyinceye kadar

(şunu demedikçe;) اِنَّمَا نَحْنُ "Ancak biz, فِتْنَةٌ fitneyiz yâni Âllâh-û Teâlâ tarafından kulları imtihan için gönderilmişiz. Bizden bu ilmi öğrenip amel eden kâfir olur. Öğrenip tatbikinden (kâfir edecek şekilde uygulanmasından) sakınan ise imânda sabit kalır. فَلَا تَكْفُرْ Sakın kâfir olma, (onu yapmanın câiz olduğuna inanarak kâfir olma.)" فَيَتَعَلَّمُونَ Öğreniyorlardı, meleklerin bu sözü tekrar tekrar söylemelerinden sonra insanlar, yine de ısrar edince melekler bu sihir ilmini öğretiyorlar, insanlar da öğreniyorlardı. مِنْهُمَا O iki melekten مَا öyle bir şeyi (sihir ilmini) ki يُفَرِّقُونَ ayırıyorlar بِهٖ o şeyle (o sihir ilmini tatbik etmeleri sebebiyle) بَيْنَ الْمَرْءِ kişiyle وَزَوْجِهٖ ailesi, (eşi)nin arasını. وَمَا هُمْ Onlar olmadılar yâni sihir yapanlar veya o sihirle meşgul olan yahudiler veya şeytanlar olmadılar, بِضَآرِّيْنَ zarar verici بِهٖ o sihirle مِنْ اَحَدٍ hiçbir kimseye. اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ Ancak Âllâh-û Teâlâ'nın izniyle, Âllâh'ın ilm-i iradesi ve takdiriyle zarar verebilirler. وَيَتَعَلَّمُونَ Ve insanlar öğreniyorlardı مَا o şeyi ki يَضُرُّ zarar verir هُمْ onlara, وَلَا يَنْفَعُ menfaat de vermez هُمْ onlara. وَلَقَدْ عَلِمُوا Yemin olsun ki elbette muhakkak onlar bildiler, o yahudiler Tevrat'ta okuyarak bilmişlerdi ki لَمَنِ elbette o kimse ki اشْتَرٰى satın aldı, (gözünde kıymetlendirdi ki) هُ onu. (Âllâh-û Teâlâ'nın kitabını, sihirle değiştiren var ya!) مَا لَهٗ O kişi için yoktur فِى الْاٰخِرَةِ ahirette مِنْ خَلَاقٍ hiçbir nasip. وَلَبِئْسَ Vallâhi, elbette ne çirkin oldu مَا o şey ki شَرَوْا sattılar, بِهٖٓ o şeye اَنْفُسَهُمْ nefislerini. (Bunların karşılığında kendilerini sattıkları şey, ne kötü şeydir.) لَوْ كَانُوا Şâyet olsalardı يَعْلَمُونَ bilir (bu işin çirkinliğini hakikaten bilselerdi, sihri öğrenip kötü yolda kullanmazlardı.)

Ve onlar (yahudiler,) Âllâh-û Teâlâ'nın kitabını arkaya atıp Sü-

leyman Aleyhisselâm'ın mülk-ü (saltanatı ve nübüvvetine) dair şeytanların uydurup izledikleri şeyin ardına düştüler. Hâlbuki Süleyman Aleyhisselâm kâfir olmadı (büyü yapmadı ve ona inanmadı.) Lâkin şeytanlar kâfir oldular. Çünkü insanlara sihri (büyü ilmini) ve Bâbil'de Hârût ile Mârût'a indirileni öğretiyorlardı. Hâlbuki o iki melek, herkese; "Biz imtihan için gönderildik. Sakın yanlış inanıp da kâfir olmayasınız" dedikten sonra ancak sihir ilmini öğretirlerdi. Onlar, o iki melekten, karı ile koca arasını açan şeyleri öğreniyorlardı. Büyücüler, Âllâh'ın izni olmadan hiçbir hususta zarar veremezler. Onlar (büyücüler) kendilerine fayda vereni değil de zarar vereni öğrenirler. Onlar kesinlikle bilmişlerdir ki kim, onu (sihri) satın alırsa (ona para verirse) onun ahiretten nasibi yoktur. Karşılığında kendi varlıklarını sattıkları şey, ne kötüdür! Keşke bunu anlasalardı.

Rivâyet edilir ki; Şeytanlar, sihre ait duydukları ve uydurdukları ne kadar şey varsa bunları kâhinlere öğretirler. Bunlar da öğrendiklerini halka öğretir ve kitaplarına yazarlardı. Şeytanların gaybı bildiğini zannederler. "Bu, Süleyman Aleyhisselam'ın ilmidir. Bu ilim sayesinde Süleyman Aleyhisselam, insanları, rüzgârları teshir ediyor" derlerdi.

Süleyman Aleyhisselam bunu öğrenince, bu yolda yazılmış ne kadar şey varsa hepsini toplayıp kürsünün altına gömmüştü. Ne zamanki Süleyman Aleyhisselam vefat etti. O zaman şeytanlar, durumu bilmeyen halka "Eğer Süleyman Aleyhisselam'ın ilmini öğrenmek isterseniz, işte hepsi buradadır" diye kürsünün altını göstermişlerdi.

Halk gösterilen yeri kazmış ve sihre ait birçok kitaplar bulmuştu. Ben-i İsrâil, aldıkları bu kitapları göstererek Süleyman Aley-

hisselam'a, sihirbaz diye iftira etmişlerdi. Âyet-i kerime bu iftirayı reddetmektedir.

Süleyman Aleyhisselam küfür etmedi (sihir yapmadı zira sihir yapan kâfirdir.) Belki sihir yaptıkları ve halka sihir yapmayı öğrettikleri için şeytanlar, kâfir oldular.

Ehl-i sünnete göre, sihrin varlığı gerçektir fakat onunla amel etmek küfürdür. Cündeb bin Abdullah Radıyâllâhû Anh'tan rivâyet edildiğine göre Peygamber Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Sihirbazın haddi, kılıçla onun boynunu vurmaktır." buyurmuşlardır.

Burada bir sual; "Acaba meleklerden sihir öğrenmek mümkün mü?" diye bu şekilde tevil edilmektedir.

Bazılarına göre onlar, öğrenmeyi kasdetmiş değillerdi. Sihrin vasıflarını bildirerek, bâtıl olduğunu bildirmişler ve ondan sakınmayı emretmişlerdi. Fakat kötü huylular, bu öğüde kulak asmamışlar. Sihrin öğrendikleri vasıflarını, halka öğretmişlerdi.

Hârût ile Mârût; İki melektir. Cenâb-ı Hak'kın hikmetinin icabı, insan suretine (şekline) temessül ederek (girerek,) Babil şehrine indirilmişlerdir. Vaktiyle Babil şehrinde sihirbazlar çoğaldığından, bu melekler gelerek insanlara sihrin fenalığını, kötü neticelerini bildirmişlerdir. Buna rağmen yine de sihir öğrenmek isteyenlere, bir hikmet gereği olarak sihir namına bazı şeyler talim etmiş (öğretmiş)lerse de sihrin zararını anlatmaktan yine de geri durmamışlardır.

Süleyman Aleyhisselam, dünyaya hâkim olmuş bir peygamberdir. Fakirlerle oturur sofrada yemek yerdi. Peygamberan-ı İzam, insanların göz bebeğidir. Cennetten gelen yüzüğü kimseye vermez. Emine isimli cariyesine verir, hacetine giderdi. Sahrayı

Cinni, Süleyman Aleyhisselam şeklinde gelip cariyenin elinden yüzüğü aldı. Süleyman Aleyhisselam'ın bu cariyesi, babasının putuna karşı tapınıyordu. Bu yüzden Süleyman Aleyhisselam, it'âba maruz kaldı. Yüzüğü alan cinni, Süleyman Aleyhisselam'ın makamına oturmuş hükmetmeye başlamış. Sihrin vücudu hakikattır fakat imân edenlerin yapması yasaktır. Sihrin zararı olmaz ancak İzn-i İlâhi ile tesir eder. Ahirette sihir yapanların hiçbir nasibi yoktur.

103- وَلَوْ اَنَّهُمْ اٰمَنُوا وَاتَّقَوْا لَمَثُوبَةٌ مِنْ عِنْدِ اللهِ خَيْرٌ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

وَلَوْ اَنَّهُمْ Eğer onlar (o yahudiler) اٰمَنُوا imân etseydiler, (Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e ve O'na indirilen Kur'ân-ı Kerim'e inansalardı.) وَاتَّقَوْا Ve ittika etselerdi, (şirk ve sihirden sakınsalardı.) لَمَثُوبَةٌ Elbette az bir sevap, öyle sevap ki مِنْ عِنْدِ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın indinden (tarafından) خَيْرٌ daha hayırlıdır. İmân ve takvâlarına karşılık, Âllâh-û Teâlâ'nın dâimi olan ahirette onlara vereceği az bir sevap, bütün dünyadan daha hayırlıdır. Ya Âllâh'ın dâimi olan bol sevapları nasıldır? لَوْ كَانُوا Eğer olsalardı, يَعْلَمُونَ eğer bunu bilselerdi ne iyi olurdu. (Âllâh-û Teâlâ'nın sevabının daha hayırlı olduğunu bilselerdi imân ederlerdi.)

Eğer onlar (yahudiler, Kur'ân-ı Kerim'e ve Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e) inansaydılar ve (sihir yapmak gibi yasaklardan) sakınsaydılar, elbette Âllâh-û Teâlâ tarafından (verilecek) en ufak bir sevap, (içinde bulundukları dünya nimetlerinden) daha hayırlıdır. Eğer bilecek olsalardı (imân ederlerdi.)

Yahudiler bu meseleyi bilirlerdi. Fakat bildikleriyle amel etmediklerinden Âllâh-û Teâlâ, onları cehalete nisbet etmiş (cahil saymış)tır. Çünkü sadece dilde olan ilim, tesir-i kalbe ulaşmadıkça

fayda vermez. Bu tesir ise salih amellere koşmak, kitap ve sünnete uymakla meydana gelir.

Dünyayı ve yüksekliğini kazanmak için ilim öğrenenin hâli de yakut bir kaşıkla pislik kaldırana benzer. Ne kadar kıymetli bir şey, ne kadar kötü bir şeye alet edilmektedir.

104- يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَقُولُوا۟ رَٰعِنَا وَقُولُوا۟ ٱنظُرْنَا وَٱسْمَعُوا۟ ۗ وَلِلْكَـٰفِرِينَ عَذَابٌ أَلِيمٌ

يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ Ey imân edenler, لَا تَقُولُوا۟ demeyin رَٰعِنَا "râinê" (yahudiler tarafından sövmek için kullanılan bu kelimeyi siz, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem'e söylemeyin.) وَقُولُوا۟ Ve deyin ٱنظُرْنَا "ünzûrnê." Yâni "râinê" yerine, aynı mânâda olup yahudilerin sövme mânâsındaki sözleriyle karışmayan "ünzûrnê" sözünü kullanın. وَٱسْمَعُوا۟ Ve dinleyin Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem'in size söylediği sözleri, anlattığı meseleleri dinleyin ki tekrar tekrar sormaya muhtaç olmayasınız. Veya kabul edip itâat etme, (emir tutma) niyetiyle dinleyin. Ve dinlemeniz "işittik isyân ettik" diyen yahudilerin dinlemesi gibi olmasın. وَلِلْكَـٰفِرِينَ Ve o kâfirler, (Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem'e sebbeden, söven o yahudiler) için vardır, عَذَابٌ bir azap ki أَلِيمٌ çok acı verici.

Peygamber Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, ashabıyla konuşurken içlerinden bazıları, Arapça; "Bizi de gözet, iyi anlayalım ya Rasûlullah" mânâsına "râinê ya Rasûlûllah" derlerdi.

Hâlbuki "râinê" İbranice'de "Ey Çoban, ey ahmak dinle, ey dinlenmeyesi dinle, a sözü dinlenmez adam" mânâsına gelmekteydi. Yahudiler birbirlerini "râinê" diye tezyif ve tahkir ederlerdi.

Müslümanların "râinê yâ Rasûlullah" demelerini fırsat bilen

yahudiler, "râînê" kelimesini andıracak şekilde ağızlarını eğerek, tezyif kastıyla "râînê yâ Muhammed" demeye başlamışlardı.

Bunun üzerine, bu âyetin nâzil olduğu rivâyet edilmiştir.

Birden fazla mânâ ifâde eden sözlerden kaçınmanın gerekli olduğudur. Zira kişi bu gibi sözlerle karşısındakine eziyet etmiş olur.

Müslüman, karşısındaki kişileri sıkıntıya düşürecek karışık sözleri söylemekten son derece kaçınmalıdır.

105- مَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ وَلَا الْمُشْرِكِينَ اَنْ يُنَزَّلَ عَلَيْكُمْ مِنْ خَيْرٍ مِنْ رَبِّكُمْ ۟ وَاللّٰهُ يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهٖ مَنْ يَشَآءُ ۟ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

مَا يَوَدُّ Sevmez, istemez الَّذِينَ o kimseler ki كَفَرُوا küfrettiler (kâfir oldular.) مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ Ehl-i kitaptan (yahudi ve hıristiyanlardan) وَلَا الْمُشْرِكِينَ ve müşriklerden. (Ehl-i kitaptan olsun, müşriklerden olsun küfredenlerin hiçbiri arzu etmez,) اَنْ يُنَزَّلَ indirilmesini عَلَيْكُمْ sizin üzerinize (yâni peygamberiniz üzerine. Zira O'na indirilen, ümmetine de indirilmiş sayılır) مِنْ خَيْرٍ (vahiy) hiçbir hayır, مِنْ رَبِّكُمْ Rabbiniz tarafından. وَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ ise يَخْتَصُّ tahsis eder, hususiyet (özellik)le verir بِرَحْمَتِهٖ rahmetini مَنْ o kimseye ki يَشَآءُ diliyor. Âllâh-û Teâlâ, dilediği kuluna rahmetini tahsis eder وَاللّٰهُ ve Âllâh-û Teâlâ ذُو الْفَضْلِ fazl-û ihsan (iyilik) sahibidir, الْعَظِيمِ çok büyük lütuf sahibidir.

(Ey Mü'minler) ehl-i kitap (kendilerine Tevrat ve İncil gibi kitaplar verilmiş olan yahudi ve hıristiyanlar)dan ve müşriklerden hiçbiri, sizin üzerinize Rabbiniz tarafından bir hayır, (vahiy)in indirilmesini arzu etmezler. Âllâh-û Teâlâ ise rahmetini, dilediğine

tahsis buyurur (özellikle verir.) Ve Âllâh-û Teâlâ, pek büyük ihsan (iyilik) sahibidir.

Hayır'dan murat; Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem'e mahsus (ait) olan diğer meziyet (üstünlük)ler veya bütün hayırlardır. Zira yahudiler, düşmanlıklarından ve hasetlerinden bu anlatılanlardan hiçbirinin, Mü'minlere verilmesini istemezler.

مَا نَنْسَخْ مِنْ اٰيَةٍ اَوْ نُنْسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِنْهَآ اَوْ مِثْلِهَا ۗ اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ **106-**
اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

مَا Her ne şeyi نَنْسَخْ biz, nesih eder (hükmünü değiştirir)sek مِنْ اٰيَةٍ âyetten. Biz Azimüşşân, semâvi (gökten inen) kitapların âyetlerinden, hükümlerinden herhangi birini veya bir âyetin bir kısmını nesh eder, onunla amel edilmemesini emredersek اَوْ نُنْسِ yahut da unutturursak هَا o âyeti. Yâni o âyeti hafızalardan çıkarırsak veya vaktiyle bir peygambere verilip sonra uzun zaman geçerek o âyeti unutturursak, نَأْتِ getiririz بِخَيْرٍ daha hayırlısını مِنْهَا o âyet-i kerimeden. اَوْ مِثْلِهَا ۗ Yahut da onun mislini (sevap ve menfaatta onun benzerini getiririz.) اَلَمْ تَعْلَمْ Bilmedin mi (ey Habibim ve ey hitap edilen insan.) اَنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ her şey üzerine قَدِيرٌ ziyâde kadirdir.

Biz, bir âyetin hükmünü yürürlükten kaldırır veya onu unutturur (ertelersek.) Herhâlde daha iyisini veya benzerini getiririz. Bilmedin mi ki Âllâh, her şeye kadirdir.

İsevî (hıristiyanlar) neshi kabul ediyorlarsa da Musevî (yahudiler) kabul etmezler. Neshi kabul etmeyip itiraz edenler düşün-

melidirler ki kendi kitapları da evvelki kitapların birçok hükümlerini nesh etmiştir. Hükümsüz bırakmıştır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e indirilmiş olan Kur'an, geçmiş kitapların hepsini neshettiği gibi (İncil ve Tevrat'ı.) Tevrat da kendinden evvelki şeriatın birçok hükümlerini neshetmişlerdir. Meselâ; Âdem Aleyhisselam'ın şeriatında zürriyetin çoğalması ve ortada kendi çocuklarından başka kimse bulunmadığı için kardeş kardeşe evlenmek meşrû idi. Sonra insanlar çoğalıp kardeşin kardeşle evlenmesine ihtiyaç kalmadığı için bu hüküm kaldırılmıştır.

Nuh Aleyhisselam'ın şeriatında, her çeşit hayvanın yenmesi mübah (serbest)idi. Mûsâ Aleyhisselam'ın şeriatında ise birçok hayvanların yenmesi kaldırılmıştır. Şeriat-ı Muhammediye, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in Âllâh-û Teâlâ'dan getirmiş olduğu din de kendinden önce olan şeriatları, fürû cihetinden (inanç meseleleriyle alâkalı olmayan davranışlara ait hükümler yönünden) neshetmiştir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Mescid-i Kıbleteyn'de öğle namazını kılarken Cibril-î Emin nâzil oldu, kıbleyi değiştirdi. Bu def'a yahudiler başladılar; "Gâh o tarafa, gâh bu tarafa yöneliyor" demeye. Nesih, iptâl demek değildir. Âllâh-û Teâlâ'nın kelâmı iptal edilmez, bâtıl oldu denilmez. Neshin mânâsı iptal değil, bir hükmün bidâyeti, önceki hükmün nihâyetidir. Nesih, İslâm'ın terbiye metodunu gösterir.

107- اَلَمْ تَعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ لَهُ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَمَا لَكُمْ مِنْ دُونِ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

اَلَمْ تَعْلَمْ Bilmedin mi ki اَنَّ اللّٰهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ لَهُ

onun içindir (O'na mahsustur, O'na aittir.) مُلْكُ السَّمٰوَاتِ Göklerin mülk-ü saltanat ve tasarrufu, وَالْاَرْضِ yerin mülkü. O, sizin bütün işlerinizin de mâliki (sahibi)dir ve işlerinizi idare edendir. O hâlde nasih ve mensuh hususunda size en faydalı olanı ziyâde bilmektedir. وَمَا لَكُمْ Ve sizin için yoktur (ey Mü'minler,) مِنْ دُونِ اللهِ Allâh-ü Teâlâ'dan başka مِنْ وَلِيٍّ hiçbir veli, işlerinizi takip edecek hiçbir dost ve sahip, وَلَا نَصِيرٍ hiçbir yardımcı. Yâni sizi azaptan kurtaracak hiçbir yardımcı da yoktur.

Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, yine bilmedin mi ki göklerin ve yerin (hâkimiyet ve idaresi) yalnızca Allâh'ındır. Sizin için Allâh'tan başka ne bir dost vardır, ne de bir yardımcı.

Allâh-ü Teâlâ, göklerin ve yerin mülk ve idaresinin kendisine ait olduğunu, bütün kâinatta istediği gibi tasarruf ettiğini. Ve Mü'minlere, Mevlâ'dan gayri ne bir sahip, ne de bir yardımcı bulunmadığını zikrederek, emir ve nehiylerinden istediği hükmü kaldırıp istediği hükmü bırakabileceğini ve kullarına hangisinin daha faydalı olduğunu en ziyâde bildiğini beyan etmiştir.

Allâh-ü Teâlâ, Rasûlüne bazı sırları sormakta ısrar edenleri azarlamak üzere buyuruyor;

108- اَمْ تُرِيدُونَ اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ وَمَنْ يَتَبَدَّلِ الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ فَقَدْ ضَلَّ سَوَآءَ السَّبِيلِ

اَمْ تُرِيدُونَ Yoksa murad eder misiniz (ister misiniz?) اَنْ تَسْـَٔلُوا رَسُولَكُمْ كَمَا سُئِلَ مُوسٰى مِنْ قَبْلُ Sorulduğu gibi مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam'a مِنْ قَبْلُ bundan evvel, yahudilerin Mûsâ Aleyhisselam'dan uygunsuz şeyler istediği gibi, siz de peygamberinizden

bu gibi şeyleri mi talep etmek istiyorsunuz? وَمَنْ Her kim يَتَبَدَّلِ değiştirirse, (tercih edip alırsa) الْكُفْرَ küfrü (inkârı,) بِالْاِيمَانِ imâna mukabil (karşılık.) İndirilen bu kadar mucizelere inanmayıp şüphe ederek mucizeler isterse, فَقَدْ ضَلَّ muhakkak o sapmıştır سَوَآءَ السَّبِيلِ yolun doğrusundan. (Kendisini hak ve hakikata kavuşturacak olan doğru yoldan sapmıştır.)

Yoksa siz de (ey Mü'minler.) Daha önce Mûsâ Aleyhisselam'a sorulduğu gibi, peygamberinize (bir takım) sorular sormak mı istiyorsunuz? Kim imânı, küfre değişirse şüphesiz yolun doğrusundan sapmış olur.

Tefsircilerin birçoğuna göre bu âyet-i celilenin iniş sebebi; Yahudilerin, "Yâ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. Mûsâ Aleyhisselam Tevrat'ı toptan getirdiği gibi, sen de bize Âllâh'ın kitabını toptan getir" demeleridir.

Başka bir rivâyete göre bu âyet-i celile; Kureyş kâfirlerinin, "Safâ dağını bize altın yap ve Mekke arazisini bize genişlendir" diyerek, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'den mucize istemeleri üzerine inmiştir.

Nitekim yahudiler de "Bize ilâh yap" diyerek, Mûsâ Aleyhisselam'dan uygunsuz talepte bulunmuşlardı.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin bazı çirkin huylarını açıkladıktan sonra, Mü'minleri çekemediklerinden dolayı yapmak istedikleri hîle ve desiseleri (gizli tuzakları) beyan etmek üzere şöyle buyuruyor;

109- وَدَّ كَثِيرٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يَرُدُّونَكُمْ مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ كُفَّارًا ۚ حَسَدًا مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ لَهُمُ الْحَقُّ ۚ فَاعْفُوا وَاصْفَحُوا حَتّٰى يَأْتِيَ اللّٰهُ بِاَمْرِهٖ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

وَدَّ Sevdi, (temenni, arzu etti) كَثِيرٌ birçokları مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ ehl-i kitaptan. Kitap ehli olan yahudi ve hıristiyanlardan birçoğu istediler. لَوْ يَرُدُّونَ Reddetseler, (çevirip döndürseler) كُمْ sizi, مِنْ بَعْدِ اِيمَانِكُمْ imân etmenizden sonra كُفَّارًا kâfirlere. (Ehl-i kitaptan birçokları, sizi imânınızdan sonra kâfir etmeyi arzu etmiştir.) حَسَدًا Hasetten (kıskançlıktan) dolayı, öyle kıskançlık ki مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِهِمْ kendi nefisleri tarafından kaynaklanıcı. مِنْ بَعْدِ مَا تَبَيَّنَ Aşikâr olduktan sonra لَهُمُ onlara (o ehl-i kitaba) الْحَقُّ hak, Muhammed Aleyhisselam'ın Rasûlûllah oluşu, sözlerinin ve dininin doğruluğu. Tevrat'ta zikredilen sıfatlarla ve diğer mucizelerle onlara açıklandıktan sonra, yine de Mü'minleri bu hak olduğu, zahir (açık) olan dinden ayırıp, kendileri gibi kâfir etmek istediler. فَاعْفُوا Öyleyse affedin (yâni onlardan intikam almaya ve onlara ceza vermeye kalkışmayın.) وَاصْفَحُوا Safhedin, ayıplamaktan ve kınamaktan yüz çevirin, görmemezlikten gelin حَتّٰى يَأْتِيَ getirinceye kadar اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, بِاَمْرِهٖ emrini. (Âllâh-û Teâlâ, onlarla muharebe etme emrini verinceye kadar.) اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ her şey üzerine قَدِيرٌ ziyâde kadir, (gücü yetici)dir.

Ehl-i kitaptan birçokları, kendilerine hak zahir olduktan (açıklandıktan) sonra, nefislerinden kaynaklanan haset (çekememezlik)den dolayı, sizi imânınızdan sonra kâfirler hâline çevirmek istediler. Âllâh'ın emri gelinceye kadar affedin ve (size karşı onlardan zuhur eden cehâlet ve adavetleri, körü körüne düşmanlıkları) görmemezlikten gelin. Zira şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, her şeye ziyâde kâdirdir. (Öyleyse size nusret ve iktidar, yardım ve güç vererek onlardan intikam alacaktır.)

Bu âyet-i celile, Uhud vak'asından sonra yahudi âlimlerinden

bir cemaatin, Müslümanlara; "Başınıza geleni görmediniz mi? Eğer hak üzerine olsaydınız, bozguna uğramazdınız. O hâlde bizim dinimize dönün, bu sizin için daha hayırlıdır." demeleri üzerine inmiştir.

İşte bütün düşmanlara karşı hüküm, bu minval (şekil) üzerinedir. Nakşi Tarikatının İmamı olan Muhammed Bahâuddin Şâh-ı Nakşibend Kaddasâllahû Sırrahûlaziz bu hususta "Düşmanı yeneceğini iyice bilmeden (ve ona karşı kuvvet hazırlamadan) karşısına çıkmak, kendini helâk etmek (ölüme atmak) demektir." buyurmuştur.

110- وَاَقِيمُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتُوا الزَّكٰوةَ وَمَا تُقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ مِنْ خَيْرٍ تَجِدُوهُ عِنْدَ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

وَاَقِيمُوا Ve ikâme edin, (hakkıyla kılın) الصَّلٰوةَ namazı, وَاٰتُوا verin الزَّكٰوةَ zekâtı. وَمَا Her ne şeyi تُقَدِّمُوا takdim eder, (önden gönderir)seniz (namaz, zekât, sadaka gibi hayırlardan herhangi birini, kendi menfaatiniz için âhirete önceden gönderirseniz.) لِاَنْفُسِكُمْ Nefisleriniz için مِنْ خَيْرٍ herhangi bir hayırdan. تَجِدُوهُ Bulursunuz onu (sevabını,) عِنْدَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ın ind-i manevisinde. (Verdiğiniz bir hurmayı, bir lokmayı âhirette Uhud dağı kadar büyük bulursunuz.) اِنَّ اللّٰهَ Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, بِمَا o şeyleri ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz (bütün işlediklerinizi) بَصِيرٌ ziyâde görücüdür. (Sizin her yaptığınızı ziyâde bilicidir. Az çok, gizli aşikâr hiçbir ameliniz, O'na gizli kalmaz.

Ve namazı dosdoğru kılın, zekâtı da verin (gerek bunlar, gerekse daha başka) hayır cinsinden, (karşılığını bugün peşin aramayarak) kendiniz için önceden ne gönderirseniz, onu (sevabını)

Âllâh katında bulursunuz. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, sizin (hayırdan ve şerden) bütün işlediklerinizi ziyâde görücüdür.

Âyet-i celilede geçen takdim sözü, Âllâh-û Teâlâ'nın dünyada mükelleflere (yükümlü olan kullara) ihsan ettiği bütün nimetlerden asıl maksadın, onları âhirete takdim etmeleri (göndermeleri) ve önlerindeki büyük gün için hazırlanmaları gerektiğini ifâde etmektedir.

Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin ehl-i imâna, zihinlerini karıştırmak için söyledikleri sözlerin diğer bazısını beyan etmek üzere buyuruyor;

111- وَقَالُوا لَنْ يَدْخُلَ الْجَنَّةَ اِلَّا مَنْ كَانَ هُودًا اَوْ نَصَارٰى تِلْكَ اَمَانِيُّهُمْ قُلْ هَاتُوا بُرْهَانَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

وَقَالُوا Ve dediler, (yahudiler ve hıristiyanlardan olan o ehl-i kitap dediler ki.) لَنْ يَدْخُلَ Asla giremeyecektir الْجَنَّةَ cennete اِلَّا مَنْ ancak o kimse girecektir ki كَانَ oldu هُودًا yahudi. اَوْ نَصَارٰى تِلْكَ İşte bu, (kendilerinden başka kimsenin cennete giremeyeceğine dâir iddialar,) اَمَانِيُّهُمْ onların ümniyyeleri (boş kuruntuları, hayalleri)dir. قُلْ Habibim sen, onlara de ki; هَاتُوا "Getirin بُرْهَانَكُمْ burhanınızı (bu iddianıza dâir delillerinizi) اِنْ كُنْتُمْ eğer iseniz صَادِقِينَ sadık, (davanızda doğru)lar. Eğer sahiden doğru söylüyorsanız."

(Ehl-i kitap) "Yahudi ve hıristiyanlar hariç hiç kimse cennete giremeyecek" dediler. O iddia onların kuruntusudur. Sen, onlara de ki; "Eğer sahiden doğru söylüyorsanız, delilinizi getirin."

Yahudiler hıristiyanları, hıristiyanlar da yahudileri kâfir saydıklarından, her iki fırka birbirinin cennete gireceğine inanmazlar.

Yahudiler; "Cennete yahudi olandan başkası giremez." Hıristi-

yanlar da; "Hıristiyan olandan başkası cennete giremez" dediler, demektir.

Âllâh-û Teâlâ, her iki fırkanın da yalancı olduğunu beyan etmek üzere bu âyet-i celileyi inzâl buyurdu.

بَلٰى مَنْ اَسْلَمَ وَجْهَهٗ لِلّٰهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ فَلَهٗۤ اَجْرُهٗ عِنْدَ رَبِّهٖ ۪ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ ۚ -112

بَلٰى Hayır, (iş onların dediği gibi değildir.) مَنْ Her kim ki اَسْلَمَ teslim etti وَجْهَهٗ yüzünü, (zatını, nefsini) لِلّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya. Her kim kendini, Âllâh-û Teâlâ'ya teslim eder. O'na ortak koşmayarak sadece O'nu kasteder ve O'nun hükmettiği her şeye boyun eğerse. وَهُوَ Hâlbuki kendisi de مُحْسِنٌ ihsan edicidir. (Dâimâ Mevlâ'yı görür gibi bir hâl takınarak, dini vazifelerini güzelce, lâyıkıyla "yerli yerinde" ifâ edicidir.) فَلَهٗۤ O kişi için vardır اَجْرُهٗ ecri, (amellerinin karşılığında kendine vaad edilen mükâfatı,) عِنْدَ رَبِّهٖ ۪ Rabbi indinde (âhirette.) وَلَا خَوْفٌ Ve hiçbir korku yoktur عَلَيْهِمْ onlar üzerine. وَلَا هُمْ Ve ancak onlar, olmazlar. يَحْزَنُوْنَ ۚ Mahsun olur (olmazlar,) ancak onlar üzülmeyeceklerdir.

Hayır! (Onların bu iddiaları boştur, hakikat şudur ki) her kim, muhsin (dini vazifesini, vazifelerini güzelce ifâ edici) olduğu hâlde, yüzünü (kendisini) Âllâh'a teslim ederse, işte onun için Rabbi nezdinde, (âhiret âleminde) mükâfatı (cennet ve Cemâlûllah) vardır. Ve onlara hiçbir korku yoktur ve ancak onlar mahzun da olmayacaklardır.

Bu âyette Âllâh'a kulluk etmek, ihsana bağlanmıştır. Yâni bir kimse ibadet etmekle kendisini kurtaramaz. Kendini kurtarması için muhsinlerden olması gerekir. Muhsin; yaptığı işi Âllâh için ya-

pan, sadece O'ndan korkan, o sebeple işini noksansız bitiren ve her işin hakkını veren kimse demektir.

Âllâh-û Teâlâ, cennete girecek olanların sıfatlarını beyan ederken evvelâ; "Kişinin, kendisini Âllâh'a teslim etmesinden" bahsetti. Bir insanın, kendini Âllâh'a teslim etmesinin mânâsı; Bütün azasını Mevlâ'nın emrettiği ve razı olduğu işlere kullanması demektir.

Âllâh-û Teâlâ, gözlerin hâinliğini (yasak olan şeylere şehvetle bakmasını) ve kâlplerin gizliyeceği herşeyi bilir. Yâni göz baktıktan sonra, o nâmahrem hakkında kâlbin ne kadar kötü şeyler düşündüğünü bilir. Her azanın böyle hâinliği (kötüye kullanılması) vardır. Bunlar kişinin, Âllâh-û Teâlâ'nın huzurundan reddolunmasına sebeptir.

Kişinin önüne çıkan herhangi bir iş hususunda, "Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivessellem benim yerimde olsaydı bu işi yapar mıydı, yapmaz mıydı?" diye düşünmesidir. Bundan sonra eğer kâlbi, Rasûlûllah'ın o işi yapacağına dâir fetvâ veriyorsa o işi yapmalı, yoksa yapmamalıdır.

113- وَقَالَتِ الْيَهُودُ لَيْسَتِ النَّصَارٰى عَلٰى شَيْءٍ ۖ وَقَالَتِ النَّصَارٰى لَيْسَتِ الْيَهُودُ عَلٰى شَيْءٍ ۙ وَهُمْ يَتْلُونَ الْكِتَابَ ۗ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ مِثْلَ قَوْلِهِمْ ۚ فَاللَّهُ يَحْكُمُ بَيْنَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فِيمَا كَانُوا فِيهِ يَخْتَلِفُونَ

وَقَالَتِ Ve dedi الْيَهُودُ yahudiler; لَيْسَتِ "Olmadı النَّصَارٰى hıristiyanlar عَلٰى شَيْءٍ hiçbir şey üzerine (din hususunda itimat edilecek hiçbir hakikat üzere değillerdir.)" وَقَالَتِ Ve dedi النَّصَارٰى hıristiyanlar; لَيْسَتِ "Olmadı الْيَهُودُ yahudiler عَلٰى شَيْءٍ hiçbir şey üzere, muteber (kıymetli) hiçbir din üzere." وَهُمْ Hâlbuki onlar, (yahudi

ve hıristiyanların hepsi de) يَتْلُونَ okuyorlar الْكِتَابَ kitabı. Onlar kendilerine inen İncil ve Tevrat kitaplarını okuyarak, ilim ehli oldukları hâlde bu sözü söylediler. Hâlbuki Tevrat ve İncil kitaplarını yüklenen ve onlara imân edenlerin birbirlerini tekfir etmemeleri (kâfir saymamaları) lâzımdır. Zirâ iki kitabın her biri, diğerini tasdik edici (doğrulayıcı)dır. كَذٰلِكَ İşte bu duyduğun sözün benzerini قَالَ dedi, الَّذِينَ öyle kimseler ki لَا يَعْلَمُونَ bilmezler. Kendilerinden hiçbir ilim ve kitap bulunmayan putperest ve muattıle (mahlûkat için yaratıcı tanımayan) cahil kimseler de böyle söylediler. مِثْلَ قَوْلِهِمْ Onların sözlerinin mislini, yahûdi ve nasaranın birbirine söylediği sözün bir benzerini söylediler. Şöyle ki onlar da kendilerinin dışındaki bütün din mensupları için "Bunlar hiçbir hakikat üzere değildir" dediler. فَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ ise يَحْكُمُ hükmedecektir بَيْنَهُمْ yahudi ve nasara arasında يَوْمَ الْقِيٰمَةِ kıyamet gününde. فِيمَا Öyle bir hususta ki كَانُوا oldular فِيهِ o şeyde, (o din işinde) يَخْتَلِفُونَ ihtilaf eder. Birbirleriyle çekiştikleri meselelerde Âllâh-û Teâlâ, haklıyı haksızı ayıracaktır.

Ve yahudiler dedi ki; "Hıristiyanlar (sahih ve muteber doğru ve kıymetli olan) hiçbir şey (din) üzere değildirler." Hıristiyanlar da dedi ki; "Yahûdiler (güvenilir, muteber) hiçbir şey (din) üzere değildirler." Hâlbuki onlar (bu iki fırkanın hepsi, kendilerine indirilen) kitabı okuyorlar. İşte böylece (okuma) bilmeyen kimseler de onların bu sözleri gibi söylediler. Âllâh-û Teâlâ ise bu ihtilaf ettikleri (çekiştikleri) şeyler hakkında kıyâmet günü aralarında hükmedecek (haklıyı haksızı ayıracaktır.)

Umum beşeriyet için, İslâmiyet'i kabulden başka bir selâmet

yoktur. Bu hakikatı idrak ederek (bu gerçeği anlayarak) İslâmiyet'e iltica edenlere gıpta (heves) edilir.

Her cemaat kendilerine ait olan imân ve hareketlerle sevinicidir. Hatta şeyhler ve tarikatlar arasında da vardır. Her bir cemaat, diğerlerinin hata üzere olduğunu iddia etmektedir. En iyisi bu ihtilâfları bırakıp hidâyete uymaktır.

114- وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ مَنَعَ مَسَاجِدَ اللّٰهِ اَنْ يُذْكَرَ فِيهَا اسْمُهُ وَسَعٰى فِى خَرَابِهَا ۟ اُولٰٓئِكَ مَا كَانَ لَهُمْ اَنْ يَدْخُلُوهَآ اِلَّا خَآئِفِينَ ۟ لَهُمْ فِى الدُّنْيَا خِزْيٌ وَلَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ عَذَابٌ عَظِيمٌ

وَمَنْ Kim اَظْلَمُ daha zâlimdir yâni daha zâlim kimse yoktur مِمَّنْ o kimseden ki مَنَعَ men etti, engelledi مَسَاجِدَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın mescitlerini. اَنْ يُذْكَرَ Zikrolunmasından (anılmasından) فِيهَا o mescitlerde, اسْمُهُ O'nun (Âllâh'ın) ismini. وَسَعٰى Ve çalıştı, koştu فِى خَرَابِهَا o mescitlerin harap olmasında, yıkılması için gayret gösterdi. اُولٰٓئِكَ İşte onlar مَا كَانَ olmadı, لَهُمْ onlar için اَنْ يَدْخُلُوهَآ girmeleri o mescitlere (Âllâh'ın mescitlerine girmek onların hakkı değildir.) اِلَّا خَآئِفِينَ Ancak korkutucu oldukları hâlde, (Mü'minlerin kendilerini yakalamasından korkarak girebilirler.) لَهُمْ Onlar için vardır فِى الدُّنْيَا dünyada خِزْيٌ feci bir rüsvalık وَلَهُمْ ve onlar için vardır فِى الْاٰخِرَةِ ahirette عَذَابٌ عَظِيمٌ pek büyük bir azap vardır.

Âllâh'ın mescitlerinde, Âllâh'ın adının anılmasına engel olan ve onların harap olmasına çalışandan daha zâlim kim vardır? Aslında bunların oralara ancak korkarak girmeleri gerekir. (Başka türlü girmeye hakları yoktur.) Bunlar için dünyada bir rezillik, âhirette de büyük bir azap vardır.

Mescitlerin harap edilmesinden maksat ise hakikaten yıkılma-

ları değil, ancak onları zikir ve ibadetten boş bırakmaktır. Zira mescitlerin bina edilmesinin esas gayesi, kendilerinde zikir ve ibadet yapılmasıdır. Bu gaye hâsıl olmadığı müddetçe, sanki onlar harap edilmiş veya hiç bina edilmemiş gibi olurlar.

Diğer bir âyet-i celilede; "Âllâh'ın mescitlerini ancak Âllâh'a ve âhirete inananlar tamir eder" buyuruluyor. Bu âyet-i celilesinde Âllâh-û Teâlâ, mescitlerin tamirini imâna delil kılmıştır.

Bir camiyi yıkmaya çalışandan daha zâlim kim olabilir?

1- Âllâh-û Teâlâ zikredilmesin, ibadet edilmesin. **2**- Cami, mescidin kapısını kapatır başka gayelerde kullanır. **3**- Tatil eder yahut onun vakıflarını alır. **4**- Veyahut da zahiren yıkar. Bunların hepsi bu tehdidin dâhilindedir. Cami sağlamdır, camiye gitmeye men ettikten sonra yine harabedir. Cami, mescitler cemaatin oralara devamı ile mamur olur. Camiye havf ile haşyet ile girilir. Edep ile girilir, edep ile çıkılması lâzım gelir.

115- وَلِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَاَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهُ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

وَلِلّٰهِ Ve Âllâh içindir (Âllâh-û Teâlâ'nındır) الْمَشْرِقُ meşrik (doğu,) وَالْمَغْرِبُ mağrib (batı.) Yâni bütün küre-i arz (yeryüzü) Âllâh'ındır. فَاَيْنَمَا Herhangi bir yerde تُوَلُّوا çevirirseniz (yüzünüzü, kıble niyetiyle herhangi bir tarafa döndürürseniz) فَثَمَّ oradadır وَجْهُ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın vechi. Yâni Âllâh-û Teâlâ'nın dönmenizi emrettiği ve kıble olarak razı olduğu cihet, yön orasıdır. Veyahut her ne tarafa yönelirseniz, Âllâh'ın cemali oradadır demektir. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ وَاسِعٌ vâsi'dir, rahmet-i kudreti geniştir her bakımdan, her şeyi kaplayıcıdır. عَلِيمٌ Ziyâde bilicidir kullarının maslahat (menfaat)lerini ve her şeyi çok iyi bildiğinden, onlara

genişlik yapmayı murat etmiş ve ibadetleri için muayyen (belli) bir mekân tahsis etmemiş (yer ayırmamıştır.)

Şark ve garp (bir tarafı doğu, öbür tarafı batı olan bütün küre-i arz) Âllâh-û Teâlâ'nındır. (Mescid-i Haram'da veya Mescid-i Aksa'da namaz kılmaktan men olunduysanız, bütün küre-i arz sizin için mescit kılınmıştır.) Artık herhangi bir yerde (yüzünüzü kıbleye) çevirirseniz, Âllâh'ın vechi (cemali, dönülmesini emrettiği ve kıble olarak razı olduğu cihet) oradadır. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, Vâsi'dir. (Rahmeti, kudreti geniştir. Bütün eşyayı her cihetten kuşatıcıdır.) Âlim'dir, (kullarının menfaatlarını ve her nerede, ne yaptıklarını ziyâde bilicidir.)

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in içinde devamlı olarak, tekrar Kâbe'ye döndürüleceği ümidi vardı. Nitekim Âllâh-û Teâlâ; "Ey Habibim muhakkak biz (kıblenin değişmesine dair bir vahiy bekleyerek) yüzünü semaya döndürdüğünü görüyoruz. Elbette biz, seni razı olacağın kıbleye döndüreceğiz" buyurdu. Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, bir gün Ben-i Seleme'nin mescidinde öğle namazının iki rekatını kılınca; "Habibim! Yüzünü Mescid-i Haram'a çevir." mealindeki âyet-i kerime nâzil oldu. Ve Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, namaz içinde Mescid-i Haram'a döndü. Bundan dolayı o mescit, "Kıbleteyn" iki kıble mescidi diye isimlendirildi.

Âllâh-û Teâlâ, hiçbir mekânda değildir. Ancak her yerde ilmiyle hazır (bulunmakta)dır. Ne tarafa yönelseniz, Mevlâ'nın Cemâli oradadır.

Âllâh-û Teâlâ, yahudi ve hıristiyanların kâfirlikte birleştikleri bir sözü, kitapsız kâfirlerin de aynen söylediklerini beyan etmek üzere buyuruyor;

وَقَالُوا اتَّخَذَ اللّٰهُ وَلَدًا سُبْحَانَهُ بَلْ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ كُلٌّ لَهُ قَانِتُونَ -116

وَقَالُوا Ve dediler (yahudiler, hıristiyanlar ve müşrikler dediler.) اتَّخَذَ "İttihaz etti, (edindi) اللّٰهُ Âllâh-û Tealâ, وَلَدًا çocuk." سُبْحَانَهُ Âllâh-û Teâlâ kendi zatını, hakkında iftira ettikleri şeylerden tenzih etmekle tenzih etti, pak etti, uzak etti. بَلْ لَهُ Bilakis onun içindir, iş onların iddia ettikleri gibi değildir. O'nun çocuğu yoktur. Zira O, bütün mevcudatın yaratıcısıdır ve mülk bakımından O'nundur. مَا Öyle bir eşya ki فِى السَّمٰوَاتِ göklerdedir, وَالْاَرْضِ yerdedir. O, hepsinin yaratıcısı ve sahibidir. Yahudi ve nasaranın "Âllâh'ın oğludur" diye iftira ettikleri, Üzeyir ve İsâ aleyhiselam ile melekler, hep o yaratılanlardandır. كُلٌّ Gökte ve yerde olanların hepsi, لَهُ O Âllâh için. O Âllâh-û Tealâ'ya قَانِتُونَ itâat edici, boyun eğicidir. Bu sebeple O'nun çocuğu nasıl olabilir?

Ve dediler ki; "Âllâh-û Teâlâ, çocuk edindi." O kendi zatını, (hakkında söylenmiş olan şeylerden) tenzih etmek, (tam mânâsıyla pak etti.) Doğrusu göklerde ve yerde ne varsa O'nundur. Hepsi de O'na itâat edicidirler.

Bu âyet-i kerime; yahudilerin "Üzeyir Aleyhisselam Âllâh'ın oğludur," hıristiyanlar "İsâ Aleyhisselam Âllâh'ın oğludur," müşriklerin de "melekler, Âllâh'ın kızlarıdır" demeleri üzerine nâzil olmuştur.

Ali Radıyâllâhû Anh efendimiz; "Eğer İsâ Aleyhisselam ilâh ise, ilâh başkasına nasıl tapar? İbadet eden ancak kul olur, ilâh olmaz."

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ -117

بَدِيعُ السَّمٰوَاتِ Âllâh-û Teâlâ, göklerin mûbdi'idir, yaratıcısıdır وَالْاَرْضِ yerlerin de. Âllâh-û Teâlâ, göklerin ve yerin maddesiz ve müddetsiz olarak hiç yoktan yaratıcısıdır. وَاِذَا قَضٰٓى Hükmedince Âllâh-û Teâlâ, dileyip hükmedince اَمْرًا bir işi (bir şeyin olmasını) فَاِنَّمَا يَقُولُ ancak der لَهُ o şeye كُنْ "ol" فَيَكُونُ o da hemen oluverir.

Âllâh-û Teâlâ, göklerin ve yerin yoktan var edicisidir. O bir şeye hükmedince, ona ancak "ol" der, o da hemen oluverir.

Ehl-i sünnet, eşyanın varlığının كُنْ "ol" emrinin söylenmesine bağlı olduğunu kabul etmezler. Zira Âllâh-û Tealâ, harf ve sesten münezzehtir. Ancak eşyanın varlığı, tekvin (meydana getirmek,) icat (var etmek,) halk (yaratmak) gibi, Âllâh-û Teâlâ'nın ezeli sıfatları ile alakalıdır.

Eğer tacir (ticaretle uğraşan kişi,) Âllâh'ı zikretmekle kendisi için ne büyük faziletler olduğunu bilseydi, elbette ticareti bırakırdı. Eğer bir kere "Sübhanâllâh" demenin kazandırdığı sevap, yeryüzündeki insanlara taksim edilseydi. Elbette onlardan her birine, dünyanın on misli (büyüklüğünde) mükâfat isabet ederdi.

118- وَقَالَ الَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ لَوْلَا يُكَلِّمُنَا اللّٰهُ اَوْ تَأْتِينَآ اٰيَةٌ كَذٰلِكَ قَالَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ مِثْلَ قَوْلِهِمْ تَشَابَهَتْ قُلُوبُهُمْ قَدْ بَيَّنَّا الْاٰيَاتِ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ

وَقَالَ Ve dedi الَّذِينَ o kimseler ki لَا يَعْلَمُونَ bilmiyorlar. Hakikaten bilmeyen Arap müşrikleri veya bildiği hâlde bildiğiyle amel etmediği için cahil menzilesinde (makamında) olan ehl-i kitap şöyle dediler. لَوْلَا يُكَلِّمُ "Konuşsa ya, (niçin konuşmuyor) نَا bizimle اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ? Âllâh-û Teâlâ, meleklerle ve Mûsâ Aleyhisselam ile

konuştuğu gibi bizimle de konuşsa ya.اَوْ تَأْتِـى Yahut da gelse ya, (niçin gelmiyor?) نَّا bize اٰيَةٌ bir âyet (ya Muhammed!) Senin doğruluğuna delâlet eden bir mucize?" كَذٰلِكَ İşte böylece قَالَ demişti, الَّذِيـنَ öyle kimseler ki مِـنْ قَبْلِهِـمْ onlardan evveldir. (Senin kavminden öncekiler de demişti) مِثْـلَ قَوْلِهِـمْ bunların sözünün bir benzerini. (Habibim! Böyle sözler söyleyerek senden uygunsuz isteklerde bulunan kavminden önce, geçmiş olan yahudiler ve hıristiyanlar da peygamberlerine buna benzer sözler söylemişler ve yersiz taleplerde bulunmuşlardı.) تَشَـابَهَتْ Bir birine benzedi قُلُوبُهُمْ kalpleri. (Hakkı görmekte, katılık ve inatta evvelkilerle bunların kalpleri birbirine benzedi.) قَـدْ بَيَّنَّـا Muhakkak biz, çok beyan ettik (açıkladık) الْاٰيَـاتِ âyetleri, لِقَـوْمٍ bir kavim için ki يُوقِنُـونَ şüphesiz inanırlar, (insaf ederek âyetlere imân etmenin vacip olduğuna yakînen, şüphesiz) inanan bir kavme, muhakkak biz âyetleri, mucizeleri çok açık gösterdik.

Ve (işin gerçeğini) bilmeyen kimseler dedi ki; Âllâh-û Teâlâ, (melekler ve peygamberlerle konuştuğu gibi açıkça) bizimle de konuşsa ya veya (senin doğruluğuna delâlet eden) bir âyet (bir nişan, bir mucize) bize gelse ya! (Ey Habibim!) Bunlardan evvelkiler de tıpkı bunların dedikleri gibi demişti. (Bunların ve öncekilerin) kalpleri, (katılık ve inatta) bir birine benzedi. Muhakkak biz, (insaf ederek kendisine gösterilen mucizelerle yetinip onlara inanmanın vacip olduğuna) yakinen, (şüphesiz) inanan bir kavim için âyetleri (mucizeleri) ziyadesiyle beyan ettik.

119- اِنَّآ اَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا ۙ وَلَا تُسْـَٔلُ عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ

اِنَّـا Muhakkak biz, اَرْسَـلْنَا gönderdik كَ seni بِالْحَـقِّ hak ile (hak

olan âyet ve delillere bürünücü olarak gönderdik.) بَشِيرًا Ziyâde müjdeleyici olduğun hâlde وَنَذِيرًا ve ziyâde korkutucu olduğun hâlde. وَلَا تُسْـَٔلُ Ve sen mes'ul (sorumlu) olmazsın, عَنْ اَصْحَابِ الْجَحِيمِ cehennem ashabı (adamları)ndan.

Yâ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem şüphesiz biz, seni hakka bürünücü; (Sana uyanları göz görmedik, kulak işitmedik ve kimsenin hatırına gelmedik nimetlerle) ziyâde müjdeleyici ve (sana küfredip karşı gelenleri de) ziyâde korkutucu olduğun hâlde gönderdik. Ve sen, cehennem ashabından (cehenneme girenlerden) mes'ul olmazsın. (Onlar niye inanmadılar da cehenneme girdiler diye sorulmazsın, zira senin vazifen tebliğdir.)

Âyet-i Celile'de geçen "hak," Kur'an veya İslam ile tefsir edilmişse de umumi bir mânâ üzerine bırakılması ve böylece her ihtimali içine alması daha uygundur. Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i celilesiyle Habibini teselli etmek üzere, O'na şöyle hitap etmektedir;

Ey Habibim! Risalet (peygamberlik) davasındaki doğruluğunu deliller ve mucizelerle izhar ettikten (açıkladıktan) sonra senin işin, ancak müjdelemek ve korkutmak suretiyle onları hakka davet etmektir. Yoksa onları kabule ve imâna zorlamak değildir.

O hâlde onlar, küfür ve inatlarına ısrar (devam) ederlerse bundan sana bir mes'uliyet (sorumluluk) yoktur. Ve sen, tam mânâsı ile işini ifâ ettikten sonra cehenneme lâyık olan kişilerin, niçin inanmadıklarından sorulmazsın.

120- وَلَنْ تَرْضٰى عَنْكَ الْيَهُودُ وَلَا النَّصَارٰى حَتّٰى تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ قُلْ اِنَّ هُدَى اللّٰهِ هُوَ الْهُدٰى وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَآءَهُمْ بَعْدَ الَّذِى جَآءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللّٰهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا نَصِيرٍ

وَلَنْ تَرْضٰى Ya Muhammed Sallâlâhû Aleyhivessellem, asla razı olmaz عَنْكَ senden الْيَهُودُ yahudiler, وَلَا النَّصَارٰى hıristiyanlar da. Ne zamana kadar? حَتّٰى تَتَّبِعَ Sen tâbi oluncaya (uyuncaya) kadar مِلَّتَهُمْ onların milletine (dinine.) قُلْ Habibim söyle ki اِنَّ هُدَى اللهِ muhakkak Âllâh-û Teâlâ'nın hidâyeti, (O'nun doğru yolu İslam.) هُوَ الْهُدٰى işte hidâyet ancak odur. وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ Vâllâhi eğer uyacak olursan اَهْوَآءَهُمْ onların hevâlarına, (nefislerinin arzularından ibaret olan bâtıl dinlerine.) بَعْدَ الَّذِى O şeyden sonra ki جَآءَ geldi. Kime? كَ Sana. مِنَ الْعِلْمِ (Sana vahyedilen Kur'an-ı Kerim'den sonra, yine de onların isteklerine uyarsan.) مَا لَكَ Senin için yoktur. Kim tarafından? مِنَ اللهِ Âllâh-û Teâlâ tarafından مِنْ وَلِيٍّ hiçbir veli (sana menfaat verecek yakın bir dost.) Daha? وَلَا نَصِيرٍ Ve (senden, Âllâh'ın azabını def edecek) hiçbir yardımcı.

Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem sen, onların milletine (dinine) uymadıkça ne yahudiler, ne de hıristiyanlar senden asla hoşnut olmazlar. Onlar böylece ancak kendi dinlerinin hidâyet olup, diğerlerinin dalâlet olduğunu iddia etmişler. Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, de ki; "Şüphesiz asıl hidâyet ancak Âllâh'ın hidâyetidir (ki o da İslam'dır.")

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Vâllâhi sen, sana gelen ilim (vahiy)den sonra, (faraza) onların hevâlarına (din diye tabir ettikleri, nefislerinin arzularından doğan bâtıl görüşlerine) uyacak olursan, senin için Âllâh-û Teâlâ tarafından gelecek olan azaptan seni koruyacak) ne bir yâr bulunur, ne de bir yardımcı.

Âllâh-û Teâlâ, şöyle buyurmak istemiştir. Ey Ümmet-i Muhammed (Sallâllâhû Aleyhivessellem) size hitap ediyorum, size edep veriyorum ve de bildiriyorum ki Muhammed Aleyhisselam'ın size

hakkı ve gerçeği getirdiğini. Ve Ben'im, onu kâfirlerin keyiflerine uymaktan ve bütün günahlardan muhafaza ettiğimi şüphesiz bildiniz. O hâlde siz de kâfirlerin isteklerine uymayın. Eğer size bu ilim geldikten sonra, yine de onların keyiflerine uyarsanız. Âllâh tarafından sizin için ne bir dost bulunur, ne de bir yardımcı.

Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, yahudiler ve hıristiyanlar asla senden razı ve memnun olacak değillerdir. O hâlde onları razı edecek şeyleri aramayı bırak. Onları, Âllâh'ın seni kendisiyle gönderdiği Hak Din'e çağırarak, Âllâh'ın rızasını aramaya bak.

Bu âyet-i celile, nefislerinin isteklerine uyan bid'at ehli kişilerle sohbet etmenin, söz ve iş bakımından onlara uymanın çirkinliğine delâlet etmektedir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Her kim, bir kavmin amellerini (yaptıklarını) severse (hoş görürse, kıyamet gününde) onların arasında haşrolacak ve onların yaptıklarını yapmasa da onların hesabıyla muhasebe edilecektir.

Abdullah İbni Mübarek Kaddesâllâhû Sırrahül Aziz, vefatından sonra rüyada görüldü ve "Rabbin sana ne muamele yaptı?" diye soruldu. O da "Bir gün ehl-i sünnet dışındaki bir bid'at ehline güler yüzle baktığım için Âllâh-û Teâlâ, bana sitem ederek beni otuz sene tutukladı ve sen, benim dinimin düşmanına niye düşmanlık etmedin?" buyurdu, dedi.

Âllâh-û Teâlâ, yahudi ve hıristiyan kâfirlerinin imân etme ihtimali olmadığını açıkladıktan sonra, onlardan imân edenlerin hakiki Mü'min olduklarını beyan ile onları methetmek üzere şöyle buyuruyor;

اَلَّذِيْنَ اٰتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَتْلُوْنَهٗ حَقَّ تِلَاوَتِهٖ اُولٰٓئِكَ يُؤْمِنُوْنَ بِهٖ وَمَنْ -121
يَّكْفُرْ بِهٖ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْخَاسِرُوْنَ

اَلَّذِيْنَ Öyle kimseler ki اٰتَيْنَا biz verdik هُمُ onlara, الْكِتَابَ kitabı. (Kendilerine Tevrat ve İncil verdiğimiz ehl-i kitabın Mü'minleri) يَتْلُوْنَ okurlar, (vird ederek, ders yaparak okurlar) هٗ onu, (kitabı.) حَقَّ تِلَاوَتِهٖ Hakkıyla tilâvet ederek okurlar. اُولٰٓئِكَ İşte onlar, يُؤْمِنُوْنَ imân edenler بِهٖ ona (kitaplarına.) وَمَنْ Her kim يَّكْفُرْ küfrederse بِهٖ o kitaba, (ister değiştirerek kitabın kendisini inkâr etsin, isterse de o kitabı tasdik eden Kur'an'ı inkâr ederek kendi kitabını da inkâr etmiş olsun.) فَاُولٰٓئِكَ İşte onlar, هُمُ الْخَاسِرُوْنَ hüsrana uğramış (zarara düşmüş) olanlardır.

Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler onu, (kitaplarını) tilâvetinin hakkını vererek okurlar. İşte ona imân edenler bunlardır. Ve her kim onu, (kitabını) inkâr ederse işte onlar da (maddi ve manevi) hüsrana, (en büyük zarara) uğrayanların ta kendileridir.

Âyet-i celilede geçen kendilerine kitap verilenlerden maksat, ehl-i kitabın Mü'minleridir ki bunlar bir rivâyete göre; Yahudilerden İslâm'ı kabul etmiş olan Abdullah İbni Selâm ve adamlarıdır. Bu mânâya göre kitaptan maksat, Tevrat'tır.

Diğer bir rivâyete göre ise; Bunlar otuz ikisi Yemen'den, sekizi de Şam ulemasından olmak üzere Cafer İbni Ebi Talip Radıyâllâhû Anh ile beraber Habeşistan'dan gelen kırk kişidir. Bu mânâya göre de kitaptan maksat, İncil'dir.

Ayrıca bu âyet-i celile, kitabı hakkıyla okumayıp mânâsını iyice düşünmeyenlerin, dünya ve ahirette büyük zarara düşeceklerine açıkça delâlet etmektedir.

122- يَا بَنِى اِسْرَآءِيلَ اذْكُرُوا نِعْمَتِىَ الَّتِى اَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَاَنِّى فَضَّلْتُكُمْ عَلَى الْعَالَمِينَ

يَا بَنِى اِسْرَآءِيلَ Ey İsrâiloğulları اذْكُرُوا hatırlayın نِعْمَتِىَ Ben'im nimetimi. الَّتِى Öyle nimetim ki اَنْعَمْتُ in'am ettim, (ihsan ettim) عَلَيْكُمْ sizin üzerinize. (Size ve ecdadınıza vermiş olduğum nimetlerimi yâd edin ve şunu da hatırlayın ki) وَاَنِّى muhakkak ben, فَضَّلْتُ ziyâde faziletli (üstün) kıldım كُمْ sizi عَلَى الْعَالَمِينَ âlemler üzerine. (Zamanınızda bulunan milletler üzerine sizi üstün yaptım.)

Ey İsrâiloğulları! Size in'am etmiş olduğum (fazl-u keremimle vermiş olduğum bunca) nimetimi ve sizi (asrınızda ki) âlemler üzerine çok faziletli kıldığımı hatırlayın.

Âyeti celilede geçen bütün nimetlere şâmil, en büyüklerinden birisi de Tevrat'ın kendilerine verilmesidir. Nimeti hatırlamak, ona şükretmekle olur. O Tevrat nimetine şükretmek ise onda bulunanların hepsine inanmaktan ve gereğince amel etmekle olur.

123- وَاتَّقُوا يَوْمًا لَا تَجْزِى نَفْسٌ عَنْ نَفْسٍ شَيْئًا وَلَا يُقْبَلُ مِنْهَا عَدْلٌ وَلَا تَنْفَعُهَا شَفَاعَةٌ وَلَا هُمْ يُنْصَرُونَ

وَاتَّقُوا Ve sakının يَوْمًا öyle bir günden (o kıyamet gününün azabından) ki لَا تَجْزِى ödeyemez نَفْسٌ hiçbir nefis, عَنْ نَفْسٍ hiçbir nefisten شَيْئًا hiçbir şeyi (o günde. Hiçbir şahıs, diğer bir şahıs için hiçbir şey ödeyemez ve onun yerine hiçbir şey yapamaz.) وَلَا يُقْبَلُ Ve kabul edilmez مِنْهَا ondan, (o şahıstan) عَدْلٌ hiçbir fidye, bedel. (Hiçbir şahıs, bir karşılık mukabilinde azaptan kurtulamaz.)

وَلَا تَنْفَعُ Fayda da vermez هَا o nefse, شَفَاعَةٌ hiçbir şefaat. (Âllâh'ın müsadesi olmadıkça kimsenin kimseye yardımı da kabul olunmaz.) وَلَا هُمْ Ve onlar olmazlar يُنْصَرُونَ yardım olunur. (Âllâh'ın azabından hiçbir şekilde kurtulamazlar.)

Ve öyle bir gün(ün azabından) sakının ki (o günde) hiçbir şahıs, hiçbir şey ödeyemez. (Kimse, kimsenin yerine hiçbir şey yapamaz) ve ondan (kimseden) hiçbir fidye kabul edilemez. Ve ona (hiçbir kişiye,) hiçbir şefaat (yardım) da fayda vermez ve onlar (hiçbir şekilde) yardım da olunamazlar.

Hiçbir şefaat fayda vermez çünkü şefaat, imândan sonra olur. İman olmadıktan sonra hiç kimseye şefaat edemez.

124- وَاِذِ ابْتَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ رَبُّهُ بِكَلِمَاتٍ فَاَتَمَّهُنَّ قَالَ اِنِّى جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِى قَالَ لَا يَنَالُ عَهْدِى الظَّالِمِينَ

وَاِذِ ابْتَلٰٓى (Ey Habibim!) O vakti de hatırla ve hatırlat ki ibtilê etmişti, (imtihan muamelesine tâbi tutmuştu) اِبْرٰهِيمَ İbrahim Aleyhisselam'ı, رَبُّهُ Rabbi. بِكَلِمَاتٍ Bir takım kelimelerle (namaz kılmak, tavaf etmek, evlâdını kurban etmek gibi emirlerle.) فَاَتَمَّ O da tamamladı هُنَّ o kelimeleri, (o vazifeleri) hakkıyla yerine getirdi, (geciktirmeksizin) edâ etti. قَالَ Buyurdu. (O, bu vazifeleri yerine getirince Rabbi, ona şöyle buyurdu.) اِنِّى "Muhakkak ben, جَاعِلُكَ seni kılıcıyım (yapacağım) لِلنَّاسِ insanlar için اِمَامًا imam, muktedâbih (kendine uyulacak önder.") قَالَ Buyurdu, (o vakit İbrahim Aleyhisselam şöyle buyurdu.) وَمِنْ ذُرِّيَّتِى "Zürriyetimden de (oğullarım ve torunlarımın bazısını da imam yap.") قَالَ Rabbi buyurdu; لَا يَنَالُ "Nâil olmaz, (ulaşmaz, isabet etmez) عَهْدِى ahdim.

Yâni benim risâlet ve imâmet ahdim (peygamberlik ve reislik makamlarını verme sözüm) الظَّالِمِيـنَ zalimlere, Ey İbrahim. Senin zürriyetinden bir kısmı kâfir olacaktır. Nübüvvetten olan imamet (önderlik) senin evladından zalim, kâfir olanlara ulaşmayacaktır."

Şunu da hatırlayın ki bir vakit İbrahim Aleyhisselam'ı, Rabbi bir takım kelimelerle ibtilâ etmişti. (Onu bir takım emir ve yasaklarla imtihan muamelesine tâbi tutmuştu). O da bunları tamamen yerine getirmişti. (Bunun üzerine Rabbi, O'na;) "Ben, seni insanlara imam (önder) yapacağım" buyurdu. (O vakit) İbrahim Aleyhisselam; "Zürriyetimden de (imamlar yap") dedi. (Rabbi de;) "Benim (imâmet ve risalet) ahdim zalimlere ulaşmaz" buyurdu.

İbrahim Aleyhisselam rivâyete nazaran, Âdem Aleyhisselam'ın yaratılışından 3337 sene sonra, Babil şehrinde dünyaya gelmiş. 175 veya 200 sene yaşamıştır. İbrahim Aleyhisselam, Ulü'l Azim peygamberlerdendir. **1-** Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem **2-** İbrahim Aleyhisselam **3-** Nûh Aleyhisselam **4-** Mûsâ Aleyhisselam **5-** İsâ Aleyhisselam'dır.

İbrahim Aleyhisselam'ın ismi Süryânice'den "Ebi-Rahim" olarak, merhametli baba mânâsındadır.

125- وَاِذْ جَعَلْنَـا الْبَيْـتَ مَثَابَـةً لِلنَّـاسِ وَاَمْنًـا ۟ وَاتَّخِـذُوا مِـنْ مَقَـامِ اِبْرٰهِيـمَ مُصَلًّـى ۟ وَعَهِدْنَـآ اِلٰـى اِبْرٰهِيـمَ وَاِسْـمٰعِيلَ اَنْ طَهِّـرَا بَيْتِـىَ لِلطَّآئِفِيـنَ وَالْعَاكِفِيـنَ وَالرُّكَّـعِ السُّـجُودِ

وَاِذْ جَعَلْنَـا Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, şu vakti de hatırla ki biz kıldık الْبَيْـتَ o beyti, (Kâbe-i Muazzama'yı.) مَثَابَـةً Mesêbe; mee'ma'-ve merci' (toplanılacak, gidip gelinilecek) sevap işlenecek yer, لِلنَّـاسِ insanlar için وَاَمْنًـا ۟ emniyet yeri. Biz, Beytul-

lah'ı, insanlar için sevap ve emniyet yeri kıldık ve onlara şöyle dedik. وَاتَّخِذُوا İttihaz edin (tutun, edinin) مِنْ مَقَامِ اِبْرٰهِيمَ Makam-ı İbrahim'den, (İbrahim Aleyhisselam'ın makamından kendinize edinin) مُصَلًّى namazgah, (namaz kılınacak yer.) وَعَهِدْنَآ Ve biz, vasiyet ettik veya kat'i olarak emrettik veya vahyettik veya dedik اِلٰى اِبْرٰهِيمَ İbrahim Aleyhisselam'a, وَاِسْمٰعِيلَ İsmail Aleyhisselam'a اَنْ طَهِّرَا ziyâde temizleyin, (tertemiz tutun) بَيْتِىَ benim evimi. لِلطَّائِفِينَ Tavaf edici (etrafında dönen)ler için, وَالْعَاكِفِينَ ibadet için orada mücavir bulunan (devamlı duran)lar için, وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ rukû ediciler, secde ediciler (namaz kılanlar) için.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, o vakti de hatırla ki biz, o beyti (Kâbe-i Muazzama'yı) insanlar için bir mesâbe (toplantı veya sevap yeri) ve emniyet (yeri) yapmıştık. Ve (size;) "İbrahim Aleyhisselam'ın makamından bir namaz yeri edinin" (demiştik.) Ve biz, İbrahim'le İsmail Aleyhisselam'a "Benim evimi tavaf edenler, (orada) devamlı bulunanlar ve rukû, secde edenler (namaz kılanlar) için tertemiz edin" diye kat'i emir vermiştik.

İmam-ı Azam Radıyâllâhû Anh'a göre; "Adam öldüren bir kişi, Harem-i Şerife sığınsa ona had (öldürme cezası) uygulanmaz lâkin sıkıştırılır, konuşturulmaz, yedirilmez, içirilmez. Böylece Harem-i Şerif'ten çıkması sağlanır sonra öldürülür."

Makam-ı İbrahim'den murad; İbrahim Aleyhisselam'ın, Beytullah'ın binasını yükseltirken üzerine çıktığı ve kendisinde İbrahim Aleyhisselam'ın ayak izlerinin bulunduğu taştır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Muhakkak bu beyt üzerine, her gün Âllâh-û Teâlâ'nın yüz yirmi rahmeti yağar. Bunun altmışı tavaf edenlere, kırkı namaz kılanlara, yirmisi ise Beytullah'a bakanlar içindir.

İnanarak ve tasdik ederek Kâbe'ye bakan, anasından doğduğu gün gibi bütün günahlardan kurtulur.

Kâbe'ye bakan, başka beldelerde son derece ibadet eden gibidir.

Mekke'de on beş yerde duâ kabul olur, buyurulmuştur.

1- Mültezem (kapıyla Hacer-i Esved arası) **2-** Altın oluğun altında **3-** Rûkn-ü Yemâni'de **4-** Safâ Tepesi'nde **5-** Merve Tepesi'nde **6-** Safâ ile Merve arasında (sa'y yerinde) **7-** Hacer-i Esved'de **8-** Hacer-i Esved'le Makam-ı İbrahim arasında **9-** Kâbe'nin içinde **10-** Mina'da **11-** Müzdelife'de **12-** Arafat'da **13-** Birinci şeytanın taşlandığı yerde **14-** İkinci şeytanın taşlandığı yerde **15-** Üçüncü şeytanın taşlandığı yerde.

Âllâh-û Teâlâ, İbrahim Aleyhisselam'ın hâllerinden diğer bazılarını beyan etmek üzere buyuruyor;

126- وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هٰذَا بَلَدًا اٰمِنًا وَارْزُقْ اَهْلَهُ مِنَ الثَّمَرَاتِ مَنْ اٰمَنَ مِنْهُمْ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ قَالَ وَمَنْ كَفَرَ فَاُمَتِّعُهُ قَلِيلًا ثُمَّ اَضْطَرُّهُ اِلٰى عَذَابِ النَّارِ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

وَاِذْ قَالَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ey muhatap! O vakti de hatırla ki demişti اِبْرٰهِيمُ İbrahim Aleyhisselam, (şöyle diyerek duâ etmişti.) رَبِّ "Ey Benim Rabbim, اجْعَلْ kıl هٰذَا şunu (Harem-i Şerif'in bulunduğu mekânı) بَلَدًا bir belde, bir yer اٰمِنًا emin olucu, emniyet sahibi. Ya Rabbi, bu ziraatsız (ekinsiz) vadiyi kıtlıktan, batmaktan, zelzeleden, delilikten, cüzzamdan etrafta bulunan beldelerin ahalisinin başına gelen sâir felaketlerden, ehlinin emin olacağı bir yer kıl. وَارْزُقْ Ve rızıklandır اَهْلَهُ ehlini, (insanlarını) مِنَ الثَّمَرَاتِ her türlü semerelerden, (buranın ahalisini mey-

ve ve hububat vesâir yenecek şeylerden) rızıklandır fakat hepsini değil. مَنْ O kimseyi ki اٰمَنَ imân etti مِنْهُمْ onlardan, بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya, وَالْيَوْمِ güne, öyle gün ki الْاٰخِرِ son olucu. Ya Rabbi, onların içinden Âllâh'a ve ahirete inananları rızıklandır" قَالَ buyurdu. Âllâh-û Teâlâ, şöyle buyurdu; وَمَنْ "Öyle kimseyi de كَفَرَ küfretti (sade imân edeni değil, kâfir olanı da rızıklandıracağım.) فَاُمَتِّعُهٗ Metalandırırım, (dünya lezzetlerinde istifâde ettiririm) هٗ o küfredeni, قَلِيْلًا az (metalandırmakla.) Yâni eceli gelinceye kadar. ثُمَّ اَضْطَرُّهٗٓ Sonra muzdar kılarım (mecbur ederim) هٗٓ o küfredeni, اِلٰى عَذَابِ النَّارِ ateş azabına. (Onu, çaresiz o azaba düşürürüm). وَبِئْسَ الْمَصِيْرُ Ne çirkin oldu varılacak yer. Yâni onun gideceği yer olan cehennem, ne kötü yerdir. Veya onun bu şekil azabı, ne kötü bir gidiştir."

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem! Şu vakti de hatırla ki İbrahim Aleyhisselam; "Ey benim Rabbim! Burasını emniyetli bir şehir kıl ve ahalisinden Âllâh'a ve ahiret gününe inanmış olanları, semerelerden (her türlü yenecek şeylerden) rızıklandır" demişti. Âllâh-û Teâlâ da buyurdu ki; "Kâfir olanı da (rızıklandırır ve) az bir zaman metalandırır (onu dünya lezzetlerinden faydalandırır)ım. Sonra da onu, ateş azabına zorla sokarım ki o (cehennem,) ne kötü varılacak yerdir."

Cahiliyye ehli, Harem-i Şerif'te bir suç işleseler, cezasını hemen buluyorlardı ve yakında bu iş, o hâle dönecektir.

Mekke'de sevaplar kat kat edildiği gibi, günahlar da katlanır.

127- وَاِذْ يَرْفَعُ اِبْرٰهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَاِسْمٰعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

وَاِذْ يَرْفَعُ Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, o vakti de hatırla ki yükseltiyordu اِبْرٰهِيمُ İbrahim Aleyhisselam, الْقَوَاعِدَ esasları (temelleri) مِنَ الْبَيْتِ o Beyt-i Şerif'ten وَاِسْمٰعِيلُ İsmail Aleyhisselam yâni İbrahim Aleyhisselam ile İsmail Aleyhisselam beraber şöyle duâ ettikleri hâlde, Beytullah'ın temellerini yükseltiyorlardı. رَبَّنَا "Ey bizim Rabbimiz, تَقَبَّلْ kabul et مِنَّا bizden. اِنَّكَ Muhakkak sen اَنْتَ ancak sen السَّمِيعُ ziyâde işiticisin, duâlarımızı hakkıyla işitensin. الْعَلِيمُ Ziyâde bilicisin yâni niyetlerimizi tam mânâsıyla bilensin."

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, o vakti de hatırla ki İbrahim Aleyhisselam, İsmail Aleyhisselam ile beraber, o Beyt'in temellerini yükseltiyorlar (ve şöyle diyorlar)dı. "Ey Rabbimiz, bizden (bu işimizi) kabul et. Şüphesiz (duâları) ziyâde işitici, (niyetleri) ziyâde bilici sensin ancak sen.

Beytullah'ı ilk tavaf eden meleklerdir. Hacer-i Esved ile Rûkn-i Yemâni arasında birçok peygamberlerin kabri vardır. Peygamberlerden birine kavmi eziyet ettiği vakit, onların aralarından çıkar ve Beytullah'a gelerek ölünceye kadar Âllâh'a ibadet ederlerdi.

Âllâh-û Teâlâ, İbrahim ve İsmail Aleyhisselamû Ecmâinin ikinci duâlarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

128- رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمَيْنِ لَكَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا اُمَّةً مُسْلِمَةً لَكَ وَاَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا اِنَّكَ اَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ

رَبَّنَا Ey bizim Rabbimiz, وَاجْعَلْ kıl. (Kimi?) نَا Bizi. مُسْلِمَيْنِ İki müslim لَكَ sana. (Bizi, kendini sana teslim edici ve dininin ahkâmını icra ederek sana boyun eğici iki kul yap.) وَمِنْ ذُرِّيَّتِنَا Zürriye-

timizden de kıl أُمَّةً bir cemaat, öyle cemaat ki مُسْلِمَةً müslime لَكَ sana. Zürriyetimizden de sana, arz-ı İslâm etmiş (teslim olmuş,) itâat edici müslüman bir ümmet yarat. وَأَرِ Ve göster (öğret) نَا bize. (Neyi?) مَنَاسِكَنَا Menasikimizi; (hac edeceğimiz, kurban keseceğimiz yerleri veya hac vazifelerimizi.) وَتُبْ Ve dön, nazar et. (Kime?) عَلَيْنَا Bize (bizi tevbeye muvaffak et ve tevbemizi kabul et.) إِنَّكَ Muhakkak sen أَنْتَ ancak sen التَّوَّابُ mübalağayla tevbeleri kabul edicisin, الرَّحِيمُ ziyâde acıyıcısın.

Ey Rabbimiz! Bizi (yalnız) sana Müslüman, (boyun eğici) kıl ve zürriyetimizden de (yalnız) sana Müslüman, (itâat edici) bir ümmet (yetiştir). Ve bize menseklerimizi (ibadet ve özellikle hac usulünü) göster (öğret) ve bize (rahmetinle) dön (nazar et, bize tevbe nasip et, tevbemizi kabul et). Şüphe yok ki sen, ancak sen tevbeleri mübalağayla kabul edici (ve Mü'minlere) ziyâde acıyıcısın.

Cenâb-ı Hak, İbrahim ile İsmail Aleyhisselam'ın duâsını kabul ederek onlara, Cebrail Aleyhisselam'ı gönderdi. Cebrail Aleyhisselam, Arafe günü ibadet edecekleri, kurban kesecekleri yerleri kendilerine gösterdi. Sonra "Arefte (yâni bildin mi) ya İbrahim?" dedi. O da "Evet" dedi, anladım diye üç defa tekrar etti. Bu sebeple o güne "Arafe" ve ibadet yerlerine "Arafat" denildi.

Burada bu büyük peygamberlerin tevbelerinin kabulünü istirham etmeleri, kendilerinden günah sûdur ettiğine delâlet eden bir şey yoktur. Zira onlar, küçük ve büyük günahlardan kesinlikle korunmuşlardır. Ancak nefislerini kırmak için tevbeye müracaat etmişlerdir veya zürriyetlerinden asi olacakları tevbeye irşat (tevbe yolunu göstermek) için, kendi tevbelerinin kabulünü istirham etmişlerdir.

İbrahim ve İsmail Aleyhisselam duâlarına şöyle devam ettiler;

رَبَّنَا وَابْعَثْ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْهُمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِكَ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ **-129**
وَالْحِكْمَةَ وَيُزَكِّيهِمْ اِنَّكَ اَنْتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

رَبَّنَا Ey bizim Rabbimiz, وَابْعَثْ gönder فِيهِمْ onların içinde, arasında رَسُولاً bir Rasûlü, مِنْهُمْ onlardan olucu. يَتْلُوا Okur عَلَيْهِمْ onlara اٰيَاتِكَ senin âyetlerini (tevhid ve nübüvvete delâlet eden alametlerden kendisine vahyedileni onlara okur) وَيُعَلِّمُ ve öğretir هُمُ onlara الْكِتَابَ kitabı (Kur'ân-ı Kerim'i,) وَالْحِكْمَةَ hikmeti, sünneti ve ahkâm-ı şer'iyeyi (şeriatın emir ve yasaklarını.) وَيُزَكِّى Tezkiye eder şirk ve şek şüphe pisliklerinden vesâir günahların kirlerinden tertemiz eder هِمْ onları. اِنَّكَ Muhakkak sen اَنْتَ ancak sen الْعَزِيزُ ziyâde ulu ve kavi (çok kuvvetli)sin ve her şeye galipsin, الْحَكِيمُ ziyâde hikmet sahibisin. Yâni her yaptığın işte ziyâde hatasızlık (doğruluk) ve isabet sahibisin.

Ey Rabbimiz! Onların arasında kendilerinden bir rasûl gönder ki onlara, senin âyetlerini okusun. Onlara kitap (Kur'an,) hikmet (sünnet ve ahkâm-ı şer'iyey)i öğretsin ve onları (bütün pisliklerden) tertemiz etsin. Şüphe yok ki sen ancak sen, Aziz (yegâne galip)sin. Hâkim (her yaptığı yerinde olan)sın.

Kula, kendisini maksuduna kavuşturacak bir delil (yol gösterici) ve mürşit lâzımdır. Şeyhi olmayanın ise şeyhi şeytandır.

وَمَنْ يَرْغَبُ عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهِيمَ اِلَّا مَنْ سَفِهَ نَفْسَهُ وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ فِى **-130**
الدُّنْيَا وَاِنَّهُ فِى الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ

وَمَنْ Kim يَرْغَبُ yüz çevirir عَنْ مِلَّةِ اِبْرٰهِيمَ İbrahim Aleyhisselam'ın milletinden, sünnetinden, tarikatından ve şeriatından ki (o

da İslâm'dır. İbrahim Aleyhisselam'ın dinini terketmez ve ondan yüz çevirmez) اِلَّا مَنْ ancak o kimse yüz çevirir ki سَفِهَ zelil etti, alçak etti نَفْسَهٗ nefsini, kendini. İbrahim Aleyhisselam'ın dininden ancak nefsini alçak eden, kendini bilmeyen yüz çevirir. وَلَقَدِ اصْطَفَيْنَاهُ Nâm-ı Ulûhiyetime yemin olsun ki elbette muhakkak biz, azamet ve şanımızla seçtik هُ onu yâni İbrahim Aleyhisselam'ı.فِى الدُّنْيَا Diğer insanlar arasından onu, nübüvvet (peygamberlik) ve hikmet (sünnet)le mümtaz (seçilmiş) kıldık. وَاِنَّهٗ Ve şüphe yok ki فِى الْاٰخِرَةِ ahirette de لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ elbette salihlerden iyilerdendir.

İbrahim Aleyhisselam'ın milletinden (yolundan, şeriatından) nefsini zelil (alçak,) hakir (düşük) edenden başka kim yüz çevirir? Nâm-ı Ulûhiyetime yemin ederim ki elbette muhakkak biz Azimüşşan, onu dünyada (diğer kullar arasından nübüvvet ve hikmetle) seçtik. Şüphesiz o, ahirette salihler (zümresin)dendir.

Cenab-ı Hak buyuruyor; Biz, O'na (İbrahim Aleyhisselam'a) dünyada güzellik, iyi hâl vermiştik. Şüphesiz ki o, ahirette de salihlerdendir.

اِذْ قَالَ لَهٗ رَبُّهٗٓ اَسْلِمْ ۙ قَالَ اَسْلَمْتُ لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ **131-**

Biz, İbrahim Aleyhisselam'ı ne zaman seçtik? اِذْ قَالَ Dediği vakit لَهٗ ona, رَبُّهٗٓ Rabbi. اَسْلِمْ ۙ "İslâm ol veya dinini Rabbin için halis kıl veya boyun eğ." قَالَ İbrahim Aleyhisselam cevaben dedi ki; اَسْلَمْتُ "Boyun eğdim veya dinimi halis kıldım, لِرَبِّ الْعٰلَمِيْنَ âlemlerin Rabbi için."

Hani o vakit ki Rabbi, O'na; "İslâm ol, (dinini Rabbin için halis kıl, İslam üzerine müstakim ol)" buyurdu. O da; "Âlemlerin Rab-

bine teslim oldum, (dinimi ve ibadetimi ancak O'na tahsis ettim, ayırdım)" dedi.

İbrahim Aleyhisselam, emrolunduğu bu ihlas ve teslimiyeti yerine getirerek sözünde durmuş, kalbini, kendini, çocuğunu ve malını Âllâh-û Teâlâ'ya teslim etmiştir.

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e "İnsanlar içinde Rabbini en iyi bilen kimdir?" diye sorulduğunda; "Kendini en iyi bilendir" buyurdu.

132- وَوَصّٰى بِهَآ اِبْرٰهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَا بَنِيَّ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰى لَكُمُ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ اِلَّا وَاَنْتُمْ مُسْلِمُونَ

وَوَصّٰى Tavsiye etti, (ziyâde vasiyet etti ve emretti.) بِهَآ Zikredilen millet (İslâm dini) ile اِبْرٰهِيمُ İbrahim Aleyhisselam, بَنِيهِ oğullarına. وَيَعْقُوبُ Yakub Aleyhisselam da (hem İbrahim Aleyhisselam, hem de torunu Yakub Aleyhisselam) her ikisi de kendi oğullarına bu dini pek ziyâde tavsiye ettiler. يَا بَنِيَّ Ey oğullarım, اِنَّ اللّٰهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ اصْطَفٰى seçti لَكُمُ sizin için الدِّينَ dini. (Âllâh-û Teâlâ, size bütün dinlerin özü güzidesi (en seçkini) olan İslâm dinini verdi ve sizi onunla amel etmeye muvaffak etti. فَلَا تَمُوتُنَّ Öyleyse sakın ölmeyin اِلَّا وَاَنْتُمْ ancak siz مُسْلِمُونَ Müslüman olduğunuz hâlde ölün. (Ölümünüz ancak İslâm üzere sabit ve dâim üzere olduğunuz hâlde olsun.)

Ve bununla (İslâm diniyle,) İbrahim Aleyhisselam da oğullarına vasiyette bulundu, Yakub Aleyhisselam da. (Her biri dedi ki;) "Ey oğullarım muhakkak Âllâh-û Teâlâ, sizin için (tâbi olacağınız) din-i (mübin-i İslâm'ı) seçti. (Bundan dolayı) siz ancak Müslümanlar olarak ölün."

Âyet-i celilede zikredilen vasiyet hadisesi, Yakub Aleyhisselam Mısır'a girdiğinde olmuştur. Oranın ahalisini puta tapar bir hâlde görmüş ve bunun üzerine oğullarına, İslâm'da sebat etmelerini vasiyet etmiştir.

Zira onların, İslâm'ın dışında bir halde ölmeleri hayırsız bir ölümdür ve said (iyi kişilerin) ölümü değildir. Yakub Aleyhisselam, böyle bir ölümün onların başına gelmemesini istemiştir.

Rivâyete göre Yakub Aleyhisselam, 147 sene yaşamıştır.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ, yahudilerin yalan iddialarını reddetmek üzere şöyle buyuruyor.

133- اَمْ كُنْتُمْ شُهَدَآءَ اِذْ حَضَرَ يَعْقُوبَ الْمَوْتُ ۙ اِذْ قَالَ لِبَنِيهِ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ بَعْدِىْ ۖ قَالُوا نَعْبُدُ اِلٰهَكَ وَاِلٰهَ اٰبَآئِكَ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ اِلٰهًا وَاحِدًا ۚ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

اَمْ كُنْتُمْ Yoksa siz oldunuz mu شُهَدَآءَ şahitler? (Ey yahudiler yoksa siz, Yakub Aleyhisselam'ın yanında hazır mıydınız,) اِذْ حَضَرَ hazır olduğu, (geldiği) vakitte يَعْقُوبَ Yakub Aleyhisselam'a الْمَوْتُ ۙ ölüm? Yakub Aleyhisselam'a ölüm geldiği vakit, اِذْ قَالَ dediği vakit لِبَنِيهِ oğullarına. مَا (Ne şeye?) تَعْبُدُونَ İbadet edeceksiniz, (kimden sonra?) مِنْ بَعْدِىْ Benden, (ölümümden) sonra. قَالُوا Dediler, (oğulları da dediler ki;) نَعْبُدُ İbadet edeceğiz اِلٰهَكَ senin İlâhına, وَاِلٰهَ اٰبَآئِكَ babalarının İlâhına. اِبْرٰهِيمَ İbrahim Aleyhisselam, وَاِسْمٰعِيلَ İsmail Aleyhisselam, وَاِسْحٰقَ ve İshak Aleyhisselam babalarının İlâhından bedel, اِلٰهًا İlâha ibadet ederiz. Öyle İlâh ki وَاحِدًا ۚ tek olucu, (bir olan Âllâh-û Teâlâ'ya ibadet edeceğiz.) وَنَحْنُ Hâlbuki biz لَهُ ancak O'na, (o tek olan İlâha) مُسْلِمُونَ itâat edicileriz, boyun eğicileriz ve ibadetimizi sadece O'na halis kılıcılarız.

(Ey yahudiler!) Yoksa siz, Yakub Aleyhisselam'a ölüm geldiği zaman (orada) hazır mıydınız? (Hayır değildiniz.) Bir vakit ki o (Yakub Aleyhisselam,) oğullarına; "Ben(im ölümüm)den sonra neye ibadet edeceksiniz?" dedi. Onlar da; "Senin ilâhına ve babaların İbrahim, İsmail, İshak (Sallâllâhû Aleyhim Ecmâin'in) ilâhına ibadet edeceğiz ki, o bir tek ilâhtır ve biz ancak O'na Müslim (boyun eğici)leriz" dediler.

Âyet-i kerimede işaret edilen bir husus; Yakub Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam'ın oğludur. İshak onun babasıdır. İsmail Aleyhisselam ise babası değil ki. İsmail Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam ile kardeştir. İsmail Aleyhisselam, Yakub Aleyhisselam'ın amcasıdır. Kur'an-ı Kerim, burada amcayı baba olarak tayin etmiş. Kur'an-ı Kerim'in lisanında amcaya, baba ıtlâk edilmiştir. Azer, İbrahim Aleyhisselam'ın babası değil amcasıdır. Babası Taruh olup, İbrahim Aleyhisselam küçük çocuk yaşında iken vefat ettiğinden, amcası Azer de üvey babası olduğundan Azer amcasına, Azer babası denilmiştir.

Bir hadis-i şerifte Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Kişinin amcası, babası gibidir."

134- تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ وَلَا تُسْئَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ

تِلْكَ İşte o (ümmet) yâni İbrahim Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam oğlu Yakub Aleyhisselam ve Müslüman olan torunları, أُمَّةٌ bir ümmet (bir cemaat)tir ki قَدْ خَلَتْ muhakkak geçti, (ölerek dünyadan göçtüler.) لَهَا O ümmet içindir مَا o şey ki كَسَبَتْ kazandı. (Onların kazandığı ameller ancak kendilerine aittir.) وَلَكُمْ Ve sizin içindir (size aittir) مَا o şey ki كَسَبْتُمْ siz kazandınız. وَلَا تُسْئَلُونَ Ve

siz sual olunmaz (sorulmaz, mes'ul tutulmaz)sınız عَمَّـا öyle şey (ameller)den ki كَانُوا oldular يَعْمَلُونَ amel eder. Onların amellerinden sorulacak değilsiniz.

Onlar bir ümmetti (gelip) geçti. (O ümmetlerin) kazandıkları kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir. Ve siz, onların yapmış olduklarından sorumlu olacak değilsiniz.

135- وَقَالُوا كُونُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى تَهْتَدُوا قُلْ بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

وَقَالُوا Ve dediler, yahudi ve nasârадan her birerleri dediler. كُونُوا "Olunuz هُودًا yahudiler". Yâni yahudiler, Müslümanları yahudiliğe davet ederek dediler. اَوْ نَصَارٰى Yahut hıristiyanlar olunuz ki تَهْتَدُوا hidâyet bulmuş olursunuz. Hıristiyanlar da yahudiler gibi, Mü'minleri kendi dinlerine davet ederek, "Hıristiyan olun dediler." Ve böylece her millet, kendini hidâyette zannederek; 'Siz de bizim gibi olursanız ancak doğru yola kavuşabilirsiniz" dediler. قُلْ Söyle (ya Muhammed! Sana böyle diyenleri reddetmek üzere onlara de ki; "Biz, sizin dediğiniz gibi olamayız.") بَلْ مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ Bilakis İbrahim Aleyhisselam'ın milleti oluruz yâni onun dinine uyarız.حَنِيفًا (Yahudiyet ve nasrâniyet gibi bütün bâtıl dinlerden) hak dine meyledici olduğu halde وَمَا كَانَ ve olmadığı halde مِنَ الْمُشْرِكِينَ müşriklerden, Âllâh'a ortak koşanlardan değildir.

Ve yahudilerle hıristiyanlar, (Müslüman'lara) dediler ki; "Yahudiler veya hıristiyanlar olunuz ki doğru yolu bulasınız."

(Habibim! Onları reddetmek üzere) de ki; (Biz, sizin dediğiniz gibi olamayız.) Bilakis bütün bâtıl dinlerden, hak dine meyledi-

ci olan İbrahim Aleyhisselam'ın milleti (onun dininin ehli) oluruz. Hâlbuki O (İbrahim Aleyhisselam,) müşrik (Âllâh'a ortak koşucu-lardan) değildi.

136- قُولُوا اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْنَا وَمَآ اُنْزِلَ اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَآ اُوتِىَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَمَآ اُوتِىَ النَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ

قُولُوا Deyin اٰمَنَّا biz imân ettik (inandık.) (Kime?) بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya. وَمَآ O şeye ki اُنْزِلَ indirildi اِلَيْنَا bize, indirilmiş olan Kur'an-ı Kerim'e. وَمَآ O şeye ki اُنْزِلَ indirildi اِلٰٓى اِبْرٰهِيمَ İbrahim Aleyhisselam'a. Daha وَاِسْمٰعِيلَ İsmail Aleyhisselam'a. Daha وَاِسْحٰقَ İshak Aleyhisselam'a. Daha وَيَعْقُوبَ Yakub Aleyhisselam'a. Daha وَالْاَسْبَاطِ torunlarına, onların çocuklarına. وَمَآ O şeye ki اُوتِىَ verildi مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam'a. Daha, وَعِيسٰى İsâ Aleyhisselam'a. Yâni Mûsâ Aleyhisselam'a verilen Tevrat'a ve İsâ Aleyhisselam'a veri-len İncil'e de inandık deyin. وَمَآ O şeylere ki اُوتِىَ verildi. (Kimle-re?) النَّبِيُّونَ Nebiler, Kur'an-ı Kerim'de zikrolunan veya olunmayan bütün peygamberler. مِنْ رَبِّهِمْ Rableri tarafından (bütün peygam-berlere verilmiş olan) kitaplara ve mucizelere de inandık. لَا نُفَرِّقُ Ayırmadığımız halde بَيْنَ اَحَدٍ hiç birinin arasını مِنْهُمْ onlardan. وَنَحْنُ Hâlbuki biz لَهُ ancak O'na (Âllâh-û Teâlâ'ya) مُسْلِمُونَ tes-lim-i nefs edicileriz, boyun eğicileriz ve ibadetlerimizi O'na halis kılıcılarız. Biz yahudi ve nasâranın yaptığı gibi peygamberlerden bazısına inanıp, bazısını inkâr etmeyiz. Bilakis imân ve tasdik-te hiçbirinin arasını ayırmayarak hepsine inanırız. Ve biz ancak bu peygamberleri gönderen ve onlara bu kitapları indiren Âllâh-û

Teâlâ'ya, boyun eğici ve bütün ibadetlerimizi ancak O'na tahsis edici (ayırıcı)larız deyin.

Ey Müminler! Deyin ki; "Biz, Âllâh-û Teâlâ'ya ve bize indirilen (Kur'an-ı Kerim)e ve İbrahim Aleyhisselam, İsmail Aleyhisselam, İshak Aleyhisselam, Yakub Aleyhisselam ve esbat (onların Mü'min olan çocukların)a indirilmiş (sahifeler)e ve Mûsâ ile İsâ Aleyhisselam'a verilen (Tevrat ve İncil)e ve (bütün) peygamberlere, Rableri tarafından verilmiş olan şeyler (kitap ve âyetler)e imân ettik, biz onlardan hiç birinin arasını ayırmayız ve biz Âllâh-û Teâlâ'ya, Müslim (teslim olucu)larız."

Ehl-i kitap, Tevrat'ı İbranice okurlar ve Ehl-i İslâm'a, onu, Arapça tefsir ederlerdi. O zaman efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; Ehl-i kitabı ne tasdik edin (doğrulayın,) ne de tekzip edin (yalanlayın) ve "Biz Âllâh'a, bize indirilene inandık deyin" buyurdu.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor, "Tevrat'a, Zebur'a ve İncil'e inanın! Ama Kur'an sizi kaplasın" yâni size yetsin.

Âllâh-û Teâlâ, hak yolu gösterdikten sonra o yol üzere imân edenlerin, hidâyete kavuşacaklarını beyan ile şöyle buyuruyor.

137- فَاِنْ اٰمَنُوا بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ بِهٖ فَقَدِ اهْتَدَوْا ۚ وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا هُمْ فِىْ شِقَاقٍ ۚ فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ ۚ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

فَاِنْ اٰمَنُوا Eğer imân ederlerse (eğer yahudi ve hıristiyanlar inanırlarsa) بِمِثْلِ مَآ اٰمَنْتُمْ sizin inandığınız gibi بِهٖ O'na (Âllâh'a.) فَقَدِ اهْتَدَوْا Muhakkak hidâyete ermiş olurlar. وَاِنْ تَوَلَّوْا Eğer i'raz ederlerse, anlatılan şekilde imân etmekten yüz çevirirlerse فَاِنَّمَا هُمْ an-

cak onlar فِى شِقَاقٍ büyük bir şikak (Âllâh'a karşı muhalefet) içindedirler (ve Hak'tan çok uzaktırlar.) فَسَيَكْفِى Muhakkak kâfi gelecek (yetecek)tir كَ sana. Kime karşı? هُمُ Onlara (yahudi ve nasâranın hile ve muhalefetlerine) karşı, اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. وَهُوَ Zira O Âllâh-û Teâlâ, السَّمِيعُ ziyâde işiticidir (onların konuştuklarını ve senin onları davet için söylediğin sözleri tam mânâsıyla işitendir.) الْعَلِيمُ Ziyâde bilicidir onların gizlediği haset ve kini. Senin, Din-i Mübin-i İslâm'ın galip olması hususundaki niyetlerini hakkıyla bilendir. Onlara gereken cezayı verecek ve seni maksadına ulaştıracaktır.

Eğer onlar, sizin O'na (Âllâh'a) imân ettiğiniz gibi imân ederlerse muhakkak hidâyete ermiş olurlar ve eğer yüz çeviririlerse şüphe yok ki onlar, (Âllâh'a karşı) büyük bir muhalefet (ayrılık) içindedirler. O halde Âllâh-û Tealâ, onlara karşı sana yetecektir. Ve O, ziyâde işitici ziyâde bilicidir.

Ya Muhammed, Âllâh sana, senin namına onlara yeter. Âllâh, onların kavillerini işitir ve hallerini bilir.

Gerçekten O'nun namına Cenâb-ı Hak, kâfirlere yetmişti. Yahudilerden Ben-i Kurayza oğullarının bir kısmının esir edilmesi, bir kısmının da öldürülmesiyle, Ben-i Nadiroğullarının ise vatanlarından çıkarılıp Şam'a sürülmesiyle, Necran hıristiyanlarının üzerine de cizye vurulup zelil (alçak) düşürülmesiyle yerine getirmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ashabına hitaben; "Eğer onlar, sizin inandığınız gibi inanırlarsa muhakkak hidâyete ermiş olurlar. Eğer yüz çeviririlerse ancak onlar, Hak'tan büyük bir ayrılık içindedirler (ve hidayetten de uzaktırlar.") buyuruyor.

İbn-i Ebi Hatim şöyle anlatıyor. Nâfi İbn-i Nuaym; "Bazı hali-

fe (elçi)ler bana, Osman Radıyâllâhû Anh'ın mushafını getirdiler" dedi. Bunun üzerine ben, kendisine; "İnsanların dediğine göre, Osman Radıyâllâhû Anh şehit edildiğinde mushafı kucağındaymış. Kanı, فَسَيَكْفِيكَهُمُ اللّٰهُ وَهُوَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ âyetinin üstüne düşmüş" dedim. O zaman Nâfi Radıyâllâhû Anh; "Gözlerim bu âyetin üzerinde, O'nun kurumuş kanını gördü" buyurdu.

138- صِبْغَةَ اللّٰهِ وَمَنْ اَحْسَنُ مِنَ اللّٰهِ صِبْغَةً وَنَحْنُ لَهُ عَابِدُونَ

(Ey Müminler! Deyin ki biz, Âllâh'a imân ettik.) صِبْغَةَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ da bizi boyasıyla boyadı (temizlemesiyle temizledi.) وَمَنْ Kim اَحْسَنُ daha güzeldir مِنَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'dan? Ne cihetinden? صِبْغَةً Boya cihetinden, (paklama ve temizleme bakımından Âllâh-û Teâlâ'dan daha güzel yoktur.) وَنَحْنُ Ve bizler لَهُ ancak O'na عَابِدُونَ ibadet edicileriz.

(Ey Mü'minler! Deyin ki biz, Âllâh'a imân ettik. O da bizi) Âllâh'ın boyası (ile boyadı. Bizi, imânı ve hakkı kabul etme kabiliyeti üzerine yarattı.) Boya bakımından Âllâh-û Teâlâ'dan daha güzel olan kimdir? (O halde başka boyaya, vaftize lüzum yoktur.) Ve biz ancak O'na ibadet (kulluk) edicileriz.

Âyet-i celilede geçen "Sıbgatullah" (Âllâh'ın boyasın)dan murad; Fıtratullah'dır. Âllâh'ın fıtratı ise insanların ilk yaratılırken, İslâm kabiliyeti üzerine yaratmasıdır.

"Sıbga" imân mânâsına gelmektedir. Zira boya, elbisenin içine işlediği gibi imân da kalbe işlediğinden boyaya benzetilmiştir.

Hıristiyanlar da yeni doğan çocuklarını, yedinci gün kiliselerinde sakladıkları "Mâmûdiye" isimli "Vaftiz" denilen sarı boyalı bir suya daldırırlardı. Bu, onlarca sünnet makamına kâim bir temiz-

leme ve boyama muamelesidir. Bunu yaptıklarında çocuğun tam mânâsıyla hıristiyan olduğuna ve temizlendiğine inanırlardı. Onlar böyle yapmakla bütün insanlara; "Siz de böyle yapın ki asıl dinle dindar olasınız" demiş oluyorlardı.

قُلْ اَتُحَآجُّونَنَا فِى اللّٰهِ وَهُوَ رَبُّنَا وَرَبُّكُمْ ۚ وَلَنَآ اَعْمَالُنَا وَلَكُمْ اَعْمَالُكُمْ ۚ وَنَحْنُ لَهُ مُخْلِصُونَ ۙ -139

قُلْ (Ey Habibim) Söyle! Âllâh-û Teâlâ'nın dini hususunda sizinle mücadele edenlere de ki; اَتُحَآجُّونَنَا Mücadele mi ediyorsunuz bizimle, فِى اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ hakkında (O'nun dini hakkında?) وَهُوَ Hâlbuki O (Âllâh-û Teâlâ) kimdir? رَبُّنَا Bizim Rabbimizdir, وَرَبُّكُمْ ۚ sizin de Rabbinizdir. وَلَنَآ Ve bizim içindir; اَعْمَالُنَا bizim amellerimiz, O'nun emrine muvafık (uygun) olan güzel amellerimizin mükâfatı bize aittir. وَلَكُمْ Ve sizin içindir; اَعْمَالُكُمْ ۚ sizin amelleriniz, O'nun hükmüne muhalif (ters) olan kötü amellerinizin cezası da size aittir. وَنَحْنُ Ve biz لَهُ ancak O Âllâh-û Teâlâ'ya مُخْلِصُونَ ۙ ihlas edicileriz, (yaptığımız amellerde O'na kimseyi ortak koşmayız).

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, yahudi ve hıristiyanlara de ki; (Arap'dan bir peygamber gönderdi diye) Âllâh-û Teâlâ'nın hakkında bizimle mi mücadele ediyorsun? Hâlbuki O Âllâh-û Teâlâ, hem bizim hem de sizin Rabbinizdir. (Hepimiz, O'nun kulları olmakta müşterekiz. Rahmetini dilediği kuluna verir.) Bizim amellerimiz(in mükâfatı) bize, sizin amelleriniz(in cezası) ise size aittir. Ve biz (o amellerimizde) ancak O'na, (Âllâh-û Teâlâ'ya) ihlas edicileriz.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Cibril-i Emin'e. "İhlasın ne olduğunu sordum" O dedi ki; "Ben de onu Rabb'ül İz-

zet'e sordum" şöyle buyurdu. "İhlas, Benim sırlarımdan bir sırdır ki onu, kullarımdan sevdiğimin kalbine emanet ederim."

"Bir kişi gazaya çıksa hem ganimet almayı, hem de anılmayı istese onun için ne vardır?' diye Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem sordular. Buyurdular ki; "Onun için hiçbir şey yoktur. Çünkü Âllâh-û Teâlâ, ancak kendisine ait olan ve kendi rızası için yapılan ameli kabul eder."

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, "Her kim, kırk gün Âllâh için ibadetlerini halis yaparsa, hikmet pınarları diline fışkırır (hep hikmetli ve güzel sözler konuşur") buyurdu.

İhlas; Âllâh'ın dininde O'na ortak koşmaman ve O'nun için yaptığın amellerde kimseye gösteriş yapmamandır.

Şeriatın üç cüzü (temel direği) vardır. Bunlar da ilim, amel ve ihlastan ibarettir. Bu üç cüzden herhangi biri gerçekleşmedikçe, şeriat gerçekleşmez.

140- اَمْ تَقُولُونَ اِنَّ اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطَ كَانُوا هُودًا اَوْ نَصَارٰى قُلْ ءَاَنْتُمْ اَعْلَمُ اَمِ اللّٰهُ وَمَنْ اَظْلَمُ مِمَّنْ كَتَمَ شَهَادَةً عِنْدَهُ مِنَ اللّٰهِ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

اَمْ تَقُولُونَ Yoksa diyor musunuz? اِنَّ اِبْرٰهِيمَ Muhakkak İbrahim Aleyhisselam, وَاِسْمٰعِيلَ İsmail Aleyhisselam, وَاِسْحٰقَ İshak Aleyhisselam, وَيَعْقُوبَ ve Yakub Aleyhisselam, وَالْاَسْبَاطَ torunlar (Yakub Aleyhisselam'ın torunları كَانُوا idiler.) Ne idiler? هُودًا Yahudiler اَوْ نَصَارٰى yahut nasrâni (hıristiyan)lar. قُلْ Ey Habibim Sallâlâhû Aleyhivessellem söyle ki; ءَاَنْتُمْ Siz mi اَعْلَمُ daha iyi bilicisiniz (onların hangi din üzere olduklarını, siz mi daha iyi biliyorsunuz?) اَمِ اللّٰهُ Yoksa Âllâh-û Teâlâ mı (daha iyi bilicidir?) وَمَنْ Kim اَظْلَمُ daha

zalimdir, مِمَّنْ öyle bir kimseden ki كَتَمَ gizledi شَهَادَةً şehâdeti, şahitliği? Öyle şahitlik ki عِنْدَهُ o kişinin yanındadır, مِنَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'dan kendisine ulaşıcıdır. Tevrat ve İncil'de İbrahim Aleyhisselam ve oğullarının yahudi ve hıristiyan olmayıp hanif ve Müslim oldukları zikredildikten ve Âllâh'ın bu şehâdeti, onlara ulaştıktan sonra bunu gizleyenden daha zalim kimse olamaz. وَمَا اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ olmadı, nedir olmadı? بِغَافِلٍ Asla gafil (habersiz) عَمَّا o şeylerden ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz. Peygamberleri yalanlamak ve Âllâh'ın şehâdetini gizlemek gibi bütün kötü amellerinizi, Âllâh-û Teâlâ en geniş şekilde bilmektedir. Ve sizi en şiddetli azaba çarptıracaktır.

(Ey yahudi ve hıristiyanlar! İki işten hangisini yapıyorsunuz? Bulunduğunuz yolun hak olduğuna delil getirerek bizimle mücadeleye mi kalkışıyorsunuz? Yoksa (peygamberlere iftira ederek) muhakkak İbrahim, İsmail, İshak, Yakub ve torunları yahudi ve hıristiyanlardı mı diyorsunuz? Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivesselem. Sen, onlara de ki; "(Onların dinini) siz mi daha iyi bilicisiniz yoksa Âllâh-û Teâlâ mı? Âllâh-û Teâlâ tarafından (bilinip) kendi yanında bulunan bir şahitliği, (insanlardan) gizleyenden daha zalim kim olabilir? Ve Âllâh-û Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan gafil, habersiz değildir."

Âllâh-û Teâlâ'nın haber verdiği bir meseleyi inkâr ettiklerinden ve Âllâh-û Teâlâ'ya iftira etmeye cesaret gösterdiklerinden dolayı, onlardan daha zalim kimse yoktur.

141- تِلْكَ أُمَّةٌ قَدْ خَلَتْ ۖ لَهَا مَا كَسَبَتْ وَلَكُمْ مَا كَسَبْتُمْ ۖ وَلَا تُسْأَلُونَ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۝

تِلْكَ İşte o (ümmet) yâni İbrahim, İsmail, İshâk, Yakub Aleyhis-

selam ve Müslüman olan torunları أُمَّةٌ bir ümmet (bir cemaat)tır ki قَدْ خَلَتْ muhakkak geçti (ölerek dünyadan göçtüler.) لَهَا Ancak o ümmet içindir مَا o şey ki كَسَبَتْ kazandı. (Onların kazandığı ameller ancak kendilerine aittir). وَلَكُمْ Ve sizin içindir, (size aittir) مَا o şey ki كَسَبْتُمْ kazandınız. وَلَا تُسْـَٔلُونَ Ve size sual olunmayacak (sorumlu tutulmayacak)sınız عَمَّا o şeylerden ki كَانُوا oldular يَعْمَلُونَ amel eder işler.

Onlar bir ümmetti (gelip) geçti. (O ümmetlerin) kazandıkları kendilerinin, sizin kazandığınız da sizindir. Ve siz, onların yapmış olduklarından sorumlu da değilsiniz.

Bu âyet-i celile ile yahudileri babalarıyla iftihar etmek ve amellerine güvenmekten son derece men etmek için, aynen tekrar edilmiştir.

Yarın ahiret gününde insana fayda verecek, ihlasla (sadece Âllâh rızası için) yaptığı salih (iyi) amellerdir. Zira Âllâh-û Teâlâ, ancak onları kabul eder.

Cenâb-ı Hak, kıblenin Beyt-i Mukaddes'ten, Kâbe-i Muazzama'ya döndürülmesini, yahudi milletinin Din-i Mübin-i İslâm aleyhine konuşmaya sebep yapacaklarını ve onlara karşı cevabını beyan etmek üzere buyuruyor.

142- سَيَقُولُ السُّفَهَآءُ مِنَ النَّاسِ مَا وَلَّيٰهُمْ عَنْ قِبْلَتِهِمُ الَّتِى كَانُوا عَلَيْهَا ۟ قُلْ لِلّٰهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ

سَيَقُولُ Yakında diyecek السُّفَهَآءُ sefihler yâni akılları kıt, cahil kişiler مِنَ النَّاسِ insanlardan. مَا Ne şey وَلَّىٰ çevirdi هُمْ onları? Yâni Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem ve ümmetini çeviren

nedir عَنْ قِبْلَتِهِمُ kıblelerinden? الَّتِى Öyle kıbleleri ki كَانُوا idiler عَلَيْهَا onun üzerine. "Evvelce yöneldikleri kıble olan Beyt-i Mukaddes'ten, Kâbe-i Muazzama'ya onları ne döndürdü?" diyecekler. قُلْ Ey Habibim söyle ki; لِلّٰهِ Âllâh-û Teâlâ içindir, الْمَشْرِقُ meşrik (doğu,) وَالْمَغْرِبُ mağrib (batı.) Hâsılı bütün küre-i arz, mülk ve tasarruf (sahip olma ve idare) bakımından ancak Âllâh-û Teâlâ'ya aittir. Hiçbir mekân kendi başına kıble olmaya lâyık değildir. Ancak Âllâh-û Teâlâ'nın tayin ettiği, tayin etmesiyle olur. يَهْدِى (Âllâh-û Teâlâ) hidâyet eder (ulaştırır) مَنْ o kimseyi ki يَشَآءُ diliyor, hidâyet etmek istediği kişiyi kavuşturur اِلٰى صِرَاطٍ bir yola. Öyle yol ki مُسْتَقِيمٍ dosdoğru. O yol da Âllâh-û Teâlâ katında muteber olan Dîn-i Mübin-i İslâm'a girip, onun emrettiği taraf olan Kâbe'ye yönelmektir.

İnsanlar (yahudi ve müşrikler)den bir takım sefih (cahil)ler, yakında; "Onları (Muhammed Aleyhisselam ve ümmetini, namazda kıble edinip) üzerinde bulundukları (eski) kıblelerinden (Beyt-i Makdis'ten) çeviren (sebep) nedir?" diyecekler. (Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem. Sen, o süfehâya) söyle ki; "(Meşrik) doğu ve mağrib (batısıyla bütün küre-i arz,) Âllâh-û Azimüşşân'ındır. O, dilediğini dosdoğru bir yola hidâyet eder (kavuşturur.)

Rasûlullah Sallâllâhû Aleyhivessellem, Medine'ye hicret ettikten sonra 16 veya 17 ay kadar Beyt-i Mukaddes'e, (Kudüs'te bulunan bugünkü Mescid-i Aksa'ya) doğru namaz kıldı. Ancak kıblenin Kâbe'ye döndürülmesi arzu ediliyordu. Bu hususta Âllâh-û Teâlâ; "Biz, senin (vahiy bekleyerek) yüzünü çok kere semâya çevirdiğini muhakkak görüyoruz. Elbette biz, seni razı olacağın

kıbleye muhakkak döndüreceğiz, hemen yüzünü (namazda) Mescid-i Haram tarafına çevir" buyurdu.

Kur'an'da ilk nesih olan bu âyet-i kerimedir.

Âllâh-û Teâlâ, kıblenin Kâbe'ye döndürüldüğünü beyan edip, Kâbe'nin kıble oluşunun ümmet hakkında büyük bir nimet olduğunu işaret ettikten sonra, Ümmet-i Muhammedi "Ümmet-i Vasat" olmakla vasıflayarak, gelmiş geçmiş ümmetlerin en hayırlısı olduğunu açıklamak üzere buyuruyor;

143- وَكَذٰلِكَ جَعَلْنَاكُمْ اُمَّةً وَسَطًا لِتَكُونُوا شُهَدَآءَ عَلَى النَّاسِ وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ۗ وَمَا جَعَلْنَا الْقِبْلَةَ الَّتِى كُنْتَ عَلَيْهَآ اِلَّا لِنَعْلَمَ مَنْ يَتَّبِعُ الرَّسُولَ مِمَّنْ يَنْقَلِبُ عَلٰى عَقِبَيْهِ ۗ وَاِنْ كَانَتْ لَكَبِيرَةً اِلَّا عَلَى الَّذِينَ هَدَى اللّٰهُ ۗ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُضِيعَ اِيمَانَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ

وَكَذٰلِكَ İşte böylece, sizi sırât-ı müstekîme (dosdoğru yola) hidâyet ettiğimiz gibi, جَعَلْنَا kıldık كُمْ sizi اُمَّةً bir ümmet وَسَطًا vasat; orta, hayırlı, âdil (adaletli, doğru) ve seçkin bir ümmet yaptık. لِتَكُونُوا Olmanız için شُهَدَآءَ şahitler عَلَى النَّاسِ insanlar üzerine. Kıyamet günü, diğer ümmetler üzerine وَيَكُونَ olması için الرَّسُولُ bu Rasûl, bu peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem عَلَيْكُمْ sizin üzerinize شَهِيدًا ۗ tam bir şahit. وَمَا جَعَلْنَا Biz kılmadık (yapmadık) الْقِبْلَةَ o kıbleyi, şu anda yöneldiğin Kâbe'yi. الَّتِى Öyle bir cihet (yön) ki كُنْتَ sen bulunuyordun عَلَيْهَآ onun üzerine, senin evvelce (Mekke'deyken) kendisine yöneldiğin Kâbe'yi yine kıble yaparak, seni oraya tekrar hiçbir sebeple döndürmedik. اِلَّا لِنَعْلَمَ Ancak bilelim (ayırt edelim) için مَنْ o kimseyi ki يَتَّبِعُ tâbi oluyor الرَّسُولَ o

Rasûl'e, sana uyanları ayırt edelim için. مِمَّنْ Ol bir kimseden ki يَنْقَلِبُ dönecek عَلٰى عَقِبَيْهِ iki ökçesi üzerine, (gerisin geriye eski küfrüne.) Yâni biz, kıbleyi Mescid-i Aksa'dan Mescid-i Haram'a döndürmeyi, peygambere kimin uyup uymayacağını bilelim diye yaptık. Ancak bu, herkes tarafından bilinsin içindir. Yoksa her şey meydana gelmeden evvel de Cenâb-ı Hak'kın malûmudur. وَاِنْ كَانَتْ Gerçi muhakkak o (kıblenin bu şekilde döndürülmesi) oldu لَكَبِيرَةً elbette çok büyük. Yâni kıblenin tekrar Beytullah'a döndürülmesi elbette çok ağır ve zor gelir. اِلَّا عَلَى الَّذِينَ Ancak o kişiler üzerine (ağır gelmez ki) هَدَى hidâyet etti. Kendilerini doğru yola kavuşturdu اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. Yâni bu iş ancak Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e ittibâda sabit ve sadık olanlara ağır gelmez. وَمَا كَانَ Ve olmadı اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, لِيُضِيعَ zayi edecek اِيمَانَكُمْ imânınızı. Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in bütün getirdiklerine inanmanızı veya imânınızın nişanı olarak eski kıbleye doğru kıldığınız namazlarınızı, Âllâh-û Teâlâ zayi edecek (kaybedecek) değildir. اِنَّ اللّٰهَ Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, بِالنَّاسِ insanları لَرَؤُفٌ elbette çok esirgeyicidir, رَحِيمٌ pek ziyâde şefkatli ve merhametlidir.

(Ey Ümmet-i Muhammed,) kıyamet günü işte böylece sizin insanlar üzerinde şahit olmanız, Rasûl'ün de sizin üzerinizde bir şahit olması için sizi, orta (dengeli) bir millet kıldı. Senin arzulayıp da şu anda üzerinde bulunduğun kıbleyi (Kâbe'yi,) biz ancak peygambere uyanı, ökçesi üzerinde geri dönenden (münafıktan) ayırt etmemiz için kıble yaptık. Bu şekilde kıblenin (Kudüs'ten Kâbe'ye) çevrilmesi, Âllâh'ın yol gösterdiği kimselerden başkasına elbette ağır gelir. Âllâh, sizin imânınızı asla zâyi edecek değildir.

Şüphesiz Âllâh, insanlara (her şeye rağmen) şefkatli ve merhametlidir.

Bu âyet-i celile, yahudilerin reisleri hakkında inmiştir. Şöyle ki onlar, Muaz İbn-i Cebel Radıyâllâhû Anh'a. "Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, bizim kıblemizi, bize olan hasedinden dolayı terk etti. Şüphesiz bizim kıblemiz peygamberlerin kıblesidir ve Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem muhakkak bizim insanların en doğrusu ve en hayırlısı olduğumuzu bilmektedir" dediler. Muaz Radıyâllâhû Anh da "Asıl hak ve adalet üzere olan biziz." Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, bu âyeti indirerek Muaz Radıyâllâhû Anh'ı tasdik etti.

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem, "Herhangi bir Müslüman hakkında dört (Mü'min) kişi hayırla şehadet (şahitlik) ederse Âllâh-û Teâlâ, o kişiyi cennete girdirir" buyurdu.

Biz; "Üç kişi şehadet ederse de böyle mi?" diye sorduk. Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Üç kişi şehadet ederse de böyledir" buyurdu. Sonra "İki kişi şehadet ederse de böyle midir?" dedik. Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem, "İki kişi şehadet ederse de böyledir" buyurdu.

Âllâh-û Teâlâ, kıblenin döndürülmesindeki hikmeti açıkladıktan sonra, bunun Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in arzusuna da uygun olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

144- قَدْ نَرٰى تَقَلُّبَ وَجْهِكَ فِى السَّمَآءِ ۚ فَلَنُوَلِّيَنَّكَ قِبْلَةً تَرْضٰىهَا ۪ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۭ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهٗ ۭ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتٰبَ لَيَعْلَمُوْنَ اَنَّهُ الْحَقُّ مِنْ رَّبِّهِمْ ۭ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا يَعْمَلُوْنَ

قَدْ نَرٰى Muhakkak biz, görüyoruz تَقَلُّبَ وَجْهِكَ yüzünün takallübünü (çevrilmesini)فِى السَّمَآءِ semâya. Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, kıblenin değiştirilmesi hususunda vahiy getirecek Cibril- i Emin'i gözlemek için, yüzünü semâya doğru çok kere döndürdüğünü görüyoruz. Burada فِى ile mânâsındadır. فَلَنُوَلِّيَنَّ Elbette, muhakkak şimdi döndürüyoruz كَ seni, قِبْلَةً bir kıbleye ki تَرْضٰى razı olursun (seversin) هَا onu. فَوَلِّ Artık hemen çevir وَجْهَكَ yüzünü. Hangi tarafa? شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mescid-i Haram tarafına, kendisinde her türlü taşkınlık ve çirkin işin yapılması haram, (yasak) kılınmış olan Kâbe-i Muazzama'ya doğru. وَحَيْثُ مَا Her nerede كُنْتُمْ olduysanız, ey Mü'minler! Siz nerede bulunursanız bulunun namaz kılmak istediğiniz zaman, فَوَلُّوا hemen çevirin وُجُوهَكُمْ yüzlerinizi شَطْرَهُ onun tarafına (Mescid-i Haram'a doğru.) وَإِنَّ الَّذِينَ Muhakkak o kimseler ki أُوتُوا verildiler الْكِتَابَ kitaba, kendilerine kitap verilen yahudi ve hıristiyanlar لَيَعْلَمُونَ elbette bilirler, أَنَّهُ şüphesiz o kıblenin Kâbe-i Muazzama'ya çevrilmesi, الْحَقُّ haktır (gerçektir) مِنْ رَبِّهِمْ Rableri tarafından. وَمَا اللهُ Ve Âllâh-û Teâlâ değildir بِغَافِلٍ asla gafil (habersiz) عَمَّا o şeylerden ki يَعْمَلُونَ işliyorlar. Âllâh-û Teâlâ, Mü'min, kâfir herkesin yaptığından ve yapacağından asla gafil değildir.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Biz, senin yüzünün göğe doğru çevrilmekte olduğunu (gökten haber beklediğini) görüyoruz. Hemen seni hoşlanacağın bir kıbleye döndürüyoruz. Yüzünü (namazda) artık Mescid-i Haram tarafına çevir. (Ey Müslümanlar!) Siz de nerede olursanız olun, (namazda) yüzlerinizi o tarafa çevirin. Şüphe yok ki ehl-i kitap, onun gerçek olduğunu çok iyi bilirler. Âllâh, onların yapmakta olduklarından habersiz değildir.

Âllâh-û Teâlâ, ehli kitabın kıblenin çevrilmesinin hak olduğunu bildiklerini beyan buyurduktan sonra, onların bu direniş halinin inattan ibaret olduğuna ve Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e asla uymayacaklarına işaretle şöyle buyuruyor.

145- وَلَئِنْ اَتَيْتَ الَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتَابَ بِكُلِّ اٰيَةٍ مَا تَبِعُوْا قِبْلَتَكَ ۚ وَمَآ اَنْتَ بِتَابِعٍ قِبْلَتَهُمْ ۚ وَمَا بَعْضُهُمْ بِتَابِعٍ قِبْلَةَ بَعْضٍ ۭ وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ اَهْوَاۗءَهُمْ مِّنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۙ اِنَّكَ اِذًا لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ

وَلَئِنْ اَتَيْتَ Yemin olsun ki eğer getirsen de الَّذِيْنَ o kimselere ki اُوْتُوا verildiler الْكِتَابَ kitaba, kendilerine kitap verilenlere her türlü mucizeyi getirsen, بِكُلِّ اٰيَةٍ her bir âyeti. Kâbe-i Muazzama'ya yönelmenin hak olduğuna dâir bütün delilleri getirecek olsan da مَا تَبِعُوْا tâbi olmazlar (uymazlar) قِبْلَتَكَ senin kıblene. وَمَآ اَنْتَ Ve sen de olmadın بِتَابِعٍ tâbi (uyucu) قِبْلَتَهُمْ onların kıblesine. وَمَا بَعْضُهُمْ Onların bazısı da olmadı بِتَابِعٍ tâbi. Neye? قِبْلَةَ بَعْضٍ Diğer bazısının kıblesine. وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ Vâllâhi eğer uyacak olursan اَهْوَاۗءَهُمْ onların hevâ (arzu)larına مِّنْۢ بَعْدِ مَا o şeyden sonraki جَاۗءَ geldi كَ sana. O الْعِلْمِ ilimdir, kat'i vahiyle kıblenin ancak Kâbe olduğu ve Âllâh'ın dininin ancak İslâm olduğu hususunda sana ilim geldikden sonra farz-ı muhal, onları idare etmek için isteklerine uyacak olursan. اِنَّكَ Muhakkak sen اِذًا o zaman, لَّمِنَ الظّٰلِمِيْنَ zalimlerden olursun.

Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, kasem (yemin) olsun ki! Sen, kendilerine kitap verilenlere her türlü âyeti (mucizeyi) getirsen, yine de onlar (inatlarından) sana uyup kıblene dönmezler.

Sen de onların kıblesine dönecek değilsin. Onlar da birbirlerinin kıblesine dönmezler. Sana gelen ilimden sonra eğer sen, onların arzularına uyacak olursan, işte o zaman sen haksız davrananlardan olursun.

Bu âyette, inadın insanoğlunu ne hale getirdiği anlatılarak; "Sen, onların arzularına uyarsan kötülük edenlerden olursun" denilmiştir. Çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, onların bir dileğini yerine getirirse bu sefer başka bir şey isteyecekler ve zor görmedikçe hiçbir şeyi kabul etmeyeceklerdir. İşte âyette bu cihet anlatılmıştır. Bunun da sebebi içlerindeki nefistir. Çünkü imân ile terbiye edilmemiş nefis, dâima insanı kötüye yöneltir. İnsanın en büyük düşmanı, içindeki nefistir.

Âllâh-û Teâlâ, ehl-i kitabın imânsızlıklarının şüpheden değil, inatlarından kaynaklandığını açıkladıktan sonra, inat derecelerini belirtmek üzere şöyle buyuruyor.

146- اَلَّذِيـنَ اٰتَيْنَاهُـمُ الْكِتَـابَ يَعْرِفُونَـهُ كَمَـا يَعْرِفُـونَ اَبْنَآءَهُـمْ ۟ وَاِنَّ فَرِيقًـا مِنْهُـمْ لَيَكْتُمُـونَ الْحَـقَّ وَهُـمْ يَعْلَمُـونَ

اَلَّذِيـنَ Öyle kimseler ki اٰتَيْنَـا biz verdik هُـمُ onlara الْكِتَـابَ o kitabı. Tevrat'ı okumayı nasip ettiğimiz yahudi uleması يَعْرِفُونَ tanırlar هُ onu, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'i. Ne gibi? كَمَـا يَعْرِفُـونَ Tanıdıkları gibi اَبْنَآءَهُـمْ ۟ oğullarını. وَاِنَّ فَرِيقًـا Muhakkak bir fırka (güruh) مِنْهُـمْ onlardan, ehl-i kitabın inatçılarından bir cemaat لَيَكْتُمُـونَ elbette gizlerler الْحَـقَّ hakkı, (Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in peygamberliğini.) وَهُـمْ Hâlbuki onlar يَعْلَمُـونَ bilirler, Âllâh-û Teâlâ'nın kendi kitaplarında beyan ettiği hakkı. Haset ve inatlarından bile bile gizlerler.

Kendilerine kitap verdiğimiz (yahudi ve hıristiyan âlimleri) O'nu (peygamberi,) oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Böyleyken içlerinden bir kısmı, (Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in peygamber olduğunu ve Kâbe-i Muazzama'nın kıble olduğunu) bildikleri halde hakkı gizlerler.

Yahudi âlimlerinden olup İslâm'la müşerref olan Abdullah İbn-i Selâm Radıyâllâhû Anh'a, bu âyetin mânâsı sorulduğunda Abdullah İbn-i Selâm buyurdu ki; "Ben, o Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem'i, oğlumdan daha iyi tanıyorum." Bunun üzerine Ömer Radıyâllâhû Anh, "Nasıl?" dedi. O da "Çünkü ben, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nebi olduğunda hiç şüphe etmiyorum. Zira Âllâh-û Teâlâ, O'nu sıfatlarıyla bize kitabımız Tevrat'ta tanıtmıştı. Ama oğlumun annesi belki de hainlik etmiş olabilir. Fakat Tevrat'ın haber verdiğinde hiç şüphe etmiyorum" buyurdu.

147- اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُونَنَّ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

اَلْحَقُّ O hak, Ey Habibim! Senin nübüvvet ve risaletin, Kâbe'ye yönelerek namaz kılacağın veya geçmiş kitaplarda yazılı evsafından ibaret olan bütün gerçekler, مِنْ رَبِّكَ Rabbi tarafındandır. فَلَا تَكُونَنَّ Artık sakın sen olma مِنَ الْمُمْتَرِينَ şüphe edenlerden. Rabbin tarafından sana hakkın geldiğinde şüphe edenlerden olma.

O (üzerinde bulunduğun) hak, Rabbindendir. O halde sakın sen şüphe edenlerden olma.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in şahsının, her türlü şüpheden uzak olduğu kesinlikle bilinmektedir. Ümmeti şüphecilikten nehyetmenin mânâsı ise onlara, şüphenin zıttı olan şüphesiz inanmayı ve itminan-ı kalbi (kalbin huzura kavuşmasını) emretmektedir.

148- وَلِكُلٍّ وِجْهَةٌ هُوَ مُوَلِّيهَا فَاسْتَبِقُوا الْخَيْرَاتِ أَيْنَ مَا تَكُونُوا يَأْتِ بِكُمُ اللهُ جَمِيعًا إِنَّ اللهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

وَلِكُلٍّ Her biri için vardır. Yâni ümmetlerden her biri için veya ümmetin her bir ferdi için vardır وِجْهَةٌ bir kıble, bir yön ki هُوَ o (her bir ümmet veya fert) مُوَلِّيهَا ona döndürücüdür, (yüzünü o kıbleye döndürür.) Burada ikinci mef'ul olan "vechehü" hafzedilmiştir. Her ümmet için bir kıble, ibadet ederken yönelecekleri bir makam vardır. Yahut Müslümanlardan her biri için, bulundukları memleketlere nazaran (kuzey, güney, doğu, batı gibi) değişik bir kıble yönü vardır ki namazda o tarafa yönelirler. فَاسْتَبِقُوا Öyle koşun الْخَيْرَاتِ hayırlara, kıbleye yönelerek namaz kılmak. أَيْنَ مَا Her nerede تَكُونُوا olursanız (bulunursanız,) يَأْتِ getirir (toplar) بِكُمُ sizi اللهُ Âllâh-û Teâlâ, جَمِيعًا hep birlikte. إِنَّ اللهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ her şeye قَدِيرٌ ziyâde kadirdir. Sizi öldürmeye, diriltmeye ve bir araya toplamaya tam mânâsıyla gücü yetendir.

(Ümmetlerden) her birinin bir yönü (kıblesi) vardır ki (yüzünü) ona (o kıbleye) döndürücüdür. Öyleyse siz de (ey Mü'minler,) hayırlara (birbirinizle yarış edercesine) koşun. (Siz ve düşmanlarınız) her nerede bulunursanız (bulunun) Âllâh-û Teâlâ, kıyamet gününde hepinizi (bir araya) getirecek (ve haklı ile haksızın arasında hükmedecek)tir. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, her şeye ziyâde kadirdir.

Bu âyet-i kerime; Müslümanların bir kıbleye yönelerek ibadet ve tâatte bulunmalarını, hayrat ve hasenata (iyiliklere) koşmalarını, bu şekilde bir vahdet (meydana getirip) fevz-û felâha nâil olmalarını (kurtuluşa ermelerini) emir ve tavsiye buyuruyor.

149- وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَإِنَّهُ لَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ ۗ وَمَا اللَّهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ (Ey Rasûl-û Ekrem'im,) her nereden (sefere) çıkarsan فَوَلِّ hemen döndür, (namaza başlarken çevir) وَجْهَكَ yüzünü شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mescid-i Haram tarafına. وَإِنَّهُ Muhakkak o yüzünü kıbleye çevirme emri لَلْحَقُّ elbette haktır, hikmete uygun olan bir gerçektir مِنْ رَبِّكَ Rabbin tarafından. وَمَا اللَّهُ Ve Allâh-û Teâlâ değildir بِغَافِلٍ gafil (habersiz) عَمَّا o işlerden ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz. Âllâh, yaptıklarınızdan habersiz değildir.

Ve (Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem,) her nereden (sefere) çıkarsan (namaza başlarken) hemen yüzünü Mescid-i Haram tarafına döndür. Şüphe yok ki bu (Kâbe'ye dönme emri,) Rabbinden (gelen) bir hak (gerçek)tir. Âllâh-û Teâlâ, sizin yapacaklarınızdan asla gafil değildir.

Bu âyet-i kerimede Mevlâ Teâlâ'nın, Mü'minlerin amellerinden gafil olmadığını açıklaması, yaptıklarını en güzel şekilde mükâfatlandıracağının beyanı büyük müjdedir.

Cenâb-ı Hak, kimsenin itirazına ve şüphesine meydan vermemek için, Kâbe'ye yönelme emrini tekrar ederek şöyle buyuruyor.

150- وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ فَوَلِّ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۖ وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ فَوَلُّوا وُجُوهَكُمْ شَطْرَهُ لِئَلَّا يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَيْكُمْ حُجَّةٌ إِلَّا الَّذِينَ ظَلَمُوا مِنْهُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنِي وَلِأُتِمَّ نِعْمَتِي عَلَيْكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

وَمِنْ حَيْثُ خَرَجْتَ Ve (Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem)

her nereden çıkarsan seferlerinde, muharebelerinde uzak-yakın ne tarafa doğru yola çıkarsan, فَوَلِّ hemen çevir وَجْهَكَ yüzünü شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mescid-i Haram tarafına. وَحَيْثُ مَا كُنْتُمْ Ve nerede olursanız Ey Muhammed ümmeti, mukim veya misafir olarak hangi yerde olursanız olun namaz kılmak isterseniz, فَوَلُّوا hemen çevirin وُجُوهَكُمْ yüzlerinizi شَطْرَهُ onun (Mescid-i Haram'ın) tarafına. لِئَلَّا يَكُونَ Olmasın diye لِلنَّاسِ insanlar için, kıble hususunda itiraz edenler için عَلَيْكُمْ sizin üzerinize حُجَّةٌ bir hüccet (delil,) bir itiraz mevzu kalmasın diye. إِلَّا الَّذِينَ Ancak o kimseler müstesna ki ظَلَمُوا zulmettiler مِنْهُمْ onlardan, yahudilerin inatçılarından başka hiçbirinin size karşı tutunacak bir delili kalmasın diye Âlâh-û Teâlâ, sizi Kâbe'ye döndürdü. فَلَا تَخْشَوْ O halde korkmayın هُمْ onlardan, وَاخْشَوْنِي korkun benden. (İnsanların elinde sizin aleyhinize bir delil bırakmayayım diye, size Kâbe'ye dönmenizi emrettim.) وَلِأُتِمَّ Tamamlayayım için نِعْمَتِي nimetimi عَلَيْكُمْ sizin üzerinize. İnsanların size karşı getirecekleri bir delili kalmasın ve sizi Kâbe'ye, hidâyet ederek üzerinize nimetimi tamamlayayım için namazda yüzlerinizi onun tarafına döndürmenizi emrettim. وَلَعَلَّكُمْ Hem de umurlu ki siz تَهْتَدُونَ hidâyete erersiniz. Bir de sizin dalâletten kurtulup Din-i Mübin-i İslâm'ın şeâir (nişanlar)ından biri olan, İbrahim Aleyhisselam'ın kıblesine kavuşmanızı murad ettiğim için böyle emrettim.

Ve (Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem) her nereden (sefere) çıkarsan, (namaza başlarken) hemen yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir. Ve (ey Müminler siz de) her nerede olursanız (olun,) yüzlerinizi onun (Mescid-i Haram'ın) tarafına çevirin. Ta ki

aleyhinizde (insanlar arasında bulunan zalimlerden başkası için tutunabilecekleri) bir hüccet, (itiraz mevzuu) olmasın (kalmasın.) Artık onlardan korkmayın ve benden korkun. Ve nimetimi üzerinize tamamlayayım (bu sayede.) Umulur ki siz de hidâyete erersiniz (diye, Mescid-i Haram tarafına dönmenizi emrettim.)

Bu âyet-i kerimede Âllâh-û Teâlâ, bu emri üç kere tekrar ederek birinci emrin arkasında; ehl-i kitabın, hak olduğunu Tevrat ve İncil kitaplarında görerek bildikleri halde kabul etmediklerini beyan etmiş. İkinci emrin akabinde; kendisinin bu işin hak olduğuna şehadet (şahitlik ettiğini zikretmiş.) Üçüncü emrin ardında da; bunu, insanların elinde Ümmet-i Muhammed'e karşı hiçbir delil kalmasın, diye emrettiğini açıklamıştır.

Cenâb-ı Hak, kullarına nimetini tamamlamak için kıbleyi Kâbe'ye döndürdüğünü açıkladıktan sonra, ümmeti irşat için Rasûl göndermesinin de nimeti tamamlama kabilinden olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

151- كَمَآ اَرْسَلْنَا فِيكُمْ رَسُولاً مِنكُمْ يَتْلُوا عَلَيْكُمْ اٰيَاتِنَا وَيُزَكِّيكُمْ وَيُعَلِّمُكُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَيُعَلِّمُكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

كَمَآ اَرْسَلْنَا Gönderdiğimiz gibi فِيكُمْ sizin içinizde رَسُولاً bir Rasûl, bir peygamber مِنْكُمْ sizden, kendi cinsinizden olan Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'i peygamber olarak göndermekle nimetimi tamamladığım gibi, kıble işinde de üzerinize nimetimi tamamlayayım için Kâbe-i Muazzama'ya dönmenizi emrettim. يَتْلُوا Okuyor عَلَيْكُمْ sizin üzerinize (size.) Neyi? اٰيَاتِنَا Bizim âyetlerimizi (Kur'an-ı Azimüşşân'ı) وَيُزَكِّى ve tezkiye ediyor, şirk ve günah gibi manevi kirlerden tertemiz ediyor كُمْ sizi. وَيُعَلِّمُ Ve tam mânâsı ile öğretiyor كُمُ size الْكِتَابَ kitabı (Kur'an'ı,) وَالْحِكْمَةَ

hikmeti, sünnet ve fıkhı. وَيُعَلِّمُ Ve ziyâdesiyle öğretiyor كُمْ size مَا o şeyleri ki لَمْ تَكُونُوا olmadınız تَعْلَمُونَ bilir. Vahiyden başka hiçbir yolla bilemeyeceğiniz nice şeyleri size hakkıyla öğretiyor.

Nitekim (kıbleyi, Kâbe'ye döndürdüğümüz gibi) içinizden bir Rasûl gönderdik. O, size âyetlerimizi okuyor, sizi (şirk ve günah kirlerinden) tertemiz yapıyor. Size kitap (Kur'an'ı) ve hikmet (fıkıh ve sünnet)i tam mânâsıyla öğretiyor ve size hiç bilmediğiniz (düşünmekle de bilmek imkânını bulamayacağınız nice) şeyleri ziyâde bildiriyor.

Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i celilede Rasûl'ünün bir takım yüksek vasıflarını, güzel hal ve hareketlerini beyan ederek inatçıları insafa davet etmiştir. Çünkü Rasûl'ün kendi cinslerinden olması, ümmet için bir yakınlığa ve imânı kabülde kolaylığa vesile olduğundan büyük bir nimet olduğu gibi, Rasûl hakkında da büyük bir nimet şereftir.

Âllâh-û Teâlâ, peygamber gönderip kıbleyi Kâbe'ye döndürerek nimetini tamamladığını açıkladıktan sonra, bu nimetin şükrünün edâ edilmesinin Zat-ı Ulûhiyetini zikretmekle olacağını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

152- فَاذْكُرُونِي أَذْكُرْكُمْ وَاشْكُرُوا لِي وَلَا تَكْفُرُونِ

فَاذْكُرُو Zikredin نِي beni, أَذْكُرْ ben de zikredeyim كُمْ sizi. وَاشْكُرُوا Ve şükredin لِي bana وَلَا تَكْفُرُو ve küfretmeyin, نِ bana nankörlük etmeyin.

Öyleyse siz beni (itâat ve ibadetle) zikredin (anın) ki ben de sizi (sevap ve mağfiretle) zikredeyim. (Sakın bana) nankörlük etmeyin, şükredin.

1. "Fezkûruni bittâati ez kûrukûm mêğfireti." İtâat etmek suretiyle beni zikredin (anın) ki ben de rahmetimle sizi zikredeyim.

2. "Ûzkûruni biddûa ezkûrukûm bil icabe." Siz, beni münacaat (duâ, niyaz)la zikredin. Ben de sizi necat (dünya ve ahiret kurtuluşu) ile zikredeyim.

3. "Ûzkûruni hâle hayatikûm, ezkûrukûm be'de vefâtikûm." Beni dünyada zikredin, ben de sizi ahirette zikredeyim.

4. "Ûzkûruni bil ihlas, ezkûrukûm bil halas." Beni sıddık (doğruluk) ve ihlasla (sırf rızamı isteyerek) zikredin, ben de sizi halas (kurtuluş) ve mezid-i ihtisas (kendi hususi dostluğuma kabul etmek)le zikredeyim.

5. "Ûzkûruni binnedem, ezkûrukûm bil kerem." Siz, beni istiğfarla (af isteyerek) zikredin, ben de sizi mâğfiretle (af ederek) zikredeyim.

6. "Ûzkûruni bittevbe, ezkûrukûm bi gufranil havbe." Benim yolumda mücadele yâni nefis, şeytan ve onlara uyanlarla harbetmek suretiyle beni zikredin, ben de sizi hidâyetimle zikredeyim.

7. "Ûzkûruni bissuâli, ezkûrukûm binnevâli" Beni, senâ (övmek) ve itâatla zikredin, ben de sizi i'ta (bahşiş) ve nimetle zikredeyim.

8. "Ûzkûruni finni'meti verrahê, ezkûrukûm fişşiddeti vel belâ." Beni refah (rahat zaman)da zikredin, ben de sizi bela ve musibet zamanında zikredeyim.

9. "Ûzkûruni fi dünyakûm, ezkûrukûm bil uhra." Beni halvetler (tenhalarda) zikredin, ben de sizi sahralar (açık yerlerde) zikredeyim.

Beni duâ ile zikredin, ben de sizi icabet (kabul) ve ihsan (istediğinizi vermek)le zikredeyim.

Zikir; Hatırlamak. Gafletle olsa da zikir yapmaya devam etmeli. Seyr-i süluk cezbe, çekiş Âllâh'tan olursa peygamberlere mahsus seyr-i süluk yolunda bulunmak. İntizam dâhilinde olursa bu işi erbabları bildirmişler. Ashab-ı Soffe numunedir. Süluk neyle olur? Bu yolun sahibi Âllâh'a, mûnkati olur. Zikir, alış-verişi engellemez. Kalbini, Âllâh'ın gayrından çevirmekle olur. Biz de umurumuzu, Hâlik-i Kâinat'a tevkil (vekil) eder düşünmeyiz. Hevâ ve hevesâtımıza tabi olmamak şartıyla gereğine göre devam etmek suretiyle nefsini temizlemek. Âllâh'ın zikrine devam etmek. **"Ene celisi men zekerani."** Benim zikrime devam eden, adeta onunla beraber oturuyorum. **"Hayrul zikril hafî, hayruzzikri mâ yekfi."** Kalp paslanıyor, kalbin cilası zikirdir.

Gafletle yapılan zikri, Hâlik-i Kâinat kabul ediyor. Müstehaza olanın kıldığı namazın kabul edildiği gibi gafletle yapılan zikir de kabul ediliyor. Zikir gafletle de olsa devam edilmeli. Bu devamla Cenâb-ı Hak, gafletsiz zikre kavuşturur bi-iznillah.

En muteber makbul tevhid ve zikir, tarikat usulü üzerine rabıtayla yapılan zikirdir.

"Siz beni zikredin, ben de sizi zikredeyim" kavl-i keremiyle vaad olunan, "Ben de sizi zikredeyim" karşılığı meydana gelince salik, bütünüyle mahv ve muzmahil olur yâni o nurda erir gider ve böylece; "Yeryüzünde olan her şey yok olucudur. Celâl ve ikram sahibi olan Rabb'inin zatı bakidir" meâlindeki âyetin sırrı meydana gelir.

"Kendi zakir, kendi mezkur, kendini

Ara bul kendinde, kendi kendini"

Kelâmı, bu makamı ilan etmektedir. Salik o dereceye geldiğinde zikir eden de, zikir olunan da Âllâh-û Teâlâ'nın kendisi olur. Ey sâlik öyle değilse, kendini arayıp bulsana! Bulmak istersen de bulamazsın. Çünkü sen, o nurda eriyip gittin.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'den soruldu; "Amellerin hangisi, Âllâh'a daha sevgilidir" dedim. O da; "Dilin, Âllâh'ın zikriyle ıslak olarak ölmendir." buyurdu.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Amellerinizin en hayırlısı, Âllâh katında derecesi yüksek, şehit olmanızdan daha hayırlı olanı size haber vereyim mi?' buyurdu. Ashab-ı Kiram; "Evet" dediler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Âllâh'ı zikretmektir" buyurdu. Âllâh'ın azabından (kişiyi,) Âllâh'ı zikretmekten daha ziyâde kurtaran hiçbir şey yoktur.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyurdu; "Rabbini zikredenle zikretmeyenin durumu, diri ile ölünün durumu gibidir."

Mürşide yapılan rabıta, şeytan tarafından gelen vesveseleri kesmek ve seyr-i süluke (manevi yolda yürümeye) vesile olsun içindir. Zira Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, bizimle Âllâh-û Teâlâ arasında vasıta olduğu gibi, mürşit de bizimle Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem arasında vesiledir. Ve o, bizi hak yola ve Âllâh-û Teâlâ'nın zikrine irşat edendir. Ona karşı olan bu sevgi, vacip olan bir iştir.

İmam-ı Allâme Seyyid Cürcani Kaddesâllâhû Sırrahûlaziz, Mevakıf şerhinde ayrıca Metâli şerhinde; Evliyâullah'ın suretlerinin müritlerine zahir olabileceğini ve öldükten sonra bile müritlerin, kendilerinden feyiz aldıklarını açıklamıştır.

Nakşibendi tarikatı, Veysel Karani Rahmetûllâhi Aleyh'in haline benzer. Nasıl ki o, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'i gör-

meden, ruhaniyetinden terbiye edildi (yetiştirildi) ise bu yolda da şeyhler, müritlerini uzaktan ruhaniyetleriyle terbiye ederler.

Âllâh dostlarının kalpleri aynadır. Onlara gönül verenlerin (rabıta edenlerin) perdeleri gider. (Âllâh ile arasındaki karanlık perdeler kalkar.) Kevser şurubu gibi olan Tarikat-ı Âliye'nin feyzi, onun kalbine akar.

İşlerinizde hayrete düştüğünüz vakit, kabir ehlinden yardım isteyin.

"Şükür, eldeki nimetin bağıdır, gelecek nimetin ise avı (avcısı) dır." buyrulmuştur.

Cenâb-ı Hak, "Beni zikredin" emriyle bütün ibadetleri kısaca açıkladıktan sonra, ibadetler içinde mühim olan bazılarını beyan etmek üzere buyuruyor.

153- يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلٰوةِ اِنَّ اللّٰهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey imân etmiş kullar اسْتَعِينُوا yardım talep edin. (Neyle?) بِالصَّبْرِ Sabırla. Daha? وَالصَّلٰوةِ Namazla. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, مَعَ الصَّابِرِينَ sabredenlerle beraberdir.

Ey imân edenler! Sabır ve namaz ile Âllâh-û Teâlâ'dan yardım isteyin. Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, sabredenlerle beraberdir.

Sabır her muvaffakiyetin başıdır. İmandan sonra yolun başı sabırdır, ahlâkın başı sabırdır. İlmin başı sabır, amelin başı sabır hülasa hikmetin başı sabırdır.

Cenâb-ı Hak'kın en güzel isimlerinden biri de Sabûr'dur. Her kimde sabır varsa, onda İlâhi kuvvetten bir tecelli kokusu vardır.

Hele bu sabredenler bir arada bulunursa, onlar üzerine Âllâh'ın yardımı iner. Âllâh-û Teâlâ, onların yardımcısı olur.

Mü'minlerin miracı, âlemlerin Rabbi olan Âllâh'ın mükâfatına vesile olan namazla yardım isteyiniz. Bu âyette Âllâh Celle-Celâlûhû, sabır ile namazı zikre konu yapmıştır. Çünkü sabır bedene en ağır gelen ruhi işlerden, namaz da bedene en ağır gelen zahiri işlerdendir.

Âyette; "Muhakkak Âllâh sabredenlerle beraberdir" buyrulmuş olup, "Namaz kılanlarla beraberdir" denilmemiş. Çünkü bazen sabrın, namazdan ayrı olduğunu düşünmek mümkün olursa da namaz, sabırdan asla ayrılmaz. Şu aşikârdır ki sabredenlerle beraber olan Âllâh, namaz kılanlarla beraberdir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem şöyle buyurdu; "Peygamberler korktukları zaman namaza koşarlardı." Korktukları şeyden kurtulmak için istiâne (yardım isteme) namazı kılarlardı.

Âllâh-û Teâlâ, sabır ve namazı emrettikten sonra, düşmanla muharebede sabretmeleri sebebiyle telef olan insanların zayiattan sayılmamasını tavsiye etmek üzere buyuruyor;

154- وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ يُقْتَلُ فِى سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتٌ بَلْ اَحْيَاءٌ وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ

وَلَا تَقُولُوا Ve demeyin لِمَنْ o kimse için ki يُقْتَلُ öldürülüyor. Kimin yolunda? فِى سَبِيلِ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın yolunda اَمْوَاتٌ ölürler. Âllâh yolunda öldürülenlere, ölüler demeyin بَلْ اَحْيَاءٌ bilakis (onlar) diridirler. وَلٰكِنْ لَا تَشْعُرُونَ Siz (onu) hissedemez, (anlayamaz) sınız.

Ve Âllâh-û Teâlâ'nın yolunda öldürülenler hakkında ölüler de-

meyin. Bilakis (onlar) diridirler fakat siz (onların hayatını) hissedemez, (anlayamaz)sınız.

Bu âyet-i kerime, Bedir şehitleri hakkında nâzil olmuştur. Onların altısı Muhacirlerden, sekizi Ensardan olmak üzere on dört kişiydiler.

İnsanlar, Âllâh-û Teâlâ'nın yolunda öldürülenler için; "Filanca öldü, dünyanın nimeti ve lezzeti ondan geçti" derlerdi. Cenâb-ı Hak, bu âyet-i celileyi inzal buyurarak, onların hakiki mânâda diri olduklarını açıkladı.

İlây-ı Kelimetullah için canını feda eden kimse, âyet-i kerimenin işaret ettiği hakiki şehittir.

155- وَلَنَبْلُوَنَّكُمْ بِشَيْءٍ مِنَ الْخَوْفِ وَالْجُوعِ وَنَقْصٍ مِنَ الْأَمْوَالِ وَالْأَنْفُسِ وَالثَّمَرَاتِ ۗ وَبَشِّرِ الصَّابِرِينَ ۙ

وَلَنَبْلُوَنَّ Vâllâhi biz imtihan edeceğiz كُمْ sizi. Yâni sizin halinizi bildiğimiz halde. Bir insan, bir insanı imtihan ettiği gibi sizi imtihan edeceğiz. بِشَيْءٍ Az bir şeyle مِنَ الْخَوْفِ korkudan, daha وَالْجُوعِ açlıktan. Daha neyle imtihan edeceğiz? وَنَقْصٍ Az bir şey eksiltmekle مِنَ الْأَمْوَالِ mallardan, وَالْأَنْفُسِ canlardan, وَالثَّمَرَاتِ mahsüllerden. وَبَشِّرِ Çok müjde et الصَّابِرِينَ sabredicilere.

Andolsun ki sizi, biraz (düşman) korkusu, biraz açlık, biraz da mallardan, canlardan ve mahsüllerden (yana) eksiltmekle imtihan edeceğiz. Ve (Ey Habibim) sabredenleri çok müjdele.

Bu âyet-i kerime; hakiki Mü'minlerin, Âllâh-û Teâlâ'nın hikmeti gereğince, hoşlanmayacağı bazı hallerle karşılaştıklarını ve o zaman Cenâb-ı Hak'kın takdirine teslimiyet gösterip teselli bularak, büyük bir müjde mükâfata kavuşacaklarını açıklıyor.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Herhangi bir Müslümana bir ezâ (eziyet) isabet ederse, muhakkak ağacın yapraklarının düşmesi gibi, o Müslümanın günahları dökülür" buyurdu.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Âllâh, kime hayır murad ederse ona musibet verir" buyurdu.

Ali Radıyâllâhû Anh buyurdu ki; "Bir musibet anında elini dizine vuranın, muhakkak ecri habt olmuş (sevabı bâtıl olmuş)tur."

Cenâb-ı Hak, dostlarının sabır lâzım gelen bazı musibetlerle karşılaştıklarında, ne söylemesi lâzım geldiğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

156- اَلَّذِينَ اِذَآ اَصَابَتْهُمْ مُصِيبَةٌ قَالُوا اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّآ اِلَيْهِ رَاجِعُونَ

اَلَّذِينَ Öyle kimseler (sabredeciler) ki اِذَآ اَصَابَتْ isabet ettiği zaman هُمْ onlara مُصِيبَةٌ bir musibet, kerih ve hoş olmayan bir hadise başlarına geldiğinde قَالُوا derler. اِنَّا Muhakkak biz لِلّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın, O'nun kulları ve köleleriyiz. وَاِنَّآ Ve muhakkak biz اِلَيْهِ رَاجِعُونَ dönücüleriz.

Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, o sabredicileri müjdele ki onlar, kendilerine bir musibet (belâ) geldiğinde; "Muhakkak biz (dünyada) Âllâh'ın (teslim olmuş kullarıy)ız. Ve biz (ahirette de) ancak O'na dönücüleriz" derler.

"Biz, Âllâh-û Teâlâ'nın memlük (köle)leriyiz. Kulun kendisi de elindekiler de Mevlâ'sına aittir. İsterse verdiklerini bizim elimizde bırakır, isterse alır. Biz, O'nun kendi mülkünü almasıyla feryat etmeyiz ancak sabrederiz. Yaşarsak rızkımız O'na aittir, ölürsek

dönüşümüz ancak O'nadır. Sevabımız O'nun yanındadır ve biz, O'nun hükmüne razıyız. اِنَّـا لِلّٰهِ وَاِنَّـآ اِلَيْـهِ رَاجِعُـونَ diyerek de kullar, öldükten sonra dirilerek Âllâh'a kavuşacaklarını kabullenmiş oluyorlar.

Musibet az olsun, çok olsun insanın canına, malına veya efradı ailesine isabet eden her şeye şamildir. Hatta diken batması, sinek ısırması, kandilin sönmesi bile dâhildir.

Marifetnâme'de İbrahim Hakkı Kaddesâllâhû Sırrahûl Aziz buyuruyor.

Hak'tan olacak işler,
Boştur gam-u teşvişler.
Ol hikmetini işler.
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.

Âllâh-û Teâlâ, Habibine musibetlere sabredenleri müjdelemesini emrettikten sonra, nelerle müjdeleneceklerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

157- اُولٰٓئِكَ عَلَيْهِمْ صَلَوَاتٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَرَحْمَةٌ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُهْتَدُونَ

اُولٰٓئِـكَ İşte onlar (sabredenler) var ya, عَلَيْهِـمْ onların üzerine vardır صَلَوَاتٌ salâtlar (medh ve senâlar, tazim ve mâğfiretler) مِـنْ رَبِّهِـمْ Rableri tarafından وَرَحْمَـةٌ ve büyük bir rahmet (lütuf ve ihsan.) وَاُولٰٓئِـكَ Ve işte onlar هُـمُ ancak onlar الْمُهْتَـدُونَ hidâyet bulanlar, (Âllâh'ın emrine boyun eğdikleri için dosdoğru yola kavuşanlar)dır.

İşte onlar, (o teslimiyet gösterip irticâ edenler yok mu!) Rableri tarafından (mağfiret, tazim ve medh-û senâ)lar ve büyük bir rahmet

(lütuf ve ihsan hep) onların üzerinedir. Ve işte onlar, hidâyete (her doğru ve gerçeğe) erenlerin ta kendileridir.

Salâvat; salât kelimesinin cem'isidir. Salât ise aslında duâ mânâsındadır.

Musibete istircâ derler. Âllâh-û Teâlâ'nın kazasına rıza gösterirler.

Âllâh-û Teâlâ, kıbleyi Kâbe'ye çevirmekle Rasûlüne nimetini tamamladığını açıkladıktan sonra, Safâ ile Merve arasında sa'y etmenin de nimeti tamamlama kabilinden olduğunu beyan etmek üzere buyuruyor;

(**1-**Terk ederse bir kurban kesecek. İmam-ı Azam'a göre sa'y yapılacak. Vaciptir. **2-** Ketebe Aleykümüs'saye. Sa'y rükündür, İmam-ı Şafiye göre. **3-** İmam-ı Malik; ister yapar, ister yapmaz diyor. Günah yok, helâldir. **4-** Ahmet bin Hanbel de sünnettir demiş. Say yapmakta günah yoktur.)

158- اِنَّ الصَّفَا وَالْمَرْوَةَ مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ ۚ فَمَنْ حَجَّ الْبَيْتَ اَوِ اعْتَمَرَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِ اَنْ يَطَّوَّفَ بِهِمَا ۗ وَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا ۙ فَاِنَّ اللّٰهَ شَاكِرٌ عَلِيْمٌ

اِنَّ الصَّفَا Muhakkak Safa (tepesi) وَالْمَرْوَةَ ve Merve (tepesi) مِنْ شَعَآئِرِ اللّٰهِ ۚ Âllâh-û Teâlâ'nın şeâir (dininin ve tâatının nişan ve alâmetler)indendir. فَمَنْ Her kim حَجَّ haccederse, hac etmeyi kastederse الْبَيْتَ o beyti (Beytullah'ı.) اَوِ اعْتَمَرَ Yahut ziyaret ederse فَلَا جُنَاحَ hiçbir günah yoktur عَلَيْهِ o kişi üzerine, اَنْ يَطَّوَّفَ tavaf etmesinde بِهِمَا ۗ o ikisini. O ikisinin arasında sa'y etmesinde ona hiçbir beis yoktur. وَمَنْ Ve her kim تَطَوَّعَ tetavvû ederse, kendine vacip olmadığı halde nafile olarak işlerse خَيْرًا ۙ herhangi bir hayrı, فَاِنَّ اللّٰهَ

muhakkak Âllâh-û Teâlâ شَاكِرٌ şükredicidir, kulunu ameline karşı mükâfatlandırıcıdır. عَلِيمٌ Ziyâde bilicidir, kişinin itâat ve niyazını ve her şeyi hakkıyla bilendir.

Şüphe yok ki Safâ ile Merve (tepeleri) Âllâh-û Teâlâ'nın şeâirinden, (O'na ibadet etmeye vesile olan nişanlarındandır.) Artık her kim, o beyti Hac veya Umre (niyetiyle ziyaret) ederse, bu ikisini güzelce tavaf (aralarında sa'y) etmesinde üzerine hiçbir günah yoktur. Herhangi bir kimse isteyerek (gönlünden koparak üzerine farz edilmeyen amellerden) bir hayır işlerse şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, şükredici (amellerine karşı onu mükâfatlandırıcı ve onun niyet ve tâatını) ziyâde bilicidir.

Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü hakkında, İbn-i Abbas Radıyâllâhû Anh'dan rivâyet olundu ki; Safâ dağı üzerinde erkek suretinde bir put vardı, ona "isaf" denirdi. Merve üzerinde kadın suretinde bir put vardı, ona da "nâile" denirdi. Rivâyete göre bu ikisi, bir erkek ve kadındır. Kâbe'de zinâ etmişler ve Âllâh-û Teâlâ, onları taşa çevirmişti. Kendileriyle ibret alınsın diye, bu iki tepenin üzerine konuldular.

Aradan uzun zaman geçince tapınılmaya başlandılar. Cahiliyet ehli, Safâ ile Merve arasında sa'y ettiklerinde tazimen onlara mesheder, (el) sürerlerdi. İslâm gelip putlar kırılınca, Müslümanlar bu iki puttan dolayı iki tepe arasında sa'y etmeyi istememişlerdi. Âllâh-û Teâlâ da bu âyet-i celilesiyle Safâ ile Merve arasında sa'y etmeye izin vererek, bu iki mevziin Âllâh'ın dininin nişanlarından olduğunu haber verdi.

Âllâh-û Teâlâ, hac ve umreyi beyan ettikten sonra, dinin hükümlerini saklayan kimselerin lânete müstehak olduğunu açıklamak üzere buyuruyor;

159- اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلْنَا مِنَ الْبَيِّنٰتِ وَالْهُدٰى مِنْ بَعْدِ مَا بَيَّنّٰهُ لِلنَّاسِ فِى الْكِتٰبِ ۙ اُولٰٓئِكَ يَلْعَنُهُمُ اللّٰهُ وَيَلْعَنُهُمُ اللّٰعِنُوْنَ ۙ

اِنَّ الَّذِيْنَ Muhakkak o kimseler ki يَكْتُمُوْنَ gizliyorlar, مَآ ol bir âyetleri ki اَنْزَلْنَا biz indirdik. مِنَ الْبَيِّنٰتِ Açık âyetlerden, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in doğruluğuna, recm (evli olduğu halde zina edenin taşlanarak öldürülmesine,) kıblenin döndürülmesine, haram ve helâle delâlet eden apaçık âyetler olarak وَالْهُدٰى ve hidâyet, Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem'i vasfetmek (tanıtmak) suretiyle İslâm'a hidâyet edici olarak indirdiğimiz âyetleri gizliyorlar. مِنْ بَعْدِ مَا Ol bir şeyden sonra ki بَيَّنّٰهُ çok beyan (izah) ettik onu, indirdiğimizi tam açıkladıktan sonra لِلنَّاسِ bütün insanlara فِى الْكِتٰبِ kitapta, Tevrat'ta veya inen bütün kitaplarda. اُولٰٓئِكَ İşte onlar var ya, يَلْعَنُ lânet eder هُمُ onlara اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. Onları, rahmetinden uzak eder. وَيَلْعَنُ Ve lânet eder هُمُ onlara اللّٰعِنُوْنَ bütün lânet ediciler, melekler, insan ve cinlerin Mü'minleri ve lânet edebilecek her şey onlara lânet eder.

Şüphesiz indirdiğimiz o çok açık âyetleri ve doğruyu. (Biz, kitapta onu insanlara pek aşikâr bildirdikten sonra) gizleyenler (yok mu!) İşte onlara, hem Âllâh lânet eder hem de lânet ediciler, (lânet edebilen her şey) lânet eder.

Bu âyet-i kerime, Peygamberimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in mübarek vasıflarını, İslamiyet'in hakikatını kitaplarında görüp okumuş olan bir takım yahudi âlimleri hakkında nâzil olmuştur. Ensardan bazıları, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem Efendimizin Tevrat'ta yazılı olan vasıflarını yahudi âlimlerinden sormuşlar. Onlar ise bunu bile bile saklayıp beyan etmemişlerdir.

Bu âyet-i celileden, şeriat ilmini açıklamanın vacip olup gizlemenin haram olduğuna delil alınmıştır. Ancak ulema iki şartı koşmuştur;

1- Can tehlikesi olmaması,

2- Başka bilenlerin bulunmaması sebebiyle bu vazifenin sadece kendisine kalması.

Din ilimlerini insanlara öğretmek vacip olduğundan, öğretme karşılığı ücret almanın câiz olmamasına da bu âyet delâlet etmektedir. Çünkü insan, üzerine vacip olan bir şeyi işlemekle borcundan kurtulduğu için, başka bir ücrete müstehak olamaz.

Âllâh-û Teâlâ, din hükümlerini saklayan kimselerin lânete müstehak olduklarını açıkladıktan sonra, tevbe edenlerin kurtulacaklarını beyan etmek üzere buyuruyor.

160- اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا وَاَصْلَحُوْا وَبَيَّنُوْا فَاُولٰٓئِكَ اَتُوْبُ عَلَيْهِمْ ۚ وَاَنَا التَّوَّابُ الرَّحِيْمُ

اِلَّا الَّذِيْنَ Ancak o kimseler ki تَابُوْا tevbe ettiler, Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini gizlemekten vesâir tevbe gerektiren her türlü kötü şeylerden döndüler. وَاَصْلَحُوْا Ve ıslah ettiler, bütün kötü hareketlerini düzelttiler. Daha? وَبَيَّنُوْا Ve tam mânâsıyla beyan ettiler, gizlediklerini iyice açıkladılar. فَاُولٰٓئِكَ İşte onlar var ya, اَتُوْبُ ben tevbe(-lerini kabul) ederim عَلَيْهِمْ ۚ onların وَاَنَا ve ben التَّوَّابُ mübalağa ile tevbeleri kabul ediciyim. الرَّحِيْمُ Ziyâde acıyan, esirgeyenim.

Ancak tevbe edenler, amellerini ıslah edenler ve gizlediklerini açıklayanlar başka. Ben onların tevbelerini kabul eder ve günahlarından geçerim. Ben tevbeyi çok kabul eden bağışlayanım.

Bu âyet-i kerimede; tevbe ve istiğfar edenlere, rahmet ve mağfiret kapılarının açık olduğu müjdelenmektedir.

161- إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارٌ أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللهِ وَالْمَلَٰئِكَةِ وَالنَّاسِ أَجْمَعِينَ

إِنَّ الَّذِينَ Muhakkak o kimseler ki كَفَرُوا kâfir oldular. Gizlemeyi ve küfre sebep olacak diğer şeyleri işlemeye devam ettiler وَمَاتُوا ve öldüler. وَهُمْ Hâlbuki onlar كُفَّارٌ kâfirlerdir, kâfir olarak ölenler yok mu! أُولَٰئِكَ İşte onlar, عَلَيْهِمْ onların üzerinedir لَعْنَةُ اللهِ Allâh-û Teâlâ'nın lâneti, وَالْمَلَٰئِكَةِ meleklerin de lâneti, وَالنَّاسِ insanların da lâneti أَجْمَعِينَ hepsinin üzerinedir.

Şüphesiz kâfir olup da âyetlerimizi inkâr etmiş ve kâfir olarak ölmüşlere gelince, işte Allâh'ın, meleklerin ve tüm insanların lâneti onların üzerinedir.

Âyet-i kerimede geçen insandan murad, sadece Mü'minlerdir. Zira hakiki insan onlardır. Kâfirler ise hayvanlar gibidir. Kıyamette kâfirlerin bazısı, bazısına lânet edecektir.

162- خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُونَ

خَالِدِينَ Ebedi kalıcı oldukları halde فِيهَا o lânet veya lânetin delâlet ettiği ateşin içerisinde. لَا يُخَفَّفُ Hafifletilmeyecektir عَنْهُمُ onlardan الْعَذَابُ azap. وَلَا هُمْ Ve onlar olmadılar يُنْظَرُونَ mühlet verilir (asla mühlet verilmez.)

Onlar ebediyen lânet içinde kalırlar. Artık ne kendilerinden azap hafifletilir, ne de onların yüzüne bakılır.

Allâh-û Teâlâ bu âyet-i kerimede; kâfirlere yapılacak azabın şiddetini üç şekilde beyan etmiştir;

1- Ebedi olmak,

2- Asla tahfif olunmamak (hafifletilmemek.)

3- Tehir ve tecil (geciktirme) kabul edilmemek. Azapları tükenmez, devamlı tazelenir durur demektir.

Âllâh-û Teâlâ, kâfirlerin lânete müstehak olduklarını açıkladıktan sonra lânete çarpılmalarının sebebinin, Âllâh'ın birliğini inkâra cesaret olduğunu beyanla şöyle buyuruyor.

163- وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌ ۚ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّحِيمُ ۚ

وَاِلٰهُكُمْ Ve sizin İlâhınız, اِلٰهٌ bir İlâhtır وَاحِدٌ tek olucu. لَآ اِلٰهَ Hiçbir İlâh yoktur اِلَّا هُوَ ancak O vardır. الرَّحْمٰنُ Rahman sıfatıyla muttasıftır, الرَّحِيمُ Rahim sıfatıyla sıfatlanmıştır.

Hepinizin İlâhı, Mâbud-û bilhak, birdir. O'ndan başka İlâh yoktur. Bütün nimetleri veren Rahman, O'dur. (Ahirette hassaten Mü'minlere rahmet edici,) Rahim de O'dur.

İbn-i Abbas Radıyâllâhû Anh buyurdu ki; Kureyş kâfirlerinin, "Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, bize Rabbini vasfet (tanıt)" demeleri üzerine bu âyetle, bir de İhlâs Sûresi inmiştir.

İtâatsız azgın cinler üzerine Bakara sûresindeki bu âyetlerden daha zor hiçbir âyet gelmez, (en çok bunlardan korkarlar.) Onlar da bu iki (Bakara ١٦٣. ve ١٦٤.) âyettir.

İbn-i Asâkir'in rivâyetine göre, İbrahim İbn-i Vesme buyurmuştur ki; Bu âyet (Bakara 163) - Âyet'el Kürsü (Bakara 255) - Bakara'nın sonu (285-286) - Araf (54-55-56) bir de Haşr sûresinin sonu (21-24) Her gün bunlara devam eden kişiden içinde bulunduğu bütün sıkıntılar gider ve delilikten kurtulur.

Bize ulaşan haberlere göre bu âyetler, Arş'ın zaviye (köşe)le-

rinde yazılmıştır. Korkudan ve delilikten kurtulmaları için, bu âyetleri çocuklarınız için yazın (üzerlerine asın.)

Zikredilen âyetler şunlardır:

163. âyet, Bakara Sûresi; "Ve İlâhûkûm İlâhûn Vahidûn ..."

255. âyet, Bakara Sûresi; "Âllâh-û Lâ İlâhe İllâ Hûvel Hayyûl Kayyûm ..."

285-286. âyet, Bakara Sûresi; "Amenerrasûlû son iki âyet ..."

54-56. âyet, Araf Suresi; "İnne Rabbekemûllâhûllezi-Minel Muhsinin ..."

21-24. âyet, Haşr Suresi; "Lev Enzelnâ Hâzel Kurâne-Elhakimû..."

Âllâh-û Teâlâ birliğini beyan ettikten sonra, varlığına ve birliğine delâlet eden delillerden bazılarını şöyle buyuruyor.

164- اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ وَالْفُلْكِ الَّتِى تَجْرِى فِى الْبَحْرِ بِمَا يَنْفَعُ النَّاسَ وَمَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ السَّمَآءِ مِنْ مَّآءٍ فَاَحْيَا بِهِ الْاَرْضَ بَعْدَ مَوْتِهَا وَبَثَّ فِيهَا مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ وَالسَّحَابِ الْمُسَخَّرِ بَيْنَ السَّمَآءِ وَالْاَرْضِ لَاٰيَاتٍ لِقَوْمٍ يَعْقِلُونَ

اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ Muhakkak göklerin yaratılışında vardır, وَالْاَرْضِ yerin de yaratılışında, وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ gecenin ihtilâf edişinde, وَالنَّهَارِ gündüzün de. Gece ile gündüzün değişmelerinde de vardır. وَالْفُلْكِ O gemilerde الَّتِى öyle gemiler ki تَجْرِى akıtıyor (yüklenip taşıyor. Bundan sonra gelecek بِمَا deki **"bâ,"** ta'diye için olduğundan bu kelimeye müteaddi mânâsı verilmiştir.) فِى الْبَحْرِ Denizde بِمَا o şeylere ki يَنْفَعُ menfaat veriyor النَّاسَ insanlara. Yâni insanlara yarayan şeyleri denizde götüren gemilerde de vardır. وَمَآ O şeyde de vardır ki اَنْزَلَ indirdi اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ مِنَ السَّمَآءِ semâ-

dan, gök tarafından. O da nedir?مِنْ مَّاءٍ Su'dur. O suda vardır ki Âllâh-û Teâlâ, onu semâdan indirdi de فَاَحْيَا diriltti. Neyle? بِهِ O su sebebiyle الْاَرْضَ yeryüzünü بَعْدَ مَوْتِهَا ölümünden sonra. Âllâh-û Teâlâ, gökten suyu indirip o su sebebiyle yeryüzünü kuruduktan sonra diriltti. وَبَثَّ Yaydı فِيهَا o yeryüzünde مِنْ كُلِّ دَآبَّةٍ her gezen canlıyı, her hareket eden canlıyı yeryüzüne yaymasında da vardır. وَتَصْرِيفِ الرِّيَاحِ Ve rüzgârların tasrifinde, Âllâh-û Teâlâ'nın rüzgârları bir taraftan diğer bir tarafa, bir halden diğer bir hale çevirmesinde de vardır. وَالسَّحَابِ Bulut(u evirip çevirmesinde) öyle bulut ki الْمُسَخَّرِ teshir edilmiş, (Hakkın emrine boyun eğmiş) itâatkâr kılınmış بَيْنَ السَّمَآءِ gökle وَالْاَرْضِ yer arasında. Âllâh-û Teâlâ'nın gökle yer arasında emrine itâatkâr kıldığı bulutları çevirmesinde de vardır. لَاٰيَاتٍ Elbette nice âyetler! Âllâh-û Teâlâ'nın varlığına, birliğine, kudretine, hikmetine ve rahmetine delâlet eden nice deliller vardır. لِقَوْمٍ Bir kavim için ki يَعْقِلُونَ aklederler, akıllarıyla düşünürler ve ibret alırlar.

Şüphesiz göklerin ve yerin yaratılmasında, gece ile gündüzün birbiri peşinden gelmesinde, insanların faydasına olan şeyleri denizde taşıyarak yüzüp giden gemilerde, Âllâh'ın gökten indirdiği bir su ile ölmüş olan toprağı diriltilmesinde, yeryüzünde her çeşit canlıyı yaymasında, rüzgârları ve yer ile gök arasında emre âmade bekleyen bulutları döndürmesinde elbette düşünen bir topluluk (millet) için, (Âllâh'ın varlığını ve birliğini ispatlayan) pek çok deliller vardır.

Bu âyet-i kerime, Cenâb-ı Hak'kın varlığını, kudret ve azametini gösteren hilkat bedialarını (üstün değerli, eşsiz sanat eserlerini) beşeriyetin gözü önüne sermiştir.

Mekke'de bulunan Kureyş kâfirleri; "Bu kadar insana bir tek

İlâh nasıl yetecek?" dediler. İşte bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i kerimeyi indirdi. Böylece onlara, kendisinin bir tek İlâh olduğunu ve her şeyin yaratıcısı olduğunu bildirmiş oldu.

Cenâb-ı Hak, varlığını ve birliğini kat'i şekilde açıkladıktan sonra tevhidin (birlemenin) zıttı olan şirkin (ortak koşmanın) çirkinliğini beyan etmek üzere buyuruyor.

165- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَتَّخِذُ مِنْ دُونِ اللّٰهِ اَنْدَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللّٰهِ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ وَلَوْ يَرَى الَّذِينَ ظَلَمُوا اِذْ يَرَوْنَ الْعَذَابَ اَنَّ الْقُوَّةَ لِلّٰهِ جَمِيعًا وَاَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعَذَابِ

وَمِنَ النَّاسِ İnsanlardan bazısı مَنْ öyle bir kimsedir ki يَتَّخِذُ ittihaz eder (tutar, edinir) مِنْ دُونِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'dan başka اَنْدَادًا eşler ve benzerler, birbirine benzeyen putlar. Veya kendi bozuk zanlarınca Âllâh'a eşler, ortaklar edinirler de يُحِبُّونَ severler هُمْ onları, (putları) كَحُبِّ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'yı sever gibi. وَالَّذِينَ O kullar ki اٰمَنُوا imân ettiler. (İmân edenler) nedirler? اَشَدُّ Daha şiddetli (kuvvetli)dirler حُبًّا sevgi cihetinden. لِلّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'yı وَلَوْ يَرَى eğer görse (bilecek olsa) الَّذِينَ o kimseler ki ظَلَمُوا zulmettiler yâni putları, ilâh yerine koymakla en büyük zulmü işlemiş olan bu kimseler bilecek olsalar, اِذْ يَرَوْنَ gördükleri (görecekleri) vakit الْعَذَابَ azabı, kıyamet günü kendileri için hazırlanmış olan azabı gözleriyle görecekleri zaman, bilecek olsalar اَنَّ الْقُوَّةَ muhakkak bütün kuvvet لِلّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya mahsustur! جَمِيعًا Hepsi daha neyi bilecek olsalar? وَاَنَّ اللّٰهَ Ve şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, شَدِيدُ الْعَذَابِ azabı çok şiddetli olandır. Zalimler bunu anladıklarında elbette anlatılmayacak derecede büyük bir pişmanlığa düşeceklerdir.

İnsanlardan bazısı (öyle müşrik kimseler vardır ki) Âllâh'tan başkasını, Âllâh'a (haşa) eşler ve benzerler edinir de onları, Âllâh'ı sever gibi severler. İman edenler ise daha çok Âllâh'ı severler. Keşke zalimler azabı gördükleri zaman (anlayacakları gibi) bütün kuvvetin Âllâh'a ait olduğunu ve Âllâh'ın azabına dayanmanın zorluğunu önceden anlayabilselerdi.

Bu âyet-i kerime; Âllâh'ın birliğine delâlet eden bunca delilleri gördükleri halde, yine de Cenâb-ı Hak'ka ortak koşanların, anlayıştan ne kadar uzak olduklarını ve sonunda büyük bir nedamet ve felakete düşeceklerini göstermektedir.

Âllâh-û Teâlâ, müşriklerin putları ilâh edindiğini, cehennem azabını gördüklerinde ise kuvvet ve kudretin ancak Âllâh'a ait olduğunu, putların bir şeye yaramadığını anlayacaklarını açıkladıktan sonra, azabı görünce putlarını ve tâbi oldukları reislerini terkedeceklerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

166- اِذْ تَبَرَّاَ الَّذِيْنَ اتُّبِعُوا مِنَ الَّذِيْنَ اتَّبَعُوا وَرَاَوُا الْعَذَابَ وَتَقَطَّعَتْ بِهِمُ الْاَسْبَابُ

O azabı görecekleri zamandan bedel, اِذْ تَبَرَّاَ beri olduğu (son derece uzaklaştığı) zaman الَّذِيْنَ o kimseler ki اتُّبِعُوا tâbî olundular (uyuldular.) Yâni dünyada dalâlet, (sapıklık) yolunda kendilerine uyulan reisleri ve önderleri kaçtığı zaman, مِنَ الَّذِيْنَ o kimselerden ki اتَّبَعُوا tâbî oldular. Kendilerine kötü yolda uyan kimselerden kaçtıkları zaman وَرَاَوُا gördükleri hâlde, الْعَذَابَ azabı görecekleri zamanda uyulanlar, uyanlardan kaçtığı zaman وَتَقَطَّعَتْ ve tamamen kesildiği zaman بِهِمُ onlardan الْاَسْبَابُ sebepler. Aralarında olan her türlü münâsebetler, alâkalar, yakınlıklar bitip tükendiği

zaman, (işte o zaman anlatılamayacak bir pişmanlığa düşeceklerdir.)

O zaman (görecekler ki) kendilerine uyulup arkalarından gidilenler, kendilerine uyanlardan hızla uzaklaşırlar. Ve o anda her iki tarafta azabı görmüşler, nihâyet aralarındaki bağlar kopup parçalanmıştır.

Dünyada hiç düşünmeden bazı kimseleri kendilerine önder edinen, böylece bâtıl yola giden kimseler âhirette, o önderlerin kendilerinden uzaklaştıklarını görürler. Ancak her iki taraf da içine girecekleri azabı görmüşler ve ondan kurtuluş da olmadığını anlamışlardır. Dünyadakinin tersine bu sefer uyanlar konuşurlar ama faydası yoktur. O hâlde bu dünyada dikkatli olmak gerek.

167- وَقَالَ الَّذِينَ اتَّبَعُوا لَوْ اَنَّ لَنَا كَرَّةً فَنَتَبَرَّاَ مِنْهُمْ كَمَا تَبَرَّؤُا مِنَّا ؕ كَذٰلِكَ يُرِيهِمُ اللّٰهُ اَعْمَالَهُمْ حَسَرَاتٍ عَلَيْهِمْ ؕ وَمَا هُمْ بِخَارِجِينَ مِنَ النَّارِ ۧ

وَقَالَ Dedi, kat'i olarak diyecektir الَّذِينَ o kimseler ki اتَّبَعُوا tâbi oldular, dünyadayken peygamberleri bırakıp da onların düşmanlarına uyanlar, âhirette uydukları kimselerin kendilerinden uzaklaştıklarını gördükleri zaman şöyle diyecekler. لَوْ اَنَّ لَنَا "Ah! Keşke bizim için (mümkün) olsaydı كَرَّةً bir dönüş, dünyaya bir dönebilseydik de فَنَتَبَرَّاَ biz de beri olsaydık (uzaklaşsaydık) مِنْهُمْ onlardan (uyduklarımızdan.) كَمَا تَبَرَّؤُا Onlar beri oldukları gibi, bugün uzaklaştıkları gibi مِنَّا bizden." كَذٰلِكَ İşte böylece يُرِى gösterecektir هِمُ onlara اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, اَعْمَالَهُمْ amellerini (putlara tapmalarını) حَسَرَاتٍ hasretler hâlinde. عَلَيْهِمْ Onlar üzerine olucu, kendilerini her taraftan kaplamış büyük pişmanlıklarının kaynağı olarak. Âllâh-û Teâlâ, dünyada yaptıkları amelleri kendilerine

gösterecektir. وَمَا هُمْ Ve onlar, aslâ olmadılar بِخَارِجِينَ çıkıcılar مِنَ النَّارِ ateşten.

Ve tâbi olanlar, uyanlar şöyle derler; "Ah, keşke bir daha dünyaya geri gitmemiz mümkün olsaydı da şimdi onların bizden uzaklaştıkları gibi, biz de onlardan uzaklaşsaydık!" Böylece Âllâh, onlara işledikleri bütün işlerini kendilerine hasret, pişmanlık ve üzüntü kaynağı olarak gösterir ve onlar artık ateşten çıkamazlar.

Dünyada Âllâh'a ortak ettikleri putların ve şahısların kendilerinden kaçtıklarını görünce "Ah, keşke bir daha dünyaya dönsek, elbette onlara tapmaktan kaçar, yüzlerine dâhi bakmaz, bilâkis Âllâh'ı bir kabûl eder ve sâdece ona ibâdet ederdik." diyecekleri açıkça ifâde edilmiştir. Ancak bu sözlerinde de yalancıdırlar.

Âllâh-û Teâlâ buyuruyor (Furkan Sûresi 23) "Biz, onların yaptıkları her bir iyi işi (kıyâmet günü) kastedip (ele alıp,) onu saçılmış bir toz (zerreleri gibi değersiz) kıldık" buyurdu.

"Her ne zamanki derileri yanıp dökülür, azabı tatsınlar için onlara yeni deriler veririz" buyuruyor (Nîsâ Sûresi 56)

Âllâh-û Teâlâ, küfrün (inkârın) dünya nimetlerinin kesilmesine sebep olmadığını, dolayısıyla itaat edenin de isyân edenin de dünya nimetlerinden istifâde edeceğini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

168- يَا اَيُّهَا النَّاسُ كُلُوا مِمَّا فِى الْاَرْضِ حَلَالًا طَيِّبًا وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

يَا اَيُّهَا النَّاسُ Ey insanlar, كُلُوا yeyin مِمَّا o şeylerden ki فِى الْاَرْضِ yeryüzündedir, حَلَالًا helâli طَيِّبًا tertemiz. وَلَا تَتَّبِعُوا Tâbi olmayın, uymayın خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ şeytanın adımlarına, sizi kendisine

dâvet ettiği yollarına. اِنَّـهُ Zira muhakkak (şeytan) لَكُـمْ sizin için عَـدُوٌّ düşmandır. مُبِـيـنٌ Aşikâr, apaçık bir düşmanınızdır.

Ey insanlar! Yer(yüzün)deki şeylerden helâl ve temiz olanını yeyin ve şeytanın adımlarına (izlerine) uymayın. (Onun vesveselerine kapılarak helâli haram, haramı da helâl kabul etmeyin.) Zîra şüphe yok ki o, sizin için pek açık bir düşmandır.

Bu âyet-i celile, bir takım hayvanlardan istifâde etmeyi kendilerine haram kılan müşrikler hakkında nâzil olmuştur.

Bir şeyin haram olmasının sebebi ikidir. Birincisi; pis ve zararlı olmasıdır. İnsana zarar veren her şey haramdır. İkincisi; başkasının hakkına taallûk etmesidir. Bir kimse, izni olmaksızın diğer bir kimsenin malından faydalanamaz.

Şeytanın adımlarından maksat; Onun vesvese (kuruntu,) hileleri ile insanı aldatmak için kurmuş tuzaklardır.

Kur'ân'a uymayan herşey şeytanın adımlarındandır.

İblis, dünyayı kâfirlere arzettiğinde onlar; "Bunun parası nedir?" dediler. O da "Dini terktir" dedi. Onlar da dini verip dünyayı satın aldılar. Zâhitler ise dünyayı terkederek ondan yüz çevirdiler. Dünyayı çok seven Müslümanlar ise; İblis'in dünyayı kendilerine arz etmesine karşı ne dinden, ne de dünyadan geçemediler.

Âllâh-û Teâlâ, şeytanın göstereceği yollara gitmenin câiz olmadığını açıkladıktan sonra, şeytanın düşmanlığını ispât etmek üzere şöyle buyuruyor.

169- اِنَّمَا يَأْمُرُكُمْ بِالسُّوءِ وَالْفَحْشَاءِ وَاَنْ تَقُولُوا عَلَى اللهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ

اِنَّمَا يَأْمُرُ Ancak emreder كُـمْ size yâni size vesvese (kuruntu) verir, بِالسُّـوءِ kötülükle وَالْفَحْشَـاءِ en çirkin günahlarla. وَاَنْ تَقُولُوا De-

menizle (iftirâ etmenizle) عَلَى اللهِ Âllâh-û Teâlâ'ya, مَا o şeyleri ki لَا تَعْلَمُونَ bilmezsiniz.

O (şeytan,) sizlere ancak (ve dâimâ) kötülüğü, gayet çirkin işleri ve (Âllâh-û Teâlâ bildirmeden kendiliğinizden) bilemeyeceğiniz şeyleri, Âllâh'a karşı (iftirâ olarak) söylemenizi emreder.

Âyet-i celilede sû' herhangi bir çirkin iştir, fehşâ ise bu çirkin işlerin en büyüğü ve en kötüsüdür.

Şeytanın emrettiklerinin en fenası, kulların Âllâh-û Teâlâ'ya iftirâ etmeleridir. Çünkü "Âllâh-û Teâlâ'nın oğlu vardır, kızı vardır, yukardadır" gibi câiz olmayan şeyleri vasıflamak, kebâir (büyük günahlar)dandır.

Bid'at (ehl-i sünnetin dışında kalan bâtıl inançlar) mertebesi, bu şeytana fısk ve isyânlardan daha sevgilidir. Çünkü masiyetlerden tevbe edilir, bid'atten ise tevbe edilmez. Zîra sâhibi, onu doğru ve gerçek zannetmektedir. Şeytan, insanı bu derekeye düşüremeyince üçüncü derekeye intikâl eder ki o da kebâirdir (büyük günahlardır.) Bunda da âciz kalınca dördüncü derekeye geçer ki o da segâir (küçük günahlar)dır. Devâm ederek yapıldığında büyük günaha dönüşürler. Büyükler ise çok kere sâhibini helâk eder.

Şeytan bunu da beceremeyince beşinci derekeye intikâl eder. O da kişiyi sevabı ve azabı olmayan mûbahlarla meşkûl eder. Böylece kişiyi sevaplı işlerden alıkoyar. Bunu da yapamazsa altıncı derekeye intikâl eder ki o da kişiyi daha üstün amellerden alıkoyup biraz daha düşük olan amellerle uğraştırmasıdır.

Abdullah İbni Amr Radıyâllâhû Anh buyurdu ki; "Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa Âllâh, ona cennette bir köşk binâ eder."

1- Her kim işinde **"Lâ ilâhe illâllâh"**a yapışırsa

2- Başına bir musibet geldiğinde **"İnne lillâhi ve inne ileyhi râciûn"** derse

3- Kendisine bir nimet verildiğinde **"Elhamdülillah"** derse

4- Bir günahı işlediğinde **"Estağfirullâh"** derse, işte o kişiye cennette bir köşk binâ edilir.

Âllâh-û Teâlâ, şeytanın insana kötülüğü emrettiğini açıkladıktan sonra, kâfirlerin de yine şeytanın saptırmasıyla atalarını taklitten vazgeçmediklerini beyan buyuruyor.

170- وَاِذَا قِيلَ لَهُمُ اتَّبِعُوا مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ قَالُوا بَلْ نَتَّبِعُ مَآ اَلْفَيْنَا عَلَيْهِ اٰبَآءَنَا ۟ اَوَلَوْ كَانَ اٰبَآؤُهُمْ لَا يَعْقِلُونَ شَيْـًٔا وَّلَا يَهْتَدُونَ

وَاِذَا قِيلَ Denildiği vakitte لَهُمُ onlara, اتَّبِعُوا tâbi olun (uyun) مَآ ol bir kitaba ki اَنْزَلَ indirdi اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. قَالُوا Derler; بَلْ نَتَّبِعُ "Hayır, biz uyarız مَآ ol bir yola ki اَلْفَيْنَا bulduk عَلَيْهِ o yol üzerinde اٰبَآءَنَا ۟ babalarımızı yâni ecdâdımızı. O yol da Âllâh'a ortak koşmak ve bir takım helâl, pak şeyleri kendilerine haram kılmaktır. Çünkü onlar, bizden daha hayırlı ve daha bilgiliydiler." Âllâh-û Teâlâ, onların sözlerini reddetmek üzere buyuruyor. اَوَلَوْ كَانَ Olsa da mı اٰبَآؤُهُمْ babaları, لَا يَعْقِلُونَ anlamaz شَيْـًٔا hiçbir şeyi (dinden hiçbir meseleyi) وَّلَا يَهْتَدُونَ ve (hiçbir) doğruyu da bulmamış. Babaları ve dedeleri bu haldeyseler de mi onlara uyacaklar.

Ve onlara (müşriklere) "Âllâh'ın indirdiğine uyun" denildiği zaman, "Hayır, biz atalarımızı üzerinde bulduğumuz şeye uyarız" derler. Ya ataları hiçbir şey anlamamış, doğruyu da bulmamış idiyseler (yine de onlara mı uyacaklar!)

Dünya sevgisinin, kendisini sarhoş etmiş olduğu bir âlime bir şey sormayın. Zîra onlar, kullarımın hakka giden yollarını kesicilerdir.

Âllâh-û Teâlâ, kâfirlerin körü körüne taklidi bırakmadıklarını açıkladıktan sonra, onların bu taklitlerinin sebebinin vaaz-u nasihat dinlememek olduğunu beyan üzerine şöyle buyuruyor.

171- وَمَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا كَمَثَلِ الَّذِى يَنْعِقُ بِمَا لَا يَسْمَعُ اِلَّا دُعَٓاءً وَنِدَٓاءً صُمٌّ بُكْمٌ عُمْىٌ فَهُمْ لَا يَعْقِلُونَ

وَمَثَلُ الَّذِينَ O kimselerin meseli ki كَفَرُوا kâfir oldular. Kâfirlere vaaz edip onları dâvet edenin hâli, كَمَثَلِ الَّذِى o kimsenin hâli gibidir ki öyle bir çobanın hâli gibidir ki يَنْعِقُ sesleniyor, (çağırıyor) بِمَا o hayvanlara ki لَا يَسْمَعُ işitmez, o hayvanlar dinleyip anlamazlar. اِلَّا دُعَٓاءً Ancak bir çağrı وَنِدَٓاءً ve bir sesleniş, kâfirlere vaaz edenin hâli sâdece bir ses duyup ondan bir şey anlamayan hayvanlara bağıran çobanın hâli gibidir. صُمٌّ Onlar sağırlardır, بُكْمٌ dilsizlerdir, عُمْىٌ körlerdir, فَهُمْ onlar لَا يَعْقِلُونَ akletmez (düşünmez)ler.

Kâfirlerin hâli, bağırıp çağırmak dışında bir şey duymayan yine de haykıran kimsenin (çobanın) hâline benziyor. Onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir. Onun için düşünmezler.

Âhirzamanda vaaz ve nasihat fayda vermeyecektir. Çünkü insanların kulakları hakkı duymaktan kapalı, akılları da hakkı anlayıp kabul etmekten çevrilmiştir. Bu da kendi suçlarından dolayıdır.

Âllâh-û Teâlâ, müşriklerin haram kabul ettikleri şeylerin helâl olduğunu beyan etmek üzere buyuruyor.

172- يَـٰٓاَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا كُلُـوا مِـنْ طَيِّبَـاتِ مَـا رَزَقْنَاكُـمْ وَاشْـكُرُوا لِلّٰهِ اِنْ كُنْتُـمْ اِيَّـاهُ تَعْبُـدُونَ

يَـٰٓاَيُّهَـا الَّذِيـنَ Ey o kişiler ki اٰمَنُـوا imân ettiler. كُلُـوا Yeyin مِـنْ طَيِّبَـاتِ مَـا o şeylerin tertemiz olanlarından, helâllerinden veya lezzetlilerinden ki رَزَقْنَـا rızıklandırdık (rızık olarak verdik) كُـمْ size وَاشْـكُرُوا ve şükredin لِلّٰهِ Âllâh için (Âllâh-û Teâlâ'ya.) اِنْ كُنْتُـمْ Eğer olduysanız اِيَّـاهُ ancak O'na تَعْبُـدُونَ ibâdet eder, kulluk ediyorsanız.

Ey iman edenler! Size rızık olarak verdiğimiz şeylerin temiz olanlarından yeyin ve (size onları rızık olarak veren ve helâl eden) Âllâh'a şükredin, eğer ancak O'na ibâdet ediyorsanız.
;Yemek yemenin 4 hükmü vardır

1- Nefsi ölümden kurtarmak için yemek farzdır.

2- Zafiyet gibi zararları, kendinden gidermek için yemek vâciptir.

3- Misâfirin utanmaması için ona arkadaşlık yapıp yemek mendup (müstehap, sevilmiş)tir.

4- Bu sayılanların dışında yemek ise mubahtır.

Âyet-i celilede geçen كُلُوا yeyin emri, ibahê içindir. Yâni envâi çeşit meyvelerle yemeklerle lezzetlenmekte bir beis yoktur. Her ne kadar terki evlâ (çok aşırı gitmemek) daha uygun ise de.

"Şükredin" emri; Âllâh'a şükretmeye mecbur olduklarını ifâde etmektedir.

173- اِنَّمَـا حَـرَّمَ عَلَيْكُـمُ الْمَيْتَـةَ وَالـدَّمَ وَلَحْـمَ الْخِنْزِيـرِ وَمَـآ اُهِـلَّ بِهٖ لِغَيْـرِ اللّٰهِ ۚ فَمَـنِ اضْطُـرَّ غَيْـرَ بَـاغٍ وَلَا عَـادٍ فَـلَآ اِثْـمَ عَلَيْـهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ غَفُـورٌ رَّحِـيْمٌ

عَلَيْكُمُ Âllâh-û Teâlâ ancak haram etti. Kimin üzerine? اِنَّمَا حَرَّمَ Sizin üzerinize الْمَيْتَةَ meyteyi, kesilebileceği hâlde kesilmeyip kendi kendine ölen hayvan etlerini وَالدَّمَ ve o kanı. Yâni hayvanlar kesilirken atılarak (fışkırarak) çıkan kanı. Daha? وَلَحْمَ الْخِنْزِيرِ Domuz etini. وَمَآ O hayvanı ki اُهِلَّ ses yükseltildi بِهِ onunla, onun kesilmesinde لِغَيْرِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'dan başkası için yâni Âllâh-û Teâlâ'dan başkasının adıyla kesilenleri de size haram etti. فَمَنِ Her kim ki اضْطُرَّ mecbur kalındı, başka yiyecek bulamayarak bu haram edilenlerden birini yemeye mecbur kalıp yediyse غَيْرَ بَاغٍ bağı olmadığı hâlde. Zor durumda kalmış, diğer bir kimseye karşı azmayarak, saldırmayarak veya şehvet ve lezzet aramayarak, وَلَا عَادٍ mütecâviz olmadığı hâlde ölmemek için gereken zaruret miktarından fazlasına geçip haddi aşmayarak, bu sayılan haramlardan yemeye mecbur kalırsa, فَلَآ اِثْمَ hiçbir günah yoktur عَلَيْهِ onun üzerine. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ غَفُورٌ ziyâde mağfiret edicidir, zor durumda yenileni son derece bağışlayıcıdır. رَحِيمٌ Ziyâde acıyıcıdır, bu hususta ruhsat vermekle kullarını hakkıyla esirgeyicidir.

O (Âllâh-û Teâlâ,) sizlere ancak meyteyi (kendiliğinden ölen murdar hayvanı,) o kanı (hayvan kesilirken atılarak çıkanı,) hınzır (domuz) etini, bir de Âllâh'tan başkası için kesileni katiyyen haram kıldı. Ancak her kim, (bunlardan yemeye) mecbur olur da (kimseye) saldırmayarak ve haddi (ölümden kurtaracak miktârı) aşmayarak (yerse,) onun üzerine hiçbir günah yoktur. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, zorlanma halinde yeneni çok mağfiret edicidir (ve kullarını) hakkıyla esirgeyicidir. (Bunun içindir ki kullarına bu hususta ruhsat vermiştir.)

Âllâh-û Teâlâ, zorda kalan kimsenin haram olan şeyleri zaruret miktârı yemesinin günah olmadığını açıkladıktan sonra, zarûreti olmaksızın haram yiyenlerin cezalarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

174- اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْتُمُوْنَ مَآ اَنْزَلَ اللّٰهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَيَشْتَرُوْنَ بِهٖ ثَمَنًا قَلِيْلًا ۙ اُولٰٓئِكَ مَا يَأْكُلُوْنَ فِىْ بُطُوْنِهِمْ اِلَّا النَّارَ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ

اِنَّ الَّذِيْنَ Muhakkak o kimseler ki يَكْتُمُوْنَ gizlerler, مَآ o şeyi ki اَنْزَلَ indirdi اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. مِنَ الْكِتٰبِ Kitaptan, Muhammed Aleyhisselâm'ın sıfatlarını beyan eden âyetleri gizlerler. وَيَشْتَرُوْنَ Ve satın alırlar بِهٖ ona (gizlediklerine) mukâbil ثَمَنًا bir bedel, para, mal veya dünya rütbesi gibi bir karşılık. Öyle bedel ki قَلِيْلًا çok az. اُولٰٓئِكَ İşte onlar, مَا يَأْكُلُوْنَ yemezler فِىْ بُطُوْنِهِمْ karınlarında اِلَّا النَّارَ ancak ateş. Âhirette karşılarına ateş olarak çıkacak bir haramı yiyorlar. وَلَا يُكَلِّمُ Ve konuşmayacak هُمُ onlarla اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Kıyâmet gününde onlara olan gazabından, rahmetiyle onları mesrur edecek (sevindirecek) bir söz kendilerine söylemeyecek وَلَا يُزَكِّىْ ve tezkiye etmeyecek, günah kirlerinden temizlemeyecek هِمْ onları veya onlara medh-û senâda bulunmayacak (övmeyecek,) haklarında iyi bir söz buyurmayacak وَلَهُمْ ve onlar için vardır عَذَابٌ bir azap, اَلِيْمٌ çok elem (acı) verici bir azap vardır.

Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ'nın indirdiği kitaptan (peygamberlerin sıfatlarına dâir) bir şeyi gizleyip de bunun mukâbilinde az bir pahayı, (alçak bir menfaati) satın alanlar (yok mu!) İşte onlar, karınlarına ateş (olacak şey)den başka (bir şey) yemiş olmazlar.

(Zirâ kişi, kendisini ateşe sokacak bir şeyi yeyince, sanki ateşin kendisini yemiş olur.) Ve kıyâmet gününde Âllâh-û Teâlâ, onlarla konuşmayacaktır, (rahmetiyle onlara iltifat etmeyecektir) ve onları (küfür ve masiyet pisliğinden aslâ) temizlemeyecektir. Onlar için çok acı verici bir azap da vardır.

Bu âyet-i kerimede, yahudi âlimlerini kıyâmete kadar bütün âleme rezil etmiştir. Onların sakladıkları hükümlerden maksat, Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem Efendimizin Tevrat'ta yazılı olan sıfatlarıdır. Zira Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem'in ortaya çıkmasıyla, reisliklerinin ellerinden gideceği ve kendi kavimleri tarafından getirilen hediyelerin kesileceği korkusuyla onlar, Tevrat'ta olan hükümleri gizlerler ve âhirzaman peygamberinin kendilerinden geleceğini söylerlerdi.

175- أُولَٰئِكَ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الضَّلَالَةَ بِالْهُدَىٰ وَالْعَذَابَ بِالْمَغْفِرَةِ ۚ فَمَا أَصْبَرَهُمْ عَلَى النَّارِ

أُولَٰئِكَ İşte onlar, Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem'in Tevrat'taki evsafını gizleyerek karşılığında düşük bir menfaat alanlar الَّذِينَ öyle kimselerdir ki اشْتَرَوُا satın aldılar الضَّلَالَةَ dalâleti (sapıklığı,) بِالْهُدَىٰ hidâyete mukâbil (doğru yola karşılık.) وَالْعَذَابَ Azabı da (satın aldılar.) بِالْمَغْفِرَةِ ۚ Mağfirete, bağışlanmanın yerine azabı satın aldılar فَمَا أَصْبَرَ Ne şey sabrettirdi هُمْ onları, عَلَى النَّارِ ateş üzerine? Hangi şey, onları ateşe götürecek amelleri işlemeye karşı sabırlı kıldı? Bunlar ateşe karşı acâip sabrettiler. Yâni onlar ateşe karşı ne acâip sabırlı (dayanıklı)dırlar, demek olur.

İşte bunlar, dosdoğru yola karşı sapıklığı, mağfirete bedel,

azabı satın almış kimselerdir. Onları ateşe karşı bu kadar sabırlı kılan nedir?

Hakkı gizleyen ve hükümleri değiştiren kimseler, dâimâ mağfireti terkedip azabı, hidâyeti terkedip dalâleti, ilmi terkedip cehâleti seçtiklerinden, kâr karşılığı zarârı satın almış oldular.

Çünkü cehennem ve cehenneme sokacak günahları bilerek işlediklerinden sanki azaba râzı ve cehennem ateşine karşı sabırlı olmuşlardır.

Cenâb-ı Hak, hakkı gizleyenlerin başına ne büyük belâların geleceğini açıkladıktan sonra, bu azabı gerektiren sebebi beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

176- ذٰلِكَ بِاَنَّ اللّٰهَ نَزَّلَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ وَاِنَّ الَّذِيْنَ اخْتَلَفُوا فِى الْكِتَابِ لَفِى شِقَاقٍ بَعِيْدٍ

ذٰلِكَ İşte bu (azap) بِاَنَّ اللّٰهَ şu sebepledir ki; Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, نَزَّلَ indirdi الْكِتَابَ o kitabı (Kur'an ve Tevrat'ı) بِالْحَقِّ hakka mültebis olduğu hâlde, doğruya bürünmüş, kendisinde bâtıl (yanlış)dan hiçbir şâibe (karışıklık) olmadığı hâlde indirildi. وَاِنَّ الَّذِيْنَ Ve muhakkak o kimseler ki اخْتَلَفُوا ihtilâf ettiler (ayrılığa düştüler) فِى الْكِتَابِ o kitap hakkında. Âllâh-û Teâlâ'nın indirdiği kitaplardan bazılarına inanıp bazısına inanmayarak, ayrıca bir kitabın bir kısmına inanıp diğer kısmına inanmayarak ihtilâf edenler, لَفِى شِقَاقٍ elbette büyük bir hilâf (ayrılık) içindedirler. بَعِيْدٍ (Haktan) çok uzak ayrılık içindedirler.

Bu (ateş azabı) şu sebepledir ki; Şüphesiz Âllâh, o kitabı hak ile indirmiştir. Ve şüphe yok ki o kitapta ihtilâfa düşenler, elbette (haktan) çok uzak bir hilâf (ayrılık) içindedirler.

İhtilâf edilen kitaptan maksat ise Âllâh'ın indirdiği bütün kitaplardır. Bunlarda ihtilâf etmenin mânâsı, bazısına inanıp bazısına inanmamaktır. Veya Tevrat'tır. Ondaki ihtilâfın mânâsı ise onda bulunan gerçeklere uymayıp bilâkis onları değiştirmektir. Veya Kur'an'dır. Ondaki ihtilâf ise bazısının sihir (büyü,) bazısının şiir, kiminin de evvelkilerin uydurmaları demelerinden ibarettir.

Âllâh-û Teâlâ, ehl-i kitabın kitaplarındaki bazı hükümleri gizlediklerini ve bu sebeple azaba uğrayacaklarını açıkladıktan sonra, onların bütün saadetleri, "Beyt-i Mukaddes'e doğru yönelmekten ibaret olan" kabul etmelerini reddetmek ve asıl saadet sebeplerini beyan etmek üzere buyuruyor.

177- لَيْسَ الْبِرَّ اَنْ تُوَلُّوا وُجُوهَكُمْ قِبَلَ الْمَشْرِقِ وَالْمَغْرِبِ وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالْكِتَابِ وَالنَّبِيّٖنَ ۚ وَاٰتَى الْمَالَ عَلٰى حُبِّهٖ ذَوِى الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينَ وَابْنَ السَّبِيلِ وَالسَّآئِلِينَ وَفِى الرِّقَابِ ۚ وَاَقَامَ الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ ۚ وَالْمُوفُونَ بِعَهْدِهِمْ اِذَا عَاهَدُوا ۚ وَالصَّابِرِينَ فِى الْبَأْسَآءِ وَالضَّرَّآءِ وَحِينَ الْبَأْسِ ۗ اُولٰٓئِكَ الَّذِينَ صَدَقُوا ۗ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُتَّقُونَ

لَيْسَ Olmadı الْبِرَّ birr; gerçek iyilik, hayır, ibâdet ve takvâ değildir اَنْ تُوَلُّوا çevirmeniz وُجُوهَكُمْ yüzlerinizi قِبَلَ الْمَشْرِقِ doğu tarafına, وَالْمَغْرِبِ batı tarafına. Yâni ehl-i kitap! Gerçek iyilik ve takvâ, sizin namazlarınızda yüzlerinizi doğuya ve batıya çevirmenizden ibaret değildir. وَلٰكِنَّ الْبِرَّ Lâkin birr, şânına ehemmiyet gösterilmesi ve ciddi olarak kazanılmaya çalışılması gereken asıl iyilik مَنْ o kimsedir ki, o kimsenin iyiliğidir ki (birra; men demektir) اٰمَنَ imân etti بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya. Müşrik olan, yahudi ve nasârânın imânı gibi değil de şirk bulaşıklığından uzak olan bir imânla, Âl-

lâh'a imân etti. وَالْيَوْمِ Güne, öyle gün ki الْاٰخِرِ son olucu, âhiret gününe. Daha, وَالْمَلٰٓئِكَةِ meleklere. Daha, وَالْكِتٰبِ Kitâb-(ı İlâhi-nin cinsi)ne (hepsine.) Daha, وَالنَّبِيّٖنَ ehl-i kitâbın yaptığı gibi değil, aralarını ayırmaksızın bütün nebilere, peygamberlere inandı. وَاٰتَى Ve verdi, neyi? الْمَالَ Malı(ndan sadakayı.) عَلٰى حُبِّهٖ O malın sevgisi üzere bulunduğu hâlde (malını çok sevdiği hâlde) veya Âllâh-û Teâlâ'nın sevgisi yahut vermek sevgisi üzere bulunduğu hâlde. Kime verdi? ذَوِى الْقُرْبٰى Karabet sâhiplerine, akrabasından fakir olanlara, وَالْيَتٰمٰى yetimlere, babası ölmüş bakıma muhtaç çocuklara, وَالْمَسٰكِينَ miskinlere, şiddetli fakirliğe tutulup elinde dünyalık bir şey olmayanlara, وَابْنَ السَّبِيلِ yolda kalmış misafirlere, وَالسَّآئِلِينَ isteyicilere, ihtiyaç ve zarûretin kendilerini dilenmeye mecbur bıraktığı kimselere ve وَفِى الرِّقَابِ boyunduruk altında bulunan, hürriyetlerini kaybedip köle veya cariye olan esirlerin boyunlarını azat etme hususunda. Gerçek iyilik sâhipleri böylece inanıp amel ederler. وَاَقَامَ Hakkıyla kılar(lar.) Neyi? الصَّلٰوةَ Namazı. Daha وَاٰتَى verir(ler) neyi? الزَّكٰوةَ Zekâtı. Gerçek iyilik sâhipleri daha kimlerdir? وَالْمُوفُونَ İfâ ediciler (yerine getirenler) بِعَهْدِهِمْ ahitleri (verdikleri sözleri)ni. Ne vakit? اِذَا عٰهَدُوا Muâhededе bulunduklarında (sözleştiklerinde) kendileri ile Âllâh-û Teâlâ arasında veya kendileriyle diğer insanlar arasında bir vaadde bulunduklarında yerine getirenler. Bir şeye yemin ettiklerinde veya bir şey adadıklarında ifâ edenler. Konuştuklarında doğru söyleyenler, emânet olunduklarında hakkıyla edâ edenlerdir onlar. وَالصّٰبِرِينَ Özellikle sabrediciler, mûteber olan birr (iyilik) ve takvâ sâhipleri arasında, sabredenleri özellikle anıyorum. Bu mânâya gelen "veesabirine"

kelimesi tahsis üzere mensuptur, ehussussâbirine demektir. Veya medih üzere mensuptur ki emdehussâbirîne "sabredenleri medih ederim olur. Nerede sabredici olanlar? فِى الْبَأْسَآءِ Fakirlik ve zorluk içerisinde, وَالضَّرَّآءِ hastalık ve kötürümlük gibi hâllerde. Daha, وَحِينَ الْبَأْسِ düşmanla muharebenin kızıştığı zaman (sabredenleri tahsis ederim.) أُولَٰئِكَ İşte bu (güzel halleri takınan) kimseler, الَّذِينَ o kimselerdir ki صَدَقُوا sâdık oldular, dinde hakka tâbi olmakta birr ve takvâyı aramakta asıl doğru olanlar bu kimselerdir. وَأُولَٰئِكَ Ve işte onlar هُمُ ancak onlar الْمُتَّقُونَ müttekiler (küfürden vesâir kötülüklerden sakınıcılar)dır.

Birr (iyilik ve takvâ) yüzlerinizi (namazda) doğu veya batıya doğru çevirmeniz değildir. Fakat birr (asıl iyilik;) Âllâh'a, âhiret gününe, meleklere, kitap(lar)a ve peygamberlere imân eden. Malı(nı Âllâh) sevgisiyle (veya mala olan sevgisine rağmen) karabet sâhiplerine (akrabaya,) yetimlere, yoksullara, yol oğluna (yolda kalmışlara,) dilenenlere ve (köle esirlerin) boyunlar(ını azâd etme husûsunda) veren, namazı(nı) dosdoğru kılan, zekâtı(nı) veren, bir muâhede yaptıklarında (sözleştiklerinde) ahitlerini yerine getirenler(in iyiliği)dir. Sıkıntıda, hastalıkta ve muharebenin kızıştığı zamanlarda (sabredenlerin takvâsını özellikle överim.) İşte sâdık (iyilik iddiâsında doğru) olanlar onlardır. Ve mütteki (takvâ sâhibi) olanlar da ancak onlardır.

Birr; hayırlı ve makbûl olan her işe, iyilik kabilinden olan herşeye ve Âllâh'a yaklaştıran bütün taatlara denir.

Ebî Âmir-i Eş'ari Radıyâllâhû Anh şöyle naklediyor; "Ben bir kere Yâ Rasûlullah! İyiliğin tamâmı nedir?" diye sorduğumda, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem "Açıkta (insanlar arasında) yaptığını, tenhâda (yalnızken) da yapmandır" buyurdu.

Bu âyette beyan edilen iyilikler esas itibâriyle beştir. **1**- İman etmek, **2**- Muhtaç olanlara yardım etmek, **3**- Namazı hakkıyla kılmak, **4**- Verdiği sözde durmak, **5**- Her hâlükârda sabretmek.

Âllâh-û Teâlâ, dünya ve âhiret işlerinin üzerine binâ edilmiş olduğu din kâidelerini beyandan sonra, ahkâm-ı şer'iyenin bazısını açıklamak üzere buyuruyor.

178- يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِصَاصُ فِى الْقَتْلٰى ؕ اَلْحُرُّ بِالْحُرِّ وَالْعَبْدُ بِالْعَبْدِ وَالْاُنْثٰى بِالْاُنْثٰى ؕ فَمَنْ عُفِىَ لَهٗ مِنْ اَخِيْهِ شَىْءٌ فَاتِّبَاعٌ بِالْمَعْرُوْفِ وَاَدَآءٌ اِلَيْهِ بِاِحْسَانٍ ؕ ذٰلِكَ تَخْفِيْفٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَرَحْمَةٌ ؕ فَمَنِ اعْتَدٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَلَهٗ عَذَابٌ اَلِيْمٌ

يَآ اَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا Ey imân etmiş kullar كُتِبَ yazıldı (farz kılındı.) Kim üzerine? عَلَيْكُمُ Sizin üzerinize. Hak sahibi, hak iddiasında bulunduğunda size farz kılındı الْقِصَاصُ kısas, haksız yere öldürenleri öldürmeniz farz kılındı. فِى الْقَتْلٰى Maktüller hakkında, haksız yere öldürülenlerin öldürülmesi sebebiyle. Burada فِى sebebiyet içindir, bir de muzaf mahfuzdur. Sebeb-i katlil katlê demektir. اَلْحُرُّ Hür yâni hür olan bir kişi kısas edilir. Kiminle? بِالْحُرِّ Hürle. Öldürdüğü hürrün yerine وَالْعَبْدُ köle de (kısas edilir.) Kime mukabil? بِالْعَبْدِ Köleyle. وَالْاُنْثٰى Dişi (kadın kısas edilir.) Kime mukabil? بِالْاُنْثٰى Dişiyle (kadınla.) فَمَنْ Artık herhangi bir (kâtil) kişi ki عُفِىَ affedildi لَهٗ onun için yâni kâtil için. Kimden? مِنْ اَخِيْهِ Kardeşinden, Mü'min kardeşi tarafından شَىْءٌ bir şey, çok az bile olsa فَاتِّبَاعٌ tâbi olmaktır. Öldürülenin velisine düşen işe uymaktır, بِالْمَعْرُوْفِ marufa. Öldürülenin velisinin şer'an kabul edilen, ahlâken güzel görülen şeye uyması lâzımdır. وَاَدَآءٌ Ve ödemektir, kâtile düşen de ödeme-

sidir اِلَيْهِ ona (affedene,) بِاِحْسَانٍ ihsan (güzellik) ile. ذٰلِكَ İşte bu, zikredilen af ve diyet hükmü تَخْفِيفٌ bir hafifletme (kolaylaştırma) dır, مِنْ رَبِّكُمْ Rabbiniz tarafından وَرَحْمَةٌ ve bir rahmettir. فَمَنِ Artık her kim اعْتَدٰى haddi aşarsa, neden sonra? بَعْدَ ذٰلِكَ Bundan sonra (bu hükümden veya affedip diyet aldıktan sonra.) فَلَهُ Onun için vardır عَذَابٌ bir azap ki اَلِيمٌ çok elem verici azap vardır.

Ey imân edenler! Maktül (öldürülen)ler hakkında sizin üzerinize kısas (misilleme) yazılmış (farz edilmiştir.) Hür ile hür, köle ile köle, kadın ile kadın (kısas edilir.) Fakat herhangi bir (katil) kişi için, kardeşi (kısas yaptırmaya salahiyetli kimse) tarafından bir şey (kısasen öldürülme veya diyet alınması) affedilirse, artık (bu hususta) marufa (şer'an ve aklen iyi görülen şeye) uymaktır. Ve ona (kâtile düşen) de (diyeti vesâireyi) güzellikle ödemektir. İşte bu (afla muamelenin, diyet vesaire ile kısastan kurtulmanın şer'an câiz kılınması,) Rabbimiz tarafından bir hafifletme ve acımadır. Artık bundan (affettikten ve diyet aldıktan) sonra her kim (katile ve adamlarına karşı) azarsa, (tekrar kısas talebinde veya katili öldürürse) onun için elim (can yakıcı) bir azap vardır. (Dünyada cezaya uğrar, âhirette ise cehennem azabına müstehak olur.)

İslam hukukunda ana kaidelerinden biri olan kısas, suçluya işlediği suç kabilinden ceza vermektir. Kasten ve haksız yere bir insanı öldüren kimseye hapis cezası vermek, aklın kabul edeceği bir şey değildir. İslam'da hapishane yoktur. Tutuk evi vardır. Suç işleyen bir kimse ya öldürülür, ya para veya sürgün cezasına çarptırılır, hapse atılmaz. İslam'da af da büyük bir yer işgal eder. Suçundan dolayı öldürülmesi gereken kimse, hak sahibi tarafından affedilirse suçu paraya dönüşür. Ayette bu cihet de anlatılmıştır.

Âllâh-û Teâlâ, devlet reislerine veya o makamda bulunanlara kısası icra etmeyi vacip kılmıştır. Buna göre mânâ; "Ey Mü'minlerin idarecileri! Kan sahibi, kısasın icra edilmesini isterse kısas yapmak, (öldüreni öldürmek) size farz kılınmıştır" denilmiştir.

"Ey kasten öldüren Mü'minler! Öldürülenin velisi kısas istediğinde, canlarınızı kısas hükmüne teslim etmeniz size farz kılınmıştır" demek olur.

Ayet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Arap kabilelerinden iki kabile arasında, cahiliyet devrinde kan davaları vardı. Onlardan birinin, diğerine karşı malda ve silâhta üstünlüğü bulunuyordu. Onlar zayıf olanlara karşı; "Biz sizden köleye karşı hürrü, dişiye karşı erkeği ve bir kişiye karşı iki kişi öldüreceğiz" diye yemin etmişlerdi.

Âllâh-û Teâlâ, kısasın meşruiyetini açıkladıktan sonra hikmetini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

179- وَلَكُمْ فِى الْقِصَاصِ حَيٰوةٌ يَآ اُولِى الْاَلْبَابِ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ

وَلَكُمْ Ve sizin için vardır فِى الْقِصَاصِ kısasta, bu cezanın tatbik edilmesinde حَيٰوةٌ büyük bir hayat. يَآ اُولِى الْاَلْبَابِ Ey hâlis (karışıksız) akıl sahipleri, لَعَلَّكُمْ umulur ki siz تَتَّقُونَ sakınırsınız, kısastan korktuğunuzdan dolayı adam öldürmekten çekinirsiniz.

"Ve ey sâlim akıl sahipleri! Sizin için kısas (cezasının tatbik edilmesinde) büyük bir hayat vardır. Umulur ki (kısasın mahiyetini ve neticesinin ne kadar korkunç olduğunu düşünerek, öyle bir cezaya uğramaktan korkar da öldürmekten) sakınırsınız."

"Kısasta hayat vardır" sözü gerçekten dikkate değer bir ifâdedir. Çünkü kısas tatbik edilirse, bir kişinin öldürülmesiyle pek çok kimsenin yaşaması sağlanır. Kan davaları böyle önlenir.

Âllâh-û Teâlâ, öldürmenin hükmünü ve kısasın birçok kimselerin hayatına vesile olduğunu açıkladıktan sonra eceliyle vefat edecek kimsenin ölüm nişanları görüldüğünde, ana-baba ve yakınlarına vasiyet etmesinin lâzım olduğunu beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

180- كُتِبَ عَلَيْكُمْ اِذَا حَضَرَ اَحَدَكُمُ الْمَوْتُ اِنْ تَرَكَ خَيْرًا ۨ اَلْوَصِيَّةُ لِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِيْنَ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ۝

كُتِبَ Yazıldı, farz kılındı. Kim üzerine? عَلَيْكُمْ Sizin üzerinize. Ne zaman? اِذَا حَضَرَ Hazır olduğu zaman اَحَدَكُمُ sizin birinize الْمَوْتُ ölüm. Yâni ölüm sebepleri hazır olduğunda ve ölümün nişanları zuhur ettiğinde demektir. Zira ölümün kendi hazır olduğunda (gelip çattığında) kimsenin vasiyete gücü yoktur. اِنْ تَرَكَ Terk edecekse, bırakacaksa. Neyi? خَيْرًا ۨ Bir malı, (az olsun çok olsun.) Ne farz kılındı? اَلْوَصِيَّةُ Vasiyet yâni vasiyette bulunması. Kime? لِلْوَالِدَيْنِ Ana babaya. Daha? وَالْاَقْرَبِيْنَ (Vârisi veya olsun olmasın) en yakınlarına. Neyle? بِالْمَعْرُوْفِ ۚ Maruf ile şeriatın kabul ettiği adaletle, حَقًّا (bu vasiyet hak olmakla) hak oldu yâni vacip oldu. Kimler üzerine? عَلَى الْمُتَّقِيْنَ ۝ Sakınıcılar üzerine, şirkten sakınanlara veya malını zayi etmekten ve yakınlarını mahrum etmekten sakınanlara.

Sizden birinize ölüm hazır olduğu (gelip çattığı) zaman, eğer bir mal bırakacaksa anaya, babaya ve yakın akrabaya mâruf bir şekilde. (Zenginini, fakirine tercih etmeksizin ve üçte bir miktarını geçmeksizin adilane bir surette) vasiyet etmesi, takvâ sahipleri üzerine bir hak olarak farz kılınmıştır.

Âyet-i celilenin sebeb-i nüzülü hakkında rivâyet olunmuştur ki; Cahiliyet ehli gösteriş (övünme) ve şeref aradıklarından, mallarını

uzaklarına vasiyet ederler. Yakınlarını fakirlik ve zaruret içinde bırakırlardı.

Âllâh-û Teâlâ, İslam'ın bidâyetinde bu âyeti celile ile uzaklara verilmekte olan mirasların, ana-baba ve en yakınlara bırakılmasını emir buyurdu.

Mirasla ilgili âyetler gelmeden önce, kişinin servetinden ana, baba ve akrabalarına bir miktar verilmesi için vasiyet etmesi emredilmişti. Ancak Nisâ sûresinde gelen miras âyetleri ile herkesin hakkı kesin ve net olarak belirlenmiş.

Efendimizin de "Âllâh, her hak sahibine hakkını vermiştir. Bundan sonra mirasta vasiyet gerekmez" demesiyle bu âyetler neshedilmiştir. Fakat mirastan payı olmayan akraba ve düşkünlere ve hayır müesseselerine vasiyet bâkidir. Her Müslüman, gönüllü olarak servetinin üçte birini de geçmemek şartıyla servetinden istediği yere vasiyet edebilir.

Âllâh-û Teâlâ, vasiyetle ilgili meseleleri açıkladıktan sonra vasiyeti değiştiren kimseleri tehdit etmek üzere şöyle buyuruyor.

181- فَمَنْ بَدَّلَهُ بَعْدَ مَا سَمِعَهُ فَإِنَّمَا إِثْمُهُ عَلَى الَّذِينَ يُبَدِّلُونَهُ إِنَّ اللهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

فَمَنْ Artık her kim بَدَّلَ değiştirirse هُ onu, meşru olan vasiyeti. Neden sonra? بَعْدَ مَا سَمِعَ İşittikten sonra هُ onu yâni vasiyeti. فَإِنَّمَا إِثْمُهُ Ancak onun (değişmesinin) günahı, kimin üzerinedir? عَلَى الَّذِينَ O kimselerin üzerinedir kiيُبَدِّلُونَ değiştiriyorlar هُ onu. Vasiyet değiştirmenin günahı ancak değiştirenleredir, vasiyet eden ve edilenlere değildir. إِنَّ اللهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ سَمِيعٌ ziyâde işiti-

cidir, vasiyet edenin sözünü tam mânâsıyla duyandır. عَلِيمٌ Ziyâde bilicidir yâni değiştirenin zulmünü hakkıyla bilendir.

Artık her kim (vasiyet olunanlardan veya şahitlerden herhangi bir şahıs, (bu vasiyeti işittikten sonra onu tebdil ederse, (değiştirir veya aksini iddiaya kalkarsa.) Şüphesiz bunun (bu vasiyeti değiştirmenin) günahı, onu değiştirenlerin üzerinedir. (Ölü olsun, diğer vasiyet edenlerden bu işe karışmayanlar olsun, bu vebalden uzaktırlar.) Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, vasiyet edenin nasıl ve ne şekilde vasiyet ettiğini) hakkıyla işitici, (vasiyeti değiştirmeye cesaret gösterenlerin bu hallerini de) tamamen bilicidir. (Herkese lâyık olduğu cezayı verecektir.)

Bunlardan her kim, her ne şekilde vasiyetin yerine getirilmesine engel olursa, günahkâr olacaklarına bu âyet-i celile delâlet etmektedir.

Âllâh-û Teâlâ, vasiyeti değiştirenlerin günahkâr olduklarını açıkladıktan sonra, vasiyeti bâtıldan hakka değiştirenlerin günahkâr olmadığını beyanla buyurur.

182- فَمَنْ خَافَ مِنْ مُوصٍ جَنَفًا اَوْ اِثْمًا فَاَصْلَحَ بَيْنَهُمْ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِ ۚ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

فَمَنْ Her kim خَافَ korkarsa (endişe ederse) مِنْ مُوصٍ vasiyet ediciden, herhangi bir vasiyet edenden. جَنَفًا Meyletmesinden, vasiyette hata etmek suretiyle haksızlığa meyletmesinden اَوْ اِثْمًا yahut günahından. Herhangi bir veli veya vasiyet olunan kişi, vasiyet edenin kasten zulmederek günaha girmesinden endişelenir de فَاَصْلَحَ ıslah eder, (düzeltir)se بَيْنَهُمْ aralarını yâni vasiyet edilenlerin aralarını düzeltir, zulmü adalete döndürerek aradaki fenâ-

lığı kaldırırsa, böyle bir değiştirmede فَلَآ اِثْمَ hiçbir günah yoktur. Kimin üzerine? عَلَيْهِۜ O değiştiren üzerine. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ غَفُورٌ ziyâde mağfiret edicidir, رَحِيمٌ ziyâde acıyıcıdır.

(Ölenin velilerinden veya vasiyet ettiklerinden) her kim, vasiyet edenin haksızlığa meylinden veya (kasten) bir günaha gireceğinden endişe edip de (vasiyet yapan ile kendilerine vasiyet yapılanların vesâir alakadarların) aralarını bulursa, bundan dolayı ona hiçbir günah yoktur. (Çünkü o, kötülüğe değil iyiliğe çalışmıştır, bâtılı hakka çevirmiştir.) Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, böyle bir güzel maksatla vasiyeti değiştirerek ara bulan ve kusurunu bilip düzeltme cihetine giden kişinin günahlarını, ziyâde mağfiret edici (örtücü, düzeltici) kullarına ziyâde acıyıcıdır.

Âllâh-û Teâlâ, insanın zahirini (dış kısmını) düzeltmesiyle alakalı bazı hükümlerini açıkladıktan sonra, bâtını (içini) temizlemekle alâkalı hükümlerinden bazılarını şöyle buyuruyor.

183- يَٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا كُتِبَ عَلَيْكُمُ الصِّيَامُ كَمَا كُتِبَ عَلَى الَّذِيْنَ مِنْ قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُوْنَۙ

يَٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Ey imân edenler كُتِبَ yazıldı (farz kılındı.) Kim üzerine? عَلَيْكُمُ Sizin üzerinize, الصِّيَامُ oruç كَمَا كُتِبَ farz kılındığı gibi. Kimlerin üzerine? عَلَى الَّذِيْنَ O kimseler üzerine ki مِنْ قَبْلِكُمْ sizden evvel. Âdem Aleyhisselamdan, sizin zamanınıza kadar gelmiş geçmiş olan bütün nebiler ve ümmetleri üzerine oruç farz kılındığı gibi size de farz kılındı. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تَتَّقُوْنَۙ sakınırsınız yâni oruç sebebiyle bütün kötülüklerden sakınırsınız. Ve müttekilerden olursunuz. Zira oruç, bütün isyanların kaynağı olan şehveti kırar.

Ey imân edenler! Oruç sizden evvelki ümmetlere yazıldığı (farz kılındığı) gibi sizin üzerinize de yazılmıştır. Ta ki (nefsinizi haramlardan koruyup müttekilerden olasınız.)

Oruç sabrın yarısıdır. Her şeyin bir zekâtı vardır. Bedenin zekâtı da oruçtur, buyruldu.

Âllâh-û Teâlâ, orucun farz olduğunu beyan ettikten sonra, orucun zamanını ve şer'i mazeretler bulunduğu takdirde tutulmaması için şeriatın müsâdesi bulunduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor.

184- أَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ أَيَّامٍ أُخَرَ وَعَلَى الَّذِينَ يُطِيقُونَهُ فِدْيَةٌ طَعَامُ مِسْكِينٍ فَمَنْ تَطَوَّعَ خَيْرًا فَهُوَ خَيْرٌ لَهُ وَأَنْ تَصُومُوا خَيْرٌ لَكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

أَيَّامًا Günler, öyle günler ki مَعْدُودَاتٍ sayılı. Malum bir sayıyla tayin edilmiş günlerde tutun veya çok az günlerde. Her şeyin azının sayılması kolay olduğundan, burada az yerine sayılı günler buyurulmuştur. فَمَنْ Her kim ki كَانَ oldu مِنْكُمْ sizden. Nedir oldu? مَرِيضًا Hasta, oruç kendisine zarar verecek şekilde hastaysa أَوْ عَلَى سَفَرٍ yahut bir sefer üzere (olur da orucu vaktinde tutamazsa.) فَعِدَّةٌ Sayılı مِنْ أَيَّامٍ günlerden, öyle günler ki أُخَرَ diğer yâni o kimsenin üzerine tutamadığı günler sayısınca, hastalık ve sefer günlerinin dışındaki günlerde oruç kazası vardır. وَعَلَى الَّذِينَ Ve o kimseler üzerine vardır ki يُطِيقُونَ takat getirirler yâni güçleri yeter هُ ona (o oruca.) Hiçbir özrü olmadan oruç tutamayanlara.

Oruca gücü yetmeyenlere فِدْيَةٌ bir fidye yâni fidye vermek vardır. O da nedir? طَعَامُ مِسْكِينٍ Bir fakirin taâmı, her günün orucu

için bir fakire sabahlı akşamlı olmak üzere bir günlük yemek veya onun bedelini (kıymetini) vermek vardır. فَمَنْ Her kim ki تَطَوَّعَ tatavvu etti, gönlünden koparak Âllâh rızası için nafile olarak işledi خَيْرًا herhangi bir hayrı. Meselâ fidye miktarını artırdı, hasta ve seferde olduğu halde oruç tuttu. فَهُوَ İşte o, nafile olarak işlenilen o tâat nedir? خَيْرٌ Daha hayırlıdır لَهُ o kişi için وَاَنْ تَصُومُوا ve tutmanız. Ey mukim ve sağlam olup oruca takatı olanlar veya oruca takatı olmayan ihtiyarlar, güçsüzler, hastalar ve seferde olanlar yine de oruç tutmanız nedir? خَيْرٌ Daha hayırlıdır fidye vermekten, kaza etmek üzere geri bırakmaktan لَكُمْ sizin için. اِنْ كُنْتُمْ Eğer olduysanız تَعْلَمُونَ bilir. Oruçtaki fazileti bilseydiniz, oruç tutmayı seçerdiniz.

Sayılı günlerde (oruç tutun). Artık sizden her kim, (bu oruç günlerinde) hasta veya bir sefer üzerine olur (ve orucunu yemiş bulunur)sa, (onun üzerine bilâhare iyi olunca veya yolculuğunu bitirip ikamete başlayınca,) sâir günlerden (tutamadığı günlere karşılık) sayılı (günler oruç tutmak) vardır. (Fazla ihtiyarlık, şifâ beklenmeyen devamlı hastalık gibi sebeplerle oruç tutmaya) gücü yetmeyenlere de (yedikleri her güne karşı,) bir yoksul doyumu fidye (vermeleri gerekir). Bununla beraber kim (gönül) isteğiyle bir hayır yaparsa, (bir yoksuldan fazlasını doyurur ve fidyeyi artırır veya hem oruç tutar, hem fidye verirse.) İşte bu, onun için daha hayırlıdır. Oruç tutmanız, sizin için (yiyip fidye vermenizden) hayırlıdır. Eğer (oruçtaki fazileti) bilseydiniz, (onu seçerdiniz.)

Âllâh-û Teâlâ, orucun sayılı günlerde farz olduğunu açıkladıktan sonra o günleri beyan etmek üzere buyuruyor.

185- شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِى اُنْزِلَ فِيهِ الْقُرْاٰنُ هُدًى لِلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِنَ الْهُدٰى

وَالْفُرْقَانِۚ فَمَنْ شَهِدَ مِنْكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُۖ وَمَنْ كَانَ مَرِيضًا اَوْ عَلٰى
سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِنْ اَيَّامٍ اُخَرَۜ يُرِيدُ اللّٰهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَۜ
وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللّٰهَ عَلٰى مَا هَدٰيكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

شَهْرُ رَمَضَانَ Ramazan-ı Şerif ayı الَّذِٓي öyle bir aydır ki اُنْزِلَ indirildi فِيهِ o ayda الْقُرْاٰنُ Kur'an-ı Kerim, هُدًى hidâyet olduğu (doğru yola beyan ettiği) halde, لِلنَّاسِ insanlar için وَبَيِّنَاتٍ açık âyetler olduğu halde. مِنَ الْهُدٰى Hidâyet cinsinden yâni hakka hidâyet eden âyetler olduğu halde, وَالْفُرْقَانِۚ Furkan cinsinden kendisinde bulunan hikmet ve hükümler sebebiyle hak ile bâtılı ayıran âyetler olarak. فَمَنْ Öyleyse her kim شَهِدَ şâhit (hâzır) oldu مِنْكُمُ sizden الشَّهْرَ o ayda, her kim Ramazan-ı Şerif ayında misafir olmayarak, akıllı, büluğa ermiş, sağlam bir halde bulunduysa فَلْيَصُمْ oruç tutsun. هُۖ Onda وَمَنْ her kim كَانَ oldu مَرِيضًا hasta اَوْ عَلٰى سَفَرٍ yahut sefer üzere, seferde bulunuyorsa, عَلٰى (alê, fi mânâsındadır) فَعِدَّةٌ sayılı, onun üzerine sayılı günlerin orucu vardır. مِنْ اَيَّامٍ Günlerden, öyle günler ki اُخَرَۜ diğer. Hastalık ve sefer günlerinden başka günlerde, hastalık ve yolculuk esnasında tutamadığı oruçları tutmalıdır. يُرِيدُ Murad ediyor اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, bu ruhsatı vermesiyle diliyor بِكُمُ size الْيُسْرَ kolaylığı وَلَا يُرِيدُ ve murad etmiyor بِكُمُ size الْعُسْرَۜ zorluğu. Âllâh-û Teâlâ, rahmetinin genişliğinden ve esirgeyiciliğinin sonsuzluğundan dolayı, sefer ve hastalık gibi sebeplerle oruç tutmamayı size mubah ettiğinden dolayı hakkınızda kolaylık murad etmiş oluyor. İşte Âllâh-û Teâlâ, bunları meşru etti ki dinin hükümlerini iyice bilesiniz. وَلِتُكْمِلُوا Ve ikmal edesiniz الْعِدَّةَ sayıyı, hastalığınız veya seferiniz sebebiyle tutamadığınız günleri kaza

ederek oruç ayının günlerinin sayısını tamamlamanız için, Ramazan-ı şerif orucunu vacip kıldıktan sonra sayıya riâyet etmenizi size emretti. Ve size kaza etmenin şeklini öğretti. وَلِتُكَبِّرُوا Ve tekbir edesiniz için, tazim etmeniz, büyük tutmanız için. اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ عَلٰى مَا هَدٰى hidâyet etmesi üzerine كُمْ sizi, üzerinize yüklenen mükellefiyetin altından çıkma yolunu size göstermesinden dolayı وَلَعَلَّكُمْ ve umulur ki siz تَشْكُرُونَ şükredersiniz, bu nimete karşılık kalben ve bedenen şükredersiniz.

Ramazan-(ı Şerif) ayı öyle bir aydır ki insanlara hidâyet (doğru yolu gösteren.) Ve yine hidâyet ve Furkan (doğru yolu gösterici ve hakla bâtılı birbirinden ayırıcı âyetlerden) beyyinat (nice açık deliller) olan Kur'an, onda (ki Kadir gecesinde, Levh-i Mahfuzdan birinci kat semâya) indirilmiştir. Öyleyse içinizden kim o ayda hazır olur, (misafir olmayarak bulunursa) onu (orucunu) tutsun. Kim de hasta olur yahut bir sefer (yolculuk) üzere ise, o halde başka günlerden (oruç tutmadığı günlere karşılık) sayılı (günler, orucunu kaza etsin.) Âllâh, size kolaylık diler, zorluk dilemez. (Âllâh-û Teâlâ, bütün bunları size meşru etti.) Tâ ki (dininin hükümlerini öğrenesiniz.) Sayıyı, (Ramazan günlerinin sayısını da) tamamlayasınız. Ve sizi (tutmadığınız günleri nasıl kaza edeceğinizi bilmeye, böylece mesuliyetten kurtulmanın yoluna) hidâyet ettiğinden dolayı, Âllâh'ı tekbir edesiniz (büyük tutasınız.) Ve (bütün bunlara karşılık) şükredesiniz.

Âllâh-û Teâlâ, bu âyeti celilesinde oruç ayı Ramazan-ı Şerif'i, diğer aylar arasından özellikle methedilmektedir. Şöyle ki Âllâh-û Teâlâ, Ramazan-ı Şerif ayını diğer aylardan, Kur'an-ı Kerim'i o ayda indirmekle seçtiğini beyan etmiştir. Diğer peygamberlere indirilen İlâhi kitapların da bu ayda indirildiği hususunda hadis-i şerif gelmiştir.

Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem şöyle buyurdu; "İbrahim Aleyhisselam'ın sayfaları Ramazan-ı Şerif'in ilk gecesinde indirildi. Tevrat, altıncı gecesi. İncil, on üçüncü gecesi. Kur'an-ı Kerim de yirmi dördüncü gecesi indirildi."

Leyle-i Kadir, Ramazan ayının yirmi yedinci gecesi bildirilmiş. Kur'an hidâyete getiriyor. Hak ile bâtılın arasını tefrik ediyor. Kadrin kıymetini bilirsen her gece kadir olur, zikrullaha devam ederse. Her kim bu aya erişirse, oruç tutsun. Eğer hasta ise seferde ise sonraki günlerde gününe gün tutsun. Âllâh-û Teâlâ, bu emirlerde bize kolaylık emrediyor. Nihâyeti bayramda tekbir getiriniz. Şükrediniz. Bu nimeti size vermiştir. Mevlâna Celaleddin-i Rumi buyuruyor; "Uykudan, biraz da yemekten tasarruf et. Âllâh-û Teâlâ'ya hediye götür. Vasl-ı cânânı talep et, **"Lâ ilâhe illâllâh"** de. Sonra damağı dudağı kapat da **"Âllâh"** diye devam et. Dünyanın sermayesi altın gümüş, ahiretin sermayesi de kalbinde bir aşk-ı muhabbet olmalı, bir de gözyaşı dökülecek." "Tefekkürü sâatın hayrun min elfi senetin" buyuruluyor. Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Zikrullah, fikr-i tefekkürü harekete getirir" buyuruyor.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Kim bu ayda bir oruçluya iftar ettirirse günahları affolunur, boynu cehennemden azad olunur. Ve iftar ettirdiği kişinin ecrinden bir şey eksilmeden, bir mislini de iftar ettiren alır."

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Ramazan ayının birinci gecesi olunca şeytanlar ve cinlerin şirretleri zincire vurulur. Cehennem kapıları kapatılır, hiçbiri açılmaz. Cennetin kapıları açılır, hiçbir kapısı kapatılmaz."

186- وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ

وَإِذَا سَأَلَكَ Sual ettiği (sorduğu) vakit كَ sana (Ey Habibim!) Kim? عِبَادِي Kullarım, عَنِّي benden, benim onlara yakınlığım veya uzaklığımdan. (Sen, de ki) فَإِنِّي Muhakkak ben قَرِيبٌ çok yakınım, أُجِيبُ kabul ederim دَعْوَةَ الدَّاعِ duâ edicinin duâsını, إِذَا دَعَا duâ ettiği zaman نِ bana. O halde فَلْيَسْتَجِيبُوا icâbet etsinler لِي bana. Onlar bana ihtiyaçları için duâ ettiklerinde ben, onlara icabet (duâlarını kabul) ettiğim gibi, ben davet ettiğimde de onlar imân ve tâata koşsunlar. وَلْيُؤْمِنُوا Ve imân etsinler بِي bana, لَعَلَّهُمْ umulur ki onlar يَرْشُدُونَ rüşde (doğru yola) ererler.

Ve (Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem!) Kullarım sana, benden (benim yakınlığımdan uzaklığımdan) sorduklarında (sen de ki;) "Şüphesiz ben çok yakınım. Duâ edicinin duâsını, bana duâ ettiği vakit kabul ederim. Öyleyse (ben, onların duâlarına icabet ettiğim gibi onlar da) bana icabet etsinler. (Davetime koşsunlar) ve bana imân(da devam) etsinler. Tâ ki rüşde (hakka, hidâyete) ulaşmış olsunlar.

Rasûlü Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor; "Şüphesiz her oruçlu için iftarını açtığında reddedilmeyen bir duâ vardır."

"Âllâh'a duâdan daha üstün bir şey yoktur."

"Kim Âllâh'tan istemezse, Âllâh da ona gadap eder."

Rasulullah Sallâllâhû Aleyhivessellem duâda ellerini kaldırdığı zaman, onları yüzüne sürmedikçe indirmezdi.

"Âllâh'a, kabul edeceğinden emin olduğunuz halde duâ ediniz.

Biliniz ki şüphesiz Âllâh, gaflet ve oyun içinde olan kalpten duâ kabul etmez."

"Kazayı (kaderi) ancak duâ reddeder (geri çevirir) ve ömrü de ancak iyilik artırır."

"Duâ ibadetin özüdür."

"Duâ müminin silâhı, dinin direği, göklerin yerin nurudur."

Âllâh-û Teâlâ, bayram tekbirlerinin peşinden duânın kabul olunacağını açıkladıktan sonra oruç tutan kimsenin, Ramazan gecesinde ailesiyle muâmeleyi zevciyede bulunmasının câiz olduğunu beyanla buyuruyor.

187- اُحِلَّ لَكُمْ لَيْلَةَ الصِّيَامِ الرَّفَثُ اِلٰى نِسَآئِكُمْ هُنَّ لِبَاسٌ لَكُمْ وَاَنْتُمْ لِبَاسٌ لَهُنَّ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ كُنْتُمْ تَخْتَانُونَ اَنْفُسَكُمْ فَتَابَ عَلَيْكُمْ وَعَفَا عَنْكُمْ فَالْـٰٔنَ بَاشِرُوهُنَّ وَابْتَغُوا مَا كَتَبَ اللّٰهُ لَكُمْ وَكُلُوا وَاشْرَبُوا حَتّٰى يَتَبَيَّنَ لَكُمُ الْخَيْطُ الْاَبْيَضُ مِنَ الْخَيْطِ الْاَسْوَدِ مِنَ الْفَجْرِ ثُمَّ اَتِمُّوا الصِّيَامَ اِلَى الَّيْلِ وَلَا تُبَاشِرُوهُنَّ وَاَنْتُمْ عَاكِفُونَ فِى الْمَسَاجِدِ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَقْرَبُوهَا كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَّقُونَ

اُحِلَّ Helal kılındı لَكُمْ sizin için (size) لَيْلَةَ الصِّيَامِ oruç gecesi, oruç tuttuğunuz günlerin geceleri الرَّفَثُ rafes, cima etmek, yaklaşmak اِلٰى نِسَآئِكُمْ ailelerinize. هُنَّ Onlar (hanımlarınız) لِبَاسٌ bir libas (elbise)dir لَكُمْ sizin için (size.) وَاَنْتُمْ Siz de لِبَاسٌ bir libas, elbisesiniz لَهُنَّ onlar için (onlara.) عَلِمَ Bildi (ezelde) اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, اَنَّكُمْ muhakkak siz كُنْتُمْ oldunuz (olacaksınız) تَخْتَانُونَ hı-

yanet eder (zulmeder) اَنْفُسَكُمْ kendinize. Âllâh-û Teâlâ, oruç gecelerinde cima ederek kendinize zulmedeceğinizi ve kendi hayrınızı noksan edeceğinizi bildi de فَتَابَ döndü عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, tevbenizi kabul etti. وَعَفَا Ve affetti عَنْكُمْ sizden, oruç gecelerinde hanımlarınızla cima etme günahının eserini sizden sildi ve bunun haramiyetini kaldırdı. فَالْئٰنَ Öyleyse şu anda بَاشِرُو mübaşeret edin هُنَّ onlara, onlarla cima edin. وَابْتَغُوا Ve talep edin, arayın مَا o şey ki كَتَبَ yazdı (takdir etti.) Kim? اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ لَكُمْ sizin için. Yâni sizin için Levh-i Mahfuz'da takdir ettiği evladı, çocuğu arayın. وَكُلُوا Ve yeyin وَاشْرَبُوا ve için حَتّٰى يَتَبَيَّنَ tebeyyün edinceye (tam mânâsıyla açığa çıkıncaya, aşikar oluncaya) kadar لَكُمُ sizin için (size) الْخَيْطُ iplik. Öyle iplik ki الْاَبْيَضُ beyaz مِنَ الْخَيْطِ iplikten öyle iplik ki الْاَسْوَدِ siyah. مِنَ الْفَجْرِ Fecirden, sabahleyin şafak söküp tanyeri iplik gibi ağırıncaya kadar. Sabahın beyaz iplik gibi olan parlak çizgisi, gecenin siyah iplik gibi olan karanlık çizgisinden seçilip imsak vakti oluncaya kadar yiyip içebilirsiniz. ثُمَّ اَتِمُّوا Sonra tamamlayın الصِّيَامَ orucu, fecr-i sadıktan itibaren oruç tutmayı niyet eder اِلَى الَّيْلِ (ertesi) geceye kadar. وَلَا تُبَاشِرُو Mübaşeret etmeyin هُنَّ onlara, (hanımlarınıza) cima etmek için yanaşmayın. وَاَنْتُمْ Hâlbuki siz عَاكِفُونَ itikaf edicisiniz فِى الْمَسَاجِدِ mescitlerde. تِلْكَ İşte bunlar; farz etmeyi, haram etmeyi ve mubah kılmayı içine alan bu hükümler, حُدُودُ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur, yasak sahalarıdır. فَلَا تَقْرَبُو (Geçmek şöyle dursun,) sakın yaklaşmayın هَا onlara muhalefet etmek ve değiştirmek suretiyle o hududa yanaşmayın. كَذٰلِكَ İşte böylece يُبَيِّنُ çok açıkça beyan ediyor اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, اٰيَاتِهٖ âyetlerini, dinin delillerini لِلنَّاسِ insanlar için

(insanlara.) لَعَلَّهُمْ Umulur ki onlar يَتَّقُونَ korunurlar, haramlardan sakınırlar.

(Ramazandaki vesâir) oruç (günlerinizin) gecesinde, kadınlarınıza yaklaşmak size helal edildi. Onlar (hanımlarınız) sizin için bir libastır, siz de onlar için bir libassınız. (Birbirinize karşı birer elbise gibisiniz.) Âllâh-û Teâlâ, muhakkak sizin nefislerinize hainlik edeceğinizi, oruç tutacağınız günlerin gecelerinde nefislerinizi, ailelerinize temastan engellemeyip zulme ve günaha düşüreceğinizi, ezeli ilmiyle bildi de tevbenizi (meydana gelecek pişmanlıklarınızı) kabul etti. Ve (tevbelerinizden dolayı) sizden (günahlarınızı) affetti, (günahların eserini sildi.) Şimdi (bundan sonra, geceleri) onlara yaklaşın. Ve Âllâh'ın sizin için yazdığı (takdir ettiği) şeyi, (evlat kazanmayı) isteyin. Ve sizler için fecr(i-sadık) olan ak iplik, kara iplik (gibi olan gece)den tam mânâsıyla seçilinceye, (sabahleyin şafak söküp tanyeri beyaz iplik gibi ağararak imsak vakti oluncaya) kadar yeyin için. Sonra (ertesi) geceye (güneş kavuşuncaya) kadar orucu tamamlayın. (Bu müddet zarfında yemekten, içmekten, ailenizle yakınlık etmekten sakının.) Ve mescitlerde itikâfta bulunduğunuz zaman, onlara (ailelerinize geceleri de) yaklaşmayın. İşte bu (hükümler,) Âllâh'ın hududu (sınırları)dır. Sakın onlara (o sınırlara) yaklaşmayın. İşte Âllâh-û Teâlâ, âyetlerini (dinin delillerini) böylece insanlara tam mânâsıyla açıklar. Tâ ki onlar, (Cenab-ı Hak'kın emir ve yasaklarına karşı gelmekten) sakınsınlar.

İslam'ın başlangıcında Müslümanlar, oruç tutacakları zaman ancak akşamdan yatsı namazını kılıncaya veya uyuyuncaya kadar yiyip içebilirler ve ailelerine yakınlık edebilirlerdi. Orucu açmadan yatsıyı kılsa veya uyusa, o kişiye yemek içmek ve hanımlarına yakın olmak bir dahaki geceye kadar haram olurdu.

Âllâh-û Teâlâ, oruç hakkındaki meseleleri ve itikâfı zikir ettikten sonra, kişinin bu ibadetlerinin kabul olunmamasına sebep olacak haram yemekten nehyetmek üzere şöyle buyuruyor.

188- وَلَا تَأْكُلُوٓا اَمْوَالَكُمْ بَيْنَكُمْ بِالْبَاطِلِ وَتُدْلُوا بِهَٓا اِلَى الْحُكَّامِ لِتَأْكُلُوا فَرِيقًا مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ بِالْاِثْمِ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

وَلَا تَأْكُلُوٓا Yemeyin (almayın) اَمْوَالَكُمْ mallarınızı بَيْنَكُمْ aranızda بِالْبَاطِلِ bâtıl sebeple. Âllâh-û Teâlâ'nın meşru ve mubah kılmadığı (serbest etmediği) bir yolla. وَتُدْلُوا Ve düşürmeyin بِهَٓا onları. Mallar hakkındaki hükmü, اِلَى الْحُكَّامِ hâkimlere لِتَأْكُلُوا yiyesiniz için. Mahkemelere müracaatla davaları hâkimlerin eline düşürüp, yemeniz için فَرِيقًا bir kısmını مِنْ اَمْوَالِ النَّاسِ insanların mallarından بِالْاِثْمِ günahla. Günahı icap eden yalan şehadet (şahitlik) ve yalan yere yemin gibi şeylerle. وَاَنْتُمْ Hâlbuki siz تَعْلَمُونَ biliyorsunuz, kendinizin haksız olduğunu ve günah işlediğinizi bildiğiniz halde.

Ve mallarınızı, aranızda bâtıl (haksız) sebeple yemeyin. Ve (size haram olduğunu) bildiğiniz halde insanların mallarından bir kısmını, günah (icap eden yollar)la yemek için, onları (o malları) hâkimlere düşürmeyin. O hususta mahkemelere müracaat edip bir kısım malların beyhude yere elden çıkmasına sebebiyet vermeyin.

Bu âyette anlatılmak istenen, çeşitli sebeplerle birbirinizin mallarını haksız yere yemeyin, demektir. Burada işaret etmek istenen mânâ, daha ziyâde rüşvet ve çıkarcılıktır. Aldatma ve dalavere ile elde edilen bütün kazançlar haramdır.

Âllâh-û Teâlâ, haksız yere başkalarının malını yemenin câiz

olmadığını açıkladıktan sonra, hilâlin hallerini ve menfaatlerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

189- يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْاَهِلَّةِ قُلْ هِىَ مَوَاقِيتُ لِلنَّاسِ وَالْحَجِّ وَلَيْسَ الْبِرُّ بِاَنْ تَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ ظُهُورِهَا وَلٰكِنَّ الْبِرَّ مَنِ اتَّقٰى ۚ وَأْتُوا الْبُيُوتَ مِنْ اَبْوَابِهَا ۠ وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

يَسْـَٔلُونَكَ Sorarlar كَ sana عَنِ الْاَهِلَّةِ hilâller (yeni doğan aylar) dan. قُلْ Söyle Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, هِىَ onlar (hilâller) مَوَاقِيتُ vakit ölçüleridir لِلنَّاسِ insanlar için وَالْحَجِّ bilhassa hac için. وَلَيْسَ Olmadı الْبِرُّ birr (takvâ iyilik,) بِاَنْ تَأْتُوا gelmeniz الْبُيُوتَ evlere مِنْ ظُهُورِهَا arka taraflarından وَلٰكِنَّ الْبِرَّ lâkin birr (iyilik sahibi) kimdir? مَنِ O kimsedir ki اتَّقٰى sakındı Âllâh'a muhalefetten ve haramlardan kaçındı. Zira takvâ, haramlardan ve şehevâttan (nefsin kötü isteklerinden) sakınmaktır. Evlere arka kapıdan girmek değildir. وَأْتُوا Ve gelin الْبُيُوتَ evlere, مِنْ اَبْوَابِهَا kapılarından وَاتَّقُوا ve sakının اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'dan. Ahkâmını değiştirmekten ve işlerine itiraz etmekten korkun. لَعَلَّكُمْ Umulur ki siz تُفْلِحُونَ felâha dâhil olursunuz. Kurtuluşa kavuşur, hidâyet ve birre nâil olursunuz.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana hilâl (yeni doğan ay)ları sorarlar. Sen, de ki; O (hilâller,) insanların (dini ve dünyevi muamelelerini bilme) fâidesi için, bilhassa hac için vakit ölçüleridir. Birr; (iyilik, takvâ ve tâat) evlere arka tarafından gelmeniz değildir. Fakat birr (takvâ sahibi, haramlardan) sakınandır. Ve evlere kapılarından gelin ve Âllâh'tan korkun ki felâha (kurtuluşa) eresiniz.

Âyette verilen cevapta "Ay'ın bu şekildeki hareketi, kameri se-

nenin hesap edilmesini özellikle hac günlerinin bilinmesini sağlamaktır" denildi. Diğer bir husus da eski Araplar, hac için ihram giydiklerinde veya hac dönüşünde evlere kapısından değil de arkada açılan bir delikten girmenin iyilik olduğuna inanırlardı. Bunun yanlış olduğu anlatılmıştır.

Âllâh-û Teâlâ, takvâyı emrettikten sonra takvânın en üstün derecesi olan cihadı emretmek üzere buyuruyor.

190- وَقَاتِلُوا فِى سَبِيلِ اللهِ الَّذِينَ يُقَاتِلُونَكُمْ وَلَا تَعْتَدُوا اِنَّ اللهَ لَا يُحِبُّ الْمُعْتَدِينَ

وَقَاتِلُوا (Ey Mü'minler) muharebe edin فِى سَبِيلِ اللهِ Âllâh yolunda, Âllâh'ın dinini yükseltmek için. الَّذِينَ O kimseler ki يُقَاتِلُونَ mukâtele (muharebe) ediyorlar كُمْ sizinle. وَلَا تَعْتَدُوا Hadd-i tecâvüz etmeyin. اِنَّ اللهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, لَا يُحِبُّ sevmez الْمُعْتَدِينَ tecâvüz edenleri (aşanları.)

Size karşı savaş açanlara, Âllâh yolunda olarak savaşın. Sakın aşırı gitmeyin. Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, haddi aşanları aşırı gidenleri sevmez.

Cihadın ancak Âllâh'ın tâatı yolunda, rızasını arama uğrunda ve İ'lâ-i Kelimetullâh (Âllâh'ın dinini yükseltmek) gayesiyle yapıldığında makbul olacağına işaret vardır.

191- وَاقْتُلُوهُمْ حَيْثُ ثَقِفْتُمُوهُمْ وَاَخْرِجُوهُمْ مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُوكُمْ وَالْفِتْنَةُ اَشَدُّ مِنَ الْقَتْلِ وَلَا تُقَاتِلُوهُمْ عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ فِيهِ فَاِنْ قَاتَلُوكُمْ فَاقْتُلُوهُمْ كَذٰلِكَ جَزَاءُ الْكَافِرِينَ

وَاقْتُلُو Katledin (öldürün) هُمْ onları, حَيْثُ ثَقِفْتُمُو nerede yakalarsanız. هُمْ Onları yâni hılde (Haremin dışında) olsun, Harem-i

Şerif'te olsun hürmetli aylarda harbi başlatarak, haram ayların ve Harem-i Şerif'in hürmetini ihlal edenlerle muharebe edin ve onlara yaptıklarının karşılığını verin. وَاَخْرِجُو Ve çıkarın هُمْ onları (müşrikleri,) مِنْ حَيْثُ اَخْرَجُو çıkarttıkları yerden كُمْ sizi. Evvelce müşrikler, sizi Mekke-i Mükerreme'den çıkardıkları gibi şimdi de siz, onları çıkarın. وَالْفِتْنَةُ Fitne اَشَدُّ daha şiddetlidir مِنَ الْقَتْلِ katilden. Yâni onların Harem-i Şerif'te Allâh'a ortak koşmaları, sizin onları haram ayda öldürmenizden daha kötüdür. Onları Harem-i Şerif'te öldürmekten çekinmeyin. Çünkü bu, daha çirkinini ortadan kaldırmak için çirkini işlemektir. Bunda size ruhsat da verilmiştir. وَلَا تُقَاتِلُو Ve muharebe etmeyin هُمْ onlarla. Nerede? عِنْدَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mescid-i Haram yanında. Ne zamana kadar? حَتّٰى يُقَاتِلُوكُمْ Onlar muharebe edinceye kadar كُمْ sizinle. Nerede? فِيهِ Orada müşrikler, sizinle Mescid-i Haram'da harbi başlatmadıkça, siz onlarla orada harbetmeyin. فَاِنْ قَاتَلُو Eğer harbederlerse كُمْ sizinle, فَاقْتُلُو katledin هُمْ onları. Yâni Harem'de de olsa onları öldürün. كَذٰلِكَ İşte böyledir جَزَآءُ الْكَافِرِينَ kâfirlerin cezası.

Ve onları (size harp açanları,) her nerede yakalarsanız öldürün. Ve sizi çıkarmış oldukları yer (Mekke)den, siz de onları çıkarın. Fitne, katilden daha şiddetlidir. Ve onlar Mescid-i Haram yanında sizinle savaşta bulunmadıkça, siz de orada onlarla savaşmayın. Fakat onlar, sizinle (orada) harbederlerse, (sizi öldürülerse) siz de onları öldürün. İşte kâfirlerin cezası böyledir.

Bu âyet-i celile; kâfirlere silâhla karşılık vermenin meşruiyetini ve lüzumunu (serbest hatta gerekli) olduğunu göstermektedir. Allâh-û Teâlâ, İslam ehlinin güçsüzlüğüne binâen bundan evvelki âyette muharebe edenlere karşılık vermeyi, diğerlerine ise do-

kunmamayı emretmişti. Daha sonra İslam ehlinin kuvveti arttığından bu âyet-i kerime, harbeden ve etmeyen bilumum müşriklerle muharebeyi emretmiştir.

192- فَإِنِ انْتَهَوْا فَإِنَّ اللهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

فَإِنِ انْتَهَوْا Şu halde eğer şirkten vazgeçip kıtâli terk ederlerse فَإِنَّ اللهَ şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, غَفُورٌ ziyâde mağfiret edici, kulun günahlarını örtücüdür. رَحِيمٌ (Kullarına) ziyâde acıyıcıdır.

Şu halde eğer onlar (müşrikler, şirkten ve sizinle harbetmekten) vazgeçerlerse şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici ve ziyâde merhamet edicidir.

Kâfirler, şirk-i küfrü bırakıp Müslümanlarla harbetmeye son verirlerse, onlara karşı saldırmaya Âllâh'ın merhameti müsâde etmez.

Âllâh-û Teâlâ, muharebeyi emrettikten sonra fitne kesilinceye kadar savaşı emrederek şöyle buyuruyor.

193- وَقَاتِلُوهُمْ حَتَّى لَا تَكُونَ فِتْنَةٌ وَيَكُونَ الدِّينُ لِلَّهِ فَإِنِ انْتَهَوْا فَلَا عُدْوَانَ إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ

وَقَاتِلُو Ve harbedin هُمْ onlarla. Ne zamana kadar? حَتَّى لَا تَكُونَ Olmayınca (kalmayıncaya) kadar فِتْنَةٌ bir fitne, bir şirk kalmayıp Müslümanlık yerleşinceye kadar. وَيَكُونَ Ve oluncaya kadar الدِّينُ din. Kim için? لِلَّهِ Âllâh için, din sırf Âllâh-û Teâlâ için olup ondan başkasına ibadet etmeyinceye kadar onlarla harbedin. فَإِنِ انْتَهَوْا Eğer onlar nihâyet verirlerse, sizin onlarla harbetmenizden sonra şirkten vazgeçerlerse فَلَا عُدْوَانَ artık husûmet (düşmanlık) yoktur إِلَّا عَلَى الظَّالِمِينَ ancak zalimler üzerine, düşmanlık ancak zalimle-

re yapılır ise. Şirkten vazgeçtiklerinde zalim olmaktan kurtulmuşlardır. Artık onlara karşı düşmanlık yapmayın.

Bir fitne (bir zulüm, küfür ve isyân) kalmayıp, din (ibadet ve tâat) yalnız Âllâh-û Teâlâ için oluncaya kadar, onlar (müşriklerle) muharebe(ye devam) edin. (Din-i İslâm'ı yaymaya ve yükseltmeye çalışın.) Eğer onlar, (şirk ve isyâna) son verirlerse artık (onlarla düşmanlık etmeyin. Çünkü) husûmet (düşmanlık) ancak zalimlerin üzerinedir.

Eğer müşrikler tevbe ederek şirkten vazgeçerlerse, ortada şirkle alakalı bir fesat (bozgunculuk) kalmayacağından, imân ehli tarafından onlara tecâvüz (saldırı)da bulunulamaz. Çünkü zulümden dolayı ancak zalimlere ceza verilir, bunlarsa tevbe ederek zulümlerinden kurtulmuşlardır.

Âllâh-û Teâlâ, muharebeyi mubah (serbest) kılınca, bu müsaadeyi inkâr edenleri reddetmek üzere şöyle buyuruyor.

194- اَلشَّهْرُ الْحَرَامُ بِالشَّهْرِ الْحَرَامِ وَالْحُرُمَاتُ قِصَاصٌ فَمَنِ اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ فَاعْتَدُوا عَلَيْهِ بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى عَلَيْكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ مَعَ الْمُتَّقِيْنَ

اَلشَّهْرُ Ay, öyle ay ki الْحَرَامُ haram. Haram olan ay, neye mukabildir? بِالشَّهْرِ Ay'a, öyle ay ki الْحَرَامِ haram. Bu sene haram ayda muharebe etmeniz, bundan evvelki sene haram olan ayda onların, sizinle muharebe etmesine karşılıktır. وَالْحُرُمَاتُ Bütün hürmetler, muhafaza edilmesi gereken her şey قِصَاصٌ kısastır. Burada muzaf gizlidir. Zevet-ü kısasın; "Kısas sahibidir, (karşılıklıdır.)" demektir. Hürmet edilmesi gereken şeylerin hürmetini evvela kâfirler bozarsa, Müslümanların onlara karşılık verme hakkı vardır. فَمَنِ O halde

her kim اعْتَدٰى tecavüz ederse (saldırırsa) عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, فَاعْتَدُوا siz de tecavüz edin (saldırın) عَلَيْهِ ona. Neyle? بِمِثْلِ مَا اعْتَدٰى Tecavüz ettiğinin misliyle عَلَيْكُمْ size. Yâni size karşı yapmış olduğu azgınlığın bir benzeriyle mukabele edin. وَاتَّقُوا Ve sakının, kimden? اللّٰهَ Âllâh'ın azabından. وَاعْلَمُوٓا Ve bilin ki اَنَّ اللّٰهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ, مَعَ الْمُتَّقِيْنَ müttekilerle beraberdir.

Haram aya karşılık, haram aydır. İşlenen suçlara karşılık da kısas vardır. Kim size saldırırsa, siz de ona mukabele bil misil olacak kadar saldırın (ileri gitmeyin) Âllâh'tan korkun. Biliniz ki Âllâh, müttekilerle (aşırıya gitmeyenlerle) beraberdir.

Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem hicretin altıncı yılında, umre yapmak maksadıyla Mekke'ye doğru çıkmıştı. Mekke yakınlarındaki Hudeybiye'ye gelince müşrikler, Mekke'ye girmelerini önledi. Orada çetin münakaşalar oldu. Sonunda İslam tarihinin en mühim tarihi hadiselerinden olan Hudeybiye andlaşması yapıldı. Bu andlaşmada yer alan maddelerden birine göre; Müslümanlar, o sene Harem-i Şerif'i ziyâret etmeden geri dönecekler, gelecek sene aynı haram ayı içinde Mescid'i ziyaret edip umre yapacaklardı. Müşrikler bunu başarı saydılar. Âllâh, Müslümanları ertesi sene aynı ayda Mescid-i Haram'a getirdi. Böylece haram ay, haram aya karşılık oldu.

Yine İslam hukukuna göre, saldırıya misli ile mukabele edilir. Ancak aşırı gitmek suçtur. Bütün harplerde insanları dine çağırmak esastır.

Âllâh-û Teâlâ, cihadı emrettikten sonra cihat için gerekli olan malları sarfetmeyi emretmek üzere buyuruyor.

195- وَاَنْفِقُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَلَا تُلْقُوا بِاَيْدِيكُمْ اِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ وَاَحْسِنُوا ۛ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

وَاَنْفِقُوا Ve infak edin (sarfedin verin) فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Allâh yolunda. وَلَا تُلْقُوا Ve ilkâ etmeyin (düşürmeyin, atmayın) بِاَيْدِيكُمْ kendi ellerinizi (kendinizi) اِلَى التَّهْلُكَةِ ۛ tehlikeye. وَاَحْسِنُوا ۛ Ve ihsan edin, fukaraya karşı ihsan ve ikramda bulunun. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Allâh-û Teâlâ, يُحِبُّ sever الْمُحْسِنِينَ ihsan edicileri. Allâh-û Teâlâ, muhtaç olanlara iyilik edenler hakkında hayır murad ederek onları mükâfatlandırır.

Allâh yolunda (cihat uğrunda, fukaraya yardım hususunda ve her türlü hayır ve hasenat uğrunda) mallarınızı infak edin (harcayın.) Ve (harpten kaçınmak, o uğurda mal sarfetmemek gibi sebeplerle veya malınızı beyhude yere çokça sarfedip de fakr-u zaruret içinde kalmak suretiyle) kendinizi tehlikeye düşürmeyin ve iyilik edin. (Allâh yolunda mâlen ve bedenen fedakârlıkta bulunun.) Şüphe yok ki Allâh-û Teâlâ, muhsin (iyilik eden)leri sever, (onları sevap ve mükâfata nâil buyurur.)

Allâh-û Teâlâ, Din-i Mübin-i İslam'ın devamına, korunmasına sebep olan cihadı emrettikten sonra, İslam'ın temellerinden olan Hac ve Umreyi emretmek üzere buyuruyor.

196- وَاَتِمُّوا الْحَجَّ وَالْعُمْرَةَ لِلّٰهِ ۚ فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْىِ ۚ وَلَا تَحْلِقُوا رُءُسَكُمْ حَتّٰى يَبْلُغَ الْهَدْىُ مَحِلَّهُ ۚ فَمَنْ كَانَ مِنْكُمْ مَرِيضًا اَوْ بِهٖٓ اَذًى مِنْ رَأْسِهٖ فَفِدْيَةٌ مِنْ صِيَامٍ اَوْ صَدَقَةٍ اَوْ نُسُكٍ ۚ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَمَنْ تَمَتَّعَ بِالْعُمْرَةِ اِلَى الْحَجِّ فَمَا اسْتَيْسَرَ مِنَ الْهَدْىِ ۚ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ فِى الْحَجِّ وَسَبْعَةٍ اِذَا رَجَعْتُمْ ۗ تِلْكَ عَشَرَةٌ

كَامِلَةً ۗ ذٰلِكَ لِمَنْ لَمْ يَكُنْ اَهْلُهُ حَاضِرِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ۚ

لِلّٰهِ ۗ وَاَتِمُّوا Ve tamamlayın الْحَجَّ haccı, وَالْعُمْرَةَ umreyi. Kim için? Âllâh-û Teâlâ için. Bunları şartlarıyla gevşeklik yapmadan, noksansız, tam olarak edâ edin. فَاِنْ اُحْصِرْتُمْ Eğer men olunursanız; hastalık, düşman, acziyet, nafakanın veya bineğin kaybolması vesâir mâniler sebebiyle hac veya umre niyetiyle ihrama girdikten sonra, Beytullah'a ulaşmaktan alıkonursanız. فَمَا O şey ki yâni sizin üzerinize o şey vardır ki اسْتَيْسَرَ kolay oldu مِنَ الْهَدْيِ ۚ kurbandan. Yâni ihrama giren bir kişi, yukarıda geçen sebeplerden biriyle hac veya umreden geri bırakılıp ihramdan çıkmak isterse; deve, inek, koyun cinsinden kolayına gelen bir kurbanı Mina'ya yollayıp kestirerek ihramdan çıkar. وَلَا تَحْلِقُوا Ve tıraş etmeyin رُؤُسَكُمْ başlarınızı, başlarınızı tıraş etmek suretiyle ihramdan çıkmayın حَتّٰى يَبْلُغَ ulaşıncaya kadar الْهَدْىُ o kurban مَحِلَّهُ ۚ yerine, kesilmesinin vacip olduğu yere. فَمَنْ Her kim كَانَ oldu مِنْكُمْ sizden مَرِيضًا hasta, ihram halinde kendisini tıraşa zorlayacak bir hastalığa tutulursa اَوْ yahut onda varsa اَذًى bir eziyet, bir elem مِنْ رَأْسِهٖ başından. Yâni başında yara, baş ağrısı veya bir yarık bulunup da bu zaruretlere binâen ihramdan çıkma vakti gelip, kurbanın kesilmesini bekleyemeden tıraş olursa فَفِدْيَةٌ fidye, onun üzerine fidye vardır. O da nedir? مِنْ صِيَامٍ Oruç (tutması) اَوْ صَدَقَةٍ yahut sadaka (vermesi) اَوْ نُسُكٍ ۚ yahut kurban (kesmesi)dir فَاِذَآ اَمِنْتُمْ emin olduğunuz vakit; men olunmaktan ve düşman korkusundan, hastalıktan kurtulup emniyet içinde bulunduğunuzdan. فَمَنْ تَمَتَّعَ Her kim te-

mettü ederse, istifâde etmek isterse بِالْعُمْرَةِ umreyle اِلَى الْحَجِّ hac zamanına kadar. Yâni umre vazifelerini yerine getirmekle veya ihram mahzurlarının mubah hale gelmesiyle istifâde ederse, فَمَا o şey ki onun üzerine, o şey vardır ki اسْتَيْسَرَ kolayına geldi مِنَ الْهَدْيِ kurbandan. فَمَنْ Her kim لَمْ يَجِدْ bulamadı, kurban bulamayan فَصِيَامُ ثَلٰثَةِ اَيَّامٍ üç gün oruç. Onun üzerine üç gün oruç tutmak vardır فِى الْحَجِّ hacda yâni hac vaktinde. وَسَبْعَةٍ Yedi (gün) daha tutmak vardır اِذَا رَجَعْتُمْ döndüğünüzde, hac vazifelerini tamamlayınca. تِلْكَ İşte bu, kurban yerine kâim olacak (geçecek) bu oruçlar عَشَرَةٌ ondur كَامِلَةٌ tam. ذٰلِكَ Bu (temettu) kim içindir? لِمَنْ O kimse içindir ki لَمْ يَكُنْ olmadı اَهْلُهُ onun ehli, (aile efrâdı) حَاضِرِى الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ Mescid-i Haram'da hazırlar. Mekke-i Mükerreme'de mukim olmayanlar temettü yapabilir. وَاتَّقُوا Ve sakının, kimden? اللهَ Âllâh'dan, emirlerini ve nehiylerini muhafaza etmekte, bilhassa hac işlerinde Âllâh'tan korkun. وَاعْلَمُوا Ve bilin ki اَنَّ اللهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ, شَدِيدُ الْعِقَابِ azabı çok şiddetli olandır.

Ve Âllâh için haccı da umreyi de tamamlayın. (Bunlardan herhangi birine veya ikisine başladığınızda, bunları gerektiği şekilde tamamlamaya gayret edin.) Fakat men olunursanız, (ihramdan sonra herhangi bir mecburiyet sebebiyle hacdan veya umreden alıkonursanız.) O halde kurbandan kolayınıza gelen(i kesmeniz vacip olur. Deve, sığır, davar nev'inden hangisini kurban etmeniz size kolay gelirse, onu kurban olarak Mina'ya gönderin.) Ve bu kurban, yerine (Mina'ya) varıncaya kadar başlarınızı tıraş etmeyin. (Kurbanın Mina'ya gidip kesilmiş olduğuna kanaat gelinceye kadar, tıraş olup ihramdan çıkmayın.) Ancak sizden her kim, (ihramda iken) hasta olur veya başından (yara gibi) bir eziyeti

bulunursa, (bundan kurtulmak için tıraş olur.) (Ona da) oruçtan veya sadakadan yahut da kurbandan bir fidye (vacip olur.) Emin olduğunuzda (hastalık, eziyet ve düşman gibi sebeplerle hac veya umreden alıkonmaktan kurtulup vazifelerinize emniyet içinde devam ettiğinizde) ise, her kim hacc (zamanın)a kadar umre ile temettü eder (istifâde etmek ister)se, (o kimseye) kolayına gelen bir kurban (kesmek vacip olur.) Fakat her kim (arayarak veya almaya gücü yetmeyerek böyle bir kurbanı kesmeye imkân) bulamazsa; üç gün hacda (ihramlı olarak,) yedi (gün) de döndüğünüzde oruç (tutması vacip olur.) İşte bunlar, (kurban yerine kâim olacak bu oruçlar) tam on (gün)dür. Bu (temettü;) ailesi Mescid-i Haram'da bulunmayanlara aittir. (Aile efradı Mescid-i Haram'da bulunanlar, temettü ve hacc-ı kıran yapamazlar.) Ve (ey Müslümanlar, emir ve nehiylerini bilhassa hacla ilgili olanları muhafaza etmek hususunda) Âllâh'tan korkun ve bilin ki Âllâh-û Teâlâ, kendinden sakınmayanlar için) azabı çok şiddetli olandır.

Hedy; hediye edilen demektir. Hedy, hayvanlardan deve, sığır, koyundan olur.

Âllâh-û Teâlâ, Hac ve Umreyi tamamlamayı emrettikten sonra haccın belli aylarda yapılabileceğini şöyle buyuruyor.

197- اَلْحَجُّ اَشْهُرٌ مَعْلُومَاتٌ فَمَنْ فَرَضَ فِيهِنَّ الْحَجَّ فَلَا رَفَثَ وَلَا فُسُوقَ وَلَا جِدَالَ فِى الْحَجِّ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَتَزَوَّدُوا فَاِنَّ خَيْرَ الزَّادِ التَّقْوٰى وَاتَّقُونِ يَا اُولِى الْاَلْبَابِ

اَلْحَجُّ Hac, haccın zamanı nedir? اَشْهُرٌ Aylardır, öyle aylar ki مَعْلُومَاتٌ bilinmiş. فَمَنْ Her kim ki فَرَضَ farz etti, niyet ederek ihrama girmekle kendine lâzım kıldı, فِيهِنَّ o aylarda الْحَجَّ haccı. فَلَا

رَفَثَ Artık hiçbir refes (cimâ) yok, وَلَا فُسُوقَ fasıklık da yok. Yasakları bilhassa sövüşme ve lâkap takma gibi mahzurları işlemek suretiyle şer'i şerif hududundan çıkmak da yok. وَلَا جِدَالَ Hiçbir mücadele de yok, hizmetçilerle yol arkadaşlarıyla ve diğerleriyle çekişmek de yok فِى الْحَجِّ hacda, hac günlerinde. وَمَا Ve her ne şeyi تَفْعَلُوا işlerseniz مِنْ خَيْرٍ hayırdan, sadaka vermek, iyi geçinmek gibi herhangi bir hayır yaparsanız, يَعْلَمْهُ bilir onu. Kim? اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ. Hayırdan ve şerden yaptıklarınıza karşı size sevap veya ceza verir. وَتَزَوَّدُوا Ve azık edinin, maddi ve manevi muhtaç olduğunuz şeyleri tedarik ederek onunla hac yolculuğuna başlayın ve milletten yemek dilenerek onlara yük olmaktan sakının. فَإِنَّ خَيْرَ الزَّادِ Şüphesiz azığın en hayırlısı التَّقْوٰى takvâdır. Âllâh'tan korkup onun bunun malına canına saldırmaktan sakınmaktır. وَاتَّقُونِ Ve sakının benden يَا أُولِى الْأَلْبَابِ ey tam akıl sahipleri, emirlerimi tutup yasaklarımdan kaçarak azabımdan korunun.

Hacc(ın vakti) bilinen aylardır. Her kim onlarda (o aylarda) haccı (kendine) farz eder (ihrama girer)se, artık hacda mücamêat (kadına yanaşmak veya kötü söz söylemek,) fasıklık (yasakları işleyerek şeriatın hududundan çıkmak) ve mücadele (çekişme, muhalefet) yoktur. Ve hayırdan ne işlerseniz Âllâh-û Teâlâ, onu (ilm-i ezelisiyle) bilir. Bir de (hac seferinize yetecek miktarda) azıklanın. Muhakkak ki azığın en hayırlısı takvâdır. (Dilenmekten, insanlara yük olmaktan kaçınmaktır.) Ey (nefsin kötü düşüncelerinden kurtulmuş) akıl sahipleri! Benden korkun.

Âllâh-û Teâlâ, azık edinmeyi emrettikten sonra hac yolunda rızık aramanın yasak olmadığını ancak zikirden gafil olmamak gerektiğini beyan etmek üzere buyuruyor.

198- لَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَنْ تَبْتَغُوا فَضْلًا مِنْ رَبِّكُمْ ۚ فَاِذَآ اَفَضْتُمْ مِنْ عَرَفَاتٍ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ ۖ وَاذْكُرُوهُ كَمَا هَدٰيكُمْ ۚ وَاِنْ كُنْتُمْ مِنْ قَبْلِهٖ لَمِنَ الضَّآلِّيْنَ

لَيْسَ Olmadı, kim üzerine? عَلَيْكُمْ Sizin üzerinize جُنَاحٌ hiçbir günah اَنْ تَبْتَغُوا talep etmenizde, aramanızda فَضْلًا herhangi bir fazlı (ticaret ve rızkı) مِنْ رَبِّكُمْ ۚ Rabbinizden. Yâni hac aylarında ticaretle rızkınızı kazanmaktan men olmuş değilsiniz. Gerideki emirlere riâyetle hac, ticarete kazanca mâni değildir. فَاِذَآ اَفَضْتُمْ Sonra ifâze ettiğiniz vakitte, topluca Müzdelife'ye akın ettiğinizde مِنْ عَرَفَاتٍ Arafat'tan. Cemaat halinde sel gibi Arafat'tan döndüğünüz vakitte, فَاذْكُرُوا hemen zikredin اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'yı, عِنْدَ الْمَشْعَرِ الْحَرَامِ Meş'ar-ı Haram yanında civarında. وَاذْكُرُوهُ Ve zikredin O'nu, Âllâh-û Teâlâ'yı كَمَا هَدٰيكُمْ ۚ hidâyet ettiği gibi sizi. Yâni sizi güzel bir hidâyetle hidâyet ettiği, size hac vazifelerini ve O'nu nasıl zikredeceğinizi öğrettiği gibi, siz de O'nu kalben ve lisanen güzel bir zikirle zikredin. وَاِنْ كُنْتُمْ Şüphe yok ki siz idiniz, neden evvel? مِنْ قَبْلِهٖ Ondan (Âllâh-û Teâlâ, sizi hidâyet etmeden) evvel لَمِنَ الضَّآلِّيْنَ elbette dalâlete düşücülerden, iman ve tâati bilmeyenlerdendiniz.

Ey Müslümanlar! Hac mevsiminde de ticaret yoluyla, Rabbinizden bir Fazl-ı İlâhi olan rızık talep etmeniz (aramanızda) size hiç bir günah yoktur. Arafat(taki vakfeden) (ayrılıp sel gibi Müzdelife'ye) akın ettiğinizde Âllâh-û Teâlâ'yı, Meş'ar-ı Haram'ın yanında zikredin. O, size (böyle güzel) hidâyet bahşettiği gibi, siz de (güzel zikirlerle) O'nu yâdedin (anın.) Şüphe yok ki siz bundan, (bu hidâyetten) evvel elbette dalâlete düşenlerdendiniz. Âllâh-û

Teâlâ'yı nasıl zikredeceğinizi ve O'na nasıl ibadet edeceğinizi bilmeyenlerdendiniz.

Âllâh-û Teâlâ, Arafat'ta zikretmeyi emrettikten sonra Müzdelife'den inmeyi ve istiğfar etmeyi emretmek üzere şöyle buyuruyor.

199- ثُمَّ اَفِيضُوا مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ النَّاسُ وَاسْتَغْفِرُوا اللّٰهَ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

ثُمَّ اَفِيضُوا Bundan sonra ifâze edin, akın akın dönün. مِنْ حَيْثُ اَفَاضَ (Akın akın) döndüğü yerden النَّاسُ insanlar. Dönüşünüz insanların döndüğü yer olan Arafat'tan olsun, Müzdelife'den olmasın. وَاسْتَغْفِرُوا Ve istiğfar edin, mağfiret isteyin اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'dan. Vakfe yerindeki muhalefetinizden ve buna benzer cahilane işlerinizden dolayı, Âllâh-û Teâlâ'dan af isteyin. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, غَفُورٌ ziyâde mağfiret edicidir, af isteyenleri bağışlayıcıdır, رَحِيمٌ ziyâde acıyıcıdır. O, kullarına merhamet ederek onlara ziyâde in'am edicidir.

(Ey Kureyş ve ey Müslümanlar.) Sonra (Müzdelife'den değil de) insanların döndüğü yerden, (Arafat'tan) siz de (akın akın) dönün. (Menasık-ı Hacca tamamen iştirak edin) ve (bu hususdaki kusurlarınızdan, günahlarınızdan dolayı) Âllâh-û Teâlâ'dan mağfiret isteyin. Şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici, ziyâde acıyıcıdır.

Bu âyetteki hitabın, yalnız Kureyş kabilesine yapılmış olması ihtimali de vardır. Çünkü Kureyş, Beyt-i Şerife hizmetleri sebebiyle Arap kabileleri içerisinde kendilerini şerefli ve mümtaz saydıklarından, diğer kabilelerle beraber Arafat'ta vakfe yapmayı kendilerine uygun görmeyip onlardan ayrılarak, Müzdelife'de vakfe

yaparlar ve "Biz Ehlulllahız, Harem'in hizmetindeyiz." (Âllâh'ın yakınları ve Harem-i Şerif'in hizmetçileriyiz) diyerek, diğer insanlara karşı üstünlük taslarlar ve Arafat'a çıkmazlardı.

Âllâh-û Teâlâ, hacıların hac işlerini yerine getirdikten sonraki vazifelerini açıklamak üzere buyuruyor.

200- فَاِذَا قَضَيْتُمْ مَنَاسِكَكُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَذِكْرِكُمْ اٰبَآءَكُمْ اَوْ اَشَدَّ ذِكْرًا ؕ فَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا وَمَا لَهٗ فِى الْاٰخِرَةِ مِنْ خَلَاقٍ

فَاِذَا قَضَيْتُمْ Sonra edâ edip bitirdiğiniz vakitte مَنَاسِكَكُمْ menâsiklerinizi, hacla ilgili ibadetlerinizi tamamlayıp bitirdiğinizde, فَاذْكُرُوا hemen zikredin اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'yı. كَذِكْرِكُمْ Zikrettiğiniz gibi اٰبَآءَكُمْ babalarınızı, ecdadınızı اَوْ اَشَدَّ veya daha şiddetli daha kuvvetli ذِكْرًا ؕ zikir cihetinden. İslam'dan önce âbâ-u ecdadınızın güzelliklerini andığınız gibi veya ondan daha şiddetli, daha kuvvetli bir şekilde Âllâh-û Teâlâ'yı zikredin. فَمِنَ النَّاسِ Artık o insanlardan vardır مَنْ o kimse ki (insanlardan öyle kimse vardır ki) يَقُولُ der. Hacda bulunanlardan bazıları duâsında, sadece dünyayı talep ederek (isteyerek) şöyle der. رَبَّنَآ Ey Rabbimiz اٰتِنَا ver bize. فِى الدُّنْيَا Bize rütbeden, zenginlikten, yardımdan, dünyevi lezzetlerden vereceklerinin hepsini dünyada ver. وَمَا لَهٗ Bu kişi için yoktur فِى الْاٰخِرَةِ ahirette مِنْ خَلَاقٍ hiçbir nasip, onun isteği dünyaya bağlıdır. En kıymetli yerde, en basit istekte bulunmuş ve dâimi nimetler istemekten yüz çevirmiştir.

Sonra menâsikinizi (hacca ait ibadetlerinizi) bitirince, (şeytan taşlayıp farz tavafı yaparak Mina'da yerleştikten sonra, cahiliyet devrinde) babalarınızı (böbürlenerek) andığınız gibi, hatta daha

kuvvetli bir anışla (daha şevk ve heyecanla) Âllâh'ı zikredin (anın. Asıl O'nun yüceliğini, kudret ve azametini, sizlere verdiği nimetleri yâd edin. O'ndan dünyevi ve uhrevi hayırlar isteyin.) Artık o insanlardan kimi, "Ey Rabbimiz, bize (nasibimizi) dünyada ver" der ki onun (gibi dünyaya düşkün olanlar) için, ahirette hiçbir nasip yoktur.

İbni Abbas Radıyâllâhû Anh'dan rivâyet olundu ki; "Cahiliyet ehli, hacdan sonra Mina'da, mescitle dağ arasında otururlar, bütün gün babalarının iftihar edilecek menkıbelerini anarlardı. Her biri bununla kendisinin, akran arkadaşları arasında yükselmesini isterlerdi. Âllâh-û Teâlâ bu âyet-i celileyi inzal buyurarak, bu işten onları nehyetti ve onlara babalarını anmaları yerine, kendisini zikretmesini ve kendisine tazim ve senâda bulunmalarını emretti.

Âllâh-û Teâlâ, bundan sonra hem dünya hem ahiret iyiliğini isteyenleri medh etmek üzere şöyle buyuruyor.

201- وَمِنْهُمْ مَنْ يَقُولُ رَبَّنَآ اٰتِنَا فِى الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِى الْاٰخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

وَمِنْهُمْ Ve onlar, (hac'da bulunan insanlardan) مَنْ öylesi var ki يَقُولُ der; رَبَّنَآ "Ey Rabbimiz, اٰتِنَا ver bize فِى الدُّنْيَا dünyada حَسَنَةً iyilik güzellik, وَفِى الْاٰخِرَةِ ahirette de (bize ver) حَسَنَةً iyilik وَقِنَا ve muhafaza et, koru bizi عَذَابَ النَّارِ ateş (cehennem) azabından.

Ve onlardan bazısı da; "Ey Rabbimiz! Bize dünyada da hasene (iyilik) ver, ahirette de hasene ver ve bizi ateş (cehennem) azabından koru" derler.

"Üç şey vardır ki bunlar, Âdemoğlunun saadetinden bahtiyar-

lığından sayılır. Sâliha kadın, elverişli mesken ve iyi hayvan. Yine üç şey vardır ki bunlar da Âdemoğlunun şekâvet-i bedbahtlığı cümlesindendir. Kötü kadın, kötü mesken ve kötü hayvan" buyurmuşlardır.

202- أُولَٰئِكَ لَهُمْ نَصِيبٌ مِمَّا كَسَبُوا ۖ وَاللَّهُ سَرِيعُ الْحِسَابِ

أُولَٰئِكَ İşte onlar, (dünya ve ahirette hasene isteyenler) var ya. لَهُمْ Onlar için vardır نَصِيبٌ büyük bir nasip (pay,) مِمَّا o şeylerden ki كَسَبُوا kazandılar yaptıkları güzel ameller cinsinden veya kazandıkları amellerinden dolayı yahut da أُولَٰئِكَ her iki fırkaya da. Sade dünya isteyenlerle, hem dünya hem de ahireti isteyenlere işaret olabilir. وَاللَّهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, سَرِيعُ الْحِسَابِ hesabı çok süratli olandır. "Kudretinin şanı yüce olan Zat-ı Pâk-i Sübhaniyesinin tâatını ihlâl etmekten, (bozmaktan) sakının. Tâat ve hasenât kazanmaya koşun" demektir.

İşte onlar (hem dünya hem ahireti isteyenler) için kazandıklarından, (yaptıkları güzel amellerden) dolayı büyük bir nasip vardır. Ve Âllâh-û Teâlâ, hesabı pek süratli olandır.

Bütün insanlar bir an içinde yaptıklarını, onların gerektirdiği sevap veya cezayı derhal bilecekler ve hesabın maksadı da meydana gelecektir.

Âllâh-û Teâlâ, Arafat ve Müzdelife'deki vakfeyi, Müzdelife'den de Mina'ya inileceğini açıkladıktan sonra, Mina'da cereyan edecek halleri beyan etmek üzere buyuruyor.

203- وَاذْكُرُوا اللَّهَ فِي أَيَّامٍ مَعْدُودَاتٍ ۚ فَمَنْ تَعَجَّلَ فِي يَوْمَيْنِ فَلَا إِثْمَ عَلَيْهِ

وَمَنْ تَاَخَّرَ فَلَآ اِثْمَ عَلَيْهِۚ لِمَنِ اتَّقٰىۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّكُمْ اِلَيْهِ تُحْشَرُوْنَ

وَاذْكُرُوا Ve zikredin اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'yı, فِيْٓ اَيَّامٍ günlerde مَّعْدُوْدٰتٍۗ sayılı. فَمَنْ Her kim تَعَجَّلَ acele ederse فِيْ يَوْمَيْنِ iki günde. Kurban Bayramı gününden sonra iki günde, cemreleri atmak (şeytanı taşlamakla) iktifa edip (yetinip) üçüncü günde atmayı beklemeyerek Mina'dan ayrılmakta acele ederse, فَلَآ اِثْمَ hiçbir günah yoktur عَلَيْهِۚ o kişi üzerine. Acele eden kişi üzerine, ruhsatla acele etmesinden dolayı hiçbir günah yoktur. وَمَنْ Ve her kim ki تَاَخَّرَ geri kaldı Mina'dan çıkmakta, acele etmeyerek üçüncü gün zeval (Güneşin tepe noktasından kaymaya başlamasından) önce veya sonra taşlamasını yaparak Mina'dan ayrıldı ise, فَلَآ اِثْمَ hiçbir günah yoktur عَلَيْهِۙ o kişi üzerine, bu ruhsatı terketmesinden dolayı ona da günah yoktur. لِمَنِ O kimse içindir ki اتَّقٰىۗ ittikada bulundu (haramlardan sakındı.) وَاتَّقُوا Ve sakının اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'dan, hac amelleriyle iştigal (uğraşma) esnasında ve sonrasında, her işinizde Âllâh-û Teâlâ'dan sakının ki amellerinize itibar edilsin. Zira günahlar, amellerin sevabını yiyip bitirir. وَاعْلَمُوٓا Ve bilin ki اَنَّكُمْ muhakkak siz اِلَيْهِ ancak O'na, Âllâh'ın huzuruna تُحْشَرُوْنَ haşrolunacaksınız. Amellerinizin karşılığını almak için ancak O'nun huzurunda toplanacaksınız.

Ve sayılı günlerde (teşrik günlerinde,) Âllâh-û Teâlâ'yı zikredin. (Tekbir ve tehlilde bulunun namazları müteakip. Kurbanları keserken ve taşları atarken tekbir alın.) Artık her kim (kurban gününden sonraki) iki günde, (işini bitirip Mina'dan ayrılmak hususunda) acele ederse, onun üzerine hiçbir günah yoktur. Ve her

kim geri kalırsa (acele etmeyip üçüncü günü de Mina'da kalırsa,) onun üzerine de hiçbir günah yoktur. (Fakat bu serbestlik, haccını Rıza-i İlâhi için yapıp, Âllâh-û Teâlâ'nın yasaklarına yaklaşmaktan) sakınan içindir. Ve Âllâh-û Teâlâ'dan korkun, (bütün işlerinizde takvâdan ayrılmayın.) Ve bilin ki muhakkak sizler ancak O'na, (Âllâh-û Teâlâ'nın huzuruna) haşr olunacak, (toplanacak)sınız.

Rivâyete göre; Bir adam, Şeyh'ül İslam Ahmed En-Nakımi el Câmi Kaddasallâhû Sırrahûlaziz'in sohbetine devam eder ve onun başının üzerinde bir nur görürdü. Bu kişi bir kere hacca gitti, döndüğünde bu halini kaybetti ve şeyh efendiye bunun sebebini sordu.

Şeyh'ül İslam Efendi buyurdu ki; "Evladım, sen evvelce çok tevazûlu hâl sahibiydin. Şimdiyse haccın seni mağrur etti, kendine bir kıymet verdin ve onun için rütbenden düştün. Evvelce gördüğün nuru göremedin" buyurdu.

Âllâh-û Teâlâ, yalnızca dünya isteyen münafığın hâlini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

204- وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يُعْجِبُكَ قَوْلُهُ فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَيُشْهِدُ اللّٰهَ عَلٰى مَا فِى قَلْبِهٖ وَهُوَ اَلَدُّ الْخِصَامِ

وَمِنَ النَّاسِ Ve insanlardan vardır, مَنْ o kimse ki يُعْجِبُكَ insanlardan. Öylesi vardır ki seni hayret verecek şekilde hoşlandırır. قَوْلُهُ Onun sözü فِى الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا dünya hayatı hakkında, dünya işlerinin idaresi, geçim sebeplerinin beyanı (açıklaması) sana karşı muhabbet ve bağlılık hakkında iddiası senin hoşuna gider. Veya o kişinin tatlılığı ve fesahatı (güzel ifâdesi) sebebiyle dünyada sözü sana hoş gelirse de ahirette yalan ve çirkinliği zuhur edeceğinden

(açığa çıkacağından) hiç de hoş gelmeyecektir. وَيُشْهِدُ Ve şahit tutar اللهَ Âllâh-û Teâlâ'yı, عَلٰى مَا öyle bir şey üzerinde ki فِى قَلْبِهٖ onun kalbindedir. "Âllâh şahit ki sözüm, özüme mutabık (uygun) dur" der. Hüsn-ü niyet (güzel istek) sahibi olduğuna dâir yemin eder ve buna Cenâb-ı Hak'kı şahit tutar. وَهُوَ Hâlbuki o, اَلَدُّ الْخِصَامِ düşmanlığı çok şiddetli olandır. Müslümanlara ve özellikle Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem sana karşı, düşmanlık ve mücadelede çok yamandırlar.

Ve insanlardan öylesi vardır ki onun dünya hayatına ait sözü, senin hoşuna gider ve o, kalbinde olana Âllâh'ı şahit tutar. Hâlbuki o, (Müslümanlara ve sana karşı) pek şiddetli bir düşmandır.

Kalbin muvafakatı olmadan sevgi ve samimiyet iddia etmek, zındıkların işidir. Seven ancak sevdiğinin istediğini yapar.

Hadis-i Şerifte; Dört şey vardır ki bunlar kimde bulunursa, o kimse hâlis münafık olur. Kimde bunlardan bir nesne bulunursa, onu bırakıncaya kadar kendisine nifaktan bir haslet var demektir.

1- Konuştuğunda yalan söyler.

2- Söz verirse sözünde durmaz.

3- Vadeder (bir şeye söz verir)se, va'dından döner.

4- Kavga ederse baştan çıkar, (sövüp sayar) buyurdu.

Çok konuşanın yalanı çok olur, yemini çok olanın günahı çok olur, çekişmesi çok olanın da dini selamette kalmaz.

Takvâ sahibi hiçbir insan asla mücadeleye girmez. Âllâh-û Teâlâ, o münafığın diğer sıfatlarını beyanla şöyle buyuruyor.

205- وَاِذَا تَوَلّٰى سَعٰى فِى الْاَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ الْحَرْثَ وَالنَّسْلَ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الْفَسَادَ

وَاِذَا تَوَلّٰى Ve o ayrılıp döndüğünde, o münafık, yumuşak ve tatlı sözlerinden sonra senin huzurundan ayrıldığında veya herhangi bir işin başına geçtiğinde سَعٰى sa'y eder (çalışır, faaliyet gösterir) فِى الْاَرْضِ yeryüzünde لِيُفْسِدَ fesat çıkarmak için. فِيهَا Yeryüzünde وَيُهْلِكَ helâk etmek (kökünden kurutmak) için الْحَرْثَ ekinleri, وَالنَّسْلَ zürriyetleri. وَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ ise لَا يُحِبُّ sevmez الْفَسَادَ fesadı, fesattan razı olmaz. Fesada da ona sebep olana da buğz eder.

Ve münafık senin yanından ayrılınca (veya iş başına geçtiğinde,) yeryüzünde fesat çıkarmaya, ekin ve zürriyeti helâk etmeye çalışır. Âllâh-û Teâlâ ise fesadı sevmez.

Bu âyet-i celile, Ahnes İbni Şerik'in kötü huylarından diğer birini ortaya koymaktadır. Bu münafık, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'i sevdiğini ve iman etme kararında olduğunu açıkladıktan sonra Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in yanından ayrıldığında, Müslümanlardan birinin tarlasına uğradı, ekinleri yaktı, merkeplerini öldürdü.

Âllâh-û Teâlâ, bu münafığın ahlâkından diğer bir kötü huyunu beyan etmek üzere buyuruyor.

206- وَاِذَا قِيلَ لَهُ اتَّقِ اللّٰهَ اَخَذَتْهُ الْعِزَّةُ بِالْاِثْمِ فَحَسْبُهُ جَهَنَّمُ وَلَبِئْسَ الْمِهَادُ

وَاِذَا قِيلَ Denildiği zaman لَهُ ona, vaaz ve nasihat yoluyla o münafığa denildiğinde. اتَّقِ Sakın, kork اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'dan. Yaptığın işlerden kork, yalan söyleme, iki yüzlülük yapma denildiğinde,

اَخَذَتْ alır yakalar هُ onu (o münafığı) الْعِزَّةُ gururu. Kibiri ve izzet-û nefsi onu sürükler بِالْاِثْمِ günaha, buna göre. فَحَسْبُهُ Öyleyse ona yeter,جَهَنَّمُ cehennemdir. Cehennem ona kâfidir. وَلَبِئْسَ Vâllâhi, elbette ne kötü oldu الْمِهَادُ döşek, yatak. Yâni cehennem, ne kötü döşektir.

Ve ona (münafığa,) "Âllâh'tan kork" dendiği zaman, izzet-(i nefsi, cahilâne kibr)i kendisini (daha ziyâde) günah işlemeye götürür. (Veya kâlbindeki eski küfür sebebiyle izzet-i nefis onu yakalar.) Artık ona, (ceza ve azap olmak üzere) cehennem yetişir. Ve andolsun ki elbette (cehennem) ne kötü döşektir.

"Âllâh'tan kork" denildiği zaman kızan kişilere, zem (kınama) vardır. Bundan dolayı ulemâ buyurmuştur ki; Dâvâcı, hakime "adaletli ol" ve buna benzer sözler dediğinde, hakimin onu azarlama hakkı vardır. Ama davacı "Âllâh'tan kork" ifâdesini kullandığında, hâkim onu azarlayamaz.

Âllâh-û Teâlâ, bundan önceki âyet-i celilelerde münafıkların sıfatlarını beyan ettikten sonra, şimdi de muhlis kulların hallerini beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

وَمِنَ النَّاسِ مَنْ يَشْرِى نَفْسَهُ ابْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ رَؤُفٌ بِالْعِبَادِ **-207**

وَمِنَ النَّاسِ Ve insanlardan vardır مَنْ ol bir kimse ki, insanlar içinde öylesi de vardır ki يَشْرِى satar نَفْسَهُ nefsini (canını,) اِبْتِغَآءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın rızasını talep için. Âllâh-û Teâlâ'nın rızasını kazanma uğrunda cihada atılarak veya ölünceye kadar emr-i bil-ma'ruf ve nehy-i anil münkerde bulunarak nefsini fedâ eder. Veya Âllâh rızasını talep ettiği için malını vererek, canını

düşmanlardan satın alır, kurtarır. وَاللهُ Âllâh-û Teâlâ ise رَؤُفٌ ziyâde esirgeyicidir بِالْعِبَادِ kullarını.

Ve insanlardan bazıları vardır ki Âllâh-û Teâlâ'nın rızasını talep için nefsini satar, (canını fedâ eder.) Âllâh-û Teâlâ ise kullarına çok re'fetli, şefkatli (esirgeyici)dir.

Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Süheyb-i Rûmi Radıyâllâhû Anh hakkında nâzil olmuştur. Bu zat yüz yaşında olduğu halde, Medine-i Münevvere'de bulunan Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e hicret için Mekke'den çıktığında, Kureyş müşriklerinden bir cemaat peşine düşerek, beraberinde bulunanlardan bir cemaati öldürmüşlerdi. Bu zat ise pek isabetli atıcıydı, yanında da okları bulunuyordu.

Peşine düşen Kureyş cemâatine dönerek; "Ey Kureyş güruhu, siz elbette içinizdeki en isabetli atıcılardan olduğumu biliyorsunuz. Bilesiniz ki oklarımdan her birini, sizin birinizin kalbine saplarım. Ve Âllâh'a yemin olsun ki yanımdaki oklardan her birini atmadıkça ve sonra kılıcım elimde kaldığı müddetçe onunla vurmadıkça, siz bana ulaşamazsınız. Sonra istediğinizi yapın. Benim, sizinle Mekke'de bulunmam size bir fayda vermez, hicretime mâni olmayın. Zira ben pîr-i faniyim. Benim Mekke'deki evimde malım vardır, dönün onu alın. Beni dinimle başbaşa bırakın" dedi.

Onlar da öyle yaptılar ve döndüler, kendisi de Medine-i Münevvere'ye doğru yürüdü. Medine-i Münevvere'ye gelince Ebu Bekir Sıddık Radıyâllâhû Anh, O'nu karşılayarak "Ya Suheyb! Alış verişin çok kârlı oldu" dedi.

Bunun üzerine Süheyb Radıyâllâhû Anh, Ebu Bekir Sıddık Radıyâllâhû Anh'a; "Hangi alışverişten bahsediyorsun?" deyince,

Ebu Bekir Sıddık Radıyâllâhû Anh, kendisi hakkında bu âyet-i celilenin nâzil olduğunu ona haber verdi.

Süheyb Radıyâllâhû Anh bununla çok ferahlandı. Daha sonra Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in huzuruna girince, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, ona "Yâ Ebâ Yahya! Alış verişin kârlı oldu, alış verişin kârlı oldu" buyurdular. Ve hakkında nâzil olan bu âyet-i kerimeyi kendisine okudular.

Âllâh-û Teâlâ, münafığın ifsadını ve Mü'minin din uğrunda canını fedâya hazır olduğunu beyandan sonra, bütün iman ehlini şer'i hükümlere boyun eğmeye davet etmek üzere şöyle buyuruyor.

208- يَـٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا ادْخُلُوا فِى السِّلْمِ كَآفَّةً وَلَا تَتَّبِعُوا خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ اِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُبِينٌ

يَـٰٓأَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey iman edenler. ادْخُلُوا Girin فِى السِّلْمِ istislâma, teslimiyet ve taata, İslam'a. كَآفَّةً Hep beraber olduğunuz halde, bütününüzle İslam'a dâhil olun. Hiç biriniz elini Âllâh'ın tâatından çekmesin. وَلَا تَتَّبِعُوا Tâbi olmayın, uymayın خُطُوَاتِ الشَّيْطَانِ şeytanın adımlarına. اِنَّهُ Zira muhakkak o (şeytan) لَكُمْ sizin için عَدُوٌّ büyük düşmandır مُبِينٌ apaşikâr. Size karşı düşmanlığı çok açıktır, vesveseleriyle sizin İslamiyetinizi ifsat etmek istiyor, ona uymayın.

Ey iman edenler! Hep birden İslam'a girin ve şeytanın adımlarına uymayın. Zira o, şüphe yok ki sizin için apaçık bir düşmandır.

Ey Mü'minler, hepiniz birden ittifak dairesine girin. Birbirinizle çekişmeyi, birbirinizden ayrılmayı terk edin ki İslam kitlesinin gücüne halel (bozukluk) gelmesin. Ve İslam'ın heybeti mahfuz

kalsın (korunsun) ve şeytanın sözüyle tefrikaya düşüp birbirinizin aleyhinde bulunmakla düşman elinde perişan olmayın, demektir.

Cenâb-ı Hak, şer'i hükümlerin tamamına teslim olmayı emrettikten sonra, şeytanın aldatmalarına aldanarak şeriatın hükümlerine uymakta tekâsül (tenbellik) edenleri tehdit etmek (korkutmak) üzere şöyle buyuruyor.

209- فَاِنْ زَلَلْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْكُمُ الْبَيِّنَاتُ فَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

فَاِنْ زَلَلْتُمْ Artık eğer kayarsanız, İslam'a girmekten meyleder, uzaklaşırsanız. Ve ilmen olsun, amelen olsun hakkı şaşırır ve aşarsanız, مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْ geldikten sonra كُمُ size الْبَيِّنَاتُ beyyineler. Kendisine girmeye davet edildiğiniz İslam'ın hak olduğuna dâir pek açık deliller ve pek zahir şahitler geldikten sonra yine de kayarsanız. فَاعْلَمُوٓا Artık bilin ki اَنَّ اللّٰهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ عَزِيزٌ ziyâde kavidir, işine galiptir. Sizden intikam almaktan hiçbir şey, O'nu aciz bırakamaz. حَكِيمٌ Ziyâde hikmet sahibidir, her ne işlerse yerindedir. Sizden haksız yere intikam almaz.

Artık size, bunca beyyine (aklî ve naklî delil)ler geldikten sonra, yine kayarsanız (gösterilen doğru yoldan çıkarsanız.) Artık bilin ki şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, Aziz, galibin galibidir, mağlup olmayan galiptir. O'nun, sizden intikam almasına hiç bir şey mâni olamaz, sizlere lâyık olduğunuz cezayı verir. Hâkim, (her emri, her yaptığı bir hikmet ve maslahata dayalıdır.)

Âyet-i kerimede geçen زَلَلْتُمْ fiil-i mazi olan, mastarı olan "zelel" ayak kayma mânâsında ise de burada, şeriat tarafından emredilen ibadetlerden dönme mânâsındadır. İnanç ve fıkıh meselelerinde tembellik etmeyi ve tersine hareket etmeyi içine almaktadır.

Burada asıl; inanç meselelerinden dönen kâfirlerden olduğu gibi, ibadetleri terkedip günahları işleyen bütün günahkârlardan intikam alınacağı açıklanarak, küçük ve büyük günah işleyenler de tehdit edilmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, bütün insanların İslâm'a girmelerini emredip bundan kaçınanları tehdit ettikten sonra, başlarına gelecek azabı beyan etmek üzere buyuruyor.

210- هَلْ يَنْظُرُونَ اِلَّآ اَنْ يَأْتِيَهُمُ اللّٰهُ فِى ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ وَقُضِىَ الْاَمْرُ ۚ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ ۚ

هَلْ يَنْظُرُونَ Gözetmiyorlar, İslâm'a girmeyi terkedip şeytanın izlerine uyanlar beklemiyorlar. Burada يَنْظُرُونَ "yentezirûne" mânâsındadır. اِلَّآ اَنْ يَأْتِىَ Ancak gelmesini bekliyorlar هُمُ onlara. اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, sonradan yaratılanlara benzemekten münezzeh, (son derece uzak) olarak ve mahlûkatın sıfatları ile kayıtlanmıyarak, kendine yakışan bir mânâ ile Âllâh-û Teâlâ'nın, onlara gelmesini bekliyorlar. فِى ظُلَلٍ مِنَ الْغَمَامِ Gölgeler içinde, Âllâh-û Teâlâ'nın azabının gelmesini bekliyorlar, وَالْمَلٰٓئِكَةُ meleklerin de. Onlara azap etmeye vekil kılınmış meleklerin de gelmesini bekliyorlar. وَقُضِىَ Ve hükmolunması الْاَمْرُ iş, yâni kulların hesapları tamamlanıp, itâat edenlerin mükâfatlandırılıp, âsilerin ise azaba çarptırılarak helâk edilme işlerinin bitirilmesini bekliyorlar. وَاِلَى اللّٰهِ Ve ancak Âllâh-û Teâlâ'ya تُرْجَعُ döndürülecektir الْاُمُورُ bütün işler.

Onlar (İslâm'a girmeyenler) ancak (beyaz) buluttan gölgeler içinde Âllâh'ın, (yaratılanlara benzemekten münezzeh olarak, kendine yakışan bir şekilde kendisinin veya emir ve azabının,) meleklerle birlikte onlara gelmesini ve (kıyamet koparak helâk

edilme) iş(lerin)in bitiverilmesini mi bekliyorlar? Hâlbuki (bütün) işler ancak Âllâh-û Teâlâ'ya döndürülecektir.

Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem buyurdu; Âllâh-û Teâlâ, bana ümmetimden şikâyette bulunarak şöyle buyurdu; "Ben, onlardan sebep şeytanı terkettim (kovdum.) Onlar ise bana karşı gelip şeytana itâat ediyorlar."

Âllâh-û Teâlâ, kâfirlerin ancak azabın gelmesini beklediklerini açıkladıktan sonra, delilleri inkâr edenlerin tehdide müstehak olduklarını beyan etmek üzere şöyle buyuruyor.

211- سَلْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ كَمْ اٰتَيْنَاهُمْ مِنْ اٰيَةٍ بَيِّنَةٍ وَمَنْ يُبَدِّلْ نِعْمَةَ اللّٰهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْهُ فَاِنَّ اللّٰهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ

سَلْ Sor بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ İsrâiloğullarına, senin zamanında mevcut olan isrâiloğullarının reislerine sor ki; كَمْ "Ne kadar اٰتَيْنَا verdik هُمْ onlara مِنْ اٰيَةٍ âyetten? بَيِّنَةٍ Apaçık isrâiloğullarına sor ki onlara, nice âyetler vermiştik. وَمَنْ Her kim يُبَدِّلْ tebdil eder (değiştirir)se نِعْمَةَ اللّٰهِ Âllâh'ın nimetlerini. Âyetlere inanıp tatbik ederek şükredeceği yerde, âyetleri inkâr edip dâlâlete düşerse, مِنْ بَعْدِ مَا جَآءَتْ (o nimet) geldikten sonra هُ ona. O âyetler kendisine ulaştıktan ve onları bilme imkânına sahip olduktan sonra. فَاِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, شَدِيدُ الْعِقَابِ azabı çok şiddetli olandır.

(Ey Habibim!) İsrâiloğullarına sor ki biz, onlara ne kadar açık âyetler vermiştik. Her kim Âllâh'ın nimetini, o (nimet) kendine geldikten sonra tebdil eder (nankörlük ederek değiştirir)se, şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, azabı çok şiddetli olandır.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, kavmin seni dinlemedikleri için müteessir olma. İsrâiloğulları ne kadar mucizeleri

gördükleri halde imân etmeyenler oldu. Sen de ümmetine tebliğ ettin. İman edenler oldu. İman etmeyenler de ümmet-i davette kaldılar. Senin zamanında da her kim, Âllâh'ın âyetlerini tebdil ederse Âllâh-û Teâlâ'nın azabı şedittir.

Âllâh-û Teâlâ, Nimet-i İlâhiye'yi değiştirenlerin azaba müstehak olduklarını beyan ettiği gibi, nimeti değiştirmenin sebebini açıklamakla buyuruyor.

212- زُيِّنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا وَيَسْخَرُونَ مِنَ الَّذِينَ اٰمَنُوا وَالَّذِينَ اتَّقَوْا فَوْقَهُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَاللّٰهُ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

زُيِّنَ Ziyâde süsletildi لِلَّذِينَ o kimselere ki كَفَرُوا küfrettiler. Kâfirlerin gözlerine son derece güzel gösterildi, الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا dünya hayatı. وَيَسْخَرُونَ Alay ederler ve eylenirler مِنَ الَّذِينَ o kimselerden ki اٰمَنُوا imân ettiler, مِنَ ibtida içindir. Sanki Mü'minler, kâfirler tarafından alay edilmenin mebde-i (başlangıç noktası) kılındılar, demektir. وَالَّذِينَ O kimseler ki اتَّقَوْا sakındılar, imân sebebiyle haram işlemekten korkanlar ise فَوْقَهُمْ onların (kâfirlerin) üstündedirler. Onlar Â'lâ-i İlliyin'de (cennetin en yüksek derecesinde)dirler. Kâfirler ise cehennemin en alt tabakasındadırlar يَوْمَ الْقِيٰمَةِ kıyâmet gününde. وَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, يَرْزُقُ rızıklandırır مَنْ o kimseyi ki يَشَاءُ diliyor, dilediğini hem dünya hem ahirette rızıklandırır, بِغَيْرِ حِسَابٍ hesapsız, ölçüsüz. Âllâh-û Teâlâ, çok zengin olduğu için vermekle biteceğinden korkmaz.

Kâfirlere dünya hayâtı çok süslendirildi. Ve onlar (kâfirler,) imân edenlere (Bilâl, Ammar, Süheyb Radıyâllâhû Anhûm) gibi fakirler ile eğleniyorlar. Hâlbuki takvâ sahipleri (olan o Mü'min-

ler,) kıyâmet gününde onların fevkinde (üstünde)dirler. Ve Âllâh-û Teâlâ, dilediğini hesapsız (ölçüsüz) rızıklandırır.

Dünya hayatına kâfirler, iki elle sıkı sıkıya, hırsla yapışıyor. Elinden çıkmasını istemiyor. Dünya hayatı kâfirler için ziynetleniyor. Şeytan dâima insanın karşısına fakirliği koyuyor. "Sakın verme, fakir olursun" diyor.

Mü'min, Câmi'de ne kadar kalırsa ziyâde kalmak istiyor. Münâfık ise bir an önce Câmi'den çıkıp gideyim diyor.

Bu âyet-i kerime, Ebû Cehil ve arkadaşları hakkında nâzil olmuştur. Dünya onlara döşendiği için, Mü'minlerin fakirleriyle eğleniyor, onları hakir görüyorlardı.

Münâfıkların reisi olan Übey ibn-i Selül hakkında nâzil olduğu da rivâyet edilmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, bu dünya hayatının kâfirlere süslü kılındığını beyan ettiği gibi, dünyanın bu zinetlerine aldanmanın belli bir zamana kadar, belli bir zamana mahsus olmayıp evvelden beri insanların âdeti olduğunu açıklamak üzere şöyle buyuruyor.

213- كَانَ النَّاسُ أُمَّةً وَاحِدَةً فَبَعَثَ اللهُ النَّبِيّٖنَ مُبَشِّرِينَ وَمُنْذِرِينَ ۪ وَاَنْزَلَ مَعَهُمُ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ لِيَحْكُمَ بَيْنَ النَّاسِ فِيمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ ۭ وَمَا اخْتَلَفَ فِيهِ اِلَّا الَّذِينَ اُوْتُوهُ مِنْۢ بَعْدِ مَا جَاۗءَتْهُمُ الْبَيِّنٰتُ بَغْيًۢا بَيْنَهُمْ ۚ فَهَدَى اللهُ الَّذِينَ اٰمَنُوا لِمَا اخْتَلَفُوا فِيهِ مِنَ الْحَقِّ بِاِذْنِهٖ ۭ وَاللهُ يَهْدِي مَنْ يَّشَاۗءُ اِلٰى صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ

كَانَ İdi. (Kim?) النَّاسُ İnsanlar أُمَّةً bir ümmet, وَاحِدَةً tek. İmânda ve hakka uymakta ittifak etmiş bir topluluktu. فَبَعَثَ Gönderdi اللهُ Âllâh-û Teâlâ, النَّبِيّٖنَ peygamberleri (Sallâllâhû Aleyhivessel-

lem ve Aleyhissalatû Ecmain) مُبَشِّرِينَ müjdeleyici oldukları halde. İnanıp itâât edenleri sevapla müjdeleyici olarak.وَمُنْذِرِينَ Ve korkutucu oldukları halde, küfre düşüp isyân edenleri azapla korkutucu olarak gönderildi. وَأَنْزَلَ Ve Âllâh-û Teâlâ, indirdi مَعَهُمُ onlarla (o peygamberlerle) beraber الْكِتَابَ kitabı. Yâni kitap cinsini veya her bir peygamberin kendisine ait kitabını. بِالْحَقِّ Hak ile Âllâh-û Teâlâ indirdi, لِيَحْكُمَ hükmetsin için. Âllâh-û Teâlâ veya gönderilmiş olan peygamber veya O'nun kitabı hükmetsin için بَيْنَ النَّاسِ insanlar arasında. فِيمَا O şey hususunda ki اخْتَلَفُوا (insanlar) ihtilaf ettiler فِيهِ o şeyde. Âllâh-û Teâlâ, ittifaktan sonra ihtilafa düşmüş oldukları hak din olan İslam hususunda hükmetsin için kitap indirdi veya peygamberleri gönderdi. وَمَا اخْتَلَفَ Hâlbuki ihtilâfa düşmedi فِيهِ onda, hakkı inkâr etmek suretiyle hakta veya kendilerine indirilmiş olan kitabı değiştirip bâtıl tevillerle haktan saptırmak suretiyle kitapta ihtilâf etmedi. إِلَّا الَّذِينَ Ancak o kimseler ihtilâf etti ki أُوتُوهُ verildiler ona (ancak kendilerine kitap verilenler ihtilâfa düştü.) مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ Geldikten sonra onlara الْبَيِّنَاتُ beyyineler, hakka delâlet eden pek açık deliller, kendilerine gelip akıllarında yerleştikten sonra ihtilâfa düştüler. بَغْيًا Bâğy (zulüm veya hased)den dolayı, azgınlık ve haksız yere yükseklik taslamaktan dolayı بَيْنَهُمْ aralarında, birbirlerine karşı olan haksızlıklar veya birbirlerini çekememelerinden ötürü. فَهَدَى Bunun üzerine hidâyet etti اللهُ Âllâh-û Teâlâ, الَّذِينَ o kimseleri kiآمَنُوا imân ettiler, kitaba inananları hidâyet etti.لِمَا O şeye ki اخْتَلَفُوا ihtilâf ettiler, فِيهِ o şey de مِنَ الْحَقِّ haktır. Âllâh-û Teâlâ hakkında ihtilafa düştükleri. Hakka ve gerçeğe imân edenleri, hidâyet buyurdu (ulaştırdı) بِإِذْنِهِ kendi izniyle. Kendi emri, iradesi, muvaffak kılma-

sı, kolay etmesi ve lütf-û rahmetiyle. وَاللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, يَهْدِى hidâyet eder مَنْ o kimseyi ki يَشَآءُ diliyor, hidâyet etmeyi dilediği kişiyi hidâyet eder. اِلٰى صِرَاطٍ Öyle bir yola ki مُسْتَقِيمٍ dosdoğru olucu, doğru yolu gösterir.

İnsanlar (tevhid ve İslâm üzere ittifak etmiş) tek bir ümmetti. (Sonra kimi imân edip, kimi küfre sapmak suretiyle ayrılığa düştüler.) Âllâh-û Teâlâ, müjdeleyici ve korkutucu olarak peygamberleri gönderdi ve ihtilâfa (ayrılığa, anlaşmazlığa) düştükleri hususlarda insanlar arasında hüküm vermesi için. Onlarla beraber hakla (doğruluk ve adalete bürünücü olarak) kitap(lar) indirdi. Hâlbuki onda (indirilen kitapta, gönderilen peygamber ve onun dininde hiç kimse) ayrılığa düşmedi. Ancak kendilerine apaçık deliller geldikten sonra, (sırf) zulüm (haksızlık veya kıskançlık)larından dolayı, kendilerine kitap verilenler ihtilâfa düştüler. Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, imân edenleri (insanların) kendilerinde ihtilafa düştükleri hakka (doğru yola) hidâyet etti (ulaştırdı.) Ve Âllâh, dilediğini dosdoğru bir yola kavuşturur.

Übey ibni Kaab Radıyâllâhû Anh'dan rivâyet edilmiştir ki; "Âdem Aleyhisselam ile İdris Aleyhisselam arasında insanlar, Âdem Aleyhisselam'ın şeriatına sarılmış, muvahhid (Âllâh-û Teâlâ'yı bir kabul ediciy)diler. Aralarında asla ihtilâf yoktu. Ancak Kabil ve ona uyan az kişilerin dışında bütün insanlar, meleklerle musafaha edecek derecede iyi bir hal içindeydiler. Bu hal, İdris Aleyhisselam'ın göklere kaldırılmasına kadar devam etti.

Âllâh-û Teâlâ, dilediği kulunu dosdoğru yola kavuşturacağını beyan ettiği gibi, bu hidâyetin bir takım meşakkatlara tahammül etmekle tamamlanacağını açıklamak üzere buyuruyor.

214- اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَأْتِكُمْ مَثَلُ الَّذِينَ خَلَوْا مِنْ قَبْلِكُمْ مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَّاءُ وَزُلْزِلُوا حَتّٰى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ مَتٰى نَصْرُ اللّٰهِ اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ قَرِيبٌ

اَمْ حَسِبْتُمْ Yoksa zannettiniz mi اَنْ تَدْخُلُوا girmenizi (gireceğinizi) الْجَنَّةَ cennete? وَلَمَّا يَأْتِ Hâlbuki henüz gelmedi كُمْ size, مَثَلُ الَّذِينَ o kimselerin meseli (halleri) ki خَلَوْا geçtiler مِنْ قَبْلِكُمْ sizden evvel. Ey Ümmet-i Muhammed! Sizden evvel geçen nebiler ve beraberindeki mü'minlerin başlarına gelen şiddetli haller, sıkıntı ve meşakkatler sizin başınıza gelmedikçe, cennete gireceğinizi mi zannettiniz?) مَسَّتْ Dokundu, isabet etti هُمُ onlara (sizden öncekilere) الْبَأْسَاءُ şiddetler, korkular, fakirlikler, kıtlıklar, وَالضَّرَّاءُ sıkıntılar, elem ve hastalıklar, وَزُلْزِلُوا sarsıldılar envâi çeşit belâlarla, zelzeleye benzer bir şekilde ızdıraba düşürüldüler. حَتّٰى يَقُولَ Deyinceye kadar الرَّسُولُ peygamber (o zamanın peygamberi.) وَالَّذِينَ O kimseler ki اٰمَنُوا imân ettiler مَعَهُ onunla beraber. O zamanın peygamberi ve beraberindeki Mü'minler. مَتٰى Ne zaman (gelecek) نَصْرُ اللّٰهِ Âllâh'ın yardımı? "Bize vadettiği yardımı ne zaman gelecek?" deyinceye kadar sarsıldılar. O zaman Âllâh-û Teâlâ tarafından, onlara şöyle cevap verildi. اَلَآ اِنَّ نَصْرَ اللّٰهِ "Agâh olun, gözünüzü açın, muhakkak Âllâh-û Teâlâ'nın yardımı قَرِيبٌ çok yakındır."

(Ey Mü'minler) yoksa siz, kendinizden önce gelen (ümmet)lerin (yaşayıp) mesel (olmuş hal)leri, siz(in başınıza da) hiç gelmeden cennete gireceğinizi mi zannettiniz? Onlara (öylesine) şiddetli (korku, fakirlik)ler ve sıkıntılı (hastalık ve acı)lar isabet etti ve (öyle) sarsıldılar ki peygamber(leri) ve onunla beraber imân edenler; "Âllâh'ın yardımı ne zaman gelecek?" dediler. (İşte

o zaman, Âllâh-û Teâlâ tarafından onlara;) "Haberiniz olsun ki şüphesiz Âllâh-û Teâlâ'nın yardımı pek yakındır" (denildi.)

Bu âyette eşsiz bir terbiye örneği vardır. Müslümanlara dünyada ve dolayısıyla ahirette başarılı olmanın yolu; imân ve aşkla çalışmak, çabalamak, sıkıntılara katlanmak, güçlüklerden yılmamak, dâimâ tembelliği zevk ve sâfayı, eğlenceyi tercih eden nefisten ve şeytandan uzak olmaktır. Ey Müslümanlar! Sıkıntı çekmeden, kurban vermeden zafere ulaşamazsınız, cennete giremezsiniz.

Bu âyet bir rivâyete göre; Hendek savaşında, Müslümanların çektiği sıkıntıları dile getirir. Diğer bir rivâyete göre ise evlerini, mallarını ve yakınlarını Mekke'de bırakıp, bunca sıkıntılara katlanarak Medine'ye göç eden Müslümânları teselli için inmiştir.

Cennet hoşa gitmeyen şeylerle sarılmış, cehennem de şehvetlerle kuşatılmıştır.

Âllâh-û Teâlâ, cennete ulaşmanın, musibetlere sabırla olacağını beyan ettiği gibi, Âllâh yolunda mal vermeye sabretmenin de Mü'minin takındığı en büyük sıfatlardan ve cennete ulaştırıcı en kuvvetli sebeplerden olduğunu açıklamak üzere buyuruyor.

215- يَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلْ مَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ خَيْرٍ فَلِلْوَالِدَيْنِ وَالْاَقْرَبِينَ وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينِ وَابْنِ السَّبِيلِ ۗ وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ

يَسْـَٔلُونَكَ Soruyorlar كَ sana, مَاذَا neyi? يُنْفِقُونَ İnfak edecekler, Âllâh yolunda ne harcayacaklar? Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, onlara cevap olmak üzere قُلْ söyle ki; مَآ Her ne şeyi اَنْفَقْتُمْ infak ettiniz مِنْ خَيْرٍ hayırdan, maldan ne vereceksiniz? فَلِلْوَالِدَيْنِ Ebeveyn evvelâ baba ve ananız içindir. وَالْاَقْرَبِينَ Son-

ra muhtaç olan en yakın akrabalar(ınız) içindir, وَالْيَتَامٰى yetimler içindir, وَالْمَسَاكِيْنِ miskinler (hiçbir şeyi olmayan yoksullar) içindir. وَابْنِ السَّبِيْلِ Yol oğlu (yolcular) yolda kalmış misafirler içindir. وَمَا Her ne şeyi تَفْعَلُوا işlerseniz مِنْ خَيْرٍ herhangi bir hayırdan فَاِنَّ اللّٰهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ, بِهٖ onu عَلِيْمٌ ziyâde bilicidir.

(Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, hak yolunda) neyi vereceklerini sana soruyorlar. (Onlara) de ki; Hayırdan (helâl mallarınızdan az çok) vereceğiniz şey; vâlideyn (ana ve baba) ile en yakınlar, yetimler, yoksullar ve yolcular içindir. Ve hayır olarak ne yaparsanız, şüphe yok ki Âllâh-û Teâlâ, onu çok iyi bilen (mükâfâtını veren)dir.

Bu âyet-i kerime, Amr ibn-i Cemûh Radıyâllâhû Anh hakkında nâzil olmuştur. Zengin bir ihtiyardı. Rasûl-û Ekrem efendimize; "Ya Rasûlûllah! Kimlere, neyi tasadduk edelim" diye sormuştu.

Ecdadımızın Anadolu'nun en uzak şehir ve kasabalarında, Dârulaceze (âcizler evi,) Dârul eytam (yetimler evi,) hanlar, kervansaraylar ve vakfiyeler tesis etmeleri (kurmaları,) hep bu âyet-i kerimede geçen dini esasa son derece riâyetlerinden kaynaklanmıştır. Âllâh-û Teâlâ, onları bizim tarafımızdan hayırla mükâfatlandırsın.

İmâm-ı Hasan Radıyâllâhû Anh, "Bu âyetin, muhkem (hükmü geçerli) olduğunu" söylemiştir. Zekâtın vâcip kılınması ve zekâtın verileceği yerlerin, ilerideki âyet-i celilede zikrolunacağı üzere sekiz sınıfa bağlanması, buna zıt düşmemektedir. Zira yukarıda bahsedildiği gibi bu âyet-i celiledeki infaktan murad, nafile yapılacak olan infak ve iyiliklerdir.

Âllâh-û Teâlâ, mal infakını beyandan sonra onun fevkinde olan can infakını beyan etmek üzere cihat hakkında buyuruyor.

216- كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ وَهُوَ كُرْهٌ لَّكُمْ ۚ وَعَسَىٰ أَن تَكْرَهُوا شَيْئًا وَهُوَ خَيْرٌ لَّكُمْ ۖ وَعَسَىٰ أَن تُحِبُّوا شَيْئًا وَهُوَ شَرٌّ لَّكُمْ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ وَأَنتُمْ لَا تَعْلَمُونَ ۝

كُتِبَ Yazıldı (farz kılındı) عَلَيْكُمُ sizin üzerinize الْقِتَالُ cihat (kâfirlerle muharebe etmek.) وَهُوَ Hâlbuki o (cihat) كُرْهٌ istenmedik bir şeydir لَّكُمْ ۚ sizin için, وَعَسَىٰ umulur أَن تَكْرَهُوا kerih görmeniz (hoş görmemeniz) شَيْئًا bir şeyi. وَهُوَ Hâlbuki o hoşlanmadığınız şey, خَيْرٌ bir hayırdır لَّكُمْ ۚ sizin için. وَعَسَىٰ Ve yine umulur أَن تُحِبُّوا sevmeniz شَيْئًا bir şeyi. وَهُوَ Hâlbuki o, yâni o istediğiniz şey شَرٌّ bir şerdir لَّكُمْ ۗ sizin için. وَاللَّهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, يَعْلَمُ bilir sizin için hangi şeylerin hayırlı, hangilerinin şerli olduğunu. وَأَنتُمْ Sizler ise لَا تَعْلَمُونَ ۝ bilemezsiniz. Kendinize nelerin yararlı, nelerin zararlı olduğunu bilemezsiniz.

(Ey Mü'minler!) Kıtal (düşmanlarla savaş) hoşunuza gitmediği halde, sizin üzerinize yazıldı (farz kılındı.) Umulur ki siz, bir şeyi hoş görmezsiniz. Hâlbuki o (şey) sizin için bir hayırdır. Ve yine umulur ki siz, bir şeyi seversiniz. Hâlbuki o (şey) sizin için bir şerdir. Ve Âllâh-û Teâlâ, insanlar hakkında nelerin hayır, nelerin şer olduğunu tamamen bilir. (Ey insanlar,) sizler ise (bunu) bilemezsiniz.

Başınıza gelen musibetleri çirkin görmeyin, nice sevmediğin işlerde kurtuluşun vardır. Nice sevdiğin işlerde de helâkın vardır.

Savaş aslında sevilen bir şey değildir. Fakat bazen insan savaşmak zorunda kalır. Bu türlü savaşa nefis müdafaası denir. İs-

lam'ın emrettiği cihada gelince, onda iki güzelden biri vardır. Şehit olup cennete gitmek veya ganimet alıp zengin olmak. Cihad, hiçbir zaman saldırı değildir. Çünkü önce İslam'a davet yapılır, kabul eden Müslümandır. İslam'ı kabul etmeyenden vergi istenir. Bunu da kabul etmezse ancak o zaman savaşılır. Savaştaki sırrı biz bilemeyiz ama onu, Âllâh bilir. Bazı milletler cezaya müstehak olunca Âllâh, onları çeşitli belâlarla cezalandırır. İşte onlardan birisi savaştır. Nitekim bir âyette "Âllâh, insanları birbirleriyle sevk etmeseydi, yeryüzünde nizam bozulurdu" denilmiştir.

Kâfirler, Müslümanların arazi toprağına tecavüz etmişse o vakit, bütün Müslümanlara muharebe farz-ı ayn olur. Eğer hududa tecavüz etmişse farz-ı kifayedir.

Âllâh yolunda cihad edin. Çünkü Âllâh yolunda cihad, cennet kapılarından bir kapıdır. Âllâh Tebârake ve Teâlâ, onunla dertten ve kederden kurtarır.

Âllâh-û Teâlâ, muharebenin farz olduğunu beyandan sonra, haram ayda muharebe etmenin büyük günah olduğunu açıklamak üzere buyuruyor.

217- يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الشَّهْرِ الْحَرَامِ قِتَالٍ فِيهِ ۖ قُلْ قِتَالٌ فِيهِ كَبِيرٌ ۖ وَصَدٌّ عَنْ سَبِيلِ اللهِ وَكُفْرٌ بِهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ مِنْهُ أَكْبَرُ عِنْدَ اللهِ ۚ وَالْفِتْنَةُ أَكْبَرُ مِنَ الْقَتْلِ ۗ وَلَا يَزَالُونَ يُقَاتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَنْ دِينِكُمْ إِنِ اسْتَطَاعُوا ۚ وَمَنْ يَرْتَدِدْ مِنْكُمْ عَنْ دِينِهِ فَيَمُتْ وَهُوَ كَافِرٌ فَأُولَٰئِكَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ ۖ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

يَسْـَٔلُونَ Soruyorlar كَ sana عَنِ الشَّهْرِ aydan الْحَرَامِ haram. (Kendisinde harbetmek yasak olan ayı sana soruyorlar.) قِتَالٍ Har-

betmeyi فِيهِ onda, "Bu haram olan ayda savaş câiz midir?" diye soruyorlar. قُلْ Söyle ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, bu sorunun cevabında de ki; قِتَالٌ Muharebe فِيهِ onda (o ayda) كَبِيرٌ çok büyüktür, çok büyük günahtır. وَصَدٌّ Men etmek ise عَنْ سَبِيلِ اللهِ Âllâh'ın yolundan kulları, Âllâh'a ulaştıran dinden men etmek وَكُفْرٌ ve inkâr بِهِ O'nu, Âllâh'ı veya O'nun yolunu inkâr etmek وَالْمَسْجِدِ ve mescitten (men etmek.) الْحَرَامِ Haram olan Mescid-i Haram'dan insanları men etmek, وَإِخْرَاجُ أَهْلِهِ onun ehlini çıkarmak. Mescid-i Haram'ın ehlini çıkarmak, Muhammed Aleyhisselam ve Mü'minleri uzaklaştırmak, مِنْهُ ondan (Mescid-i Haram'dan) أَكْبَرُ daha büyüktür عِنْدَ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın indinde. Yahudilerin ve Kureyş müşriklerinin, Âllâh yolundan ve Mescid-i Haram'dan insanları men etmeleri, Âllâh'ı inkâr etmeleri ve Mescid-i Haram ehlini oradan çıkarmaları, Mü'minlerin hata olarak Eşhur-i Hurum (haram aylarda) yaptıkları harpten, çok daha büyük bir suçtur. وَالْفِتْنَةُ Ve fitne أَكْبَرُ daha büyüktür, مِنَ الْقَتْلِ öldürmekten. Müşriklerin geride zikrolunan işleri, Müslümanların (İbn-i Hadrami'yi) haram olan ayda öldürmelerinden daha büyük suçtur. وَلَا يَزَالُونَ Ve onlar zâil olmayacak (devam edecek)lerdir, يُقَاتِلُونَ muharebe eder olmaya (savaşmaya) كُمْ sizinle. (Ey Müslümanlar,) حَتَّى يَرُدُّو döndürünceye kadar كُمْ sizi عَنْ دِينِكُمْ dininizden, sizi hak olan dininizden bâtıl olan kendi dinlerine döndürünceye kadar sizinle muharebe etmekten geri durmazlar,إِنِ اسْتَطَاعُواْ eğer (buna) güçleri yeterse. وَمَنْ Her kim يَرْتَدِدْ dönerse مِنْكُمْ sizden عَنْ دِينِهِ dininden, فَيَمُتْ ölürse وَهُوَ hâlbuki o كَافِرٌ küfredicidir, dininden dönüp de kâfir olarak ölenler var ya فَأُولَئِكَ işte onlar, حَبِطَتْ habtolur (boşa gider)

اَعْمَالُهُمْ amelleri. Müslümanken işledikleri güzel amelleri sanki hiç yapılmamış gibi boşa gitmiştir فِى الدُّنْيَا dünyada, وَالْاٰخِرَةِ ahirette. وَاُولٰٓئِكَ Ve işte onlar اَصْحَابُ النَّارِ ateş ehlidirler. هُمْ Onlar فِيهَا orada (ateşte) خَالِدُونَ ebediyen kalıcıdırlar.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana haram olan o aydan, ondaki kıtal (muharebe)den soruyorlar. De ki; Onda (o ayda) muharebe etmek büyük (bir günah)tır. Fakat (insanları) Âllâh'ın yolundan (Âllâh'a ulaştıran dinden) men etmek (alıkoymak,) O'nu (Âllâh'ı) inkâr etmek, (ziyaretçileri) Mescid-i Haram'dan men etmek ve ehlini (halkını) oradan çıkarmak, Âllâh indinde daha büyük (günah)tır. Ve fitne (müşriklerin işledikleri şirk ve benzeri suçlar,) katil (adam öldürmek)ten daha büyük (bir günah)tır. Onlar (kâfirler) güçleri yetse, sizi dininizden döndürünceye kadar sizinle harbetmeye devam edeceklerdir. Sizden her kim dininden döner de o, kâfir olarak ölürse. İşte onların bütün amelleri, (Müslümanken yaptıkları iyi işler) dünyada da ahirette de boşa gitmiştir. Ve işte onlar, o ateşin (cehennemin) ashabı (arkadaşlarıdır). Onlar, orada (bir daha çıkmamak üzere) devamlı kalıcıdırlar.

Muharebenin haram olduğu aylar; Zilkade, Zilhicce, Muharrem ve Recep ayı olup burada sorulandan maksat ise Recep ayıdır. Soranlar ya Müslümanlardır ki anlamak ve öğrenmek için sormuşlardır veya kâfirlerdir ki inatlarından sormuşlardır.

"Müşrikleri bulduğunuz yerde öldürün" mealindeki âyet-i kerime ininceye kadar bu hüküm devam etti. Bu âyet geldikten sonra, haram aylarda da diğerlerinde de muharebe serbest edildi.

Bazınızı, bazınız için fitne yaptık, bakalım sabredecek misiniz?

Âllâh-û Teâlâ, cihadın farz oluşunu ve kâfirlerin harbe devam

edeceklerini beyan ettikten sonra, cihad emrini tutanların Âllâh'ın rahmetine kavuşacaklarını buyuruyor.

218- اِنَّ الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا وَالَّذِيـنَ هَاجَـرُوا وَجَاهَـدُوا فِـى سَـبِيلِ اللّٰهِ اُولٰٓئِـكَ يَرْجُـونَ رَحْمَـتَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ غَفُـورٌ رَحِيـمٌ

اِنَّ الَّذِيـنَ Muhakkak o kimseler ki اٰمَنُـوا imân ettiler. (İmanlarında sebat edip mürted olmadılar.) وَالَّذِيـنَ O kimseler ki هَاجَـرُوا hicret ettiler yurtlarından ve aile efradından ayrıldılar. وَجَاهَـدُوا Ve cihat ettiler فِـى سَـبِيلِ اللّٰهِ Âllâh yolunda, Âllâh'a itâat uğrunda ve Din-i Mübin-i İslam'ı yükseltmek için. اُولٰٓئِـكَ İşte onlar يَرْجُـونَ umarlar رَحْمَـتَ اللّٰهِ Âllâh'ın rahmetini وَاللّٰهُ ve Âllâh-û Teâlâ غَفُـورٌ ziyâde mağfiret edicidir, رَحِيـمٌ ziyâde acıyıcıdır.

Muhakkak imân edenler ve hicret edip de Âllâh yolunda mücahedede bulunanlar (var ya.) İşte onlar, Âllâh'ın rahmetini umarlar. Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici ve ziyâde acıyıcıdır.

Hicret; din uğruna evini barkını, akraba-i taallukatını, mallarını ve kâfirlerle komşuluğu terk ederek İslam diyarına göç etmektir. İslam'ın başlangıcında Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'in, Medine-i Münevvere'ye teşrifiyle hicret farz oldu. Fakat Mekke-i Mükerreme'nin fethinden sonra, Medine'ye hicret yoktur. Cihat ve niyet vardır.

Âllâh yolunda cihad da iki kısım üzeredir. Küçük cihat; bu kâfirlerle yapılan cihattır. Büyük cihat ise nefisle yapılan cihattır. Nefisle yapılan cihat daha büyük olmuştur. Çünkü kâfirlerle yapılan cihadın gayesi, zahiri ıslah etmek. Nefisle cihadın gayesi ise batını ıslah etmektir. Bu ise daha çetin ve daha zordur. Ve yine birincinin gayesi cennet ve rahmete ulaşmak, ikincinin gayesi ise Mevla'nın

müşâhedesine ve cemâline kavuşmaktır. Bunun da yolu Tarikat-ı Âliyedir.

219- يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَآ اِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ ۫ وَاِثْمُهُمَآ اَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ ۖ قُلِ الْعَفْوَ ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ ۙ

يَسْـَٔلُونَ Soruyorlar كَ sana عَنِ الْخَمْرِ şaraptan, وَالْمَيْسِرِ ۖ kumardan. قُلْ Ey Habibim söyle ki فِيهِمَآ bunlar (içki ve kumar)da vardır اِثْمٌ bir günah كَبِيرٌ büyük وَمَنَافِعُ ve menfaatler vardır لِلنَّاسِ ۫ insanlar için. وَاِثْمُهُمَآ Bu ikisinin günahı, اَكْبَرُ daha büyüktür مِنْ نَفْعِهِمَا ۗ faydalarından. Onlardan meydana gelen zararlar, menfaatlarından daha büyüktür. وَيَسْـَٔلُونَ Ve soruyorlar كَ sana, مَاذَا (neyi?) يُنْفِقُونَ ۖ İnfak edecekler hayır olarak, neyi vereceklerini sana soruyorlar. قُلِ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem söyle ki; الْعَفْوَ ۗ Afvı, ihtiyaç miktarından fazla olanları infak edin (verin.) كَذٰلِكَ İşte böylece, bu hususta ki beyan (açıklama) gibi يُبَيِّنُ ziyâde beyan ediyor (açıklıyor) اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, لَكُمُ sizin için الْاٰيَاتِ âyetleri. Şeriatın hükümlerine delâlet eden âyetleri. لَعَلَّكُمْ Ola ki siz تَتَفَكَّرُونَ ۙ düşünürsünüz. Bu âyetler hakkında iyice düşünerek onlardan hükümler çıkarır ve o hükümlere bağlı olan maslahat ve menfaatleri anlar, ona göre de amel edersiniz.

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana, şarap ve kumardan soruyorlar. (Onlara) de ki; Her ikisinde de hem büyük günah hem de insanlar için (görünüşte bir takım) menfaat (fayda)lar vardır. Bunların günahı ise faydalarından daha büyüktür.

Ve (yine) sana hangi şeyi infak edeceklerini (Âllâh yolunda harcayacaklarını) soruyorlar. De ki; Afv (ihtiyacınızdan artan)ı ve-

rin. İşte böylece Âllâh-û Teâlâ, sizlere âyetlerini ziyâdesiyle beyan ediyor (açıklıyor). Umulur ki tefekkür eder (iyice düşünüp anlar) sınız.

Bu âyet-i celile; Ömer ibni Hattab, Muaz ibni Cebel ve Ensardan bir cemaat Radıyâllâhû Anhüm hakkında nâzil olmuştur. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e gelerek "Ya Rasûlûllâh Sallâllâhû Aleyhivessellem, içki ve kumar hakkında bize fetva ver, zira onlar aklı giderici ve malı zayi edicidir" dediler. Bunun üzerine Âllâh-û Teâlâ, bu âyet-i celileyi indirdi.

Bazı rivâyetlere göre de Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem, Medine-i Münevvere'ye geldiğinde Medine ehli içki içer, kumar oynarlardı. Onlar bu hususta, Efendimiz Sallâllâhû Aleyhivessellem'e sorunca bu âyet-i celile indi.

Âllâh-û Teâlâ, sadakanın miktarını ve ihtiyaç fazlasından verilmesi gerektiğini beyan ettiği gibi, sadakanın verilecek yeri olan yetimi gözetmenin şeklini açıklamak üzere şöyle buyuruyor.

220- فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ ۗ وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْيَتَامٰى ۖ قُلْ اِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ ۖ وَاِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَاِخْوَانُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ الْمُفْسِدَ مِنَ الْمُصْلِحِ ۗ وَلَوْ شَآءَ اللّٰهُ لَاَعْنَتَكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

فِى الدُّنْيَا Dünya hususunda وَالْاٰخِرَةِ ahiret hususunda işte böylece Âllâh-û Teâlâ, sizlere âyetlerini beyan ediyor ki dünya ve ahiret işleri hususunda düşünesiniz de dünyada sizin için en kolay, ahirette de en faydalı olanı alasınız. Ve ahirette size zarar verecek şeylerden sakınasınız. وَيَسْـَٔلُونَ Ve soruyorlar كَ sana عَنِ الْيَتَامٰى yetimlerden yâni onların idare, muhafaza ve mallarının tasarrufuna (kullanılmasına) dâir senden malûmat almak istiyorlar. قُلْ

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem söyle ki; اِصْلَاحٌ Islah, لَهُمْ onlar (yetimler) için خَيْرٌ daha hayırlıdır. Onları himayenize alarak mallarını arttırmak, onlardan kaçınıp işlerine karışmanızdan daha hayırlıdır. وَاِنْ تُخَالِطُو Eğer ihtilaf eder (karışır)sanız هُمْ onlara, onlarla birlikte yerseniz, mallarınızı mallarınıza katarsanız, فَاِخْوَانُكُمْ onlar sizin kardeşlerinizdir. Dinde kardeşlerinizdir, kardeşin hakkı kardeşi ile beraber yaşamaktır. O halde yetimin yemeğini, içmesini ayırmaya lüzum yoktur. وَاللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, يَعْلَمُ bilir الْمُفْسِدَ ifsad ediciyi, yetim malına ifsad (bozgunculuk) niyeti ile karışanı seçer ayırır, مِنَ الْمُصْلِحِ ıslah ediciden, yetimlere mallarını muhafaza etmek ve arttırmak niyetiyle müdahele eden (karışan)dan. O halde yetim malından sakının ve ıslahtan başka bir şey aramayın. وَلَوْ شَاۤءَ Eğer dileseydi اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, sizi sıkıntıya düşürmek isteseydi لَاَعْنَتَ elbette meşakkate düşürürdü كُمْ sizi. Size yetimlerle karışmayı, yemeyi içmeyi câiz kılmayarak sizi zorluğa sokardı. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, عَزِيزٌ galiptir yâni kullarını meşakkate düşürmeye ve zorluğa sokmaya kadirdir. حَكِيمٌ Ziyâde hikmet sahibidir. Ne işlerse işi yerindedir. Kullarının takatlarının yettiği ve kendi hikmetinin gerektirdiği şeyi hükmeder.

Dünya ve ahiret hakkında (iyi düşünesiniz diye, Âllâh-û Teâlâ âyetlerini size tam mânâsı ile açıklıyor) ve sana yetimlerden soruyorlar. De ki; Onlar için ıslahta bulunmak (onlara karışarak işlerini yarayışlı bir hale getirmek, onlardan kaçınmanızdan daha) hayırlıdır. Onlara karışırsanız (kendileriyle beraber yaşarsanız) onlar, sizin (din) kardeşlerinizdir. Ve Âllâh-û Teâlâ, ifsad edici (yetimlerin malına kötü niyetle müdahele eden, karışan) ile ıslah ediciyi (yetimlerin iyiliğine çalışanı) bilir. Ve eğer Âllâh-û Teâlâ, yetimlere

karışmaya izin vermeyerek sizi sıkıntıya sokmak dileseydi, sizleri elbette meşakkate uğratırdı. Şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, Aziz (ulu ve kavi,) Hakîm (tam bir hüküm ve hikmet sahibi)dir, her işi yerli yerindedir.

Yetimlere iyi muamele yapılmalı, babasız olduklarını hissettirmemelidir. Yetimin velisi durumunda olan kimsenin, onu ifsat mı ettiğini Âllâh bilir. O yetimdir diye ona iyi davranmayanlar, Âllâh'ın murakabesi altındadırlar.

Âllâh-û Teâlâ, size infak hususundaki âyetlerini beyan ediyor ki; Siz, dünya ve ahiret hakkında iyice düşünüp mallarınızdan dünya hayatınız için lâzım olanı saklar, ahirette size fayda verecek olanları da infak eder (verir)siniz demektir.

221- وَلَا تَنْكِحُوا الْمُشْرِكَاتِ حَتّٰى يُؤْمِنَّ ۚ وَلَاَمَةٌ مُؤْمِنَةٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكَةٍ وَلَوْ اَعْجَبَتْكُمْ ۚ وَلَا تُنْكِحُوا الْمُشْرِكِينَ حَتّٰى يُؤْمِنُوا ۚ وَلَعَبْدٌ مُؤْمِنٌ خَيْرٌ مِنْ مُشْرِكٍ وَلَوْ اَعْجَبَكُمْ ۗ اُولٰٓئِكَ يَدْعُونَ اِلَى النَّارِ ۚ وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلَى الْجَنَّةِ وَالْمَغْفِرَةِ بِاِذْنِهٖ ۚ وَيُبَيِّنُ اٰيَاتِهٖ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۚ

حَتّٰى, وَلَا تَنْكِحُوا Nikâh etmeyin الْمُشْرِكَاتِ müşrike kadınları, يُؤْمِنَّ ۚ imân edinceye kadar. Âllâh'a ortak koşan kadınlar, şirkten vazgeçip imân edinceye kadar onlarla evlenmeyin. وَلَاَمَةٌ Elbette bir cariye مُؤْمِنَةٌ imân edici, kendisinde köleliğin alçaklığı bulunmasıyla beraber imânı olan bir cariye, خَيْرٌ daha hayırlıdır مِنْ مُشْرِكَةٍ şirk koşucu bir kadından. (Her ne kadar kendisinde hürriyetin şerefi ve yüksekliği bulunsa da,) وَلَوْ اَعْجَبَتْ hâlbuki acep ve hayret verse de كُمْ ۚ size o kadının güzelliği, malı ve soyu hoşunuza gitse de. وَلَا تُنْكِحُوا Ve nikâhlamayın (evlendirmeyin) الْمُشْرِكِينَ müşrik

erkekleri. Ehl-i kitap olsun veya olmasın hiç bir müşrik erkekle, hiç bir imânlı kadını evlendirmeyin, hürre olsun, cariye olsun. Ne zamana kadar? حَتّٰى يُؤْمِنُوا İman edinceye kadar. وَلَعَبْدٌ Elbette bir köle مُؤْمِنٌ imân edici, kendisinde köleliğin alçaklığı bulunmasıyla beraber imânlı bir köle, خَيْرٌ daha hayırlıdır مِنْ مُشْرِكٍ bir müşrik erkekten. O müşrik erkekte hürriyet şerefi bulunmakla beraber, وَلَوْ اَعْجَبَكُمْ hâlbuki o müşrik erkek acep ve hayret verse de size, malı, güzelliği ve hasletleriyle hoşunuza gitse de.

Bundan sonra Âllâh-û Teâlâ; Mü'minlerin, müşriklerden hayırlı olmasının sebebini beyan etmek üzere buyuruyor;

اُولٰٓئِكَ İşte onlar (müşrik erkekler ve kadınlar) يَدْعُونَ davet ederler, kendilerine yakın olanları çağırırlar اِلَى النَّارِ ateşe, ateş ehlinin ameli olan küfre ve fıska. O halde onların hakkı, kendileriyle dostluk edilmemesi ve hısım olunmamasıdır. وَاللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ ise يَدْعُوا davet eder, Mü'minler vasıtasıyla onlara yakın olanları çağırır اِلَى الْجَنَّةِ cennete, وَالْمَغْفِرَةِ mağfirete. Cennet ve mağfirete ulaştıran hak itikada ve salih amellere بِاِذْنِهٖ kendi izniyle. Kendi tevfik (muvaffak kılması) ile ki Mü'minlerin, kendi yakınlarını hayra irşad edip onlara nasihat etmeleri, bu tevfik cümlesindendir. O halde Mü'minlerle dostluk ve hısımlık vaciptir. وَيُبَيِّنُ (Ve Âllâh-û Teâlâ) çokça beyan ediyor اٰيَاتِهٖ âyetlerini, üstün hükümlere ve ince hikmetlere şamil olan âyetlerini لِلنَّاسِ insanlara. لَعَلَّهُمْ Umulur ki onlar, يَتَذَكَّرُونَ iyi düşünürler de âyetlerdeki ahkâmla amel ederek, davet olundukları cennet ve mağfirete nâil olurlar.

İman edinceye kadar putperest kadınlarla evlenmeyin. İman etmiş bir cariye, beğenseniz bile putperest bir kadından kesinlikle

daha iyidir. İman edinceye kadar putperest erkekleri de evlendirmeyin. İnanmış bir köle, beğenseniz bile bir putperest kişiden kesinlikle daha iyidir. Onlar ateşe çağırır. Âllâh ise izni ve inâyeti ile cennete ve mağfirete çağırır, âyetlerini insanlara açıklar. Umulur ki düşünüp anlarsınız.

İslam'a göre insanın değeri imânına bağlıdır. Âllâh katında imânlı kimse daha üstündür ve daha temizdir. Onun için bir Müslümanın, putperestle evlenmesi kesin olarak haram edilmiştir.

Müşrikten murad, putlara ibadet edendir.

Ehl-i kitabın namuslu kadınları ile evlenmek helaldir.

Osman Radıyâllâhû Anh, Nâle binti Kurâfıza'yı nikâhlamıştı Hâlbuki nasrani idi. Onun nikâhı altında iken İslam'a gelmiştir. Talha bin Ubeydullah Radıyâllâhû Anh, bir nasrani ile evlenmişti.

Huzeyfe Radıyâllâhû Anh bir yahudi ile evlenince, Ömer bin Hattab Radıyâllâhû Anh, onu boşamasını istedi. Huzeyfe; "Yoksa haram mı sanıyorsunuz?" dedi. Ömer Radıyâllâhû Anh, "Hayır, fakat Müslüman kadınlarla kaynaşmamasından korkuyorum" diye cevap verdi.

222- وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ الْمَحِيضِ ۖ قُلْ هُوَ اَذًى ۙ فَاعْتَزِلُوا النِّسَآءَ فِى الْمَحِيضِ ۙ وَلَا تَقْرَبُوهُنَّ حَتّٰى يَطْهُرْنَ ۚ فَاِذَا تَطَهَّرْنَ فَأْتُوهُنَّ مِنْ حَيْثُ اَمَرَكُمُ اللّٰهُ ۚ اِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

وَيَسْـَٔلُونَ Ve soruyorlar كَ sana عَنِ الْمَحِيضِ hayızdan. قُلْ Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem de ki; هُوَ O (hayız) nedir? اَذًى Bir eziyettir yâni çirkin görülen, nefreti celbeden, kendine yaklaşana eziyet veren bir şeydir. فَاعْتَزِلُوا O halde i'tizal edin (kaçının) النِّسَآءَ kadınlardan فِى الْمَحِيضِ hayız halinde yâni hayız gördüklerinde

ailelerinizle cimâ etmekten sakının وَلَا تَقْرَبُو ve yanaşmayın. Cimâ ederek yanaşmayın هُنَّ onlara (o kadınlarınıza.) حَتّٰى يَطْهُرْنَ Onlar temizleninceye kadar, kan kesilip hayızdan temizleninceye kadar. فَاِذَا تَطَهَّرْنَ Fakat iyice temizlendikleri vakit yâni adet hali tamamlanıp yıkandıklarında فَأْتُو gelin, cimâ etmek sureti ile yakın olun هُنَّ onlara (o kadınlara.) مِنْ حَيْثُ اَمَرَ Emrettiği yerden كُمُ size, اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ'nın size helal etmiş olduğu yerden ki (o da ön taraftır.) اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, يُحِبُّ sever التَّوَّابِينَ mübalağa ile tevbe edicileri, (yasaklandıkları) şeyleri işlemekten tevbe edenleri. وَيُحِبُّ Ve yine Âllâh-û Teâlâ, sever الْمُتَطَهِّرِينَ ziyâde temizlenicileri, hayız halinde cima etmek ve helal olmadığı bütün fuhşiyattan son derece kaçınanları sever.

Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, sana kadınların ahvalini sorarlar. De ki; "O, bir ezâdır (bir çeşit hastalıktır.) Ayhalinde olan kadınlardan uzak durun, (onlarla cinsi temasta bulunmayın.) Temizleninceye kadar onlara yaklaşmayın. Temizlendikleri vakit, Âllâh'ın size emrettiği yerden onlara yaklaşın. Şunu iyi bilin ki Âllâh, tevbe edenleri sever, temizlenenleri de sever.

Bu âyette, ay halinde kadınlara yaklaşmayan ancak temizlendikten sonra temas eden erkek ve kadın için bir müjde vardır. Bu müjdeyi duymadan yaklaşmış olanların da tevbeleri kabul olunur. Çünkü Âllâh, onları sevdiğini bildirmiştir. Hayızın en azı üç, en fazlası ise on gündür buyuruldu.

223- نِسَاؤُكُمْ حَرْثٌ لَكُمْ فَأْتُوا حَرْثَكُمْ اَنّٰى شِئْتُمْ وَقَدِّمُوا لِاَنْفُسِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّكُمْ مُلَاقُوهُ وَبَشِّرِ الْمُؤْمِنِينَ

نِسَاؤُكُمْ Kadınlarınız حَرْثٌ harsdır (tarladır,) ekim mahalleridir

لَكُمْ sizin için. فَأْتُوا Gelin حَرْثُكُمْ çocuk yetiştirecek yere اَنّٰى شِئْتُمْ dilediğiniz yerden وَقَدِّمُوا ve takdim edin, iyi ameller hazırlayın لِاَنْفُسِكُمْ nefisleriniz için. Âllâh-û Teâlâ'nın huzuruna göndermeye lâyık salih amelleri, kendi nefislerinizin menfaati için hazırlayın. وَاتَّقُوا Ve sakının, korkun. اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'ya karşı saygı ve edebinizi muhafaza edin. وَاعْلَمُوا Ve biliniz ki اَنَّكُمْ muhakkak siz, مُلَاقُوهُ O Âllâh-û Teâlâ'ya kavuşucusunuz ve O, sizi amellerinizle karşılaştıracaktır. Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, وَبَشِّرِ çok müjdele الْمُؤْمِنِينَ imân edicileri. Gereğince amel eden Mü'minleri, sonsuz nimetlerle müjdele.

Kadınlarınız sizin için bir tarladır. Tarlanıza nasıl dilerseniz öyle varın. Kendinizi (temasa) önceden (iyi davranışlarla) hazırlayın. Her davranışınızda Âllâh'tan korkun. Biliniz ki siz, O'na mülaki olacaksınız. Ya Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, Mü'minleri müjdele!

Bu âyette kadın-erkek ilişkileri gerçek yönüyle anlatılmıştır. Her zaman tarafların birbirlerine iyi davranmaları, cinsi temastan önce ruhen yakınlaşmanın önemi, davranışlarda iyi niyetin esas olması, kadına sadece önden temas yapılması öğütlenmiştir.

224- وَلَا تَجْعَلُوا اللّٰهَ عُرْضَةً لِاَيْمَانِكُمْ اَنْ تَبَرُّوا وَتَتَّقُوا وَتُصْلِحُوا بَيْنَ النَّاسِ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

وَلَا تَجْعَلُوا Ve yapmayın (kılmayın) اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'yı, عُرْضَةً mâni (engel) لِاَيْمَانِكُمْ yeminlerinize, üzerine yemin ettiğiniz işler için. اَنْ تَبَرُّوا İyilikleri işlemenizdir, وَتَتَّقُوا takvâ olmanızdır, وَتُصْلِحُوا ıslah etmeniz (düzeltmeniz) بَيْنَ النَّاسِ insanların arasını. وَاللّٰهُ Ve

Âllâh-û Teâlâ سَمِيعٌ ziyâde işiticidir (sözlerinizi ve yeminlerinizi) عَلِيمٌ ziyâde bilicidir.

(Âllâh adına yapmış olduğunuz) yeminleriniz için, iyilik yapmanıza, (haramlardan) sakınmanıza ve insanların arasını düzeltmenize, Âllâh'ı mâni (engel) tutmayın. Ve Âllâh-û Teâlâ, ziyâde işitici ve ziyâde bilicidir.

Peygamber Sallâllâhû Aleyhivessellem, efendimiz; "Bir şeyi yapmak veya yapmamak için yemin eden bir kimse, yemin ettiği şeyi hayırlı gördüğü takdirde yeminine keffaret edip o hayırlı şeyi işlesin. Âllâh-û Teâlâ'nın mübarek isimlerini çok yeminle iptizale uğratmasın" buyurmuşlardır.

Yapılan yemini bozmak icap ederse, keffaretini vermek sûretiyle telafi etmelidir.

Âllâh-û Teâlâ, kasıtla yapılan yemin hakkındaki bazı hükümleri açıkladığı gibi, kasıtsız yapılan yeminin hükümlerini açıklamak üzere buyuruyor.

225- لَا يُؤَاخِذُكُمُ اللّٰهُ بِاللَّغْوِ فِىٓ اَيْمَانِكُمْ وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُكُمْ بِمَا كَسَبَتْ قُلُوبُكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ حَلِيمٌ

لَا يُؤَاخِذُ Muahaze etmez yâni yakalamaz, mes'ul tutmaz كُمُ sizi اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, بِاللَّغْوِ lêgıv ile فِىٓ اَيْمَانِكُمْ yeminlerinizde. Yâni kasıtsız olarak, doğru olduğunu zan ederek yapmış olduğunuz yeminlerinizden dolayı, Âllâh-û Teâlâ sizi cezalandırmaz. وَلٰكِنْ يُؤَاخِذُ Lâkin muaheze eder (cezalandırır) كُمْ sizi, بِمَا o şeyle ki كَسَبَتْ kesbetti (kazandı)قُلُوبُكُمْ kalpleriniz. Âllâh-û Teâlâ, (bilerek yalan yere yemin etmek gibi) kalplerinizin kastettiği günahtan do-

layı sizi cezalandırır ki buna yemin-i gamus denir. وَاللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ غَفُورٌ ziyâde mağfiret edicidir, günahınızı ziyâde örtücüdür. حَلِيمٌ Ziyâde hilim sahibidir. Kasti olarak yaptığınız yeminlerden dolayı ceza vermekte acele etmez. Lâgıv olan yeminlerinize karşı size hiç ceza vermez. (Gerçekten yemin edeni muahezeye acele etmez, tevbesini bekler.)

Âllâh-û Teâlâ, sizleri yeminlerinizdeki lâgıv (itibarsız, boş söz)den dolayı muaheze etmez, (mes'ul tutmaz.) Fakat sizleri, kalplerinizin kastettiği yeminler yüzünden muaheze eder (cezalandırır.) Ve Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici ve ziyâde hilim sahibidir.

İmam-ı Ali Radıyâllâhû Anh'a göre; "Öfke halinde edilen yeminler de lâgıvdır."

226- لِلَّذِينَ يُؤْلُونَ مِنْ نِسَائِهِمْ تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ فَاِنْ فَآؤُ فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ

لِلَّذِينَ Öyle kimseler vardır ki يُؤْلُونَ i'lâ yapıyorlar, yemin ederek uzaklaşıyorlar مِنْ نِسَائِهِمْ ailelerinden. Ailelerine yaklaşmamaya ve onlarla cimâ etmemeye yemin edenler için vardır تَرَبُّصُ اَرْبَعَةِ اَشْهُرٍ ۚ dört ay beklemek. Bu müddet içinde ailelerine yanaşmazlarsa yeminleri bozulmuş olmaz ve kendilerine keffaret lâzım gelmez. فَاِنْ فَآؤُ Eğer dönerlerse, dört ay içinde aileleriyle cima ederek yeminlerinden dönerlerse, فَاِنَّ اللّٰهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ غَفُورٌ ziyâde mağfiret edicidir, رَحِيمٌ ziyâde acıyıcıdır. Keffaret veren kişinin bozma günahını affeder.

Ailelerinden i'lâ yapanlar (onlarla cima etmeyeceklerine ye-

min edenler) için dört ay beklemek vardır. Eğer (bu yeminlerinden vazgeçerek o müddet içinde ailelerine) dönerlerse, şüphesiz Âllâh-û Teâlâ, ziyâde mağfiret edici çok acıyıcıdır.

İ'lâ ile hanımlara yaklaşmamak suretiyle eziyet etmemeli. Ekser âlimlere göre; "Bu vaziyette (keffaret-i yemin) vacip olur." Fakat Hasan İbrahim Katade'ye göre; "Âllâh-û Teâlâ, mağfiret buyurdukları için (keffaret-i yemin)e ihtiyaç yoktur." İ'lâ, cahiliyet ehli için talak (boşamak) mahiyetindeydi.

İslam'ın bidâyeti (başlangıcında) böyle yapıyorlardı. Âllâh-û Teâlâ, kadınlardan bu zararı gidermek için yemin eden kocalara, düşünmeleri gereken bir müddet tayin etti. Eğer koca, bu yemini bozarak ailesine dönmekte bir kâr görürse öyle yapar, ayrılmakta kâr görürse ayrılır.

227- وَإِنْ عَزَمُوا الطَّلَاقَ فَإِنَّ اللهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

وَإِنْ عَزَمُوا Eğer azmederler (kastederler)se الطَّلَاقَ talakı, bu dört ay içinde ailelerine yanaşmamaya sebat ederek onlardan ayrılmaya karar verirlerse. فَإِنَّ اللهَ Muhakkak Âllâh-û Teâlâ سَمِيعٌ ziyâde işiticidir. İddetinden geçmesiyle talak-ı bâyine dönüşen i'lâlarını عَلِيمٌ ziyâde bilicidir. Bu i'lâdan maksatlarını tam mânâsı ile bilmektedir. Onların niyetlerine göre ceza verecektir.

Ve eğer (i'lâ suretiyle yemin edenler,) dönmeyip de ailelerini boşamaya karar verirlerse (ayrılırlar.) Muhakkak Âllâh-û Teâlâ, onların bu sözlerini ziyâde işitici, ziyâde bilicidir. (İçinizdeki niyetinize göre karşılık verir.)

Bir kişi i'lâda sebat eder de ailesine yaklaşmadan dört ay geçerse, İbni Abbas, İbni Mesud Radıyâllâhû Anhûm'a göre, bir ta-

lak-ı bâyin vâki olur. Kadın, kocasının keyfine kurban olmaz, istediği kocaya gidebilir. Ebu Hanife Rahmetûllahi Aleyh'in mezhebi de budur.

İ'lâdaki bu müddetin dört ay olarak tayin edilmesinde, her iki tarafın haline riâyet vardır. Bu kocanın düşünmesi için bir fırsat olduğu gibi, kadının tahammülüne (dayanabilmesine) uygundur. Dört aydan fazla olunca kocanın zarar kastı açığa çıktığı gibi, kadının da sabır gücü tükeneceğinden, şeriat dört aylık müddeti tayin ederek, iki tarafın da haklarını korumuştur.

Âllâh-û Teâlâ, bir bakımdan boşama, bir bakımdan yemin olan i'lânın hükmünü açıkladığı gibi, talakın hükümlerini beyan etmek üzere buyuruyor.

228- وَالْمُطَلَّقَاتُ يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ ۭ وَلَا يَحِلُّ لَهُنَّ اَنْ يَّكْتُمْنَ مَا خَلَقَ اللّٰهُ فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ اِنْ كُنَّ يُؤْمِنَّ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ۭ وَبُعُوْلَتُهُنَّ اَحَقُّ بِرَدِّهِنَّ فِيْ ذٰلِكَ اِنْ اَرَادُوْٓا اِصْلَاحًا ۭ وَلَهُنَّ مِثْلُ الَّذِيْ عَلَيْهِنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۠ وَلِلرِّجَالِ عَلَيْهِنَّ دَرَجَةٌ ۭ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ حَكِيْمٌ

وَالْمُطَلَّقَاتُ Ve tatlik olunmuş (boşanmış) kadınlar, hayız gören, kendileriyle cimâ olunan hürreler (köle olmayan kadınlardan) kocaları tarafından boşanmış olanlar يَتَرَبَّصْنَ bekletirler. Beklesinler yâni aslında يَتَرَبَّصْنَ beklerler mânâsında. Ayrıca burada haber, emir mânâsında olduğundan bekletsinler demektir بِاَنْفُسِهِنَّ kendilerini. ثَلٰثَةَ قُرُوْٓءٍ Üç kurû' hayız veya temizlik müddeti. Bu müddet bitinceye kadar başkalarıyla evlenmesinler. وَلَا يَحِلُّ Ve helal olmaz, لَهُنَّ onlar (kadınlar) için اَنْ يَّكْتُمْنَ gizlemeleri. مَا O şeyi ki خَلَقَ yarattı اللّٰهُ Âllâh-û Teâlâ, فِيْٓ اَرْحَامِهِنَّ rahimlerinde. Âllâh-û

Teâlâ'nın, kadınların rahimlerinde yaratmış olduğu hayız veya çocuk gibi şeyleri, kocalarından gizlemeleri onlara helal olmaz. اِنْ كُنَّ Eğer onlar (kadınlar) oldularsa يُؤْمِنَّ inanır, بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ve ahiret gününe. Bu kadınlar inanıyorlarsa bu gibi gizleme işlerine cesaret etmesinler. وَبُعُولَتُهُنَّ Ve onların kocaları اَحَقُّ daha lâyıktır بِرَدِّهِنَّ onları döndürmeye (kadınları nikâhlarına döndürmeye.) Kocalar, ric'at suretiyle hanımlarını geri almaya, nikâhlarını devam ettirmeye herkesten daha hak sahibidirler فِى ذٰلِكَ bunda (bekleme müddetinde.) Zira kadın iddet müddeti içinde bulundukça, kocanın kendisine dönme hakkı vardır. Fakat iddet (bekleme müddeti) bitince, bu dönüş hakkı bâtıl olur. اِنْ اَرَادُوٓا Eğer isterlerse yâni ric'at suretiyle kocalar isterlerse اِصْلَاحًا bir ıslah, kendileriyle ailelerinin arasını düzeltip, onlara iyilik etmek isteyip zarar vermek istemezlerse, kendileri için ailelerine dönme hakkı vardır. وَلَهُنَّ Ve onlar (kadınlar) için vardır. Kadınlar için kocaları üzerine haklardan vardır.مِثْلُ الَّذِى Ol hak gibi ki عَلَيْهِنَّ onların (kadınların) üzerindedir. Yâni erkeklerin kadınlar üzerinde olan hakları gibi, kadınların da kocaları üzerinde hakları vardır, بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf yolla. وَلِلرِّجَالِ Fakat erkekler için vardır, عَلَيْهِنَّ onlar (kadınlar) üzerine دَرَجَةٌ bir derece akılda, dinde, hakta bir üstünlük vardır. وَاللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ عَزِيزٌ ulu ve kavidir. Ahkâmına muhalefet edenlerden intikam almaya kadirdir. حَكِيمٌ Ziyâde hikmet sahibidir. Her ne işlerse işi yerindedir. (İsabetli, faydalı bütün meseleleri içine almaktadır.)

Boşanmış kadınlar, bizzat kendileri üç aybaşı veya üç temizlik müddeti beklerler (beklesinler.) Eğer onlar (kadınlar,) Âllâh'a ve ahiret gününe gerçekten inanıyorlarsa, rahimlerinde, Âllâh'ın

yarattığını gizlemeleri kendilerine helal olmaz. Eğer kocalar barışmak, kendileriyle yeniden evlenmek isterlerse, bu durumda boşanmış kadınları tekrar almaya daha fazla hak sahibidirler.

Erkeklerin kadınlar üzerindeki hakları gibi, kadınların da erkekler üzerinde bir takım iyi davranışa dayalı hakları vardır. Ancak erkekler için, kadınlar üzerinde bir üstünlük payı vardır. (Aile reisi erkektir.) Âllâh, Aziz'dir, Galiptir. Galibin galibidir, mağlup olmayan galiptir. حَكِيمٌ her şeyi yerli yerine halketmiştir.

Âllâh-û Teâlâ, erkeklerin kadınlardan üstün olduğunu, dolayısıyla erkeğin haklarının kadından fazla olduğunu beyan ediyor. Zira kadın, kocasının izni olmadan nafile oruç tutamaz, evinden çıkamaz, kocası onu boşamaya kâdirdir. Dönüşü mümkün olan bir talakla boşadığı takdirde, kadın istesin istemesin dönme hakkına sahiptir. Kadın ise bu haklardan hiç birine sahip değildir.

Ayrıca akılda, kuvvet ve kudrette, şecaat ve metanette, zor işlere tahammül, namaz ve hac gibi ibadetleri noksansız yerine getirmekte, hanımın nafakasını temin etmekte ve onu yabancılardan korumakta erkek, kadından üstündür.

Takvâ cihetine gelince bazı kere bir kadın, birçok erkekten üstün olabilir.

Âllâh-û Teâlâ, talak-ı ric'ide kocanın ailesine dönüşünün câiz olduğunu açıkladığı gibi, talak-ı ric'iyi beyan buyuruyor.

229- اَلطَّلَاقُ مَرَّتَانِ فَاِمْسَاكٌ بِمَعْرُوفٍ اَوْ تَسْرِيحٌ بِاِحْسَانٍ وَلَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا اٰتَيْتُمُوهُنَّ شَيْئًا اِلَّا اَنْ يَخَافَا اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا فِيمَا افْتَدَتْ بِهٖ تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ فَلَا تَعْتَدُوهَا وَمَنْ يَتَعَدَّ حُدُودَ اللّٰهِ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

اَلطَّلَاقُ Talak; geriye dönebilmek yoluyla yapılan boşamak. مَرَّتَانِ İki keredir, فَإِمْسَاكٌ ondan sonra ya tutmaktır. Bu iki talaktan sonraki hüküm, ya boşadığı aileyi tutmaktır بِمَعْرُوفٍ ma'ruf yolla (iyilikle, güzel geçinmekle ve ıslah kastıyla.) اَوْ تَسْرِيحٌ Yahut salıvermektir بِإِحْسَانٍ güzellikle. İddet müddetinde kadına ric'at etmemekle (geri dönmemekle) veya üçüncü temizlikte, üçüncü kere boşamakla salmaktır. وَلَا يَحِلُّ Ve helal olmaz لَكُمْ sizin için (ey kocalar!) اَنْ تَأْخُذُوا Olmanız مِمَّا ol mehirlerden ki اٰتَيْتُمُوهُنَّ verdiniz onlara. شَيْئًا Hiçbir şeyi (onlara mehir olarak verdiğinizden, hiç birisini geri almanız helal olmaz.) اِلَّا اَنْ يَخَافَا Ancak karı-koca korkarlarsa اَلَّا يُقِيمَا ikame edemeyeceklerinden حُدُودَ اللّٰهِ Âllâh'ın hududunu. Karı-koca haklarına riâyet edemeyeceklerinden korkarlarsa alabilirler. (Ey hâkimler) فَإِنْ خِفْتُمْ eğer korkarsanız اَلَّا يُقِيمَا karı-kocanın ikame edemeyeceklerinden حُدُودَ اللّٰهِ Âllâh'ın hududunu, geçinemeyeceklerine dâir bir takım emare (işaret)ler görmek sebebiyle, nikâhın verdiği haklara riâyet edemeyeceklerinden korkarsanız, فَلَا جُنَاحَ hiçbir günah yoktur. عَلَيْهِمَا O ikisi (karı-koca) üzerine فِيمَا ol bir şeyde, boşanma karşılığı verilen parada ki افْتَدَتْ kadın fidye olarak verdi بِهٖ onu. Kadının boşanmasına bedel olarak mehrinden veya başka bir malından vereceği herhangi bir şeyde ne kadının vermesi hususunda, ne de kocanın alması hususunda üzerlerine hiçbir vebal yoktur. تِلْكَ İşte bu zikredilen hükümler, حُدُودُ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur. Emirleri ve nehiyleriyle tayin ettiği sınırlarıdır. فَلَا تَعْتَدُوهَا O halde tecavüz etmeyin o hududu, muhalefet etmek suretiyle o sınırları geçmeyin. وَمَنْ Ve her kim يَتَعَدَّ tecavüz eder (geçer)se حُدُودَ اللّٰهِ Âl-

lâh'ın hududunu, فَأُولَٰئِكَ işte onlar (Hudud-u İlâhiye'yi geçenler) هُمُ الظَّالِمُونَ zulmedicilerin ta kendileridir. Nefislerini, Âllâh'ın azabına hedef etmek suretiyle kendilerine yazık edenlerdir.

Boşama iki defadır. Bunlar, ya iyilikle (geri almak) ya da güzel ve adaletli bir biçimde salıvermektir. Kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şey almanız helal olmaz. Ancak erkek ve kadın, Âllâh'ın sınırlarında kalıp evlilik haklarını tam tatbik edememekten korkarlarsa, bu durum müstesna. Ey Mü'minler! Siz de karı ile kocanın, Âllâh'ın sınırlarını hakkıyla muhafaza etmelerinden kuşkuya düşerseniz, (kadının serbest boşanması için) erkeğe fidye vermesinde her iki taraf için de günah yoktur. Bu söylenenler Âllâh'ın koyduğu sınırlardır. Sakın onları aşmayın. Kim, Âllâh'ın sınırlarını aşarsa işte onlar zalimlerdir.

Bu âyette boşanma ile ilgili ahkâm beyan edilmiştir. İslam hukukunda erkek, kadını iki defa boşar ve bunlarda geri dönebilir. Amma üçüncü defa boşarsa bir daha geri dönemez. Bu arada geçimsizlik boşanma sebeplerindendir. Kadın boşanmak isterse, bazı hallerde ona imkân tanınır. Bir erkek, hanımını üçüncü defa (üç talak) ile boşadı, tekrar almak isterse işte o zaman, başka bir erkekle gerçek mânâda evlenip birleştikten sonra ve ondan ayrıldıktan sonra alabilir. Buna yeniden helal kılınan anlamına "hulle" denilmiştir.

Boşamalar, boşanan kadınların isteklerine bağlı olmaksızın nikâha dönülüp dönülmemesi bakımından ric'i ve bâ'in olmak üzere ayrılır. Talak-ı Ric'i, yeni bir nikâha lüzum kalmadan evliliğe tekrar dönüş mümkün olan boşamadır.

Boşama açıkça veya işaret yoluyla üç sayısına yakın olmamalıdır. Bir kimse, bir anda ailesini üç talakla boşasa veya üç par-

mağını göstererek "seni şöyle boşadım" dese, talak-ı ric'i olmayıp talak-ı bâ'in meydana gelmiş olur.

"Seni üç talakla boşadım" veya "benden üç talakla boş ol" dese, talak-ı ba'in vaki olur. Bâ'in ile boş olan kadın kocasına dönmeyip başka biriyle evlenirse, sonra ondan ayrılıp eski kocasıyla evlenirse, bu yeni nikâh eski kocasının evvelce vermiş olduğu talakları yıkar ve yeniden arada üç bağ husûle gelir.

Örf- ü âdet muhakkemdir. Dinimizde birçok şeyler vardır, örf-ü âdete muhavveldir.

Size helal değildir ey erkekler, hanıma talaktan evvel verdiğin mehir veya hediye olsun, tekrar hanımın elinden zorla almak helal değildir.

230- فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا تَحِلُّ لَهُ مِنْ بَعْدُ حَتّٰى تَنْكِحَ زَوْجًا غَيْرَهُ فَاِنْ طَلَّقَهَا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَآ اَنْ يَتَرَاجَعَآ اِنْ ظَنَّآ اَنْ يُقِيمَا حُدُودَ اللّٰهِ وَتِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ يُبَيِّنُهَا لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ

فَاِنْ طَلَّقَ Eğer koca boşarsa هَا o kadını, iki talaktan sonra üçüncü olarak boşarsa فَلَا تَحِلُّ artık o kadın helal olmaz لَهُ o erkeğe. مِنْ بَعْدُ Bundan sonra, bu üçüncü talaktan sonra o kadın, o erkeğe ne ric'at yoluyla ne de nikâh yenilemek suretiyle helal olmaz. حَتّٰى تَنْكِحَ Nikâhlanıncaya kadar زَوْجًا bir kocaya, غَيْرَهُ ondan (boşayan kocasından) başka. فَاِنْ طَلَّقَ Eğer boşarsa, o ikinci koca cimadan sonra boşarsa هَا onu (o kadını.) فَلَا جُنَاحَ O halde hiçbir günah yoktur عَلَيْهِمَآ o ikisi üzerine, birinci koca ile ikinci kocasından boşanan o kadın üzerine, اَنْ يَتَرَاجَعَآ Birbirine dönmelerinde, iddet bittikten sonra tekrar evlenmelerinde. اِنْ ظَنَّآ Eğer karı-koca zannederlerse اَنْ يُقِيمَا ikame edebileceklerini, ayakta tutabilecek-

lerini, حُدُودَ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın hududunu, meşru ettiği karı-koca haklarını. وَتِلْكَ Ve işte (buraya kadar okunan hükümler) حُدُودُ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur. Değiştirilmekten ve muhalefet edilmek suretiyle kendilerine dokunulmaktan korunmuş, belirli hükümlerdir. يُبَيِّنُ Âllâh-û Teâlâ, çok açık beyan ettiği halde هَا bu hükümleri, لِقَوْمٍ bir kavim için ki يَعْلَمُونَ bilirler. Bu hükümlerin, Âllâh-û Teâlâ tarafından tayin edildiğini bilip tasdik eder ve bildiklerinin muktezası (gereği)nce amel ederler.

Eğer (bir erkek, ailesini iki talaktan sonra üçüncü def'a) boşarsa, artık bundan (tamamlanan üç talaktan) sonra o (kadın,) ondan başka bir erkekle evleninceye kadar, ona (boşayan birinci kocasına) helal olmaz. Eğer bu (ikinci koca) da onu (o kadını) boşarsa (veya bu ikinci koca vefât ederse ve bu iki takdire göre talak ve vefat iddetleri son bulursa.) Âllâh'ın hududunu ayakta tutacaklarını, (Cenab-ı Hak'kın tayin buyurmuş olduğu evlilik haklarına riâyet edeceklerini) zannettikleri takdirde, (o kadınla evvelki kocanın yeni bir nikâhla) birbirlerine dönmelerinde, üzerlerine hiçbir günah yoktur. İşte bu (zikredilen hükümler,) Âllâh-û Teâlâ'nın hudududur ki (Hak Teâlâ) bunları bilen. (Âllâh'tan geldiklerini bilen ve bildiğiyle amel eden) bir kavim için çok açık beyan ediyor.

Bu âyet-i celilede nikâh ifâdesi her ne kadar mutlak (kayıtsız) ise de sünnet-i seniyye yâni hadis-i nebevi bunu kayıtlamıştır. Ulemâ nikâhtan sonra cimânın şart olduğuna ittifak etmiştir.

Kadının birinci kocasına tekrar helal olmasının beş şartı vardır.

1- Birinci kocanın boşamasından sonra, iddeti olan üç hayz müddetini veya hayız görmeyenin üç ayı tamamlaması,

2- İkinci koca ile evlenmesi,

3- İkinci kocanın onunla cimâ etmesi,

4- İkinci kocanın onu (üç talakla) boşaması,

5- İkinci kocanın boşamasından sonra yukarıda zikredilen iddeti (bekleme müddetini) tamamlaması.

231- وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَاَمْسِكُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ اَوْ سَرِّحُوهُنَّ بِمَعْرُوفٍ وَلَا تُمْسِكُوهُنَّ ضِرَارًا لِتَعْتَدُوا ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَقَدْ ظَلَمَ نَفْسَهُ ۗ وَلَا تَتَّخِذُوٓا اٰيَاتِ اللّٰهِ هُزُوًا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَمَآ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنَ الْكِتَابِ وَالْحِكْمَةِ يَعِظُكُمْ بِهٖ ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ Ve boşadığınız vakitte النِّسَآءَ kadınları (ailelerinizi,) فَبَلَغْنَ onlar da ulaşınca اَجَلَهُنَّ iddetlerinin sonuna. İddetlerinin sonuna yaklaştıklarında فَاَمْسِكُو artık tutun هُنَّ o kadınları, onlara dönün بِمَعْرُوفٍ ma'rufla, aklen ve şer'an iyi olarak kabul edilen şekilde. O da ric'atla kadınlara zarar kastetmeyip, onlarla güzel geçinmeyi murad etmektir. اَوْ سَرِّحُو Yahut salıverin هُنَّ o kadınları بِمَعْرُوفٍ ma'rufla, iyilikle ve güzellikle onları salıverin ki zaman uzatmadan iddetleri bitmiş olsun. وَلَا تُمْسِكُو Ve tutmayın هُنَّ o kadınları ضِرَارًا zarar vermek için. لِتَعْتَدُوا ۚ Neticede onlara zulmedesiniz için müddeti uzatarak, onlara zarar edip ve sonunda fidye verip boşanmaya zorlamakla kendilerine zulmedesiniz için onları tutmayın. وَمَنْ Her kim يَفْعَلْ yaparsa ذٰلِكَ bunu, ailesini zulüm kastıyla tutarsa فَقَدْ ظَلَمَ muhakkak zulmetmiş olur نَفْسَهُ kendine. Ailesine yapmış olduğu zulmünden dolayı, kendini azaba atmak suretiyle ona değil, aslında kendine zulmetmiş olur. وَلَا تَتَّخِذُوا Ve ittihaz etmeyin (edinmeyin) اٰيَاتِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini.

Kadınlar hakkında zikredilen hükümlere şamil âyetlerini veya bütün âyetlerini, هُزُوًا kendisiyle alay edilmiş. Âyetlerden yüz çevirip onlarda bulunan ahkâmı muhafazada gevşeklik etmeniz suretiyle o âyetleri alaya almayın. وَاذْكُرُوا Ve hatırlayın نِعْمَتَ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın nimetini عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, İslam ve Muhammed Aleyhisselam gibi. Âllâh-û Teâlâ'nın size vermiş olduğu büyük nimetlerin haklarını yerine getirerek, onlara şükürle mukabelede bulunun (karşılık verin.) وَمَآ Ve o şeyi hatırlayın ki اَنْزَلَ Âllâh-û Teâlâ, indirdi عَلَيْكُمْ sizin üzerinize. مِنَ الْكِتَابِ Kitap, Kur'an-ı Kerim, وَالْحِكْمَةِ hikmet (sünnet) يَعِظُ va'z eder olduğu halde كُمْ size, بِهٖ onunla (kitap ve hikmetle.) Âllâh-û Teâlâ'nın, size kendileriyle vaaz etmek üzere indirdiği kitap ve hikmet nimetini de hatırlayın. وَاتَّقُوا Ve korkun اللهَ Âllâh-û Teâlâ'dan, emirlerini tutup yasaklarından kaçmakla O'nun azabından sakının. وَاعْلَمُوا Ve bilin ki اَنَّ اللهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ, بِكُلِّ شَيْءٍ her şeyi عَلِيمٌ ziyâde bilicidir. Yaptığınız ve terkettiğiniz işlerden hiç biri, O'na gizli değildir. O'nun azabından sakının.

Kadınları boşadığınız ve onlar da bekleme müddetlerini bitirdikleri vakit, ya onları iyilikle tutun (yâni tekrar evlenin) yahut iyilikle bırakın. Fakat onları, haksızlık ederek ve zor kullanarak tutmayın. Kim öyle yaparsa muhakkak kendine kötülük etmiş olur. (Çünkü Âllâh, yaptığına karşılık verir.) Âllâh'ın âyetlerini oyuncak yerine koymayın. Âllâh'ın sizin üzerinizdeki nimetini (size verdiği hidâyeti ve ahirzaman peygamberini,) kendisiyle size öğüt vererek size indirdiği Kitab'ı ve hikmeti hatırlayın. Âllâh'tan korkun. Bilin ki Âllâh, her şeyi bilir.

Âllâh-û Teâlâ, talak'ın hükümlerini beyan ettiği gibi, boşanan kadınla alakalı bazı hükümleri açıklamak üzere buyuruyor.

232- وَاِذَا طَلَّقْتُمُ النِّسَآءَ فَبَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا تَعْضُلُوهُنَّ اَنْ يَنْكِحْنَ اَزْوَاجَهُنَّ اِذَا تَرَاضَوْا بَيْنَهُمْ بِالْمَعْرُوفِ ذٰلِكَ يُوعَظُ بِهٖ مَنْ كَانَ مِنْكُمْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ذٰلِكُمْ اَزْكٰى لَكُمْ وَاَطْهَرُ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

وَاِذَا طَلَّقْتُمُ Boşadığınız vakitte النِّسَآءَ kadınları, ailelerinizi. فَبَلَغْنَ Onlar da ulaştıklarında اَجَلَهُنَّ iddetlerinin sonuna, iddetleri tamamen bittiğinde. فَلَا تَعْضُلُو (Ey veliler!) Men etmeyin هُنَّ o kadınları اَنْ يَنْكِحْنَ evlenmelerinden اَزْوَاجَهُنَّ kocalarıyla. Evlenmek istedikleri koca namzetleriyle nikâhlanmalarına veya evvelki kocalarına dönmelerine engel olmayın,اِذَا تَرَاضَوْا karşılıklı razı olduklarında بَيْنَهُمْ aralarında, بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf ile. Erkek tarafıyla kadın tarafı şer'an ve âdeten bilinip kabul edilen bir yolla, aralarında anlaştıklarında bu evlenmeye mâni olmayın. ذٰلِكَ İşte bu, size açıkça izah edilen bu iş var ya يُوعَظُ vaaz olunuyor بِهٖ bununla, bu zikredilenlerle. مَنْ Ol kimse ki كَانَ oldu مِنْكُمْ sizlerden يُؤْمِنُ imân eder, inanır بِاللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'ya وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ ve ahiret gününe. Bu zikredilen hükümlerle içinizden Âllâh'a ve ahiret gününe inananlar öğütlenir ve faydalanır. Öğüt ancak onlara tesir eder. ذٰلِكُمْ İşte bu zikrolunan (kadınları zarara sokmama ve evlenmekten men etmeme hükümleriyle vaazlanıp gereğince amel etmeniz,) اَزْكٰى daha faydalı ve bereketlidir لَكُمْ sizin için وَاَطْهَرُ ve temizleme bakımından daha iyidir. Sizi günah kirlerinden son derece temizleyicidir. وَاللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ يَعْلَمُ bilir, kendisinde fayda ve maslahat bulunan

şeyleri. وَاَنْتُمْ Siz ise لَا تَعْلَمُونَ bilmezsiniz. O halde her şeyi ziyâde bilen, Âllâh-û Teâlâ'ya tabi olun ve kendi görüşünüzü bırakın.

Ve kadınları boşadığınızda onlar da iddetlerinin sonuna ulaştıklarında, ma'ruf yol ile (meşru bir surette) aralarında karşılıklı birbirlerinden razı olduklarında, artık o kadınları kocalarıyla evlenmelerinden men etmeyin. (Eski kocalarına tekrar dönmelerine veya evlenmek istedikleri kişilerle nikâhlanmalarına engel olmayın.) Sizden Âllâh'a ve ahiret gününe inanmakta olanlara, işte bununla vaaz ediliyor (öğüt veriliyor.) İşte bunun muktezasınca amel etmeniz, sizin için daha faydalı (bereketli) ve sizi günah kirlerinden daha ziyâde temizleyicidir. Âllâh-û Teâlâ fayda ve maslahatın nelerde olduğunu bilir, sizler ise bilmezsiniz.

233- وَالْوَالِدَاتُ يُرْضِعْنَ اَوْلَادَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ اَرَادَ اَنْ يُتِمَّ الرَّضَاعَةَ ۚ وَعَلَى الْمَوْلُودِ لَهُ رِزْقُهُنَّ وَكِسْوَتُهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ لَا تُكَلَّفُ نَفْسٌ اِلَّا وُسْعَهَا ۚ لَا تُضَارَّ وَالِدَةٌ بِوَلَدِهَا وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ بِوَلَدِهِ وَعَلَى الْوَارِثِ مِثْلُ ذٰلِكَ ۚ فَاِنْ اَرَادَا فِصَالًا عَنْ تَرَاضٍ مِنْهُمَا وَتَشَاوُرٍ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا ۗ وَاِنْ اَرَدْتُمْ اَنْ تَسْتَرْضِعُوا اَوْلَادَكُمْ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِذَا سَلَّمْتُمْ مَا اٰتَيْتُمْ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

وَالْوَالِدَاتُ Valide, anneler يُرْضِعْنَ emzirirlerse emzirsinler اَوْلَادَهُنَّ çocuklarını حَوْلَيْنِ iki sene, كَامِلَيْنِ kâmil (tam.) لِمَنْ O kimseler içindir ki اَرَادَ murad etti, (istedi) اَنْ يُتِمَّ tamamlamayı الرَّضَاعَةَ emzirmeyi. عَلَى الْمَوْلُودِ Doğurulmuş üzerine vardır لَهُ kendisi için, çocuk kendisi için doğurulmuş. O çocuğun doğumuna sebep ve nesebine malik bulunmuş olan baba üzerine de var-

dır, رِزْقُهُنَّ onların (annelerin) rızkı, çocuklarını emzirdikleri vakit. وَكِسْوَتُهُنَّ Ve onların kisvesi, giyecekleri بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf ile aklen ve şer'an kabul edilen yolla. Bu da babaların durumlarına uygun olan ve gerektiğinde mahkeme-i şeriyye takdiriyle ölçülen miktardır. لَا تُكَلَّفُ Teklif olunmaz (mes'ul tutulmaz) نَفْسٌ hiç bir nefis اِلَّا ancak gücünün yettiği ile (sorumlu tutulur.) وُسْعَهَا لَا تُضَارَّ Zarara düşürülmesin وَالِدَةٌ hiç bir anne, بِوَلَدِهَا çocuğu sebebiyle. وَلَا مَوْلُودٌ لَهُ Çocuk kendisi için doğurulmuş olan (baba) da zarara düşürülmesin, بِوَلَدِهٖ çocuğu sebebiyle. وَعَلَى الْوَارِثِ Ve vâris üzerine, babanın vârisi üzerine vardır. مِثْلُ ذٰلِكَ Baba üzerine vacip olanın misli rızık, kisve, emzirme ücreti vesâir masraflar mirasçısına düşer. فَاِنْ اَرَادَا Eğer murad ederlerse, ana-baba arzu ederlerse فِصَالًا ayırmayı, çocuğu iki sene dolmadan memeden kesmek isterlerse عَنْ تَرَاضٍ karşılıklı rızadan doğucu, مِنْهُمَا onlar (ana-babanın her ikisin)den وَتَشَاوُرٍ ve karşılıklı görüşüp anlaşmadan meydana gelen. Ana-baba, çocuk hakkında iyice düşünüp hallerini iyice araştırır ve çocuğu sütten kesmeye karşılıklı ittifak ederlerse, hiçbir günah yoktur فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا o ana ve baba üzerine. O ana-babanın, çocuğu sütten kesme hususundaki rıza ve ittifakları, çocuk için en menfaatli şekli iyice düşünmelerinden sonra olabileceğinden, bu ittifaktan dolayı çocuğu sütten kesmelerinde, onların üzerine hiçbir günah yoktur. وَاِنْ اَرَدْتُمْ Ve eğer murad ederseniz ey babalar. Çocuğu sütten kesmek için ailelerinizle anlaşamadığınız takdirde, arzu ederseniz اَنْ تَسْتَرْضِعُوا emzirtmenizi. اَوْلَادَكُمْ Çocuklarınıza sütanneler bulup çocuklarınızı emzirtmek isterseniz, فَلَا جُنَاحَ hiçbir günah yoktur عَلَيْكُمْ sizin üzerinize ey babalar.

Çocukları sütanalara emzirtmenizde, sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. اِذَا سَلَّمْتُمْ Teslim ettiğiniz takdirde مَّآ o şeyi. اٰتَيْتُمْ Verdiniz, vermeyi söz verdiniz veya murad ettiniz بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf ile. Ey babalar, siz çocuklarınızı sütanalara emzirtmek isterseniz, emzirecek kadınlara aklen ve şer'an güzel görülüp kabul edilen bir şekille vermek istediğiniz ücreti verdiğiniz takdirde, bu emzirtme hususunda sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. وَاتَّقُوا Ve sakının اللّٰهَ Âllâh-û Teâlâ'dan. Çocuklar ve sütanneler hakkında zikredilen hükümlere riâyet hususunda Âllâh'dan korkun. وَاعْلَمُوا Ve bilin ki اَنَّ اللّٰهَ muhakkak Âllâh-û Teâlâ, بِمَا o şeyleri ki تَعْمَلُونَ işliyorsunuz. İşlediğiniz şeylerin hepsini بَصِيرٌ ziyâde görücüdür.

Emzirmenin tamamlanmasını isteyen (baba) için, anneler çocuklarını iki tam yıl emzirirler. Onların beslenmesi ve giyimi, iyilikle baba tarafına aittir. Bir insan ancak gücü yettiğinden sorumlu tutulur. Hiçbir anne çocuğu sebebiyle zarara uğratılmamalı, hiçbir baba da çocuğu yüzünden zarara girmemeli. Onun benzeri vârise de gerekir. Eğer ana ve baba her ikisi de birbiriyle görüşerek ve karşılıklı anlaşarak çocuğu memeden kesmek isterlerse kendilerine günah yoktur. Çocuklarınızı (sütanne tutup) emzirtmek istediğiniz takdirde, sütanneye vermeyi taahhüt ettiğiniz miktarı iyilikle teslim etmeniz şartıyla üzerinize günah gerekmez. Âllâh'tan korkun. Bilin ki Âllâh, yapmakta olduklarınızı görür.

Bu âyette boşanma, tekrar evlenme, iddet bekleme, beklenen müddet sonunda evlenme hakkının öncelikle eski kocaya ait olduğunu, kadın razı değilse erkeğin zorluk göstermemesi, çocuğun emzirilmesi, babaya ve anneye düşen görevler, emzirme müddeti, sütanne tutma gibi ahkâma temas edilmiştir.

Ana ve babanın, çocuğu yetiştirmek için çekmiş oldukları sı-

kıntılara karşı, büyüdüğünde onlara hürmet etmesinin vacip olduğunu diğer âyetlerle bildirerek, karşılıklı haklara riâyet etmenin hükmünü de açıklamıştır.

234- وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا يَتَرَبَّصْنَ بِاَنْفُسِهِنَّ اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ وَعَشْرًا ۚ فَاِذَا بَلَغْنَ اَجَلَهُنَّ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا فَعَلْنَ فِى اَنْفُسِهِنَّ بِالْمَعْرُوفِ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

وَالَّذِينَ Ve o kimseler ki يُتَوَفَّوْنَ ruhları alınıyor (ölüyorlar) مِنْكُمْ sizden. وَيَذَرُونَ Ve bırakıyorlar اَزْوَاجًا zevceleri (bıraktıkları aileleri.) يَتَرَبَّصْنَ Bekletirler بِاَنْفُسِهِنَّ kendilerini, kocalarının ölümünden sonra kendilerini bekletsinler, اَرْبَعَةَ اَشْهُرٍ dört ay وَعَشْرًا ve on gün. Dört ay, on gün kimseyle evlenmesinler ve bir zaruret bulunmadıkça kocalarının vefat ettiği evden çıkmasınlar. Ziynetlerini de takınmasınlar. Böylece kocalarının hatıralarına saygı göstererek duyarlı olsunlar. فَاِذَا بَلَغْنَ Ulaştıkları vakit اَجَلَهُنَّ iddetlerinin sonuna, iddetleri bittiğinde فَلَا جُنَاحَ hiçbir günah yoktur عَلَيْكُمْ sizin üzerinize, فِيمَا o hususta ki فَعَلْنَ yaptılar فِى اَنْفُسِهِنَّ kendileri hakkında بِالْمَعْرُوفِ ma'ruf ile. Ey hâkimler ve ey Müslümanlar! Kadınların iddetleri bittikten sonra, kendileri hakkında aklen ve şer'an kabul edilen bir şekilde, görücüye çıkmak gibi yaptıkları şeylerden dolayı, sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. وَاللّٰهُ Ve Âllâh-û Teâlâ, بِمَا o şeyleri ki تَعْمَلُونَ işlersiniz. Bütün yaptıklarınızdan ve yapacaklarınızdan خَبِيرٌ ziyâde haberdardır.

Sizden vefat edip de (arkalarına) zevce (aile)ler bırakan kişiler(in aileleri, kocalarının ölümünden sonra) kendilerini dört ay on gün bekletirler. (Evlenmekten, süslenmekten, dışarı çıkmaktan kendilerini bekletsinler.) İşte (o kadınlar,) iddetlerinin sonuna

ulaştıklarında artık kendileri hakkında ma'ruf vechiyle (aklen ve şer'an kabul edilen şekilde) yaptıkları şeylerden dolayı, sizin üzerinize hiçbir günah yoktur. Ve Âllâh-û Teâlâ, sizin yaptıklarınızdan ziyâdesi ile haberdardır.

235- وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِى اَنْفُسِكُمْ عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا اِلَّا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهٗ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى اَنْفُسِكُمْ فَاحْذَرُوهُ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ

Sonra hanım bu halde iken asıl mâtem zamanıdır. Bir kimseyle namzet olsun mu, olur mu, söz verebilir mi? Bunu emrediyor Cenâb-ı Hak. Âllâh-û Teâlâ biliyor ki insanlar kendine tam hâkim olamıyor.

Diyor ki وَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ ey evliyâ-i umur, ey evliyâsı, ölünün akrabaları. Size günah yok فِيمَا عَرَّضْتُمْ بِهٖ مِنْ خِطْبَةِ النِّسَاءِ ta'riz suretiyle talep etmek. Şimdi meselâ hanım daha idde içindedir. İdde içinde olmakla evvelki efendisinin hududu dâhilindedir. Bu hududların dâhilinde olduğu zaman, açıktan olarak birisi "efendim seni alacağım, seni istiyorum, bana varır mısın?" Bu kelimeler dinde yasaktır. Ancak ta'riz olarak câizdir. Ta'rizi de yapmış Cenâb-ı Hak, çünkü insanlar kendine mâlik olmuyor.

Mesela tariz nasıl diyecek? "Senin gibi güzel bir hanım yok mahallemizde. Kim bulabilir senin gibi bir hanım? Hakikaten ev hanımısın." Bunlar ta'rizdir. Eğer ki sarahat değildir, avlamak değil fakat ta'rizdir. Bu ta'riz, câizdir. Fakat açıktan hudud-u şer'iyi

bozmak, iddenin dâhilindeyken başkasına talip olmak, o mâni, o câiz değildir. اَوْ اَكْنَنْتُمْ فِى اَنْفُسِكُمْ Yahut nefsinizde muzmer olarak; "eh, o hanımın efendisi vefât etmiştir, iddeti biterse ben alırım İnşâllâh" dese, bu da günahkâr olmaz, kalbe gelen. Kalbe gelmek veya ta'riz etmek câizdir, sarahaten söylemek hududa tecavüzdür. عَلِمَ اللّٰهُ اَنَّكُمْ سَتَذْكُرُونَهُنَّ Âllâh, bu ta'rizi câiz gördü. Çünkü biliyor ki Âllâh, siz onları hatırlarsınız, nefsinize sahip olmazsınız. Ta'rizi verdi ki ileri gitmeyesiniz. وَلٰكِنْ لَا تُوَاعِدُوهُنَّ سِرًّا Gizli bir vaadlerde bulunmayınız. اِلَّا اَنْ تَقُولُوا قَوْلًا مَعْرُوفًا Meğer örf ve âdet dairesindeki ta'rizdir. Sarahat değil, ta'riz câizdir. وَلَا تَعْزِمُوا عُقْدَةَ النِّكَاحِ حَتّٰى يَبْلُغَ الْكِتَابُ اَجَلَهُ Nikâhın vazlesi, evvelki kocanın akdi. Nikâh; akid, bağı. O bağı bozmayınız, iddet tamam oluncaya kadar. وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُ مَا فِى اَنْفُسِكُمْ Biliniz ki Âllâh CelleCelâlûhû, kalbinize geleni bilir. فَاحْذَرُوهُ Sakınınız Âllâh'ın hududuna tecavüz etmekten. وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ Biliniz ki Âllâh Ğafur'dur, mağfiret edicidir mübalağa ile. Halim'dir, ukûbeti tehir ediyor. Bu bitti efendim, yine o mevzûdur.

236- لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً وَمَتِّعُوهُنَّ عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ مَتَاعًا بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ

Talâk bahsidir, demin geçti biraz fakat âyet sarih şimdi geldi. Ben, onu ilaveten söylemiştim.

Bir hanımla evlendi bir adam. Hanım başka memlekette yahut getirdi yahut getirmedi, nihayet tatlik etmek mecburiyetinde kal-

dı. Yâni hanımla beraber olmadan tatlik hâsıl olursa câizdir fakat mehrin yarısını verecektir. İddesi yok, mehrin yarısını verecektir.

Şimdi buyuruyor ki; لَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ اِنْ طَلَّقْتُمُ النِّسَاءَ Günah yoktur size tatlik etmekte مَا لَمْ تَمَسُّوهُنَّ eğer beraber olmamışsanız. اَوْ تَفْرِضُوا لَهُنَّ فَرِيضَةً Yahut ona (ferizâ,) bir mühül katetmişseniz. Fakat dâima merhametle muâmele ediyor Cenâb-ı Hak. وَمَتِّعُوهُنَّ Böyle bırakmış olduğunuz hanımları metalandırınız.

(Bak bu âyetler, ırs âyetinden evvel gelmiştir. Irs'tan sonra, Âllâh-û Teâlâ herkesin hukukunu tâyin etti. Verâset ahkâmı, sûre-i Nisâ'da geldikten sonra ananın, babanın, hanımının, efendisinin ayrı ayrı hükümleri vardır. Bu hüküm gelmeden evvel, vasiyetle nasihatla olurdu. O hüküm geldikten sonra, bunlar nesk oldu. Yalnız ihsan, temettû, fayda, o bakidir.)

Buyuruyor ki; وَمَتِّعُوهُنَّ Metalandırınız yâni "û'tû hunne mâ yetemetteû bihi" Hanımı bıraktıktan sonra kalbi münkesir olmuştur. Mümkün olduğu kadar bir in'am-ı ihsân yapınız. Fakat o da عَلَى الْمُوسِعِ قَدَرُهُ eli geniş olan zengin, zenginliği nisbetinde yapsın. (Zengin olan versin bin lira.) وَعَلَى الْمُقْتِرِ قَدَرُهُ Fakir olana da fakirliği miktarı kadar. (O da yüz lira versin.) مَتَاعًا Bu bir meta, temattûdür hanım için. Hanım ayrıldığı için bunu alıyor, بِالْمَعْرُوفِ örf ve âdet dâiresinde. حَقًّا عَلَى الْمُحْسِنِينَ Lâzımdır, müekkeddir, mu'ti olanlara.

Emir daha gelmemişti, kat'iyet almamıştı ancak rey'ine bırakıyor.

237- وَاِنْ طَلَّقْتُمُوهُنَّ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً فَنِصْفُ

مَا فَرَضْتُمْ اِلَّآ اَنْ يَعْفُونَ اَوْ يَعْفُوَا الَّذِى بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ ۚ وَاَنْ تَعْفُوٓا
اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى ۚ وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ ۚ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

وَاِنْ Eğer طَلَّقْتُمُوهُنَّ bıraktınız مِنْ قَبْلِ اَنْ تَمَسُّوهُنَّ daha el sürmeden, daha beraber bulunmadan bıraktınız. وَقَدْ فَرَضْتُمْ لَهُنَّ فَرِيضَةً Bir şer'i de tâyin etmişseniz o vakit, mühül. (Beraber bulunmamış,) فَنِصْفُ مَا فَرَضْتُمْ onun yarısını verecek. Nikâh etti, beraber bulunmadan bıraktı, o vakit mühül kat'ileşmişse onun yarısını verecek. Yapmamışsa örf ve âdet dâiresinde metâlandırınız diyor.

اِلَّآ اَنْ يَعْفُونَ Farzdır size yarısını vermek. Meğerki her iki taraf affetsinler birbirini. اَوْ يَعْفُوَا الَّذِى بِيَدِهٖ عُقْدَةُ النِّكَاحِ Yahut nikâhın vazlesi elinde olan erkek affetsin. Erkek dese ki; "Bunun yarısı senindir, yarısı benim şeriate göre. Fakat ben, senden kesmem, onu da sana verdim." Bütün mühlünü versin, bu güzel. Yahut hanım dese ki; "Yarısı benim, yarısı senin, ben vazgeçtim, hakkım da senin olsun" o da olur. وَاَنْ تَعْفُوٓا اَقْرَبُ لِلتَّقْوٰى Sonra hepsinin fevkinde de Âllâh emrediyor. Aranızda adavet, düşmanlık olmasın. Emr-i İlâhi'dir, Kanun-û İlâhiye'ye itaat ediniz. وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ Fazlı, ziyâdeyi unutmayınız aralarınızda.

Ahkâm-ı İlâhiye'ye itaat etmek. Bak, imânın kemâle varması için üç şart var. Evvelâ Ahkâm-ı İlâhiye'ye itaat etmek, imtisal etmek. Ondan sonra kalbinde bir harac duymamak, üzüntü. "Âllâh emretmiştir, ben niçin üzüleyim, böyle emretmiştir." Ondan sonra tam teslimiyet ister.

İşte buyuruyor ki; وَلَا تَنْسَوُا الْفَضْلَ بَيْنَكُمْ Ey zevc-û zevce, Âllâh'ın emriyle birbirinizden ayrıldığınız zaman, aranızdaki fazi-

leti iyiliği unutmayınız. Aranızda zamanlar geçmiş, beraber bulunduğunuz zamanlar olmuş. Kader-i İlâhi ile bugün bu olmuştur, düşmanlığa mün'akis olmasın. Yine mümkün olduğu kadar iyilik yapınız birbirinize. اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, بِمَا تَعْمَلُونَ yaptığınız işleri بَصِيرٌ görüyor. O mevzular bitti.

238- حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ

Efendim Salât-ı Vûsta; orta namaz. İhtilaf var bunda. Çünkü namazlar beştir. Herhangisini tutarsan, iki evvel olur, iki sonra olur, orta olur. Fakat ekseriyetle Salât-û Vûsta'yı, ikindi namazına buyurmuştur müsavat. Kur'an-ı Azimüşşân'da sarahat yok. Sarahat olmadığı için bak; Leyle'tül Kadr'i tâyin etmemiş, Kıyamet'i tâyin etmemiş, İsm-i Âzam'ı tâyin etmemiş ki arasınlar. Salat-û Vûsta, her yerde olur fakat icmâ buradadır ki ikindi namâzıdır. Çünkü yorgunluk zamanı, işin çokluk zamanı, vücudun yorgun olduğu zamandır. Daha ziyâde bir fedakârlık eder. Fedakârlık oldu mu, sevâbı daha fazla olur.

حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ Âllâh-û Teâlâ'nın emrettiği beş namazı muhafaza ediniz. وَالصَّلٰوةِ الْوُسْطٰى Salat-ı Vûsta'yı hele, daha ehemmiyetlidir. وَقُومُوا لِلّٰهِ قَانِتِينَ Kalkınız Âllâh için, muti olunuz.

Bak mesela, وَالْعَصْرِ اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ alakadar olmuyor ama okuyalım zararı yok. Şimdi وَالْعَصْرِ ile yemin ediyor Âllâh! Yeminin mânâsı, Cenâb-ı Hak'ta nâz vuku olursa o yemin edilen şeyin kıymetli olduğuna delâlet eder, ehemmiyetine binâendir.

Burada, o vak'a kasemdir. Âllâh, asra da kasem ediyor. Ya Salât-ı Vûsta'dır ki bu olabilir yahut da Asr-ı Saadet'tir. Rasûl-û Ekrem'in asrı, her asırdan evveldir. Çünkü Rasûl-û Ekrem içinde-

dir. Âllâh, o asırdan emrediyor. Evet, asırla yemin ediyor Âllâh. Asır, hali değildir. Ya Asr-ı Saadet'tir, ya salat-ı asırdır, ya herhangi bir asır ki Âllâh'a takarrüb etmişse odur.

Emrediyor, yemin edilen şey nedir? اِنَّ الْاِنْسَانَ لَفِى خُسْرٍ Bütün insanlar hasarettedir. Mü'mini de kâfiri de münafığı da hepsi de haserettir. Nasıl hasaret oluyor? Âllâh CelleCelâlûhû bizi halketti, hepimize de bir ömür tâyin etti. Elli sene, seksen sene, yüz sene ömür vermiş. İnsanlar bu ömrü sarfettikçe, sermayesi odur. Her gün sermayesini sarfediyor. Her gün sermayesini sarfetti mi, hasaret oluyor. Ama istisna var. "اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ" Ancak hasarette değil, اَلَّذِيْنَ اٰمَنُوا Âllâh'a, Rasûlullah'a iman eden وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ imanını amâl-i saliha ile takviye ve tezyin eden zarûrette değildir.

E, peki nasıl zarûrettedir? İman, Müslüman'dır. İman etmiştir, amâl-û saliha yapıyor. Fakat ömürde zarurettedir, ömürde hasarettedir. Bunu, böyle. Mevlânâ'nın tevili, herkesten iyidir. Diyor ki; "İki adamın sermayesi müsâvidir. Onun da yüz bin lirası var. Onun da yüz bin lirası var. İkisinin de birer dükkânı var. Sabahleyin dükkânına giderler, ikisi de kasayı açarlar. Birisi kasayı açıyor, aldığı parayla metâ alıyor. Ticaret olan şey neyse alır dükkâna koyuyor, alır dükkâna koyuyor. Netice kasa boşalıyor fakat dükkân doluyor. Beriki ise sarfediyor sefahate. Dükkâna bir şey koyma yok. Mal da gidiyor, onun da kasası boşalıyor, hiçbir şey yok. Bak, ikisinin kasası boşaldı. Fakat birisi ziyândadır hiçbir şeyi yok. Beriki eğer ki boşalmış, bedelini dükkânına doldurmuştur. O hasarette değildir.

اِلَّا الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ İman edip imanını amal-i saliha ile takviye ve tezyin eden kimse, eğer ki kasa boşalmış, ömür git-

miş fakat dükkânı doldurmuştur. وَتَوَاصَوْا بِالْحَقِّ وَتَوَاصَوْا بِالصَّبْرِ Aralarında hakk-û sabr ile birbirine vasiyet-û nasihat edenler müstesnâdır.

239- فَاِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ۚ فَاِذَآ اَمِنْتُمْ فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ

فَاِنْ خِفْتُمْ Eğer korktunuz harpte ya hayvandan ya bir yerden. Namazı nasıl kılacağız? فَرِجَالًا اَوْ رُكْبَانًا ۚ Yayan, ya atlı olarak, kıbleye yüzü nasıl düşerse düşsün. Bindi mi niyet eder, niyet ettikten sonra yüzü kıbleden çevrilse de zararı yoktur. Yayan olsun, atlı olsun, denizde olsun evvela durduğu zaman, biraz hükmeder ki kıble budur. Âllâhûekber dedikten sonra artık o gemiyle nasıl giderse. فَاِذَآ اَمِنْتُمْ Ne zamanki havftan emin oldunuz. فَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَمَا عَلَّمَكُمْ Âllâh-û Teâlâ'nın size tâlim ettiği şekilde zikrullâh ile meşgûl olunuz. مَا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ Bilmediğinizi, Âllâh'ın size bildirdiği gibi meşgûl olunuz.

240- وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا ۚ وَصِيَّةً لِاَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا اِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ اِخْرَاجٍ ۚ فَاِنْ خَرَجْنَ فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ فِى مَا فَعَلْنَ فِى اَنْفُسِهِنَّ مِنْ مَعْرُوفٍ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

Mevzû değişiyor. Bundan evvel de tâlâk vesâire hakkındadır. Burası da vefât eden insanların verâseti hakkındadır.

Bu nâmaza dâir olan ayetlerin, bu âyetlerin içine girmesinden işâret yâni ne halde olursa olsun nâmaza ehemmiyet veriniz.

Efendim Kur'an-ı Azimüşşân, ahkâm kitabıdır. Malûm ya içinde

cünha, cinâyet, katiller, hudutlar mevcut olduğu gibi verâset de mevcuttur.

Verâset; bir adama fakir ise babaya ne düşüyor, anaya ne düşüyor, evlâda ne düşüyor, aileye ne düşüyor? Cenâb-ı Hak, hepsini sûre-i Nisâ'da beyan buyurmuştur. Âllâh-û Teâlâ'nın âyetleri birden gelmediği için, 23 sene zarfında geldiği için sırayla beyan etmiştir. Verâset âyeti gelmeden evvel vasiyet suretiyle olurdu. Verâset âyeti gelmemiş daha, Kur'an nêsık değil gelecek ama daha zaman gelmedi. O zaman vasiyet ederdi vefât eden adam. "Benim aileme bunu verirsiniz, babama bunu verisiniz, evlâdıma bunu verirsiniz" derlerdi. İşte onun için bu âyet verâset zamanından evveldir, verâset âyetiyle de nesk olmuştur.

Verâsetten evvel neydi? Bu zamanda vefât edenin ailesinin beklemesi 4 ay 10 gündür, o zaman bir seneydi. Sonra وَالَّذِيـنَ sizden vefât edenler يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ aileyi bırakan (vefât وَيَذَرُونَ اَزْوَاجًا etti aileyi bıraktı, verâset âyeti daha yok.) Ailelerine vasiyet etsinler. Vasiyet etsinler ailelerine, (neyi vasiyet etsinler?) وَصِيَّـةً لِاَزْوَاجِهِـمْ Bir sene metâa. Mutemetgâh olmak. Bir sene o hanım, o evde kalacak. Hanımın yemesi, içmesi, giymesi, evin geçi-mi vârislerin üzerinedir. Bir seneye kadar çıkaramazlar. Gayr-i hisabi çıkarmamak. Verâset âyetinden evvel buydu. Bir hanımın, efendisi vefât ettiği zaman onun ailesi bir sene evde kalacak yiyecek, ikinci sene girinceye kadar. مَتَاعًـا اِلَـى الْحَـوْلِ Ve o senede غَيْـرَ اِخْـرَاجٍ de ölüye hürmeten fazla bir ziynetler falan da giymez de oyunlara filanlara iştirak etmez. Ve evden çıkmaz. Eğer hanım beğenmedi. "Benim artık efendim vefât etti, ben de evde kalmam" dese, ona da mâni olmayın diyor. فَـاِنْ خَرَجْـنَ Eğer hanımlar çıktılar evden,

"Benim artık efendim vefât etti, ben bu evde kalmam" dese. فَلَا جُنَاحَ عَلَيْكُمْ Ey veliler (ölünün velileri) size bir günah yoktur, mâdem arzu ediyor, mâni olmayın. فِى مَا فَعَلْنَ فِى اَنْفُسِهِنَّ Nefsinde yaptığı işte tezyinattan, مِنْ مَعْرُوفٍ örf ve âdet dâiresinde olmalı. Birine mi gidecek? Birbirine girmek, sebbetmek yok. O vakit onun nafakası kesilir sizden.

وَاللّٰهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, Aziz'dir, Galip'tir. Hüküm O'nundur. Ne isterse onu yapar. Bu vefât edenin hanımı için.

241- وَلِلْمُطَلَّقَاتِ مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ

وَلِلْمُطَلَّقَاتِ Tatlik eden hanımlar için de مَتَاعٌ بِالْمَعْرُوفِ örf ve âdet dâiresindedir. Bu vakit daha mehil yoktu. Kur'an'ın âyetleri tedrici nâzil oluyor. حَقًّا عَلَى الْمُتَّقِينَ Mütteki üzerine haktır, Cenâb-ı Hak'kın emridir, bunu da bilecek.

242- كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ

كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهِ Evvelki âyetler gibi Âllâh-û Teâlâ, burada da ahkâm âyetlerini beyan ediyor size. لَعَلَّكُمْ تَعْقِلُونَ Tâ ki siz de amel edersiniz, tedebbür edersiniz, onunla amel edersiniz.

243- اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِينَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَهُمْ اُلُوفٌ حَذَرَ الْمَوْتِ فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا ثُمَّ اَحْيَاهُمْ اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ

Efendim bu yahudiler, öteden beri dâima Peygamberan-i İzâm'a karşı isyân etmişler ve birçok peygamberi şehit etmişler-

dir. İsyân etmişlerdir. Dâima da Cenâb-ı Hak, onlara birbiri arkasında bir belâlar da vermiştir.

اَلَمْ تَرَ Görmüş gibi olmadın yahut kalbinle anlamış, görmüş gibi olmadın, اِلَى الَّذِيْنَ خَرَجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ memleketinden çıkanı.

Onların bir şehri vardı. Dâradan namında bir şehir, hastalık zuhur etti. Tâun hastalığı mazâllâh! Zuhur etti, ölü fazlalaştı. O memleketin zenginleri, ölümden kurtulsun diye binlerce insan kaçtılar başka memleketlere. Kaçmak, insanı ölümden halas etmez ya. Kaçtılar fakat o sırada Âllâh-û Teâlâ, onlara halini göstersin ki emir Cenâb-ı Hak'tandır! Kaçmak, insanı ölümden halas edemiyor. Emrediyor, onların hayatı birden münselih oluyor, birden ölüyorlar. Sekiz gün sonra, o zaman peygamber vardı, Eşmevil namında bir peygamber, hasîn. Dedi; "Ya Rabbi, alıştım bunlarla beraber sana ibadet ederdim. Şimdi onlar gittiler, ben yalnız kaldım." Ricâ etti, onların hayatına. Âllâh CelleCelâlûhû, peygamberinin ricâsını kabul etti. Yine aynı hayat buldular. Emretti, çağır onların eyyûhel azamı, "Ey kemikler! Hazır olun Emr-i İlâhiye." Kudret-i İlâhiye ile o çürük, o azalar geri geriye birbirine tuttular. Âllâh halkeder, Âdem'den halkettiği gibi mevcudu da ihsan eder. Bu adamlar yine hayat buldular.

Bundan gaye; muharebeye gidecekler, onlara gösteriyorlar ki kaçmanın faydası yok, Âllâh'ın emri budur. Âyetin sebebi bu.

Memleketinden çıktılar وَهُمْ اُلُوفٌ binlerce insan idi, حَذَرَ الْمَوْتِ ölüm korkusundan. فَقَالَ لَهُمُ اللّٰهُ مُوتُوا Âllâh emretti, ölünüz. Öldüler tabi. ثُمَّ اَحْيَاهُمْ Ondan sonra yâni Cenâb-ı Hak emretti, ihya etti onları. اِنَّ اللّٰهَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى النَّاسِ Âllâh CelleCelâlûhû'nun fazl-ı keremi insanlara çoktur. İşte ihyâyı gösterdi, ölümü gösterdi, ahiretin hâlini anlasınlar yakin olsunlar ve harplere iştirak etsinler.

وَلٰكِنَّ اَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَشْكُرُونَ Ama insanların çoğu şükretmez anlamaz bunu. Bunu gösterdikten sonra harbe dâir emir geldi o zaman, o peygambere.

244- وَقَاتِلُوا فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

وَقَاتِلُوا Muharebe ediniz, ey firar edenler! Gördünüz ki firar, ölümden insanı kurtaramaz. فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Muharebeye başlayınız yâni şecâat göstermek, ganimet almak değil ancak Âllâh için olsun. وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Biliniz ki Âllâh, Semi'idir sizin sözlerinizi işitiyor. Âlim'dir, halimize mübteladır. Bu mevzû da bitti. Âyet mevzû mevzûdur.

245- مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيرَةً وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ

مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا Kimdir ki Âllâh'a ikraz eder karz-ı haseni. Karz; borç. Hasen; güzel yâni hâlis. Hâlis olarak Âllâh'a veriyor. Hâşâ, Âllâh muhtaç değildir ki! Fakat böyle karz-ı hasenin sevâbı, o kadar çoktur ki sanki Âllâh'a verir ve mukabilini Âllâh'tan alır. Bizim için karz-ı hasen hatta sadakadan evlâdır. Çünkü sadakada kendine bir küçüklük görebilir, karzda değildir. "Ben borç ettim, borcumu veririm" diyor. Şimdi zâil olduğunun sebebi de aldığını bir daha vermiyor, halk da vermiyor. Yavaş yavaş Müslümanların arasında bu güzel âdet kaybolur.

Kimdir ki Âllâh'a ikraz eder yâni Âllâh için ikraz eder. Yahut da sevâbı Âllâh'tan almak için, Âllâh'a verir gibi olur. فَيُضَاعِفَهُ لَهٗٓ اَضْعَافًا كَثِيرَةً Âllâh'a yapılan ikraz yâni hâlis bir niyetle yapacağın

ikraza Âllâh, ivaz olarak ez'âf-ı kesireyi verir. Bire yedi, on, yetmiş, yüz, yedi yüz, biğayri hisab verir.

Mevlâna burada, bu âyette verdiği mânâ. Diyor ki; "Karz-ı hasen, yalnız paraya müteallik değildir, vücut da dâhildir buraya." Karz-ı haseni ikraz eden kimdir ki yapsın? Vücuduyla Âllâh için harbe gidiyor. Sanki vücudunu ikraz ediyor Âllâh'a. Cenâb-ı Hak da ebediyette ona lâzım gelen mukabeleyi yapar.

وَاللّٰهُ يَقْبِضُ وَيَبْصُطُ Âllâh CelleCelâlûhû'nun elindedir. Bazı insanların rızkını az verir, kabzeder. Bazılarına, bazı şeyleri de çok olur. وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ Nihâyet herkesin rucûu Âllâh'adır, Âllâh'ın emrinedir. Herkes Âllâh-û Teâlâ'nın emrine rucû eder, yaptığı amelin mukabilini görür.

246- اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ مِنْ بَعْدِ مُوسٰى اِذْ قَالُوا لِنَبِىٍّ لَهُمُ ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوا قَالُوا وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا وَاَبْنَآئِنَا فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ

Yine bu yahudilerin ahvâli. اَلَمْ تَرَ Gördün mü ey Habibim, اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ Ben-i İsrail'den bir cemâat, مِنْ بَعْدِ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam'dan sonraydı.

Efendim, bunlar isyân ettiler, peygamberleri öldürdüler. Hiçbir peygamber kalmadı. Ancak bir hanım vardı hamile (bir peygamberden.) O vardı, başka hiç peygamberler kalmadı. Âllâh da buna karşı bunların başına mûsâllat oldular, bugünkü Filistin ve Ürdün.

Yahudilerle Filistinlilerin arasındaki düşmanlık çok eskidir, oradan kalmadır. Nasıl oradan kalmadır?

Orada Âd kavmi vardı. Âd kavmi, Yemen cihetine gittikten sonra bakiyyesi kaldı Filistin'de. Filistin halkı, Âd kavminin bakiyyesidir, oradan kalmıştır. Amâlika derler, Ben-i Amli, Ben-i Al. Filistindeki insanlar Âd kavminin bakiyesidir, Amâlika derler. Şeci, cesur insanlar idi, onlar yahudilere mûsâllat oluyor. Yahudi geniş, çok tahayyüz. Onların yalnız bir miktar Filistin, Ürdün vardı ellerinde. Fakat yahudileri yağma ettiler, öldürdüler, envâ-i musibetler yahudilerin başına getirildi. Hiçbir şey yapamadı yahudi, onlara. Dâima esâret altında yaşadılar.

Ta! Bu hanım bir çocuk doğurdu. İsmini, Eşmevil koydular. Çocuk büyüyünce de peygamber oldu, peygamberlik Cenâb-ı Hak'tan aldı. O sırada o çocuk, onlara nasihat etmeye başladı. "Siz niçin dininizi terk ettiniz?" Nihâyet yavaş yavaş yahudileri, Müslüman etmeye başladı. Başladıktan sonra bunlar toplandılar, o peygamberin evlâdı üzerine. Dediler ki; "Bize bir hükümdar tayin et." Çünkü memleketin usulü hükümdarla kaimdir. Hükümdar ne ise şadırvana benzer, öbürler musluk gibidir. Hükümdar kuvvetliyse galebe eder. Biz, bunlara galebe edemiyoruz çünkü başımızda tam bir hükümdar yok. O vakit diyor ki; "Hükümdar olsa da siz dinlemezsiniz." "Yok dinleriz" diyorlar. Mesele, mevzû budur.

Şimdi Amâlikalar da (onların zaten yahudilerin Mûsâ Aleyhisselam, Âdem Aleyhisselam'dan geliyor) tabud yâni bir sandık idi. Tevrat'ın kırılmış olan levhaları içindeydi, Mûsâ'nın âsası içindeydi, sarığı içindeydi, Hârûn'un sarığı içindeydi. Böyle mübarek şeyler. O sandığı, muharebelerde evvel önüne koyuyorlardı, giderlerdi. Herhangi bir muharebeye böyle gitseler muvâffak olurlardı. Son zamanda onlar isyân ettiği için, sandığı attılar bir kenara. Attıktan

sonra Amâlikalar aldılar o sandığı götürdüler fakat imanları olmadığı için helâların bulunduğu taraflara attılar. Orada, o hürmetsizlikten dolayı da kim helâlara gittiyse basur illetiyle mübtela oldu. Amâlikalıların iki, üç şehri basurla mübtela oldular da bu tabuda olan ihtimamsızlıklarından dolayı. İşte o sırada o peygamber de Eşmevil namındaki genç peygamber de bunlara bir hükümdar tâyin etmek istiyor. Mevzû budur.

اَلَمْ تَرَ اِلَى الْمَلَاِ مِنْ بَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ Görmediniz Ben-i İsrailden bir cemâat, مِنْ بَعْدِ مُوسٰى Mûsâ Aleyhisselam'dan sonra idi. اِذْ قَالُوا لِنَبِىٍّ لَهُمُ Onlar gitti peygambere dediler, Eşmevil'e dediler. ابْعَثْ لَنَا مَلِكًا نُقَاتِلْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ "Bir hükümdar bize tayin et. Biz, bunlarla mukâtele edeceğiz, Amâlikalarla harp edeceğiz." قَالَ هَلْ عَسَيْتُمْ اِنْ كُتِبَ عَلَيْكُمُ الْقِتَالُ اَلَّا تُقَاتِلُوا "Yakındır ki eğer Âllâh, size katil, muharebeyi takdir ederse mukatele edemeyeceksiniz." قَالُوا Dediler, peygambere karşı; وَمَا لَنَآ اَلَّا نُقَاتِلَ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ "Ne var ki biz, Âllâh yolunda mukatele etmeyelim? Bunlar bize bu kadar zulüm ettiler. وَقَدْ اُخْرِجْنَا مِنْ دِيَارِنَا Memleketimizi elimizden aldılar, وَاَبْنَآئِنَا evlatlarımızı aldılar çola kullandılar, biz muharebe edeceğiz." فَلَمَّا كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقِتَالُ Ne zamanki takdir oldu onlara harp, muharebe etmek. Takdir edildi, emretti muharebeye. تَوَلَّوْا اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ Arkayı çevirdiler, i'raz ettiler ancak az miktar kaldılar Eşmevil'le beraber. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالظَّالِمِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, zalimlerin ahvâline muttalidir, onların cezasını verir.

247- وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا قَالُوٓا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِنَ الْمَالِ

قَالَ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ وَزَادَهُ بَسْطَةً فِى الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ۭ وَاللّٰهُ يُؤْتِى مُلْكَهُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ Onların peygamberi olan Eşmevil. Dedi; اِنَّ اللّٰهَ قَدْ بَعَثَ لَكُمْ طَالُوتَ مَلِكًا "Siz, bir hükümdar istiyorsunuz ya! İşte Tâlût namındaki adamı, size hükümdar olarak halketti Âllâh." Tâlût, yine Ben-i İsrail'dendi. Ama ayrı bir nesil, onun neslinden peygamber gelmezdi. Peygamberler Davir'in neslinden geliyorlardı. O nesilden hiç gelmemişti, çobanlıkla meşguldü. قَالُوٓا اَنّٰى يَكُونُ لَهُ الْمُلْكُ عَلَيْنَا Peygambere dediler; "Tâlût nasıl bize hakim olur, melik olur? وَنَحْنُ اَحَقُّ بِالْمُلْكِ مِنْهُ Biz hükümdarlığa daha ziyâde hakkız. وَلَمْ يُؤْتَ سَعَةً مِّنَ الْمَالِ Onun elinde mal-û servet yok, çobanlıkla idare eder. Hâlbuki bizim zenginliğimiz var." قَالَ Peygamber dedi, Eşmevil dedi; اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيهُ عَلَيْكُمْ "Âllâh, Tâlût'u ihtiyâr etti size hükümdar olmaya, وَزَادَهُ بَسْطَةً فِى الْعِلْمِ وَالْجِسْمِ ۭ ilimde ve cisimde." Hakikaten cesur bir adam, vücudu kuvvetli, ilimde de ziyâde malûmatı var. O, size hükümdar olacak. وَاللّٰهُ يُؤْتِى مُلْكَهُ مَنْ يَّشَاۗءُ ۭ Âllâh, istediğine mülkünü verir. وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ Âllâh'ın fazl-û keremi vâsi'dir.

248- وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ اَنْ يَّاْتِيَكُمُ التَّابُوْتُ فِيْهِ سَكِيْنَةٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ وَبَقِيَّةٌ مِّمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوْسٰى وَاٰلُ هٰرُوْنَ تَحْمِلُهُ الْمَلٰۗىِٕكَةُ ۭ اِنَّ فِيْ ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَّكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُّؤْمِنِيْنَ

وَقَالَ لَهُمْ نَبِيُّهُمْ اِنَّ اٰيَةَ مُلْكِهٖٓ Şimdi de peygamberden bir işâret istiyorlar. "Madem sen diyorsun, Âllâh bize bunu hükümdar tâyin etmiştir. Bunun delili nedir?" Eşmevil diyor ki; "Sizin vaktiyle

bırakmış olduğunuz tabud, Amâlikaların içindedir. Melekler onu getirirler, Tâlût'a teslim ederler gözünüzün önünde." İşte o delildir ki Tâlût, size hükümdardır. Tâlût'un hükümdar olduğuna alâmet, siz alâmet istiyorsunuz. اَنْ يَأْتِيَكُمُ التَّابُوتُ Tabud size gelecek. فِيهِ سَكِينَةٌ مِنْ رَبِّكُمْ Rabbinizden kalbinize sekine, sûkûnet hâsıl olur. Gözünüzün önünde melekler getirir, Tâlût'a teslim ederler. Siz gaybden bu hali gördükten sonra elbette kalbinizde ferahlık, sûkûnet hâsıl olur.

وَبَقِيَّةٌ مِمَّا تَرَكَ اٰلُ مُوسٰى وَاٰلُ هٰرُونَ Mûsâ'dan ve Hârûn'un al'inde bakiye kalan; Mûsâ'nın asası sarığı, Tevrat'ın bazı parçaları, Hârûn'un bazı şeyleri, bunlar da içinde olduğu halde. تَحْمِلُهُ الْمَلٰٓئِكَةُ Melekler haml ettiler, aldılar da Amâlika'dan. Getirdiler, Tâlût'un yanına koydular. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ İşte bu size büyük bir alâmettir, eğer imanınız olursa, iman ederseniz ondan büyük bir nimet, bir alâmet yok.

249- فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۙ قَالَ اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ ۚ فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّى ۚ وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَاِنَّهُ مِنِّٓى اِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهٖ ۚ فَشَرِبُوا مِنْهُ اِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ ۗ فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا مَعَهُ ۙ قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهٖ ۗ قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ اَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللّٰهِ ۙ كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِاِذْنِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ مَعَ الصّٰبِرِينَ

Şimdi muharebe başlayacak. فَلَمَّا فَصَلَ طَالُوتُ بِالْجُنُودِ ۙ Ne zamanki ayrıldı Tâlût harbe. Harbe hazır oldu, ayrıldı. قَالَ Cemâatine dedi; اِنَّ اللّٰهَ مُبْتَلِيكُمْ بِنَهَرٍ ۚ "Âllâh, sizi imtihan edecek bir nehirle. O nehir, bugün de mevcuttur diyor tefsir. "beynel halili ve ğuzze"

Ğuzzeyle Halil İbrahim kasabası arasından cereyan ediyor. Yaz mevsimi idi, suya çok ihtiyaç vardı. Tâlût diyor ki; "Cenâb-ı Hak, sizi imtihan edecek. Bu nehrin üzerinden geçeceğiz öbür tarafa." Amâlika'ya gitmek için onu geçmek lâzım gelir. فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ "Kim o sudan içerse, فَلَيْسَ مِنِّي benden değildir. Kim bu sudan içerse benden değildir, etbaımdan değildir. وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي Bunu içmeyen bendendir." Bir ırmaktan, nehirden geçersiniz. İçen benden değil, içmeyen bendendir. إِلَّا مَنِ اغْتَرَفَ غُرْفَةً بِيَدِهِ Meğer bir avuç, (ğurfe; bir avuç.) Zaruret olarak bir avuç kadar içersen zararı yok. Bir avuç müstesna olmak üzere içenler benden değildir, içmeyen bendendir. Suyun üzerine gittiler. فَشَرِبُوا مِنْهُ إِلَّا قَلِيلًا مِنْهُمْ İçtiler, az bir kimse kaldı. Ekser içtiler bu suyu.

İçtikten sonra, فَلَمَّا جَاوَزَهُ هُوَ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ne zamanki Tâlût ve onunla beraber olan o sudan içmeyenler nehri geçtiler. Beriki taraf kaldı, o içenler geçemediler.قَالُوا لَا طَاقَةَ لَنَا الْيَوْمَ بِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ "Bugün Câlût'a karşı, askerine karşı bizim kuvvet-û kudretimiz yok." (Câlût, Amâlika'nın başındaydı. Şimdi Cellut, Câlût değil o. Cellut, Celed, celd; şeci demektir. Câlût, bu Amâlika'nın isimleridir. O zamanki Amâlika hükümdarı yâni Filistin'deki hükümdarı isimleridir.) Baktı ki Tâlût ve o suyu içmeyenler öbür tarafa geçtiler. Onlar (içenler) geçemiyorlar, geçemedikleri için dediler; "Bugün Câlût'a karşı, onun cünuduna karşı bizim takatımız yok."

قَالَ الَّذِينَ يَظُنُّونَ أَنَّهُمْ مُلَاقُوا اللَّهِ Allâh'ın huzuruna varacak imân edenler de dediler; كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ "Biz gireceğiz, ne kadar az bir cemâat var ki İzn-i İlâhiyle bir büyük

cemâate galebe ediyor. Biz şimdi Âllâh'ın emriyle geliyoruz, gireceğiz galip oluruz."

وَاللّٰهُ مَعَ الصَّابِرِينَ

Hülasa içenler geri kaldılar, onlar da içmeyenler de nehri geçtiler.

250- وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

وَلَمَّا بَرَزُوا لِجَالُوتَ وَجُنُودِهِ Ne zamanki Câlût ve askeriyle yâni Amâlikalar askeri ile Filistinliler askeri karşı karşıya geldiler. قَالُوا رَبَّنَا أَفْرِغْ عَلَيْنَا صَبْرًا Duâ ettiler, dediler; "Ya Rabbi, bize sabır ver kalbimize. Kalbimize sabır verdikten sonra وَثَبِّتْ أَقْدَامَنَا ayaklarımız sabit olsun. وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ Kâfirlerin üzerine de yardım et, biz galip olalım."

251- فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ وَآتَاهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ

Şimdi beraber dediler. Tâlût'un askerinde Eyşâ namında birisi vardı. Eyşâ'nın altı tane oğlu vardı, Dâvûd Aleyhisselam yedincisi olur. Dâvûd Aleyhisselam, Eyşâ'nın oğluydu. Dâvûd beraber, oğulları da beraber harbe iştirak ettiler. Yolda Dâvûd Aleyhisselam'a, taşlar (üç tane taş varmış) lisan ile demişler ki; "Bizi yanına al, bizimle galebe edersin. Bizi attığın zaman, Kudret-i İlâhiye ile parçalarız. Ve Câlût ile askerine felaket bizden gelir." Dâvûd Aleyhisselam, onları yanına alıyor.

Bu taraf azdır, beriki taraf çok. فَهَزَمُوهُمْ بِإِذْنِ اللّٰهِ İzn-i İlâhi ile onlar kaçmaya başladılar. وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ Dâvûd Aleyhisselam da Câlût'u, kendi o taşlarla öldürdü. Taş, tefsirin ifadesine göre attığı zaman parçalanıyordu. Kurşun parçaları gibi kime tesadüf etse öldürürdü. Ondan sonra bu muvaffakiyet, Dâvûd Aleyhisselam'ın mucizesiyle olunca Tâlût sevindi. Kendi kızını ona nikâh etti. Evine götürdü, "Benim evlâdımsın" dedi. Bir zaman beraber kaldılar, nihâyet Tâlût öldü. Tâlût öldükten sonra Eşmevil de öldü. Dâvûd Aleyhisselam peygamber oldu. Hem peygamber hem hükümdar, ondan evvel peygamberlikle hükümdarlık yoktu.

وَآتَاهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ وَالْحِكْمَةَ Mülkü verdik Dâvûd Aleyhisselam'a, hikmeti verdik. Hikmet meselâ; elinde demir, mum gibi olurdu. Mıntıkasında, sadâsında kuşlar havada dururlardı. Böyle birçok mucizeleri verdi, peygamberdir tabi. وَعَلَّمَهُ مِمَّا يَشَاءُ İstediğini biz talim ettik. وَلَوْلَا دَفْعُ اللّٰهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ Eğer insanların bazılarını, bazılarıyla defetmeseydik. لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ yerler fesat ederdi. İnsanın ziyadeleşmesi, insan da hayvanın da başka şey gibi değildir. Mesela bir hayvan on senede, on tane yavru getirmiyor. Bir hayvan, bir senede yüz tane yavru getiriyor. Çünkü ikinci senede, onun birinci yavrusu da devam ediyor. Üçüncü senede, onun ikincisi de beraber oluyor. Beş sene sonra on tanesi birden yavru getiriyor. Ez'af-ı müzâfaayla geliyor. İnsanlarda bu tedahül var. Eğer böyle musibetler olmasa, yeryüzü tahammül etmiyor insanlara.

Bak, 1. Cihan Harbi'nde 20 milyon insan Avrupa'dan gitti. 2. Cihan harbi hemen hemen dolmak üzere derken yine dağılır. 10 milyon da o zaman gitti. Şimdi de dolmuştur, bakalım Cenâb-ı

Hak ne kadar dolduracak onları? Eğer böyle vak'alar olmazsa yeryüzü kâfi gelmiyor.

وَلٰكِنَّ اللّٰهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ Âllâh CelleCelâlûhû'nun fazl-ı keremi fazladır aleme. Fazl-ı keremiyle bazen felaket bildiğiniz şey, hülasa hakikaten felaket değil. Bazıları gider, diğerleri yine gelir. Analarının karnında olanlar intizar ediyorlar. Onlar gitsinler, yerine gelsinler diye.

252- تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ

تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ Ey Habibim! Bu, Âllâh-û Teâlâ'nın evvelce yaptığı ayetlerdir. Size bildiriyoruz, بِالْحَقِّ bir hakk-u hakikatle, sıdk-û hakikatle. وَاِنَّكَ لَمِنَ الْمُرْسَلِينَ Sen, muhakkak mürsellerdensin vazifene bağlı.

253- تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَلٰكِنِ اخْتَلَفُوا فَمِنْهُمْ مَنْ اٰمَنَ وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ وَلَوْ شَاءَ اللّٰهُ مَا اقْتَتَلُوا وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ

تِلْكَ الرُّسُلُ فَضَّلْنَا بَعْضَهُمْ عَلٰى بَعْضٍ Peygamberan-i İzam'ın bir kısmının bazı hassaları var ki diğerlerde o hassa olmadığı için onlar, öbürlerinin üzerinde faziletlenirler.

Beyan ediyor. مِنْهُمْ مَنْ كَلَّمَ اللّٰهُ Bir kısmı müşâfehaten, Cibril vasıta olmadan Âllâh ile mükâleme etmişler, Mûsâ Aleyhisselam

gibi yahut da Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem gibi ki Miraç Gecesinde, doksan bin kelime Âllâh ile mükâleme hâsıl olmuştur. Asıl Kelimullah, Muhammed'dir Sallâllâhû Aleyhivessellem. Mûsâ ikinci derecede geliyor. Ya niçin Kelimullah ile medholunmuş değil Rasûl-û Ekrem? Rasûl-û Ekrem'e öyle bir derece verildi ki Kelimullah'tan yukarı. Âllâh'ın ru'yetiyle müşerref oldu. Ru'yet ile müşerref olmak, kelâm ile müşerref olmaktan yüksektir. Öyle ise O'nun meziyeti daha yukarı olduğu için, Kelimullah yalnız Mûsâ'ya kaldı.

وَرَفَعَ بَعْضَهُمْ دَرَجَاتٍ Bazılarının da dereceleri yüksektir. Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem gibi. Nübüvvetin hatemi, Rasûllerin nihayeti, ümmetinin Hayr'ül Umum olduğu ve her tarafın onun ümmetine câmia olduğu, Şefâat-û Amme'ye sahip olduğu. Her peygamberin peygamberliği mevziidir, kendi muhitine aittir. Ancak Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nübüvvet-i risaleti, kâffe-i mahlûkata aittir, ins-i cinne aittir.

وَاٰتَيْنَا عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ الْبَيِّنَاتِ İsâ bin Meryem'e de beyyinatı verdik. Beyyinat, mucize; İhyâ-i mevta gibi, gözsüzleri göz sahibi yapmak, hastalara elini uzatıp da iyi yapmak. Böyle beyyineyi yaptık. وَاَيَّدْنَاهُ بِرُوحِ الْقُدُسِ Ruh'ül Kudüs ki dünyanın emridir. Kudüs; tahir. Tâhir bir ruh ile teyid ettik. İsâ nerde? Birçok zaman yahudiler, düştüler İsâ'yı şehit etmeye. Fakat Ruh'ül Kudüs'tür, Cibril-i Emin'in muhafazası altındaydı. Âllâh'ın muhafazası altında, Ruh'ül Kudüs vasıtasıyla bir şey yapamadılar. İşte bazılarını Ruh'ül Kudüs ile muhafaza ettik, bazılarına derecat verdik, bazılarına kelâm verdik, bazılarına ru'yet verdik. وَلَوْ شَاءَ اللهُ Bunların

hepsi İrade-i İlâhiye'dir, muhtelif olsun diye. Eğer Âllâh, birden isteseydi, bir tarz olsaydı, bir fabrikadan çıkmış gibi irade etseydi. Hiçbir şey istemezdi, bunlardan sonra hepsi Mü'min olurdu. İsteseydi dünyanın hepsini kâfir yapardı, isteseydi dünyanın hepsini Mü'min yapardı. Lâkin Hikmet-i İlâhiye'ye muhaliftir. Azâmet-i İlâhiye sıfatlarının zuhuru, bununla zuhur edecektir.

"Retrekes in abuşurin abuşur, derhala et miraves tanet kusur" Nefh-i sûr'a kadar insanlarda da bu hal var. İnsanlar hiçbir zaman müsâvi olamaz. Biri kısa olur, biri uzun olur, biri şişman olur, biri zayıf olur, biri şaki olur, biri muhtelif bir halde olur. Enbiyalar da böyle idi. Azâmet-i İlâhiye'nin icâbatı, bunu icap ediyor ki muhtelif olsunlar.

Âllâh, bütün insanların mu'ti olmasını, imân sahibi olmasını isteseydi.مَا اقْتَتَلَ الَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ Onlardan sonra gelen, bu peygamberden sonra gelen ümmetler birbirine muhalif olmazlardı. Çünkü gaye bir, Vahdaniyet-i İlâhiye'de toplanırlardı, hepsi Mü'min olacaklardı. مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَتْهُمُ الْبَيِّنَاتُ Beyyinat olan peygamber geldikten sonra, Âllâh irade etseydi insanların hepsi Mü'min olsun. O peygamber gittikten sonra da hepsi Mü'min olarak kalacaklardı. وَلَٰكِنِ اخْتَلَفُوا Ama Âllâh CelleCelâlûhû, irade etmedi bir nev'a insan olsun, ihtilafı irade etti. Öyleyse فَمِنْهُمْ مَنْ آمَنَ insanların bir kısmı imânında sebat etti, imân etti. وَمِنْهُمْ مَنْ كَفَرَ Bir kısmı da imânını değiştirdi, küfürde kaldı.

وَلَوْ شَاءَ اللَّهُ مَا اقْتَتَلُوا (Tekiddir.) Hülâsa ara sıra hatıra gelir. "Efendim, bu kâfirler bu kadar yaparlar, niye Cenâb-ı Hak bir ateşle onları yakmıyor?" Halik-i Kâinat hikmetine göre amel ediyor. Sıfat-ı İlâhiye; kahr-u gazap sıfatları var, afv-ı mağfiret sıfat-

ları var. Nasıl ki rahmet sıfatı ile bir takım insanlar var, onu tatbik ediyor. Kahr-u gazap sıfatları var, bir takım insanları da halkeder, onu tatbik eder. Nasıl ki cennet var, Müslümanları cennete koyuyor. Cehennem var, asileri de oraya koyuyor. Eğer hepsi birlikte olsaydı, diğeri boş kalırdı. Hepsi Mü'min olsaydı, Cehennem boş kalırdı. Hepsi kâfir olsaydı, Cennet boş kalırdı. Hikmet-i İlâhiye budur. Âllâh-û Teâlâ'nın hikmetinden, insan bahsedilmez. وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَفْعَلُ مَا يُرِيدُ Âllâh, irade ettiğini yapar. Kimine tevfik ihsan eder, hidâyet için. Kimine de tevfik ihsan eder, dalalet için. Dalâlet yolu hoşuna gidiyor, onun peşine dolaşıyor, nihayet onu takip ediyor, nihayetine varır. Kime de hidâyet hoşuna gidiyor, onu takip eder, onun nihayetine girer.

254- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خُلَّةٌ وَلَا شَفَاعَةٌ وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ

Âllâh emrediyor CelleCelâlûhû. Buyuruyor ki; "Senin elindeki rızkı, malı, serveti sen mi halkettin? Yok, o benimdir. Mademki benimdir, onu benim emrimle infâk et. Senin elindeki mal-û serveti, tarlandan gelen buğdayı sen halketmedin, ben halkettim. Mademki benimdir, benim emrimle sarfet. يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlullah'a imân eden, Kur'an'a imân eden. اَنْفِقُوا İnfâk ediniz, مِمَّا رَزَقْنَاكُمْ size rızk yaptığımız maldan ki murad zekâttır. Malda Emr-i İlâhi ile yalnız zekât var. Zekât zaruridir, emre imtisaldir. Öbürüler sünnettir, kendi reyine bırakılmıştır. Bir insan isterse bütün malını Âllâh yolunda fedâ eder. Fakat teklif yok. İsterse zekâttan başka hiçbir şey de vermez, ona da teklif yok. Fakat zekât zaruridir, âyet zekât hakkındadır. Veriniz çünkü bir gün gelir ki imkân bulamazsınız, bu zekâtın te'viyesine. Bir gün gelir

önünüze bu borç kalır, onun hatasını tamire imkân bulamazsınız. مِنْ قَبْلِ اَنْ يَأْتِىَ يَوْمٌ Bir gün gelmeden evvel. لَا بَيْعٌ فِيهِ Orada bey'a yok, hud'a yok, fidye yok. Kıyamette mal yok ki veresin borcunu. وَلَا خُلَّةٌ Hakiki bir dost yok ki ondan intifa edesin. وَلَا شَفَاعَةٌ Allâh'ın izninden hariç, izni olmadan bir şefâatkâr da yok. Öyle bir gün gelir önünüzde, ne bir mal var ki verelim de o borç kapansın. Ne bir dost var ki Allâh'ın emrine muhalif hareket etiğinizden dolayı, o yalvarsın da bizi affettirsin. Ne bir şefâatçi var ki İzn-i İlâhi olmadan şefâat etsin. O gün mademki geliyor önümüzdedir. Bugün imkânınız varsa bunu yapalım, diyor. وَالْكَافِرُونَ هُمُ الظَّالِمُونَ Buna inanmayan, Allâh'a imân etmeyen, Kur'an'a imân etmeyen, hakikaten nefsine zulm etmiş olurlar. Ve bu nefsini, zulümle azab-ı cehenneme müstâhak yaparlar.

255- اَللّٰهُ لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْحَىُّ الْقَيُّومُ ۚ لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ ۗ لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ ۗ مَنْ ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهُ اِلَّا بِاِذْنِهِ ۗ يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ ۚ وَلَا يُحِيطُونَ بِشَىْءٍ مِنْ عِلْمِهِ اِلَّا بِمَا شَآءَ ۚ وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ ۚ وَلَا يَئُودُهُ حِفْظُهُمَا ۚ وَهُوَ الْعَلِىُّ الْعَظِيمُ

Bu âyete, Âyet'el Kürsi derler. Bütün kelâmların seyyidi, seyyid'ül kelâm, elkelâm-û kiramdır. Kur'an'ın seyyidi, Sûre-i Bakara'dır. Sûre-i Bakara'nın seyyidi, bu Âyet'el Kürsi'dir. Âyet'el Kürsi'nin birçok hassaları vardır. Kur'an olmakla hiçbir farkı yok. Kur'an'ın evvel-û ahiri, Mevlâna teşbih ediyor; Bir cambaz su, böyle düşerse bir yere yuvarlak düşüyor, nereye başlarsan başla. Kur'an-ı Azimüşşân'ın evvel-û ahiri, sonu, ortası hepsi Kur'an'dır. Yalnız mevzu itibariyle bazı yerlerin, diğerleri üzerinde fazileti vardır.

Meselâ **"kul hû vâllâhû"**nun mevzusu, hâlis Cenâb-ı Hak'tır. Ondan evvelki gelen Tebbet'in mevzusu Ebu Lehep'tir, ondan bahseder. İkisi de Kur'an'dır, ikisinde de şüphe yok. İnkâr varsa birisi "Tebbet yok" dese kâfir olur. İkisine de hürmetimiz var, yalnız **"kul hû vâllâhû"**nun fazileti, daha fazladır orada. Zaten bir **kul hû vâllâh**'tır, bir Âyet'el Kürsi'dir, bir de **Sûre-i Haşr** sonudur. Bunlar, hâlis Âllâh'tan bahsederler. Mevzusu Âllâh CelleCelâlûhû olduğundan dolayı, diğer âyetlerden daha meziyetleri vardır.

Sonra Âyet'el Kürsi hakkında da birçok hadisler vardır. Hassaları var, insan yatağında kendine okursa, Âllâh isterse birçok fenâlıktan mahfuz olur, evinden çıktığı zaman okursa yine öyle. Her namazın akabinde okursa cehennem azabından muhafaza eder, Âllâh isterse. Daha birçok hassaları vardır bunun. Onun için İnşâllâh, biz okuruz onu.

اَللّٰهُ لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُوَ ۚ اَلْحَـىُّ الْقَيُّومُ ۚ Âllâh'tır, mabudum bilhak. Ancak ibadete müstâhak Âllâh'tır. لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ ۚ geçerse **"hüvel hayyûl kayyum"** deriz yahut üstün'ü söyler. Eğer durursa **"illâ hû"** diyecek. Sükûn üzerine durulur. **"lâ ilâhe illâ hû"** veya **"lâ ilâhe illâ hûve."**

اَلْحَـىُّ الْقَيُّـومُ ۚ Hayyüdânı yaka. Hayat hüdanı. Ezeli ebedi O'na aittir. Bak, meselâ bizim hayatımızda zahiren bir hayat var, gölge gibi. Fakat yüz sene evvel yoktu, yüz sene sonra da yoktur. İki yokun içinde bir gölge görünüyor. Bir yokluk, varlık gibi görünüyor. Halbûki Âllâh'ın hayatı böyle değildir. Bu kâinat yok iken Âllâh var idi, kâinat var iken Âllâh var, kâinat yok olur yine Âllâh var. Ezeli, ebedi bir hayat sahibidir. **"elkayyûmu"** Kayyum'dur, Kaim'dir, mübalağa ile bütün kâinatın hilkatine, rızkına, idaresine, ömrüne. Caminin kayyumu deriz, filanın çocuklarının kayyumu. Yâni idaresine kaimdir. Bütün mahlûkatın idaresine, firkatine kaim deriz.

لَا تَأْخُذُهُ سِنَةٌ وَلَا نَوْمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, etmez bir gevşeklik. Bir insan biraz fazla çalıştı mı, bir gevşeklik hâsıl olur. Yahut uykusuz kaldı mı, içinde çünkü madde kaynıyor. Kaynadığı için bir buhar hâsıl olur. O buharlar hayatlar üzerine tesir eder, hareketten kat eder. E, Halik-i Kâinat münezzehtir yemekten, içmekten, vücuttan. Öyleyse Âllâh-û Teâlâ da ne uyku var, ne uykunun mukaddimesi var. Uykunun mukaddimesi, biz lisanımızda şekerleme diyoruz. Bir gevşeklik hâsıl olmaz eğer ki bu kâinattaki bütün yer, gök, melekler, hayvanlar, hepsinin idaresi O'nundur. Fakat bununla bir gevşeklik, bir yorgunluk hâsıl olmaz Cenâb-ı Hak'ta. İnsanlar gibi değildir. لَهُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ Yerdeki ve gökteki bütün mahlûkat; halken, abiden, mülken Cenâb-ı Hak'kındır. مَنْ ذَا الَّذِى يَشْفَعُ عِنْدَهٗٓ Kimdir ki şefâat eder yanından, O'nun izni olmadan.

Bak efendim, büyük bir hükümdarın yanına giderse bir adam, eğer hükümdar "buyrun konuşun" demezse, insan kendi kendine açıp da söyleyemez tabi. Huzur-u İlâhi'de de kıyamette, Âllâh izin vermeyince hiç kimse cesaret etmez şefâat etmeye. Ancak şefâat izni Cenâb-ı Hak'tan gelir, ondan sonra enbiya-û evliya, şüheda şefâat ederler. Yalnız Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'e şefâat izni, Miraç gecesinde verilmiştir. Zaten o vakit verilmiş. Diğerlerine de kıyamet gününde şefâat da verilir. Şefâat vermeden evvel, kimdir ki şefâate cesaret etsin de yapsın. اِلَّا بِاِذْنِهٖ Ancak O'nun izniyle şefâat olur.

يَعْلَمُ مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ وَمَا خَلْفَهُمْ Âllâh CelleCelâlûhû'nun ilmi, evvel-û ahire aittir. Önümüzdeki dünyada ve ahirette. مَا بَيْنَ اَيْدِيهِمْ Dünyada وَمَا خَلْفَهُمْ ahirette. Dünya ve ahireti halkeden O'dur.

Halkeden O olduktan sonra elbette onları bilen de O'dur. Aliyy'i de umumidir. Öyleyse hem dünyayı hem ahireti, hem azı hem çoğu, bütün kâffe-i eşyanın evvel-û ahiri hilkati bilen Âllâh'tır. وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِنْ عِلْمِهِ Kimse ihata etmez, bilmez ilminden bir kısmı إِلَّا بِمَا شَاءَ ancak Âllâh'ın istediği. Âllâh'ın istediği Peygamberan-i İzam vasıtasıyla bildiren bir şey varsa onu halk bilir. Ondan sonra kimse İlm-i İlâhi'yi bilmez.

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْأَرْضَ Kürsü-i İlâhi. Bak şimdi, bir tek felek **"min felek"** diyoruz. Hâlbuki Kur'an-ı Azimüşşân'da seb'a semâvat derdi. Yedi felek diyor, yedi kez felek'tir Kur'an'da. Arş-ı Kürsü'yü de birer felek itibar etmişler oraya getirip. Kürsi'nin kelimesi olduğu için, Âyet'el Kürsi demişler bu münasebetle. Bu bizim bildiğimiz gibi, bu kürsiler gibi değil, bu mecâzdır. Tecelliyat-û İlâhiye'nin zuhur ettiği yer, Arş da böyle. Bütün dünyaya mâsiha, birinci göğün içinde bir halka gibidir diyor büyüklüğü hakkında. Birinci gökle o dünya önünde masiha, ikinciye göğe böyle, üçüncüye böyle, yedinciye böyle, hepsi Kürsü-i İlâhiye nazaran böyledir. Kürsü-i İlâhiye, yedi feleklerle beraber Arş-ı İlâhiye'ye kadar budur. Arş-ı İlâhi, Tecelliyât-ı İlâhiye'nin zuhuru. Tecelliyâttan murad; Cenâb-ı Hak oradadır demek değildir. Bak aynada tecelli ediyor, önümüze aynayı gördüğümüz zaman, ayna karşısına geçtiğimiz zaman, şeklimiz aynada tecelli ediyor, zuhur ediyor. Ve fakat aynada bir insan yok ki. Aynanın içinde biz yokuz. Hâlbuki biz tecelli olunmuş şeklindeyiz. Tecelliyât-û İlâhi, Arş-ı İlâhi'den zuhur ediyor, Alâ Nur-u İlâhi. Fakat onun mânâsı; "Cenâb-ı Hak oradadır, mekân sahibidir", değildir.

وَلَا يَؤُدُهُ Âllâh-û Teâlâ, aciz gelmez حِفْظُهُمَا semâvatın, yedi kat feleğin içindeki mahlûkatın muhafazasına, halkına, yaptığına. İn-

san bir binayı yapar, bir şey yapar da yorulur. Âllâh-û Teâlâ, güçsüz değildir bizim bildiğimiz gibi ki bu olsun. Bunların böyle hilkatleri, Cenâb-ı Hak'ka bir ağırlık vermez, bir yorgunluk vermez. وَهُوَ الْعَلِيُّ الْعَظِيمُ Âllâh Aliyy'dir, beşerin sıfatından Aliyy'dir. Azîm'dir, her şeyin fevkindedir. Bu mevzu bitti efendim.

256- لَآ اِكْرَاهَ فِى الدِّينِ قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ فَمَنْ يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللهِ فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى لَا انْفِصَامَ لَهَا وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Bunun sebeb-i nüzulü bu idi. Medine-i Tahire'de bir adamın iki oğlu vardı. Daha Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, oraya teşrif etmeden. Bunlar bir türlü putperestliği hazmedemiyorlardı. "Nasıl olur da bir put, mabud olur?" Gittiler Şam'a, Şam'da bulundular da hıristiyan oldular. Ne zamanki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Medine-i Tahire'ye hicret etti. Babaları Şam'daydı onların, onlar tekrar ticaret için Şam'a geldiler. Şam'a geldiği zaman babaları yuhladı Müslüman olsun. Zorlan kollarını tuttu, Rasûl-û Ekrem'e getirdi. Dedi onlara: "Efendim bunlar benim vücudumun parçalarıdır. Cehennem'de yansınlar istemiyorum ben. İmâna gelsinler!" Sebeb-i nüzulü âyet bu. Âyât; ikrah artık yoktur. İkrahen, cebren Müslüman etmek yok. Hakk-û hakikat zahir olmuş. Kim isterse Müslüman olur, kim isterse Müslüman olmaz.

لَآ اِكْرَاهَ فِى الدِّينِ Yâni "lâ ikrahe aleddühili fiddini." Dine dâhil olmak için, zor yok. Niçin? قَدْ تَبَيَّنَ الرُّشْدُ مِنَ الْغَيِّ Rüşd yani imân, dalâletten sabit olmuş. Peygamber gelmiş, imânın hakk-u hakikat olduğunu göstermiş, küfrün dalalet olduğunu göstermiş. E, bunlar meydanda olduktan sonra artık ikrah ile dine girmek yok. فَمَنْ

يَكْفُرْ بِالطَّاغُوتِ وَيُؤْمِنْ بِاللهِ Her kim ki putları, şeytanı inkâr eder de Âllâh'a imân ederse, فَقَدِ اسْتَمْسَكَ بِالْعُرْوَةِ الْوُثْقٰى istimsak etmiş, yapışmış kopmayan bir vasıtaya. Kopmayan bir vasıta ki İslâmiyet'tir, ona yapışmıştır. لَا انْفِصَامَ لَهَا Kopmaz o. وَاللهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, söylediğiniz sözleri işitir, niyetleri bilir. Her kim ki küfrü inkâr eder, imânını izhar eder, Kur'an'a temessük eder, kopmayan bir ipe yapışmıştır. Onu cennete kadar götürür.

Böyle tefsir etmişler. Meselâ kuyunun gözünde Yusuf Aleyhisselam, o kovaya yapıştı da yukarıya çıkardılar. Kur'an-ı Azimüşşân da Âllâh tarafından yukarıdan gönderilmiş dünyaya. Her kim ki ona temessük ederse nihayeti o Kur'an, sahibine avdet eder, o da beraber çıkar.

257- اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا يُخْرِجُهُمْ مِنَ الظُّلُمٰتِ اِلَى النُّوْرِ وَالَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَوْلِيٰٓؤُهُمُ الطَّاغُوْتُ يُخْرِجُوْنَهُمْ مِنَ النُّوْرِ اِلَى الظُّلُمٰتِ اُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ

اَللّٰهُ وَلِيُّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا İmân eden Âllâh'a, Rasûlullah'a, Kur'an'a imân eden. İmân eğer ki imânın rukûnleri altıdır fakat üçte münhasırdır. Zaten bu bir Kur'andır, Kur'an'da öbür üç mevcuttur; Âllâh'a, Kur'an'a, Peygamber'e imân eden. Küfür nedir? Âllâh'a, Kur'an'a, Peygamber'e lâyık olmayan bir kelimeyi dil yapar. Rasûl-û Ekrem'in o muazzam payesine dil uzattı mı kâfirdir, ebedi cehennemde yanar. Kur'an'a dil uzattı mı kâfirdir, ebedi cehennemde yanar. Âllâh-û Teâlâ'ya dil uzattı mı kâfirdir, ebedi cehennemde yanar. Bu küfürdür. Küfür budur, imân budur. Yoksa günahlarla, katillerle insanlar kâfir olmaz. Bir adam yüz tane katil yapsa fakat

eğer helal bilirse o vakit zaten Kur'an'a karşı gelir. Fakat nefsine sahip olmamış yapmış, kâfir olmaz günahkârdır.

Şimdi buyuruyor ki; اَللّٰهُ وَلِـيُّ الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا İmân edenlerin velisi, yardımcısı, muhibbi. (Veli; muhib mânâsına gelmiş, yardımcı mânâsına gelmiş.) İmân edenlerin yardımcısı Âllâh'tır. يُخْرِجُهُمْ مِـنَ الظُّلُمَـاتِ اِلَـى النُّـورِ Zulmetten, nûra çıkarır. Âllâh yardımcıdır, zulmetten nûra çıkarır. Zulmet-i küfürden, imân-ı nura çıkarır.

وَالَّذِينَ كَفَرُوا اَوْلِيَآؤُهُمُ الطَّاغُوتُ يُخْرِجُونَهُمْ مِنَ النُّورِ اِلَى الظُّلُمَاتِ
اُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Çünkü Âllâh-û Teâlâ, mülk-û saltanat verdi. Mülk-û saltanat fazla oldu mu tuğyana sevk oldu. Mevlâna diyor; "Fakir bir Fir'avn'u kimse görmedi." Fir'avn olmak için elbette çok da zengin olmak lâzım gelir.

258- اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِى حَآجَّ اِبْرٰهِيمَ فِى رَبِّهٖٓ اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ اِذْ قَالَ
اِبْرٰهِيمُ رَبِّىَ الَّذِى يُحْىٖ وَيُمِيتُ قَالَ اَنَا اُحْىٖ وَاُمِيتُ قَالَ اِبْرٰهِيمُ
فَاِنَّ اللّٰهَ يَأْتِى بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ
الَّذِى كَفَرَ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِى حَآجَّ اِبْرٰهِيمَ فِى رَبِّهٖٓ İşte âyet de budur. اَنْ اٰتٰيهُ اللّٰهُ الْمُلْكَ Yâni "lâ enâtâhûllahûl mülke" Mülkü gördü, saltanatı gördü Nemrut. Başladı İbrahim Aleyhisselam'a karşı delil ileri sürüp mücadele etmeye, Âllâh-û Teâlâ'yı inkâr etmeye. Şimdi bu Nemrut kimdir? Mevlâna, onun terceme-i halini yazıyor. Bir gün Cenâb-ı Hak, Azrail'e (İlham-ı İlâhiye vakıa olur.) "Sen bu kadar ruhları kabzederken kime çok acımışsın?" Demiş; "Ya Rabbi, her Mü'minin ruhunu kabzederken acıyorum. Fakat senin emrin olduğu için,

bir an evvel geri kalmayayım diye çalışıyorum." "En ziyâde acıdığın kimdir?" Demiş; "Bir gün bir gemide birkaç insanlar vardı. Orada bir hanım vardı, bir de çocuk, memede. Emrettin bana, o insanların ruhunu kabzet. Rüzgâr kuvvetli geldi, gemi battı, insanların ruhlarını kabzettim. Yalnız o hanımla çocuğu kaldı. Her ikisi bir tahtanın üzerinde, su dalgaları içinde inip çıkıyorlardı. Biraz sonra da emrettin, hanımın ruhunu da kabzet, çocuk kalsın. Emrin üzerine gittim. O vakit, o hanımın memesinden çocuğu ayırınca, ne kadar benim canım yandı ya Rabbi bilirsin. Fakat emrindir, başka türlü yok. Anayı da kabzettim, çocuk tek başına tahtanın üzerinde kaldı su üzerinde. En ziyâde acıdığım bu."

İşte diyor bu çocuk, ben emrettim "Su, sâhile attı. Sahilde yeşillikler, ağaçlar vardı. Ondan sonra emrettim Güneş'e, ona tesir etme. Rüzgâra emrettim, onun üzerine zahmet verme. Bir kaplan da vardı o civarda ki yavrulamıştı. Ona da emrettim, süt verirdi, memesini verirdi. İki, üç sene kaplanın sütünü yedi. O bağ, o bahçeler içinde yetiştirdim onu. İşte Nemrut budur.

Benim bu kadar in'amıma karşı, benim halilim İbrahim Aleyhisselam'a karşı bir alev yapıyor. Nemrut budur!"

اِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ O zamanlar ki İbrahim Aleyhisselam, dedi Nemrut'a. O çünkü ulûhiyet davasındaydı. "Benim" diyordu. İbrahim Aleyhisselam dedi; "Sen değilsin! رَبِّيَ الَّذِي يُحْيِي وَيُمِيتُ Benim Rabbim öyle bir Âllâh'tır ki imatâ ve ihyâ, istediğini öldürür, istediğini ihyâ eder." قَالَ اَنَا اُحْيِي وَاُمِيتُ Nemrut dedi; "Ben de ihyâ ve memât ederim. Ben de istediğimi öldürür, istediğimi de bırakırım." O zaman iki adam mahkûmu vardı kendisinde. Çağırdı birisini öldürdü, birisini bıraktı. "Bak işte birisini bıraktım, birisini de

öldürdüm." İbrahim Aleyhisselam daha vazıh bir delile gitti çünkü bunun ahmak olduğunu biliyor. قَالَ اِبْرٰهِيمُ فَاِنَّ اللّٰهَ يَأْتِى بِالشَّمْسِ مِنَ الْمَشْرِقِ Dedi İbrahim Aleyhisselam; "Âllâh CelleCelâlûhû meşrıkten güneşi getiriyor. Mademki sen de ulûhiyet davasındasın, فَأْتِ بِهَا مِنَ الْمَغْرِبِ sen de mağribten getir. Âllâh şarktan güneşi doğuruyor, sen de garpten güneşi çıkar." فَبُهِتَ الَّذِى كَفَرَ Hiredde kaldı kâfir, hiçbir cevap veremedi. وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظّٰلِمِينَ Cenâb-ı Hak, zalimleri hidâyete getirmez, nihayet imâna da gelmedi. Nemrut müsâde etti, dedi; "Öyleyse memlekette kalma, ben de sana bir şey demiyorum." İbrahim Aleyhisselam sefer etti göçtü. Bu böyle. İkinci misâl.

259- اَوْ كَالَّذِى مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلٰى عُرُوشِهَا قَالَ اَنّٰى يُحْىٖ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنْشِزُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُ قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

İkinci misâl ki Âllâh'tır yardımcı. اَوْ كَالَّذِى مَرَّ عَلٰى قَرْيَةٍ Birisi ki bir köy üzerinden geçti. وَهِىَ O köy خَاوِيَةٌ düşmüş idi, عَلٰى عُرُوشِهَا damlar üzerine. Binalar yıkılınca evvelâ dam düşüyor, sonra duvarlar da damın üzerine düşüyor. Adet öyledir. Dam düşüyor, bir zaman sonra da duvarlar damın üzerine düşüyor. Baktı ki şuheyna olmuş. Damlar düşmüş, duvarlar da damların üzerine düşmüş, hiçbir tane ma'mure kalmamıştır. قَالَ اَنّٰى يُحْىٖ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا Hayret etti, dedi; "Ya Rabbi, ne vakit Âllâh bu şehri tekrar (yâni

inkâr değil Kudret-i İlâhiye'yi) fakat ne vakit bu büyük şehir, bu diyârlar, bu binalar tekrar halkolur?"

Efendim bunun hikâyesi de budur. Yahudiler her zaman isyân etmişler. Her isyânın akibinde Âllâh, onlara bir gazap göndermiş. Onlar peygamberleri öldürmüşler, hatta 70 peygamberi şehit etmişler. Bulmuşlar, halkı azmışlar, mal-û servet sahibi olmuşlar, isyâna başlamışlar. Cenâb-ı Hak, mûsâllat etmiş bir kavmi üzerine mahvetmiş. Böyle tarihlerinde eskiden beri böyledir. O zamanlarda yine zengin olmuşlar pek çok. İsyâna başlamışlar, peygamber öldürmeye. Halik-i Kâinat, mûsâllat etmiş Buhtunnasır'ı başlarına.

Buhtunnasır kimdir? Buht; evlat demektir. Nasır; bir putun ismidir. Hindistan'da olurdu. Bu nasır, puttur. Bir hanım gayr-i meşru bir çocuk dünyaya getirmiş. Fırsat bulmuş geceleyin götürmüş bir putun yanına koymuş. Sabahleyin kalktılar dediler ki; "Put yavru doğurdu, bu putun oğludur." Buhtunnasır yâni evladünnasır. Nasır; putun ismi. Nasırın evladı; putun evladı. Hürmet ettiler, büyümüş. Büyüdükten sonra büyük hükümdar oldu. Zaten dünyanın bütün hükümleri, iki tür kimseye muvaffak olmuştur. İki tane Mü'min ki Süleyman Aleyhisselam ile Zülkarneyn'dir. İki de der, kâfir ki Şeddad ile bu Buhtunnasır'dır.

Buhtunnasır dünyaya hâkim oldu. İşitiyor ki yahudinin servetleri fazla, malları fazla yoldan çıkmış. Doğru Kudüs'e geliyor. Kudüs'e geldiği zaman Süleyman Aleyhisselam'ın zamanında yapmış olduğu Mescid'ül Aksa'yı da yıkmıştır. Yâni yahudinin yaptığı değil, sonradan da Ömer Radıyâllâhû Anh'ın yaptığıdır. Tamir olunmuş birkaç defa. Bütün tezyinatları aldı, bütün mal-û serveti aldı. İnsanların üçte birisini kılıçtan geçirir. Üçte birisini de affetmiş, "Hadi İran'a gidiniz, memleket halas olacak." Üçte birisi de Şam'a gider

aile olarak. Memleket harap olur. Üçte birisi kılıçtan geçirir, üçte birisi hâsirle sefalete göndermiş İran'a. Üçte birisi de Şam'a gider.

Üzeyir Aleyhisselam, Şam'a gidenlerin meyanında idi. Bir iki sene sonra demiş, "Ben gideyim bakayım Kudüs'ün hali, Sahratûllâh'ın hali nasıldır?" Merkebine biniyor, biraz süt alıyor, biraz da incir alıyor, geliyor bugünkü Kudüs'ün yerine.

İşte âyet-i kerime bundan bahsediyor. Bakıyor ki binaların hiçbirisi ayakta değil, damlar yerde, duvarlar binaların üzerinde. Tabi bahar mevsimiydi, ağaçlar da yemiş vermişler. Biraz yemek yiyor, böyle diyor;

اَنّٰى يُحْيٖ هٰذِهِ اللّٰهُ بَعْدَ مَوْتِهَا "Ne vakit Âllâh-û Teâlâ, bu ölümden sonra bu diyârı, bu binaları ihyâ edecek." O sırada Kudret-i İlâhiye ile gözüne bir uyku geliyor.فَاَمَاتَهُ اللّٰهُ مِائَةَ عَامٍ Yüz sene uykuya dalar. ثُمَّ بَعَثَهُ Ondan sonra uykudan kalkar. Gözünü açıyor, bakıyor ki memleket mamur. Bu yüz sene uykuya daldığı zaman, yetmiş sene yine harabe kalmıştır o binalar. Asla sevkat olmuyor. Yetmiş sene sonra İran'daki yahudiler ve İran'lılar, İran hükümeti. Onlara yardım etti, onları getirdi. O memleketi, otuz sene içinde yine imâr etmişler. Yetmiş sene harabe kalmış. Otuz sene çalışmışlar imâr etmişler. Üzeyir Aleyhisselam, gözünü açmış bakmış memleket mamur, her taraf binalar.

قَالَ كَمْ لَبِثْتَ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا اَوْ بَعْضَ يَوْمٍ İrade-i İlâhiye vakıa olur. "Ne kadar uyudun?" Demiş; "Ya bir gün, ya yarım gün çünkü sabahleyin gelmiştim." Düşünmüş, akşamleyin uykudan kalkmış. Eğer bu, o sabahın akşamı ise yarım gündür eğer dünkiden ise bir gündür. Ben yarım gündür uykudayım, belki de nihayet bir gündür. Hâlbuki قَالَ بَلْ لَبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ "Yüz senedir, sen burada uy-

kudasın. فَانْظُرْ اِلٰى طَعَامِكَ Bak senin yemeğine, beraber getirdiğin yemek. وَشَرَابِكَ Bak senin getirdiğin sütüne, لَمْ يَتَسَنَّهْ tegayyür bile hâsıl olmamıştır." Yüz sene kalıyor da bozulmuyor. وَانْظُرْ اِلٰى حِمَارِكَ "Bir de merkebine bak." Bakıyor ki merkep yok yerinde, yalnız çürümüş bir takım kemikler var. Gözü önünde o çürümüş olan kemikler, (Âllâh her şeye muktedirdir, yoktan var eden Âllâh! Bu varı da mevcut edebilir.) o kemikleri düzeltiyor, tamam ediyor. Nihayet şekil buluyor, merkep şekline geliyor. Üzerine etler hâsıl oluyor, deri hâsıl oluyor, bir merkep ortaya geliyor. وَلِنَجْعَلَكَ اٰيَةً لِلنَّاسِ "Seni, insanlar için kıyamete alâmet olarak bir delil yapacağım. Görsünler, işte kıyamette de kalkmak bunun gibidir. وَانْظُرْ اِلَى الْعِظَامِ Bak, merkebin kemiklerine nasıl et üzerine getiriyoruz? كَيْفَ نُنْشِزُهَا Nasıl ki kaldıracağız? ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا Nasıl et üzerine halkederiz?" فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهٗ Ne vakit Üzeyir baktı ki kuru olan parçalar merkep oldu. قَالَ اَعْلَمُ اَنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ "Bilirim ki Âllâh, her şeye muktedirdir."

Şimdi böyle olduktan sonra demiş; "Öyleyse ben Üzeyir'in mahallesine gireyim." Geliyor merkebiyle beraber, semti biliyordu tabi kendi mahallesi. Geliyor oraya, tanıdığı kimse yok. Yalnız kör, ihtiyar bir kadını görüyor. Oraya oturuyor. Diyor ki; "Hanım, bu Üzeyir'in mahallesi midir?" "Evet" diyor. "Üzeyir nerde?" "O gitti, yüz sene oldu, mahvoldu gitti." Dedi; "Ben Üzeyir'im." Dedi; "Sen nasıl Üzeyir olursun? Üzeyir yüz seneden beri gitmiştir." Kadın demiş; "Öyleyse Üzeyir'in alametleri vardır. Üzeyir, peygamber idi. Duâsı makbul idi. Bak benim gözüm kör, muhtacım yerimden kalkamıyorum. Eğer sen Üzeyir isen duâ et, gözlerim açılsın, ben de iyi olayım sağlam olayım." Duâ ediyor, Âllâh CelleCelâlûhû her

şeye muktedirdir. Peygamberin duâsıyla gözleri de açılıyor, kendisi de gençleşiyor. Kadından yakin hâsıl olmaz mı? Oldu.

Bu sefer Üzeyir Aleyhisselam'ı evine, çocuklarına getiriyor. Diyor; "Babanız hayatta, Üzeyir geldi." Üzeyir'in daha simsiyah sakalları, torunlarının bile beyaz olmuştur sakalları. Ve diyor ki; "Bak, Üzeyir geldi." Hepsi tâacüb ediyorlar. Zira Üzeyir Aleyhisselam diyor onlara; "Size başka bir alâmet göstereyim. Bilirsiniz ki Tevrat'ı yalnız ben biliyorum, ezber etmiştim." Tevrat, Kur'an gibi değildir. Kur'an-ı Azimüşşân, kelimesi de mânâsı da Âllâh'tan münzeldir, kolaydır, hafız olur. Fakat Tevrat, beşer kelâmına benzer, çoktur ve ezber edilmiyordu. Üzeyir Aleyhisselam'dan başka hiçbir insan, Tevrat'ı ezber etmemiştir. Başlamış Tevrat'ı okumaya. Başına toplanmışlar, demişler; "Güzel okuyor ama acaba Tevrat elimizde yok. Bu Tevrat mıdır, değil midir? Belki başka şeydir." Onlardan birisi diyor; "Ben babamdan işittim. Babam da dedemden nakletti. Biz bu memleketten giderken, kaçarken Tevrat bizdeydi. Filan derede bir ağaç var. O ağacın altını kazdık. Tevrat'ı olduğu gibi oraya attık. Gidin eğer Tevrat orada kalmışsa, götürün mukabele edelim." Buluyorlar, hakikaten çukuru açıyorlar, Tevrat olduğu gibi çıkıyor. Getiriyorlar, Tevrat'ı tutuyorlar. Üzeyir Aleyhisselam başlıyor başından, nihayetine kadar ezber okuyor.

İşte o zaman yahudiler diyorlar; "Üzeyir, Âllâh'ın oğlu oldu." Kâfir oldular, gittiler. Mevzu bu.

260- وَاِذْ قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ اَرِنِى كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتٰى قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ

ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا
وَاعْلَمْ اَنَّ اللّٰهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ

وَاِذْ Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivesellem, ümmetine bildir o halleri ki ibret alsın. قَالَ اِبْرٰهِيمُ رَبِّ İbrahim Aleyhisselam ricâ etti, Cenâb-ı Hak'tan. Dedi; اَرِنِى كَيْفَ تُحْىِ الْمَوْتٰى "Ya Rabbi, ölüyü nasıl diriltiyorsun da bana göster." قَالَ اَوَلَمْ تُؤْمِنْ Cenâb-ı Hak emretti. "Ya İbrahim, senin imânın yok mudur ki ben ihya ediyorum, ölüleri diriltiyorum." قَالَ بَلٰى "Ya Rabbi! İmânım var. بَلٰى وَلٰكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِى Kalbim itminan-ı mûtmain olsun" diye.

İnsan; "Acaba ben küfe (takke) mi getirdim mi, getirmedim mi?" Bilir ki küfeyi cebine koymuş fakat bir de elini üstüne koyuyor. İşte mûtmain olmak için. Çok zaman öyle olur. "Mûtmain olmak için" diyorum.

Şimdi buyurdular ki قَالَ فَخُذْ اَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ Âllâh'ın emridir, İbrahim Aleyhisselam'a. Dört tane kuşu al, فَصُرْهُنَّ اِلَيْكَ yanına getir. ثُمَّ اجْعَلْ عَلٰى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ Onları kes, başını yanına al, onların vücutlarını parça parça kıyma gibi yap. Kendi kanatlarıyla filanlar, bir kül olsun da bir kıyma gibi. Al'a rivâyetin dört tane dağ vardı etrafta. Her dağın başına bir parça o kıymayı koy. جُزْءًا Her dağın başında, o kıymadan biraz koy.ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا Ondan sonra çağır, Âllâh'ın izniyle. Âllâh'ın iradesiyle yaralı kuşlar hayat bulup gelmiştir. İbrahim Aleyhisselam da Emr-i İlâhi'yi tatbik etti. Dört tane kuşu buldu, başlarını kesti, yanına koydu, vücutlarını parça parça yaptı, kıyma gibi yaptı. Hepsini karıştırdı bir kül oldu. Ondan sonra dörde taksim etti, dört dağın başına koydu. Ondan

sonra "innellahe emara kûnne" Âllâh emrediyor, "geliniz" diyor. Baktı ki Kudret-i İlâhiye, o kıymaların içinde bir hareket hâsıl oldu, ayrılma. Dört tanedir ya. Her bir kuşun eti, ayrıldı ayrıldı birbirine geldi. Tamtamına herkesin eti yerinde, o kuş oldu. Öldükten sonra kafasız olarak İbrahim Aleyhisselam'ın yanına geliyor. Oradaki kafasını alıyor, hazır bir kuş oluyor. وَاعْلَمْ اَنَّ اللهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ Biliniz ki Âllâh, kuvvet-û kudret sahibidir.

Şimdi burada Mevlâna'nın da verdiği tefsir var. Bu kuşlar, hangi kuşlar olur? Ve bu kuşları niye intihab etmiş. Bu kuşlar için diyor ki; "buttû tavus seztiza restû huruz in misâli çarehûl fender nüfuz" Biri kazdır, biri tavustur, biri kargadır, biri horozdur. Horoz, karga, tavus, kaz. Peki, başka kuşlar. Cenâb-ı Hak'kın çok kuşları var, bunları niye intihab etmiş? Bunları kesmesini niye emretmiş? Bunların hepsinin birer pis ahlâkı vardır. Beşerde de bu ahlâklar mevcuttur. Bu ahlâkı kesmeye işârettir. Böyle beyan ediyor Mevlâna.

Diyor ki; "tû halili vakti ey hûrşidi hûst, inçihara efyari rahzen rabi kust" Ey zamanın halili Müslüman! Sen şimdi bu dört kuşu öldür. Çünkü bu dört kuş rahzendir, döl yeri hata saik derler. "fenşut makami çarepûr, nam-ı fenşut çaremurgi fitnecûr" bu dört kuş fitne sahibidirler. Onları kendi vücudunda, (var beşerin vücudu içinde) onların ahlâkını öldür. Onların ahlâkını öldürmeye işârettir.

"buttû tavus seztiza restû huruz in misâli çarehûl sendel nüfuz" But; kaz. Kaz, hırsa işârettir. Kazın burnu dâima içeride. Düşünmüyor kuru mudur, temiz midir, pis midir? Dâima pislik içinde bulunuyor. İnsanlarda da bu arzu bulunuyor, bunu temizlemeli. "gezdiham bağı purez nimet şevet, kısmet-i nûşû vemâl hem

pak-i şevet" Dünya nimetle dolarsa yılanın ve sıçanın kısmeti toprak olur. Bu but da, bu kaz da böyledir.

İkincisi tavus; "amedi neknûm be tavut-i durenç, kukunet cilve berayi namunenç" Cilve yapıyor, güneş karşısında böyle kendine baktığı zaman rengârenk zuhur ediyor. "Benim"dir diyor. Hurru azamet başlar. İşte bu insanlarda da mevcuttur, buna örnek. Bunun içinde kesmek lâzım gelir. "himmetû-i seyri halkas seyr-i şer, veznefi bilkadey enb-i haber" Tavusun himmeti, halkı avlamak. Herkes "maşâllâh ne güzeldir" desin. Başka bilmiyor bunun faydası var mı, yok mu?

Üçüncüsü "kâhûtati mare-i zazi ihtiyâ, dâima başer bedünya ömbihâ" siyah olan karga da uzun ömür ister. Harabelerde yaşıyor, mamura geçmiyor. Uzun ömür istiyor ama ne için? Ömür saadet için iyiyse iyi. Âllâh için, Âllâh'ın ibadetinde sarfolursa iyi. Ömür fenâlıkta sarf olursa ne kıymeti var? "Ömrü merdin herdida hakhesdûvet, bil Hüda ab-i hayatâ feşvûvet" Ömr-ü hayat, Âllâh ile olursa güzeldir. Âllâh ile olmadıktan sonra ateş olur. "zindeci amed bera-i dembeci, rinbeci bizenbeci şermindeci" Hayatı kulluk için vermiş Âllâh. Kulluk olmadıktan sonra Âllâh'a, uzun değil ne fayda var?

Dördüncüsü horozdur. Horozun da şehveti meşhurdur. "şehvet-i yestan huruzu şehvetperest, venşarabi zehrinakû cacinest" Şehveti diğer hayvanlardan çoktur. Bir sürü tavuklara, bir horoz kâfi gelir. Hâlbuki şehvet hayvanatta da zarar veriyor. "gernebehbi neslibubi ey vâsi" Eğer beşerin, ben-i beşerin neslinin çoğalması için olmasaydı, "Âdem eznen geçmiş al-i kısmeti" Âdem babamız bile, hayatında kendini ameliyat yapacaktı ki evlat doğurmasın. Böyle ne fayda var düşündükten sonra. Yâni bu ahlâkı atmalı.

Halik-i Kâinat'ın, İbrahim Aleyhisselam'a bu dört hayvanı kes

demesi. Yâni insanın vücudunda temayül var bu dört ahlâka. Her hayvanın bir ahlâkı var. Kazın fazla bir hırsı var, tavusun kibr-i azameti var, karganın uzun hayat sürmesi var, horozun da şehveti var. Bu insanlarda da mevcuttur. İnsanların bunları kendinden uzaklaştırmasını ister, onun için bunları kesmişlerdir. Şehvetin çaresi ölümü dâima tezekkür etmek. Mevzu bitti efendim, değişiyor.

261- مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ وَاللهُ يُضَاعِفُ لِمَنْ يَشَآءُ وَاللهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ

İki misâl getirir yanyana. Âllâh yolunda malını infâk eden, bir de infâk etmeyen riyâkârlıkla malını veren. Riyâkârlık için malını veren, halk bilsin, desin. Bir de Âllâh için malını veren. Bunların arasındaki farkı beyan ediyor, Cenâb-ı Hak.

Buyuruyor ki; مَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ فِى سَبِيلِ اللهِ Malını, Âllâh yolunda infâk eden. Âllâh yolunda infâk; zekât baştadır, fukaraya vermektir, nafaka vardır, nafakalara vermektir, hayrata sarfetmektir. Hâlis Âllâh'ı düşünerek vermektir. Bunu, nasıl Cenâb-ı Hak karşılıyor ve nasıl ziyâdeleştiriyor? كَمَثَلِ حَبَّةٍ Bir daneyi koyuyorsun, bir dane buğday yahut bir dane arpa, ya bir dane mısır. اَنْبَتَتْ سَبْعَ سَنَابِلَ Bir kök olur, o kökte filizler çıkar. Yedi tane filiz çıkar. فِى كُلِّ سُنْبُلَةٍ مِائَةُ حَبَّةٍ Her filizde yüz tane dane olur. Şimdi bir kök oldu mu, kökten yedi tane olur. Her sene yüz tane verir. Yâni nef'a bu. Bire on var, bire otuz var, bire yetmiş var, bire yedi yüz var, biğayri hisab var. Bu, mutad bu. Bir daneyi yaptın, bir kök olur. O kökten, yedi tane filiz çıkar. Her filizden yüz tane olur farzet. Bir dane, yedi yüz tane olur. Sevâbı o kadar çok olur. وَاللهُ يُضَاعِفُ

لِمَنْ يَشَآءُ Bu hasır değil, Âllâh bundan fazla da verir, biğayri hesap da verir. وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh'ın lütf-û keremi Vâsi'dir. Müstâhakını bilir, verir. Bu, Âllâh için sarfedilen.

262- اَلَّذِيْنَ يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ ثُمَّ لَا يُتْبِعُوْنَ مَآ اَنْفَقُوْا مَنًّا وَّلَآ اَذًى لَّهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ

Sonra, sarfettikten sonra da alâmetleri var. اَلَّذِيْنَ O kimseler ki يُنْفِقُوْنَ اَمْوَالَهُمْ فِىْ سَبِيْلِ اللّٰهِ Âllâh yolunda malını infâk eder. Ama ثُمَّ لَا يُتْبِعُوْنَ مَآ اَنْفَقُوْا مَنًّا وَّلَآ اَذًى infâk ettiği malın akibinde bir minnet koymuyor, zahmet de vermiyor. Minnet koydu mu, sevâbını götürdü. "Bak ben filan günde sana bu kadar şey verdim. Filan günde sana para verdim, mal verdim." Dedi mi, başına çalmak olur. Başına çaldı mı, onun kat etti sevâbını (zahmet verdi.) عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ Onların ecri Nezd-i İlâhi de mahfuzdur. وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ Onlara ne havf var kıyamette, ne hüzün var. Âllâh-û Teâlâ, o nimeti onlara yetiştiriyor. Sonra böyle başına çalmaktansa hiç yapmamak daha hayırlıdır diyor.

263- قَوْلٌ مَّعْرُوْفٌ وَّمَغْفِرَةٌ خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَّتْبَعُهَآ اَذًى ۗ وَاللّٰهُ غَنِىٌّ حَلِيْمٌ

Ma'ruf olan bir kavil, redd-i cemil. Meselâ fukaranın birisi istedi. Onu örf ve âdet dairesinde, "Şimdi yoksa da sonra İnşâllâh veririm, geldiğin zaman bir daha iyi olur." Böyle örf ve âdet dairesinde kalbini kırmadan yapsa reddetse, daha iyidir verip de başına çalmaktan. Ma'ruf olan, cemil olan, güzel olan bir söz ile وَمَغْفِرَةٌ mağfiret ile kusuruna bakmamakla. Çünkü reddettiği zaman öbürü sert davranacaktır, o fakir. خَيْرٌ مِّنْ صَدَقَةٍ يَّتْبَعُهَآ اَذًى Daha ha-

yırlıdır, sadakayı verip de arkasında bir zahmet vermekten. وَاللّٰهُ غَنِيٌّ حَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, Ğaniyy'dir ve Halim'dir. Ğaniyy'dir, bütün dünya O'nundur.

Bak efendim, burada mukabele ediyor. Biri var ki fukara geldi. Fukara bir Nimet-i İlâhiye'dir. Zaten bugün hakiki bir fukara da yok yâni. Bugün fakir bildiğimiz dışarda elini uzatan, adet etmiştir de sanat yapmış yapıyor. Vermeyin denilmez ya. Fakat sanat yapmış adam. Akşam parayı toplayıp gidiyor, o da bir sanattır. Hakiki fâkirler var ki yok istemek de istemiyorlar. Rasûl-û Ekrem'e gönlünü çevirmiş. Hayâdan istemiyor. Ashab-ı Suffa gibi.

Bir sadakanın arkasında ki zahmet olur, minnet konuluyor. Onu, kavl-û maruf ile vermemek daha hayırlıdır.

264- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُبْطِلُوا صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى كَالَّذِى يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَآءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ فَمَثَلُهُ كَمَثَلِ صَفْوَانٍ عَلَيْهِ تُرَابٌ فَاَصَابَهُ وَابِلٌ فَتَرَكَهُ صَلْدًا لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَىْءٍ مِمَّا كَسَبُوا وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ

لَا تُبْطِلُوا.يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh-û Rasûlullah'a imân eden. صَدَقَاتِكُمْ بِالْمَنِّ وَالْاَذٰى Sadakalarınızı iptal etmeyin minnet koymakla. Bak sadakanın sevâbı, bâtıl olur ezâ ile minnet ile minnet verip de zahmet vermekle. Ezâ diyor; istemiyor halk bilsin, halkın yanında söylüyor da mahcup ediyor, ezâ budur. كَالَّذِى O neye benzer? يُنْفِقُ مَالَهُ رِئَآءَ النَّاسِ Malını riyâkârane veriyor. Veriyor malını fakat riyâ olarak veriyor. Halk bilsin, görsün diye. وَلَا يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Âllâh'a, Kur'an'a, kıyamet gününe imânı yok, halk bilsin diye veriyor. Bu da neye benzer? Âllâh CelleCelâlûhû,

Kur'an-ı Azimüşşân'ın birçok yerlerini misâllerle bildiriyor. Hatta Mesnevi'ye, Magz-ı Kur'an'dır derler. Çünkü Mesnevi de çok yerleri misâllerle beyan ediyor. Kur'an-ı Azimüşşân da daha ziyâde halkın aklına gelsin diye, misâllerle beyan ediyor.

كَمَثَلِ صَفْوَانٍ Safvan; bir taş. Bir taşın üzerine عَلَيْهِ تُرَابٌ biraz toprak konur. O toprağın içine koydun ki buğday daneleri. فَاَصَابَهُ وَابِلٌ Bir yağmur geldi isâbet etti. Ne oluyor? O toprağı tohumuyla beraber götürür. فَتَرَكَهُ صَلْدًا O taşı kupkuru bırakır. لَا يَقْدِرُونَ عَلٰى شَيْءٍ مِمَّا كَسَبُوا Kesbettiği şeyden, hiçbir şeye muktedir olmaz. Yâni riyâkârane verilen mal. Nasıl ki taşın üzerine buğdayı koymuş da tohum ekmiş. Rüzgâr gelir de yahut yağmur gelir de o tohumu toprağıyla beraber götürür de hiçbir faydası olmaz. Aynen bu şekildedir, hiçbir fayda görmez. Çünkü Âllâh için vermiyor ancak halk bilsin diye veriyor.وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الْكَافِرِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, ilminde kâfir olarak gidenleri hidâyete getirmez. İlm-i İlâhi de kâfir olarak halkolmuş meselâ Ebu Cehil. Ona ne kadar peygamberler tebligat yapsalar bile, hidâyete gelmez. Çünkü İlm-i İlâhi'de öyledir.

265- وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ كَمَثَلِ جَنَّةٍ بِرَبْوَةٍ اَصَابَهَا وَابِلٌ فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ ۚ فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

İşte halk görsün diye malını veren. Burası ise وَمَثَلُ الَّذِينَ يُنْفِقُونَ onların misâli ki malını infâk ediyor. اَمْوَالَهُمُ ابْتِغَاءَ مَرْضَاتِ اللّٰهِ Allâh'ın rızasını talep. İbtiga; talep demektir. Merzat; rıza. Rıza-i İlâhi'yi talep ederek malını sarfediyor. وَتَثْبِيتًا مِنْ اَنْفُسِهِمْ Nefsinde

tesbit ediyor, nefsinde sabit oluyor. "Bu mal, Rıza-i İlâhi içindir!" Onun da ektiği böyledir. كَمَثَلِ جَنَّةٍ Bir bahçe بِرَبْوَةٍ tepede, yüksek bir yerde, havadar bir yerde. اَصَابَهَا وَابِلٌ Yağmurlar isabet ediyor. فَاٰتَتْ اُكُلَهَا ضِعْفَيْنِ İki misli, kat kat hasılat olur. Bir adam, biraz havadar bir yerde çünkü hava oldu mu nasıl ki insanın vücuduna faydası oluyor da ziraate de faydası olur. Ziraate mütehammil olan, biraz yüksek olan bir yerde, diyor güzel bir bahçe yapmıştır, yağmur alıyor. O yağmurun neticesinde kat kat hasılat alıyor. Âllâh için verilen de budur.

Riyâkârlık için verilen; taşın üstüne konulmuş olan buğdaya benzer. Bir rüzgâr gelir, yağmur gelir hepsini götürür. Âllâh için verilen; münasip bir yerde ekmiştir de kat kat olur.

فَاِنْ لَمْ يُصِبْهَا وَابِلٌ فَطَلٌّ Eğer yağmur olmasa da yağmurun hafifi. Tâl; yağmurun hafifine derler. Az bir yağmur da olsa kâfidir. وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ Âllâh, yaptığınızı görür ve onun mükâfatını ihsân eder. Görürün mânâsı yâni "fe yucâzîkûm bihi" onunla cezalandırır. Yoksa Cenâb-ı Hak, her şeyi bilir.

266- اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ لَهُ فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَآءُ فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ فَاحْتَرَقَتْ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ

Beyan ediyor. Murad-ı İlâhi, sevktir. İnsanları hayrata sevketmek için âyeti beyan ediyor. Bak şimdi evlatlarınız var, bahçeniz var. Yetiştiriyosunuz bu bahçeyi, hasılatı. Evlatlar bundan istifâde ediyor. Siz ihtiyar olduğunuz zaman, siz de hasılat alıyorsunuz.

Bu böyle sizde devam ederse daha iyi değil midir? Elbette. Bir de var ki yapıyorsunuz fakat arkada ateşli bir rüzgâr gelir de hepsini mahveder de ne yapacaksınız? Yâni Cenâb-ı Hak'kın elindedir. İsterse bunu yapar, isterse onu yapar. Sen güzel bir bahçe yaptın, her şeyi ikmâl ettin. Çocuklarınla beraber onunla istifâde edersin zannedersin. İhtiyâr oldun ihtiyacın var. Âllâh, bir rüzgâr musallat ederse ateşli bir rüzgâr, yıksa ne yapacaksın? Hiç. E, peki onun mukabili. Cenâb-ı Hak ihsân etti, sen güzel bir şey yaptın, sana idâme etti. Sen evlatlarınla beraber yesen, daha iyi değil midir? Onu da Âllâh, muvaffak eder. Öyleyse bu ikisini yanyana koy, Âllâh'ın rızasına göre hareket et. Hâlik-i Kâinat, bizim kafamıza girecek şekilde izah ediyor.

Diyor ki; اَيَوَدُّ اَحَدُكُمْ "Sevmez mi biriniz اَنْ تَكُونَ لَهُ جَنَّةٌ bir bahçesi olursa, bağ-u bahçe مِنْ نَخِيلٍ وَاَعْنَابٍ hurmadan ve üzümden? Hurma ile üzüm, kut olduğu için Kur'an-ı Azimmüşân'da bahsi geçiyor. Meselâ bak, başka bir yemişler kut olmadığı için hatta zekâtta vacip olmaz. Bu ikisinde hem zekât vaciptir, hem kut'tur. Hurma ile insan yaşar. Hiç ekmek yemezse hurma ile yaşar, üzümle de yaşar. Çok memleketler var ki şimdi de hurmayla yaşıyor. Bugün de vardır bu. Ne yaparlar? Hurma ağaçlarının etrafında içinde üzümler, bir de bu yemişler ortada, böyle muntazam bir şey yapılıyor. Böyle bir hurma ile üzümden bahçeleriniz olur da تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ câri olan kolayca içinden cereyân eder de فِيهَا مِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ başka yemişler de içinde bulunur da. Böyle hazır olduktan sonra وَاَصَابَهُ الْكِبَرُ size de ihtiyarlık zamanı gelir. وَلَهُ ذُرِّيَّةٌ ضُعَفَاءُ Ufak çocuklar da vardır buna muhtaç. Böyle olduğu halde bu güzel bahçe, فَاَصَابَهَا اِعْصَارٌ فِيهِ نَارٌ bu bahçeye isâbet

etse bir setr-u güzar (sam rüzgârı, ateşli rüzgâr) bunu yakarsa, فَاحْتَرَقَتْ ne yapacaksın? كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمُ الْاٰيَاتِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ Âllâh, böyle beyan ediyor ki tefekkür edersiniz.

Efendim bahçe misaldir. Mal koyuyorsun, apartman yaparsın, han yaparsın, bilmem ne yaparsın. Birdenbire bir yangın gelir onu götürür. Hepsi Âllâh'ın iradesindedir. E mademki mal, Cenâb-ı Hak'kın emri altındadır. İstediği zaman onu ifna eder, istediği zaman da size ifâ eder. Sen, Âllâh'ın emrine itaat et. Aynı zamanda sübuta ne ise zekât da odur. Sen zekâtını ver, Âllâh malını muhafaza eder. Bahçeyi misâl olarak beyan buyuruyor. Âllâh, ayat-ü beyyinatı böyle beyan ediyor ki tefekkür edesiniz.

267- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ وَمِمَّا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ مِنْهُ تُنْفِقُونَ وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيهِ اِلَّا اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ وَاعْلَمُوا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ

Bu sefer zekât. Buğday. Eğer hepsi iyi buğday ise zekâtı iyisinden ver. Hepsi de fenâ ise gene aynı ondan ver. Fakat eğer bir kısmı iyi, bir kısmı fenâ ise iyiyi al da fenâyı zekât ver. Bunu yapmayın! Koyunlar da öyle. Bir adamın koyunları var, zekât verecek. En fenâsını vereceğine, mütevafık olanı ver. (Şeriat teklif etmiyor en iyisini ver. Fakat sen de en aşağısını verme,) mütevafık (ortasını) ver.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh'a, Kur'an'a imân eden. اَنْفِقُوا مِنْ طَيِّبَاتِ مَا كَسَبْتُمْ Kesbettiğiniz malın tayyibatından ver, iyisinden ver. Âllâh'a veriyorsun! وَمِمَّا اَخْرَجْنَا لَكُمْ مِنَ الْاَرْضِ Yerden size çıkardığımız nebatattan, buğdaydan vesâiredendir. وَلَا تَيَمَّمُوا الْخَبِيثَ Aşağısına kastetmeyin مِنْهُ تُنْفِقُونَ ondan vereyim. Mademki Âllâh,

tarlanıza iyisini vermiş, sen gidip de fenâsını verme. وَلَسْتُمْ بِاٰخِذِيهِ اِلَّآ اَنْ تُغْمِضُوا فِيهِ Fenâyı eğer size verselerdi, siz almazdınız meğer gözünüzü kapatırdınız. Böyledir yâni fenâyı faraza siz olsaydınız zekâtı almaya, fenâyı size verseydiler siz almazdınız. Böyle yapma. Ne iyisini teklif ediyor, ne de fenâsını kabul ediyor. وَاعْلَمُوٓا اَنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ حَمِيدٌ Biliniz ki Âllâh CelleCelâlûhû, Ğaniy'dir. Sizin zekâtınıza da muhtaç değildir, malınıza da muhtaç değildir. Bu Emr-i İlâhi, sizin menfâatiniz için emredilmiştir. Bu mevzû bitti.

268- اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ ۚ وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا ۗ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ ۚ

Şeytanı düşman olarak halketti Âllâh, imtihana. Şeytan da nefis de ikisi de düşmandır. İkisinin gâyesi bir, Âllâh'ın yolundan çevirmek. Lâkin harekeleri ayrıdır. Gâye birdir, Âllâh'a asi yapmak lâkin çalışma sahası ayrıdır. Şeytan; Âllâh'ın yolundan çıksın da hangi tarafta olursa olsun. Bir hayal atar buraya. Baktı ki bunu yapmıyor buraya gidiyor, baktı ki bunu yapmıyor buraya gidiyor. Nefis öyle değildir, bir yerde ısrar ediyor. İllâ bunu yap, farkı bu. İkisinin de gâyesi bozuk. Sonra şeytan bu tesiratını icra etmek için, insanın karşısına bir fikir koyuyor. Diyor ki; "Sen fâkir olursun. Zengin mi, fâkir olursun muhtaç olursun, şöyle olursun böyle olursun" böyle mukaddimeler oluyor. Nefis mukaddimeyi koymuyor, yalnız bir arzuyu gösteriyor.

Buyuruyor ki اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ şeytan fikri gösteriyor, vaad ediyor ona; "Sen zekâtını verdin mi, fâkir olursun." وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ ۚ Ondan sonra fenâlığı emrediyor; "Sakın zekâtı verme, verdiğin zaman fâkir olursun." Verme dedi. Ondan sonra vermiyor,

verdirmiyor. Halbûki وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا Âllâh, size vaad ediyor mağfiret-i fazlı, fazileti. Efendim zekât, hiçbir suretle malı noksan yapmaz. Onun misâli meydandadır. Zekâtın misâli aynen, bakınız bilirsiniz ki budama, üzüm budaması. Budamayı yapan adamlar. Dese ki; "Benim altı metre üzümüm var, ben budama yapmam. Niçin iki metre budama yapayım, iki metre ziyân etsem, dört metre kalır?" İşte o sene üzümün hasılatı az olur. Fakat eğer dese; "Bunun adeti, budur. İki metre keseyim, budama yapayım" dese. Kalan dört metrede, altı metreden daha fazla hasılat olur. Zekâtta aynen böyledir, budamadır Âllâh tarafından. Eğer verir Âllâh'a, emrine itaat eder de verirse o budama, fazlalaştırır kalanı. Kırkta bir veriyor fakat otuz dokuz çok fazla verim tutar o vakitte. وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû'nun fazl-ı geniştir. Âlim'dir.

(Bu ayet-i kerimeye geldik, tamam olmadan ezan okundu. Bu ayetteydi.)

Efendim malûm ya! Fen terakki edince, İslâmiyet'in ne kadar yüksek olduğuna bir misâller zuhur ediyor. Bak şimdi, alıcı-verici. Bugün radyolarda görüyoruz, işitiyoruz. Alıcı-verici var, hem alıyor hem veriyor. Âllâh CelleCelâlûhû, insanın vücudunu da kalbini de aynen alıcı-verici yapmıştır. Hem alıyor, hem veriyor. Bak bir insanın kalbi, bir Mü'minin kalbi, Müslüman bir cemâatın içinde bulunduğu zaman Kur'an okur, hadis okuyor. Onların hepsi kalbe nakş olur, alıcıdır. Aynı Müslüman başka bir cemâate gittiği zaman, yine öyle bir cemâate. Nakş olan şeyleri vericidir, oraya söyler. Aldığı gibi söyleyebilir, hem alıcıdır hem vericidir.

Fenâlık da böyle. Bir Müslüman, münafıkların içinde bulundu-

ğu zaman, o nifâka dair olan, İslâmiyet'in aleyhinde olan sözler kalbte nakş olur. Âllâh, böyle halketmiş. Ne zamanki bir nifâk, Müslümanların aleyhinde olan meclise gitti. Onu, onlara söyleyebilir. Yine alıcı-verici olur.

Bu hali, âyetle ve hadisle beyan ediyor buyuruyor Cenâb-ı Hak. Zaten âyet-i kerimeye, ya bir âyet mânâ veriyor yahut da hadis mânâ veriyor. Hadiste Rasûl-û Ekrem emrediyor Sallâllâhû Aleyhivessellem. "Şeytan, Ben-i Âdem'in kalbine bir tesir yapıyor. Bir de melek de tesir yapıyor. Melek, hayrı ilkâ ediyor. Şeytan, şerri ilkâ ediyor." Bak demek ki kalp öyle bir şey ki şeytanın şerrinin ilkâsını da kabul ediyor, meleğin hayr ilkâsını da kabul ediyor. Kalp böyle. E, bir adam böyle kalbine baktığı zaman eğer ilkâat, meleklerin ilkâatı; Âllâh-û Rasûlullah'a dâir olan, o ferahlanırsa, kalp onunla ferahlanırsa memnun olsun ki hayra delalet ediyor. Onunla devam etsin. Baktı ki o sıkıntı veriyor, şeytani ilkâat daha hoş geliyor. Tevbe ve istiğfâr etsin, fenâ yoldadır. Hadis de bu.

Bak burada da âyet-i kerime de iki kelime. Birinci de اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ İki kelime sonra وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاً İki vaadleri emrediyor. Biri diyor ki; اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ "Şeytan vaad ediyor, sizi korkutuyor fâkirlikten, zaruretten. (Zekât mevz-û bahistir.) Sakın zekâtını verme, fâkir olursun, şöyle olursun böyle olursun." Bunu söyledikten sonra evvelâ fakirliği göz önüne koyuyor, ondan sonra da yapma diyor. Ve onun akibinde de buyuruyor ki: وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلاً Ona mukabil de Âllâh da böyle vaad ediyor mağfiret-i fazlı, fazileti.

Bir âyette iki vaad var. Biri şeytanın var, biri de Âllâh'ın var. Hangisini kabul ederse edin, kalbinize bakınız. Eğer kalbiniz Âl-

lâh'a yakin ise hayırlı bir yoldur. Değilse tevbe ediniz. Yanyana geliyor, beyan ediyor ya! اَلشَّيْطَانُ يَعِدُكُمُ الْفَقْرَ Şeytan korkutuyor sizi fakr'den. Zaten nefis ancak fakirlikten, açlıktan ve ölümden korkuyor. وَيَأْمُرُكُمْ بِالْفَحْشَآءِ Ondan sonra fenâlıkla emrediyor, zekâtı vermemekle. وَاللّٰهُ يَعِدُكُمْ مَغْفِرَةً مِنْهُ وَفَضْلًا Âllâh da size mağfireti. Âllâh için yaptığınız infâk üzerine, mağfireti vaad ediyor. Fazl-ı ihsânını vaad ediyor.

وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh-û Teâlâ'nın lütf-û keremi her şeyden geniştir. Âlim'dir; kulun halini bilir. Kulun halini bilir yâni niyetini bilir. Kalbi nerededir, zahirde ne şekil verirse versin. Âllâh, kalbe muttalîdir. Bir adamın kalbine böyle hayrı ilkâ ederse, en büyük bir lütuf ihsân etmiş olur. Hikmet budur, diyor.

269- يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَآءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوْتِىَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ

يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَآءُ Âllâh, istediğine hikmeti verir. Hikmetin mânâsı, Müfessirin-i İzam birkaç mânâ vermişler. Kimi demiş ki hikmet; nâfi olan bir ilimdir. Kimi demiş ki hikmet; Âllâh korkusudur. Kimi demiş ki hikmet; Ahkâm-ı Kur'aniyye'dir. Kimi demiş ki hikmet; el-isabetû fil kavli vel amel. Ya bu şakşaka-i lisâniyye; güzel konuşmak, kelimeleri süslü söylemek, bunun hiçbir kıymeti yoktur. Eğer ilm-i malûmat bir insanın amelini düzeltmezse, o ilm-i malûmat Âllâh'tan bir nimet değil o adama, belki nikmettir, belki azabına sebep. Süslü sözler söylemek, bir mağfirete sebep değildir ki. Bir insana Cenâb-ı Hak, bunu ihsân etmişse, ilm-i nâfiyi vermişse yahut Ahkâm-ı Kur'aniyye'yi vermişse yahut da Âllâh

korkusunu vermişse elbette يُؤْتِى الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَآءُ istediğine verir. وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ اُوتِىَ خَيْرًا كَثِيرًا Kime bunu vermişse elbette hayr-ı kesiri verir. Çünkü bundan sonra da Cennet var. Âllâh korkusu bir kalbte yerleşti mi, onun akibinde cennet-û nimetler var. E, demek ki Âllâh korkusu, hayr-ı kesire sebep olur. وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ Bunu tezekkür eden, ulül elbab olan (lûb; hülasa demektir. İnsanın hülasası aklıdır.) Erbab-ı akıl bunu tezekkür eder, tefekkür eder. Nasıl tefekkür eder? Bu kâinatı beyhude halketmedi Âllâh. Abesten münezzehtir Cenâb-ı Hak. E, nasıl oldu? Öyleyse bunu böyle halketmiş. Âllâh'a itaat edenlere cennet-û nimet var. İsyân edenlere de azap var.

270- وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهٗ وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ

وَمَآ اَنْفَقْتُمْ مِنْ نَفَقَةٍ Sizin infâk ettiğiniz, (eddeytûm yâni. Min zekâtin.) verdiğiniz nafaka اَوْ نَذَرْتُمْ مِنْ نَذْرٍ yahut yaptığınız nezir, ifâ ettiğiniz Âllâh yolunda olduktan sonra. "innemel a'mâlû binniyyâti" Hadis-i Şerif'tir ki fıkhın dörte biri bunun üzerine deveran ediyor. Bütün amel niyetledir. Niyetle, iyi bir niyetle yaptığınız infâk yahut ifâ ettiğiniz nezirler, فَاِنَّ اللّٰهَ يَعْلَمُهٗ Âllâh onu bilir. Yâni istersen söyle, istersen söyleme, niyet kalbidir. Kalben yaptın mı, (Efendim, okuyor mesela. Evvelinde gidiyor kelâm-ı kadim okuyor, güzel bir şey. Getirir de aradı, nerde hocaefendi? Para vereyim de bahşetsin. Bu nerden çıkmış? Sırf bir irad yapsın hocaefendiler, başka bir şey değildir. Vak'a hocaların maaşı azdı, eskiden irad isterdi. Fakat şimdi o da istemez.) Âllâh, bilir mi seni? Senin oku-

duğunu biliyor mu? Bilir. Niyetini biliyor mu? Bilir. E, tekrar hocayı vâsıta yap da "bunu filana bağışladım, şuna bağışladım." Bunda hiçbir mânâ yok.

... وَمَا لِلظّٰلِمِينَ مِنْ اَنْصَارٍ

271- اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَآءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

Sadakata geldik. Şimdiye kadar vâcip olan nezir ve zekât. اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ فَنِعِمَّا هِيَ وَاِنْ تُخْفُوهَا وَتُؤْتُوهَا Sadakayı izhar etsen, halkın arasında versen, zahirde versen yine sadakadır. Sevâbın eğer niyetin bozuk değilse sevâbına halel gelmez. Fakat evlâdır. Aliyy'ül a'lâ değildir, a'lâ'dır. (Görülürse iyi lâkin eğer gizli olursa aliyy'ül a'lâ olur. Bak derecatı yüksek yapıyor. Riyâ girerse zaten iptal eder, onun hiçbir kıymeti yok.) اِنْ تُبْدُوا الصَّدَقَاتِ Eğer izhar edersen sadakaları فَنِعِمَّا هِيَ iyidir. وَاِنْ تُخْفُوهَا Eğer gizli yaparsan وَتُؤْتُوهَا الْفُقَرَآءَ müstehakını versen gizli olarak, فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ sizin için daha hayırlı olur. Şimdi a'lâ var, aliyy'ül a'lâ var. Bir fukara gelmiş sen de çıkarmışsın vermişsin, bir de ahbap görmüş. Zararı yok, niyet sağlam olduktan sonra. Fakat eğer sırf onlar görsünler desen, o vakit bâtıl olur. Fakat bu da olmasa, sağı verip de solun haberi olmazsa daha hayırlı olur. وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ O sadakayı vermekle, Âllâh-û Teâlâ birçok seyyielerinizi, hatalarınızı affeder. وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ Âllâh, haberdardır yaptığınızdan yâni kalbinizi bilir, zahirinizi bilir, yaptığınızın doğru olduğunu yahut riyâkârlık olduğunu bilir ve hâlis olduğunuzu bilir. İnsan herkesten saklayabilir ancak Cenâb-ı Hak'tan gizleyemez.

"essadakatû tedfeûl belâ ve tezidûl umûl" Eğer bağlı ise. Efendim malûm ya kaza, iki türlüdür. Biri mübremdir, biri muallaktır. Bizim haberimiz yok meselâ doktora gidiyoruz, ilaç içiyoruz. Bunların hepsinin eğer kaza mübrem ise hiçbir faydası yok. Kaza mübrem ise İlm-i İlâhi'de "bu adam elli sene yaşayacak fazla değildir." Ne doktor fazla verir, ne Kur'an fazla yapar. Hiçbir şey fayda olmaz.

Fakat eğer İlm-i İlâhi'de böyle değil muallak ise; "filan ilacı içerse atmış sene olur, filan ilacı içmezse elli sene olur." Böyle ise ilacı içtiği zaman altmış olur, içmediği zaman elli olur. Sadakaya da bağlı ise; "adam sadakayı verirse ömrü altmış olur, değilse elli olur." Bağlı ise o vakit tesir eder.

Bir gün Zaman-ı Saadet'te olmuştur efendim. Adamın birisi genç, Âshab-ı Kiram'dan birisinin kızını istemiş. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e aks etmiş. Artık onun halini, biliyormuş vaziyetini Cibril-i Emin'den, "bunun ömrü azalmıştır." Çağırmış babasını, "kızını buna ver." O da vermiş, nikâh etmişler. Nikâh etmiş ondan sonra helva yapmışlar. Ayşe Radıyallâhû Anhâ, biraz helva da göndermiş. "Onu yesinler mademki ölecek son hayatıdır" demiş. Aileyi de teslim etmişler, zuhuf gecesi olmuş. Herkes bekliyor ki sabahleyin bu adam ölecek, gidecekler onu defnedecekler. Bunu biliyorlar, bakmışlar ki sabahleyin hayatta. Âllâh Âllâh! Sonra yastığını açmışlar, bakmışlar ki bir yılan. Yılan da o helvayı yemiş fakat ölümüne sebep olmuş, karnında helva görünüyor. Sormuşlar, bunun esbabı buymuş. (O hadisi söylediniz ya.) Bir fukara gelmiş kapıya. Yeni hanımıyla görüşmüş, demiş ki; "Cenâb-ı Hak, bu lütfu yapmış bize. Seni getirdi bana verdi, bu Nimet-i İlâhiye'dir. E, bu helvayı biz yemeyelim de fukaraya verelim." İttifak etmişler, aç oldukları halde fukaraya vermişler

bunu, fukara yemiş. Sadakadır sebep olmuş. O yılan gelmiş ona vurmaya, telef etmeye. Hâlbuki yılan ölmüş, kendisi hayatta kalmış. **"essadakatû tedfeûl belâ ve tezidûl umûl"** Eğer mübrem ise kat'idir, İlm-i İlâhi'de değişiklik yok. Fakat eğer böyle bir şeye bağlı ise zuhur eder. İlaca bağlıdır, doktora bağlıdır, okumaya bağlıdır, bağlı olursa öyle. Denize gider, kendini köprüden denize atarsa elli senedir ömrü. Atmazsa atmış senedir ömrü. Her ikisi de Takdirat-ı İlâhiye'ye bağlıdır. Fakat Ecel-i Muallak var, Ecel-i Mübrem var. O dediğiniz budur. Bu mevzû bitiyor.

272- لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ

Zaman-ı Saadet'te, fukara-i Müslimin fazlalaşınca Rasûl-û Ekrem Sallallâhû Aleyhivessellem emretti. "Sadakatı, Müslüman fukaralarına hasredelim. Artık gayrimüslim olanların fukaralarına vermeyelim" dedi. Şimdi bak, bu din merhamet dinidir. Aç karşısında buldu mu, hıristiyan da olsa bir lokma ekmeği veririz. Ama zekât değil, sadaka. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem; "Müslüman fukaraları fazlalaştılar, sadakatı onlara hasredelim" dedi. Âyet nâzil oldu. Âyetin sebeb-i nüzulü budur. Diyor ki; لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ "Ey Habibim, onların hidâyete gelmesi senin üzerine değil, sen mükellef değilsin hidâyete getirmeye. Hidâyet Benim'dir. Sen tebligata memursun. Bu âyete nazaran hıristiyanların da aç olanlarına sadakat vermek câizdir. Ondan sonra da verilmeye başladı zaten.

Âyet sarihtir. Onlara aç olduktan sonra bir lokma ekmeği verilir. Selam da Müslüman'ın selamı gibi değil. "Sabahlar hayr olsun,

akşamlar hayr olsun, vakit hayr olsun, evladın çok olsun, malın çok olsun" bunlar denilir. لَيْسَ عَلَيْكَ هُدٰيهُمْ Yâni hidâyetleri ile mükellef değilsin ki tahsis ediyorsun Müslüman fukaralarına. وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِى مَنْ يَشَآءُ Allâh CelleCelâlûhû, hidâyete getirir istediğini. Bununla, bundan sonra Müslümanlar, aç olan bir hıristiyana da yahudiye de bir sadaka verilebilir, bir lokma ekmeği verilebilir. Ama zekât değildir çünkü zekâtın yeri muayyendir. Zekâtın yeri öyle muayyendir ki filan müesseseye, filan yere, filan hocaya filan vermeye, bunların hiçbirisine zekât gitmez. Bu böyledir. اِنَّمَا الصَّدَقَاتُ لِلْفُقَرَآءِ Tâyin ediyor Cenâb-ı Hak. Zekât filan filan yere gider, onun haricine değildir. Tâyin ettikten sonra, haricine değildir.

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَلِاَنْفُسِكُمْ Hayr. Bak, mala "hayr" demiş. Bu yolda giden mal hayırlıdır. İşârettir. Hayrdan, maldan infâk ettiğiniz nefsiniz içindir. Nihayet sizin nefsinize rucû eder, bunun sevâbı size gelir. وَمَا تُنْفِقُونَ اِلَّا ابْتِغَآءَ وَجْهِ اللّٰهِ İnfâk ettiğiniz zaman Allâh'ın vech-i İlâhi (vech; yüz demektir. Allâh-û Teâlâ, şekilden münezzehtir.) yâni Lillâh için yaptığınız ki Müslamanların infâkı hâlis Allâh için olur. وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ يُوَفَّ اِلَيْكُمْ Hayrattan neyi verirseniz nihayet size rucû eder. Mala, hayr demiş Allâh. Eğer Allâh yolunda sarfedersen tabi hayr olur. Siz Allâh için bir şey verdinizse yahut Rıza-i İlâhi için infâk ettinizse, onu infâk etmemiş gibi mal size kalır. Gideceksen, üzerine gidersin. Size avdet eder. وَاَنْتُمْ لَا تُظْلَمُونَ Hiçbir şey noksan olmadan size avdet eder. Zulüm görmezsiniz yâni verdiğiniz miktarın bire yetmiş, yedi yüz, biğayri hesap verir Allâh.

Şimdi mahallini gösteriyor sadakatın.

273- لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ اُحْصِرُوا فِى سَبِيلِ اللهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِى الْاَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰهُمْ لَا يَسْـَٔلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ

Âshab-ı Suffe, biz "sofi" diyoruz Türkçemizde. Oradan alınmadır. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in kabr-i saadetine karşı, biliyorsunuz Âshab-ı Suffe'nin yeri. Orada 400 insan vardı. Başlarında Abdurrahman bin Es-Sahr ki Ebu Hüreyre namıyla, lakabıyla meşhurdur. Başında bu var idi. Bunların bütün işleri güçleri, Kur'an idi. Nâzil olan ayat-ı beyyinatı ezber ederlerdi. Rasûl-û Ekrem'in verdiği tefsirleri ezber ederlerdi. Kur'an ile meşgul idiler. Halleri bu. Bir sefere gitmek, ticaret yapmak, meşgul olmak imkânları yoktu. E, imkânları olmadığı için ticaretleri yoktu. Fukara halleriyle geçinirlerdi. Haline razı olan insanlardı. Hiçbir zaman kimseye de fakr-u zaruretini göstermezlerdi. Hiçbir kimseden bir şey talep etmedikleri için halk da zengin zannederlerdi. "Demek ki var ki talep etmiyor" diyorlardı. Halbûki varlıktan değil, iffetindendir diyor. Bugün bu nev'i insanlar zamanımızda da mevcuttur. Eskiden görmüş geçirmiş, hayat sahibi kendi, hanımlardan, erkeklerden insanlar vardır. Sıkıntıya düşmüş fakat o sıkıntısını meydana çıkarmaz. Açtan ölmek ister de çıkarmak istemez. İşte asıl fukara da budur. Beriki fukaralar çarşıda alışmış elini açıyor. Akşama kadar birkaç para topluyor zaten âdet etmiş götürüp idare ediyor. Lâkin bunlar ki ihtiyacını göstermiyor, halk vardır zanneder, bunlar daha muhtaçtır. Asıl sadakat yeri bunlardır.

لِلْفُقَرَآءِ الَّذِينَ Sadakat, o fukaralaradır ki اُحْصِرُوا hasretmişler nefsini فِى سَبِيلِ اللهِ Âllâh yolunda. Nefsini, Âllâh yolunda sarfetmeye hasretmişler. Başka şeyle meşgul değil. لَا يَسْتَطِيعُونَ Tâkât-

leri yok ضَرْبًا yâni "seferen." فِى الْاَرْضِ Yerde gezmeye, sefere bile kuvvetleri yok. Çünkü vakit kaybetmiyorlar. يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ Onların halinden cahil olanlar, onların halini bilmeyenler اَغْنِيَآءَ مِنَ التَّعَفُّفِ zengin zannederler, iffetinden. تَعْرِفُهُمْ بِسِيمٰيهُمْ Lâkin bunların yüzlerinden, hallerinden anlaşılır. Görürsün ki elbiseleri yırtılmış, yüzleri sararmış, bu hal görünüyor. Yâni zeki olan insanlar anlar, gerçeği söylemezse. لَا يَسْئَلُونَ النَّاسَ اِلْحَافًا Talep etmezler insanlardan (ilhaf, ilhah mânâsınadır) ilhah ile talep etmezler. وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَاِنَّ اللّٰهَ بِهٖ عَلِيمٌ Hayr için, hayırdan yine mala hayr demiş. Yâni bu yolda giden mal hayırlıdır. İnfâk ettiğinizi Âllâh bilir, defter-i amalinde yazar. Ve ceza, mükâfâtını ihsan eder. Bu mevzû da bitti.

274- اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ سِرًّا وَعَلَانِيَةً فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ

Bu âyet efendim, Ali İbni Ebu Talip Kerramâllahû Vechehû'nun hakkında nâzil olmuştur. Kendi cebinde dört para vardı. O zamanki para ya kuruştur, ya çeyrektir, her neyse dört tane. İki tanesini gece sarfetmiş fukaraya vermiş, iki tanesini de gündüz. Geceyi de birisini halkın arasında vermiş, birisini de gizli vermiş. Gündüzü de öyle. Âyet nâzil olmuş.

Buyuruyor ki; اَلَّذِينَ يُنْفِقُونَ اَمْوَالَهُمْ Onlar ki infâk ederler malını بِالَّيْلِ وَالنَّهَارِ gecede ve gündüzde, سِرًّا وَعَلَانِيَةً gizli ve aşikâr. Gece rastgeldi mi çıkarır verir eline, gündüz rastgeldi mi çıkarır verir eline. Alâniyeten halkın arasında yahut yalnız bile. Böyleler, فَلَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ onların ecirleri müdahhardır Nezd-i İlâhi'de. وَلَا

خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ Ne kıyamette, müstakbelde ne bir havf var, ne bir hüzün var. Çünkü Cenâb-ı Hak'kı düşünür de veriyor. Dünyada havfını geçirene, ahirette bir daha havf yok. Dünyada hüznünü geçirene, ahirette bir daha hüzün yok. Âllâh-û Teâlâ, kulunda iki havfı yerleştirmiyor, iki hüznü de vermiyor. Hem dünyada Âllâh'tan korksun, hem ahirette korksun böyle değil. Eğer dünyada korkmuşsa ahirette korku yok. Dünyada korkmamışsa ahirette korku var. Hüzün de böyledir.

275- اَلَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبٰوا لَا يَقُومُونَ اِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِى يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا فَمَنْ جَاءَهُ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهِ فَانْتَهٰى فَلَهُ مَا سَلَفَ وَاَمْرُهُ اِلَى اللّٰهِ وَمَنْ عَادَ فَاُولٰئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

Şimdi bu mevzu da bitti ribaya geldik. Riba; faiz diyoruz. Faiz kelimesi koymuşlar. Feyezan eder; akıyor gibi. O ilim, hâlbuki o isim buna değil. Riba-rebuve; yüksek, yükseltiyor, parayı çoğaltıyor. Şam'ın rabvesi gibi.

Efendim çok şeyler var ki, eh taklit olarak faiz diyor. Halbûki eğer isterlerse ismi değiştirerek, müsemma da zaten uyuyor (muhafaza ücreti) olarak alabilirler. Ve harmedden de kurtulur. Fakat buna arzu yok. Meselâ farz edelim. Mal alıyor, onun mukabilinde para veriyor. O mal alıyor, memurlar lâzım onu muhafaza etmeye almaya. Bir ücret ister. Bunu faiz namı yerine, muhafaza ücreti diye alırsa helâl olur, faiz de yenmez. Hatta paralar bile. Parayı alıyor, halk parasını yanında muhafaza edemiyor alıyor. Muhafaza ücretini alsa, o şekilde olur. Yâni eğer dindar bir insanlar olursa,

bu şekilde de imkânları vardır. Fakat arzu yok. Arzu olmadığı için "Efendim Avrupa, riba faiz diyor. Biz de faiz diyeceğiz." Öyle dedikten sonra mesele de olmuyor. Öyle değil mi? Şimdi muhafaza ücreti diye alıyor deseler, haram olur mu? Çünkü bu işin masrafı vardır. Memur vardır, iş vardır. Muhafaza ücreti alıyor. Miktarını da onu takdir ederler. Bunun muhafaza ücreti bu kadardır. Yâni bunun imkânı vardır, Müslümanlarca.

Efendim bulunduğumuz zaman çok insanlar para getirirlerdi. Faiz almaz da emanet bırakırlardı. Emanet bırakırlardı, işe giderlerdi. Şimdi o emanet bırakılan adam, muhafaza ücreti alır. Bu olabilir, isterlerse bu imkânlar olur. Fakat imkânı aramak lâzım gelir. Arzu yok.

Şimdi faiz, riba. Kur'an ile hadis ile haramdır. İnkâr eden, Kur'an'a karşı gider hatta küfre kadar gider. Kur'an'ı inkâr etmiş olur çünkü Kur'an'ın nassı ile haram olduğundan, onu helâldir dedi mi, Kur'an'a karşı çıkmış olur. Onu beyan ediyor. اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا Doğrudan doğruya ribayı okuyan.

Riba-i Cahiliyet böyle idi. Meselâ yüz lira verirdi. Vakti gelir, o da vermez. O yüzü, yüz ona çıkarır. O da vakt-i seneyi, bir buçuk seneye çıkarır. Böyle çıkarır çıkarır, nihayet hepsi mahvolur gider. اَلَّذِيْنَ يَأْكُلُوْنَ الرِّبٰوا Ribayı yiyenler yâni onunla maişeti temin ederler dünyada. لَا يَقُوْمُوْنَ Onlar kabrinden kalktığı zaman, diğer insanlar gibi kalkmıyorlar. Nasıl kalkıyorlar? اِلَّا كَمَا يَقُوْمُ الَّذِىْ يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ Sar'alı olanlar, (şeytan sar'alığı o yapıyor) sar'alı insanlar birden kabirden titreyerek geliyor yuvarlanıyor. Onlar, kabirden öyle çıkarlar. Bu sar'alının hali, diğer haşir mahlûkatının arasında belli olsun diye (daha rezalet olur onlara) böyle şekil-

de çıkarırlar. ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا اِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبٰوا Cezası da budur. "Efendim, riba da alışveriştir. Alışveriş gibi, bey'a gibidir. E faiz, o da bey'adır, alışveriş gibidir" söylüyorlar. Bugün de söyleniliyor o. "Efendim bu riba, faiz ne olur? O da alışveriştir" der. Böyle dedikleri için, Kur'an'a karşı geldikleri için, ilk evvel kabirden çıkarken diğer insanlar gibi çıkmaz, sar'alılar gibi çıkar haşre gider. وَاَحَلَّ اللّٰهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبٰوا Âllâh CelleCelâlûhû alışverişi helâl etmiştir, ribayı haram etmiş. فَمَنْ جَاۤءَهٗ مَوْعِظَةٌ مِنْ رَبِّهٖ Her kime ki Rabbinden bir mev'izâ kalbine geldi. Meselâ Âllâh'tan bir korku kalbine geldi. فَانْتَهٰى Vazgeçtiyse فَلَهٗ مَا سَلَفَ (maselef olan; evvelki haller) evvelki halden Âllâh affeder. Tevbe-û istiğfâr etti, artık evvelki halleri Cenâb-ı Hak affettirir. وَاَمْرُهٗۤ اِلَى اللّٰهِ Emri, Cenâb-ı Hak'ka karşıdır. Maddeten tahsil yok. Emir de afüv de Cenâb-ı Hak'ka aittir. وَمَنْ عَادَ فَاُولٰٓئِكَ اَصْحٰبُ النَّارِ Eğer yine avdet etti. Avdet etti ribaya fakat nasıl? "Riba da efendim, alıveriş gibidir helâldir" diyor. Yâni sözde lisânda yaptığı cürüm, fiilden daha fazla fenâdır. Yiyor, o bir. Bir de fetva çıkarıyor, "efendim alışveriştir" diyor. "Helâldir, bey'a gibidir" diyor. Bu söz, yemesinden daha fenâ dalalete götürür. Eğer tekrar avdet etti, avdeti de bu yoldan "Efendim ne olur, bu da alışveriştir. Veriyor parasını, alıyor çalıştırıyor." هُمْ فِيْهَا خٰلِدُوْنَ Ebedi olarak cehennemde kalanlardandır bu. Çünkü Kur'an'ı inkâr etmiş olur. Ondan sonra buyuruyor ki;

276- يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيْمٍ

يَمْحَقُ اللّٰهُ الرِّبٰوا وَيُرْبِى الصَّدَقٰتِ Âllâh CelleCelâlûhû ribayı mahveder, sadakatı ziyâdeleştirir. Bak şimdi, mahık var mahev var.

Mahv-ı mahık. İkisi de mahev demektir ama mahık daha mübalağalıdır. "femâ mâhevna âyetelleyli" diyor Cenâb-ı Hak. Fakat bak yine ay vardır, esası var. Fakat mahık'ta esas da kalmaz.

Çok insanları biz hatırlıyoruz hatta siz de. Ribayla meşgul olmuşlar. Neticede ribası da kendisi de hepsi mahvolmuş gitmiş. Çok çoklar. Zahiren parlıyor, az zamanda mahvolur gider. Sonra hatta eğer bugünkü günde, Osmanlı Bankası velâkin meşhurdur. Onu bile böyle tafsil ederlerse, "Hakkını ver herkesin!" Göreceksin ki yüzde elliden ziyâde meşkûk matlub var, zararı var. Fakat zamanında tabi zararda olduğu belli olmaz ki. Ondan alıyor, ona veriyor. Hiçbir zaman da imkân değildir, bu zamanda meselâ on bin kişi birden gitsin de "ver mâtlubatımızı" desin. Hükümet müdahele eder tabi. Öyleyse ne olur? Böyle devam edecek fakat sonunda mutlaka mahveder başka bir şey değildir.

وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ اَثِيمٍ Âllâh CelleCelâlûhû sevmez inkâr edenleri, ribayı inkâr edenleri, yiyenleri sevmez.

277- اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ ۚ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ

اِنَّ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Onlar ki imân etmişler Âllâh-û Rasûlullah'a, Kur'an'a. وَعَمِلُوا الصّٰلِحٰتِ İmanını amâl-i saliha ile takviye etmişler. Amâl-i saliha; nâmaz, oruç, zekât, hac'dan ibarettir. Birçok yerlerde Kur'an-ı Azimüşân'da, amâl-i salihadan bahsediliyor. "Erkân-ı Hamsiyeyi İslâmiyye'den başka bir şey değildir" diyor İmâm-ı Rabbâni. Bir adam Erkân-ı Hamsiyeyi İslâmiyye'yi yerine getirdi mi, amâl-i salihayı yapmıştır demektir. وَاَقَامُوا الصَّلٰوةَ وَاٰتَوُا الزَّكٰوةَ Nâmazın ehemmiyetine binâen zekâtı da ona tab'en beyan

etmiştir. لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ Onların ecri, Rabbinin nezdinde müdahhar ve mevcuttur. وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ Onlara hiçbir havf yok. Hüzün de yok kıyamet için.

278- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اتَّقُوا اللّٰهَ Ey imân sahibi olanlar. Medine-i Tahire'de nâzil olan âyetler "yâ eyyûhellezîne amenû" ile başlıyor. Mekke'de nâzil olan âyetler "yâ eyyûhannasû" ile başlıyor. Âyet Medine'de nâzil olduğu için, يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا emrediyor. اتَّقُوا اللّٰهَ Âllâh'tan korkunuz. وَذَرُوا مَا بَقِيَ مِنَ الرِّبٰوٓا Terkediniz ribâdan kalan yâni ribâyı âyet geldi mi bıraktınız. Fakat o halkın üzerinde kalmış bakiye, borç. Onu da bırakınız, اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ eğer imânınız varsa. Âyet geldi mi, bıraktınız tabi. Fakat eski borç kalanları da bırakınız.

279- فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ وَاِنْ تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ

فَاِنْ لَمْ تَفْعَلُوا Eğer yapmazsanız. "Efendim âyetten evveldir bu" diye talep ederseniz. فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِنَ اللّٰهِ وَرَسُولِهٖ Âllâh-û Rasûlüne karşı ilân-ı harp etmiş olursunuz. Çünkü Âllâh-û Rasûlullah böyle emrediyor. Bak efendim, âyet-i kerimenin harekâtı. Şimdi karz-ı hasen, o kadar sevâplıdır, diyor ki; "Âllâh'a veriyorsunuz." "ve ekrurâllâhe karzen hasenâ." Halbûki Âllâh'a değil, Âllâh muhtaç değil. Fakat fukaraya verdiğin karz-ı hasen Âllâh içindir, Âllâh'a veriyorsunuz. Burada diyor ki; "Siz devam ettiniz mi, Âllâh'a ilân-ı

harp etmiş olursunuz." Karşı karşıya koyduğun zaman ne kadar fark var? Biri; "Âllâh'a karz veriyor." Biri; "Âllâh'a, ilân-ı harp ediyor." وَاِنْ تُبْتُمْ Eğer rucû ettinizse, فَلَكُمْ رُؤُسُ اَمْوَالِكُمْ re'sil malınızı alınız. Ribâ için vermişsiniz faraza yüz lira nakden. Onu alırsınız, o kadar. لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ Ne zulüm görürsünüz, ne de zulüm yaparsınız. Ne zulmen borçludan bir şey alırsınız. Ne de (zulüm olarak) verdiğiniz sermayeden de noksan alırsınız.

280- وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ

وَاِنْ كَانَ ذُو عُسْرَةٍ Eğer borçlu sıkıntıdaysa veremeyecekse (ayet emrediyor ya re'sil malı veriniz fakat yoktur.) Yoksa ne olur? فَنَظِرَةٌ اِلٰى مَيْسَرَةٍ Vakit vereceksiniz. فَنَظِرَةٌ İmhal edersiniz, اِلٰى مَيْسَرَةٍ "vaktin meysire" vakt-i muayyene. Fakat vakit veriniz diyor وَاَنْ تَصَدَّقُوا خَيْرٌ لَكُمْ ama eğer ondan vazgeçerseniz daha hayırlı. Baktın ki borçlu veremiyor borcu, affederseniz daha hayırlı. Eğer nefsinize sahip olamazsanız, affedemezseniz. Hiç olmazsa uzun bir zaman veriniz de belki de verir borcunu. اِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ Eğer bilirseniz bunun sevâbı ne kadar ise, elbette borçluyu affetmek daha hayırlı olur size.

281- وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللّٰهِ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

وَاتَّقُوا Korkunuz ey Müslümanlar. يَوْمًا Önünüzde bir gün var ki تُرْجَعُونَ فِيهِ اِلَى اللّٰهِ o günde, Âllâh'a rucû edersiniz ki kıyâmet günüdür. Âllâh'ın emrine rucû edersiniz. Hesâbınızı görmek için

Âllâh'ın huzuruna avdet edersiniz. ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ Ondan sonra her nefis neyi yapmışsa onun mukabilini görür. وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Hiç kimseye bir zulüm olmaz. Herkes yaptığı amelin cezasını görür. "in hayran fe hayran ve in şerran fe şerran" Hayır yapmışsa mukabilini görür, şer yapmışsa mukabilini görür.

282- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى فَاكْتُبُوهُ وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ فَلْيَكْتُبْ وَلْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا فَاِنْ كَانَ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا اَوْ ضَعِيفًا اَوْ لَا يَسْتَطِيعُ اَنْ يُمِلَّ هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَآءِ اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا مَا دُعُوا وَلَا تَسْئَمُوا اَنْ تَكْتُبُوهُ صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا اِلٰى اَجَلِهٖ ذٰلِكُمْ اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَاَدْنٰى اَلَّا تَرْتَابُوا اِلَّا اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا وَاَشْهِدُوا اِذَا تَبَايَعْتُمْ وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ وَاتَّقُوا اللّٰهَ وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ

Efendim bu âyet-i kerime, Kur'an-ı Azimüşşân'ın en uzun âyetlerindendir. Bir sahifeden fazladır, bir sahifeyi baştanbaşa tutar. Kâtib-i adil içindir, noter usûlü. Tâlimat veriyor.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey ehl-i imân, ey imân edenler. Âllâh emrediyor; اِذَا تَدَايَنْتُمْ بِدَيْنٍ Borçlandığınız zaman, اِلٰى اَجَلٍ مُسَمًّى bir vakt-i muayyene meselâ bir sene müddetle borç aldığınız zaman birbirinizden, فَاكْتُبُوهُ onu yazınız. Yazısız bırakmayınız, unutulur

çünkü. Fakat yalnız yazı kâfi gelmiyor. وَلْيَكْتُبْ بَيْنَكُمْ كَاتِبٌ بِالْعَدْلِ Yazsın aranızda bir kâtip, adaletle. Adaletle yazsın yâni ne noksan yazsın, ne fazla, olduğu gibi yazsın. Günü, vakti, miktarı. وَلَا يَأْبَ كَاتِبٌ اَنْ يَكْتُبَ Kâtib-i bil-adil de men etmesin. "Efendim çok uzun oldu, bu kadar yazamam" demesin. İfâdeyi tamamıyla alsın, كَمَا عَلَّمَهُ اللّٰهُ Allâh'ın talim ettiği gibi. فَلْيَكْتُبْ Kâtip yazsın, وَلْيُمْلِلِ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ borçlu da ifâde etsin. İmlâl; söylemektir. Borçlu diyecek ki; "Ben filan adamdan bu kadar para, filan ayda vermek üzere aldım" böyle huzurda söyler. Bunun aynını da kâtibûn bil-adil de yazacak. Yâni borçlu ikrar edecek, kâtibûn bil-adil de onu tespit edecek. وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ Allâh'tan korksunlar, kâtip de ifâde eden de. Noksan, fazla olmasın. وَلَا يَبْخَسْ مِنْهُ شَيْئًا Hiçbir şey noksan olmasın ifâdeden. فَاِنْ كَانَ الَّذِى عَلَيْهِ الْحَقُّ سَفِيهًا Eğer borçlu sefih ise, kendine mâlik değilse اَوْ ضَعِيفًا yahut çocuk veya zayıf ise (sefih ise mübezzir ise yâni. Zayıf ise kendine mâlik değil ise) اَوْ لَا يَسْتَطِيعُ اَنْ يُمِلَّ yahut da ifâde etmeye muktedir değilse (borçlu, para almış ama ifâde edemiyor yahut çocuktur ya hastadır yapamıyor.) هُوَ فَلْيُمْلِلْ وَلِيُّهُ بِالْعَدْلِ Velisi, onun yakını olan birisi gelsin. Desin; "Efendim benim bu kardeşim, bu kadar parayı aldı, bu kadar müddetle, filan filan desin." وَاسْتَشْهِدُوا شَهِيدَيْنِ مِنْ رِجَالِكُمْ Bu mevzûnun üzerine de kendi adamlarınızdan yâni Mü'minlerden iki tane de şâhit tutunuz. فَاِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَامْرَاَتَانِ Eğer iki adam mümkün değilse, bir adam ile iki hanım. İki hanımın şehadeti, bir adamın yerine geçer. مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ Razı olduğunuz şühedadan yâni Müslümanlardan. اَنْ تَضِلَّ اِحْدٰيهُمَا فَتُذَكِّرَ اِحْدٰيهُمَا الْاُخْرٰى Bunun hikmeti budur eğer birisi unutursa diğeri hatırlatır.

Sonra وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَآءُ اِذَا مَا دُعُوا eğer bu hükümetlere davet edilirse, o şâhitler men olmasınlar şehadetten. Gidip şehadetini versin. وَلَا يَأْبَ الشُّهَدَآءُ İmtinâ etmesin şahitler اِذَا مَا دُعُوا davet edildiği zaman. وَلَا تَسْئَمُوا اَنْ تَكْتُبُوهُ Kâtip de gevşek olmasın yazmaktan, ifâdeyi tamam yazsın. صَغِيرًا اَوْ كَبِيرًا Az çok, küçüğünü büyüğünü yazsın, اِلٰى اَجَلِهٖ gününe kadar.

ذٰلِكُمْ Bu târif, اَقْسَطُ عِنْدَ اللّٰهِ Nezd-i İlâhi'de daha doğrudur. وَاَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ Şehadet için de ileri de hükümetlerde şehadet vermek için de daha doğrudur. وَاَدْنٰٓى اَلَّا تَرْتَابُوا Daha yakındır ki şüpheye düşürmeyesiniz. Vakti geldiği zaman, "Acaba para bu kadar mıydı, yüz lira mıydı, yüz elli miydi, unuttum bir şey vardı." Böyle yaparsınız, bu da çıkmaz oradan. Bu lâzım gelir borçta.

اِلَّآ اَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً Eğer hazır bir ticaret, alışveriş ise. تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ فَلَيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ اَلَّا تَكْتُبُوهَا Devrederseniz bir ticaret, onu yazmazsanız günah değildir. Yâni peşin muamele yaparsanız, yazılmaya mükellef değilsiniz. Borç olursa muvakkat bir borç, bir zamana bağlıysa borç, onu böyle yazınız. وَاَشْهِدُوٓا اِذَا تَبَايَعْتُمْ Bey'û şir'ayede, kıymetli şeylerde şâhitler bulundurunuz. وَلَا يُضَآرَّ كَاتِبٌ وَلَا شَهِيدٌ Kâtibûn bil-adil'e zarar vermeyiniz, şâhitlere de zarar vermeyiniz. Kâtip bunu yazıyor, ücretini veriniz. Şâhitler vaktini kaybediyor, burada bulunduruluyor. Onu da zarara sokmayınız, şâhitlerin de hakkını veriniz. وَاِنْ تَفْعَلُوا فَاِنَّهُ فُسُوقٌ بِكُمْ Eğer bunu yapmadınızsa, kâtibe noksan verdinse ya şâhitlere noksan verdinse bu fusuktur, haktan huructur. وَاتَّقُوا اللّٰهَ Allâh'tan korkunuz. وَيُعَلِّمُكُمُ اللّٰهُ Allâh CelleCelâlûhû, dünya maslahatını da

size bildiriyor. وَاللّٰهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ Her şeye Âllâh, Âlim'dir. İlmi itibariyle mahlûkatına bildiriyor.

283- وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ

Şimdi bu da rehin bahsidir. Dinimizde rehin de câizdir. Meselâ bir yere gidiyorsun paraya ihtiyacın var. Senin saatin var, bırakırsın arkadaşına alırsın yüz lira. Geldiğin zaman yüz lirayı verirsin, saatini alırsın. Bu da câizdir.

وَاِنْ كُنْتُمْ عَلٰى سَفَرٍ Eğer bir sefer üzerindeyseniz ki ekseriyâ seferde zuhur eder, onun için beyan buyurmuş. وَلَمْ تَجِدُوا كَاتِبًا Kâtip de bulamadınız, böyle kâtibûn bil-adil. فَرِهَانٌ مَقْبُوضَةٌ Kabzedilmiş bir rehin. Rehinlik bir şey merhun koyunuz alınız. فَاِنْ اَمِنَ بَعْضُكُمْ بَعْضًا Eğer sizin aranızda emniyet tamam ise birbirinizden emin iseniz, o vakit فَلْيُؤَدِّ الَّذِى اؤْتُمِنَ اَمَانَتَهُ emin olan te'diye etsin, o vakit zarar yok. Birbirine kemâl-i emniyet olduktan sonra bir şey de yoktur. وَلْيَتَّقِ اللّٰهَ رَبَّهُ Âllâh'tan korkunuz, وَلَا تَكْتُمُوا الشَّهَادَةَ şehadeti ketmetmeyiniz. وَمَنْ يَكْتُمْهَا فَاِنَّهُ اٰثِمٌ قَلْبُهُ Şehadetleri ketmedenin kalbinde bir kasavet hâsıl olur, günah hâsıl olur. وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, Âlim'dir sizin ahvâlinize.

Bu mevzû bitti efendim. Mevzû mevzudur. Mâlum ya Kur'an-ı Azimüşşân, ahkâm kitabıdır. Her hüküm var. Katil var, zinâ var, fâhiş var, hırsızlık var, afv-û mağfiret var, oruç var, ibâdet var, ayrı ayrı insana na lâzımsa hepsi içinde vardır.

284- لِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِى اَنْفُسِكُمْ اَوْ

تُخْفُوهُ يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ

Buyuruyor ki; لِلّٰهِ مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ yerde ve gökte. Gördüğünüz yerdeki mahlûkat, gökteki mahlûkat, bunların hepsi Âllâh'ındır. Âllâh, bunları Âdem'den itibaren halketmiş. Bunlar yok iken Âllâh vardı. Bunlar var iken Âllâh var. Bunlar yok olur yine Âllâh var. Mahlûkatın hepsi Âllâh'ın emriyle hareket ediyor. Göklerde bir karış yer yok ki melekler olmasın. Bunların hepsi Cenâb-ı Hak'kın tesbih-û tehliliyle meşkuldürler. لِلّٰهِ Âllâh'a mahsustur. مَا فِي السَّمٰوَاتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ Semâvât-û ârd demiyor, birçok yerde Semâvât-û ârd der. Semâvât-û ârddaki mahlûkat, Âllâh'ın mahlûkudur. Mülken, halken ve abiden Âllâh'ındır. Böyle olduktan sonra وَاِنْ تُبْدُوا مَا فِي اَنْفُسِكُمْ nefsinize gelen şeyleri izhar etseniz. İnsanın kalbine birçok şeyler gelir. Sen bunu istersen izhar et اَوْ تُخْفُوهُ yahut gizle. Her iki takdirde de يُحَاسِبْكُمْ بِهِ اللّٰهُ Âllâh CelleCelâlûhû, muhasebesini yapar sizinle. Bak, kalbine ne gelirse gelsin, iyilikten de fenâlıktan da. Âllâh, mübteladır çünkü kalbini yapan O'dur. Yapan bilmez mi? Öyleyse فَيَغْفِرُ لِمَنْ يَشَاءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَاءُ istediğini affeder, istediğine de azap verir. وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeye muktedirdir.

285- اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَا اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهِ وَالْمُؤْمِنُونَ كُلٌّ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهِ وَكُتُبِهِ وَرُسُلِهِ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ وَقَالُوا سَمِعْنَا وَاَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ

Âyet-i kerime nâzil olduğu zaman Ashâb-ı Kiram'ın bazıları,

Huzur-u Saadet'e kemâl-i hüzün ile geldiler dediler; "Efendim, zahirde mümkün olduğu kadar biz imkân yapıyoruz fakat kalp elimizde değildir. E, bu kalbimize gelen şeylerden kendimizi nasıl muhafaza edelim? İnsanın kalbine her şey gelir." Sebeb-i nüzulü âyet yâni ikinci âyetin, Amenerrasûlû'nün sebeb-i nüzulü ayeti bu idi. Mademki Âllâh, gizliyi aşikâreyi bilir. Hepsinin üzerine bizi hesâba çekecek. Sonra istediğini affeder, istemediğini azaplandırır. E, çâremiz ne olur, kalbimizde hata da olur, kusur da olur, ne yapacağız halimizi? Ağladılar. Bunun üzerine hafifletti Cenâb-ı Hak, bu âyet nâzil oldu. Âyet bu efendim, ikinci âyet geliyor.

اٰمَنَ الرَّسُولُ بِمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِ مِنْ رَبِّهٖ Evvela Rasûl imân ediyor, Rabbinden nâzil olana. Her dinde böyledir. Meselâ evvelâ İsâ Aleyhisselam, İncil'e imân etmiş. Evvelâ Mûsâ Aleyhisselam, Tevrat'a imân etmiş. Böyle olduğu gibi evvelâ Kur'an-ı Azimüşşân'a, Rasûl-û Ekrem imân etmiş. Evvelâ kendisi imân edecek sonra tebliğ edecek. وَالْمُؤْمِنُونَ İman edenler de imân etmişler evvelâ. كُلٌّ Hepsinin imânı bu. اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَمَلٰٓئِكَتِهٖ وَكُتُبِهٖ وَرُسُلِهٖ Bak efendim, peygâmberin imânı, Mü'minlerin imânı, meleklerin imânı hepsi bu. Âllâh'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere imân etmek. Kıyâmet günü zaten kitapların içinde geliyor. Şimdi imânda hiçbir fark yok. Bir Mü'minin imânı ile Ebû Bekir Sıddık'ın imânı, bir peygâmberin imânı miktar itibariyle birdir. Niçin? Fazla bir imân edecek bir şey yok ki. İmânın erkânı altıdır biliyoruz. "amentû billah..." değil mi ya. Herkese karşı bu imân, budur. İmanın kuvvet-û zaifına göredir, şahsına göredir. Yoksa imânın miktarına göre değildir. Ebu Bekir Sıddık on şeye imân etmiş de ben altıya imân etmiş değilim. Benim altıya imân ettiğim gibi, o da altıya imân

etmiş. Fakat O'nun imânının kuvveti, benim imânımın kuvveti gibi değildir. Onun hakkal yakin olmuştur, aynel yakin olmuştur. Benim daha ilmel yakinde kalmıştır. Farkı bu. O dereceye varmak onların işidir. Bizde halimize göredir. Yoksa farketmez ki efendim. Âllâh isterse her şeyi yapar fakat bize de bu kâfidir inşâllâh.

Şimdi efendim bak nâmaz, bizim gördüğümüz nâmaz neyse, şeriate muvafık olan bir nâmaz. Biz ne yaptıksa Rasûl-û Ekrem'den aldığımız şekildir, yapıyoruz. O da Cibril'den aldığı şekildir, yapıyor. Başka bir nâmazın şekli yoktur. Yâni o başka bir türlü yapmış demek değil. Fakat nâmazın kuvveti başkadır. O'nun hulusu başkadır. İmân da böyledir.

لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْ رُسُلِهِ Biz, Peygâmberan-i İzam'ın arasında hiçbirisini tefrik etmiyoruz nübüvette. Lâkin bazılarının, bazı üzerine farkı vardır. Tefrik etmiyoruz yâni inkâr etmiyoruz, hepsi peygâmberdir. Fakat bazılarının derecatı, diğerlerinin üzerine fazladır. Bazıları Kelimûllah olur Mûsâ gibi, bazılarının derecâtı fazla olur Muhammed Mustafâ gibi Sallallâhû Aleyhivessellem. Bazılarının ihyâ-i mevtâ gibi İsâ Aleyhisselam yapıyor. Hepsi peygâmberdir fakat derece itibariyle bazılarının derecâtı fazla olur. Lâkin peygâmberlikte hepsi birdir. Kur'an-ı Azimüşşân'ın âyetleri hepsi Kur'andır. Fakat mevzû itibariyle farkları vardır. İşte imân da böyledir. Bütün Mü'minlerin imânı "amentû billah" da toplanıyor. Lâkin bazıları ilmel yakinde duruyor, bazıları hakkal yakine geliyor, bazıları da aynel yakine geliyor.

İlmel yakin, hakkal yakin neye benzer? Bak meselâ şimdi yoktur ya. Birisi hayatında dağlarda yaşamış, şeker yememiş. Fakat işitmiş ki şeker tatlıdır. Şeytanın birisi rastgelirse "Yav demiş, sen

işittin ama yanlıştır, bu şekerin tatlılığı yoktur. Ben de yedim tatlı değil." Söyleye söyleye onun zihnini şaşırtabilir. Değil mi ya! Fakat ağzına almışsa, tadını zevk etmişse kimse onu zihninden çıkaramaz. Bu böyledir. Şimdi bizim imânımız ilmel yakindir. Okumuşuz, işitmişiz ana-babalarımızdan, kitaplardan imân etmişiz, Elhamdûlillah, ilmel yakin tamam. Fakat eğer bu, bu derecede kalırsa biraz gevşek olur. Daha biraz fazla olursa aynel yakin olur. Daha fazla olursa hakkal yakin olur.

Şimdi faraza ateş yakıcıdır, biliyoruz, bu ilmel yakindir. Ne vakit bir bez koyduk içinde yandı, aynel yakin oldu. Ne vakit elimizi koyduk, içinde yaktı, hakkal yakin oldu. Bu imân meselesi de aynen böyledir. Biliyoruz bugün, bildiğimiz hakk-û hakikattir. Aynı din budur, kitap budur. Bu ilmel yakin olur. Fazla olursa aynel yakin olur, görür gibi olur. Ali Radıyâllâhû Anh efendimizin dediği gibi; "Bugün kıyamet gözümün önüne gelse, aynı bugünkü malûmatımdan bir şey fazla değildir." Aynel yakin olmuş oldu. Daha ileri gelirse hakkal yakin olur, içinde olur. Rasûl-û Ekrem'in gittiği yoldur.

Onun için imânın farkı yok miktarda. Miktarda farkı yok, imânın erkânı altıdır. Büyüğün de küçüğün de ashabın da peygâmberin de hepsi budur. Kimsenin imânının yedi şartı yok, sekiz şartı yok, hep altıdır. Fakat onların altısı hakkal yakin olmuş, bilir gibi olmuş tamtamına, bir şek-û şüphe kalmamıştır. Bizim daha bakalım şimdi inşâllah öyle olur.

وَقَالُوا Demişler ki; "Yâ Rabbi! سَمِعْنَا İşitik yâ Rabbi, senin emrini. وَاَطَعْنَا Emrine itaat ettik. غُفْرَانَكَ رَبَّنَا "meselû ğufraneke" Senin mağfiretini talep ediyoruz, yâ Rabbi. وَاِلَيْكَ الْمَصِيرُ Hepimizin rücûu sanadır.

286- لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ وَاعْفُ عَنَّا وَاغْفِرْ لَنَا وَارْحَمْنَا اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

Demin ki söylediğim âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü bu. Âshâb-ı Kiram dediler; "Yâ Rasûlâllah, bizim elimizde değildir kalbe bir şey gelen. Nasıl yapacağız?" Âyet geldi.

لَا يُكَلِّفُ اللّٰهُ نَفْسًا اِلَّا وُسْعَهَا لَهَا مَا كَسَبَتْ وَعَلَيْهَا مَا اكْتَسَبَتْ رَبَّنَا لَا تُؤَاخِذْنَا اِنْ نَسِينَا اَوْ اَخْطَأْنَا رَبَّنَا وَلَا تَحْمِلْ عَلَيْنَا اِصْرًا كَمَا حَمَلْتَهُ عَلَى الَّذِينَ مِنْ قَبْلِنَا رَبَّنَا وَلَا تُحَمِّلْنَا مَا لَا طَاقَةَ لَنَا بِهٖ Ey Rabbimiz! Eğer unutursak veya hataya düşersek bizi hesaba çekme. Ey Rabbimiz! Bizden öncekilere yüklediğin gibi bize de ağır bir yük yükleme. Ey Rabbimiz! Bizim gücümüzün yetmediği işlerden bizi sorumlu tutma.

وَاعْفُ عَنَّا Bizi affet. وَاغْفِرْ لَنَا Bize mağfiret et. وَارْحَمْنَا Bize rahmet et. اَنْتَ مَوْلٰينَا فَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ Çünkü sen bizim Mevlâmızsın. Kâfir kavimlere karşı bize yardım et.

Bunlar yedi tane duâdır. Hepsinin akibinde "âmin" demiştir Rasûl-û Ekrem. Devam edilirse buna, Cenâb-ı Hak affeder inşâllah, hepimizi de affeder.

Efendim hediye olarak size bir duâ kitabı, inşâllah gelecek hafta veririz. Şeyh Abdûlgafur Efendi vardı Medine-i Münevvere'de. Abbasidir, otuz seneydi Medine'de bulunuyordu. Kâmil bir insan idi yâni âlim bir insan idi. Hem şeyh hem âlim, nadir bulunur

böyle insan. Kur'an-ı Azimüşşân'ın duâ âyetlerini toplamış, bir de hadislerdeki duâları toplamış. Başta da güzel bir salavatla başlamış. Cumâ günü başlıyor. Onun akibinde on tane Kur'an duâsını yazıyor, ondan sonra on tane de hadis duâsını yazıyor, yine bir salavat yazıyor. Bir günlük bu.

Bu takriben üç yaprak ancak olur. İki dakika, üç dakikada okunur. Duâ'ül Hayrat güzel bir duâ kitabıdır, biliyorsunuz Duâ'ül Hayrat'ı. Fakat onun bir hizvi, nihâyet bir cüz Kur'an-ı Kerim'e kadar fazlaca sürer. Bir saat, yarım saat sürer. Bu nihayet üç dakika, iki-üç dakika meşkûl eder. Ve zaten Kur'an'dan, hadisten yukarı da bir şeyimiz yok. Onun için bu güzel, tab ediliyor üstüne söyleyeyim. Yalnız Kur'an'ı okuyanlara vereceğiz çünkü harfleri bilmeyen bunu anlamaz tabi. Yarısı zaten Kur'an'dır, yarısı hadistir. Bunu, Kur'an'ı okumayanlara verirsek zâyia olur. Kim Kur'an-ı okursa, hediye olarak inşâllah birer tane veririz. Bundan iyi duâ da yok. Kur'an'dan daha yukarı var mıdır? Zaten Kur'an'ın duâlarından gâye, Cenâb-ı Hak Şânehû diyor ki; "Bana bu yolda isteyiniz." Meselâ; **"Rabbenâ âtinâ fiddünya hasenâten ve fil ahireti hasenâten ve kınâ azabennâr"** buyuruyor. Yâni böyle isteyiniz. Evvelâ sekiz, on tane ayet. Ondan sonra da o nispette de hadisler. Ondan sonra da başında bir salâvat, sonunda bir salâvat, Salât-û Nûriyye. Çok güzel bir duâdır. Sebeb-i mağfiret olur, birçok musibetlerden kurtuluşa da sebep olur, inşâllah. İyi bir hediye olur, ebedi bir hatıra.

سُورَةُ اٰلِ عِمْرٰنَ ﴿٣﴾ ÂL-İ İMRAN SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Sûre-i Âl-i İmran'a geldik. "Âl"-"ehil" ikisi bir mânâdır. Âl-i beyt, ehl-i beyt. Lisân-ı Arap'ta "ha" hemzeye münkalib olur. Ehl-i beyt, âl-i beyt. Âl-i İmran, ehl-i İmran bir mânâdır. İmranlar iki tanedir. Her ikisi de zamanın en sâlih insanlarıdır. O zamanlara nazaran, kendi bulundukları zamanlara nazaran en sâlih, dindar insanlardır. Biri Mûsâ ile Hârûn'un babası, biri de Meryem'in babası. Her iki İmran'ın arasında da 1800 sene zaman var. Demişler ki; "Acaba tefsirinin sebebi hangi İmran'dır?" Hangisi olursa olsun, sûre-i celile her ikisinden de bahsediyor. Her ikisinden bahsedildikten sonra Âl-i İmran süresi olur. İkisi de çok iyi insanlar, ikisi de zamanının en dindar adamları. Hele Mûsâ'nın babası. Biraz bahsi gelecek, inşâllâh söyleriz.

Bu sûre-i celile 200 âyet, 3480 kelime, 14540 harften ibarettir. Bunun sebeb-i nüzulü; Hıristiyanlar, İsâ Aleyhisselam hakkında fazla dedikodular etrafa girdikleri için, sûre nâzil oldu.

1- الٓمٓ

Bu, Müteşâbihat-ı Kur'aniyyedendir. Selef-i Sâlihin demişler ki;

"Şifredir, muhib ile mahbubun arasında." Meselâ hükümet bir şifre ittihaz ediyor. Şifre yâni kelimede her harfe, bir hesap numarası veriyor. Sonra faraza bir memlekete, Konya'ya. Konya valisine bir mektup yazacak. İstiyor ki posta memurları, telgraf memurları bunu anlamasın. Onu ne yapıyor? Kelimeyi yazmıyor, rakamları yazıyor. O rakamlar, o valiye gittiği zaman. Şifre miftâhı validedir. Vali alıyor, anlıyor mânâsını. Fakat ne posta memuru bilir, ne de telgraf memuru bilir, bu usûldür. Bu da Müteşâbihat-ı Kur'aniyyedir, muhib ile mahbubun arasında, Âllâh ile Rasûlûllah'ın arasında. Onların muradı üzerine nâzil olmuştur. Murad-ı İlâhi; bunları, onlar bilsinler diye, zâhir olmamış kelimelerle, bu kelimelerle beyan buyurmuştur. Onun için biz buraya kendi fikrimizi karıştırmayacağız demişler. **"Âllâhû â'lemû bi muradihi bi zâlike"** Âllâh, muradına âlimdir. Bu kelimeye, biz kendi kendimize bir mânâ yanımızdan vermiyoruz. Elimizde olan bu tefsir, Celâleyn tefsiri de aynı şekil üzerine geçiyor. **"Âllâhû â'lemû bi muradihi bi zâlike"** ve doğrusu da budur.

Fakat sonra gelen tabiinler, biraz mânâlar geçmiş. Meselâ **"elif-lâm-mim"**; **'elif'** Âllâh, **'lâm'** lâtif, **'mim'** Muhammed. **"Âllâhû lâtifûn bi habibihi"** böyle bazı şeyler yapmışlar. Lâkin ne kadar yapsalar, en doğrusu selefin verdiği mânâdır.

2- اَللّٰهُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ ۚ الْحَیُّ الْقَیُّوْمُ ۚ

اَللّٰهُ Mabudum bilhak, yalnız Âllâh'tır. İbâdete müstehak Âllâh'tan başka kimse değildir. Âllâh'tır ibâdete müstehak. لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ ۚ O'ndan başka bir mabud yok, maksud yok, mevcud yok. İlkinde mabud yok. Devam ederse, Cenâb-ı Hak fazla yükseltiyor kulunu, maksud yok geliyor. Ondan sonra mevcud yok. Kemâle yetişirse Âllâh'tan başka bir mevcudu görmez. Orta derecede ise

maksud ancak Âllâh der, diyor. Bizim gibi avâm da Âllâh'tan başka bir mabud yok. Böyle gider. Mânâ bu, üç mânâdır bu. Evet, mabud O'dur, maksud O'dur, mevcud O'dur.

الْحَيُّ الْقَيُّومُ **"Hay"** dâimi olan hayat. Hayat, bizde de hayat denilebilir. Fakat gölgesidir hayatın. Bir zaman vardı ki yoktuk, bir zaman gelecektir ki yokuz. İki yokun arasında bir varlık görünüyor. Fakat hakiki bir varlık olsaydı dâimi olurdu. Mademki evveli yok, sonu yok. Hakiki bir varlık değildir, bir hayat değildir. Zâhiri bir gölge gibi bir şeydir. Ancak hayat-ı dâimi fenâlık sevkât etmemiştir, nihâyetinde de bir nihâyet olmayacak. Ezeli ve ebedi olan hayat, Âllâh'a mahsustur.

"elkayyûmû" Kayyum'dur Âllâh. Câminin kayyumu derler, çocukların kayyumu derler. Yâni umur-u idâresini eline almış da takt veriyor. Bütün kâinatı yoktan var etmeye, var ettikten sonra idâre etmeye, zaman geldi mi ifnâ etmeye, hikmetine göre tasarruf etmeye kayyûm da Cenâb-ı Hak'tır.

Müfessirin-i İzâm'ın bazıları demişler ki; İsm-i Âzam ki duâ onunla müstecab olur, **"hayyûl kayyum"** kelimesidir. Hadise istinad ediyor. Rasûl-û Ekrem buyuruyor ki; "Üç sûrede, İsm-i Âzam mevcûttur." Üç sûre hangileridir? Biri sûre-i Bakara'dır ki Âyete'l Kürsi'de geçiyor. Biri Âl-i İmran'dır ki burada geçiyor. Biri sûre-i Tâhâ'dadır. Her üç sûrede de **"hayyûl kayyum"** kelimesi geçiyor. Demek ki budur.

Hâlik-i Kâinat; "arasınlar, dâima talep peşinde bulunsunlar" diye. Yoksa Rasûl-û Ekrem, "İsm-i Âzam budur" diyebilirdi pekâla. Nasıl ki Cumâ'da, icâbet saati gizlenmiştir. Sonra burada da aynen İsm-i Azam'ı, İsm-i İlâhiyye'nin içinde bunu da gizlemiş ki herkes dâimi peşinde, talebinde bulunsun.

3- نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ بِالْحَقِّ

عَلَيْكَ Hitaptır, Rasûl-û Ekrem'e. Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, (Kitap, elif-lâmsız olursa her bir kitaba kitap denilir. Fakat elif-lâmla oldu mu murad, Kur'an olur. الْكِتَابَ Kur'an'dır. Fakat yalnız kitap denilirse başka kitaba da itilaf edilebilir.)

نَزَّلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ Kur'an-ı Azimüşşân'ı sana inzal etmiş, göndermiş. بِالْحَقِّ Hak ile sıdk ile hüccet-i katia ile göndermiş sana. Kur'an-ı Azimüşşân'ın delâleti, beyanı, hücceti, hakk-û hakikati zâhirdir. Zaten Kur'an'ın fasahat-û belagatı kâfidir. Zamanında bütün Araplar var kuvvetiyle çalıştılar, Kur'an-ı Azimüşşân'ın bir satırı kadar da bir şey getiremediler. Yâni Arabistan'da bir âdet vardı. Mekke'de, Sûk-u Ukaz denilen panayırda senede bir defâ bütün Arapların şairleri, bütün Arapların âlimleri toplanırlardı. Herkes ne kaside, ne fâsih-i beliğ bir şey söylemişse getirirlerdi. Orada bir heyet teşekkül ederdi, tatbik ederlerdi. Eğer fazla bir fasahat-û belagatı görmüşlerse medâr-ı iftihar olurdu söyleyene ve bunu Kâbe'nin bir tarafına da asarlardı. Muallakat, muallakat-û sevâ. Yedi tane muallaka vardı, böyle Kâbe'nin duvarına asılmış. Bunlar intihab edilmişler, meclisten çıkmış diyor. Birinci muallakat, İmr'ül Kays'ın idi. Kur'an-ı Azimüşşân geldiği zaman, nâzil olduğu zaman kendisi gitmiş, almış yırtmış atmış. Demiş; "Senin bir kıymetin kalmadı."

Çünkü tahkik ederlerdi. Malum yâ o zaman lisânlar genişledikçe daha ziyâde parçalanıyor ve belagatini kaybediyor. Dar olduğu sıra-

larda halis kalıyor, başka kelimeler karışmıyor. O zamanlar daha fasih idi Arap lisânı. Fakat çok defâ tetkik ettiler. Kur'an-ı Azimüşşân'a benzeyecek olan bir kelimeyi, bir satırı söyleyemediler.

Efendim kelime kelime Arapça'dır, Arapların kullanmış olduğu kelimelerdir, başka bir şey değildir. Fakat o kelimeler yan yana geldiği zaman, başka mânâlar ifâde ediyor, inciler gibi. İnciler, parça parça incidir. Fakat dizildiği zaman başka bir ziynet kesbediyor, derecesine göre. Kur'an-ı Azimüşşân'ında böyle kelimeleri yan yana geldi mi, yetmiş mânaya kadar mânalar zuhur ediyor. Ki hiçbir sûretle Kur'an'a benzeyecek bir satır yazamadılar. Delili içindedir zaten.

مُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيْهِ Sana nâzil olan bu kitap, önünde olan Ahkâm-ı İlâhiye, Tevrat-û İncil'i, Zebur'u, sûhufları tasdik ediyor. Sana gönderdik Kur'an-ı Azimüşşân'ı ve bu Kur'an-ı Azimüşşân, öndeki olan Kelâm-ı İlâhiye'yi ki yüz sûhuftur, İncil-û Zebur, Tevrat'tır. Bunları tasdik ediyor Kur'an. Çünkü içinde almıştır. وَاَنْزَلَ التَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ İncil-û Tevrat'ı da hidâyet için gönderilmiş.

Şimdi efendim dinlerde, dine ait olan kısım yâni imânın erkânı. İmânın erkânında hiçbir tehalüf yok. Tevrat'ta ne ise İncil'de budur. İncil'de ne ise Zebur'da budur. Sûhuflar da budur. Kur'an-ı Azimüşşân'da da budur. İhtilâf bazı furuattadır. Furuatta olan ihtilâf olur. Asıl olan, Âllâh-û Teâlâ'nın azametine dâir olan her kitap; bir kıyâmet var, herkes amelinin cezasını görür, Âllâh'tır halkeden, Hâlik-i Kâinat'tır semâvat-ı yerleri halkeden. Böyle Âllâh-û Teâlâ'nın Zât-ı Âkdes-i İlâhiye'ye yâni imânın erkânında kitaplarda hiç bir tehalüf yoktur. Bu Kur'an-ı Azimüşşân da asıl zaten O'nu talim etmektir. Ve diğer kitapları içine almıştır. Mûsaddikidir, onları tasdik edicidir.

4- مِنْ قَبْلُ هُدًى لِلنَّاسِ وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ ۗ اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا بِاٰيٰتِ اللّٰهِ لَهُمْ عَذَابٌ شَدِيْدٌ ۗ وَاللّٰهُ عَزِيْزٌ ذُو انْتِقَامٍ

مِنْ قَبْلُ Kur'an'dan evvel İncil-û Tevrat'ı da göndermiş, هُدًى لِلنَّاسِ insanlara hidâyet, hidâyete sevk etmek. Güneş olmadığı zaman, yıldızlarla insan yola çıkabilir. Kur'an-ı Azim olmadığı zaman hidâyete vesile olanlardı, olabilirlerdi onlar. وَاَنْزَلَ الْفُرْقَانَ Furkan'ı, fark edici olan kitapları gönderdi Âllâh! Kimsenin bir hüccet kalmaz Âllâh'a karşı. Cenâb-ı Hak zaten kitap göndermeyince kimseye azap vermez. Kitap gönderdikten sonra azaba müstahak olur. Kitap göndermezse, kişi kıyâmette de der; "Ya Rabbi, sen bir kitap gönderseydin, bir peygamber gönderseydin, bize ahkâmını bildirseydin. Biz de imân edecektik. Göndermedin, biz de imân etmedik" Hüccet kalır kulun elinde. Kulun elinde bu hüccet kalmasın diye Âllâh-û Teâlâ, peygamber göndermeyince kimseye azap vermeyecektir.

Onun için Rasûl-û Ekrem'e kadar, her memlekete mevzii olarak peygamber göndermiştir. 124.000 peygamberi göndermesinin hikmeti budur. Çünkü o zaman da vesait tamam değildir. Dünyanın her tarafında ayrı ayrı peygamber geliyordu. Geliyordu ama şekil böyle değil. Meselâ Hindistan'a gelmiş bir peygamber, Amerika'ya nasıl talim eder. Efendim, Amerika 400 sene evvel keşfedilmiştir. 400 sene evvel olsun yine bir mahlûk, bir insanlar var mıydı? Evet, vardı. İnsanlar mademki vardı. O insanların içinde Âllâh'a yakın kim ise o, onların peygamberiydi. Bu, vaziyet bu. Dünyanın her tarafında peygamber, bu şekilde gelmiştir.

Çünkü Rasûl-û Ekrem'den sonra dünya tekemmül eder. Âllâh'ın

ilminde var idi. Her taraf, dünya bir şehir haline gelir. Rasûl-û Ekrem'in sözleri her tarafa yetişebilir. Onun için Rasûl-û Ekrem'den sonra başka bir peygamberin gönderilmesine lüzum görülmedi. Ve başka bir kitabın da gönderilmesine lüzum görülmedi. Çünkü öyle bir zaman ki aynı kitap, dünyanın her bir tarafına tebliğ edilebilir. Zaten Peygamberan-i İzam'ı göndermekteki Murad-ı İlâhi; tebligattır, zorlan imânâ getirmek değil ki. Eğer Âllâh isteseydi zorla, kâfiri halketmezdi zaten. Fakat tebligat yaptırıyor. Tebligat da oluyor. Bugün Kur'an-ı Azimüşşân faraza radyoyla okunuyor sabah vakti. Nerede okunursa okunsun. İster Moskova'da okunsun. Kur'an okunuyor ya, tebligat oluyor. Tebligat olduktan sonra imân eden eder, etmeyen zaten kendisine kalır.

Böyle tebligat olduktan sonra, اِنَّ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا بِاٰيَـاتِ اللهِ Âllâh-û Teâlâ'nın ayât-û beyyinatını inkâr edenler tebligattan sonra, لَهُـمْ وَاللهُ عَزِيـزٌ ذُو انْتِقَـامٍ عَـذَابٌ شَـدِيدٌ azab-ı şedite giriftar olacaklar onlar. Âllâh CelleCelâlûhû, Aziz'dir, Galib'tir. Galibin galibidir, mağlup olmayan bir Galib'tir. Aziz'in mânâsı bu, mağlup olmayan bir galip. "ذُو انْتِقَـامٍ dır" İntikam sahibidir, Müntâkim'dir. Esmâ-i İlâhiye'den birisi de Müntâkim'dir. İntikamını yapar. Çünkü peygamber gönderiyor, kitap gönderiyor, tebligat yapıyor. E, kul başını kaldırıyor da kabûl etmiyor. Yapmadıktan sonra elbette عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ikamını alır ondan.

5- اِنَّ اللهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَىْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ

Her şeyin Hâlik'i Âllâh olduğuna göre, Hâlik olduktan sonra elbette bilir. Nasıl olur da halkeder bilmez? "keyfe lâ yâ'lem hevâke men halak" Seni halkeden, seni nasıl bilmez? Hâlik-i Kâinat,

her şeyi halkeden O'dur. Her şeyin de ahvâline muttalidir. اِنَّ اللّٰهَ لَا يَخْفٰى عَلَيْهِ شَىْءٌ فِى الْاَرْضِ وَلَا فِى السَّمَآءِ Yerde, gökte bütün mahlûkatı halkeden O'dur. Halkettikten sonra da hiçbir ahvâlde onun üzerinde gizli kalan değildir. Her şeyi bilir, Semi-û Basir'dir.

6- هُوَ الَّذِى يُصَوِّرُكُمْ فِى الْاَرْحَامِ كَيْفَ يَشَآءُ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

هُوَ الَّذِى Âllâh'ın azamet-i kudretini beyan ediyor. Öyle bir Âllâh'tır ki! يُصَوِّرُكُمْ Sizi tasvir ediyor, sûretinizi halkediyor. İnsanların sûretini hatta hayvanların sûretini فِى الْاَرْحَامِ anaların rahminde. Anaların rahminde, o dar olan yerlerde, o su üzerinde bir beşerin şeklini halkediyor. Sonra insan yapıyor, hayvanatta da böyle. Nasıl olur da su üzerine sûret yapsın? Ancak O yapar, كَيْفَ يَشَآءُ nasıl isterse. İsterse erkek yapar, isterse dişi yapar, isterse zayıf yapar, isterse kuvvetli yapar. Hepsi O'nun elindedir. لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ Bunu tasavvur ettikten sonra anlaşılır ki O'ndan başka bir Hâlik-i Mabud yok. Aziz-û Hakîm, O'dur. Galiptir hükmüne, her şeyi yeri yerinde halketmiştir.

7- هُوَ الَّذِىٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ مِنْهُ اٰيَاتٌ مُحْكَمَاتٌ هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ فَاَمَّا الَّذِينَ فِى قُلُوبِهِمْ زَيْغٌ فَيَتَّبِعُونَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ ابْتِغَآءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَآءَ تَأْوِيلِهِ ۗ وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيلَهُٓ اِلَّا اللّٰهُ ۘ وَالرَّاسِخُونَ فِى الْعِلْمِ يَقُولُونَ اٰمَنَّا بِهِ ۙ كُلٌّ مِنْ عِنْدِ رَبِّنَا ۗ وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ

هُوَ الَّذِىٓ اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ Böyle insanları Rahm-i Maber'de halkeder gibi, yine O Âllâh'tır ki! اَنْزَلَ عَلَيْكَ الْكِتَابَ Ey Habibim, bu Kur'an-ı Azimüşşân'ı sana göndermiş, 23 senede. مِنْهُ اٰيَاتٌ O âyetlerin bir kısmı ayât-ı muhkemât. Muhkem âyet-

ler; neski kâbil olmayan, esaslı olan âyettir, ahkâma dâir. Meselâ zekât ver, nâmaz kıl, oruç tut. Bunlar muhkem âyetlerdir, neski kabil değildir. Nesk olmaz ve esasını teşkil eder İslâmiyet'in. Bir kısmını böyle halketmiş. هُنَّ اُمُّ الْكِتَابِ Bunlar, ana mutemet olan, kitapta mutemet olan kısımlardır. Bu kat'idir, zaruridir, nesk olmaz, bununla amel edilecek.

وَاُخَرُ مُتَشَابِهَاتٌ Bir kısmı da Müteşâbihat-ı Kur'aniyyedir ki ancak Kendisi bilir, Habibi bilir. Hatta en yüksek âlimler de; "Evet, Âllâh'ın kelâmıdır, bilir, tasdik eder, o kadar."

Sonra bunun hikmeti çünkü bak, hidâyet de Cenâb-ı Hak'tandır, dalâlet de Cenâb-ı Hak'tandır. Hâdi-û Mudil Âllâh'tır, Rasûl-û Ekrem de böyle, Kur'an da böyle. Şimdi Müteşâbihat-ı Kur'aniyye eğer olmasaydı, hepsi muhkem olsaydı kimse aldanmazdı ki. Kur'an meydandadır zaten. Kelâmının meselâ **"ekımûssalâte"** onun başka bir mânâsı yok, başka bir şeyi yok. Fakat müteşâbihatta başka mânâ zuhur edebilir. Âllâh da murad olmayan bir mânâyı alır, dalâlete girer.

Bak efendim, lisânımızda da Türkçemizde işte buna "yüz" derler, değil mi ya. Yetmiş, seksen, doksan, yüz adet. Adete yüz derler. Bu hayvanı yüz diyor, derisini soy demektir. Demek ki yüz kelimesi birkaç mânâya geliyor. Yerine göre mânâ veriyor. Fakat bir kelime, birkaç mânâyla geliyor. E, birkaç mânâya geldikten sonra ancak o, makam ile karine ile falan ile anlaşılıyor. Müteşâbihat bunun gibidir. Fikri bozuk olan kimse zaten her dall-û mudil, her bozuk akide sahipleri, bozukluğu göstermek için, o bozukluğunu ya bir âyete ya bir hadise hamleder ki kıymet bulsun. Nasıl yapacak? Muhkemata veremez ki muhkemat bellidir. Müteaddit mânâ-

lara gelen kelimelerin birisini eline alır ki mânâ o değil. Efendim "bu, budur" diyor. Bu, budur diyor. O, onunla Cehennem'e kadar gider, kendisi de dalâlete girer, idlali de dalli de yol olur. Çünkü müteşâbihata kendi reyiyle mânâ vermek istiyor. Belki onun dalalete girmesi için de bu da bir vesile olur. Her şeyi Âllâh yapıyor. فَاَمَّا الَّذِيْنَ فِىْ قُلُوْبِهِمْ زَيْغٌ Onlar ki kalplerinde meyl var bâtıla. زَيْغٌ Haktan, bâtıla meyl var. فَيَتَّبِعُوْنَ مَا تَشَابَهَ مِنْهُ Müteşâbihata tâbi olurlar. ابْتِغَاءَ الْفِتْنَةِ وَابْتِغَاءَ Fitneyi ikâ etmek için, (gaye o değil) تَأْوِيْلِهٖ kendi tevilini göstermek için. "Ben de Kur'an-ı bilirim." Hele şimdi rakamlar da koymuşlar filan, "yüz ellinci âyet efendim." O rakamlar zaten yoktu, sonradan ilâve etmişler. Gösterişlerdir, onların hepsi. "Efendim filanıncı âyet böyle diyor." Şimdi bâtıl bir şeyi söyler. Mânâ o değildir, murad o değildir. Fakat kendini bilir göstermek için, bâtılını tercih etmek için o matlub olmayan mânâyı eline alır, halka karşı da söyler. Müteşâbihat olduğu için o mânâya da gelir. Lâkin matlub olan mânâ bu değildir. Onunla hem halkı dalâlete götürür, hem kendisi de dâll olur.

وَمَا يَعْلَمُ تَأْوِيْلَهٗٓ اِلَّا اللّٰهُ Kur'an öyle bir Kur'an-ı Azimüşşân'dır. O'nun tevilini ancak Âllâh-û Rasûlûllah bilir. وَالرّٰسِخُوْنَ فِى الْعِلْمِ İlimde rasih olan, ilimde kuvvetli malûmatları olan, hakiki âlim olanlar bile cesaret etmez Kur'an-ı Azimüşşân'a kendi reyiyle mânâ etsin. Onlar ne diyorlar? يَقُوْلُوْنَ اٰمَنَّا بِهٖ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ رَبِّنَا "Yâ Rabbi! Biz imân ettik, müteşâbihatına da muhkemâtına da hepsi Âllâh'ın kelâmıdır, imân ettik. Mânâsı da Âllâh'ın muradı üzerinedir" ki sağlam da budur.

Arz edebildim mi? Bak şimdi mânâ müteaddit olabilir. Kul,

kendi batılını göstermek için birisine bağlamış olur ve hakikaten de o değildir. Mânâ da o değildir, matlub olan mânâ o değildir. Fakat eğer bunu yapmazsa onun bâtılı kıymet bulmaz. وَمَا يَذَّكَّرُ اِلَّآ اُولُوا الْاَلْبَابِ Bunu anlayanlar ancak aklı yerinde, ulûl elbab, akl-ı selim sahibi olanlar bilir bunu. Yine bunlar diyorlar, وَالرَّاسِخُونَ ilimde rasih olanlar diyorlar;

8- رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ

رَبَّنَا لَا تُزِغْ قُلُوبَنَا بَعْدَ اِذْ هَدَيْتَنَا "Ya Rabbi! Kalbimize meyl verme. Bizi hidâyete getirdikten sonra kalbimize, dalâlete karşı meyl verme ya Rabbi. وَهَبْ لَنَا مِنْ لَدُنْكَ رَحْمَةً Rahmetinizi ihsân et bize, ya Rabbi. اِنَّكَ اَنْتَ الْوَهَّابُ Vehhâb sensin. İstemeden veren sensin."

9- رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ

رَبَّنَآ اِنَّكَ جَامِعُ النَّاسِ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ "Ya Rabbi, insanları toplayacaksın bir günde ki şüphemiz yok. Emrin vardır. Bir günde toplayacaksın, herkes kendi amelinin hesabını görecek. اِنَّ اللّٰهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ Allâh'ın emrinde, miadında hulf yok."

Mevzû birbirine bağlıdır ama değişiyor.

10- اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا وَاُولٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Kur'an-ı Azimüşşân'a imân etmeyen. Allâh'a, Rasûllulah'a, Kur'an'a imân etmeyen. Zaten imânın erkânı altıdır fakat üçe avdet eder. Allâh'a, Kur'an'a, peygambere. kıyâmet

günü, melekler, kaza ve kadere iman içinde geçiyor zaten. اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Onlar ki Âllâh'a, Rasûllullah'a ve Kur'an'a imân etmiyorlar küfrediyorlar. لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللهِ شَيْئًا Onların dünyadaki mal-ı servetleri, evlatları igna etmez ahiretdeki Azab-ı İlâhi'den. Dünyada ne kadar zengin olursa olsun, ne kadar yüksek mensallere yetişirse yetişsin, o dünyadaki mal-ı servet, onu Azab-ı İlâhi'den halas etmez. وَاُولٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ Onlar cehennemin وَقُودُ vegudu. (vegud; tutuşturucusu.) Evvel çam ağacı alırdık da sobalara da 'tutuşturucu' derlerdi. Kur'an-ı Azimüşşân buyuruyor ki; "Cehennemdeki ateş de taşlardır ve taş yürekli insanlardır" diyor. "vegudû hannasi vel hicara" vegud; tutuşturucusu. Demek ki işâret ediyor Cenâb-ı Hak, zaman gelecek ki taşlar, odun olacak. Şimdi oldu. Sonra taş yürekli insanlar ki kalbi kasavet tutmuş. Âllâh-û Rasûlûllah'a karşı hiç meyli yok, o da taş yüreklidir. O da aynı zamanda tutuşturucusu olacak. "vegudû hannasi vel hicara" âyet-i kerimesinde geçiyor. وَاُولٰٓئِكَ هُمْ وَقُودُ النَّارِ Bunlar cehennemin tutuşturucusu olur.

11- كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا فَاَخَذَهُمُ اللهُ بِذُنُوبِهِمْ وَاللهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ

Beyan buyuruyor ki senin ümmetinden de emsâlleri gibi bunlar zuhur edecek,كَدَأْبِ اٰلِ فِرْعَوْنَ Fir'avnın kavmi gibi. Nasıl ki Fir'avnın kavmi imân etmediler de cehenneme, ateşe vegud oldular. Senin ümmetinden de olacaklar. وَالَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ Onlardan evvel de Âd-û Semûd kavmi. كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا Âyât-ı beyyinatı tekzip ettiler, imân etmediler.فَاَخَذَهُمُ اللهُ بِذُنُوبِهِمْ Âllâh CelleCelâlûhû, onları günahla-

rı, inkârları dolayısıyla azaplandırdı. وَاللّٰهُ شَدِيدُ الْعِقَابِ Âllâh Celle-Celâlûhû'nun azab-ı şedittir. Bu mevzû bitti, ayrı ayrı mevzûlardır efendim.

12- قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ ۖ وَبِئْسَ الْمِهَادُ

قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا Hâlik-i Kâinat emrediyor, Habibine. Tebşir et. Bedir Vak'asına işârettir, bir miktarını beyan ediyor. Efendim, Bedri namında bir adam vardı. Onun bir arsası vardı, bugün de mevcûttur. Yolda oradan gidiyor, eskiden imkân olmuyordu oraya ziyâret etmeye. 14 tane Âshab-ı Kiram, orada şehit olmuştur. Şimdi oradan, Mekke'den Medine'ye gidenler orayı ziyâret edebilirler ve çıkabilirler, o kadar muntazam değildir ama bellidir, ziyâret ederler. Eskiden bu müsâde olmuyordu çünkü yol oradan geçmiyordu.

Burada bir su vardı, bir de düzlük etrafında da hep kumluk. Bunlar Mekke'den bin kişi müsellâh; atlı, silâhları mevcût her tarafı yerinde. Ashab-ı Kiram'da iki at vardı, yedi tane zırh vardı, silâhları da o kadardı, az yani. Geç geldikleri için düzlüğü tutmuşlar müşrikler, suyu da tutmuşlar. Etrafındaki kumluk kalmış, sıcak zamanında kumlukta su da yok. Rasûl-û Ekrem, Âshab-ı Kiram ile böyle geldikten sonra, Âllâh isterse Habibine ihsan ediyor (hepsi Cenâb-ı Hak'kın elinde, halkeden O'dur.) Bir yağmur zuhur etti, fazla bir yağmur. Serinledi her taraf. Âshab-ı Kiram, yukarıdan yağmurdan suyu da aldılar. Suya da ihtiyaç kalmadı, serinlik de oldu. Ondan sonra muharebeye başlandılar. Muharebe neticesinde 14 kişi şehid oldu Âshab-ı Kiram'dan. Fakat 70 kişi onların büyükleri, Ebu Cehil felan da dâhil olmak üzere telef oldu. 70 kişi de onların büyüklerinden esir edildi, götürdüler Medine'ye. Öbürleri

de kaçtılar, gittiler. E bak, kisvete bak, silâha bak. Demek ki kuvvet-û kudreti veren Âllâh'tır. Cenâb-ı Hak emrediyor; Bakınız da kâfidir bu, Cenâb-ı Hak'kın verdiği kudrete göre. Sahra onların, su onların, silâh onların, kuvvet onların hâlbûki muvaffak olamadılar. Beriki tarafta silâh az, su yok, yer yok, Cenâb-ı Hak yardım etti. Âyet bunu beyan ediyor.

Bunun hikmeti de ne idi? Hâlik-i Kâinat, Âshab-ı Kiram'ın gözünde, onların 1000 kişiydi az gösterdi. "Bunlar daha bizim iki mislimiz ancak var yâni biz 300 kişi, bunlar 600 kişi ancak olur. Üç yüzümüz, altı yüze herhalde mukabele edebilir." Az gösterdi ki Âshab-ı Kiram'ın maneviyatı kuvvetlensin. Ve onların gözünde de Âshab-ı Kiram'ı çok gösterdi. "İki mislimiz var dediler. 1000 kişi değil de 2000'dir onlar." قُلْ لِلَّذِينَ كَفَرُوا Ey habibim, imân etmeyen müşriklere söyle. سَتُغْلَبُونَ وَتُحْشَرُونَ اِلٰى جَهَنَّمَ Size galebe edilecektir. Ve cehennemde haşrolunacak, gideceksiniz. وَبِئْسَ الْمِهَادُ Nihâyetiniz cehennemdir. Ne fenâ bir yer. İşte mukaddime bu, delil de bu.

13- قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ فِى فِئَتَيْنِ الْتَقَتَا فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَاُخْرٰى كَافِرَةٌ يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْىَ الْعَيْنِ وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهِ مَنْ يَشَاءُ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ

قَدْ كَانَ لَكُمْ اٰيَةٌ Size kâfi bir âyet var, bir delil var. فِى فِئَتَيْنِ İki fırka arasında. الْتَقَتَا Mukabele oldular karşı karşıya Bedir'de. فِئَةٌ تُقَاتِلُ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Birisi Âllâh için harp ederdi ki Âshab-ı Kiram idi. وَاُخْرٰى Öbür kısım كَافِرَةٌ kâfir idiler ki müşriklerdi. يَرَوْنَهُمْ مِثْلَيْهِمْ رَأْىَ الْعَيْنِ " Kâfirler, Âshab-ı Kiram'ı görürlerdi, "يَرَوْنَهُمْ iki mislini. İki bin görürdü. (Zamire iki mânâ veriyorlar.)

Bak, يَرَوْنَهُمْ biri Âshab-ı Kiram görürdü onları, iki misli. "Nihâyet iki mislimizdir. Biz 300 kişi, onlar 600 kişi. Bizim her zaman birimiz, ikisine muadildir." Onlar da iki mislini görürlerdi. "Biz 1000 kişi, onlar 2000 kişidir." Ne güzel tabi ya! وَاللّٰهُ يُؤَيِّدُ بِنَصْرِهٖ مَنْ يَشَآءُ Âllâh'ın elindedir her şey, يُؤَيِّدُ teyid ediyor, kuvvetlendiriyor بِنَصْرِهٖ yardımıyla. Kime isterse yardım eder. مَنْ يَشَآءُ اِنَّ فِى ذٰلِكَ Bunda, Bedir Vak'asında, iki fırkanın böyle karşı karşıya gelip de birinin böyle mükemmel silâhları, birinin de böyle noksan olduğu halde galebe çalması. لَعِبْرَةً لِاُولِى الْاَبْصَارِ Basireti yerinde, aklı yerinde olanlara kâfi bir delildir bu. Bu mevzû bitti efendim.

14- زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَآءِ وَالْبَنِيْنَ وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْاَنْعَامِ وَالْحَرْثِ ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ۚ وَاللّٰهُ عِنْدَهٗ حُسْنُ الْمَاٰبِ

زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ Tezyin edilmiş, asıl tezyin eden Âllâh'tır. Fakat mecâzen şeytana ilkâ edilir. Şeytan tezyin etse de Âllâh'ın emriyle yapıyor yine. Zinetlenmiştir insanlar için حُبُّ الشَّهَوَاتِ müşteheyat; nefsin arzu ettiği şeyler, insanın gözünde güzelleşmiş, güzel görünüyor. مِنَ النِّسَآءِ Hanımlardan, وَالْبَنِيْنَ evlatlardan, erkek evlatlardan,وَالْقَنَاطِيْرِ الْمُقَنْطَرَةِ kanatir, kıntar; (altın, gümüş). Altın, gümüş diyor ki; "Kanatirdir bu kantara. Bin okka bu kantar" diyor altın, gümüş. مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ Talimli olan atlar, وَالْاَنْعَامِ en'am; deve, inek, koyun gibi, وَالْحَرْثِ ziraat gibi. Yâni ey insanlar! Şeytan tezyin ediyor gözünüzde. Kiminin gözünde mal-ı serveti güzelleştiriyor, kiminin gözünde altın-

ları güzelleştiriyor, kiminin gözünde atları güzelleştiriyor, kiminin gözünde hanımları güzelleştiriyor. Şeytanın muradı, bu vesileyle sizi dalâlete sevk etmek. Tezyin ediyor, bir maksad ile. Buna aldanmayın.

ذٰلِكَ مَتَاعُ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Bu tezyin edilen şeyler, dünyanın metâıdır. Dünyanın metâıdır, sizi aldatmak için tezyin edilmiştir. Dünyanın metâıdır, hayatınızla beraber kalır, hayatınızdan sonra onlar da gider. Halbûki dünyadaki hayatınızla bâki beraber olan miktarı talep etmektense, dâimi şeyi talep etseniz daha doğru değil mi? وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الْمَاٰبِ Allâh'ın nezdinde hüsn-i meâb var, hüsn-i ahiret var, hakiki ahiret var. Hakiki gitmek, iyi bir hale gitmek var. Şeytan tezyin etmiş dünyanın malını, servetini, hanımlarını, hayvanlarını ve onunla sizi aldatıyor. Halbûki bu muvakkat bir zamandır sizin için. E, imtihan böyle olur zaten. Olmasa öyleyse imtihanı nasıl yapsın? Bir adamın elini bağla da imtihan yap! Elini bağla imtihan et, olur mu o? Değil. Onun elini açacaksın ki imtihan olsun. Şeytana da bir kuvvet verecek ki imtihan etsin.

Zaten şeytan demiş O'na. Demiş; "Ya Rabbi, mademki hasmıma bu kadar şey verdin, bana da fırsat ver." Verdim işte; "kadınlar sana, alın." Ondan sonra; "kâfi değildir." "Mal-ı serveti verdim," diyor. Ondan sonra; "kâfi değildir." "Oyuncakları verdim" diyor. Bunların hepsini şeytana veriyor ki çalışsın o da, fendinde çalışsın imtihana girsin.

15- قُلْ اَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٌ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَاَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ

قُلْ Ey Habibim ümmetine söyle. Bunlar tezyin olunmuştur gözünüzde fakat Âllâh'ın nezdinde ahiret var. أَؤُنَبِّئُكُمْ بِخَيْرٍ مِنْ ذٰلِكُمْ Size söyleyeyim mi bunlardan daha hayırlısını? Dünyanın mal-ı servetinden daha hayırlı olan şeyleri size haber vereyim mi? لِلَّذِينَ اتَّقَوْا عِنْدَ رَبِّهِمْ Nezd-i İlâhi de ittika sahibi olanlara var. جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ Cennetler var, öyle cennetler ki altından nehirler zuhur eder. Hem de خَالِدِينَ فِيهَا ebedi olarak.

Efendim, "cennet" buyuruyor da. Çünkü her şey yerden hâsıl oluyor, onun için cennet buyrulmuş. Sonra cennet kelimesi; mestur, nimetlerle mestur demektir. Nehirler altında cereyan ediyor. Mümkündür ki bizim bildiğimiz bu şekilde kasırlar var, kasırların içinde nehirler cereyan ediyor. Ve mümkündür ki Müffessirin-i İzam derler ki; "Cennetin nehirleri, cennet halkının emrindedir. İstediği yerde izhar eder, gezdirir." O nehirlerin de biri süttür, biri baldır, biri hamle Mûsâffadır, biri de sudur. Böyle akıntı olarak gidiyor. Böyle tevil etmişler.

Sonra bu nimetlerle beraber, وَأَزْوَاجٌ مُطَهَّرَةٌ tâhir olan hanımlar (hayz-ı nifastan ve fenâlıktan.) وَرِضْوَانٌ مِنَ اللّٰهِ Hepsinin fevkinde de Âllâh'ın rızası var orada. وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِالْعِبَادِ Âllâh CelleCelâlûhû, kulunun ahvâlini görür. Yaptığına göre mükâfat-û ihsân eder.

Bilmem şey edildi mi? Tekrar edeyim mi? Bak şimdi şeytan tezyin etmiş gözümüzde mal-ı serveti. Mal-ı servet; altın olur, hanım olur, para olur, at olur, bilmem ne olur. Âllâh emrediyor; "Bu nihâyet dünyaya mahsustur. Nihâyet hayatınızdan sonra bunların hepsi sizden ayrılıyor. Âllâh'ın nezdinde ondan daha güzel size şeyler var. Cennetler var ki nimetlerle doludur. Bu cennetin içinde

huriler var, ondan ziyâde Rıza-i İlâhi var. Rıza-i İlâhi de her şeyin fevkindedir."

16- اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ اِنَّنَآ اٰمَنَّا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ

"vâllahû basirun bil ibâd" diyor ya. Âllâh, kulun halini biliyor. Hangi kul? (sıfattır.) O kullar ki, bakıyor ki Cenâb-ı Hak'ka rica ediyor, iltica ediyor. Duâ-i Kur'aniyyedir. Kur'an-ı Azimüşşân'da Cenâb-ı Hak bize tâlim veriyor. Böyle duâları yapınız. Efendim herkes bir duâyı uydurabilir. Âllâh'tan bir şey taleptir. Bir şey denilmez ki buna. Kul, Hâlik'inden bir şey ister. Fakat Kur'an'da geçen âyetleri, duâ edip de onu isterse daha şâyân-ı kabûl olur. İşte bak bu âyet öyle. Sanki Cenâb-ı Hak bize diyor ki; "Ey kulum, bu yolda benden talep ediniz."

اَلَّذِينَ يَقُولُونَ رَبَّنَآ Ey bizim Rabbimiz, bizi yoktan var eden, yetiştiren Âllâh! اِنَّنَآ اٰمَنَّا Biz senin azamet-i kudretine imân ettik. فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا Hatalarımızı affet ya Rabbi. وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ ۚ Bizi cehennem azabından muhâfaza et.

17- اَلصَّابِرِينَ وَالصَّادِقِينَ وَالْقَانِتِينَ وَالْمُنْفِقِينَ وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْاَسْحَارِ

اَلصَّابِرِينَ Sâbir olanlar. Sabır, üç nev'idir. Biri tâatin meşâkkatine sabretmek. Biri musibetlere tâhammül etmek. Biri de nefsin arzularına (nefis kuvvetli olur da her şeyi ister nefis) karşısına gider, sabretmek. Her üçü de muraddır. Kur'an-ı Azimüşşân'da sabır kelimesi birçok yerlerde geçiyor. Fakat tafsil buyrulmamıştır. Tafsil etmedikten sonra üçü de muraddır.

Sâbir olan kullar. وَالصَّادِقِينَ Kalbi, kalben imân etmiş olan-

lar, وَالْقَانِتِيـنَ mû'ti olanlar, وَالْمُنْفِقِيـنَ Âllâh için malını infâk edenler, وَالْمُسْـتَغْفِرِينَ بِالْأَسْـحَارِ sabahlarda nâmazdan evvel nâmazdan sonra istiğfâr edenler. (Ne verilmişse ekseriyâ sabah zamanlarda verilmiştir. Hâlik-i Kâinat'ın, in'am-ı ihsânı sabahlarda zuhur ediyor, ekseriyâ böyledir. Her zaman verebilir ya bir mâni yok. Fakat ekser zuhur eden şafaklarda, şafaktan evvel, sonradır.) İşte o zamanlarda da istiğfâr ediyor.

18- شَـهِدَ اللهُ اَنَّـهُ لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ ۙ وَالْمَلٰٓئِكَـةُ وَاُولُـوا الْعِلْـمِ قَآئِمًا بِالْقِسْـطِ ۭ لَآ اِلٰهَ اِلَّا هُـوَ الْعَزِيـزُ الْحَكِيـمُ

شَـهِدَ اللهُ Âllâh şehadet eder. Âllâh'ın şehadeti ne olur? Yâni bildirir bize. اَنَّـهُ لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ ۙ Âllâh şehadet eder, bildirir ki O'ndan başka bir mabud yok. Yâni Halik-i Kâinat, kendi kendine diyor ki; "Ben'den başka bir mabud yok, ey kulum!" وَالْمَلٰٓئِكَـةُ Melekler de şâhadet ederler, ikrar ederler ki; "Âllâh'tan başka bir mabud yok." وَاُولُـوا الْعِلْـمِ İlim sahibi olan enbiya-û ve evliya-û Mü'minin. Onlar da şâhadet ederler ki; "Âllâh'tan başka bir mabud yok." قَآئِمًـا بِالْقِسْـطِ ۭ Kıst ile adâlet ile kâimdir Âllâh. لَآ اِلٰـهَ اِلَّا هُـوَ O'ndan başka mabud yok, الْعَزِيـزُ الْحَكِيـمُ Aziz-û Hakîm, O'dur.

Efendim tefsir diyor ki; "Bu âyeti okuyan adam, eğer onun akibinde dese ki **"ve ene eşhedü bimâ şehidellahû bihi"** Âllâh şâhadet ediyor ya! Ben de Âllâh'ın şâhadet ettiği gibi, şâhadet ediyorum. **"veyec alû hazihiş şâhadete vediaten inde Rabbi li yevmil hisâb"** Ben bu şâhadetimi, Rabbime tevdi ediyorum kıyâmet için. Kıyâmet de Cenâb-ı Hak bunu, "Bir kulumun vediası vardır çıkarınız" diyor, meydana çıkarılıyor.

Yazıyor musun? Peki bak şimdi, bu âyet okunduğu zaman

dese; **"ve ene eşhedü bimâ şehidellahû bihi ve esevde vâllâhe, livâllahe hazihiş şâhadete vediaten inde Rabbi"** bunu söylerse kıyâmette Cenâb-ı Hak, "Kulumun vediası, emaneti var Ben'de, çıkarınız diyor" meleklere. Meydana çıkar. Bu kadar.

19- اِنَّ الدِّيـنَ عِنـدَ اللهِ الْاِسْـلَامُ وَمَـا اخْتَلَـفَ الَّذِيـنَ اُوتُـوا الْكِتَـابَ اِلَّا مِـنْ بَعْـدِ مَـا جَآءَهُـمُ الْعِلْـمُ بَغْيًـا بَيْنَهُـمْ ۗ وَمَـنْ يَكْفُـرْ بِاٰيَـاتِ اللهِ فَاِنَّ اللهَ سَـرِيعُ الْحِسَابِ

اِنَّ الدِّيـنَ عِنـدَ اللهِ الْاِسْـلَامُ Hakiki din, İslâmiyet'ten başka bir şey değil. Efendim hıristiyan dini, bilmem ne dini. Bunların hepsi mecâz olabilir. Din, doğru İslâmiyet'tir, başka bir şey değil. Efendim onlar iddialarına göre, onlar öyle diyorlar. Meselâ hıristiyan diyor; "Benim dinim haktır başka değil." Yahudi diyor; "Benim dinim haktır." Sebeb-i nüzul zaten odur. Âllâh emrediyor; "Ne senin dinin var, ne onun dini var, din İslam'dır."

وَمَـا اخْتَلَـفَ الَّذِيـنَ اُوتُـوا الْكِتَـابَ Ehl-i kitap; yahudi ve hıristiyanlar, ihtilâf etmediler اِلَّا مِـنْ بَعْـدِ مَـا جَآءَهُـمُ الْعِلْـمُ ancak onlara peygamber geldikten sonra ihtilâfa başladılar aralarında. O da بَغْيًـا بَيْنَهُـمْ "haseden beynehûm" hased itibariyle. Yoksa hıristiyanlarda yoktu eskiden bu hâl. وَمَـنْ يَكْفُـرْ بِاٰيَـاتِ اللهِ فَـاِنَّ اللهَ سَـرِيعُ الْحِسَـابِ Her kim ki Ayât-û İlâhiye'yi inkâr ederse, Âllâh'ın hesabı seridir. Hesabı seri olduğu için azabı da seridir.

20- فَـاِنْ حَآجُّـوكَ فَقُـلْ اَسْـلَمْتُ وَجْهِـىَ لِلّٰهِ وَمَـنِ اتَّبَعَـنِ ۗ وَقُـلْ لِلَّذِيـنَ اُوتُـوا الْكِتَـابَ وَالْاُمِّيّـنَ ءَاَسْـلَمْتُمْ ۚ فَـاِنْ اَسْـلَمُوا فَقَـدِ اهْتَـدَوْا ۖ وَاِنْ تَوَلَّـوْا فَاِنَّمَـا عَلَيْـكَ الْبَـلَاغُ ۗ وَاللهُ بَصِيـرٌ بِالْعِبَـادِ

فَاِنْ حَاجُّوكَ Ey Habibim Ekmelerrasûl. Eğer din hakkında, âyet hakkında sana husumet gösterirlerse, sana karşı gelip de hüccet beyan ederlerse فَقُلْ اَسْلَمْتُ وَجْهِيَ لِلّٰهِ onlara söyle; "Ben yüzümü, Âllâh'a çevirdim. وَمَنِ اتَّبَعَنِ Bana tâbi olanların da yüzü Âllâh'tadır. Ben ve bana tâbi olanlar, yüzümüzü Âllâh'a çevirdik." وَقُلْ لِلَّذِيْنَ اُوْتُوا الْكِتَابَ وَالْاُمِّيّٖنَ Yahudi, hıristiyan ve müşriklere de; ءَاَسْلَمْتُمْ "Siz de Müslüman oldunuz mu, olmadınız mı?" فَاِنْ اَسْلَمُوا فَقَدِ اهْتَدَوْا Eğer imân ettilerse hidâyete geldiler. وَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاغُ Eğer isyân edip de arkayı çevirirlerse sen mesûl değilsin. Sen tebligatını yaptın. Âllâh, onlara ceza verecek. وَاللّٰهُ بَصِيْرٌ بِالْعِبَادِ Âllâh CelleCelâlûhû, Basir'dir, hâlinizi görür. Yâni eğer onlar yüzünü çevirirlerse müteessir olma, onların küfürde kalmasına. Senin vazifen tebligattır, tebligatını yaptın.

21- اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَّيَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ

اِنَّ الَّذِيْنَ يَكْفُرُوْنَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ Onlar ki Âllâh-û Teâlâ'nın kitabını inkâr ederler ki yahudilerdir burada. وَيَقْتُلُوْنَ النَّبِيّٖنَ بِغَيْرِ حَقٍّ Peygamberan-i İzâm'ı haksız olarak katlettiler. Rivâyete nazaran yahudiler, 70 tane peygamber şehit etmişler. وَيَقْتُلُوْنَ الَّذِيْنَ يَاْمُرُوْنَ بِالْقِسْطِ مِنَ النَّاسِ Ve katlederler de o kimseleri ki adaleti emrederler ki ulemâdır. بِالْقِسْطِ Adaletle emrederler. Biri peygamberleri, biri de adaletle emredenleri ki ulemâlardır. Bunları katledenler de yahudilerdir. فَبَشِّرْهُمْ بِعَذَابٍ اَلِيْمٍ Azab-ı elimle onları tebşir ediniz. Onlar ki peygamberleri ve ulemâları şehit etmişler, azab-ı elimle tebşir et, ey Habibim.

22- أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

أُولَٰئِكَ الَّذِينَ حَبِطَتْ أَعْمَالُهُمْ Onlardır ki dünyadaki amelleri mahvolur. Dünyada hayır şeklinde her ne yaparlarsa hiçbir kıymeti olmaz. فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ Kıyâmette de onlara hiçbir yardımcı olmaz.

23- أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ وَهُمْ مُعْرِضُونَ

Mevzû değişiyor. Burada efendim, yahudilerden birisi zinâ yapmıştı. Rasûl-û Ekrem'e geldi, dedi; "Bize Tevrat ile muamele yap." Tevrat'ta da aynı Kur'an'da olduğu gibi recm var, zina için. Emretti; "Tevrat'ı bilenlerden birisi gelsin, Tevrat'ı okuyalım da hükmedelim."

Abdullah bin Es-Suriyâ namında onların âlimlerinden birisi, Tevrat'ı getirmiş oraya okuyacak. Okumaya başladığı zaman parmağını, recm kelimesinin üzerine koyuyor da geçiyor. Abdullah bin Es-Selam hazır idi. Efendim dedi; "Hilekârlık yaptı, âyeti geçirdi, yalan söyler." Baktılar ki parmağını koymuş recm kelimesinin üzerine. Onun için Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem emretti, yine recm ettiler kadını şeriatleriyle. Çünkü aynı Tevrat'ta da bu var.

Buyuruyor ki; أَلَمْ تَرَ إِلَى الَّذِينَ أُوتُوا نَصِيبًا مِنَ الْكِتَابِ Görüyorsun onlara ki bir nasip vermişiz kitaptan. Tevrat'ı biraz okuyor, Abdullah bin Suriyâ gibi. يُدْعَوْنَ إِلَىٰ كِتَابِ اللَّهِ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ Kitâbullah'a davet edildi ki hüküm versin. ثُمَّ يَتَوَلَّىٰ فَرِيقٌ مِنْهُمْ Arkayı çeviriyor-

lar, وَهُمْ مُعْرِضُونَ i'raz ediyorlar, parmağını koyuyor ki o hüküm görünmesin. Bunların da aslı nedir, yahudilerin o zamanda da? Diyorlardı; "Efendim bizim cedlerimiz, peygamberlere yetişiyor. Biz nihâyet kırk gün azap göreceğiz. Buzağıya ibâdet ettiğimiz gün kadar."

24- ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ وَغَرَّهُمْ فِى دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَنْ تَمَسَّنَا النَّارُ اِلَّآ اَيَّامًا مَعْدُودَاتٍ Sebebi bu, diyorlardı; "Bize ateş, azap mâ'dud olan günler kadar olur, kırk gün. Kırk gün ibâdet etmişler." وَغَرَّهُمْ فِى دِينِهِمْ مَا كَانُوا يَفْتَرُونَ Onların yaptığı bu iftiralar, onları dinlerinde mağrur etmiştir.

25- فَكَيْفَ اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ لَا رَيْبَ فِيهِ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

فَكَيْفَ Nasıl olur halleri onların, bu iftiralarla beraber? اِذَا جَمَعْنَاهُمْ لِيَوْمٍ O gün ki biz toplarız onları, bir gün için ki kıyâmet günüdür. لَا رَيْبَ فِيهِ Şek-û şüphe yok o günde! وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ Her nefis sahibi, kesbettiğine göre ceza görür. وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Zulüm yok orada. Hiç kimseye amelinden fazla ceza verilmez. Ve hiç kimsenin de hayrından noksan olmaz. Bu mevzû bitti.

26- قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ بِيَدِكَ الْخَيْرُ اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem emretti, gayptan haber vererek; "İleri de Rum ile Fars memleketi benim ümmetimin eline düşer." Bunu işitenlerden olan hıristiyanlar, alay etmeye başladılar. Âyet nâzil oldu. قُلِ Söyle ey Habibim. اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ Eğer beraber okunursa قُلِ اللّٰهُمَّ مَالِكَ الْمُلْكِ ayrı okunursa "kul Allâhûmme mâlikel mülki." Ey mülkün sahibi olan Âllâh! تُؤْتِى الْمُلْكَ مَنْ تَشَآءُ İstediğine mülkü verirsin, وَتَنْزِعُ الْمُلْكَ مِمَّنْ تَشَآءُ istediğinden de mülkleri alırsın. وَتُعِزُّ مَنْ تَشَآءُ İstediğini dünyada aziz yaparsın, وَتُذِلُّ مَنْ تَشَآءُ istediğini zelil yaparsın. بِيَدِكَ الْخَيْرُ Bütün hayır senin elindedir, ya Rabbi. اِنَّكَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ Her şeye kuvvet-û kudretin yeter, ya Rabbi.

27- تُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ وَتُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ وَتُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

تُولِجُ الَّيْلَ فِى النَّهَارِ Girdirirsin, geceyi gündüze. Gündüzü ziyedeleştirirsin dört saat, dakika dakika. وَتُولِجُ النَّهَارَ فِى الَّيْلِ Bazen de gündüzü, geceye idhâl edersin. وَتُخْرِجُ الْحَىَّ مِنَ الْمَيِّتِ Hayatlı olan şeyi, ölüden (insanları meniden, civcivleri yumurtadan) çıkarırsın. وَتُخْرِجُ الْمَيِّتَ مِنَ الْحَىِّ Meyyiti de hayyit'den (yumurtayı tavuktan meselâ meniyi insandan çıkarırsın.) وَتَرْزُقُ مَنْ تَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ İstediğine hesapsız ihsân edersin, hâlim budur ya Rabbi! Bu mevzû bitiyor.

28- لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ ۚ وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِى شَىْءٍ اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةً ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ ۗ وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ

Şimdi burada tehdit var. Bir Müslüman, zarûret olmadan bir gayr-i müslim, müşrikle fazla bir ahbap olmamalıdır. Alış-verişini yapsın, işini görsün fakat kalbi muhabbet câiz değildir. Bir Müslüman'ın kalben bir yahudiye, bir hıristiyana muhabbet bağlaması, dinimizde câiz değildir. Âllâh bunu men ediyor. Ama işini görecek, işini görür. İnsan ihtiyacı için helâya bile gider. Helâ temiz bir yer değildir fakat ihtiyacını yapıyor. İşini görmek için dükkânına gider, alış-veriş yapar. Sabahlar hayr olsun, akşamlar hayr olsun, der. Fakat kalbi muhabbet yok. Âyetin hülasası bu geliyor.

Buyuruyor ki; لَا يَتَّخِذِ الْمُؤْمِنُونَ Mü'minler ittihaz etmesinler, الْكَافِرِينَ اَوْلِيَآءَ kâfirleri dost. مِنْ دُونِ الْمُؤْمِنِينَ Mü'minleri bırakıp da kâfirleri dost ve ahbap ittihaz etmesin. وَمَنْ يَفْعَلْ ذٰلِكَ Bunu yapan adam, فَلَيْسَ مِنَ اللّٰهِ فِى شَىْءٍ Âllâh'ın nezdinde hiçbir kıymete sahip değildir. Âllâh'ın düşmanını seven, tabi nasıl Âllâh'ı sever? اِلَّآ اَنْ تَتَّقُوا مِنْهُمْ تُقٰيةً Meğer mesele kendini muhafaza etmek için, bir tehlike varsa siyasi bir şekilde o vakit izhâr eder, yine kalben muhabbet yok. وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهٗ Âllâh sizi men ediyor, korkutuyor bu hâlden. Azab-ı elim var bunda, hiç mecburiyet olmadan bir kâfire muhabbet bağlamakta. وَاِلَى اللّٰهِ الْمَصِيرُ Nihâyet herkesin rucûu, Cenâb-ı Hak'kadır. Bir insan mecburiyet olmadan bir kâfire, bir münafığa kalben muhabbet bağlarsa elbette cezasını görecek.

29- قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا فِى صُدُورِكُمْ اَوْ تُبْدُوهُ يَعْلَمْهُ اللّٰهُ وَيَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

قُلْ اِنْ تُخْفُوا مَا فِى صُدُورِكُمْ Ey Habibim, ümmetine bildir. Eğer kalbinizdeki hâli gizli yaparsanız اَوْ تُبْدُوهُ yahut izhâr yaparsanız. Her iki takdirde de Âllâh, Alimû's Sırrî vel Hafiyyât'tır. Onu bi-

lir, gizliyi de bilir aşikârı da bilir. يَعْلَمُهُ اللّٰهُ Âllâh bilir.وَيَعْلَمُ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ Semâvât-ı ard'da her şeyi bilen Âllâh, وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ her şeye Kadir'dir. Her şeyi bilir. İradesi yoktur ki bir Müslüman, kalben bir kâfire, bir münafığa muhabbet bağlasın. Evet, işini görünceye kadar yapar fakat muhabbet icâp etmez ki. Alışverişi yapmak, muhabbeti icâp etmez.

30- يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا ۚ وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ ۚ تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اَمَدًا بَعِيدًا ۗ وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ ۗ وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ۚ

يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ Hatırla o günü ki bulur her bir nefis sahibi,مَا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُحْضَرًا ۚ dünyada hayırdan yaptığı her şeyi karşısında görür. Öyle bir güne gideceğiz ki yaptığımız amel, hayr-u şer hepsi karşımızda. Defter-i amâl çıkar, yaptığımız hayratı, defterimizi bize gösterirler. Hayr-u şer, hepsi hazır karşımızda. وَمَا عَمِلَتْ مِنْ سُوٓءٍ ۚ Yaptığı fenâlık da karşısında. تَوَدُّ لَوْ اَنَّ بَيْنَهَا وَبَيْنَهُ اَمَدًا بَعِيدًا ۗ İster; "Keşke bu fenâlıkların arasında uzun bir mesafe olsaydı görmeseydim." وَيُحَذِّرُكُمُ اللّٰهُ نَفْسَهُ ۗ Âllâh sizi tahzir ediyor. Fenâlıklardan vazgeçiniz, fenâ kimselerle ahbap olmayınız yâni kâfirlerle ahbap olmayınız.وَاللّٰهُ رَءُوفٌ بِالْعِبَادِ ۚ Âllâh CelleCelâlûhû'nun, kullarına mübalağa ile merhameti var. Merhametinden dolayı söylüyor.

31- قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

قُلْ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivessellem, ümmetine söyle; اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ Eğer siz Âllâh'ı seviyorsanız.

فَاتَّبِعُونِى Bana tâbi olunuz, dinime tâbi olunuz. يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ O zaman, Âllâh da sizi sever. وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ Sizin hatalarınızı da affeder. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ Âllâh, Ğafûrur Rahîm'dir. Mübalağa ile mağfiret sahibidir, rahmet sahibidir. Fakat Cenâb-ı Hak kimi sever? Rasûl-û Ekrem'in yolunda bulunanı seviyor. Rasûl-û Ekrem'e itâat, Âllâh'a itâattır. Âllâh'a itâat, Rasûl-û Ekrem'e itâattır. İkilik yok, birliktir. Hem O'na, hem ona demek değildir. Rasûl-û Ekrem'in bize tebliğ ettiği, Âllâh'ın emridir. Başka bir şey değil ki iki olsun.

32- قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ

قُلْ اَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ Söyle; "Ey insanlar, Âllâh'a itâat ediniz, Rasûlûllah'a itâat ediniz." Âllâh'a itâat, Rasûlûllah'a itâat. İki şey değildir, birdir. Çünkü Rasûlûllah, Âllâh'ın emrini bize tebliğ ediyor. فَاِنْ تَوَلَّوْا Eğer isyân ettilerse, iraz ettilerse فَاِنَّ اللّٰهَ لَا يُحِبُّ الْكَافِرِينَ doğruca küfre gidiyor. Âllâh CelleCelâlûhû, kâfirleri sevmez.

33- اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰٓى اٰدَمَ وَنُوحًا وَاٰلَ اِبْرٰهِيمَ وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَمِينَ

Bu ayet-i celileye gelmiştik. Âyetin sebeb-i nüzulü bu idi ki yahudiler diyorlardı; "Bizim de nesebimiz nihâyet peygamberlere dayanıyor. Bizim kıymetimiz budur." Eh! Nesebiniz dayanıyor ama siz küfürdesiniz. Küfürde olduktan sonra bir kıymetiniz kalmaz ki. Değil mi ya! Asıl sebeb-i nüzulü âyet budur. Sonra mahlûkat, Cenâb-ı Hak'kındır. İstediğini yüksek yapar, istediğini daha âli yapar, istediğini orta yapar. Kimse mâni olamaz, O'na.

اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, اصْطَفٰى ihtiyâr etti, yük-

seltti, büyüttü. Evvelâ اٰدَمَ Âdem Aleyhisselam'a nübüvvet verdi, risâlet verdi ki sûhuf verdi, ondan sonra halife yaptı. "in câalûn fil ardı halifeten" Âhkâm-ı İlâhiye'ye ki melekler arzu ettiler de buna nâil olamadılar. İşte beşerden, insanlardan en büyük rütbeyi verdi. Ondan sonra 960 sene de ömür verdi ve onun hayatında da evlatlarının hepsi Mü'mindi.

Sonra وَنُوحًا ikinci derece Nûh Aleyhisselam. Nûh Aleyhisselam, onun neslindendir. Nûh'un ismi Abdulğaffar'dır, Nûh değildir. Nûh lakaptır, fazla ah-û figan, nevhâ ettiği için. Dâima ağlar, Âllâh'a karşı! Bu azametle beraber, bu nübüvvetle beraber, Azamet-i İlâhiye'yi düşünerek ağlardı, nevhâ ederdi. Onun için nevhâ; Nûh. Nevhâdan geliyor. Nûh lakaplarını buyurdular ve o lakaptan hoşlandığı için, Cenâb-ı Hak da Kur'an-ı Azimüşşân'da o lakapla beyan buyurmuştur. Yoksa ismi Abdulğaffar'dır. Bu da 950 sene yaşamış. İkinci Ebü'l Beşer'dir, mahlûkatın ikinci babası odur ve babasının sûhuflarıyla amel ederdi. 950 sene de yaşamıştır. Peygamberlik vardır hatta Ûlü'l Âzim'dir. Ûlü'l Âzim'dir, Nûh Aleyhisselam.

Şimdi peygamberler efendim; kelâm, âyet geldi mi peygamber olur, tebliğe memur olmadan evvel. Ne zaman ki tebliğe memur oldu, o vakit Rasûl olur. Ne zaman ki muhaliflere karşı muharebeye memur oldu, o vakit Ûlü'l Âzim olur. Bak, Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem, Gar-a Hirâ'dayken; **"İkra bismi Rabbike"** sûre-i celilesi nâzil olunca peygamber oldu. Peygamber oldu daha Rasûl değildi. Tebligat yoktu, tebligata emir olunmadı. Üç sene sonra **"yâ eyyûhel mûzzemmilû yâ eyyûhel mûddessiru"** âyeti nâzil oldu, tebligat yap diye. Tebligattan sonra Rasûl oldu. Rasûl oldu ama Ûlü'l Azim değildi. Çünkü gelen âyetler o

zamanlarda **"vemâlerrasûl ilel belağ"** tebligatını yap, başka değil. Ne zaman ki Medine-i Tahire'de, ikinci senesinde harbe memur oldu, imân etmeyenlere karşı. Ulü'l Âzim oldu. Böyle bunlar Ulü'l Âzim'dir. Âdem Aleyhisselam'ı Ûlü'l Âzim'den saymıyorlar. Çünkü sûre-i Tâhâ'da **"velen necid lehû azmû"** vardır.

وَاٰلَ اِبْرٰهِيمَ İbrahim Aleyhisselam'ın âl'i, ehli, kendisi. İbrahim Aleyhisselam'ı peygamber yaptı, rasûl yaptı, halil yaptı, dost yaptı. Ondan sonra da sevdiği peygamberi ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'i, onun evladından yaptı, İsmail'in. Diğer Ben-i İsrail peygamberlerini de ikinci oğlu İshak'tan yaptı. Öbürünü istedi Âllâh, mahlûkatından istediğini böyle intihab-ı ihtiyâr ediyor. Mülk O'nundur, ne isterse onu yapar. Kimsenin itiraz edecek hali yok. "Niye Âdem böyle oldu? Niye İbrahim böyle oldu? Niye bu filan olmadı?" Mülk onundur, ne isterse onu yapar.

وَاٰلَ عِمْرٰنَ عَلَى الْعَالَمِينَ İmranlar iki tanedir. Biri Mûsâ ile Hârûn'un babası. Biri de Meryem'in babasıdır. Aralarında 1800 sene vardır. İkisi de İmran'dır. İkisi de zamanın en sâlih insanları idiler. Burada murad, Meryem'in babasıdır. Âl-i İmran; İmran'ın âl'i, ehli yâni Meryem'den bahsedecektir. Bunları, zamanının halkının ahzeli yaptı. Yâni Âl-i İmran'ı bütün âleme, bütün dünyaya ahzel yapmadı, zamanının. Onlar gitti de onların zamanına tesadüf edenlerin ahzelleri oldular.

34- ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

ذُرِّيَّةً بَعْضُهَا مِنْ بَعْضٍ Onlar bir zürriyettir. Bazıları bazılarından doğmuştur, birbirlerinin evlatlarıdır. وَاللّٰهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, söylediğiniz sözü işitiyor. Eğer Âllâh'ın rızasına göre söylerseniz sevâba nâil olursunuz. Âllâh'ın rızası olmayan, muha-

lif şeyi söylerseniz elbette cezaya sebep olursunuz. عَلِيمٌ Âlimdir, kalbinize geleni bilir.

Mevzû bitiyor. Ayrı ayrı cümlelerdir.

35- اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ رَبِّ اِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِى مُحَرَّرًا فَتَقَبَّلْ مِنِّىٓ اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ

اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivessellem, ümmetine beyan et bu hâli ki kıssadan hisse alsınlar. Yâni İmran'ın kızının ve İmran'ın ahvâlinin kıssasını söyle, oradan hisse alsınlar. O zamanlar ki اِذْ قَالَتِ امْرَاَتُ عِمْرٰنَ İmran'ın hanımı söyledi; رَبِّ اِنِّى نَذَرْتُ لَكَ مَا فِى بَطْنِى "Ya Rabbi, nezrettim karnımdaki evladı."

Şimdi bunun başı böyleydi. Kakus namında yine Ben-i İsrail ulemâlarından birisi vardı. İki tane kızı vardı. Biri Hanna, biri Eşâa. Hanna, İmran'ın hanımıydı. Eşâa, Zekeriyâ Aleyhisselam'ın hanımıydı. Hanna, Meryem'in anası oldu. Zekeriyâ Aleyhisselam da Yahya Aleyhisselam'ın babası oldu. Yâni Yahya ile İsâ Aleyhisselam teyze oğulları idi. Anaları kardeştirler. Değil mi efendim? Şimdi Kakus'un iki kızı var; Hanna, Eşâa. Hanna, İmran'ındır. Eşâa, Zekeriyâ'nındır. Hanna'nın kızı Meryem'dir. Eşâa'nın da oğlu Yahya'dır. Teyze oğulları, evlatları oluyor.

Şimdi o zamanlarda en büyükler ve âbidlerden çokları arzu ederlerdi, Mescid'ül Haram'a hizmet etmeyi. Ne yaparlardı? Evlatları olduğu zaman nezrederlerdi, çokları böyle. Evlatlarım ölünceye kadar Beyt'ül Mukaddes'e hizmet edecek. Süpürecek, temiz yapacak, hizmet edecek, ölünceye kadar vazifesi bu. Birçokları böyle evlatlarını nezretmişlerdir.

اِمْرَاَتُ عِمْرٰنَ İmran'ın hanımı olan Hanna. Onun da kalbine geliyordu "Keşke benim de bir evladım olsa da ben oraya nezredeyim." Çünkü görüyor başkalarını da arzu ediyor. Bir zaman sonra kendi vücudunda baktı ki bir hamilelik eserleri var, hoşuna gitti. Artık düşünmedi, erkek desin ya da kız desin. رَبِّ Ya Rabbi dedi; اِنِّی نَذَرْتُ لَكَ مَا فِی بَطْنِی "Karnımdaki mevcudu ve evladı nezrettim." Demedi erkek olsun. Halbûki erkek olsun demesi daha doğru idi. Efendisi hatta bunun üzerine levmetti. Bir kız orada hakkıyla hizmet edemiyor. Erkek olursa hakkıyla o hizmet eder. Sen nezrettiğin zaman diyecektin; "Ya Rabbi bir erkek evlad ihsân et, oraya nezredeyim" diyecektin. Böyle levmetti. Fakat dememiştir. Demediği için Âllâh, duâsını öyle olduğu gibi kabûl etti. İmran bundan haberdar olduğu zaman levmetti hanımına. Dedi; "Sen niçin bunu söylemedin?" Sonra İmran vefât ediyor daha doğurmadan. İmran'dan sonra doğum oluyor, Meryem doğuyor. اِنِّی نَذَرْتُ لَكَ مَا فِی بَطْنِی مُحَرَّرًا Nezrettim sana karnımdaki evladı, muharrer olarak; bütün dünyanın işinden halas olup orada hizmet etmesi için nezrettim. Şimdi böyle yaptı ama. فَتَقَبَّلْ مِنِّیْ "Ya Rabbi benden kabûl et. اِنَّكَ اَنْتَ السَّمِیْعُ الْعَلِیْمُ Ya Rabbi, Sen duâyı işitiyorsun, maksad-u niyetleri de bilirsin. Benim niyetim, Sen'in rızandır." bunu yaptı.

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ اِنِّی وَضَعْتُهَا اُنْثٰی وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ وَلَیْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰی وَاِنِّی سَمَّیْتُهَا مَرْیَمَ وَاِنِّی اُعِیْذُهَا بِكَ وَذُرِّیَّتَهَا مِنَ الشَّیْطٰنِ الرَّجِیْمِ **36-**

فَلَمَّا وَضَعَتْهَا Ne zamanki zaman geldi, vaz-ı hamletti. Baktı ki

kız doğurdu, Meryem'i doğurdu. Müteessir oldu kendi hâlinden ki hizmet edemeyecek, erkek gibi değildir. قَالَتْ رَبِّ اِنِّی وَضَعْتُهَآ اُنْثٰی Bu teessüründen geliyor. Ya Rabbi dedi; "Ben vaz-ı hamlettim ama kız oldu. Erkek olsaydı daha memnun olurduk." Teessürünü beyan ediyor, yoksa Cenâb-ı Hak biliyor zaten. Âllâh bilir ki kız doğurdu. Tekrar Cenâb-ı Hak'ka karşı, "Ya Rabbi, ben kız doğurdum" demeye bir mânâ çıkmaz. Ancak teessürünü anlatmak içindir. قَالَتْ رَبِّ اِنِّی وَضَعْتُهَآ اُنْثٰی Ya Rabbi, kız olarak doğurdum. وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا وَضَعَتْ Âllâh, âlimdir onun vazlettiğine. Değil ki Cenâb-ı Hak'ka bildiriyor, belki teessürünü bildiriyor. وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْاُنْثٰی Elbette hizmette erkekler, hanımlar gibi değildir. Erkek her işi görür, her işe mütehammil olur, hayzları yoktur, vakt-i malûmları yoktur. Hanımlar da bu mümkün değil.

وَاِنِّی سَمَّيْتُهَا مَرْيَمَ Ben ismini de Meryem koydum. Meryem'in mânâsı; hademedir, Âllâh'a hizmetçi, Kudüs'e hizmetçi hademedir diyor. وَاِنِّی اُعِيذُهَا بِكَ "Ya Rabbi, Seninle muhafaza ediyorum. Senin lütfunla muhafaza ediyorum, وَذُرِّيَّتَهَا onu da zürriyetini de مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ şeytandan." Böyle duâ etti, bu duâsını da kabûl etti Âllâh.

37- فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا قَالَ يَا مَرْيَمُ اَنّٰى لَكِ هٰذَا قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَآءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا Âllâh kabûl etti, Meryem'in anası Hanna'nın duâsını yani Meryem'i kabûl etti. Erkek yerine kabûl etti. Bazı tefsir öyle diyor. بِقَبُولٍ حَسَنٍ Hasen bir kabûl ile yâni erkek evlad maka-

mına kabûl etti. وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا Nebat-ı hasen ile inbât etti. Yâni ahlâk-ı hasene ile mütehâllik yaptı. İyi, en güzel ahlâklarla yaptı. Yahut İsâ Aleyhisselam'ı mahâll-i nebat yaptı. Bunu da söylüyorlar. وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا Şimdi burada o sütten kesildiği zaman diyorlar tefsirlerin bazıları, bazıları da değildir yıkatıldıktan sonra temiz kundaklanmış götürüldü Mescid-i Aksa'ya.

Orada 28 tane İmran'ın talebeleri vardı, oranın âlimleri, ilimle meşgul neticede. Onlara dedi; "Bu sizin hocanızın kızıdır. Menzuredir, nezrolunmuştur buraya hizmete. Ben, size tevcih ediyorum. Siz nasıl isterseniz öyle hizmet ediniz." Onlar da memnuniyetle kabûl etmeye başladılar. Her birisi diyor, "ben alayım." Zekeriyâ Aleyhisselam da içinde miydi? Onların içindeydi yâni o 28 ile birlikteydi Zekeriyâ da. Onlara dedi; "Ben sizden daha müstâhakım. Çünkü benim hanımım onun teyzesidir, bana veriniz." Dediler; "Bu, Cenâb-ı Hak'tan bize bir nimettir. Biz kendi arzumuzla nimetimizi vermeyiz, kur'a yapalım." O zaman ki âdetleri olan kur'a da (Ürdün nehri geçiyor, Ürdün nehrinin yanına giderlerdi. Ellerindeki kalem, hepsinin kalemleri var. Kalemleri atarlardı nehre. Kimin nehrin üzerinde kalemi durursa o kazanır, öbürleri kazanmıyorlar.) Yirmi sekiz kişi, Zekeriyâ ile birlikte yirmi dokuz oluyor. Yirmi dokuz kalemi attılar, yirmi sekizini su götürdü, Zekeriyâ'nın kaldı. Öyleyse kur'a da buna tesadüf etmiş. Zekeriyâ aldı yanına.

Aldıktan sonra getirdi Beyt'ül Mukaddes'e. Orada mihrabın yanında. (Mihrap; mahalli harp! Şeytan ile muharebe edeceği yer. O münasebetle mihraba, mihrap demişler. Yâni şeytan vesveseleri getirir. **'Eûzûbillahimineşşeytanirracim'** demesi lâzım gelir.) Orada yer yaptı. Ğurfe, tefsir ğurfe diyor. (Ğurfe; odaya da derler de pencereye de derler, büyük bir pencere. Yâni bir adamın, bir

çocuğun içinde bulunacak bir yer yaptı.) Ve kendi bizzat hizmet ederdi. Sabah, akşam lâzım gelen yemeyi içmeyi götürür, oraya bırakırdı. Bırakmazdı kimse yetişmesin, Zekeriyâ Aleyhisselam. Fakat burada Âllâh Teâlâ'nın lütf-û keremiyle, Meryem çok tez büyüyordu. Meselâ bir haftada, bir ay kadar büyüyordu.

Son zamanlarda geçtiği zaman görüyordu ki kış zaman mevsiminde yaz yemişleri bulunuyor, yaz mevsiminde kış yemişleri bulunuyor. (O zaman şimdi İstanbul'da olduğu gibi vasıtalar yok ki bulunsun, burada bulunuyor. Fakat orada, o zaman olmazdı. Kış olmazsa kış yemişi olmaz.) Demiş ki; "Bunları nerede bulursun?" Demiş; "Her şey Cenâb-ı Hak'kın kuvvet-û kudreti dâhilindedir, Âllâh gönderiyor."

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ Kabûl-û hasen ile kabûl etti. Yâni o arzu ediyordu erkek olsun. Erkek olmadı, erkek yerine kabûl etti Âllâh. O sevâbı defter-i âmâline yazdı. وَاَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا Nebat-ı hasen ile ahlâk-ı hasene ile ahlâklandırdı Meryem'i.

(Belki görmüşsünüzdür, Halep'te mihrabın yanında, mihrabın sol tarafında Zekeriyâ Aleyhisselam'ın kabr-i saâdeti var. Oraya giden, orada ziyâret eder. Yâni öyle ayrı bir oda değildir. Yine bir kabrin şekli vardır. Eyüp Sultan'daki gibidir. Lâkin bir oda değildir. Her giden orada duruyor, Fatiha'sını okuyor, duâsını yapıyor. Mihrabın yanındadır, Zekeriyâ Aleyhisselam oradadır. Yahya Aleyhisselam Şam'da, Mescid-i Emevi Câmi'nin ortasındadır. Fakat Zekeriyâ mihrabın kenarındadır. Dururken solda geliyor.)

وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا Zekeriyâ tekeffül etti onun lâzım gelen işlerine. كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ Her ne zamanki دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ Zekeriyâ, Meryem'in yanına geldiği zaman yemek içmeyi vermek için, mihraba girdiği vakit. وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا Onun yanında

bir kısmet bulurdu. Kısmet neydi? Kış zamanında yaz yemişini bulurdu. Yaz zamanında kış yemişini bulurdu. قَالَ يَا مَرْيَمُ Zekeriyâ dedi; "Ey Meryem, اَنّٰى لَكِ هٰذَا Nerde?" 'min eyne' yâni.اَنّٰى لَكِ "Nerde sana gelir bu yemişler, hazır bu yemişler?" قَالَتْ O çocuk olduğu hâlde, Zekeriyâ Aleyhisselam'a cevâben dedi; هُوَ مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ "Âllâh'ın nezdinden gelir bu." اِنَّ اللّٰهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ Âllâh istediğine bi-ğayri hesap verir. Hesapla da verir, bi-ğayri hesapla da verir. Vâsi olarak verir. "Cenâb-ı Hak lütfediyor. Benim yanımda hazır olur bu yemişler."

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا رَبَّهٗ قَالَ رَبِّ هَبْ لِى مِنْ لَدُنْكَ ذُرِّيَّةً طَيِّبَةً اِنَّكَ **38-** سَمِيعُ الدُّعَاءِ

هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا Şimdi Zekeriyâ Aleyhisselam, 120 yaşa varmıştı. Tabi peygamber idi, ilim vardı, servet de vardı fakat hiçbir vâris yoktu. Dâima kalbine geliyordu; "Ya Rabbi, bir evladım olsa da hiç olmazsa ilmime vâris olsun, benden sonra ilmimi halka tebliğ etsin." Arzusu vardı kalbinde fakat duâ etmiyordu. Etmediğinin sebebi de "Bunun diyor zamanı geçti yani Âdetullah değil" İnsanların arasında 120 yaşına girdikten sonra, hanımı da 88 yaşındaydı. Hem de hastalığı da vardı hanımının. "Ben şimdi artık bu hâlde nasıl duâ edeyim Cenâb-ı Hak'ka?" Eğer ki Âllâh için bir zorluk yoktur. Fakat âdetin hilafında bir şeyi talep etmeyeyim diye utanırdı. Ne zamanki Meryem'in yanında gördü, vakitsiz olan yazda kış yemişi, kışta yaz yemişi. Vakitsiz olarak bunların mevcût oluşu. Buna muktedir olan Âllâh! Vakitsiz olan bir evladı da her-

halde verir. Kolay kolay vakitsiz olan yemişler yemekler burada hazır oluyor. Ve şu halde buna muktedir olan Âllâh.

Bunu görünce diyor. هُنَالِكَ Bunu görünce (hûna; burada) دَعَا زَكَرِيَّا başladı duâ etmeye. "Ya Rabbi bana bir evlat ver, benim hayr'ül halefim olsun. İlmimi alsın da halka tebliğ etsin." هُنَالِكَ دَعَا زَكَرِيَّا Orada Zekeriyâ Aleyhisselam duâya başladı. Duâ etti, رَبَّهٗ Rabbinden istedi. Duâsı bu; قَالَ رَبِّ "Ey Rabbim, beni terbiye eden, yetiştiren Âllâh! هَبْ لِى İhsân et bana, مِنْ لَدُنْكَ nezdinden. Bir hakkı yok kimsenin sana, vermekte mecburiyetin yok. Kendi lütf-û kereminle ihsân et. ذُرِّيَّةً Bir evlat ver, طَيِّبَةً sâlih bir evlat ver ya Rabbi. Ki benim ilmime sahip olsun. اِنَّكَ سَمِيعُ الدُّعَاءِ Ya Rabbi, sen duâları işitiyorsun, kabûl ediyorsun."

39- فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَهُوَ قَآئِمٌ يُصَلِّى فِى الْمِحْرَابِ ۙ اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ مِنَ اللّٰهِ وَسَيِّدًا وَحَصُورًا وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ

Bunu söylerken hatta nâmazda söylerken, فَنَادَتْهُ الْمَلٰٓئِكَةُ tebşirat geldi Melâike-i Kiram'dan. Zaten melekler tebşiratta, hele başta Cibril-i Emin vesiledir. Cibril-i Emin çağırdı dedi, nida etti. وَهُوَ Zekeriyâ قَآئِمٌ ayaktaydı, يُصَلِّى فِى الْمِحْرَابِ ۙ mihrapta nâmaz kılardı. Demek ki nâmazın içinde bu duâyı etti. Nâmazın içinde duâ câiz midir? Evet, câizdir hatta daha makbûldür. Hatta seccad-û ka'de daha makbûldür.

"Rabbiğfirli, Rabbiğfirli" mümkün olduğu kadar her yerde söylemeli. **"Veleddallin, Âllâhümmağfirli, amin"** Rasûl-û Ekrem böyle emrederdi. Secdeye gitti, **"Sübhane Rabbiyel ala, Âllâhümmağfirli."** Rukûda **"Sübhane Rabbiyel azim, Âllâhûmmağfirli."** Tahiyyatta duâ. Duâ farzdır, vaciptir demiyoruz. Fakat duânın ka-

bûl yeridir. Lâkin fazla olmasın, tahiyyat miktarını geçmesin. Tahiyyat da okuyacak, Rasûl-û Ekrem Salâllâhû Aleyhivessellem'in talimatı bu. Dört şeyden istiaze ediniz. **"Euzûbike"** şeytandan, Mesih-i deccalden, ölümden, ölüm ve hayat fenâlıklarından. **"Âllâhûmme min euzûbike ..."** neyse o. İkinci bir duâ da vardır. **"Ya Rabbini zalemtû nefsi zûlmen kesiran kebira ve lâ yağfiru-z zûnûbe illa ente"** Bu ikisi iyidir. Ve ölçü de budur, tahiyyat miktarını geçmesin. Çünkü duâ fazla olursa hepsi tuzla olur. Tuz fazla oldu mu, yemeği bozar. Değil mi ya? Onun için nâmaz zaten salat duâdır. Duâ nâmazı bozmaz ki. Duâ, nâmaza ziynet verir.

Mevlâna'dan sormuşlar; "Efendim, bir adam nâmazda ağlarsa nasıl olur?" Demiş; "Ağlamış bakın, ne görmüş ağlamış. Eğer dünyanın mal-ı serveti için ağlamışsa tabi bozar. Bu şey kıymetsizdir. Fakat kendi halini düşünmüş, kusurunu düşünmüş, Hâlık'ının azametini düşünmüş, bakmış, o nâmaza kemal verir."

Onun için buradan da anlaşılır ki Zekeriyâ Aleyhisselam, bu duâyı nâmazın içinde yapmış ki nâmazda cevâp alıyor. Melek geliyor, nâmazda tebligat yapıyor. **"vehûve kaimûn yûsalli filmihrabi"** Mihrapta nâmaz kılardı, ayakta. Tebşirat bu, Cibril'in getirdiği; اَنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكَ بِيَحْيٰى "Âllâh seni tebşir ediyor, Yahya ile." Bak, isim de koydu. Yahya; hayat vericidir. Tefsirler diyorlar ki ya murad budur ki hayat hidâyettir, kalbe hidâyet vericidir. Birçok insanların hidâyeti onunla olur. Yahut da murad budur ki anasının hastalığı vardı ve bunun doğmasıyla hayat buldu. Bu da vardır. Halkın hayatına sebep oluyor, onu da demişler. Âllâh seni tebşir ediyor, Yahya ile. Yahya nasıl bir evlattır? مُصَدِّقًا بِكَلِمَةٍ Mûsâddıktır, tasdik edicidir bir kelimeyle. Kelimeyle olan peygambere ki İsâ'dır. Zaten zamanları yakın. Teyzezade oğlu olmakla beraber, araları yakın. Yahya Aleyhisselam'ın anası diyor ki; "Ben, Meryem'e rastgeldi-

ğim zaman, bakıyordum benim karnımda bir hâl, bir toplanma hâsıl oluyor. Her halde senin karnında da hürmetli bir kimse var ki benim bu karnımdaki olan çocuk hürmet ediyor ona." böyle Mevlâna naklediyor.

Âllâh CelleCelâlûhû irade ettiği zaman, "ol" dediği zaman, hemen olur. "Ol" demekle hemen olur, hiçbir müşkülat yok. Hâlik-i Kâinat "ol" dedi mi, yüz bin âlemi bir lahzada ihyâ edebilir. Yüz bin İsâ'yı, bir lahzada "ol" demekle izhar edebilir. مِنَ اللهِ İşte Kelime-i İlâhi ile gelecek peygamberi tasdik ediyor. وَسَيِّدًا Seyyittir, muktedabihdir. وَحَصُورًا Memnûdur, şehavat-i nefsaniyyeden. Ne helâl ne haram, hiçbir hanım ile temas edecek değildir. وَنَبِيًّا مِنَ الصَّالِحِينَ Nebidir, sâlihlerin evlatlarındandır.

Bu tebşiratı aldı, Zekeriyâ Aleyhisselam. Tebşiratı alınca heveslendi. Aman bir an evvel alâmetler olsun da ne vakit göreyim bunu. Onlar insanların fevkinde, insanlar gibi değil. Fakat böyle büyük bir tebşiratı alınca zihne gelir; "Aman ne vakit olacak bu, bir an evvel olsun."

Yahyâ'l Hasur. Tefsir öyle diyor efendim. Hasurdan mânâ; evlenmemiş. **"memnuan minân nisâ"** diyor.

40- قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ وَقَدْ بَلَغَنِىَ الْكِبَرُ وَامْرَاَتِى عَاقِرٌ قَالَ كَذٰلِكَ اللهُ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ

قَالَ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى غُلَامٌ "Ya Rabbi, ne vakit evlat olacak bana?" Yâni Cenâb-ı Hak'kın emrettiğine istibad etmiyor. Peygamberdir, tabi aynı hikmet biliyor. Fakat zihni nereye geldi? "Acaba ben genç olacağım, hanımım da genç olacak, iki gençten mi zuhur edecek bu evlat yahut böyle ihtiyar olduğumuz halde mi Cenâb-ı Hak

verecek?" Bunu, tabi kesmedi de Âllâh'tan soruyor. اَنّٰى يَكُونُ Yâni "keyfe yekûnû li ğulamûn" وَقَدْ بَلَغَنِىَ الْكِبَرُ büyüklük, nihâyetsin, nihâyete yetişmiş. وَامْرَاَتِى عَاقِرٌ Benim hanımım da yaşlı olmakla beraber bir de akirdir. Yâni rahminde bir burukluk hâsıl olmuş, bir hastalık hâsıl olmuş. Hem rahimden hastadır, hem yaşı geçmiştir, benim de yaşım geçmiştir. Acaba böyle ihtiyar olduğumuz halde mi olacak bu yahut da biz genç olacağız da mı olacak o? قَالَ Dedi; "Emir böyledir Emr-i İlâhi, ikinizden bu halde zuhur edecektir." كَذٰلِكَ اللّٰهُ Böyledir "kezâlike yef'alullahû" yâni "kezâlike halakâllâhû evlâde minkûm" bu halde, Âllâh sizde bu evladı halkedecek. يَفْعَلُ مَا يَشَآءُ Âllâh, mülkünde istediğini tasarruf eder.

Bu cevâbı da aldıktan sonra şimdi "hangi gündür, ne vakit gelecek?"

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّىٓ اٰيَةً قَالَ اٰيَتُكَ اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ اِلَّا رَمْزًا ۟ وَاذْكُرْ رَّبَّكَ كَثِيرًا وَّسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ ۟ **41-**

قَالَ رَبِّ اجْعَلْ لِّىٓ اٰيَةً "Ya Rabbi, bir alâmet göster. Bir heveslenyeim de alâmeti gördükçe daha ziyâde her gün kalbime bir ferahlık gelsin. Ne vakit olacak bu evlat?" قَالَ اٰيَتُكَ Sana alâmet budur. اَلَّا تُكَلِّمَ النَّاسَ İnsanlarla konuşamayacaksın, ثَلٰثَةَ اَيَّامٍ üç gün konuşamayacaksın. Yâni dilin tutulacağı değil. İnsanın dünyaya müteallik olan sözlerini konuşamayacaksın. Her ne konuşsan dilini çevirir Cenâb-ı Hak, Zikrullah'a girer. Öyle oluyor. Hatta Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in de dünyaya geldiği gece, Abdülmuttalip gitmiş görmeye. Görür görmez demişler, üç güne kadar konuşamazsın kimseyle. Gelmiş, gelenlere söyleye-

cek. Söylüyor ama bunu ifâde edemiyor. Zikre dili çevriliyor başka şekile, bu da hikmettir. Buna, "üç güne kadar insanların arasında cari olan kelimeleri konuşamazsın. Dil, Zikrullah ile meşgul olacak. اِلَّا رَمْزًا Meğer işâret de parmaklarla. وَاذْكُرْ رَبَّكَ Dâimi olarak Rabbini tezekkür et. كَثِيرًا Dâimi olarak. وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ وَالْاِبْكَارِ Tesbihini yap, sabah akşam."

Niçin sabah akşam diyor? O zamanda nâmaz iki tane idi. Hatta Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in bidâyetinde de daha Kur'an-ı Azimüşşân nâzil olmadan iki vakit idi. Demek o zamandan, buraya kadar öyle sabah akşamdı nâmaz. Öğle, ikindi yoktu. وَسَبِّحْ بِالْعَشِيِّ Yâni "salli bil-aşiyyi ve-l ibkâr" sabah, akşam nâmazına devam et. Zikrullah'a devam et. Bu mevzû bitti.

42- وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ وَطَهَّرَكِ وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعَالَمِينَ

Şimdi anadan bahsettik ki İmran'ın kızı idi. Şimdi de kızından bahseder ki Meryem'dir. وَاِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ Ey Habibim, yine ümmetine kıssayı söyle, kıssadan hisse alsınlar. O zamanlar ki قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ melâike-i kiram, Lisân-ı İlâhi ile söylediler Meryem'e. اِنَّ اللّٰهَ اصْطَفٰيكِ Âllâh CelleCelâlûhû, seni zamanın hanımları içinden ihtiyâr etti, hepsinin fevkinde koydu. Dünyada da böyledir, ahirette de böyledir. Fakat zamanına göre.

Bak, hanımların tertibi budur. Hiçbir hanım Fatıma'tüz Zehra'yı geçmez. Fatima'tüz Zehra Radıyallahû Anhâ'nın vücudunda Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in mademki zerresi

vardır, bütün hanımların fevkindedir. Ondan sonra anası geliyor Hatice-i Kübra. Ondan sonra Âişe geliyor. Âişe ilimde, malûmatta hepsinden fazladır. Müft'il Ûmme, atmış bin hadisi nakletmiş Âişe Radıyallahû Anhâ. İlimde fazladır fakat fazilette Fatıma'ya yetişemez. Çünkü vücud-û peygamberindendir. Ondan sonra Meryem gelir, Âsiye gelir, Havva gelir böyle sırayla gelirler. "Zihindi cinan Fatıma-ti vedâ bidu Âişine hekimû bekâ."

E, burada Meryem'i intihab etti diyor, zamanındaki hanımların üzerinde. وَطَهَّرَكِ Seni tathir etmiş hayz-ı nifastan ve insanların temâsından. وَاصْطَفٰيكِ عَلٰى نِسَآءِ الْعَالَمِينَ Zamanının hanımlarının üzerinde seni intihab etmiş.

43- يَا مَرْيَمُ اقْنُتِى لِرَبِّكِ وَاسْجُدِى وَارْكَعِى مَعَ الرَّاكِعِينَ

يَا مَرْيَمُ اقْنُتِى لِرَبِّكِ Ey Meryem "ûknûti" yâni "ati-i" Kunut; itâat demektir, duâdır. Âllâh-û Teâlâ'ya duâ et, ibâdet et. وَاسْجُدِى وَارْكَعِى مَعَ الرَّاكِعِينَ Secdeye git, rukûyu da rukûya gidenlerle beraber yap. Rukûya gidenlerle beraber yap yâni cemâatlere iştirak et demektir. Sonra secde ile rukûyu beyan ediyor. Çünkü nâmazın en kıymetli yeri secde ile rukûdur.

Bak şimdi, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem buyuruyor ki; "Benim, Âllâh ile bir vaktim var ki o vakte ne bir peygamber, ne bir melek, ne bir rasûl oraya yanaşamaz." "Acaba demişler, o vakit hangi vakittir?" Düşünmüşler demişler ki; "O vakit, Rasûl-û Ekrem'in secdede olduğu zamandır." Buna delil de demişler; **"vescudi vektarif"** âyet-i kerimesi var ya "secdeye git, yakın olursun." Demek ki Rasûl-û Ekrem, secdede daha yakındır. Bir hadiste de diyor ki; **"ve kurrate ayni fis salah"** "Benim gözüm nâmazda karir'ül ayn olur." Şu halde Rasûl-û Ekrem Sallâl-

lâhû Aleyhivessellem'in, en ziyâde Hâlik'iyle olan hâli, nâmazda olan hâlidir. Mirac-ı Mü'min olduğu da bundandır. Mü'minler için de eğer Mü'min, Rasûl-û Ekrem'e kimse varamaz ya fakat derecesine göre bilerek az çok karınca kaderince bu âyetleri, Fatiha'yı tasavvur ederek okursa biraz gafletsiz, mümkünü kadar alışırsa o da Mirac-ı Mü'mindir. Mü'minin miracı da oradadır. Nasıl ki Rasûl-û Ekrem'in miracı var, Mü'minin miracı da budur. Başını secdeye koyuyor, vücudun en kıymetli parçasını, en zelil olan toprağın üzerine koyuyor. Sanki asi olan, mücrim olan bir adam birisinin ayağına yapışıyor da yalvarıyor gibi olur. Bu hale getirir. Sonra Âllâh-û Ekber. Hayvanı keserken ne derler? Âllâh-u Ekber! Yâni bu âlemden, öbür âleme gitti. Zaten namazı hakkıyla kılarsa bu âlemden, öbür âleme gitmektir. Hatta evliyâullâhtan da olmuş ya, ashaptan da fazla olmuştur. Bazen muharebelerde fişeği, kurşunu çıkarmak icâp etmiş. Demişler ki; "Ben nâmaza durduğum zaman çıkarın." Nâmaza duruyor, onlar oradan çıkarmışlar. Çünkü o hissetmiyor bir kere. Nâmaz öyle olursa neler olur?

44- ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ نُوحِيهِ اِلَيْكَ ۚ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ ۖ وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ

ذٰلِكَ مِنْ اَنْبَآءِ الْغَيْبِ Hâlik-i Kâinat, Habibine beyan ediyor. Diyor ki bilsinler bu muhalifler, bunlar gaypdeki ahvâldir. ذٰلِكَ Bu hâl; Meryem'in bu hâli, söylemesi, İsâ'nın hâli, İmran'ın hâli. Bu eznâ-i kable tariftir, gaypden olan ahvâldir نُوحِيهِ اِلَيْكَ sana vahyettik. وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ Sen orada değildin, bunlar bilsinler bu ahvâl ancak gaybden bilinir. Başka bir türlü değildir. Çünkü sen, Mekke'den dışarı çıkmadın. Tahsil etmedin, kimsenin yanında okumadın. Birdenbire bu evvel ve ahirin ilmini beyan etmek ancak

Cenâb-ı Hak'kın vermiş olduğu malûmattır. اِذْ يُلْقُونَ اَقْلَامَهُمْ Sen, onların yanında değildin. Onlar, Ürdün nehrine gittiler de kalemlerini attılar, kime isabet edecek menzure? اَيُّهُمْ يَكْفُلُ مَرْيَمَ Kim Meryem'e tekeffül edecek? وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ اِذْ يَخْتَصِمُونَ Onlar, o mevzûdan bahsederken de hazır değildin, kimseden de okumadın. Desinler ki; "bu ancak gaybden olur." İmân etmeleri lâzım gelir eğer akılları başlarında ise. Bu mevzû bitti.

45- اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ مِنْهُ اِسْمُهُ الْمَسِيحُ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ وَجِيهًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ۙ

اِذْ قَالَتِ الْمَلٰٓئِكَةُ Yine ey Habibim, ümmetine beyan et, kıssadan hisse alsınlar. O zamanlar ki melekler dediler; يَا مَرْيَمُ اِنَّ اللّٰهَ يُبَشِّرُكِ بِكَلِمَةٍ "Âllâh, seni tebşir ediyor bir kelimeyle." Bir peygamberi ki kelimeyle olur. Bir peygamberi ki babasız dünyaya gelir. Yalnız Kelime-i İlâhi'ye ile olur. Efendim babadan halkeden Âllâh, topraktan da halkeder, havadan da halkeder. مِنْهُ اِسْمُهُ الْمَسِيحُ İsmi, Mesih İsâ'dır. İsâ'nın mânâsı; beyaz, kırmızı karışık beyazdır zaten rengi öyleydi. Künyesi Mesih'tir. Çünkü meshetmiş dünyayı, seferleri çok yapmış yahut birçok hastalara eliyle temas etti mi iyi olmuştur. Lakaptır. Hidâyet için gelmiştir. عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ İsâ'bnû Meryem ismi, Mesih onun lakabı. وَجِيهًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ Dünyada, ahirette. Dünyada nübüvvetle, ahirette şefâatle peygamberlikle mücehhez sahibidir, yüksek mertebe sahibidir Nezd-i İlâhi'de. وَمِنَ الْمُقَرَّبِينَ ۙ Âllâh'a en yakın peygamberlerdendir, Ûlû'l Azim bir peygamberdir.

46- وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ وَكَهْلًا وَمِنَ الصّٰلِحِينَ

وَيُكَلِّمُ النَّاسَ فِى الْمَهْدِ Beşikteyken insanlara konuşuyor. وَكَهْلًا وَمِنَ الصَّالِحِينَ İhtiyar olduğu zaman da konuşuyor. İşarettir yâni ömrü fazla olur. Gider, ref olur, ondan sonra gelir yine konuşur.

Semâvattan geldikten sonra son zamanda zaten kıyâmetin en büyük alâmetlerinden birisi odur. Mehdi zuhur ediyor. Yecüc ve Mecüc de zuhur eder. Küfür fazlalaşıyor. Mehdi baş edemiyor Yecüc-Mecüc'e, çok fazla oluyor. Deccal da zuhur ediyor. Ondan sonra İsâ geliyor. İsâ geldikten sonra Mehdi'ye tesadüf ediyor. Şam'da muayyen bir minare vardır, o minareden. İsâ'yı gördüğü zaman zaten erimeye başlıyor yâni Deccal'in telefi, İsâ Aleyhisselam'ın eliyle olur. Ondan sonra duâ ediyor, Yecüc Mecüc'dü hepsi telef olurlar. Ondan sonra Mehdi teklif ediyor, diyor ki; "Sen Ûlü'l Azim peygambersin, imamete geç de ben, sana ihtiyâr edeyim." Yok demiş; "Benim peygamberliğim bakidir lâkin zaman benim değildir, Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'in zamanıdır. Sen imam olursun." Mehdi'ye iktida eder. Rivâyete nazaran İsâ Aleyhisselam, yedi sene hayatta kalır ve evlenir bile. Ondan sonra Medine-i Tahire'ye gider. Bugün Medine-i Tahire'de, Ravza-i Tahire'de bir yer açıktır, kimseye kısmet olmadı. "İsâ Aleyhisselam içindir" diyorlar ve orada defnolunacak. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in ayağı önünde, Ebu Bekir Sıddık'ın var. Ebu Bekir Sıddık'ın dizi önünde Ömer'in var, Radıyallahû Anhûm. Orada da bir yer boştur, kimseye de kısmet olmadı bugüne kadar, ona kalmıştır.

47- قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى وَلَدٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ قَالَ كَذٰلِكِ اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ اِذَا قَضٰى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ

قَالَتْ رَبِّ اَنّٰى يَكُونُ لِى وَلَدٌ Yine Meryem de dedi; "Ya Rabbi! Na-

sıl olur, bana evlat? وَلَمْ يَمْسَسْنِى بَشَرٌ Benim hayatımda ne meşru ne gayr-ı meşru hiçbir beşerle temas ettiğim yok." قَالَ كَذٰلِكِ Böyledir, Emr-i İlâhi! اللّٰهُ يَخْلُقُ مَا يَشَآءُ Allâh istediğini, istediği şekilde halkeder. اِذَا قَضٰٓى اَمْرًا فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ فَيَكُونُ Allâh irade etti mi bir şeyi, فَاِنَّمَا يَقُولُ لَهُ كُنْ "ol" dedi, ol dedikten sonra da فَيَكُونُ olur. Oraya da kalmaz.

48- وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ

وَيُعَلِّمُهُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ İsâ'ya talim eder kitabı. Kitabı yahut kitabeti yahut kitapları. وَالْحِكْمَةَ Hikmeti; ilm-i ameli. وَالتَّوْرٰيةَ وَالْاِنْجِيلَ Tevrat-ü İncil'i.

49- وَرَسُولًا اِلٰى بَنِٓى اِسْرَآءِيلَ اَنِّى قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ اَنِّٓى اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ فَاَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ وَالْاَبْرَصَ وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِى بُيُوتِكُمْ اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

وَرَسُولًا اِلٰى بَنِٓى اِسْرَآءِيلَ Ben-i İsrail'e peygamber gönderir. Gönderdikten sonra Ben-i İsraillere diyecek ki; اَنِّى قَدْ جِئْتُكُمْ "Ben size geldim ey Ben-i İsrailliler. بِاٰيَةٍ Mucize ile geldim." Peygamberan-i İzam geldiler ama kavl-i mücerred ile değil. "Ben peygamberim efendim" değil. Meselâ; "Ben peygamberim, işte bu da benim mucizem." Ben geldim size diyor, قَدْ جِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ mucize ile geldim. Sıdkıma delalet edecek mucize ile مِنْ رَبِّكُمْ Rabbinizden. Biri bu. اَنِّٓى اَخْلُقُ لَكُمْ مِنَ الطِّينِ كَهَيْئَةِ الطَّيْرِ Ben topraktan, bir toprak verin bana, topraktan bir kuş şeklini yapıyorum. Bugünkü şemparakeşen derler yâni yarasa kuşu. Biraz toprak eline almış-

tır, çevire çevire nihâyet bir kuş şeklini almış. (Bu kuşun hâli çok acayiptir. Bu kuşun dişleri var, memeleri var, hayıza düşer kadınlar gibi, kanatları yok fakat az çok uçması da var. Bir saat akşam zamanı zuhur ediyor, bir de sabah zuhur ediyor. Bu kadar başka bir şey değil, üst tarafı kördür. Bunun hâli bu.) İşte bu, mucizesidir İsâ'nın. Bunu gözünüzün önünde yapıyorum. فَاَنْفُخُ فِيهِ فَيَكُونُ طَيْرًا بِاِذْنِ اللّٰهِ İzn-i İlâhi ile tayr olur, kuş olur. Bu benim de kuvvet-i kudretimde değil, Âllâh'ın ismiyle olur. وَاُبْرِئُ الْاَكْمَهَ Gözsüz olanlar, (kör başkadır bir de hiç gözü olmayan.) İsâ Aleyhisselam'a günde birkaç bin hasta gelir, imân ettikten sonra elini sürdüğü zaman sağlam olarak evine giderdi. Hele gözü olmayanlar, kör olanlar daha kolaydır. Gözü olmayan, bazı insanların göz yuvası bile yok. Öyle halkolduğu halde İsâ Aleyhisselam, onun gözünü iyi ederdi fakat evvela imân şarttı. İmân etmeyenler, giderlerdi yine aynı hastalığa giriftar olurlardı. Evvelâ imân ettirirdi sonra yaptırırdı. Ekmeh olan; gözsüz olanların gözlerini İzn-i İlâhi ile getiririm. وَالْاَبْرَصَ Ebras; baras hastalığı, beyazlanıyor, parçalanıyor vücut. وَاُحْيِ الْمَوْتٰى بِاِذْنِ اللّٰهِ Ölüleri diriltiyorum İzn-i İlâhi ile.

Ondan sonra وَاُنَبِّئُكُمْ بِمَا تَاْكُلُونَ وَمَا تَدَّخِرُونَ فِى بُيُوتِكُمْ size haber vereceğim. Sizin yediğiniz ve evinizde olan kısmetiniz de ne var? Yediğiniz, ne yediniz, ne yiyeceksiniz, evinizde yiyeceğiniz ne var, onu size bildiriyorum. اِنَّ فِى ذٰلِكَ لَاٰيَةً لَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ Bunlar, size bir mucizelerdir eğer imânınız varsa bunları düşününüz, imânâ geliniz.

50- وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَىَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِى حُرِّمَ عَلَيْكُمْ وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ فَاتَّقُوا اللّٰهَ وَاَطِيعُونِ

وَمُصَدِّقًا لِمَا بَيْنَ يَدَيَّ مِنَ التَّوْرٰيةِ Bu mucizelerle beraber, önümden gelen Tevrat'ı da tasdik ediyorum, Tevrat'ı tekzip etmiyorum. Hak kitabıdır, Cenâb-ı Hak'kın. وَلِاُحِلَّ لَكُمْ بَعْضَ الَّذِى حُرِّمَ عَلَيْكُمْ Helâl yapıyorum, Tevrat'ta bazı haram olanları. Meselâ Cumartesi günü çalışılmaması ve yahut bazı yağlar var, onları yemiyorlar. O yağları da helâl ediyorum. وَجِئْتُكُمْ بِاٰيَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ Rabbinizden böyle mucizelerle geldim. فَاتَّقُوا اللّٰهَ Âllâh'tan korkunuz, وَاَطِيعُونِ bana itâat ediniz.

Böyle halkı davet etti imânâ, bu kahir mucizeleri gösterdi. Fakat mucize fayda vermez eğer Âllâh kısmet etmemişse. Âllâh kısmet etmemişse mucize imânâ tesir etmez. Her gün Ebu Cehil, Rasûl-û Ekrem'i görüyordu. Fakat kısmet olmadığı için küfür üzerine gitti.

51- اِنَّ اللّٰهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ فَاعْبُدُوهُ هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ

اِنَّ اللّٰهَ رَبِّى وَرَبُّكُمْ Muhakkak sizi ve beni, yoktan var eden Âllâh'tır. Benim Rabbim, sizin Rabbiniz Âllâh'tır. Başka bir mabud yok, ibâdete müstahak başka kimse yok. فَاعْبُدُوهُ O'na ibâdet ediniz, ibâdeti O'na hasrediniz. هٰذَا صِرَاطٌ مُسْتَقِيمٌ Doğru yol budur. Doğru yol; Âllâh'a müteveccih olup ibâdeti Âllâh'a hasretmek, her şeyi yapan Âllâh'tır, Âllâh'a teveccüh etmektir. Bunları söyledi söyledi, baktı ki hiç tesir etmiyor. Bu kahir mucizeler bile bir tesir etmedi, bu yahudilere.

52- فَلَمَّا اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ قَالَ مَنْ اَنْصَارِى اِلَى اللّٰهِ قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ

فَلَمَّآ اَحَسَّ عِيسٰى مِنْهُمُ الْكُفْرَ İsâ Aleyhisselam, küfrü hissetti. Baktı ki küfür fazla, imânâ gelmiyorlar hatta İsâ Aleyhisselam'ı öldürmeye hazır oluyorlar. قَالَ مَنْ اَنْصَارِىٓ اِلَى اللّٰهِ İsâ Aleyhisselam dedi; "Âllâh'ın emrine gidiyorum ben. Kimdir Âllâh'ın emrine gitmekte bana yardımcı olan?"

قَالَ الْحَوَارِيُّونَ نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ Havariler on iki kişi idi. Alâ rivâyetin (elbise yıkanırlardı,) hizmet ederlerdi. Bütün kahir halktan on iki kişi imân etmiştir. Dediler; نَحْنُ اَنْصَارُ اللّٰهِ "Biz geliriz." Başları Şem'un namında birisi idi. (Havari; beyaz demektir. Âllâh, kalplerine bir beyazlık vermiştir diyor.) اٰمَنَّا بِاللّٰهِ İmânâ, hidâyete geldiler bunlar. وَاشْهَدْ بِاَنَّا مُسْلِمُونَ "Şehadet et ya Îsâ! Biz imân ettik."

Hâlik-i Kâinat her şeye muktedirdir, zamanı geldi mi yapıyor. İsâ Aleyhisselam bir evde idi, hafif bir evde. Onlar etrafını tuttular, maksatları İsâ Aleyhisselam'ı şehit etmektir. Hâlik-i Kâinat'ın iradesi de İsâ'yı kaldırmaktır, şehit etmemek daha vakti vardır. Emretti Cibril-i Emin'e. "İsâ Aleyhisselam'ı, arkada evin yukarısından bir yer, oradan çıkarırsın. İsâ elbisesini filanını çıkardı, melek şekline girdi. Beşeriyyet gibi yeme içmeye hevesi munkati oldu, beşerlerin meyanından çıktı, melekler meyanına girdi. Ve hakikaten de bugüne kadar da budur. Hayattadır, gelecek.

Sonra bunlar ne yaptılar? Taytanus namında birisine. Dediler; "Kimse yok, İsâ yalnızdır, git içeriye öldür gel." O adamı içeriye gönderdiler. İçeriye gittiği zaman bakıyor ki bir şey yok, arıyor arıyor bir şey yok. Kudret-i İlâhi'ye ile İsâ'nın şekli, onun vücudunun şeklinin üzerine basılmış oldu. Yâni İsâ Aleyhisselam'ın benzeyişi, yüzüne oldu. Çıktı dışarıya, bakar bakmaz, bu İsâ'dır deyip vurdular, öldürdüler. Ondan sonra toplandılar, dediler; "Bu İsâ ise

arkadaşımız nerede? Bu arkadaşımız ise İsâ nerede?" Şüpheye, ihtilâfa düştüler, birbirlerine girdiler. Bu şekilde Cenâb-ı Hak, İsâ'yı muhafaza etti. Onların arasında da bu ihtilâf hâsıl oldu.

53- رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ

رَبَّنَآ اٰمَنَّا بِمَآ اَنْزَلْتَ Havariler dediler; "Ya Rabbi, imân ettik senin gönderdiğin İncil'e. وَاتَّبَعْنَا الرَّسُولَ Senin Rasûlün olan İsâ'ya da imân ettik, tâbi olduk. فَاكْتُبْنَا مَعَ الشَّاهِدِينَ Beni şahitlerden, muvahhidlerden, vahdaniyyete şahitlerden yap, Ya Rabbi!"

54- وَمَكَرُوا وَمَكَرَ اللّٰهُ وَاللّٰهُ خَيْرُ الْمَاكِرِينَ

Mekir yâni maksadına varmak için bir esası, hile gibi yapmak. Onlar bir mekir yaptılar ki İsâ Aleyhisselam'ı orada öldürsünler. Hâlik-i Kâinat da onların o mekrine göre, İsâ'nın şeklini onların arkadaşının üzerine koydu. İsâ Aleyhisselam'ı gönderdi lâyık olduğu yere. Âllâh'tır her şeyi yapan.

55- اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰٓى اِنِّى مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ اِلَىَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُٓوا اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ

اِذْ قَالَ اللّٰهُ يَا عِيسٰٓى O zaman yine İsâ Aleyhisselam'ın hikâyesini ümmetine söyle ki kıssadan hisse alsınlar. Dedi; "Ya İsâ, اِنِّى مُتَوَفِّيكَ seni zaman geldiği vakit vefât ettiririm, ruhunu kabzederim. وَرَافِعُكَ اِلَىَّ Şimdi seni can evime, yukarıya ref ederim وَمُطَهِّرُكَ ve seni temizlerim مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا kâfirlerden, seni onlardan muhafaza ederim. وَجَاعِلُ الَّذِينَ اتَّبَعُوكَ فَوْقَ الَّذِينَ كَفَرُوا Sana tâbi olanları, kâfir olanların fevkine yapacağım اِلٰى يَوْمِ الْقِيٰمَةِ kıyâmete kadar."

Şimdi tefsirler bundan diyorlar ki; "Kıyâmete kadar yahudiler o kadar kuvvet bulamaz ki hıristiyanların fevkine çıksın." Bak, burada Müslümanların bahsi yok. Fakat hıristiyanlar ki "İsâ Aleyhisselam'a mensubuz" diyorlar. Burada diyor ki Cenâb-ı Hak, onlara "sana tâbi olanları" velev ki lafz-i de olsa. "Onları, tâbi olmayan yahudi üzerine kıyâmete kadar galip yapacağım." ثُمَّ اِلَىَّ مَرْجِعُكُمْ Ondan sonra hepinizin mercii banadır, bana avdet edersiniz. فَاَحْكُمُ بَيْنَكُمْ فِيمَا كُنْتُمْ فِيهِ تَخْتَلِفُونَ Sizin ihtilâf ettiğiniz emirde ve dinde, ben aranızda hükmümü icra ederim. Vahdaniyete imân edenleri cennete, küfredenleri cehenneme sevk ederim.

56- فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ

فَاَمَّا الَّذِينَ كَفَرُوا فَاُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ İmân etmeyenleri azab-ı şedit ile azaplandırırım, hem dünyada hem ahirette. Dünyada katil, sürgün, hüzün olur, ahirette de cehennem ile. وَمَا لَهُمْ مِنْ نَاصِرِينَ Onları, Azab-ı İlâhi'den halas edecek hiçbir yardımcı olmaz.

57- وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ

وَاَمَّا الَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ Ama imân eden ve imânını âmel-i sâliha ile tezyin edenler. فَيُوَفِّيهِمْ اُجُورَهُمْ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظَّالِمِينَ Onların ecrini kâfi olarak ihsân ederim. Âllâh, zalimleri sevmez.

Efendim, duâ kitabı hakkında da bir şey söyleyelim de vakit

geliyor şimdi. Bu duâ, kimdir, nereden olmuş, nasıl olmuş bunu söyleyelim ki kıymeti bilinsin.

Ben beş sene evvel gördüm, ondan sonra vefât etmişti. Medine-i Tahire'de otuz beş sene kadar mücavir bulunan Şeyh Abdûlgafûr Efendi. Şeyh Abdûlgafûr Efendi, Abbasidir yâni (Abdullah Bin Abbas'ın evlatlarındandır, Rasûl-û Ekrem'in amcasının oğlu.) Tarikatta yüksek bir malumat sahibi idi. Hem zâhiri ilimde, hem bâtını ilimde çok kemâle yetişmiş bir insan idi. Son zamanda Hindistan'da bazı vak'alar olduğu için artık memleketi terk etti, Medine-i Münevvere'de oturdu. Otuz beş sene oradaydı. Medine'de de hiçbir zaman böyle muattal değildi, dâima ibâdetle. Hatm-i Haceyi her zaman yapıyordu. Harem-i Şerif'ten de ikindiden sonra çıkar evinde, etbaları, tanıyanları gider ibâdetle ilimle meşgul olurdu. Benim gördüğüm zamanda Müslüm-ü Şerif'i dersi verirdi. Yine kendi ahbapları orada cem olurlardı. Bu efendinin malûmatı fazlaydı, ilmi de fazlaydı.

Malûm ya herkes bir duâ yapabilir. Hepimizde her lisânda bir duâ yapabiliriz, Âllâh'tan bir taleptir, başka bir şey değil. Âllâh Kerim'dir, herkesin duâsını da işitebilir. Lâkin bir duâ ki Kur'an'dan olur yahut Rasûlûllah'tan olur, elbette şâyân-ı tercih odur. Öyle değil mi? Bizce de öyledir. Şimdi o zât, onu düşünmüş, düşündükten sonra baştanbaşa Kur'an-ı Azimüşşan'ın duâlarını almış. Ondan sonra da Hısn'ül Hasin namındaki hadis duâlarını almış. Hadis duâlarını da kendi kitabının başında diyor. Hısn'ül Hasin'den aldım, Muhammed İbn'ûl Cezeriyyi Şafii.

Hısn; kale demektir. Hasin; metin demektir. Metin olan kal'a. Metin olan kal'ayı nereden almışlar? Sekizinci imam. (On iki imam var ya. Ki dünyada onların emsâlleri yok.) Sekizinci imam, İmam Ali Rıza'dır. İmam Ali Rıza diyor ki; "Ben, babam Mûsâ-i Kazım'dan

işittim." Mûsâ-i Kazım, babası Cafer-i Sadık'tan işitti. Cafer-i Sadık, babası Muhammed Bakır'dan işitti. Muhammed Bakır, İmam Zeynel Abidin'den işitti. İmam Zeynel Abidin, İmam Hüseyin'den işitti. İmam Hüseyin, Ali İbni Ebu Talip Kerramâllahû Vecceh'den işitti. Ali İbni Ebu Talip, Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem'den işitti. Muhammed Mustafa Sallâllâhû Aleyhivessellem, Cibril-i Emin'den işitti. Cibril-i Emin, Âllâh'tan getirdi. Budur, aynen böyle!

(**La ilâhe illâllâhû hısni, men dehale hısni emine min azabi**) Bak, hadis-i kutsidir, müselsel geliyor burada. **"La ilâhe illâllâh"** benim kal'amdır diyor Âllâh! Kal'ama dâhil olan, azabımdan emin olur. Fakat kal'asına dâhil olmak için, emrine itâat etmek ister. Yalnız dil ile olmaz bu işler. Bu Hısn-i İlâhi'dir, Lâ ilâhe illâllâh! Kal'adır, Hısn-i Hasin.

Sonra Hülagu zamanında, Hülagu kuvvetli, zalim bir hükümdar. Geldi ki Bağdat'ın yarısını kılıçtan geçirdi. Niyeti Şam'ı, Suriye'yi, oraları temizlemekti. O zaman Şam halkı ki bu Cezeri'nin zamanıdır. Dediler; "Biz bu adama, adamla silâh ile mukabele edemeyeceğiz. Ancak Hısn-i İlâhiye girmek lâzım." O zaman Muhammed İbn'ül Cezeriyyi Şâfii namında bir âlim vardı. Sağlam hadisleri topladılar. Hısn-ül Hasin namı altında ki Hısn-ı İlâhi'dir, bir kitap yazdılar. Bu kitaba sabah akşam devam ettiler. Hâlik-i Kâinat, bunun bereketiyle (Hülagu; Bağdat'ı mahvetti, İran'ın yarısını mahvetti fakat Şam'a yüzünü çevirmedi. Âllâh'ın elindedir. Asıl Şam için gelmiş idi fakat Cenâb-ı Hak, kalbine bir hal verdi de Şam'a uğramadan gitti.) Demek ki **"Lâ ilâhe illâllâh"** Hısn'ül Hasin'dir.

Diyor ki Şeyh Abdûlgafûr Efendi; "Ben bu Hısn'ül Hasin'den aldım hadisleri ve bize bu kitabı lütfen hediye ettiği zaman, gel-

dim burada Hısn'ül Hasin ben de var. Zaten matbudur, Mısır'da tab edilmiş. Birçok yerlerde mevcûttur, kütüphanelerde de mevcût belki tefsirlerde de vardır. Aldım, hakikaten olduğu gibi hatta terkibini bile değiştirmemiş. Olduğu gibi o hadisleri oradan almış." Demek ki Kur'an-ı Azimüşşân'ın âyetlerini almış, bir de hadisleri almış. Hadislerin duâ kısmını almış, mevzûmuz duâdır.

Şimdi bir duâ, iki salâvatın arasına düşerse Makbul-û İlâhi olur. Çünkü salâvat öyle bir şeydir, Rasûl-û Ekrem içindir. Rasûl-û Ekrem'i sever Âllâh! Sevdiği için, O'na olan şeyi kabûl eder. Sevdiği için o duânın başını, sonunu kabûl eder. Onları kabûl ettikten sonra içindekini de kabûl eder. Kerim'dir çünkü evvelini, sonunu kabûl eder de ortasını atmaz ki. Onun için güzel bir salâvatı başında yazmıştır. Ondan sonra beş, on tane Kur'an duâlarını yazmış. Ondan sonra beş, on tane hadis duâsını yazmış. Ondan sonra yine bir salâvat-ı şerife. İşte günlük, haftalıktır. Cumâ'dan başlıyor, Perşembe'den bitiyor. Haftaya taksim etmiş, yedi günlüktür, her gün böyle devam etmek. Bunu kendi mensuplarına, muntasıhlarına yazmıştır, izin vermiştir, icâzet vermiştir.

Biz düşünüyorduk onu tab etmeyi, bu sene imkân hâsıl oldu. Harekelidir ve nihâyet nihâyet iki dakikada, üç dakikada okur insan, fazla değil. Harekeli felan. Buna devam edersek bizim için böyle toplu duâlardan, şuradan buradan, filan hocanın söylediği duâdan daha hayırlı olur. Çünkü Kur'an duâsıdır, çünkü hadis duâsıdır. İnşâllâh takdim ederiz. Yalnız bir şey var ki zaten yarısı Kur'an olduğu için, Kur'an'ı okuyamayan bunu okuyamaz. Ya onun yerine Türkçe başka bir şey vereceğiz yahut da çalışır da Kur'an'ı okur da o vakit istifâde eder. Yâni mahrum olmasın diye. Var bizim Türkçe ayrı bir şeyler, onu vereceğiz okusun.

Duâ'ûl Hayrat da güzeldir fakat Duâ'ûl Hayrat yarım saatten

aşağı okunmaz. Sonra Duâ'ûl Hayrat'ın bir hızvı, Kur'an-ı Azimüşşan'ın bir cüz'i kadar büyüktür. Her insan vakit bulamaz buna lâkin her vakit insan iki dakikayı bulur. Zaten duâlar için ekseriyâ sabahlarda yâni sabahlarda, nâmazların akibinde. Ne verilmişse suri ve manevi, İhsânat-ı İlâhiyye'de ekser seher zamanlarında olmuştur. İnsan sabah nâmazından evvel, sonra âdet ederse bunları çok iyi olur.

Bak, herkesin Eskâr'ı olur, Evrad'ı olur. Zikir, Evrat. Zikir; halis Cenâb-ı Hak'kın ismi. **"La ilâhe illâllâh, Âllâh, Sübhanâllâh"** bunlar gibi. O da var içinde; yüz defâ **"Sûbhanâllâhi velhamdûlillahi ve lâ ilâhe illâllâhû vâllâhû ekber ve la havle ve la kuvvete illa billahil aliyyil azim"**, yüz defâ **"Estağfirullah ellezi la ilâhe illahu el-hayyum kayyum ve etûbû ileyh"**, yüz defâ salavat-ı şerife. Bunlar Eskâr'dır, bunlar da Evrad'tır. Hem Eskâr, hem Evrad. Bunu eline alırsa sanat yaparsa hiçbir şeye daha ihtiyaç yok. Eğer elinden gelse haricen de her gün Kur'an-ı Azimüşşân'dan bir hızv okusa o da iyi olur. Lâkin bu çok iyi olur, bu sefer tabi yetişecek inşâllâh. Nasılsa yoluna girmiştir.

58- ذٰلِكَ نَتْلُوهُ عَلَيْكَ مِنَ الْاٰيَاتِ وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ

Bundan evvelki âyetlerde Hâlik-i Kâinat, İsâ Aleyhisselam'ın ahvâlini Rasûl-û Ekrem'in lisânıyla bize bildirdi. Buyuruyor ki Cenâb-ı Hak, ذٰلِكَ bu mezkûr İsâ'nın ahvâlini نَتْلُوهُ عَلَيْكَ biz okuduk, sana bildirdik. مِنَ الْاٰيَاتِ Senin hak peygamber olduğunun âyetlerindendir. Çünkü İsâ'nın ahvâli, İsâ'nın doğumu, İsâ'nın gelişini ancak Âllâh bilir. Mehribattandır, kimse bilmez, vahiyle anlaşılır. Demek ki Âllâh-û Teâla, sana vahyetti ki sen bunu bildirdin.

Aynı sana bir mucizedir. وَالذِّكْرِ الْحَكِيمِ Zikr-i Hâkim; hâkim olan, muhkem olan Zikrullah ki Kur'an'dır yahut Levhû'l Mahfuz'dur diyor. İsâ Aleyhisselam'ın ahvâlini böyle beyan etmek ancak vahiydendir ve Zikr-i Hakim'dendir. Sana beyan buyruldu ki inansınlar hak peygamber olduğuna. Bu mevzû burada bitiyor efendim.

59- إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ

Ondan sonra Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'i zaten mütemadiyen üzerlerdi. Geldiler, dediler; "Sen, bizim peygamberimizin kadrini indiriyorsun." "Ben ne kadir indiriyorum?" Sen diyorsun ki "abiddir, biz abid tanımıyoruz. Âllâh'ın hamdi diyoruz. Ya, abd olursa babasız olur mu?" dediler. Âyetin sebeb-i nüzulü budur. Düşünmüyorlar ki Âllâh muktedirdir. İsterse babasız, anasız halkeder Âdem gibi. İsterse anasız halkeder Havva gibi. İsterse babasız halkeder İsâ gibi. Cenâb-ı Hak'kın yed-i kudretindedir. Çünkü **"kûn feyekûn"** ile oluyor.

Öyleyse Cenâb-ı Hak emrediyor. Mademki onlar bilmiyorlar da daha garip bir misal. إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ Madem Âdem'e inanıyorlar, Âdem'in halkolduğuna ve topraktan halkolduğuna yani "kûn feyekûn" ile halkolduğuna, babasız olarak halkolduğuna. İsâ da onun gibidir. إِنَّ مَثَلَ عِيسَىٰ İsâ Aleyhisselam'ın misalini garip görmesinler. Buna benzer, عِندَ اللَّهِ كَمَثَلِ آدَمَ Nezd-i İlâhi'de Âdem Aleyhisselam'ın misaline benzer. Bu "kûn feyekûn" ile olmuştur. خَلَقَهُ مِن تُرَابٍ Evvelâ onun cismini, onun kalıbını topraktan halketti Âllâh. ثُمَّ قَالَ لَهُ كُن فَيَكُونُ Ondan sonra emretti,

"kûn beşeren" ol dedi, o da derhal oldu. Buna inandıktan sonra o öbürü, İsâ'dan daha ağraddır. Ne baba var, ne ana var.

60- اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ

اَلْحَقُّ مِنْ رَبِّكَ Ey Habibim Muhammed Salâllâhû Aleyhivessellem, hakk-û hakikat Âllâh-û Teâlâ'nın sana bildirdiği gibidir. Onlara böyle bildir. فَلَا تَكُنْ مِنَ الْمُمْتَرِينَ Şüphe edenlerden olmayın. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, hiçbir zaman şüphe edenlerden olmaz. Murad ümmettir. Yâni O'nun ümmeti de şüphe edenlerden olmasın. Bak meselâ kumandana emrediliyor, murad askerdir. Kumandana derler ki "Filan kaleyi tut, filan tepeyi tut." Murad o şahıs değil, askerdir. Âllah da emrediyor; "Şüphe de bulunmayın." Murad Rasûl-û Ekrem değildir, ümmetidir. Şüphe etmeyin, İsâ'nın misali "kûn fe yekûn" ile olmuştur. Âllâh irade ederse yüz bin tane İsâ'yı, bir lahzada halkeder.

61- فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ فَقُلْ تَعَالَوْا نَدْعُ اَبْنَاءَنَا وَاَبْنَاءَكُمْ وَنِسَاءَنَا وَنِسَاءَكُمْ وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ ثُمَّ نَبْتَهِلْ فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللهِ عَلَى الْكَاذِبِينَ

فَمَنْ حَاجَّكَ فِيهِ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivessellem, her kim ki İsâ hakkında seninle mücadeleye gelip de söylerlerse, مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ Âllâh'tan sana bu malûmatı verdikten sonra. Bu sefer onlarla bu yolda mukabele et, mübâhele sûretiyle. Âyet-i Mübâhele derler buna. Âllâh'a tazarru, Âllâh'a havale edelim de haksız kimse derhal Cenâb-ı Hak, ona kahretsin! Mübâhele âyeti bu. فَقُلْ Onlara söyle; تَعَالَوْا "Geliniz نَدْعُ اَبْنَاءَنَا

evlatlarımızı çağıralım وَاَبْنَآءَكُمْ siz de evlatlarınızı çağırınız. وَنِسَآءَنَا وَاَنْفُسَنَا وَاَنْفُسَكُمْ Ailelerimizi yanımıza alalım, siz de alınız. وَنِسَآءَكُمْ Biz de gelelim, siz de geliniz. Sahraya gidelim, bizim de evlatlarımız ailelerimiz bizimle beraber olsun, sizin de sizinle beraber olsun." Ondan sonra ثُمَّ نَبْتَهِلْ başlayalım, Âllâh'a tazarru etmeye; "Ya Rabbi, İsâ hakkında bu tekzipleri yapanlara lânet et, musibet başına getir" böyle bedduâ edelim, böyle söyler onlara. فَنَجْعَلْ لَعْنَتَ اللّٰهِ عَلَى الْكَاذِبِيْنَ Kâfirlerin üzerine Lânet-i İlâhiye'yi verelim, böyle onlara söyler.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Emr-i İlâhi'yi onlara böyle tebliğ ettiği zaman, onların papazlar içinde bilenler vardı. "Biraz bize müsâade et" dediler. Müsâadeden sonra geldiler, dediler; "Biz vazgeçtik, biz kabûl edeceğiz senin sözleri, cizyeyi kabûl ederiz." Çünkü gördüler ki Rasûl-û Ekrem çıktı, arkasında Hasan, Hüseyin, Ali, Fatıma-tüz Zehra. Bu yüzler, velevki papaz da olsa görüyor bu yüzü. Görünce dediler; "Vâllâhi bunlar duâ etseler yerler gökler yerinden oynar" Dediler öyleyse biz mukabele etmeyeceğiz, razı oldular. Bu şekilde bu dava burada kapandı.

62- اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ الْحَقُّ ۚ وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ ۗ وَاِنَّ اللّٰهَ لَهُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ

اِنَّ هٰذَا لَهُوَ الْقَصَصُ Muhakkak bu, İsâ Aleyhisselam'ın bu ahvâli, الْحَقُّ ۚ hak olan kıssa budur. Onların uydurduğu yalanlar değil, hak budur. İsâ Aleyhisselam, Âllâh'ın abdi ve rasûludur, "kûn feyekûn" ile halkolunmuştur. Bugün hayattadır. Beşeri olan hislerin hepsi zail olmuş kendisinden, meleklerle bulunuyor, vakti geldi mi kıyâmete yakın gelecektir. Yedi sene kalacaktır. Ondan sonra da hatta

alâ rivâyetin evlenecektir de. Sonra vefât edip Medine-i Tahire'de defnolunacaktır, hak bu. Hak olan kıssa budur, onların dediği değildir.

وَمَا مِنْ اِلٰهٍ اِلَّا اللّٰهُ Âllâh'tan başka bir ilâh, bir mabud, bir maksud yok. Bizim yani **"Lâ mabûde illâllah"** Âllah'tan başka ibâdet edecek bir mabud, Hâlık yok. Daha yukarı olanlar düşünüyorlar da dereceyi terfi etmişler, a'laya çıkmışlar; **"Lâ ilâhe illâllah"** Âllâh'tan başka bir maksud yok. Dünyayı, hepsini versen bir para etmez onlara. Daha yukarı olanlara dünyayı görmezler de **"La mevcude illâllâh"** da kalıyor. Elbette **"Lâ mevcûde illâllah"** ile **"Lâ mâbûde illâllah"**ın arasında fark var. Eğer ki aynı kelimedir fakat o kelimeyi söyleyenin derecesine göre biraz fark vardır, derecât ayrıdır. Efendim, ibâdet aynı ibâdettir, İslâmiyet aynı İslâmiyet'tir. Sevâp abidin, yapının vaziyetine göre oluyor. Meselâ biz dört rekât öğlenin nâmazını kılıyoruz. Ebu Bekir Sıddık Radıyallahû Anh, o beş rekât kılmamıştır, sekiz rekât kılmamıştır. O da bunu kılmıştır. Biz neyi kılmışsak, o da onu kılmıştır. Bize emir aynıdır. Ancak onun yaptığı, onun şahsının 'hakkal yakin' derecesine vardığından dolayı alıyor, o hissesini. Biz de Âllah bize ne ederse onu veriyoruz. Yâni aynı ibâdettir. Abidin, ibâdet edenin derecesine göre Âllah ihsân eder. İmân da böyledir. Bütün Müslümanların imânları birdir, **"âmentû billâhi ve melâiketihi vekûtûbihi verasûlih..."** yâni bu. Benim imânım budur da Ebu Bekir Sıddık, altıdan fazla yedi şeye mi imân mı etmiştir? Yok, aynıdır. Lâkin O'nun imânı hakk'âl yakîne varmıştır. Bizim imânımız daha ilmel yakîndedir. Eh! İşitiyoruz da kulağımıza gelmiş inanıyoruz. İnşâllâh kuvvetleniyor, kuvvetlenirse ayn'el yakîn olur, belki hakk'âl yakîne de varır. Âllah kerimdir, O'na hudut yok. İhsânat-û İlâhiye'nin bir hududu yoktur. Niçin bu kula bunu verdin, niçin buna vermedin? Hesap edecek

kimse yok ya. Onunla Âllâh'ın arasındadır. Onların bu derecâtı bulması imânın kuvvetindendir, çokluğundan değil. İbâdetin hakk'âl yakîn sûretinde ifâsındandır, çokluğundan değildir. Onlar da bizim kadar yapmışlar, bizim gibi yapmışlar. Fakat onun yaptığı ile bizim yaptığımızın keyfiyeti başkadır.

وَاِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, لَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ mülkünde Hakim O'dur. Aziz; mağlup olmayan galip demektir. Mülkünden galip, O'dur. الْحَكِيمُ Yeri yerine halkeden her şeyi, O'dur.

فَاِنْ تَوَلَّوْا فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ۚ **63-**

فَاِنْ تَوَلَّوْا Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivessellem. Eğer senin bu telkinatını kabûl etmeyip de itiraz ederlerse üzülme.فَاِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِالْمُفْسِدِينَ ۚ Âllâh CelleCelâlûhû, müfsitlerin halini bilir ve onlara lâzım gelen cezayı ihzar verir.

Efendim cezayı, "hani bekliyoruz da herkes bu kadar oluyor da bir şey yok!" Dar'ül Ceza, dünya değildir. Biz istiyoruz ki dünyada ceza gelsin. Hâlbuki Cenâb-ı Hak, Dar'ül Ceza'yı ahiret yapmıştır. Bak meselâ Mü'minlerin de imânına mukabil, ameline mukabil Âllâh-û Teâlâ'nın vereceği nimetler ebedidir. Ebedi olan nimetler, dünyanın fani olan kısmında yerleşmiyor. Onun için tehir ediyor ahirette neler verir, ne cennetler verir, ne huriler verir, değil mi hurileri seversin. Sonra ona mukabil de cehennem azabıyla küfrün mukabili, ebedi yanmaktır. Dünyada yerleşmiyor ki versin. Onun için de oraya bırakıyor. Yoksa Cenâb-ı Hak, bir anda bütün kâfirleri mahvedemez mi? Elbette edebilir. Lâkin ölmek ceza değildir, ölür kurtulur. Asıl, ebedi olarak cehenneme gitmektir ceza, o da ahirette olur. Ey Habibim, onların dinden i'razından müteessir olma. Âllâh maksudları bilir ve onların lâyık olduğu cezayı da verir.

64- قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا اِلٰى كَلِمَةٍ سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْئًا وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ فَاِنْ تَوَلَّوْا فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ

قُلْ يَا اَهْلَ الْكِتَابِ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem, onlara tebligatı böyle yap. Ey ehl-i kitap yâni yahudi ve hıristiyanlar. تَعَالَوْا Geliniz اِلٰى كَلِمَةٍ bir kelimeye, ittifak edelim bir kelimeye. سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ Bize ve size, aramızda müsavi. Yâni İslâmiyet'te fark yok. İslâmiyet'te fark, kim Âllâh'a yakın ise o yüksektir. Kimin oğlu olursa olsun. Kim Âllâh'tan uzak ise asi ise o aşağıdır, kimin oğlu olursa olsun. Yâni İslâmiyet'te yükseklik, Âllah'a yakın olmakladır, Âllah'a ibâdetini yapmakladır, imânının kuvvetiyledir. Filânın oğlu değildir. Kıyâmette insana kimin oğlusun demezler. Ne yaptın? diye sorarlar. Öyleyse bütün insanlar, Cenâb-ı Hak'kın nazarında Mahlûk-u İlâhi'dir.

Onun için buyuruyor ki söyle; "Geliniz bir kelime-i vahideye, aramızda fark yok. سَوَآءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ Bizim ve sizin aramızda müsavi olan bir kelimeye imân edelim." O da nedir? اَلَّا نَعْبُدَ اِلَّا اللّٰهَ Âllâh'tan başka bir mabud ittihaz etmeyelim. Ancak Âllâh'ı Mabudum bilhak bilelim. İşte biz buradayız, siz de buna geldiniz mi o vakit bir noktada ittifak etmiş oluruz.وَلَا نُشْرِكَ بِهٖ شَيْئًا Âllâh-û Teâlâ'nın ibâdetine hiç kimseyi şerik etmeyelim.وَلَا يَتَّخِذَ بَعْضُنَا بَعْضًا اَرْبَابًا مِنْ دُونِ اللّٰهِ Bazılarımız, diğerlerini bir Hâlık derecesinde çıkarıp da yukarıya çıkarmayalım. İnsanların hepsi kuldur, hepsi beşerdir. Nihâyet muhakkak ömrünü geçirir gider. Nasıl olur da o derecelere çıksın? فَاِنْ تَوَلَّوْا Eğer bundan da iraz ederlerse artık de-

mek bu âyetler, muharebe zamanından evveldir. Rasûl-û Ekrem, Rasûl olmuş fakat Ûlû-l Azim olmadan evvel gelmiş âyettir. فَقُولُوا اشْهَدُوا بِاَنَّا مُسْلِمُونَ Siz şahit olunuz ki biz, Âllâh'ın emrine mûtiyiz, itirazımız yok, Âllah'ı bir biliriz ama siz ne yaparsanız yapınız. (Harbe emir yok.)

65- يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تُحَاجُّونَ فِى اِبْرٰهِيمَ وَمَا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْجِيلُ اِلَّا مِنْ بَعْدِهٖ اَفَلَا تَعْقِلُونَ

يَا اَهْلَ الْكِتَابِ Ey ehl-i kitap; yahudiler, hıristiyanlar. لِمَ تُحَاجُّونَ فِى اِبْرٰهِيمَ Bak, onlar ne dediler? "İbrahim Aleyhisselam bizden dediler." Hıristiyanlar dedi; "İbrahim Aleyhisselam bizdendir." Yahudiler dediler; "bizdendir." Hâlbuki İbrahim Aleyhisselam'ın zamanından ne hıristiyan vardı, ne yahudi vardı. Bu yalan nasıl oluyor? Niçin İbrahim Aleyhisselam'ın hakkında, kendi zannınıza göre muhasama yapıyorsunuz? وَمَا اُنْزِلَتِ التَّوْرٰيةُ وَالْاِنْجِيلُ اِلَّا مِنْ بَعْدِهٖ Düşünmüyor musunuz ki Tevrat-û İncil, İbrahim Aleyhisselam'dan sonra nâzil olmuştur. Hıristiyanlık, yahudilik İbrahim Aleyhisselam'dan sonra olmuştur. اَفَلَا تَعْقِلُونَ Siz taakkul etmiyor musunuz bu butlânınızı? İbrahim ile Mûsâ Aleyhisselam'ın arasında binlerce sene var. İbrahim Aleyhisselam ile İsâ Aleyhisselamın arasında belki iki bin sene var. Nasıl olur da İbrahimi olur?

66- هَا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ حَاجَجْتُمْ فِيمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ وَاللّٰهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

هَا اَنْتُمْ هٰٓؤُلَٓاءِ حَاجَجْتُمْ İşte siz böylesiniz, böyle ahmaksınız. فِيمَا لَكُمْ بِهٖ عِلْمٌ Sizin kitabınızda Tevrat-û İncil'de gelen şeylere

فَلِمَ تُحَاجُّونَ فِيمَا لَيْسَ لَكُمْ بِهِ hüccet yapıyorsunuz zannınıza göre. عِلْمٌ Hiçbir malûmatınız olmayan şeye de niye burnunuzu sokuyorsunuz da yapıyorsunuz? Haydi diyorsunuz; "Tevrat'ta bu var, İncil'de bu var." Tevrat vardır, İncil vardır diye bir şey istinat ediyorsunuz, gerçi batıldır yine ya! Fakat bir fayda ki Tevrat da İncil de yok ortada, neye karışıyorsunuz? وَاللهُ يَعْلَمُ وَاَنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeyi bilen O'dur. Sizin de hiçbir şeye malûmatınız yoktur.

67- مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

Hakikat budur ki مَا كَانَ اِبْرٰهِيمُ يَهُودِيًّا وَلَا نَصْرَانِيًّا İbrahim Aleyhisselam ne yahudi idi, ne nasraniydi. Çünkü yahudi nasrani, İbrahim'den sonradır gelmişler. Ne de müşrik idi, Mekke müşrikleri gibi çünkü onlar da "bizdendir" diyorlardı. وَلٰكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُسْلِمًا Amma hakka mâil idi. Âllâh CelleCelâlûhû, ona sûhuf göndermişti, Âllâh'a ibâdet ederdi, Hak'ka mâil idi. Ne yahudilik vardı, ne hıristiyanlık vardı. وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Müşriklerin iddiası gibi müşriklerden de değildir.

68- اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيمَ لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ وَهٰذَا النَّبِيُّ وَالَّذِينَ اٰمَنُوا وَاللهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ

اِنَّ Muhakkak اَوْلَى النَّاسِ بِاِبْرٰهِيمَ yâni "ehâssûhûm bi İbrahime" insanların en ziyâde İbrahim'e yakın olanlar, لَلَّذِينَ اتَّبَعُوهُ zamanında İbrahim'e tâbi olanlar, evlatları; İsmail, İshak, Yakup ki bunlar İbrahim Aleyhisselam'ın evlatları idi. Onlardır, İbrahim Aleyhisse-

lam'ın ümmet-i tâbileri. Sonra وَهٰذَا النَّبِيُّ bir de bu Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem ki Cenâb-ı Hak emrediyor "vettebi-û millete İbrahime" bu münasebetle.وَالَّذِينَ اٰمَنُوا İmân edenler. وَاللّٰهُ وَلِيُّ الْمُؤْمِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'minlerin yardımcısıdır, nasırıdır, hafızıdır. Ne hıristiyan'dır İbrahim'e yakın, ne de yahudi.

69- وَدَّتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَوْ يُضِلُّونَكُمْ وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ

Yahudiler hıristiyanlar, Âshab-ı Kiram'a bazı yalanlarla bazı hediyeler verirlerdi, gayeleri o yoldan çevirmek, âyet bunun hakkındadır. وَدَّتْ Severler طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ ehl-i kitaptan bazıları, yahudilerdir ekser.لَوْ يُضِلُّونَكُمْ Sizi yolunuzdan çevirmek için seviyorlar, size hediyeler verirler, teklifler yaparlar gizli. وَمَا يُضِلُّونَ اِلَّآ اَنْفُسَهُمْ Bunlar kendi nefsini idlal ediyorlar, onun zararı kendilerine ait olur. وَمَا يَشْعُرُونَ Hakikaten kalplerinin kasavetinden dolayı hiç farkında değiller. Müslümanları çevirmek peşinde uğraşıyorlar. O dalâlet onların üzerinedir. Hiç bir faydası yoktur.

70- يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ

يَآ اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ Ey ehl-i kitap! Âyâtûllah'ı, Kur'an-ı Azimüşşân'ı biliyorsunuz ki Tevrat ve İncil'de Kur'an'ın bahsi vardı. Rasûl-û Ekrem'in sıfatları vardı. Öyleyse neye inkâr ediyorsunuz? وَاَنْتُمْ تَشْهَدُونَ Hâlbûki siz Rasûl-û Ekrem'in niyetini, sıfatlarını, kitaplarınızda görüyorsunuz. Rasûl-û Ekrem'in sıfatlarını, Tevrat-û İncil'de görüyorsunuz, biliyorsunuz da haktır. Bunu bildiğiniz hâlde neden bu küfranda kalıyorsunuz?

71- يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ

يَا اَهْلَ الْكِتَابِ لِمَ تَلْبِسُونَ الْحَقَّ بِالْبَاطِلِ Ey ehl-i kitap neye hakkı bâtıl ile kapatıyorsunuz, libaslandırıyorsunuz yâni hakkı gizletiyorsunuz bâtıl ile? وَتَكْتُمُونَ الْحَقَّ وَاَنْتُمْ تَعْلَمُونَ Hakkı ketmeder, bâtılı çıkarırlar, hâlleri bu. Efendim onların ekserisi yahudidir.

72- وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اٰمِنُوا بِالَّذِى اُنْزِلَ عَلَى الَّذِينَ اٰمَنُوا وَجْهَ النَّهَارِ وَاكْفُرُوا اٰخِرَهُ لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ

Bak şimdi, bu âyet-i kerimede onlar bir icadı daha çıkardılar. Dediler ki; (onların on iki tanesi idi, onların ahvâllerinden.) Biz gidelim de Müslümanlığa dâhil olalım. Tâbi olalım diyelim hatta Kâbe'ye karşı nâmaz kılalım öğleye kadar. Öğleden sonra gelelim de dönelim dinimize. Ve halka böyle işâa edelim. Diyelim ki; "Biz mahsus onların dinine girdik, kitabını tetkik ettik, son zaman peygamberi gelecek diye Tevrat'ta vardır. Tetkik ettik acaba bu mudur, değil midir? Anladık ki o değildir, yine bıraktık geldik dinimize." Geldikten sonra bizimle beraber birkaç insan da onlardan gelecekler diye ümit ettiler. Bak ümidine! İslâmiyet'e girecekler sonra yahudilere dönecekler yine. Ve diyecekler ki bizim maksadımız İslâmiyet'e girmekten onları tetkik etmektir. Ettik, o değildir, onun için döndük. Onun için döndük deyince birkaç tane zavallıyı da alacaklar.

Böyle deyince Cenâb-ı Hak, Habibine bildirdi. Rasûl-û Ekrem daha onlar başlamadan Âshab-ı Kirama "bunların niyeti budur" dedi. Onun için bunların bu hilesi kaldı yerinde, âyet bunun hakkındadır.

وَقَالَتْ طَّآئِفَةٌ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ Bir taife ehl-i kitaptan, bunlar yahudidir. Dediler; اٰمِنُوا بِالَّذِىٓ اُنْزِلَ عَلَى الَّذِيْنَ اٰمَنُوا İmân ediniz, imânı izhar ediniz. Mü'minlere nâzil olan Kur'an'a imân ediniz, وَجْهَ النَّهَارِ sabahleyin. Lâkin وَاكْفُرُوٓا اٰخِرَهٗ günün ahirinde de dönünüz yine dininize. لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُوْنَ Belki o vesileyle sizinle beraber birkaç tane rucû ederler. Çünkü diyeceksiniz ki "Biz gittik, onların kitabını tetkik ettik. Bu değildir, onun için döndük. Öyleyse onlardan da birkaç tanesini aldatabilirsiniz" niyeti bu.

73- وَلَا تُؤْمِنُٓوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِيْنَكُمْ قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ اَنْ يُّؤْتٰٓى اَحَدٌ مِّثْلَ مَآ اُوْتِيْتُمْ اَوْ يُحَآجُّوْكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ يُؤْتِيْهِ مَنْ يَّشَآءُ وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيْمٌ

Sonra yine dediler ki: وَلَا تُؤْمِنُٓوا اِلَّا لِمَنْ تَبِعَ دِيْنَكُمْ ("limen, lam" tekid içindir.) İmân etmeyiniz kalbi, imânınız diliniz üstünde olsun. Yâni gidiniz de onların kitabına imân ediniz de kalben imân etmeyiniz, "imân ettik deyiniz" bu kadar. Sizin dininize tâbi olana imân ediniz, dininize tâbi olmayana (murad Rasûl-û Ekrem'dir,) sakın O'na imân etmeyiniz. قُلْ اِنَّ الْهُدٰى هُدَى اللّٰهِ Bu cümle mu'tarizâdır, (hidâyet Âllâh'ındır.) اَنْ يُّؤْتٰٓى اَحَدٌ مِّثْلَ مَآ اُوْتِيْتُمْ "Size, hiçbir kimseye bir din gelmemiştir dininiz gibi" birbirlerine diyorlar. اَوْ يُحَآجُّوْكُمْ عِنْدَ رَبِّكُمْ "Rabbinizin yanında sizi mahcup etsinler." Bunların hepsi onların hilesiydi. Olduğu gibi her şeyi Cenâb-ı Hak, Habibine bildirdi. Onların bu hilesi kıymetsiz kaldı.

Bak, neyi söylediler? Siz öğleye kadar o kitaba imân ediniz, Kur'an'a. Öğleden sonra dönünüz, geliniz. Ve deyiniz ki; "Bizim maksadımız onların kitabını orada, yerinde tetkik etmek, (Gelen

peygamber ki bir peygamber gelecektir kitabımızda var.) O mudur, değil midir onu yapmak idi. Gittik, yaptık, o olmadığını anladık." Fakat gidip de imân ettiğiniz zaman da imânınız kalbi olmasın. Dininize tâbi olmayana da tâbi olmayın ki Rasûl-û Ekrem'dir.

قُلْ اِنَّ الْفَضْلَ بِيَدِ اللّٰهِ Ey Habibim söyle, fazl-ı kerem Âllâh'ın eliyledir. Bak, Cenâb-ı Hak, elden münezzehtir beşer gibi bir eli ayağı olsun. Elden murad, Murad-ı İlâhi'yledir, Kudret-i İlâhiye'dir. Âllâh'ın lütf-ü keremi, fazlı hepsi Âllâh'ın eliyledir, ihsânıyladır. يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَآءُ İstediğine verir. Yâni mucizenin çokluğunun, ilmin çokluğunun imân için bir tesiri yoktur. Çok âlim olur fakat dalalete girer, ilmiyle dalalete girer. Çok âlimler var ki küfre gitmişler, dalalete girmişler, hesapsız var onlardan. Onun için Hidâyet-i İlâhi, hidâyet Cenâb-ı Hak'kındır, kalbe ihsân eder. Âlimdir, okumuştur, yükselmiştir, profesör olmuştur, kalb-i bir yere sapılıyor, nihâyet dalâlete giriyor en son zamanında.

"inneme'l amelû bi-l havatim" Asıl, hatime iledir. Bir adam hayatın da ne kadar büyük iyilikler yaparsa yapsın. Son zamanında da eğer bozarsa imânı, itibar son zamanadır, küfür üzerine gider. Bidâyetinde çok fenalık da yapmış olursa, son zamanında eğer tevbe ve istiğfarla giderse yine iyilik üzerine gitmiş olur. Fazl-ı kerem, Cenâb-ı Hak'kın eliyledir. Diyor ki; "İstediğine ihsân eder Âllâh." وَاللّٰهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû'nun fazl-ı keremi fazladır. Bilir ehlini. Yapıyor.

74- يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَآءُ Rahmetini istediğine verir. Âllâh'ın ve-

kili yok, kefili yok, mâni yok, mûini yok. Hâlik O'dur, istediğine istediğini verir. وَاللّٰهُ ذُو الْفَضْلِ الْعَظِيمِ Fazl-ı azime sahiptir Âllâh.

Şimdi onların maddeten ahlâklarını beyan ediyor. Kur'an-ı Azimüşşan'ın ahvâline nazaran, hıristiyanlarda emniyet daha fazladır. Yahudilerde hıyanet daha fazladır. Yahudi kısmında hıyanet daha fazladır. Hıristiyanlarda nispeten, biz hepsi tamamdır demiyoruz da yahudiye nazaran daha emniyetlidir. Buyuruyor ki;

75- وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ ۚ وَمِنْهُمْ مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ لَا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا ۗ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِى الْاُمِّيّٖنَ سَبِيلٌ ۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

وَمِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ Ehl-i kitabın bazıları var ki hıristiyanlar meselâ. مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِقِنْطَارٍ Kıntar; mal-ı kesir diyor. Kıntar ile altını temin etsen tenezzül etmez, hıyanet etmez sonra parayı verir, يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ sana onu verir. Meselâ Abdullah bin Es-Selam, birisi kendisine birçok mal emanet bırakmıştı. Geldi imânını izhar etti, sahabi oldu, büyük bir insan oldu. Sahibi de memleketten yahut gurbetten geldiği zaman, derhal malını teslim etti. Böyleleri var. Ehl-i kitaptan bazıları var ki mal-ı kesiri de temin etsen. (Kıntar, şimdi altın kıntar ile nasıl? Mal-ı kesir diyor tefsir. Veriyorsan da te'diye eder, hıyanet etmez.

وَمِنْهُمْ Bazıları da var onlardan مَنْ اِنْ تَأْمَنْهُ بِدِينَارٍ tek bir altını versen, لَا يُؤَدِّهٖٓ اِلَيْكَ sana vermez, vermez hıyanet eder. اِلَّا مَا دُمْتَ عَلَيْهِ قَائِمًا Meğer dâimi üzerinde isteyeceksin, isteyeceksin, isteyeceksin, zorla koparırsın, öyle yahudi. Yahudiden zorlan koparırsın beriki de verir.

ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ Bu da nedir? Yahudi'nin bir akidesi var içinde gizli. Hele Müslümanlara karşı, Araplara karşı, Müslümanlar da dâhildir zaten ya. Yahudiler diyorlar ki; "Bizim dedelerimiz yukarıda enbiyalara yetişiyor. Âllâh da bu dünyayı enbiyalar için halketmiş. Binaenaleyh dünyanın yeryüzündeki malların hepsi enbiyanın olduğuna göre, biz de onların evlatlarıyız, mal bizimdir. Araplar zorla bizden almışlar. Öyleyse biz ne alırsak bizimdir." Onlara tabi olanlar da onun. Yâni onlar haram bilmezler bunu. Müslümanların malını aldı mı, haram bilmezler. Hıristiyan'da az çok, bu derece yoktur. Onlar, dünya malı hepsi bizimdir diyor. Bizden zorla almışlar, öyleyse biz alalım diyor. Düsturu budur bunların.

قَالُوا لَيْسَ عَلَيْنَا فِى الْاُمِّيّٖنَ سَبِيلٌ Bak, beyan ediyor; Ümmilere, Araplara, Müslümanlara yol yok, mal bizimdir. وَيَقُولُونَ عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ Bu yolda Cenâb-ı Hak'ka birçok da iftiralar ederler tabi, وَهُمْ يَعْلَمُونَ bildikleri halde. Bilirler, bildikleri halde bu yalanları uydurur.

بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ وَاتَّقٰى فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ **-76**

بَلٰى Cenâb-ı Hak emrediyor. (Evet, hatta bize azap da yoktur diyorlar. Bizim azabımız nihâyet kırk gündür. Dedelerimiz buzağıya ibâdet ettikleri gün miktar-i cezası kesilir.) İşte onu reddediyor Cenâb-ı Hak, buyuruyor ki; بَلٰى cezaları var, mal da onların değil. مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ Her kim ki Âllâh'a karşı ahdini ifâ ederse, وَاتَّقٰى Âllâh'tan korkarsa فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِينَ o mûttâkidir. Âllâh, onu sever.

Bak efendim, şimdi bizim Âllâh'ımıza karşı zımnen bir muahe-

demiz var. Biz imân ettik, Âllâh birdir. Biz imân ettik ki insan ne amel yaparsa onunla mükâfat-û mücazat olur. İmânımız bu. Âllâh da bu imân sahibine ceza vermeyecek, af edecek, Vaad-i İlâhi var. Biz bunu yaparsak, Âllâh da bizi affeder. "ûfi biahdihi" Siz ey kulum, bana karşı yaptığınız ahdi ifâ ediniz, ben de size karşı olan ahdi ifâ edeyim. Kur'an-ı Azimüşşân'a göre imân etmişsiniz, imânınıza göre bana karşı yapınız lâzım gelen şeyi, ben de sizi affederim, azaplandırmam. بَلٰى مَنْ اَوْفٰى بِعَهْدِهٖ Âllâh'a karşı olan ahdini ifâ eden, وَاتَّقٰى Âllâh'tan korkan, ittika eden. O mûttâkidir. Âllâh, onu affeder. فَاِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْمُتَّقِيْنَ Âllâh mûttâkileri sever.

77- اِنَّ الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيْلًا اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ فِى الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ

اِنَّ الَّذِيْنَ يَشْتَرُوْنَ بِعَهْدِ اللّٰهِ O kimseler ki Ahd-i İlâhi'yi satın alıyorlar. وَاَيْمَانِهِمْ ثَمَنًا قَلِيْلًا Âllâh'a yaptığı ahdi, az bir parayla bedel ile veriyor. Az bedel, çok olursa versin mi? Yok! Dünyanın semeni zaten "inne mütehakkul müteaddünya kalil" dünyanın metaının hepsi kalildir. Dünyanın metaına karşı, Âllâh'a yaptığı ahdi verdi mi? İşte meta-ı kalil ile vermiş olur. اُولٰٓئِكَ لَا خَلَاقَ لَهُمْ Âllâh'ın nezdinde, ona bir kıymet-û halak, itibar yok.فِى الْاٰخِرَةِ وَلَا يُكَلِّمُهُمُ اللّٰهُ Âllâh CelleCelâlûhû, iltifat ile onunla konuşmaz kıyâmette.وَلَا يَنْظُرُ اِلَيْهِمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلَا يُزَكِّيْهِمْ Kıyâmette de iltifat ile yüzüne bakmaz. Takdir de etmez onu bu hatalardan yâni bununla gittikten sonra af etmez. وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ Onlara azab-ı elim, mulim bir azap var.

78- وَاِنَّ مِنْهُمْ لَفَرِيْقًا يَلْوٗنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتٰبِ لِتَحْسَبُوْهُ مِنَ الْكِتٰبِ وَمَا

هُوَ مِنَ الْكِتَابِ ۚ وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ۚ وَيَقُولُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ وَهُمْ يَعْلَمُونَ

Şimdi onların bazı hâllerini beyan ediyor. O öyle hain bir kavim ki aralarında Müslümanlar olmadığı zaman da birbirlerine yine hıyanet ederlerdi. وَاِنَّ مِنْهُمْ Onların bazıları Ka'b İbn-ül Eşref gibi, yahudilerin büyüklerinden idi. لَفَرِيقًا Ferik'ten murad odur. يَلْوُۥنَ اَلْسِنَتَهُمْ بِالْكِتَابِ Kitap ki o zaman Tevrat'tır. Tevrat'ı okurken dilini çevirirdi. Tevrat, malûm ya muciz değildi. Kur'an-ı Azimüşşân gibi muciz değildi ki ibaresi belli olsun. Beşerin konuştuğu kelâmlardan idi. Onun için biraz kelimeler karıştırırdı. Karıştırdığı zaman da dilini çevirirdi, dilini uydururdu. Dururlardı diyor tefsir, benzetirdi, işte bu Kitabullah'tır diyor. لِتَحْسَبُوهُ مِنَ الْكِتَابِ Tevrat'tan saysınlar diye. وَيَقُولُونَ هُوَ مِنْ عِنْدِ وَمَا هُوَ مِنَ الْكِتَابِ ۚ Hâlbûki Tevrat'tan değil. اللهِ Halka diyorlardı; "Bu, Âllâh'tan gelmiş, Tevrat'ın bir parçasıdır." وَمَا هُوَ مِنْ عِنْدِ اللهِ ۚ Halbûki Cenâb-ı Hak'tan gelmiş değil ve Tevrat parçası da değil, tahrif ederlerdi. وَيَقُولُونَ عَلَى اللهِ الْكَذِبَ Cenâb-ı Hak'ka böyle yalanları, iftiraları yaparlardı yahudiler, وَهُمْ يَعْلَمُونَ bildiği halde. Yahudilerin çoğu biliyorlardı, okuyanları bilirlerdi. Bak, Tevrat'ı biliyordu. Bildiği halde, bildiği şekilde kelimeleri karıştırır ve halka okurken de Tevrat'ın şekli üzerine okurdu, halkı inandırsın.

79- مَا كَانَ لِبَشَرٍ اَنْ يُؤْتِيَهُ اللهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللهِ وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّنَ بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ

مَا كَانَ لِبَشَرٍ Emrediyor Cenâb-ı Hak! Yoktur bir beşer için yâni bu küfür ne büyük bir küfürdür, lâzım gelmez bir beşer için. اَنْ يُؤْتِيَهُ اللهُ الْكِتَابَ Âllâh, onlara bir kitap versin de وَالْحُكْمَ hüküm de versin kitapla beraber. وَالنُّبُوَّةَ ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِى مِنْ دُونِ اللهِ Meselâ İsâ Aleyhisselam, (peygamberdir demek yetmiyor) ona haşâ uluhiyet isnad ederlerdi. Ve Üzeyr'i haşâ "Âllâh'tır" "Âllâh'ın oğludur" derlerdi. Kitabı da vesile yaparlardı. E, bunlar bir beşerdir. Âllâh, kitap da göndermiştir. Kitabı veren bir beşerin, "benim kulumuz olun" demesinin imkânı yok.

Tefsirin, bu âyetin sebeb-i nüzulünun biri budur, (onların bu kelimeleri.) İkinci de sebeb-i nüzulü yine burada beyan ediyor, diyor ki; Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in birtakım mucizelerini gördüler, Âshab-ı Kiram. Meselâ hatta ölüyü diriltecek kadar da oldu. Dediler; "Müsaade et de biz sana secde edelim, ibâdet edelim." Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, men etti. Sebeb-i nüzulü âyet budur, dediler ve bu daha kuvvetlidir. Eğer ki makabli İsâ Aleyhisselam hakkındadır. Lâkin sebeb-i nüzul o da olur fakat bu daha kuvvetlidir.

Hatta bir gün, Âshab-ı Kiram'dan birisi geldi dedi. "Efendim benim devem kuduz olmuştur, ne yapayım? Yanaşamıyorum." "Bırak da ben geleyim." Rasûl-û Ekrem geldi. Deve karşıladı Rasûl-û Ekrem'i, başını yere koydu secde vaziyetinde. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, elini temas etti devenin başına, kulağına da bir şeyler söyledi. Deve ayağa kalktı. Sonra deve sahibine dedi. Deve şikâyet ediyor. Sen, onun alefinde noksanlık yapmışsın, onun yükünde de çok yapıyorsun, bir defâ daha yapma. Sonra oradaki cemaat dediler. Efendim "Bak, deve sana başını koyu-

yor da secde eder, sen müsâade et de biz de secde edelim." Böyle dediler. Bunlara karşı âyet nâzil oldu. Âyette budur.

مَا كَانَ لِبَشَرٍ Yoktur bir beşer için, اَنْ يُؤْتِيَهُ اللّٰهُ الْكِتَابَ وَالْحُكْمَ وَالنُّبُوَّةَ Âllâh bir beşere ki bir peygamberdir. Âllâh, ona kitap versin, hüküm versin, nübüvvet versin, ثُمَّ يَقُولَ لِلنَّاسِ كُونُوا عِبَادًا لِي مِنْ دُونِ اللّٰهِ bana kul olsun da secde ediniz. Beşer için bu yok. "Ben beşerim, Âllâh'ın kuluyum."

وَلٰكِنْ كُونُوا رَبَّانِيِّينَ Ama size dediğimiz; "Rabbani olunuz." Rabbe mensup, Âllâh'ın ibâdetiyle meşgul olunuz. (İmam-ı Rabbani, Rabbe mensup) yâni dâima vaktiniz Âllâh ile geçsin. Size bunu tavsiye ediyorum. بِمَا كُنْتُمْ تُعَلِّمُونَ الْكِتَابَ Okuduğunuz ve وَبِمَا كُنْتُمْ تَدْرُسُونَ halka okutturduğunuz kitap ile amel ediniz. "Rabbani olunuz" benim tavsiyem budur size.

80- وَلَا يَأْمُرَكُمْ اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ اَرْبَابًا ۭ اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُونَ

وَلَا يَأْمُرَكُمْ Hem de bir adama ki Âllâh, peygamber yaptı mı size emretmez; اَنْ تَتَّخِذُوا الْمَلٰٓئِكَةَ وَالنَّبِيِّنَ اَرْبَابًا ۭ "Melekleri Âllâh ittihaz ediniz, nebileri Âllâh ittihaz ediniz" diye.

اَيَأْمُرُكُمْ بِالْكُفْرِ بَعْدَ اِذْ اَنْتُمْ مُّسْلِمُونَ

81- وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّنَ لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ مِّنْ كِتٰبٍ وَّحِكْمَةٍ ثُمَّ جَاۗءَكُمْ رَسُوْلٌ مُّصَدِّقٌ لِّمَا مَعَكُمْ لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ وَلَتَنْصُرُنَّهٗ ۭ قَالَ ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰي ذٰلِكُمْ اِصْرِيْ ۭ قَالُوْٓا اَقْرَرْنَا ۭ قَالَ فَاشْهَدُوْا وَاَنَا مَعَكُمْ مِّنَ الشّٰهِدِيْنَ

Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivessellem son peygamberdir. Ve ondan sonra da peygamber gelmeyecektir. Herhangi peygam-

berin zamanında eğer Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem zuhur etseydi. Derhal o peygamber, peygamber azlolunmaz yine peygamberdir. Fakat mükellef idi Rasûl-û Ekrem'e ittiba etmeye. Meselâ Mûsâ'nın zamanında Rasûl-û Ekrem gelseydi, Mûsâ olduğu gibi gelip **"lev kâne Mûsâhiyyen limâ mâ esahul lev yettebiuni"** tâbi olurdu yâni. Çünkü niçin? Son peygamber budur, âyet bunu söylüyor.

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ النَّبِيّٖنَ Âllâh CelleCelâlûhû, peygamberlerden Âlem-i Ervah'ta misâk almış, ahd almış. Ahd, vaad ayrı söz ile. Misâk; teyid ile yemin ile almıştır. لَمَآ اٰتَيْتُكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ Ne zamanki sen geldin kitab-ı hikmetle. ثُمَّ جَآءَكُمْ رَسُولٌ Onlara demiş, peygamberlere; "Size Kitab-ı Hikmet geliyor fakat ne zamanki size geldi o muayyen Rasûl. Ki Muhammed Sallallâllahû Aleyhivessellem'dir. مُصَدِّقٌ لِمَا مَعَكُمْ Sizin elinizdeki kitabı tasdik edici. لَتُؤْمِنُنَّ بِهٖ Ona imân edeceksiniz, وَلَتَنْصُرُنَّهٗ ona yardım edeceksiniz." Âllâh-û Teâlâ, bütün peygamberlerden, Âlem-i Ervah'ta bu vaadi almıştır. Size kitap gelir, hikmet gelir, filan gelir peygamber olursunuz. Fakat her ne zaman peygamber geldi Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, ona imân edersiniz. قَالَ Âllâh emrediyor onlara;ءَاَقْرَرْتُمْ وَاَخَذْتُمْ عَلٰى ذٰلِكُمْ اِصْرِىۜ "İkrar ettiniz mi buna, vaadini aldınız mı bunun?" peygamberlere buyuruyor. قَالُٓوا اَقْرَرْنَاۜ Onlar da ikrar ettiler. قَالَ فَاشْهَدُوا وَاَنَا مَعَكُمْ مِنَ الشّٰهِدِينَ Öyleyse şahit olunuz ey melekler, ben de şahidim sizin bu ifâdenize.

Hatta Hızır Aleyhisselam, Rasûl-û Ekrem'i görmüş tâbi olmuştur. İlyas Aleyhisselam, bir seferde rastgelmiş, beraber yemek yemişler. Bu da olmuştur böyle. Yâni Rasûl-û Ekrem Sallallâllahû Aleyhivessellem'in zuhurundan sonra peygamberler azlolunmaz,

yine peygamberdir yine derece sahibidir. Fakat daha büyüğü geldiği zaman ona itâat mecburiyetinde olur. Çünkü onun kitabı, bütün kitaplara câmiadır. Onun nübüvveti, bütün nübüvveti içine almıştır. Nasıl altmış, yetmiş, seksen, doksan, yüz dedi mi, yüzün içine hepsi dâhildir. İşte İslâmiyet'te bütün dinler dâhildir. Kur'an'da bütün kitaplar dâhildir. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nübüvvetinde de bütün peygamberler dâhildir.

82- فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ

فَمَنْ تَوَلّٰى بَعْدَ ذٰلِكَ Ey Habibim bundan i'raz edenler, bu malûmatı bildikten sonra misâkı bildikten sonra. Elbette فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْفَاسِقُونَ Hak'tan huruc etmiş olurlar.

83- اَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ وَلَهٗٓ اَسْلَمَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ

اَفَغَيْرَ دِينِ اللّٰهِ يَبْغُونَ Allah'ın dininden başka bir din mi arayacaklar? Bunu istemeyen yani "dinimizde var" Hıristiyan diyor "benim dinim" var. Yahudi diyor "benim dinim" var. Allah'ın dininden başka bir din mi ararlar? Allah'ın dini, "İndâllâhi dini-l İslam" وَلَهٗٓ اَسْلَمَ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Semavat-ı Ard'daki bütün mahlûkat طَوْعًا وَكَرْهًا ister istemez, arzu eder etmez. Hepsi de Allah'a mu'tidir, Din-i İlâhiye'ye mu'tidir. وَاِلَيْهِ يُرْجَعُونَ Allah'a rucû ederler.

84- قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَٓا اُنْزِلَ عَلَيْنَا وَمَٓا اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ وَمَٓا اُوتِىَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ وَنَحْنُ لَهٗ مُسْلِمُونَ

Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Bak efendim ayetler,

harp ayetlerinden evveldir. Geçen de demiştik ya. Harp ayetleri geldikten sonra Ûlü-l Azim olur. Evvela peygamber olur, Gar-ı Hira'da ayet nazil oldu, peygamber oldu. Üç sene sonra tebligata memur oldu, Rasûl oldu. On üç sene sonra da harbe memur oldu, Ûlü-l Azim oldu. قُلْ اٰمَنَّا بِاللّٰهِ وَمَآ اُنْزِلَ عَلَيْنَا Söyle onlara; "Allah'a iman ettik وَمَآ اُنْزِلَ عَلٰٓى اِبْرٰهِيمَ وَاِسْمٰعِيلَ وَاِسْحٰقَ وَيَعْقُوبَ وَالْاَسْبَاطِ İbrahim'e, İsmail'e, İshak'a, Yakup'a. Esbad; Yakup'un evlatlarıdır. Bunlara iman ettik. 46:24 وَمَآ اُوتِىَ مُوسٰى وَعِيسٰى وَالنَّبِيُّونَ مِنْ رَبِّهِمْ İsa ve İsa'nın getirdiğine de iman ettik, Musa ve Musa'nın getirdiğine de iman ettik."

لَا نُفَرِّقُ بَيْنَ اَحَدٍ مِنْهُمْ Nübüvvette, tasdikte biz hiçbir peygamberi diğer bir peygamberden tefrik etmeyiz. Musa peygamberdir nebidir, İsa da peygamberdir nebidir. Dereceleri yüksek olur birbirinden. Fakat o peygamberdir, o peygamber değildir demiyoruz. وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ Biz iman ettik bunlara.

85- وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ ۚ وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ

وَمَنْ يَبْتَغِ غَيْرَ الْاِسْلَامِ دِينًا İslamiyet'ten başka bir din arayanları, فَلَنْ يُقْبَلَ مِنْهُ ۚ Allah kabul etmez onları. وَهُوَ فِى الْاٰخِرَةِ مِنَ الْخَاسِرِينَ Ahirette hüsranda olur.

Tamam edebilir miyiz? Az kaldı ama neyse ezan okundu. Bir iki ayet kaldı. Kalsın, hayırlısı olsun.

Hacı Bayram-ı Veli; "salikâni dergâhetra" Senin dergâhına salik olan kimseler. Dergâh; bildiğimiz dergâh. Salik; o yol. Senin

dergâhını yol tutan kimseye, "herdû âlem yek nefes" bu âlem, öbür âlem bir nefestir. Bir nefeste ahirete gider, o orda kalır. "valihani hazretez Rab, huri ez cennet melâl" Senin hazretine müteheyyil olan, halini görenler de melal getirirler cennet ile hurilerden. Ne cenneti ya Rab, ne huriyi ya Rab! Melal getiriyor cennet-i hurilerden. Senin dergâhına salik olanlara her iki âlem bir nefes kadardır. Sana müteveccih olanlar da ne huriyi arar, ne cenneti arar."

Şimdi efendim, ayetin sebeb-i nüzulü. Yahudiler dediler ki; "Dinimiz İbrahimi'dir. Biz İbrahim'in dinindeyiz. Başımızda İbrahim var, dinimiz de doğrudur." Hıristiyanlar da aynı iddia da bulundular. "Dinimiz İbrahimi'dir, bizim dinimiz haktır." Bak, bu haller tekerrür ediyor. Bugün de zamanımızda da mesela vahhabilerden sorsan "Ben Müslüman'ım" diyor. "İşte benim kitabım, dinim İslamiyet'tir." Acem'den sorsan yine öyle, Rafizi'den sorsan yine öyle. Herkes öyle iddia ediyor. İddialar ama doğru mu değil mi? O zamanda da böyle iddialar oldu. Ona cevaben ayet nazil oldu.

"efeğayra dinillâhe yebğune" Din-i İlâhi'nin gayrını mı talep ediyorlar, Allah'a isnad ediyorlar? Bak şimdi, Din-i İslam'ı tafsil edecek. Cenâb-ı Hak, emrediyor ki Habibine; "Dinini beyan et, onlara. Bunun haricinde olan dinler, Din-i İlâhi değildir." Haricindeki dini, Din-i İlâhi'ye diye mi kabul edecekler? Mesele bu vaziyette geliyor. Onlar uydurma yaptığı dini, İbrahime isnad ederler. "Benim dinim budur" diyor. Bugün de Vahhabi'ye desen, "Hak Müslüman'ım" der. Demiyoruz Müslüman değildir. Fakat batıl birçok şeyleri vardır. Rafiziye de desek öyle, Hariciye de desek öyle. Böyle geliyor. O zamanda da aynı şekilde. (Efendim, şiilik bir mezhep midir?) Efendim kendine şia diyor. Şia yani Ali Radıyâllâhû Anh'ın tarafı. Eğer Ali Radıyâllâhû Anh'a muhabbet ise hepimiz Rafizi'yiz,

Ali'nin Şia'sıyız. Fakat onu söyler, ondan sonra da Ashab-ı Kirama tecavüz söz eder, onun kabahati orada.

"lev kâne rıfben hubbu al-i Muhammeddin felyeşhede sekeranû enni Rafızi" İmam-ı Şafii diyor; "Eğer ehl-i beytin muhabbeti rıfbsız ise bütün kâinat şehadet etsin, ben Rafizi'yim." Ehl-i Beyt'e muhabbet, en büyük bir nimettir. Lakin ehl-i beytin muhabbetini eline alıp da Ashab-ı Kirama ta'n-û teşni etmek, odur kabahatleri. Biz, onu istemiyoruz. Başka kabahatleri de var ama bu küfre kadar gider.

Şimdi **"efeğayra dinillâhe yebğune"** Ayetin sebeb-i nüzulü bu idi. Nazil oldu ayet. Din-i İlâhi'nin gayrına bir din mi ittihaz edecekler, talep ediyorlar? Din-i İlâhi'yi beyan edecek şimdi. **"velehû"** Allah için **"esleme"** mu'tidir, mûnkattır **"men fissemâvâti"** semavattaki mahlûkat tamamıyla, **"velârd"** yerdeki mahlûkatın bir kısmı. **"tav'an"** Semavattaki tamamı ki meleklerdir. **"ve kerhen"** Yerdeki bir kısmı ki insanların bir kısmıdır. Semavat-ı Ard'daki mahlûkat ister istemez, hepsi Allah'ın emrine mu'tidir. Allah'ın emriyle hareket ediyor. **"ve ileyhi yûrciun"** Bunlar sonradan da Emr-i İlahiye rucû edecekler, haşirde cezasını görmek için. Şimdi emrediyor Rasûl-u Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e, Cenâb-ı Hak; "Dinini beyan et." Kısa olarak İslamiyet'i, böyle beyan ediyor. İşte Din-i İlâhi budur. Bunun harici olan din, din değildir. **"inneddine indâllâhi'l İslâm".**

"kul" Ey Habbibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivessellem, onlara söyle. Din, imân neden ibarettir? De ki; **"âmennâ billâhi"** ilk evvel Allah'a iman etmek. Allah birdir, diridir, bilir, görür, işitir, konuşur, her yerde hazırdır. Ne kimseden doğmuş, ne kimseyi doğurmuş, ezeli, ebedi bir Allah! Yani bütün kemal sıfatlarıyla mut-

tasıftır. Noksana delalet edecek hiçbir şeyi yok, Cenâb-ı Hak'ta. Böyle iman etmek, Müslüman'ın işi birinci budur.

"vemâ ûnzile aleynâ" Bize nâzil olan Kur'an-ı Azimüşşan'a iman etmek. Ki Kur'an 23 senede nazil olmuş, 23 senede nazil olmasının hikmeti, her nüzulünde Cibril-i Emin iltifat ile Selâm-ı İlâhi ile nâzil olurdu. Kalb-i Peygamberi Sallâllâhû Aleyhivessellem, daha ziyade seviniyordu. Ve bir de zaman-ı mekân itibariyle nazil olurdu, onun da mânaya yardımı olurdu. Zaten birden nâzil olmuş, Şaban'ın 15'inde. Ondan sonra Leylet'ül Kadir'de ve vak'alar zamanında nâzil olmuştu. Cibril-i Emin'de her sene Ramazan'da gelirdi. Rasûl-u Ekrem'le beraber ayetleri yerine koyarlardı. Son zamanda da iki defa gelmiş, bu şekilde. Bugün elimizde ne ise Levh'ül Mahfuz'da da aynı haldir. Biz buna da iman ettik. Kur'an-ı Azimüşşan'ın zaten delili içindedir. Yani bütün fusaha-i Arab, bülağalar toplandılar. Hiçbir suretle bir satır Kur'an'a benzeyecek bir şey söyleyemediler. O zaten kâfi bir delildir. Evvelden bahseder, sonuna kadar bahseder. Gaybten bahseder, eznâ-i kable tariften bahseder, hakk-u hakikata mukarrib. Birçok gayblerden de bahseder, hepsi zuhur etti.

"vemâ ûnzile alâ İbrahime" İbrahim aleyhisselam'a nâzil olan, **"ve İsmâile ve İshaka ve Yâ'kube velesbat"** Esbat; Yakup Aleyhisselam'ın evlatlarıdır. Bunlara ayrı ayrı kitap nazil olmamıştır. Fakat birisine nazil oldu mu, mesela İbrahim aleyhisselam'a suhuf nazil oldu. Ne zamanki İsmail'e de işaret edildi. "Sen bu suhufla amel et." Aynı zamanda İsmail'in de kitabı olur. Aynıdır çünkü Allah emrediyor, "bununla amel et" demek ki o oldu.

"vemâ ûtiye Mûsâ" Musa'ya verilen Tevrat, buna da imanımız var. Biz bunların iptal olduğunu demiyoruz. Bakın nesh başkadır, iptal başkadır. Allah'ın kelamı batıl olmaz. Tahrif etmişler kendileri, on-

ların hatalarıdır. Kendi hatt-ı zatında batıl olmaz. Tevrat'ı da, suhufu da hepsi Kelam-ı İlâhi'dir. Rasûl-u Ekrem'e ait olan bazı yerleri, kendi kalemiyle tahrif etmişler. Zaten o zaman böyle matbaa yok, hıfzedenler de yok. Tevrat'ı kim hıfzedecek, yalnız Üzeyir aleyhisselam hıfzetmiştir. Yahudiler bazı tahrifatlar da yapmıştır. Fakat bunlar, eğer ki Kur'an-ı Azimüşşân geldikten sonra nesh olmuştur diyoruz, mensuhtur. Mensuhun manası iptal değildir. İptal olunmamıştır. Allah'ın kelâmı batıl olmaz. Yalnız amel müddeti bitmiş.

Bak mesela geçen seneye ait olan, 74 senesine ait olan bir kanun, 75'te amel edilmiyor, infaz edilmiyor. Mesela hükümet 73 senesine mahsus bir kanunu çıkarmış. O seneye mahsus olduğundan, o kanunu 74-75'te infaz etmiyorlar. E, bunlar da Kur'an'dan evvel nazil olan ahkâmdır. Kur'an'dan evvel zamana ait olan ahkâmdır. Kur'an nazil olduktan sonra onun müddeti bitmiş olur. Hatta dünkü gazete, dün okunuyor, alınıyor da bir liraya, bir buçuk liraya. Bugün, dünkü gazete alınmıyor, okunmuyor. Yine gazetedir. Kanun yine kanundur. Kanun şeylerine yazılıyor, iptal değildir fakat onun müddeti bitmiştir.

"ve İsâ" İsa'ya nazil olan İncil. **"vennebiyyûne"** Diğer peygamberlerin de hepsi, **"min Rabbihim"** hiçbir peygamberi inkâr etmiyoruz. Peygamberan-i İzam'ın birbirine olan farkı var. **"tilke rusulu fatdalna bağdehûm ala bağd"** Bazıları bazılarından daha âlimdir, bazıları mütekellimdir Allah ile konuşuyor, bazılarının başka hassaları var. O öyle, bir nispette, bir seviyede değil. Fakat hepsi peygamberdir. Hiçbir peygamberlikte bir inkârımız yok. Hepsi de Allah'ın peygamberidir, rasûlüdür, kabul ediyoruz. Fakat hepsinin derecesi aynı derecede değildir. Derece başkadır. Onun için **"lâ nûferriku beyne ehadin minhûm"** tasdik ve tekzipte yani birini bırakıp da hıristiyanlar gibi, birini bırakıp da tekzip etmek,

öbürüsini tasdik etmek, bizde o yok. **"ve nehnû lehû mûslimûne"** Biz halisiz Allah için. **"muhlisûnel fil ibadeti"** İbadetimiz ancak Allah'adır. **"ve men yebteği ğayral İslâmi dinen"** İslamiyet'ten başka, bir adam bir din talep ederse, din olmaz. **"felen yûkbele minhû vehûve fil âhırati minel hasirine"** Müslüman'ım efendim, hocayım dese, ne derse desin hiçbir kıymeti yok. Bak, burada ne oldu? İmanın erkânı zaten altıdır yine. Fakat Kur'an buyurdu ya, Kur'an'da hepsi de mevcuttur öbürler. Burada ne idi; Peygamber, Allah, Kur'an; üç. Öbürler; kıyamet de, melekler de, haşir de Kur'an'da mevcuttur. Yine tamamdır.

(114 din geldiğinin aslı var mıdır efendim?) Dinden maksat o yol, takip etmişler. Birbirine tevafuk eden de var, etmeyen de var, içtihatta da var. Artık onlardan bize kadar aks eden, Kur'an geldikten sonra bunu aradığımız bile yoktur.)

86- كَيْفَ يَهْدِى اللّٰهُ قَوْمًا كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ

Âllâh, bunları hidâyete getirmiyor. Cenâb-ı Hak emrediyor; كَيْفَ يَهْدِى اللّٰهُ قَوْمًا "Nasıl hidâyete getirir bir kavmi, Cenâb-ı Hak!" كَفَرُوا بَعْدَ اِيمَانِهِمْ İmân ettikten sonra küfre girmişler. Bunların küfürleri hele yahudilerin. Yahudiler imân etmiş Mûsâ'ya. İsâ geldi mi, onu inkâr ettiler. Rasûl-û Ekrem geldi mi, ikinci defâ yine inkâr ettiler. وَشَهِدُوا اَنَّ الرَّسُولَ حَقٌّ Müşahede ettiler ki; "Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, haktır." Kitaplarında gördüler, Tevrat'ta gördüler. وَجَآءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ Beyyine; hüccet-i kat'i. Bunların hepsi de gelmiş, hâlbûki inkâr ediyorlar. İnkâr ettikten sonra وَاللّٰهُ لَا يَهْدِى الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ Âllâh, bu kavm-û zalimi hidâyete ihsân etmez.

87- اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَۙ

اُولٰٓئِكَ جَزَآؤُهُمْ Onların cezası; اَنَّ عَلَيْهِمْ لَعْنَةَ اللّٰهِ Lânet-i İlâhiye bunlarındır. (Çünkü ebedi küfür üzerine geçiyorlar.)

وَالْمَلٰٓئِكَةِ وَالنَّاسِ اَجْمَعِيْنَۙ

88- خَالِدِيْنَ فِيْهَا ۚ لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَۙ

خَالِدِيْنَ فِيْهَا ۚ Ebedi olarak küfürde kalacaklar. Cezaları bu. لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمُ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنْظَرُوْنَۙ Ne azapları hafif olur. Yâni bir adam zahmetli bir işe girdi mi, birkaç ay, birkaç sene, nihâyet alışıyor. Cehennem azabı böyle değildir, alışmaz. "kullemâ nadcet cüludûhûm beddelnahûm cüluden ğayra vel yezikûl azabe" Vücut çürümeye başladı mı, Cenâb-ı Hak yine üzerine bir deri veriyor ki azap alsın. Hafif olmaz, imhal da edilmez.

89- اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ وَاَصْلَحُوْا فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ

اِلَّا الَّذِيْنَ تَابُوْا مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ Meğer halis bir tevbe etseler. O vakit tevbeyi hafazanâllâh kabûl eder. وَاَصْلَحُوْا Fakat tevbe de yalnız lisân ile değil, tevbeden sonra da âmalini ıslah eder ve tevbe üzerine durur. فَاِنَّ اللّٰهَ غَفُوْرٌ رَّحِيْمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, mübalağa ile mağfiret edicidir ve merhamet edicidir.

Efendim, bu iki âyette küfrü üçe taksim ediyor Cenâb-ı Hak. Âyetin sebeb-i nüzulü; evvelâ bunlar ısrar ettiler. Hars namında bir zat vardı. Kardeşi Süveyl Mü'min idi, Medine-i Tahire'deydi. Hars, imân etmemişti, Mekke'ye gitmişti küfürlerin içinde. Âyet nâzil oldu. "lâ yuhaffefû anhûmel azabû velahûm yûnzarun illel-

lezîne amenû." Kardeşine bir mektup gönderdi. Süveyl diyor ki; "Rasûl-û Ekrem'e âyet nâzil oldu. Âllâh-û Teâlâ, tevbeyi kabûl ediyor. Eğer bir adam tevbe eder de tevbesinin üzerinde durursa tevbeyi kabûl eder" diye kardeşine mektup yazıyor. "İyi bir fırsattır, gel de bu fırsattan istifâde et." E, Âllâh da kalbine düşürmüş onun. Doğru Medine-i Tahire'ye gelecek, mektup yazıyor evvelâ Hars. Rasûl-û Ekrem'e haber gönderiyor. "Benim kalbimde niyetim var gelmeye, imân etmeye. Acaba Cenâb-ı Hak, beni affeder mi? Sen, beni affeder misin?" Rasûl-û Ekrem de tekrar bu âyeti kendisine gönderiyor. اِلَّا الَّذِيـنَ تَابُـوا مِـنْ بَعْـدِ ذٰلِـكَ وَاَصْلَحُـوا فَـاِنَّ اللّٰهَ غَفُـورٌ رَحِيـمٌ Onu alıyor doğru geliyor, tevbe ediyor, imânını izhar ediyor.

Arada bazıları vardı müteredditi. "İmân edelim mi, etmeyelim mi? Bekleyelim belki mağlup olur da biz küfrümüzde kalalım." Bir kısmı da hiç imân etmediler. Oldu üç. Hiç imân etmeyen zaten kâfirdir. Müteredditi olan zaten onun da imânı yok, bu iki. Ve bir de tevbe edenin de imânı var. O da halas olur. Üçe taksim ediyor bu şekilde.

90- اِنَّ الَّذِيـنَ كَفَـرُوا بَعْـدَ اِيمَانِهِـمْ ثُـمَّ ازْدَادُوا كُفْـرًا لَـنْ تُقْبَـلَ تَوْبَتُهُـمْ وَاُولٰٓئِـكَ هُـمُ الضَّآلُّـونَ

اِنَّ الَّذِيـنَ Bak, onlar ki imândan sonra kâfir olmuşlar. Yahudiler hakkındadır. كَفَـرُوا بَعْـدَ اِيمَانِهِـمْ Mûsâ'ya imân ettikten sonra, İsâ'ya imân etmediler. ثُـمَّ ازْدَادُوا كُفْـرًا Ondan sonra küfrünü kat kat katlaştırdılar, Rasûl-û Ekrem'e de imân etmediler. لَـنْ تُقْبَـلَ تَوْبَتُهُـمْ Onların tevbesi tabi şâyân-ı kabûl görülmez. وَاُولٰٓئِـكَ هُـمُ الضَّآلُّـونَ Yâni gargaraya kadar yâni imkân vermiyor Cenâb-ı Hak.

"nahsiyi â'malû şumiyyi cuhud, rahi tevbe berdili şân beste-

bur" Mevlâna bu ayetin izahında diyor ki. Bak meselâ tevbe etmek. Çok insanlar var ki fenâ bir yolda olduğunu tasavvur ediyor, aklına veriyor, anlıyor. Ve şiarına geliyor ki "Ben bu yoldan çevireyim yüzümü" diyor. Lâkin bir imkân bulamıyor. Nasıl oluyor? Eli bağlı değildir. Cenâb-ı Hak, öyle bir işler başına mûsâllat ediyor ki vakit bulamıyor, imkân bulamıyor, düşündüğü zaman kalbine başka düşünceler geliyor. "Yaptığı fenâlıklar, o yolu kapatıyor" diyor. Yaptığı fenâlıklar tevbe yolunu kapatıyor. "nahsihi ef'âlû şumiyyi cuhud" O fiillerin fenâlığı ve inkârının fenâlığı. "rahi tevbe berdili şân bestebur" Meselâ görüyoruz ki zamanımızda da vardır. 60-70 yaşına girmiş, vaktiyle Müslüman imiş. Ondan sonra irtidada başlamış, mürted olduğu hallere girmiş. Ağırttıktan sonra da hatırına geliyor. "Ben niçin bunu yaptım? Ben çevireyim" diyor. Fakat bir türlü çeviremiyor. Niçin çeviremiyor? Vakisinde bir şey yok. Düşünüyor lâkin bir mânâyı izhar edemiyor. Çünkü onun o harekelerini, Cenâb-ı Hak sebep ediyor gelmemeye. Zahiri bir şey yok fakat manevi bir hareket var ki bağlıyor. "rahi tevbe berdili şân bestebur" Tevbe yolunu kapatıyor Âllâh. Yâni tevbe dediğim zaman kolay değildir. Âmeli bozuk olan, niyeti bozuk olan tevbe edemiyor. Eğer ki dudakları arasından geliyor fakat kolay değil kalbe gelmiyor. وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الضَّآلُّونَ İşte dalâlete girmiş olanlardır.

91- اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَنْ يُّقْبَلَ مِنْ اَحَدِهِمْ مِّلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا وَّلَوِ افْتَدٰى بِهٖ ۭ اُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ وَّمَا لَهُمْ مِّنْ نّٰصِرِيْنَ

اِنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْا وَمَاتُوْا وَهُمْ كُفَّارٌ Zaten kâfir, küfür üzerine ölenler ise فَلَنْ يُّقْبَلَ şâyân-ı kabûl görülmez. مِّنْ اَحَدِهِمْ مِّلْءُ الْاَرْضِ ذَهَبًا Yerin dolusu altını olsa verse وَّلَوِ افْتَدٰى بِهٖ eğer ki sadaka versin, yerin dolusu parası olsun, hacca gitsin. Yine Âllâh CelleCelâlûhû,

ondan kabûl etmez. أُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّاصِرِينَ Âzab-ı elime giriftar olur, hiçbir yardımcısı olmaz.

Âllâh'ı aldatmak yok! İnsan kardeşini, arkadaşını aldatabilir. Fakat hiçbir zaman Cenâb-ı Hak'kı aldatamaz. Meselâ gençliğinde Müslümanmış ki çocukluğunda Müslümanmış. Büyümüş de her ne sebeple olursa olsun fikrini değiştirmiş, şeklini değiştirmiş, irtidad etmiş daha doğrusu. Biz şahıstan bahsetmiyoruz, irtidad etmiş. Bir zaman beri tarafta kalmış. Bu adam "dâima bir koyunun iki sürü arasında olduğu hale benziyor" mürtedin. Düşünüyor eski hali Müslüman, orta hali küfür. "Ben ne yapayım" düşünüyor. Lâkin bir türlü tevbe edip de o yola gelemez. Kapatmıştır, Cenâb-ı Hak. Fakat Âllâh Erham'ür Rahim'indir. Yalvara yalvara, gözyaşını döke döke eğer doğru olursa, belki de olur. Lâkin Mevlâna'nın bu ifâdesi; "Fenâ ahlâk, tevbe yolunu kapatıyor."

92- لَن تَنَالُوا الْبِرَّ حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ ۚ وَمَا تُنفِقُوا مِن شَيْءٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

Buyuruyor ki Cenâb-ı Hak; "Ne vakit ki sevdiğini verdin Âllâh yolunda, o vakit sevdiğin yere girersin." Âllâh yolunda ne verirsen. (Bak, kıymetini Âllâh'ın nezdinde bulmak icâp ederse, Âllâh'ın senin nezdinde kıymeti ne ise o olur.) Birisi cebini arıyormuş da en ufak parayı bulsun. Sormuşlar; "Bu ne arıyor?" "Kıymetini arıyor, Cenâb-ı Hak'kın nezdinde." Çünkü onu arıyor da verecek. Sevdiğini verdin mi Âllâh yolunda, sevdiğin yere gideceksin. Âyetin tafsilatını söyleyeceğiz ama böyle de tafsil etmişler.

لَن تَنَالُوا الْبِرَّ Hayra, sevâba, Cennete, ebedi Rıza-i İlâhiye'ye nâil olmazsın حَتَّىٰ تُنفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ sevdiğini vermeyince, en sevdiğini vermeyince. Cenâb-ı Hak'kın hiç kimseye ihtiyacı yoktur.

Fakat ancak bu bir zekâttır, sadakadır, filandır, hepsi bir imtihandır. Acaba Âllâh'ı mı sever, malı mı sever? İmtihandır. Acaba iyisini mi sever, Âllâh'ı mı sever. Şimdi en büyük, en sevdiğini Âllâh yolunda verirse, Âllâh da onun en sevdiğini verir. Âyet-i kerime nâzil olduğu zaman, bak meselâ Âshab-ı Kiram'ın bazıları harekete geldiler.

Biri Zübeyr Bin Avvam Radıyâllâhû Anh ki Âshab-ı Kiram'ın zenginlerinden idi. Güzel bir atı vardı zaten ata da binerdi, şeci bir insandı. Atı getirdi, dedi; "Ya Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivesselem, benim malımdan en ziyâde sevdiğim bu attır. Âllâh'ın rızası için veriyorum, kime istersen ver." O da almış, demiş; "Vâllâhi bu Abdullah'a lâyıktır, kendi oğlu Abdullah'a vermiştir."

Ondan sonra Talha fakat Talha Aşere-i Mübeşşere'den olan Talha değil, O Kureyşi'dir, Mekkelidir. Bu Ebu Talha'dır, Ensar-ı Kiram'dandır. Bu geldi. (Hicaz'a gidenlerin belki şimdi görünmüyor, eskiden de binde biri bunu bilmez, bir şey var orada. Gider tabi kalabalıktır, girer gider, gelir. Şimdi efendim, Bab'ül Mescid'den çıkınca bir cadde böyle sağa gidiyor böyle düz, bir de tam düz gider. Tam düz giden caddeden biraz gidince, şimdi mahalle içinde kaldı tabi değiştirdi işi. Mahallede iki binadan sonra Buhara tekkesi var. Buhara emiri vaktiyle orada bir tekke yapmışlar fakat büyük bir tekke. Belki İstanbul'da Fatih'in civarındaki medreseler gibi, iki kat, ortası açık, belki yüz tane odadan fazla, vaktiyle talebe okurdu. Suudiler okumayı kaldırdığı için, onlar da ayrı kendine göre yaptılar. Ondan sonra hacılar ve fukaralar, falanlar oturuyorlar. Bugün de o tekke mevcûttur. Şimdi Buhara tekkesinin karşısında, o zamanlarda oralar da bahçe idi, hurma bahçesi. Mamur değildi yâni böyle şimdiki gibi. Ve içinde bir su var. Biri Berha diğeri Beyraha derler. Bu su, kuyudur ama tatlı su. Adam da zengin olduğu için bahçeye güzel bakmış. Hasılatlı bir bahçe, su da vardır ora-

da.) Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem çok zamanlarda, orada giderdi o sudan içerdi çünkü tonunda, iyi, içerdi otururdu, istirahat ederdi. Bu Ebu Talha da geldi huzuruna dedi. "Efendim, benim mal-û servetimden en ziyâde kıymetli olan (biri Berha'dır) bu bahçe. Ben, onu Âllâh için veriyorum. Nereye verirsen ver." Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem de onun fukara akrabaları vardır, hepsini topladı, mecmûune bıraktı yâni veraset değil. Hepsi bundan istifâde etsinler diye onlara bıraktı.

Bu kalıyordu ta elliye kadar. Muntazam bir kuyu değildi, böyle çıkrıktı. Fakat bilenler giderlerdi orada biraz içerlerdi. Hatta onun ufak duvarlarını da o vakit yıkmamışlardı tamam. Etrafında binalar başlamıştı, benim ellide gördüğüm zaman. Fakat o çeşme yeri vardı. Hatta orada bir câmi de varmış, Ebu Talha Câmisi. Onu kaldırmıştır, vahhabiler. Su vardı 50'de, 52'de de su vardı. Fakat bu 3-4 sene evvel gittik. Su bütün bütün kesilmiş. Orada kâğıt mağıt atarlar, bütün bütün munkatı olmuştu. (Diğeri Beyraha'dır, yeri mevcûttur. Hatta Beyraha, hemen caddenin kenarındadır.) İşte o da onu verdi.

Sonra Abdullah Bin Ömer, develerle şeker alırdı. Fukaralara dağıtırdı. Dediler kendisine; "Efendim sen para versen fukaraya daha nafidir şekerden." Demiş ama Âllâh diyor ki لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ "Ben şekeri severim, ben sevdiğimden veririm."

Meselâ Sitt-i Zübeyde (Hârûn Reşit'in hanımı) o zamanki parayla 30.000 altın ile bir Kur'an-ı Azimüşşân yazdırmış, çok güzel bir şeydir. Getirmişler kendisine vermişler. Sâlihattan bir hanım ki bugün de tâ Arafat'a kadar onun suyu içilir. Şimdi açmış böyle, bu âyet gelmiş. لَنْ تَنَالُوا الْبِرَّ حَتّٰى تُنْفِقُوا مِمَّا تُحِبُّونَ Demiş; "Kâfi-

dir, ben zaten bundan fazla bir şey sevmiyorum. Onun için halkın okuyacağı bir yere koyunuz da herkes okusun istifâde etsin." İnsan, Âllâh'a kendi istediğini verirse Âllâh'tan da istediğini alır.

وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ شَيْءٍ Ama siz ne verirseniz, istediğinizden de aşağı da olsa, az çok. فَإِنَّ اللهَ بِهِ عَلِيمٌ Âllâh âlimdir, noksan olmaz. Yâni istediğini vermedin de aşağısını verdin yine sevâbına nâil olursun. Fakat derecatı vardır. Her neyi verirsen, Âllâh âlimdir. Mükâfatını ihsân eder, noksan gitmez. Bu mevzû burada biter.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِي إِسْرَائِيلَ إِلَّا مَا حَرَّمَ إِسْرَائِيلُ عَلَى نَفْسِهِ مِنْ قَبْلِ أَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرَاةُ قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرَاةِ فَاتْلُوهَا إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ **93-**

Şimdi efendim dediler ki yahudiler, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem hakkında dediler. "Diyorsun ki ben, İbrahim Aleyhisselam'a tâbiyim." Çünkü Âllâh emrediyor, فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا İbrahim Aleyhisselam'a tâbiiyyeti, Rasûl-û Ekrem hepsinin fevkindedir, İbrahim'in de fevkindedir. Tabiiyyeti sühulet itibariyle biraz ahkâm itibariyle birbirine benziyor. Yoksa tâbidir de maksat; İbrahim, Rasûl-û Ekrem'den yüksek değildir. Rasûl-û Ekrem'in fevkinde hiçbir insan halkolmamıştır.

Demişler ki; "Bu diyor ki ben, İbrahim Aleyhisselam'ın mezhebindenim ama İbrahim Aleyhisselam, devenin etini yemiyordu ve devenin sütünü de yemiyordu. Hâlbûki devenin etini de yiyor, sütünü de yiyor, bu nasıl olur?" böyle itiraz ettiler, âyetin sebeb-i nüzulü bu.

Hâlbûki İbrahim Aleyhisselam'a haram olmamıştır bu. Onların itikatına göre, İbrahim Aleyhisselam'a haram idi bu. Haram

değildi. İbrahim Aleyhisselam'ı bir hastalık tuttu, hastalığın neticesinde iki rivâyet var. Biri diyorlar ki o zamanki doktor demiş ki; "Devenin etiyle sütünü yeme. O da vazgeçmiş" bu bir. Bazıları da demişler ki; "Kendi nezretmiş. Demiş ki benim en ziyâde sevdiğim devenin sütüyle etidir. Eğer Âllâh bana şifâ verirse, ben nefsime riyazet olarak bunları yemem ve yememiştir." Yâni İbrahim Aleyhisselam yemiyordu fakat Âllâh, haram etmiş değildi. Âllâh helâl etmiş, kendisi nefsine haram etmişti. Onlar bunu bilmeyerek, ta'n ederek, "Mademki Âllâh haram etmiş, niye yiyor?" diyor. İşte budur, âyetin sebeb-i nüzulü bu.

كُلُّ الطَّعَامِ كَانَ حِلًّا لِبَنِىٓ اِسْرَآءِيلَ اِلَّا مَا حَرَّمَ اِسْرَآءِيلُ عَلٰى نَفْسِهٖ İsrail, Yakup Aleyhisselam'ın lakabıdır, Abdullah mânâsınadır asıl. Her tâam, Ben-i İsrail'e helâldir ancak İsrail'in nefsine haram ettiği مِنْ قَبْلِ اَنْ تُنَزَّلَ التَّوْرٰيةُ daha Tevrat nâzil olmadan. Tevrat nâzil olmuş da haram olmuş demek değildir. Zaten Tevrat, sonradan nâzil olmuştur. قُلْ فَأْتُوا بِالتَّوْرٰيةِ فَاتْلُوهَآ Ey Habibim, bunlar inanmazlar ona. Onlara söyle; "Getirin bakın, Tevrat'ta deve etinin haram olduğuna dâir var mıdır bir hitap?" اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Eğer siz davanızda doğru iseniz. Getiriniz, Tevrat'ta deve etinin haram olduğuna bir şey var mıdır? Bu iftiradır, Âllâh'a yapıyorlar.

94- فَمَنِ افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

فَمَنِ Her kim ki افْتَرٰى عَلَى اللّٰهِ الْكَذِبَ Âllâh'a iftira ederse, Âllâh haram etmediği halde "Âllâh haram etmiş" dese, مِنْ بَعْدِ ذٰلِكَ böyle Kitabullah'ta beyan ettikten sonra. فَاُولٰٓئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ Elbette onlar zalimlerdendir. Nefsine zulmetmiştir, kâfirdir hatta.

95- قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ

قُلْ صَدَقَ اللّٰهُ Ey Habibim, onlara cevap bu; Âllâh CelleCelâlûhû sadıktır emrinde, fiilinde. فَاتَّبِعُوا مِلَّةَ اِبْرٰهِيمَ حَنِيفًا Siz İbrahim Aleyhisselam'ın milletine tâbi olunuz, haniftir, mâildir Hak'ka.

Efendim, İbrahim Aleyhisselam'a Hanifi'dir demek. Hatta İmam-ı Âzam'a Hanifi'dir, Hanifi namında bir kızı varmış, bunların aslı esâsı yok. İmam-ı Azam, Hanefi'dir, haniftir yâni hakka mâildir. İbrahim Aleyhisselam da bak, حَنِيفًا haniftir yâni hakka mâildir. Bütün dinden hakka mâildir.

وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ Müşriklerden değil, yahudilerden değil, hıristiyanlardan değil. Doğrudan doğruya muvahhiddir, hakka mâildir.

İmam-ı Âzam çok büyük bir insan. Fakat hanefi, hanif yâni hakka mâildir. Dini Hak'ka mâildir. Dedesi de Nuşirevan'a yetişiyor, İran hükümdarlarına yetişiyor, o cihette. Zaten onun takvâsı da kitapları da meydandadır. Rasûl-û Ekrem'in, gıyaben onun hakkında hadisleri vardır. Onların hakkında.

96- اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِى بِبَكَّةَ مُبَارَكًا وَهُدًى لِلْعَالَمِينَ

Bu sefer yahudiler dediler; "Efendim, bizim kıblemiz sizin kıblenizden evveldir. Biz, sizden evveliz. Binâenâleyh sizin, bize tâbi olmanız lâzımdır." Yahudi durmaz ki! Hâlik-i Kâinat, onları tekzip ediyor. Hâlbûki kıblesi öyle değildir.

Bak şimdi. Melâike-i Kiram, Beyt'ül Mamur'da ibâdetle meşgul yukarıda. Zaten ibâdetle meşgul oldukları için, istediler bir yerin etrafında bulunsun. Beyt'ül Mamur denilen bir mevki, bugünkü Kâbe'nin tam hizasında bir yerde tavaf ederlerdi. Onlar orada tavaf ederlerken, yerdeki melekler de heveslendiler. Biz de bu hi-

zada bir yer yapalım da tavaf edelim. İlk evvel Kâbe'nin binasını melekler yapmışlar. Beyt'ül Mamur'un hizasında yapmışlar. Sonra var ora zamanla harap olmuş, Âdem Aleyhisselam tevcetmiş, ondan sonra böyle tevcid ede ede gelmiştir. Âdem Aleyhisselam bunu yaptıktan kırk sene sonra Kudüs'te Beyt'ül Mukaddes yapılmıştır. Binâenâleyh bizim Kâbemiz, Kudüs'ten evveldir. Onların dediği yalandır.

اِنَّ اَوَّلَ بَيْتٍ وُضِعَ لِلنَّاسِ لَلَّذِى بِبَكَّةَ Bekke, Mekke. Bir lügatdır. 'mim'- 'be' okunuyor. Her ikisi bir mânâdır. Mekke, Bekke. Mekke yâni tek cevapla. "Cevapları, zalimlerin boynunu eğiyor. Boynunu eğiyor da giriyor, tazarru ediyor, yalvarıyor. Yahut da kahr-u gazap geliyor onlara" diyor. Böyle diyor. Mekke de onla aynı mânâdır, mânâ değişmez. Şimdi Ümmü'l Kur'a, Ümmü'l Bilâd, Bekke, Mekke. Dört isim var Kâbe-i Muazama'anın, Kur'an-ı Azimüşşan'da. Burada "Bekke" diyor. İbâdet için yerde ilk evvel yapılan bina, Mekke'de olan binadır. مُبَارَكًا Bereketlidir, berakât sahibidir, birçok bereketler var orada. Günahlar affedilir, seyyiatlardan vazgeçer Âllâh. İçine giren emin olur. وَهُدًى لِلْعَالَمِينَۚ Hidâyete sebep olur âlemler için. Oraya gidene tecavüz edilmez. Hatta katil bile oraya gitse orada öldürülmez. Muhafaza ederler, çıktığı zaman cezayı verirler. Fakat belki bu vahhabiler, şimdi biraz ileri giderler. (Efendim zaten küfrüne girmiyoruz biz onların. Müslümandırlar ama bazı saptığı yerler vardır. Belki Cenâb-ı Hak, affeder. Âllâh'a mümkündür, tam ölüm zamanında da hidâyete erdirir. Fakat tuttukları yol, iyi değildir. Âllâh, kerimdir her şeyi yapar fakat yol değildir.)

فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَۚ وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًاۗ وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ **97-**

حِجُّ الْبَيْتِ مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلاً وَمَنْ كَفَرَ فَاِنَّ اللهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِينَ

فِيهِ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ Orada beyyin âyetler var, zâhir olan âyetler var. Zahir olan âyetlerin bazılarını saymışlardır. Meselâ مَقَامُ اِبْرٰهِيمَ Makam-ı İbrahim, İbrahim Aleyhisselam'ın ikame ettiği yer. (Bak, hatalarının birisi bu) Ne idi? Kâbe kapısının karşısında, bizim gördüğümüz zaman dört köşeli ufak bir odaydı. Orada binayı tamir ederken, yaparken şimdiki zamanımızda kazma, kürek, levazımat neyse orada bulundururdu. Kendisi de başında bulunurdu. Dâimi orada bulunduğu için, Makam-ı İbrahim demişler. Ve bu kapalı idi. Ta, bu hale kadar yâni dört, beş, altı seneye kadar kapalıydı. Şimdi onu oradan kaldırdılar da. Ta! Nihâyete kaldırmışlar. Bir defâ o içindeki çizme şeklinde, onda da şüphemiz var ya. Haydi, neyse onu kabûl etsek bile o makam, o yerdir. O bina değil ki o taşlar değil. Bugün Kâbe'nin taşlarının hepsini buraya getirseler koysalar, Kâbe olmaz ki! Kâbe o buk'adır, Makam-ı İbrahim de o buk'adır.

Bak meselâ câmilere Tahiyyat'ül Mescid var, Kâbe de Tahiyyat'ül Mescid yok. Tavaf sünneti var. Tavaf sünneti diyor, "Makam-ı İbrahim'in arkasında sünnetlesin" ki orada yapılıyor. Demek ki orası o buk'adır, onun arkasında sünnettir. Bulunmazsa başka yerde kılar, o başka. Onu oradan kaldırıp da oraya, başka yere götürmeye kimsenin hakkı yoktur. Bunu hata etmişler. Bunlar hatalardır.

Hatta Hacer'ül Esved de kapalı olması, o da büyük bir hatadır. İçi de dışı da kapalı. Zavallı hacı dışarıda birbirinin üzerine

çıkıyor. Hâlbûki ne içerde, ne dışarda taş görünmüyor. Hüccetleri de budur; "Ziyâret ederlerse biter." Biterse sen sorumlu değilsin. Âllâh'dır, Malik'ül Mülk.

وَمَنْ دَخَلَهُ كَانَ اٰمِنًا Oraya dâhil olan emin olur. Ya Azab-ı İlâhi'den emin olur, eğer halis tevbe ederse. Veyahut şer'an hemen ceza verilmez de çıktıktan sonra cezalandırılır. وَلِلّٰهِ عَلَى النَّاسِ حِجُّ الْبَيْتِ Hic, Hac iki lügattır. Bu arada Hicc'ül Beyt-i vardır. Hac da vardır, hic de vardır. Hic kelimesi, bizim Kıraat-ı Âsım rivâyet-i hadise vardır, vakıadır. Hiçbir farkı yok, "kast" demektir. Hacıdır yâni kastetmiş Kâbe'yi ziyâret etmeye. "ve lillâhi hıccûl beyti alennâsi" yani. Âllâh-û Teâlâ için Beyt'ül Muazzam'ı ziyâret etmek, farz olmuştur insanlar üzerine. Bak mukaddemdir, muahhar. "ve lillâhi hıccûl beyti alennâsi" ibare böyle geliyor. مَنِ اسْتَطَاعَ اِلَيْهِ سَبِيلًا Hem herkese değil. Bir kimse ki gücü yeter yol itibariyle. Gücü yeter nedir? Demişler ki haccın vücubı için; Müslüman olmak, akıl sahibi olmak, baliğ olmak, hür olmak, istitâat-i bedeni olmak. Yâni mali ve bedeni bir mâni de olmazsa tamamdır.

Fakat bunlar olmadıktan sonra gitmek de ne bileyim âşıklar için derler, "Bağdat uzak değil." Fakat birçok fenâlıklar da zuhur ediyor. Bak meselâ Mektubat'ta, İmam-ı Rabbani'nin bir mektubundan gördüm. İkinci hac, herkes istiyor gitsin. Arzu ediliyor tabi. Fakat "o haccın ikinci ziyâretinde (birincisinde değil ha! Birinci hac farzdır, rukündür, o kat'idir.) birçok nâmaz gidiyor. Bir tek nâmazın fevt olduğunu bilirse, o nâmazın fevtinden hâsıl olan günah, o ikinci Haccın sevâbı doldurmuyor" diyor. Bir de ne oluyor? Sonra bir yerde diyor ki yine Mektubat'ta; Mekke Emiri alışmıştır, hacılardan bazı tezkere bedeli para alıyor. Bu demeyin, "Ben gi-

deceğim ne olursa olsun vereceğim." Çünkü zulüm böyle başlıyor. Az az çoğalıyor, o zulümdür alıyor. Herkes giderse böyle nafile, o zulmü ziyâdeleştirir. Zalime fazla para verilir. Tasavvur ediniz de ikinci Hac'ta zalime, zalimlere ne kadar para veriliyor? Yardım câiz midir, zalime? Efendim, İmam-ı Âzam'ın kırk kez Hac'ca gittiğini okuyoruz. Efendim, kırkta olur yüz kırkta olur. Onların tayy-i zamanı olur, tayy-i mekânı olur, onların hâli bize göre değildir.

وَمَنْ Her kim ki كَفَرَ inkâr ederse Cenâb-ı Hak'kı yahut haccı inkâr ederse. فَاِنَّ اللّٰهَ غَنِيٌّ عَنِ الْعَالَمِيْنَ Âllâh, Ğaniyy'dir alemden.

98- قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَكْفُرُوْنَ بِاٰيٰتِ اللّٰهِ وَاللّٰهُ شَهِيْدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُوْنَ

قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ Ey ehl-i kitap, لِمَ تَكْفُرُوْنَ niçin inkâr ediyorsunuz? بِاٰيٰتِ اللّٰهِ Âllâh'ın âyetleri olan Kur'an-ı Azimüşşân, böyle okunuyor size. Tevrat'ınızda da mevcûttur ki bir kitap gelecek, son peygamber gelecek, bizi gördükten sonra bilerek niye inkâr ediyorsunuz? وَاللّٰهُ شَهِيْدٌ عَلٰى مَا تَعْمَلُوْنَ Âllâh şâhittir sizin yaptığınızdan, size bunun cezasını verecektir.

99- قُلْ يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ لِمَ تَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ تَبْغُوْنَهَا عِوَجًا وَّاَنْتُمْ شُهَدَآءُ وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُوْنَ

قُلْ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivessellem, söyle bunlara; يٰٓاَهْلَ الْكِتٰبِ De, ey ehl-i kitap لِمَ تَصُدُّوْنَ عَنْ سَبِيْلِ اللّٰهِ niçin halkı Âllâh'ın yolundan çeviriyorsunuz? Mümkün olduğu kadar Müslümanların aleyhinde, dinin aleyhinde, imânın aleyhinde şeyleri söyleyip halkın yüzünü çeviriyorsunuz küfre. مَنْ اٰمَنَ İmân edenleri niye çeviriyorsunuz? تَبْغُوْنَهَا عِوَجًا Onları arıyorsunuz eğri yollara. وَاَنْتُمْ شُهَدَآءُ Hâlbûki siz görüyorsunuz.

Onların ileri gelenleri bilirlerdi efendim. Bilmeyenler yok zaten içinde. Malum ya Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, kırk yaşına kadar onların içindeydi. Nübüvvet iddiasında bulunmuyordu zaten nübüvvet yoktu o vakit. Fakat O'nun hal-û harekâtını bilirlerdi. Hiçbir zaman bir yalan zuhur etmemişti, bir hıyanet zuhur etmemişti. Kimseden de okumamıştır, kimseden de malumat almamıştır. Birden bire bir feveran etti Ûlum-u İlâhiye, evvel-û ahirini bilir, zâhir ve bâtını bilir. Bunu böyle bildikten sonra niye inkâr ediyorsunuz bidiğiniz halde?

وَمَا اللّٰهُ بِغَافِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ Allâh gafil değildir yaptığınızdan, elbette cezanızı göreceksiniz.

100- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا اِنْ تُطِيعُوا فَرِيقًا مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ يَرُدُّوكُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ كَافِرِينَ

Bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü efendim; Medine-i Tahire'de iki kabile vardı. Evs ve Hazrec ki bunların da aslı Yemen'den gelmedir. İki yahudi kabile de oralarda yerleşmiş ticaret için, Ben-i Kureyza, Ben-i Nadir. Bu iki kabile yahudi, mütemadiyen perde arkasında bu adamları birbirine tutuştururlar, yüz sene devam etmiş hatta bin sene devam etmiş harp. Buna bir söz söyler, buna bir şey söyler, birbirine tutuşturur harp ettirir. Yahudinin hali bu, yetiştirmesin kuvvetlendirmesin. Bugünkü yahudinin de hâli bu aynı. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem teşrif ettikten sonra, O'nun bereketiyle her iki kabile imânını izhar etmiş ve birbirini sevmişler. Aradaki sevgiyle bu muharebe, bu adavet ortadan kalktı. Fakat yahudi düşünüyor nasıl yapsın?

Şas namında onların şairlerinden birisini buldular. Vaktiyle Evs'lilere karşı, Hazrec'lilerin fazla zulmettiğine dâir olan bir kaside

yazmış. Gelmiş onların yanına, başlamış o kasideleri söylemeye. Zaten de o kadar tahsilleri yok, Rasûl-û Ekrem de hâzır değil. "Böyle yaptılar, böyle yaptılar, böyle yaptılar ne duruyorsunuz" diye bunları heyecana getirmiş. Evs silâh demiş, başlamışlar silâh çıkarmaya. Silâhı da Medine'nin içinde değil dışarıya çıkarırlardı. O çıktıktan sonra beriki de çıktılar. İkisi birbirine karşı çıktılar harbe.

Cibril-i Emin, Rasûl-û Ekrem'e geldi haber verdi. Rasûl-û Ekrem, Âshab-ı Kiram'la içeriye girdi. Yahu dedi; "Ne yapıyorsunuz? Âllâh size imân verdi, Müslüman'sınız, ben aranızdayım, bu şeytanından telkinatıdır." Emretti, nihâyet kendilerinin de akılları başlarına geldi. "Yuh!" Ettiler de muhabbet etmeye başladılar. Cabir bin Abdullah diyor ki; "Hiç görmedim bir günün evveli bu kadar sıkıntılı, sonu da bu kadar rahat." Çünkü sonunda hiçbir adavet kalmadı. Sebeb-i nüzulü âyet bu idi.

يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اِنْ تُطِيعُـوا فَرِيقًـا مِـنَ الَّذِيـنَ اُوتُـوا الْكِتَـابَ يَرُدُّوكُـمْ بَعْـدَ اِيمَانِكُـمْ كَافِرِيـنَ Eğer siz, bir tarafa yardım ederseniz ki Şas'ın dediği taraf. İmândan sonra sizi küfre sevk ederler.

101- وَكَيْـفَ تَكْفُـرُونَ وَاَنْتُـمْ تُتْلٰـى عَلَيْكُـمْ اٰيَـاتُ اللهِ وَفِيكُـمْ رَسُـولُهُ وَمَـنْ يَعْتَصِـمْ بِـاللهِ فَقَـدْ هُـدِيَ اِلٰـى صِـرَاطٍ مُسْـتَقِيمٍ

وَكَيْـفَ تَكْفُـرُونَ Nasıl küfredeceksiniz siz, nasıl küfre meyledeceksiniz? وَاَنْتُـمْ تُتْلٰـى عَلَيْكُـمْ اٰيَـاتُ اللهِ Âllâh'ın âyetleri, Kur'an-ı Azimüşşân aranızda okunuyor, وَفِيكُـمْ رَسُـولُهُ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem aranızdadır. وَمَـنْ يَعْتَصِـمْ بِـاللهِ Her kim ki (i'tisam; temessük demektir) temessük ederse, i'tisâm ederse Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a. فَقَـدْ هُـدِيَ اِلٰـى صِـرَاطٍ مُسْـتَقِيمٍ Doğru yola gelmiş odur.

102- يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اتَّقُـوا اللّٰهَ حَـقَّ تُقَاتِـهٖ وَلَا تَمُوتُـنَّ اِلَّا وَاَنْتُـمْ مُسْـلِمُونَ

يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اتَّقُـوا اللّٰهَ حَـقَّ تُقَاتِـهٖ Rasûl-û Ekrem'in orada, meydan-ı muharebede aldığı âyeti onlara beyan ediyor. "Ey Müslümanlar! Âllâh'a imân ediniz, hakkıyla takvâ ediniz. Takvânız hak takvâsı, hakkıyla takvâ olsun." Hakkıyla takvâ nedir? Yâni itâat etsin, isyân etmesin. Şükretsin, küfran etmesin. Âllâh'ı zikretsin, unutmasın. Böyle olduğu zaman, Âshab-ı Kiram'ın bazıları Rasûl-û Ekrem'in huzuruna hatta ağlamaya geldiler. "Efendim bu elimizden gelmiyor ki! Bu beşeriyet icâbatı, biz nihâyet unutuyoruz bazı hallerimizi." O vakit nesk oldu bu âyet. Evvelâ يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اتَّقُـوا اللّٰهَ حَـقَّ تُقَاتِـهٖ hakkı hakla takvâ ediniz. Hakkı takva ile takva; isyân etmeyiniz, unutmayınız. Sonra onların bu hâline göre, âyet merhameten nâzil oldu. "vettekûllâhe mestteta'tûm" diyor, "Gücünüz yettiği kadar." Âllâh, sizden gücünüz yettiği miktarı istiyor. Gücünüz yetmediği miktarı talep etmiyor.

وَلَا تَمُوتُـنَّ اِلَّا وَاَنْتُـمْ مُسْـلِمُونَ Ölümünüz, İslâmiyet üzerinde olsun. Ölmeyiniz, Müslüman olarak ölünüz. (Elde midir? O, ölüm gelmeden evvel zaten belli değildir. Ölümden evvel bu mukaddimelere dâima devam edecek.) Meselâ kelime-i tayyibe "Lâ ilâhe illâllah" ile. Buna devam ede ede, mümkün mertebe, bak âyet beyan etti ya! İmkân dâhilinde yaparsa o zaman unutturmaz. Fakat eğer bütün bütün unutursa o zaman müşkül olur. Onun için imân üzerine gitmek. Efendim, imân üzerine gitmek zaten nihâyet odur. Eğer o devlet, birisinin eline düşerse fevkalâdeyi bulmuştur. Şâ-

hadetnameyi almıştır. Fakat onu elde etmek için evvelinde biraz hazırlık lâzım. Evvelinde hazırlık da nedir? Birisi sormuş Rasûl-û Ekrem'den. "Dili, Zikrullah'la ile rad'ın." Muayyen de olsa iyi fakat olmasa da olur. "Lâ ilâhe illâllah MuhammedûnRasûlûllah, Sübhanâllah, Velhamdûlillah" Bu kelimelerle olursa, herhangisi olursa yine halasa sebep olur. Fazla ara vermemek, fazla ara verirse şeytan içine giriyor.

Şeytan, röntgen şuası nasıl ki insan karşısına durduğu zaman içine giriyor da bozuk yerleri gösteriyor. Şeytan da bu şekilde insanın içine giriyor. Herkese giriyor yâni bu insanın vücudunu öyle halketmiş Cenâb-ı Hak. Vesvese budur, **"yûvesfisû fi sudûrinnasi"** vesvese yapıyor. Fakat çaresi nedir? Zikrullah'tır. Zikrullah oldu mu geri kalıyor. **"el-hannas"** hannas; geri kalmak, geri gelmektir. Ne zamanki Zikrullah oldu mu, oradan geri geliyor. Fakat Zikrullah olmayınca orada harekete geçiyor. Mümkün olduğu mertebe, bütün bütün onunla meşgul olmaya da imkân yoktur. Fakat biraz meşgul olursa tabiat olur. Tabiat olursa o vakit daha başka türlü olur.

103- وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللّٰهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا ۚ وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ
إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا ۚ وَكُنْتُمْ
عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا ۗ كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ آيَاتِهِ
لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ

وَاعْتَصِمُوا Tutunuz; temessük ediniz بِحَبْلِ اللّٰهِ Âllâh'ın dinine. "Habl" buyurmuş, dine işâret. Teşbihtir. Kur'an-ı Azimüşşân, Cenâb-ı Hak'tan nâzil olmuştur. Nihâyet Cenâb-ı Hak'ka avdet edecektir. Nasıl ki bir kovayı aşağıya kuyuya durduktan sonra çı-

karırsın. Semâvattan gelmiş bize. Biz, ona temessük edersek bizi yukarıya çıkarır. Temessük etmezsek o gider, biz kalırız. İ'tisam ediniz yâni temessük ediniz Din-i İlâhi ile Kur'an ile جَمِيعًا hepiniz beraber, tefrika olmasın. وَلَا تَفَرَّقُوا İslâmiyet'ten sonra birbirinizin aleyhine, birbirinize tefrika yapmayınız. وَاذْكُرُوا نِعْمَتَ اللهِ عَلَيْكُمْ Âllâh-û Teâlâ'nın size yaptığı bu nimetleri hatırlayınız. Âllâh CelleCelâlûhû, nimeti yaptı ki sizi Müslüman halketti. Büyük nimeti yaptı ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem gibi bir büyük peygamberi peşeva yaptı. Büyük nimeti yaptı ki Kur'an-ı Azimüşşân gibi bir kitabı verdi. İşte bu kitap bugün elimizdedir. Peygamber de aynen aramızdadır. Öyleyse bu Kur'an'a, bu peygambere temessük ediniz, tefrika yapmayınız.

اِذْ كُنْتُمْ اَعْدَاۤءً فَاَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ Eğer ki muhatap o zamanki insanlardır fakat kıyâmete kadar Kur'an-ı Azimüşşân, bütün Müslümanlara da hitap ediyor. Sebeb-i nüzul âyet başkadır fakat murad başkadır. Sebeb-i nüzulü âyet, o vakit o vak'adır. Fakat kıyâmete kadar Âllâh CelleCelâlûhû, bize diyor; "Ey Müslümanlar, Kur'an-ı Azimüşşân'a temessük ediniz, ayrılmayınız birbirinizden. فَاَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهٖۤ اِخْوَانًاۚ Âllâh CelleCelâlûhû, kalplerinizi birbirine yakınlaştırdı ve O'nun nimetiyle kardeş oldunuz. وَكُنْتُمْ Sizler عَلٰى شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ nâr'ın kenarında idiniz (şefâ; kenar demektir, hufre; çukur demektir) küfürde. فَاَنْقَذَكُمْ مِنْهَاۗ Sizi, Âllâh halas etti. كَذٰلِكَ يُبَيِّنُ اللّٰهُ لَكُمْ اٰيَاتِهٖ İşte öylece Âllâh, âyetlerini size beyan ediyor. لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُوْنَ Tâ ki aklınız başınıza gelsin, düşünesiniz. Bu Kur'an-ı Azimüşşân geldi hidâyet için, bu peygamber geldi bizim hidâyetimiz için. Her ikisi de bugün aramızda mevcûttur. Biz, onlara te-

messük edersek halas oluruz. Onların sözünden çıkarsak elbette helâk oluruz.

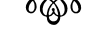

104- وَلْتَكُنْ مِنْكُمْ اُمَّةٌ يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ

Bak, farz-ı kifâyedir hatta farz-ı ayn diyenler de var. Bir cemaatin içinde, bir şehrin içinde bir adam bulunsun da daima o cemaatin halkına vaaz-û nasihat etsin. Tabi bu gibi, İstanbul gibi şehirlerde birkaç tane vardır o başka. Fakat her memlekette bir âlimin bulunması farz-ı kifayedir. Eğer bulunmasa bütün memleket halkı günahkâr olur. Ayet de budur;

وَلْتَكُنْ Olsun مِنْكُمْ sizlerden اُمَّةٌ bir cemaat, يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ halkı davet eden. وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ ۚ Emr-i bil ma'rufu halka söylemek ve münkerden nehyetmek. Münkerden halkı vazgeçirmek, ma'rufu halka söylemek için cemaatlerin içinde bir âlimin bulunması. Yâni her memlekette bir âlimin bulunmasını emrediyor Allah. وَاُولٰٓئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ İşte bunlar, halkı hayra davet eden müflihlerden olur.

Farz-ı kifâyedir her memlekette bir âlimin bulunması, birçok olursa daha güzeldir. Fakat hiç olmazsa bir âlim bulunmazsa, farz-ı kifâyeyi terk etmiş olurlar. Hepsi de günaha girerler. Bak, Emr-i İlahi bu.

وَلْتَكُنْ Olsun مِنْكُمْ sizlerden اُمَّةٌ birisi, bir cemaat يَدْعُونَ اِلَى الْخَيْرِ halkı hayra, İslamiyet'e, iyiliğe davet etsin. وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ

Ma'ruf ile Allah'ın emrini halka bildirsin. وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ Münkerden, Allah'ın nehyettiği şeylerden halkı nehyetsin. İki, üç şey var burada. Hayra davet etsin. Tefsirler diyor ki hayrdan murad; İslamiyyet'tir veyahut Umur-u Hayriye de olabilir. Zaten İslamiyet, baştanbaşa Umur-i Hayriye'den ibarettir.

Emr-i bil ma'ruf nedir? Cenâb-ı Hak'kın emrettiği şeylerdir. Hatta Mevlâna diyor ki; "nezdi muhakkikân ma'ruf hizmet-i Hakkas" Ma'ruf; Âllâh'ın hizmetidir. Münker; nefsin arzularıdır. O da öyle tefsir etmiş. Her tefsir, hepside toplanıyor bir yere geliyor ya. Neticesi emr-i bil ma'ruf; Âllâh'ın emrettiğini, dinin emrettiğini halka bildirmek. Dinin nehy ettiğini, halktan nehy etmektir. Bir adam, âlim olacak ki memlekette bunu yapsın. Böyle bir âlimin bulunmaması zamanında, o memleket farz-ı kifâyeyi terk etmiş olur ve hepsi de günaha girer.

Şimdi Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in vefâtı. "Vefât" pek hoşuma gitmiyor söylemesini ama **"inneke meyyitûn ve innehûm meyyitûn"** buyurmuştur. Çünkü Rasûl-û Ekrem hay'dır kabrinde fakat şehitler, falanlar gibi değil. Öyle bir hayat ile hay'dır ki ahvâlimize muttali. Hâlimizi bilir ve görür bir halde hayattadır. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem bu hayatı değiştirdiği zaman, Âshab-ı Kiram dediler; "Her ne olursa olsun, bir lokma ekmekle idâre ederiz. Biz, Medine-i Tahire'den dışarı çıkmayacağız." Mademki bu nimetleri burada bulduk. Rasûl-û Ekrem'in civarından ayrı bir yere gitmeyiz. Eh! Bir lokma ekmek nasılsa elimize yetişecek, içtihatları bu idi. Hepsi de müçtehittir. Âshab-ı Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in hepsi de müçtehittir. İmam-ı Ebu Yusuf, İmam-ı Ebu Muhammed müçtehit olur da Âshab-ı Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, niçin müçtehit

olmasın? Bu zaman, Ebu Bekir Sıddık Radıyallahû Anh'ın zaman-ı hilâfeti. Dâhildeki bazı ihtilâllerle meşgul oldular, harice yüz çevirecek hâl kalmadı. İki sene hilâfeti zamanının hepsinde, dâhildeki ıslahatla meşgul oldu Ebu Bekir Sıddık. Ömer Radıyallahû Anh'ın hilâfeti zamanında dâhil tamamıyla ıslah edilmişti. Yüzünü harice çevirdi. Harice çevirdiği zaman Cenâb-ı Hak'kın lütf-û keremiyle bu dinin teyidi, onun eliyle oldu. On sene zarfında Bilad-ı Berberiye'den yâni (Fas, Tunus, Cezayir, Mısır), Suriye, Arabistan, Irak, Kürdistan, bilmem bütün İran, hepsi Ömer Radıyallahû Anh'ın zamanında fethedilmiştir. Zaten de bu zaman, o zamanki vesâitle yürüseler bile ancak yürür, değil ki harp. Halk muharebe değil, onun Adalet-i Ömeriyeyi işittiği zaman. Ömer Radıyallahû Anh gelir de sem'an ve tâaten karşılarlardı.

Şimdi Âshab-ı Kiram'ın içtihadı; "Biz Mekke'yi, Medine'yi bırakmayız" dedikleri. Ömer Radıyallahû Anh ise bu âyete istinaden; "Fethettiğimiz memleketlerde bir âlimin bulunması lâzım gelir ki halkı hayra davet etsin, emr-i bil ma'ruf nehyi anil münker yapsın. Siz birden Medine'de toplanırsanız, kim bu işi yapar? Ben fethediyorum, fethettim, kim yapacak bunu?" Ömer'in içtihadı galebe etti onlara çünkü âyete müstenitdir. Onun için Ömer Radıyallahû Anh, bütün Âshab-ı Kiram'ı o zaman (zaten Medine-i Tahire'deki âshab, Ömer'in zamanında böyle) bu şekilde dağıldılar. O fethedilen memleketlerin hepsine bir, iki, üç, miktarına göre Âshab-ı Kiram'ı ikame etti, iskân etti, orada oturdular, evlendiler, mal sahibi oldular, halkı davet ettiler İslâmiyet'e. Emr-i bil ma'ruf, nehy-i anil münkeri yaptılar.

وَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ İşte bunlar; halkı hayra davet eden, emr-i bil ma'ruf yâni Emr-i İlâhiye'yi halka talim eden, nehy-i anil münkeri yapan kimseler müflihlerden olur, fâizlerden olur, azaptan

halas olup Âllâh'ın nezdinde derecât sahibi olurlar eğer halis yaparlarsa. İçinde riyâkârlık girerse hepsini bozar. Bu bitti. Mevzû mevzûdur. O mevzû bitti.

105- وَلَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ

Sonra buyuruyor ki Cenâb-ı Hak; وَلَا Olmayınız تَكُونُوا ey Müslümanlar! Olmayınız كَالَّذِينَ o kimseler gibi ki تَفَرَّقُوا dinini tefrik etmişler, yahudi ve hıristiyanlar gibi. Yahudi ile hıristiyanlar dinlerinde birçok fırkalara girdiler. Hatta bugün küçük fırkalar başka, mühim fırkaları vardır. Dinlerinde muhalif olmak üzere yahudilerden Ananiyye, Samiriyye, Muşikâniyye üç büyük fırka var. Dinde de birbirine muhalif. Hıristiyanlar da Melkâniyye, Nasuriyye, Yakubiyye namında üç fırka var, yine birbirine muhalif, akideleri muhalif. Hatta Tevrat, dört tane Tevrat mevcûttur bugün de. Dördü de hak olmaz da! Biri doğruysa üçü yalandır, yalan var içinde. Hangisi doğrudur, yalanlar hangilerdir? Böyle tefrikaya düştüler.

Bu tefrika ne vakit oldu? Tabi peygamberler zamanında değildi. Mûsâ Aleyhisselam'ın zamanında bu tefrika yoktu. İsâ'da yoktu. İsâ'yla Mûsâ geldi, kitap geldi, beyyinat geldi. Onlar gittikten sonra yahudi ile hıristiyanlar dinlerinde böyle yaptılar. Hâlik'imiz, bize emrediyor; "Siz onlar gibi olmayınız, dininizde ihtilâflara düşmeyiniz."

وَلَا تَكُونُوا Olmayınız, كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا dininde tefrikaya düşmüş olanlar, yahudi ve hıristiyanlar gibi. وَاخْتَلَفُوا İhtilafa düşmüşler مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ onlara beyyinat, deliller zâhir olduğu halde, peygamberler geldiği halde, kitap geldiği halde birbirine girdiler

de ihtilâf ettiler. Onlar gibi olmayınız. وَاُولٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Onlara azab-ı azim, büyük bir azap var.

106- يَوْمَ تَبْيَضُّ وُجُوهٌ وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ ۚ فَاَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ فَذُوقُوا الْعَذَابَ بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ

Emrediyor. "üskûr" mukadderdir, bu tefsire göre. Ey Habibim, kıssayı ümmetine bildir hisse alsınlar. يَوْمَ Önümüzde bir gün var. Önümüzde bir gün geliyor, bir gün var. تَبْيَضُّ وُجُوهٌ O günde bazı yüzler parlak olur, beyaz olur sûrur içinde. وَتَسْوَدُّ وُجُوهٌ Bir takım yüzler de olur ki siyahlanır, buruşur sıkıntı içinde. İnsanlar ikiye mûnkasım olur. Ya öyle olur, ya böyle olur. Tabi ya cehennemdir, ya cennettir. فَاَمَّا الَّذِينَ اسْوَدَّتْ وُجُوهُهُمْ Onlar ki yüzleri kararır siyahlanır, onları (ehl-i cehennemdir, imân etmeyenlerdir) cehenneme sevkederler ve sevkettikleri zaman da tevbih sûretiyle onlara derler. اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ Azap melekleri malum ya cehennemi meleklerle idâre eder. Cehennem, meleklerin vücuduna bir tesir etmez ki. Derler ki; اَكَفَرْتُمْ بَعْدَ اِيمَانِكُمْ "İmânınızdan sonra siz küfre mi gittiniz? Peygamberler geldi, kitap geldi, imân ettiniz, imândan sonra küfre mi gittiniz? فَذُوقُوا الْعَذَابَ İşte, tadınız bu azabı بِمَا كُنْتُمْ تَكْفُرُونَ çünkü yaptığınız küfrün cezası, ebedi cehennemdir." Bu yüzü karalı olanlar için.

107- وَاَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ فَفِى رَحْمَةِ اللّٰهِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

وَاَمَّا الَّذِينَ ابْيَضَّتْ وُجُوهُهُمْ Yüzleri parlak, beyaz olan kimseler de فَفِى رَحْمَةِ اللّٰهِ Rahmet-i İlâhiye'nin içinde, cennet mukaddimelerinde. هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ O rahmet de dâimidir, ebedi olarak. Bak,

cennet büyük bir nimet fakat cennette ebedi kalmak daha büyük bir nimettir.

108- تِلْكَ اٰيَاتُ اللّٰهِ نَتْلُوهَا عَلَيْكَ بِالْحَقِّ وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا لِلْعَالَمِينَ

تِلْكَ Bu sûrenin başından buraya kadar اٰيَاتُ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın âyetleridir. نَتْلُوهَا Sana okuyoruz, sana bildiriyoruz, Cibril-i Emin vasıtasıyla. عَلَيْكَ Ey Habibim Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem, bunlar Âllâh'ın âyetleridir sana okuyoruz. بِالْحَقِّ Hak'kın beyanı için, hakk-û hakikat için sana bildiriyoruz. وَمَا اللّٰهُ يُرِيدُ ظُلْمًا Âllâh CelleCelâlûhû, zulümden münezzehtir. Zulmü irade etmez لِلْعَالَمِينَ halka. Nasıl zulüm? Meselâ günah yapmadan azap vermek yahut günahları çoğaltmak, azsa çoğaltmak ve yahut hayırları azaltmak. E, bunlar zulümdür. Âllâh, bundan beridir. Herkes ne yapmışsa aynının cezasını çekecek, mükâfatını görecek.

109- وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ

وَلِلّٰهِ Âllâh'a mahsustur. Lam-ı tahsis derler. وَلِلّٰهِ Âllâh'a mahsustur. مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ Yerdeki mahlûkat, gökteki mahlûkat; (mülken, halken, abiden) yıldızlar, melekler, her ne varsa hepsi Âllâh'ın mahlûkudur, Âllâh'ın emrindedir. Âllâh'ın emriyle deveran ediyor. Bu yıldızların harekeleri var kendisine göre, ayın harekesi var, güneşin harekesi var. Gelip gidiyor her gün, her lahza. Yerini şaşırmadan gelip gidiyor. Mahlûkat böyle. İnsanlar nasıl doğuyor, ölüyor, geliyor, gidiyor. Denizdeki mahlûkatlar, yerdeki mahlûkatlar, hepsini yoktan halkeder, kısmetini verir. Mahlû-

kat vaktini geçirir, yine yok olur gider. وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُوْرُ Bunların emri, hepsi Âllâh'a rucû eder. Âllâh'ın emrine rucû eder. Nihâyet isyân edenler, isyâna müstâhak olanlar ceza görür. Müstâhak olmayanlar da iltifat görür. Bu mevzû bitiyor.

110- كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُوْنَ بِالْمَعْرُوْفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَتُؤْمِنُوْنَ بِاللّٰهِ وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُوْنَ وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُوْنَ

Bu âyet-i kerime büyük bir iltifattır, bu ümmete. Hâlik-i Kâinat emrediyor; كُنْتُمْ خَيْرَ اُمَّةٍ "Sizler ey ümmet, ey Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e imân eden ümmet. Siz en hayırlı bir ümmetsiniz. اُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ İnsanlara çıkmışsınız, en hayırlı bir ümmet." Bu "hayırlı" nerden çıkıyor? En hayırlı bir peygamber vasıtasıyla davet olunmuşsunuz. Hayırlı bir peygamberin ümmeti, diğer ümmetlerden de hayırlı olur, değil mi ya! "lem mâdâallâhû da inâli ta'atihi bi ekremür rızli künnâ ekremül ümemi" Madem Âllâh, bizi en büyük peygamberle davet etmiştir, bu ümmet de en büyük ümmettir, bir ciheti bu.

İkinci de bu ümmetin hâli. Zaten âyet müşâfehaten Âshab-ı Kiram'a karşı gelir evvela. Çünkü âyetin nüzulü zamanında kim varsa hepsi âshabtır. Rasûl-û Ekrem hayatta olduktan sonra, mevcût olan Mü'minlerin hepsi âshabtır. Âshabın tarifi nedir? Rasûl-û Ekrem'i görmüş, imân etmiş ve imân üzerine ölmüştür. Bu âshaptır. Tabiin kimdir? Âshabı görmüş, imân üzerine ölmüştür. Demek ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in zamanında imân eden, âshaptır. Bu âyet de o zaman nâzil olmuş. Şu halde

o zamanki ümmet, müşâfihaten hitap evvelâ Âshab-ı Kiram'adır. Fakat âshabdan sonra bu yolda olanlaradır. Çünkü beyan ediyor. تَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ Hayriyetin sebebi bu; ma'ruf ile Âllâh'ın emrettiğini halka emrediyorsunuz, Âllâh'ın nehyettiğini de halka bildiriyorsunuz, bu iki. وَتُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ Âllâh'a imân ediyorsunuz. Demek ki demin yukarıda da geçti ya! En ziyâde, en hayırlı olan ümmet bu. Emr-i bil ma'ruf, nehy-i anil münker, İmânım Billah, bu üçtür.

Hatta Ömer Radıyallahû Anh demiş ki birisine; "Eğer istersenız ümmetin hayırlısı olmayı, ümmetin hayırlı olanların şartlarını yapınız." Şartı nedir? Emr-i bil ma'ruf nehyi anil münker ve imânım billah. Siz mademki emr-i bil ma'ruf yapıyorsunuz, nehy-i anil münkeri yapıyorsunuz, Âllâh'a da imânınız var. İşte bu iki şart ile bütün ümmetlerin hayırlısısınız. Mevzû mevzudur, âyetler birbirine tam tam bağlı değil eğer ki münasebetleri varsa da.

وَلَوْ اٰمَنَ اَهْلُ الْكِتَابِ Emrediyor Cenâb-ı Hak. Eğer ehl-i kitap imân etselerdi, Kur'an-ı Azimüşşân'a imân etselerdi. لَكَانَ خَيْرًا لَهُمْ Elbette onlara hayırlı idi, azab-ı ebediden halas olurlardı. Bundan daha hayırlı bir şey olmazdı onlara. Fakat etmediler, o hayra nâil olamadılar. Acaba hiç mi imân etmediler? İmân ettiler ama pek az. مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ Ehl-i Kitap'dan imân edenler var. Abdullah bin Es-Selam gibi. Abdullah bin Es-Selam, Esed ve Ûsêyd, üç dört taneyi sayıyor. Bunlar ehl-i kitap olduğu halde imân etmişler lâkin وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ekseri fâsıktırlar. Yâni yoldan çıkmışlar, imân etmemişlerdir. Eğer ehl-i kitap imân etselerdi, azab-ı ebediden halas olurlardı. Eğer ki İsâ'ya faraza imân etmiş Tevrat'a. Fakat Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem geldikten sonra, Kur'an-ı

Azimüşşan geldikten sonra mükelleftir, mecburdur Kur'an'a imân etmeye. İmân etse hayırlıdır hakkında. Etmedi mi elbette cezasını görecek. Hiç imân eden var mıdır? Azı imân etmiş, ekseri imân etmemiştir. مِنْهُمُ الْمُؤْمِنُونَ Abdullah bin Esselam ve arkadaşları gibi. وَاَكْثَرُهُمُ الْفَاسِقُونَ ekserisi fasıktır.

Abdullah bin Esselam ve arkadaşları imânını izhar ettikden sonra, yahudilere tâbi ağır geldi. Çünkü Abdullah bin Esselam onların büyüklerinden idi, okuyordu Tevrat'ı onlara. Başladılar gizli gizli tehdirat yapmaya. Yahudi'nin hâli odur. Hem dayak atıyor, hem bağırıyor. Hem şikâyet ediyor, hem de bağırıyor, öteden beri hâli böyle bu memleketin, bu insanların. Tehdit ettiler, "Biz Abdullah bin Esselam'ı da arkadaşlarını da öldüreceğiz, döveceğiz, şöyle yapacağız, böyle yapacağız" diye tehdiratlarda bulundular. Öyle ki kulaklarına geldi. Onlar da Rasûl-û Ekrem'in huzuruna geldiler. "Yahudiler dâima bizim peşimizdedir, takip ederler" dediler. Onun üzerine sebeb-i nüzulü âyet bu idi.

111- لَنْ يَضُرُّوكُمْ اِلَّآ اَذًىۜ وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ

Âyet bu; لَنْ يَضُرُّوكُمْ yahudiler bundan sonra bir zarar size iras edemezler. اِلَّآ اَذًىۜ Ancak zahmet verirler, üzüntü verirler dil ile. Dil ederler, gıybet ederler, dil ile pis pis sözler söylerler, bu şekilde size bir zahmet verebilirler. Yoksa el ile fiiliyat ile size hiçbir ziyâna muvaffak olamazlar. وَاِنْ يُقَاتِلُوكُمْ Eğer size karşı muharebeye kalkarsa yahudi, dayanamaz يُوَلُّوكُمُ الْاَدْبَارَ kaçacak, arkayı çevirecek size. ثُمَّ لَا يُنْصَرُونَ Hiçbir yerde de yardım görmez nihâyet kendi zarar eder, bir türlü size karşı gelemez. Bu âyetten sonra artık

onlar serbest oldular. Hiçbir yerde yahudiden korkmadılar, yahudi de hiçbir şey yapamadı.

112- ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللّٰهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ وَبَٓاؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللّٰهِ وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَٓاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ

ضُرِبَتْ Yâni "vudea." Vazlolunmuştur عَلَيْهِمُ yahudiler üzerine الذِّلَّةُ zillet ve zillet-i meskenet, اَيْنَ مَا ثُقِفُوا nerede olursa olsun.

Şimdi efendim, bugünkü vaziyet belki zihninizi şaşırtıyor. Fakat tasavvur etseniz hakikati, pekâlâ anlaşılır bu. Zaten çok yaşlınınız da vardır. Harb-i Umumi'nin, Cihan Harb'inin akibinde Almanlar mağlup olduktan sonra, Alman'a yapılan zulüm çoktur. Amerika'nın bir ordusu, Almanya'da bulunuyor. Ve Alman bunu idâre ediyor, mâişetini temin ediyor. Bugüne kadar da yirmi beş, otuz sene geçti. Büyük bir tazminat bağlamış Almanların üzerine, yahudiye vermeye. Her sene yahudiye, milyonlarca Alman parası veriliyor. Sonra Alman'ın fabrikalarının çalıştığının da bir miktarını alıyorlar. İşte bu çalışkan olan bir milleti ki hıristiyandır onlar gibi. Böyle ezildi ki tarif kabil değil ancak çalışkan olduğu için bir lokma ekmeği buldular. Yoksa onların gördüğü zulüm, bugün de devam ediyor. Bugün de Alman bir silâh yapamaz, bir makine, silâh makinesini yapamaz. Yahudi'ye vermek istemiyor fakat mecburi veriyor. Amerika ordusunu içinde besliyor, makineler gitmiş. Şimdi o sıralarda ki Alman aç kaldı. Aç kalmasaydı Alman'ın o kadar silâh altında askeri vardı. Avrupa'nın bir tarafından gelir, öbür tarafından giderdi. Lâkin yiyecek bir şey kalmadı, kalmadıktan sonra perişan oldular. İçinde Lehliler vardı, Macarlar vardı, Almanlar

vardı. Bunlar genç adamlar. Zaten dinden Avrupalılar, bu kadar bilmezler.

Bunları telkin ettiler, "Burada ne durursunuz? Gelin size istediğiniz kadar vereceğiz. Yahudiye, yahudi devletine tâbi olunuz, yahudi olunuz." Bunların birkaç binlerini aldılar, Kudüs'e götürdüler o tarafta. Yemek verdiler, para verdiler, maaş verdiler, üstüne de bir iki tane yahudi oradakileri koydular. Zaten yarım milyon bile değildi yahudi. Yahudi devleti oldu. Askeri de Almandır, Lehdir, Macardır. Mevcudu da Almandır, Lehdir, Macardır. İdâresi de Amerika'dır ve bugünkü Alman'ın tazminatıdır. Ve bugüne kadar da devam eden budur. Yâni zannetmeyelim yahudi hükümet olmuştur; kendi malıyla, silâhıyla, askeriyle harp ediyor. Bu değildir. Bu böyle fakat siyasi bir iştir, anlaması da zor olur. Meselâ Sina cephesine, Mısır galip olduğunu söylüyor. Arkasından birdenbire asker çıktı, ordu. Güya arkasına çıktı da! Hâlbûki ne malûm ki Amerika'nın askeri değildi. Ne bellidir? Damgası yok ki bu Rus'tur, Amerika'dır yahut şeydir. Böyle, bugün de orada hüküm süren belki yarım milyondan da aşağı bir yahudi ya var ya yok. O da ticaretle, şeyle meşguldür. Üst tarafı Lehlilerdir, Almanlardır, Macarlardır. Orada parayla toplanmışlardır ve tazminat alıyorlar Almandan, Amerika'dan da yardım görürler böyle geçinirler. Onun için böyle, hakikat budur.

ضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الذِّلَّةُ اَيْنَ مَا ثُقِفُوٓا Nerde olsalar Âllâh Celle-Celâlûhû, zillet onlara vermiştir. Zilletin birisi de budur ki; Yahudi ne kadar zengin olursa olsun, "ben zenginim" demez. Dâima fakir geçinir, dâima sıkıntı içindedir, dâima fazla kazanayım diyor. اِلَّا بِحَبْلٍ مِنَ اللهِ وَحَبْلٍ مِنَ النَّاسِ Ancak yeryüzünde ya Âllâh'ın mahlûkatı Müslümanların habliyle teminatı altında yaşarlar. Nitekim

senelerce, asırlarca Osmanlıların içinde yaşıyorlardı. Veyahut da insanların, bugün de Amerika'yla, İngiltere'nin şeyleri arasında yaşıyorlar. Bunlara bu. وَبَآؤُ بِغَضَبٍ مِنَ اللهِ Âllâh'ın gazabı ile rucû etmişler. Çünkü bir günde 70 peygamberi şehit ettiler, akşam da 400 tane abidi şehit etmişlerdir. وَضُرِبَتْ عَلَيْهِمُ الْمَسْكَنَةُ Meskeneti onlara zarbetmişiz, onların başına meskenet vermişiz. Sebebi bu; ذٰلِكَ بِاَنَّهُمْ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِاٰيَاتِ اللهِ Çünkü Âllâh-û Teâlâ'nın âyetini inkâr ederlerdi. وَيَقْتُلُونَ الْاَنْبِيَآءَ بِغَيْرِ حَقٍّ Haksız olarak enbiyayı katleder, 70 enbiyayı katlettiler. ذٰلِكَ بِمَا عَصَوْا وَكَانُوا يَعْتَدُونَ Bu isyânlarından dolayı, bu tecavüzünden dolayı Âllâh, bu milleti böyle zelil yapmıştır. Bugün çekerse Amerika elini oradan, yahudi namı altında orada bulunan Almanlar da çekelerse, yahudi kalacak bir avuç, yerinde kalacak bir hâli kalmaz. Bu mevzû bitiyor.

113- لَيْسُوا سَوَآءً مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ اُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللهِ اٰنَآءَ الَّيْلِ وَهُمْ يَسْجُدُونَ

Eğer ki hepsi de Cenâb-ı Hak'kın mahlûkudur. Fakat mahlûkun farkı var. Bir adamın, iki hizmetkârı var. Birisi mu'tidir, emrine itâat ediyor. Birisi de asidir, hiç yapmıyor. İkisi bir olur mu? İki evladı var. Birisi emrine itâat ediyor, birisi de isyân ediyor, ikisi bir olur mu? Emrediyor Cenâb-ı Hak. Diyor; لَيْسُوا سَوَآءً Müsavi değildir, مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ ehl-i kitaptan اُمَّةٌ قَآئِمَةٌ يَتْلُونَ اٰيَاتِ اللهِ bir cemâat ki ayakta duruyor, Ayât-ı İlâhiye'yi okuyor. Meselâ Kur'an'ı okuyor اٰنَآءَ الَّيْلِ gece aralarında, Abdullah Bin Esselam gibi diyor. وَهُمْ يَسْجُدُونَ Secdeye gidiyorlar. Efendim, secde en büyük bir ibâdet olduğu için buyurmuştur. Geceleyin Kur'an'ı okumak da daha

ziyâde sevâplı olduğu için, ikisini beyan buyurmuştur. Bir insan geceleyin uyandı, Kur'an okudu, nâmazlarını kıldı. Elbette o ibâdet, herkes yatakta olduğu için, kimsenin haberi olmadığı için, onunla Âllâh'ın arasında olduğu için elbette kıymeti daha fazladır. Böyle bir kimseyle, bunu yapmayan asi olup da çarşı sokaklarda, meyhanelerde olan bir değildir. İsterse bir babanın evladı da olsa bir değildir.

114- يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ وَيُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ

يُؤْمِنُونَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ Âllâh'a imân ederler, kıyâmet gününe imân ederler. وَيَأْمُرُونَ بِالْمَعْرُوفِ وَيَنْهَوْنَ عَنِ الْمُنْكَرِ Âllâh'ın emrettiğini halka bildirirler. Âllâh'ın nehy ettiğini de halka anlatırlar. وَيُسَارِعُونَ فِى الْخَيْرَاتِ Umur-u Hayriye'de de sür'at ile giderler, mümkün olduğu kadar. وَاُولٰٓئِكَ مِنَ الصَّالِحِينَ İşte bunlar, Âllâh'a yarar kullardır. Sâlih; yarar demektir. Bu iş, buna sâlihtir yarar. Filan adam sâlihdir, sülehadandır, salihindendir yâni yarar Cenâb-ı Hak'ka. Âllâh'a yarayan adam elbette böyle olur.

115- وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ

وَمَا يَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَلَنْ يُكْفَرُوهُ Hayırdan her ne yapılırsa bu güzeldir, â'lâdır. Fakat bundan aşağı da Umur-u Hayriye'den bir adam her ne yaparsa, Âllâh'ın nezdinde hiçbir şey zâyi olmaz. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, âlimdir muttakilerin ahvâline. Onların yaptığı ibâdeti, miskal-i zerreyi zâyi etmez.فَلَنْ يُكْفَرُوهُ Mânâsı

yâni "ba'de mevtihi." "beld yetecavüzüne anhû" yâni yaptığı amel inkâr edilmez, terazi-i amâle gider. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِالْمُتَّقِينَ

116- اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ مِنَ اللّٰهِ شَيْئًا ۖ وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

اِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا Onlar ki Kur'an'a, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e imân etmemişler. لَنْ تُغْنِيَ عَنْهُمْ اَمْوَالُهُمْ وَلَآ اَوْلَادُهُمْ Onların malları, evlatları azaptan halas edemez, etmez. İgna etmez onların mal-ı evladı, مِنَ اللّٰهِ Âllâh'ın azabından, شَيْئًا hiçbir şey.

İmân olmadıktan sonra günde birkaç milyon lirayı fukaraya verse hiçbir kıymeti yoktur. Esas imândır. Evlatları olur da muharebe ederler, ne yaparlarsa yapsınlar, esas imândır. İmân olmadıktan sonra bir faydası yoktur. وَاُولٰٓئِكَ اَصْحَابُ النَّارِ ۚ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ Onlar ehl-i cehennemdir ebedi olarak. İmân olmadıktan sonra hiçbir amelin faydası yok. Çünkü terazi-i amelde iyilik tarafı boş kalıyor, boş kaldıktan sonra kuvvet bulamaz ki! Sonra bazı hıristiyanların, imânı olmayanların yaptığı ameller var, güzel bir ameller de var. Hayratta bulunur, bir para veriyor, bilmem ne yapıyor. Onun misalini beyan ediyor Cenâb-ı Hak.

117- مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا كَمَثَلِ رِيحٍ فِيهَا صِرٌّ اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ ظَلَمُوٓا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُ ۚ وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ

مَثَلُ مَا يُنْفِقُونَ فِي هٰذِهِ الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا Onların bu dünyada infak ettiği hayır şeklinde, imânı olmayıp da hayrat şeklinde dünyada infak ettiği mallar neye benzer? كَمَثَلِ رِيحٍ Bir rüzgâra benzer ki

فِيهَا صِرٌّ içinde sıcak rüzgâr veya soğuk rüzgâr, sam rüzgârı olur da اَصَابَتْ حَرْثَ قَوْمٍ bir kavmin tarlasına isabet etmiş, ekinini mahvetmiş. Onun içindir. Nasıl ki sam rüzgârı gelir de bir adamın tarlasının üzerine gider de o tarlayı birdenbire mahvediyor. Onların, küfürde olanların yaptığı amâl, sâlih şeklinde de olsa mademki imân yoktur, o rüzgâr gibi o amâller mahvolur gider, hiçbir faydası yok. ظَلَمُوا اَنْفُسَهُمْ فَاَهْلَكَتْهُ İhlak ediyor rüzgâr, onun o amâlini. وَمَا ظَلَمَهُمُ اللّٰهُ Bu, Cenâb-ı Hak tarafından zulm değil, onların yaptığı amelin cezasıdır. وَلٰكِنْ اَنْفُسَهُمْ يَظْلِمُونَ Nefsine zulüm etmişler onlar. Âyet ayrıdır, burada mevzû bitiyor, başka mevzûya gidiyor.

118- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً مِنْ دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا ۙ وَدُّوا مَا عَنِتُّمْ ۚ قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ ۚ وَمَا تُخْفِي صُدُورُهُمْ اَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ

Âshab-ı Kiram'ın bazılarının imân etmeyen akrabaları vardı. Onlara temas ederlerdi, görürlerdi. Meselâ iki kardeş, birisi imân etmemiş, biri imân etmiş. İmân eden adam, imân etmemişle görüşürdü. Böyle, bunun gibi. Âyet men ediyor. Dostluk yok, ihtiyacını yap fakat imân eden, imân etmeyenle beraber muhabbet bağlamaz velevki akraba olsa.

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a imân edenler. لَا تَتَّخِذُوا بِطَانَةً Dost, iç. ("bitane" iç demektir.) İç, dost ittihaz etmeyiniz, مِنْ دُونِكُمْ Müslümanlar'dan başka. Gayr-i Müslümanları iç, dost ittihaz etmeyiniz. Küfürden size hayır gelmez. İşinizi görünüz, ticaretinizi yapınız. Fakat muhabbet bağlamayınız, on-

lardan size hayır gelmez. لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا "la yeksûrune fil fesadi." Habâla; fesat demektir. Fesattan noksan olmazlar onlar. Fırsat buldu mu, size fenâlık yaparlar. Gayr-i Müslim fırsat buldu mu, size muhakkak fenâlık yapacaklar. Öyleyse onları iç, bir dost-û muhabbet onlarla bağlamayın, yapmayın. (Yunanlılar gözümüzün önünde. E, tabi hepside. Ta! Neler var emsaller, efendim.) وَدُّوا Onlar severler, مَا عَنِتُّمْ size zahmetli olan şeyler. Size zahmetli şeylerin gelmesini istiyorlar. Sizi rahatta istemiyorlar, zahmetinizi arzu ediyorlar. قَدْ بَدَتِ الْبَغْضَاءُ مِنْ اَفْوَاهِهِمْ Konuşurken de dikkat ediniz, size olan buğzlarını ağızlarından bile kaçırıyorlar, konuşurken söylüyorlar. وَمَا تُخْفِى صُدُورُهُمْ Onların kalplerindeki buğz اَكْبَرُ daha büyüktür. Konuşurken ağzından kaçırıyor, size olan düşmanlığı. O ağzından olan azdır, kalbindeki buğz daha fazladır. قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ الْاٰيَاتِ İzhar ettik, beyan ettik size onların adavetlerini. اِنْ كُنْتُمْ تَعْقِلُونَ Eğer taakkul ederseniz, gayr-i Müslim, Müslüman olmayanlara muhabbet bağlamazsınız. Onlardan hiçbir zaman size iyilik gelmez. Fakat dünyaya müteallik olan alış verişinizi, filanınızı yapınız o memnu değildir. İnsan haşâ abdesthaneye de gider. O memnu değil lâkin muhabbet memnudur.

119- هَا اَنْتُمْ اُولَاۤءِ تُحِبُّونَهُمْ وَلَا يُحِبُّونَكُمْ وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهٖ وَاِذَا لَقُوكُمْ قَالُوۤا اٰمَنَّا وَاِذَا خَلَوْا عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ مِنَ الْغَيْظِ قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

هَا اَنْتُمْ "ha" Tembihtir. Siz böylesiniz, اُولَاۤءِ onlara muhabbet bağlıyorsunuz. تُحِبُّونَهُمْ Onlara muhabbet gösteriyorsunuz. وَلَا يُحِبُّونَكُمْ Onlar sizi sevmezler. وَتُؤْمِنُونَ بِالْكِتَابِ كُلِّهٖ Bütün münzel

olan kitap, 104 kitaba siz imân ediyorsunuz. Hâlbûki onlar, sizin kitabınıza imân etmezler. وَاِذَا لَقُوكُمْ Onlar size mülâki olduğu zaman, rastgeldiği zaman korkarak diyorlar; قَالُوا اٰمَنَّا "Biz de imân ettik, Kur'an'a imân ettik, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e imân ettik" diyorlar. Lâkin yalan söylerler. وَاِذَا خَلَوْا Ne zamanki hâli oldular, yalnız kaldılar. عَضُّوا عَلَيْكُمُ الْاَنَامِلَ "addu" Isırırlar yâni hasetten dolayı parmak ısırırlar. مِنَ الْغَيْظِ Size karşı olan gayzdan, kinden, parmak ısırtacak bir haldedirler, (kinâyedir.) Kinleri çok, din düşmanıdır. Size dost olmaz, zâhiren bir dostluk gösterir, hakiki değildir.

Bak efendim, bunu gördün mü? Mürted bundan daha berbattır. Yâni imânlı, Müslüman olmuş da tekrar irtidad etmiş, bundan daha berbattır. Meselâ biraz bir imtiyazı var gâvurun yine Müslüman'a karşı. Fakat mürtedin hiçbir imtiyazı yok. Emr-i İlâhi; mürtedin katlidir, başka bir şey değildir irtidad.

قُلْ مُوتُوا بِغَيْظِكُمْ Onlara deyiniz; "Bu kininizle ölünüz siz maksadınıza nâil olamazsınız. Biz imânımıza devam edeceğiz." اِنَّ اللّٰهَ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ Âllâh CelleCelâlûhû Âlim'dir, herkesin kalbinde ne varsa. Onların kalbinde size karşı kin-û adavet var. Onlara karşı hiçbir sûretle bir muhabbet bağlamayınız.

120- اِنْ تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ تَسُؤْهُمْ وَاِنْ تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ يَفْرَحُوا بِهَا ۟ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْـًٔا ۟ اِنَّ اللّٰهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ

اِنْ Eğer تَمْسَسْكُمْ حَسَنَةٌ size bir iyilik hâsıl olursa dünya umurunda; mal, servet, iyilik, sıhhat olursa تَسُؤْهُمْ onlar mahzun olurlar. Size bir iyilik oldu mu hoşlarına gitmiyor, mahzun olurlar. وَاِنْ

تُصِبْكُمْ سَيِّئَةٌ Eğer size bir fenâlık zuhur ederse, o vakit onların hoşuna gidiyor. يَفْرَحُوا بِهَا Onlar ferahlanırlar. وَإِنْ تَصْبِرُوا Eğer siz bunların bu hâline sabrederseniz, muhabbet etmeyip de bunu bilerek böyle sabrederseniz. وَتَتَّقُوا Allâh'tan korkarak, onlara muhabbet bağlamazsanız. لَا يَضُرُّكُمْ كَيْدُهُمْ شَيْئًا Onların size karşı yaptığı keyd-û hile, size tesir etmez. إِنَّ اللَّهَ بِمَا يَعْمَلُونَ مُحِيطٌ Allâh CelleCelâlûhû, onların yaptığı amellerini bilir, ihata etmiş. Size ziyânı olmaz eğer siz gidip de onlara temelluk etmezseniz. Gidip de dinini ayakaltına alıp da onlara temelluk yaparsanız. Elbette onlar muvaffak olurlar, size her şeyi yaparlar. Bu mevzûlar bitti.

121- وَإِذْ غَدَوْتَ مِنْ أَهْلِكَ تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِينَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ وَاللَّهُ سَمِيعٌ عَلِيمٌ

Biz şeye geldik efendim, Uhud vak'asını beyan edecek Cenâb-ı Hak. Hicretin ikinci senesinde izin verildi Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e, Bedir vak'ası hâsıl oldu. Bedir'de Müslümanlar muvaffak oldular, onlar mağlup oldular. Üçüncü senede, Bedir'in intikamını almak için büyük bir kuvvet elde ettiler. Yâni üç bin kişiyle iki yüzü atlı. Üç bin piyâde müsellah doğrudan doğruya Medine-i Tahireye müteveccehen geldiler. Uhud dağının arkasına kadar geldiler. Hatta tepenin üstüne çıktılar.

Uhud, ehattandır; tek. Çünkü tek bir dağdır. Bağlı değildir öbür taraflarında. Etrafında, uzakta dağlar var. Var fakat bitişik değiller. Onun için Uhud demişler. Bu Uhud dağı, **"Uhud cebelûn yuhibbûna ve nûhibbuhû"** "Biz Uhud'u severiz, Uhud da bizi sever" diyor Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem. "Oraya gitti-

niz mi, oradan bir şey alınız velev bir diken de olsa ağzınıza alınız" diye hadis vardır.

Tabi, Hamza Radıyallahû Anh orada şehit olmuş. Sonra Uhud şühedasının derhal şehit olanlarını orada defnetmişler ve yaralı olarak Medine-i Tahire'ye gelenleri de yaradan sonra şehit olanları da Cennet'ül Bakiye defnetmişler. Yâni Uhud'un şühedalarından derhal şehit olanlar Uhud'dadır. Sonra, iki üç gün sonra, eve geldikten sonra şehit olanları, Cennet'ül Bakiye'dedir. Bu iki yerdedirler.

Şimdi Uhud da bir câmi vardı ufak. Bir köy gibiydi, birkaç tane de evler vardı, hacılar ziyâret ederlerdi, Müslümanlar ziyâret ederlerdi. Biz ilk evvel 50'de gördüğümüz böyleydi. Sonra vahhabiler onu bozdular, köyü de bozdular. Evvelâ câmiyi de bozdular bidâyetinde, kimse gitmesin diye. Sonra anladılar ki bu olmuyor. Hacılar oraya gider, fukaraya para verirler, mecbur oldular, yolu kendisi yaptılar. Yolu yaptılar, ondan sonra da sonra sonra nihâyet câmiyi de yaptılar. Şimdi yine birkaç ev de var, câmi de mevcûttur. Medine-i Tahire'nin fukaraları hepsi orada. Medine'nin içinde fukara bırakmamışlar, hepsi oraya gitmiştir, hepsi oradadır.

Mus'ab bin Umeyr var, bir de Hamza var, ikisi yanyanadır. Mus'ab, Kur'an-ı Azimüşşân'ı talim etmek için, daha Rasûl-û Ekrem gitmeden oraya gönderilmişti. O da şehit oldu. İkisinin kabirleri yanyanadır, biliyorsunuz dağın eteğindedir.

Bunlar intikam için gelmişlerdi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in, Muhacirin-i Ensar'dan 1000 kişi vardı tarafı. Fakat 300 tane münafıklardan Ubeyy bin Selûl'ün adamları idi. Zahirde imân etmişlerdi fakat hakikat de imânları yok. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem de kimsenin kusurunu yüzüne

vurmazdı, onlar da karışmışlardı. Haber aldı, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem. "Uhud dağını aldı düşman." Şimdi şehre gelip de ailelere karışmak münasip görülmüyordu, "onun için karşılayacağız" emretti. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, 1000 kişiyle karşılamaya gittiler. Onlar 3000 kişiydi. Bu taraf 1000 kişiydi ama 300'ü münafık idi. Zaten vaziyet böyle gidiyor, tevfik Cenâb-ı Hak'tandır.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, bir rüya görüyor o gece. Rüya böyle; evvelâ bir ineği görüyor orada. İnekten sonra kılıcını görüyor bir tarafında bir leke hâsıl olmuş. Dediler ki; "Sen nasıl tevil ettin?" Buyurdu; "Bir kal'a, bir zırh gördüm." Demiş; "Zırh, Medine'dir, Medine'ye kimse yanaşamıyor." İnek, o da "emval-i ganaimdir, Âshab-ı Kiram'ın eline düşecek." Kılıcımdaki hâl de "bir mağlubiyet olacak, benim akrabalarımdan birisi şehit olacak, sevdiğim biri" böyle tevil etmiş.

Sonra oraya gittikten sonra, tabi orayı görenler bilirler. Daha Uhud dağına tam gitmeden evvel iki tane ufak tepeler var. İki tepe var, küçük. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, birkaç Sahabe-i Kiram'ı o tepeye, birkaçını da o tepeye koydu. Dedi onlara, tembihat verdi. "Biz galip olsak, olmasak (harbe başlayacağız ya) siz bu yeri değiştirmeyeceksiniz. Yerinizde sebat edin." Yerinde, biz galip de olsak yerini değiştirmeyin, mağlup da olsak yeri değiştirmeyin." Böyle tembihat verdi. Âyet zaten geliyor ya! Fakat ilkinde, Âshab-ı Kiram harbe başladığı zaman, Cenâb-ı Hak yardım etti. Onlar tepeden inerken, Âllâh'ın tevfikâtı her şeyin fevkindedir. Kaçtılar, takip ettiler âshap. Onların kaçmasını görünce o tepedeki adamlar, biraz zayıf adamlar "Onlar gittiler, herhalde emval-i ganaimi aldılar biz mahrum kalacağız. Biz de gidip yetişelim" tepeyi bıraktılar. Kabahat oradan oldu. Tepeyi bıraktılar,

gittiler arkadaşlarına yanaşmaya. Onlar da Uhud'un tepesinde, gördüler orası boş kaldı. Oraya hücum ettiler, arkayı aldılar. Arka alındıktan sonra mahsur kaldı asker.

Sonra aşağıya bakarken bir deve gibi görünüyor Uhud. Hatta şimdi biraz beyaz alçı ki basıyorlar görünsün. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, orada mahsur kalmıştır. Kireç gümüşlüğü diyorlar. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem oradaydı. Talha ile Ebu Bekir yanındaydı. Onlar, O'nu görünce arkasını aldılar, hücum ettiler. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Talha ile Ebu Bekir'le beraber orada mahsur kaldılar. Onunla da iktifa etmediler de bağırdılar "Kutile Muhammed!" Sallâllâhû Aleyhivessellem. "Kutile Muhammedûn" dedikten sonra Âshab-ı Kiram olduğu yerde kendini kaybetti. Yâni aklını kaybedenler oldu.

Ali İbni Ebu Talip Kerremâllâhû Vechehû diyor ki; "Rasûl-û Ekrem şehit olduktan sonra, benim hayatım da ne fayda var?" Alıyor kılıcı Zülfikar'ı. Ali'nin zarbesi orada zuhur etti, gerir bir kuvvetle. (Tarihi bir vak'adır, adet fazla noksan olabilir.) 40-50 kişiyi kılıçla öldürür, o şeyi açar. Onu gördükten sonra açıyorlar, kaçıyorlar hepsi. Rasûl-û Ekrem'i görüyor. Çağırırlar, Rasûl-û Ekrem hayattadır. Bu defâ da Âshab-ı Kiram toplanırlar üzerine, toplandıktan sonra ikinci sefer galebe çalıyor.

Farisi tefsirde diyor ki; "Der Uhud, Cibril-i Gufte Âzzebân-i kirdikâr la fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikâr." Uhud da Cibril-i Emin dedi Lisân-ı İlâhi'yle; "Ancak şeci Ali'dir, kılıç da Zülfikar'dır." Bak etrafı ihata etmiş vurduğu gibi. Geldi orduyu bozdu tek başına. "Ger nebudi zarbidesti hayderi güldülsüvar, der cihan Âllâh-û Ekber kesne güfti âşikar" Eğer Haydar'ın zarbidesi olmasaydı, aşikâr kimse Âllâh demezdi. Bu tefsirde geçiyor ama hadis değildir. Vaziyet ve ondan sonra muvaffak oldular, yine muvaffak oldular. Tev-

fik, Âshab-ı Kiram'ındı ama bu hâl zuhur etti. Şimdi hülasa söyledik, âyeti okuyacağız.

وَاِذْ غَدَوْتَ Ey Habibim, Uhud Vak'asını zikret ümmetine. İbret alsınlar, Âllâh-û Teâlâ'nın nimetini hatırlasınlar. "ğada" Sabahleyin demektir, "revah" akşam demektir. Sabahlandığın zaman مِنْ اَهْلِكَ ehlinden, "mim beyti ehlike" Âişe Radıyâllahû Anhâ'nın odasından. Âişe'nin odasında idi. Ehil'den murad, Âişe Radıyâllahû Anhâ'dır. Beytden murad, onun evinde. Rasûl-û Ekrem odasından çıktı, bu haberi aldı.

Çıktı, 1000 kişi tarafı var ya onları yerleştiriyor.تُبَوِّئُ الْمُؤْمِنِيْنَ مَقَاعِدَ لِلْقِتَالِ Müslümanları kıtal için yerleştiriyordu. Çıktı Rasûl-û Ekrem, Uhud'un eteğine geldi âshabıyla beraber, yerleştiriyor. O tepelere adamlar koydu, oraya adamlar koydu, kendi ortaya gitti, böyle hazırlatıyor.وَاللّٰهُ سَمِيْعٌ عَلِيْمٌ Âllâh CelleCelâlûhû dediklerini işitiyor, kalbine geleni de biliyor. Şimdi burada ifâdeyi öyle yapalım. Bunlar tepeyi bırakıp gittikten sonra Âshab-ı Kiram'ın bazıları. (Bu Âshab-ı Kiram'a bir kusur yapamacağız, onların hepsi büyüktür. Zaten Âllâh af ettikten sonra, başka kimsenin bir diyeceği de yok.) Yanda birkaç kimseler vardı. Beş kısım yapıyordu Rasûl-û Ekrem harp için. Bir ön cephe yapıyordu, bir orta yapıyordu, bir arka yapıyordu, bir de cenahlar yapıyordu. Âdeti böyleydi harpte. Harpte iki cenah, bir orta, bir ön, birisi arka. Şimdi yandakiler, o Ubeyy bin Selûl, dedi; "Bunlar mademki mağlup oldular, ihata oldukları zaman. Biz artık evimize gidelim" Zaten münafıktı gitti. Onlar gittikten sonra Âshab-ı Kiram'dan da bazıları, "Biz de evimize gidelim. Mademki onlar gittiler, mağlubiyet tahakkuk etti"

diye kalbine geldi. Lâkin Cenâb-ı Hak bunları seviyor, Âshab-ı Muhammed'dir, akıbetinin iyiliğe gelmesini istiyor. Kalbine bu gelmiş olduğu halde, onu teyid ettiremedi, bıraktırdı gene. Yâni âyet budur.

122- اِذْ هَمَّتْ طَّآئِفَتَانِ مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا ۙ وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

اِذْ O zamanlar ki هَمَّتْ himmet ettiler. Hazır oldu kalplerine طَّآئِفَتَانِ iki taife, iki yan مِنْكُمْ اَنْ تَفْشَلَا ۙ harpten geri kalsınlar. وَاللّٰهُ وَلِيُّهُمَا ۗ Âllâh, onların velisidir. Âllâh, Veliyy'ül Mü'minin. Onlar âshaptır, Âllâh velisidir. Muhafaza ediyor bu düşünceden. Kalbine geldi bir düşünce, bir hata. Âllâh, o hatadan muhafaza etti. وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ Mü'minler, Âllâh'a tevekkül etsinler. Âllâh, kalbe geleni de bilir, istediği kimsenin kalbinden o fenâlığı da çıkarır.

123- وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ ۚ فَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ

وَلَقَدْ نَصَرَكُمُ اللّٰهُ بِبَدْرٍ Âllâh CelleCelâlûhû, Bedir'de onlara yaptığı nimeti hatırlatıyor. Bak şimdi, Bedir'de daha 300 kişiydiniz. Onların daha silâhları çoktu, yerleri daha muntazamdı. Âllâh, size nusret veriyor. Burada nispeten 1000 kişiydiniz, 300'ü münafık çıksa bile 700 kişi çıkarsınız. Âllâh, Bedir'de de size nusret verdi. وَاَنْتُمْ اَذِلَّةٌ Siz daha az idiniz. فَاتَّقُوا اللّٰهَ Âllâh'tan korkunuz, sebat ediniz. لَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ Ta ki Şükr-ü İlâhi'yi yerine getiresiniz. Şükür, nimeti ziyâdeleştirir. Sonra âyet nâzil oluyor, tatmin için, kalpleri tatmin için. Yoksa Cenâb-ı Hak için, bir "kûn feyekûn"den ibarettir, başka bir şey değil.

124- اِذْ تَقُولُ لِلْمُؤْمِنِيـنَ اَلَـنْ يَكْفِيَكُـمْ اَنْ يُمِدَّكُـمْ رَبُّكُـمْ بِثَلٰثَـةِ اٰلَافٍ مِـنَ الْمَلٰٓئِكَـةِ مُنْزَلِيـنَۜ

Buyuruyor ki اِذْ تَقُـولُ لِلْمُؤْمِنِيـنَ Mü'minlere o vakit diyordu Rasûl-û Ekrem, Lisân-ı İlâhi ile. اَلَـنْ يَكْفِيَكُـمْ اَنْ يُمِدَّكُـمْ رَبُّكُمْ بِثَلٰثَةِ اٰلَافٍ مِـنَ الْمَلٰٓئِكَـةِ مُنْزَلِيـنَۜ "Size kâfi değil midir? Âllâh, size üç bin melek göndersin de bu melekler size karışsın da harp etsin."

125- بَلٰٓى اِنْ تَصْبِـرُوا وَتَتَّقُـوا وَيَأْتُوكُـمْ مِـنْ فَوْرِهِـمْ هٰـذَا يُمْدِدْكُـمْ رَبُّكُـمْ بِخَمْسَـةِ اٰلَافٍ مِـنَ الْمَلٰٓئِكَـةِ مُسَـوِّمِينَ

بَلٰٓى Evet, اِنْ تَصْبِـرُوا وَتَتَّقُـوا eğer sabretseniz yerinde dursanız. Âllâh'tan korkup da yerini terketmezseniz وَيَأْتُوكُـمْ مِـنْ فَوْرِهِـمْ ve düşman gelirse هٰـذَا يُمْدِدْكُـمْ رَبُّكُـمْ بِخَمْسَـةِ اٰلَافٍ مِـنَ الْمَلٰٓئِكَـةِ مُسَـوِّمِينَ beş bin melek gelecek size.

Hâlbûki bir melek bile kâfidir fakat maksat, onların kalbini tatmindir. Çünkü gördüler ki münafıklar gitti, öbürler de gidiyor, bunların kalbinde de bir galgale hâsıl oldu. "Melekler gelecekler bize" ve hakikaten de melekler iştirak etmişlerdir. Lâkin meleklerin iştiraki teberrut içindir yoksa takviye için değildir. Takviye kâfidir. Görsünler, kalpleri mûtmain olsun.

126- وَمَـا جَعَلَـهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْـرٰى لَكُـمْ وَلِتَطْمَئِـنَّ قُلُوبُكُـمْ بِـهٖۜ وَمَـا النَّصْـرُ اِلَّا مِـنْ عِنْـدِ اللّٰهِ الْعَزِيـزِ الْحَكِيـمِۙ

وَمَـا جَعَلَـهُ اللّٰهُ اِلَّا بُشْـرٰى Bu meleklerin gelmesi bir tebşirattır size. لَكُـمْ Kalbiniz mutmain olur, وَلِتَطْمَئِـنَّ قُلُوبُكُـمْ بِـهٖۜ bu meleklerin gelmesi ile. وَمَـا النَّصْـرُ اِلَّا مِـنْ عِنْـدِ اللّٰهِ الْعَزِيـزِ الْحَكِيـمِۙ Nasır; yardım

Âllâh'tandır, başka bir şeyden değil. Melekleri gönderiyoruz, siz muvaffak oluyorsunuz. Bunların hikmeti;

127- لِيَقْطَعَ طَرَفًا مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا اَوْ يَكْبِتَهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ

لِيَقْطَعَ Tâ ki kat etsin طَرَفًا bir taifeyi مِنَ الَّذِينَ كَفَرُوا kâfirlerden. Kâfirlerin bir kısmını helâk etsinler. اَوْ يَكْبِتَهُمْ Bazılarını zelil etsinler, esir etsinler. فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ Hasır-u haib olarak gitsinler. Sonra Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, zaten merhametin bahri idi. İstemiyordu fazla telefât çünkü bunların kavmi arkalarında, Müslümanlar dünyaya gelecek bunu bilirdi.

128- لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ اَوْ يُعَذِّبَهُمْ فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ اَوْ يَتُوبَ عَلَيْهِمْ Ey Habibim, emir benimdir, halk benimdir. İstediğimi ben yapıyorum. Sen, benim emrimle memursun yâni duâ etme. Çünkü Rasûl-û Ekrem duâ edecek. "Âllâhümme edkavmi fe innehûm la yâğlemûn" diyecek. Onun için duâ yolunu kapatıyor Cenâb-ı Hak. Duâ etmesin ki helâk olsunlar. لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ Emirde emir benimdir. Emir benimdir, senin yok yâni delil-i azam Rasûl-û Ekrem'dir. Eğer birisi dese; "Rasûl-û Ekrem'in elinde bir şey yok" küfre girer. Fakat halkta halketmek, icat etmek Âllâh'ındır, başka kimsenin değildir. اَوْ يُعَذِّبَهُمْ Ya azablandırır فَاِنَّهُمْ ظَالِمُونَ çünkü onlar zalimdir. Ya onların bir tarafı kat eder, ya zelil eder, yahut da azablandırır. Âllâh'ın iradesi bunların hakkında budur. Bunu yaptı ve nitekim böyle de yaptı. Bir kısmı helâk oldu, bir kısmı esir oldu, bir kısmı da ebedi küfürde kalmak için halas oldu gitti.

129- وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ

وَلِلّٰهِ مَا فِى السَّمٰوَاتِ وَمَا فِى الْاَرْضِ Semâvat-ı Ard'daki mahlûk, hepsi Âllâh'ındır, kimsenin değil. İstediği gibi tasarruf eder, tasarruf Cenâb-ı Hak'kındır. Kimsenin hakkı yoktur, kimsenin malında tasarruf etmeye. Öyleyse Âllâh'ın malında bizim tasarruf etmeye hakkımız hiç yok. يَغْفِرُ لِمَنْ يَشَآءُ وَيُعَذِّبُ مَنْ يَشَآءُ İstediğini affeder, istediğini mağfiret eder. وَاللّٰهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, mübalağa ile mağfiretlidir dostlarına. Rahimdir ehl-i tâate. Rahim'dir, birden bire azap ile giriftar etmez, belki tevbe etsin.

Mevzû değişiyor, efendim.

130- يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰوٓا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

يَآ اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبٰوٓا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً Ey Mü'minler, ey Âllâh'a Kur'an'a imân edenler. الرِّبٰوٓا اَضْعَافًا مُضَاعَفَةً Ribayı ez'af-ı müzâafa ile yemeyin.

Riba-i cahiliyet, bu idi. Biri para verirdi, vakti geldi vermediği zaman, geliyor parasını istiyordu. "Sen parayı ziyâdeleştir, ben vakti ziyâdeleştiriyorum." Bir ayı ziyâde ediyor, o meselâ on lira ziyâde ediyor. On lirayı ziyâde ediyor, o bir ay daha ziyâdeleştiriyor. Böyle bir cahiliyet zamanında ki riba, bu şekildeydi o zaman.

Bugün de meselâ bankaya gidiyor, faizi re'sil mala ilâve ediyor. İkisini birden re'sil mal yapıyor. Yine bu şekle girmiş olur, o vakit. Ticaret değildir zaten olsa bile kimsenin ticaret niyeti yok, ona fetva aramaya lüzum yok. Zaten hepsinin gözü Avrupa'da, Avru-

pa'nın gözü de faizde. Onun için o, Âllâh haram etmiştir, yerinde kalsın o. Fakat cahiliyet ribasının şekli bu şekildeydi, o şekil değildi öyle bizim yaptığımız gibi. وَاتَّقُوا اللّٰهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ Âllâh'tan korkunuz, ribadan kendinizi muhafaza ediniz. Belki iflah olursunuz.

131- وَاتَّقُوا النَّارَ الَّتِى اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ

وَاتَّقُوا Korkunuz, hazer ediniz. النَّارَ الَّتِى O ateşden ki اُعِدَّتْ لِلْكَافِرِينَ kâfirler için ihzar edilmiş. Bir ateş, azap, cehennem kâfirler için ihzar edilmiş. Siz kendinizi hazer ediniz. O ateşe kendinizi atmayınız. Âllâh, cehennemi kâfirler için halketmiş. Müslümanlar, kâfirlerin yaptığı işi yapmasınlar ve oraya kendini attırmasınlar.

132- وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ

وَاَطِيعُوا اللّٰهَ وَالرَّسُولَ Âllâh'a ve Rasûlüne itâat etsinler. لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ Rahmet-i İlâhiye'yi orada bulurlar. Rahmet-i İlâhiye, Âllâh-û Rasûlûllah'ın itâatinde bulunur.

133- وَسَارِعُوا اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ

"kâ ennehû" Şeklini beyan ediyor. Nasıl buluruz? وَسَارِعُوا "badilu" yâni. Acele ediniz اِلٰى مَغْفِرَةٍ مِنْ رَبِّكُمْ Rabbinizin esbab-ı mağfireti. Âllâh CelleCelâlûhû, esbab-ı mağfireti bize beyan etmiştir. Ki imândır! Evvelâ başında imândır, amel-i sâlihadır. Bunlar esbab-ı mağfirettir. Esbab-ı mağfirete sür'atle yapışınız.وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا السَّمٰوَاتُ وَالْاَرْضُ Bir cennete sür'at ediniz ki onun genişliği Semavat-i ard; 7 kat semavat, 7 kat yerler birleşirse ancak cennetin genişliğine. Hele uzunluğu daha fazla olur. اُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ Muttaki-

lere hazır olmuştur. اُعِـدَّتْ kelimesinden anlaşılır ki cennet bugün hazırdır.

134- اَلَّذِيـنَ يُنْفِقُـونَ فِـى السَّـرَّآءِ وَالضَّـرَّآءِ وَالْكَاظِمِيـنَ الْغَيْـظَ وَالْعَافِيـنَ عَـنِ النَّـاسِ ۗ وَاللّٰهُ يُحِـبُّ الْمُحْسِـنِينَ ۚ

Muttaki kim? اَلَّذِيـنَ يُنْفِقُـونَ فِـى السَّـرَّآءِ وَالضَّـرَّآءِ O muttakiler ki; "serra-û derra"da. Serra; kolaylıkta, zenginlikte, sıhhatte. Derra; yoklukta, hastalıkta infak ederler.وَالْكَاظِمِيـنَ الْغَيْـظَ Hiddetini yutarlar, وَالْعَافِيـنَ عَـنِ النَّـاسِ ۗ halkı da af ederler. Cennet onlaradır. وَاللّٰهُ يُحِـبُّ الْمُحْسِـنِينَ ۚ Âllâh CelleCelâlûhû, iyilik yapanları sever. وَاللّٰهُ يُحِـبُّ الْمُحْسِـنِينَ ۚ Muhsin kelimesi Arap lügatı üzerine; iyilik yapan demektir. Fıkıh'a göre; Âllâh'a ibâdeti görür gibi yapmak. İhsân, Âllâh'ı görür gibi yapmaktır.

Şimdi beyan ediyor diyor ki Cennet kimedir? Serra-û derrada infak eder, kazmini hiddetini yutan kimseler. Bunun birçok misalleri var.

Adamın birisi, aklına gelmiş. İmam-ı Hasan Radıyallahû Teâlâ Anh'ı imtihan edecek. Gitmiş karşısında kalmış, hürmetsizlik yapmış, birçok kelimeler söylemiş. Hiç cevap vermemiş. Sonra demiş kendisine; "Sen bir kelime söylesen bana, ben yüz kelime sana söylerim" demiş. Sonra İmam Hasan da demiş ki; "Sen yüz kelime söylesen, ben bir kelime sana söylemem." Bunu işitir işitmez hemen ayağına kapanır. Diyor ki; "El-hak! Rasûl-û Ekrem'in evladısın. Ben imtihan için geldim. Rasûl-û Ekrem'in ahlâkıdır bu." Bunun gibi birçok şeyler vardır.

Bir de İmam Hüseyin'e de vakıa olmuştur. Yeni bir elbise giymişti. Cariyesi var, gelmiş. O vakit leğen getirirlerdi, abdest ala-

cak. Abdesti alırken tam, elbisesi suyun içine girmiş. Müstamel olan su üstüne gelmiş. Cariye de ağlamış yaptığından. Yaptığından ağlamış, demiş ki; "Niye ağlıyorsun?" "Ben, size karşı hürmetsizlik yaptım." "Ben de seni Âllâh için affettim" demiş. Bunlar böyle.

135- وَالَّذِيـنَ اِذَا فَعَلُـوا فَاحِشَـةً اَوْ ظَلَمُـوا اَنْفُسَـهُمْ ذَكَـرُوا اللهَ فَاسْـتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِـمْ وَمَـنْ يَغْفِـرُ الذُّنُـوبَ اِلَّا اللهُ وَلَـمْ يُصِـرُّوا عَلٰى مَـا فَعَلُوا وَهُـمْ يَعْلَمُـونَ

Onlara cennet yine ihzar edilmiştir. O وَالَّذِيـنَ اِذَا فَعَلُـوا فَاحِشَـةً kimselere ki ne zamanki bir fahişe, (fahişe; lisân-ı şeriatta zinâya idbak ediliyor fakat lügatta bütün kabahatler fahişdir "Fahiş söyledin efendim, fahiş bir kıymet istedin, fahiş bir kelâm ettin") her kim ki bir kabahat yaptıysa bir insana karşı (hakkul ibad) اَوْ ظَلَمُـوا اَنْفُسَـهُمْ yahut nefsine zulmetti Âllâh'a karşı. Âllâh'a veya halka karşı bir hak, bir fahişe yaptıysa, yaptıktan sonra da ذَكَـرُوا اللهَ tezekkür etti Âllâh'ı. Cenâb-ı Hak'kın vaidlerini, Âllâh-û Teâlâ'nın azametini, Âllâh'ın azabını, cehennemini hatırladı nedamet etti. فَاسْـتَغْفَرُوا لِذُنُوبِهِـمْ Kabahatinin mağfireti için Âllâh'tan tevbe etti, mağfiret talep etti. Böyle bir kimseye de buyuruyor Cenâb-ı Hak; وَمَـنْ يَغْفِـرُ الذُّنُـوبَ اِلَّا اللهُ "Zaten Âllâh'tan başka kimdir ki günahları affeder? Elbette günahkârların merci-i meâli Âllâh'tır. Kusurunu bildikten sonra Âllâh'a rucû ederse, Âllâh mağfiret eder." Fakat وَلَـمْ يُصِـرُّوا عَلٰى مَـا فَعَلُـوا ısrar etmemek, tevbenin şartı da budur. Bugün tevbe eder, akşam yine onu kırar. Yine akşam yapar, sabah

kırar. Bu tevbe, tevbe olmuyor. Ne zaman tevbe eder ve tevbede devam ederse. وَهُمْ يَعْلَمُونَ Bildiği halde bilir ki masiyettir, bilerek tevbeye ısrar etdiği zaman, cennet onlara da hazırdır.

136- أُولَٰئِكَ جَزَآؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ وَنِعْمَ أَجْرُ الْعَامِلِينَ

"أُولَٰئِكَ جَزَآؤُهُمْ مَغْفِرَةٌ مِنْ رَبِّهِمْ" Bu kısım tevbe edenlerin mükâfatı, Rab'lerinden mağfirettir. Mağfiret; setir demektir. Âllâh-û Teâlâ, onların hatalarını setrediyor kimseye bildirmiyor. Yalnız setirle de kalmıyor. Setir oldu, günahlar ortadan kalktı. وَجَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ Ondan sonra cennetler ki nimet yeridir, veriyor. O cennetler ki altında nehirler (kasırların, köşklerin altından nehirler) akar.

Müfessirin-i Azam bu âyetlerde bir, iki ayrı ayrı mânâlar veriyor. Kur'an-ı Azimüşşân'ın mânâları, denizin dalgaları gibidir. "le hâ meânin ke mevcil bahri fî mededin" Herkes kendi destisi kadar su alıyor. Her müfessir bildiği kadar mânâ vermiştir. Yetişir ki müfessirlere dayansın yâni ehil olup da mânâ vermiş olanlardan olsun. Ehli olmayıp da kendi reyiyle Kur'an'ı mânâ ederse (Rasûl-û Ekrem emrediyor;) "Cehennemde yerini görsün!" Bir adam, müfessirlerin reyine istinat etmeyerek, kendi bildiği gibi yâni bir kaç kelime biliyor yahut okumuş da Arapça'yı anlamış. Bununla Kur'an'a tefsir vereyim dese, "Cehennemde yerini görsün!" Çünkü Kur'an-ı Azimüşşân, Arabi kelimeleri bilmekle değildir. Eğer ki teker teker kelimeler Arapça'dır. Fakat o kelimeler yanyana geldi mi, dizildi mi inciler gibi yüzlerce, binlerce mânâlar çıkar. Onu ancak ehil bilir. Ehil de ilk evvel Sultan'ûl Müfessirin Abdullah Bin Abbas'tır ki Rasûl Ekrem'in duâsını almış. Ondan sonra aledder-

acât Müfessirin-i Azam. Müfessirin-i Azam, onlar ki ehl-i sünnet yolundadır.

Her bâtıl olan bir adam, her münafık olan bir adam bir işi icat ettiği zaman, bir âyeti beyan ediyor, bir hadisi beyan ediyor, "mânâsı budur" diyor. Hâlbûki mânâ o değildir. Bir kelimenin birkaç mânâsı olur, müteşebihattan olur. Matlub olmayan mânâyı alır, halkı idlal eder. **Öyleyse nasıl olur? Bugünkü zamanımızda Kur'an-ı Azimüşşân'ı tefsir edecek insanlar yoktur ancak evvelki tefsirleri halka bildirilebilirse ne büyük bir nimet. Eğer onu bir kenara koyup da "efendim ben de biliyorum Arapça, ben de bilirim" dese "Cehennemde yerini bulsun!" diye, Rasûl-û Ekrem'in hadisi var.**

Onun için bu âyetin meselâ **"tecri min tehtihel enhâr"** Biri vardır ki; Cennetin enva-i nimetleri vardır. Bunu bizim aklımıza göre, Kur'an-ı Azimüşşân'da cenneti beyan ediyor yâni anlayacağımız gibi.Yoksa cennette öyle nimetler var ki ne bir göz görmüş, ne bir kulak işitiyor, ne de anlıyoruz. Fakat bize bildirmek için, nimet yeri olduğunu bildirmek için bizim anlayacağımız gibi, Cenâb-ı Hak cenneti beyan etmiştir. Bizim için, avâm için. Yoksa havas için, Cenâb-ı Hak'kın cennette ru'yetinin görülmesi, Cenâb-ı Hak'kın tecelliyâtının orada hazır olması ne yemeye benzer, ne içmeye benzer, ne bahçelere benzer, ne hurilere benzer. Lâkin bize bunu söylerlerse biz pek anlamıyoruz ki.

Meselâ "Muhammediye" sahibi, Gelibolu halkına diyor ki; "Avâm'ına nevâlin ver, Havas'ına cemâlin ver, Âhas'sına risâlin ver ki bunlardır sana müştâk." Ya Rabbi! Avâm olanlara nevâlini ver; yemek ver, içmek ver, kuşların etlerini ver, huriler ver, böyle boldur istediği kadar alsın. Havas'ına cemâlin ver, havas'ları da zaten Cemâl-i İlâhiye herkesin vaziyetine göre tecelli ediyor. Onlar, O'nu

gördükten sonra cenneti de unutur, nimeti de unutur. Bak, Yusuf Aleyhisselam bir insan idi. Onun yüzünü gören hanımlar şaşırdılar, elini kestiler, elinin acısını duymadılar. Niçin? O güzel cemâle akılları o kadar merbut oldu ki vücudundan haberi kalmadı. E, böyle olunca, ya Cenâb-ı Hak'kı görse ne olur? Âhasına risâlin ver ki bunlardır sana müştâk. Bu şekilde beyan buyulursa, Kur'an-ı Azimüşşân Sofrâ-i İlâhiye'dir, bütün mahlûkata gelmiştir. Bunu pek anlayamaz. Öyleyse bak, **"ve cennâtûn tecri min tehtihel enhâr"** Cennetler var ki cennetlerin içinde kasrlar var, kasırların içinden nehirler akıyor. O nehirler de ehl-i cennetin emriyle cereyân ediyor. Meselâ nereye isterse orada akıyor. Olur mu? Evet, şimdi meselâ gözler. Bizim gözlerimiz, emrimizle hareket ediyor. İstersek buraya bakarız, istersek oraya bakarız, istersek şuraya bakarız. Bu göz bizim emrimizde olduğu gibi, cennetin nehirleri de ehl-i cennetin emriyle cereyân ediyor. Mânânın biri bu.

Bazıları da demişler; o nehirlerin hepsi su değildir. İçinde dört tane nehirdir. Biri baldır (asel-i Mûsâffa), biri sudur, biri süttür, böyle gidiyor. Böyle de demişler. Hülasa nimetlerin yeridir, her nimet orada mevcûttur. Fakat bunlar avâm içindir, havas bunlara zaten iltifat bile etmez.

خَالِدِينَ فِيهَا En büyük nimet de ebedidir. Ebediyyeti, cennet'e gitmek nimet fakat cennette ebedi kalmak, cennete girmekten daha büyük bir nimettir. Bak meselâ eğer bir adama deseler ki "Dünyada ne kadar taşlar var, o kadar cehennemde kalacaksın" deseler memnun olur ehl-i cehennem. Niçin? Bir gün gelir ki o taşlar biter. Fakat eğer ehl-i cennete deseler ki "Sen cennette kalacaksın ama ne kadar? Dünyada ne kadar taşlar varsa." Müteessir olur çünkü günün birinde biter onlar. Öyleyse ebedi olma-

sı, oraya gitmesinden daha büyük bir nimettir. وَنِعْمَ اَجْرُ الْعَامِلِيْنَ Âmil olan, dünyada Âllâh için ömrünü, vaktini sarfedenlere ne büyük bir nimettir.

137- قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ فَسِيرُوا فِى الْاَرْضِ فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِيْنَ

Efendim mevzû zaten Uhud Vak'ası idi. Geçen dersimizde Uhud Vakasına başladık daha bakiyesi vardır. Belki hazır olmayanlar vardır da onun için ona tekrar başından başlayalım.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem Mekke-i Mükerreme'de iken, Hâlik-i Kâinat harp ile emir vermedi. Hatta ne kadar Kureyşliler lâyık olmayan hareketlerde de bulundular. Buyurdular; **"leküm diniküm veliyedin", "vema alerrasûlu illel belağ";** Rasûlun üzerine tebligat var derdi, o kadar. Eğer Âllâh emretseydi harbi. Bizzat Rasûl-û Ekrem tek başına harp eder ve muvaffak olurdu. Fakat harbe memur değildi. Harbe memur olmak için de Ûlü'l Azim olmak. Bak söylemiştik, peygamber kimdir? Âyet kendisine nâzil olandır. Rasûl kimdir? Âyeti tebliğ etmeye memur olandır. Ûlü'l Azim kimdir? Âyeti tebliğ ettikten sonra inanmayana harp ile mukabele edendir.

Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Gar-i Hira'dayken **"ikra bismi"** âyet-i şerifesi geldiği zaman peygamber oldu. Fakat rasûl değildi, tebliğe memur değildi, kimseye de tebligat yapmadı. Üç sene sonra Rasûl oldu, tebliğe başladı. **"ya eyyühel müzzemmilü, ya eyyühel müddessirü"** âyetleri geldi, tebligata başla dedi. O vakit tebligata başladı fakat harbe memur değildi, Ulü'l Azim değildi. Onun için **"mâ alerrasûlu illel belağ"** "Ben peygamberim, benim vazifem tebliğdir" diyordu. Ne zamanki Medine-i

Tahire'ye gitti. Bir sene sonra yâni hicretin ikinci senesinde harbe de memur oldu. O vakit, Ûlü'l Azim bir peygamber oldu. Şimdi Ûlü'l Azim olduktan sonra, ilk evvel Tevhid-i İlâhi için vak'a olan muharebe Bedir Vak'ası idi. Bundan evvel geçti, Bedir Vak'asını söyledik.

Bedir Vak'asında Âshab-ı Kiram'ın muvaffakiyeti fevkalâde oldu. Ki nihâyet 313 kişiydi Âshab-ı Kiram. Onlar 1000 kişiden fazla idi. Hepsi de müsellah idi, yeri de almışlardı düzlüğü. Lâkin tevfik Cenâb-ı Hak'tandır. Onlardan 70 tane Ebu Cehil ve emsalleri gibi telef oldular. 70 tanesi de esir oldular, üst tarafı da kaçtılar Mekke'ye gittiler. Bedir Vak'ası böyle nihâyetlendi. Fakat Mekke'ye gittikten sonra bunu hazmedemediler, intikam almak peşine düştüler. Mütemadiyen çalıştılar, etraftan, kabailden insanlar topladılar. 3000 kişi, 200 yüzü müsellah atlı ve çoğu da müsellah olmak üzere topladılar, geldiler Uhud Dağı'nın eteğine.

Uhud, ahaddendir, tek. Çünkü bir başka dağlarla birleşmiş değildir. Büyük bir dağdır Medine-i Tahire'de biliyorsunuz ama cenahında, felanında dağ olmadığı için Uhud demişler. Arkadan dağın tepesine çıktılar. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, tabi haber aldı. Zaten haber-i malûmatı, Cibril'i Emin her vakit veriyor. Şevval'in yedisi idi, Cumâ günü idi. Cumâ nâmazından sonra Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem emretti, "Biz bunlara mukabeleye çıkacağız" dedi. Mukabeleye çıktılar. Onlar geldiler üç bin kişi. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in de bin kişi vardır; âshab, vesaire. Fakat içinde üç yüz kişi münafık vardı.

Mekke'de münafıklar zuhur etmemiş, ya imân etmiş, ya öldürülmüş. Fakat yahudi Medine'de çok olduğu için, bu nifak-ı şikak yahudilerden çıkıyor. Yahudiler de Medine'deydiler ekseriyeti. Oradan başladılar nifaka. Huzur-u Saadete geliyor, Kelime-i Şe-

hadeti söylüyor, Müslüman'ım diyor, câmiye gelip nâmaz kılıyor fakat Müslüman değil. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, bu hileyi de bilir. Fakat âdetiydi, Âllâh-û Teâlâ'nın sıfatı ile muttasıf idi. Kimsenin kabahatini yüzüne vurmazdı. Ta, hatta emir geldi "Nâmaz kılma onların üzerine" sonra vazgeçti. Şimdi Abdullah bin Übeyy Es-Selül namında biri, münafıkların reisi. Üç yüz kişi ile beraber. Onlar da güya Müslüman olmuşlar. Katıldılar Rasûl-û Ekrem'in âshabının yanında. Yedi yüz âshab vardı, bu üç yüzü de idhal etsek bin kişi oluyor. Onlar üç bin kişi gelmişler, tepenin başında tepeyi almışlar.

Uhud'u görenler bilir, şimdi biraz vaziyet değişiktir ama eskiye yakındır. Uhud Dağı'nın eteğinde o vakit bir köy halindeydi. Şimdi de tamir ettiler köyleri yine kabahatini anladılar biraz. İki tane ufak tepe vardır, tepe yüksek değildir. Belki beş altı metre ya var ya yok yüksekliği. Orada Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, her iki tepeye bekçiler koydu birkaç kişi. Dedi ki; "Siz buralarda muhafaza edin yerinizi, oturunuz. Biz galip de olsak yerinizi değiştirmeyiniz, mağlup da olsak yerinizi değiştirmeyiniz. Yeriniz bu!" Onları oraya ikame etti. Ondan sonra Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Âshab-ı Kiram ile beraber Uhud'un eteğinden yukarıya doğru çıkıyorlar. Onlar da yukarıdan aşağı doğru geliyorlar, harp başladı.

Harp başladığı zaman muvaffakiyet Âllâh'tandır. Eğer ki onlar silâhlıdır, yukarıdan geliyor fakat Âshab-ı Kiram'a dayanamadılar, kaçtılar. Ve çok ölü de verdiler, kaçtılar. Lâkin o sırada kaçarken, onları takip ederken, o tepeleri alan bekleyen kuvvet, (orada bir kuvvet koymuş ki muhafaza etsin.) Onlar biraz tamahkârlık yaptılar, belki de münafıklar da karışıktı. Dediler ki; "Onlar gittiler şimdi, beriki de mağlup oldu. Emval-i ganaim hepsi onlara düşer,

biz mahrum kalacağız. Burada kalmamıza lüzum yok. Biz de gidelim arkadaşlarımıza iltihak edelim, emval-i ganaimden de istifâde edelim." O tepeleri bıraktılar gittiler, âshab'a karışmaya başladılar.

Tepenin başında gördüler ki arka, o tepeler boş kaldı. Oradan hücum ettiler, o tepeleri onlar aldılar. Onlar o tepeleri aldıktan sonra Âshab-ı Kiram'ın arkasını aldılar, Âshab-ı Kiram ortada kaldı, mahsur haline geldi. Ondan sonra da birisi dedi; "Kutile Muhammedûn!" Sallâllâhû Aleyhivessellem. Büyük sesle, "Rasûl-û Ekrem şehit oldu" dedi, "öldüler." Bu şehit oldu kelimesini işitince, Âshab-ı Kiram'ın adeta canına tesir etti, kendinden geçti. Kendinden geçtikten sonra, Ubeyy o münafık reisi, tamam fırsattır. Arkadaşlarını aldı, "artık benim burada kalmama lüzum yok" ayrıldılar. Oldu onlar 300 kişi ayrıldılar, Medine'ye avdet etmeye başladılar. Onunla da kalmadı, etrafındakileri de "Ne duruyorsunuz? Mademki peygamberiniz öldü, geliniz beraber gidelim" Onları da gevşetmeye başladı. Onların hâli de bu.

Şimdi Âshab-ı Kiram kendinden geçmiş. Rasûl-û Ekrem, (Uhud'un ortasında şöyle bir dere gibi ufak bir şey var. Hatta biraz beyaz bir kireç sürüyorlar ki belli olsun.) Rasûl-û Ekrem oradaydı, yanında Ebu Bekir Sıddık ile Talha vardı Radıyallahû Anhûm. İkisinden başka kalmadı çünkü öbürler hariçte kaldılar. Geldiler, orada ihata ettiler. Talha, o kadar fedakârlık yaptı ki her nerede bir silâh, bir taş gelseydi Rasûl-û Ekrem'e, vücudunu siper yapardı. Dokuz yerinden yaralandı, eli de kesildi. Talha'nın hali bu. Her ne zaman Uhud Vak'ası bahsedilirdi ya! Ebu Bekir Sıddık ağlamaya başlardı, "Uhud'un bereketini, Talha götürdü" diyordu.

Bu halde iken Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, bir inhisâr altına alındı düşmanlar tarafından, Âshab-ı Kiram'ın kendinden geçtiği bir halde iken, Ali İbni Ebu Talip Keramâllahû Ve-

chehû dedi; "Benim hayatımda ne fayda var, Rasûl-û Ekrem gittikten sonra?" Aldı kendi eline Zülfikar'ı (Zülfikar; iki başlı) "lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikar." Aldı, dedi; "Benim vücuduma, hayatıma artık lüzum yok." Hücum etti o çembere, çember altına almışlardı. Rivâyete nazaran, otuz kişiyi öldürmüş çemberi açmış. Çember açıldığı zaman görüyorlar ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, hayatta Elhamdülillah! Çağırdılar, "Rasûl-û Ekrem hayattadır!" Âshab-ı Kiram toplandılar, birlikte yine başladılar muvaffak oldular. Münafıkların böyle bir hileleri de oldu. Onun için "lâ fetâ illâ Ali, lâ seyfe illâ Zülfikar" Bunu böyle naklederler artık tefsirlerde görülüyor. "Der uhud, Cibril-i güftâ ezzâbani kirdikâr la fetâ illâ Ali, la seyfe illâ Zülfikar" Uhud'da, Cibril-i Emin söylemiş; "Ancak **fetâ;** kuvvetli, şeci Ali'dir." Zaten kendinden geçmişti, hücum etti bir çembere, otuz-kırk kişiyi de öldürdükten sonra öbürleri de kaçtı. Şimdi mevzû bu idi.

Muharebe bittikten sonra çünkü biraz nifak düşürmüştü Übeyy bin Es-Selül. Dediler ki; "Âllâh vaad etmişti, peygamberine yardım edecekti. Bize bir yardım olmadı, bak ne oldu halimiz?" Buna karşı âyet geliyor. قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِكُمْ سُنَنٌ Sizden evvel geldi, gitti. Meved; sizden evvel âdetler oldu harplerde. Şimdi asıl itimat sonunadır. Âllâh, sonu size ihsân etti, galip oldunuz. Fakat harplerinden evvel de oluyor, bazen galip olur insan, bazı mağlup olur. Sizden evvel de birçok adetler oluyor, bazen insan galip olur, bazen mağlup olur. فَسِيرُوا فِى الْأَرْضِ Yeryüzünde seyrediniz فَانْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ mükezzib olan, kâzib olanların âkibeti nereye vardı? Âllâh'a doğru hareket eden, itâat eden dâima muvaffak olmuştur. Onların tekzibi, Rasûl-û Ekrem'in emrini bırakıp da yerlerini bırakması. Bunların cezasıdır, çekiyorlar.

138- هٰذَا بَيَانٌ لِلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ

هٰذَا Bu Kur'an-ı Azimüşşân, بَيَانٌ لِلنَّاسِ bütün insanlara bir izah-û beyandır. Âllâh CelleCelâlûhû, onlara ortada bir muvaffakiyet gösterdi fakat itimat sonunadır. Sonunda yine mağlup oldu, perişan oldu, muvaffakiyet Müslümanlar'da durdu. Ya ortasında niçin böyle oldu? Onların yaptığı hatayı kendilerine göstermek için. وَهُدًى Bu Kur'an, dalâletten hidâyettir. وَمَوْعِظَةٌ لِلْمُتَّقِينَ Mev'izâdır, nasihattir muttakilere. Kur'an-ı Azimüşşân, bütün insanlara mev'ızâdır. Amma muttakiler istifâde ediyorlar. Öyleyse berikiler istifâde etmediği için, sanki onlara belki dalâlettir. Kur'an-ı Azimüşşân hem hâdidir, hem mudildir. İmân edeni hidâyete getirir, imân etmeyeni dalalete götürür. Hatta peygamber de böyledir; hadidir mudildir. Hatta Âllâh CelleCelâlûhû da böyledir, imân eden hidâyete girer. Mev'izâdır muttakilere fakat muttaki olmayanlara da dalalettir.

139- وَلَا تَهِنُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

وَلَا تَهِنُوا Zayıf olmayın muharebelerde küffara karşı. وَلَا تَحْزَنُوا Mahzun olmayınız, onların ufak tefek galebelerinden. وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ Âli sizsiniz, nihâyet uluvv derecesi sizedir. Onların katilleri, maktulleri cehennemdedir. Sizin maktulleriniz cennettedir, gazileriniz cennettedir. Harbin neticesi de siz âlisiniz, siz galebe edeceksiniz. Öyleyse neye hüzün ediyorsunuz? Bu âyetten sonra Âshab-ı Kiram, gittikleri hiçbir yerde mağlup olmamışlar. وَاَنْتُمُ الْاَعْلَوْنَ Âli sizsiniz, her harpte bundan sonra âli sizsiniz. اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ Eğer

hakkıyla Âllâh'a itimat ederseniz. Sonra beyan ediyor Cenâb-ı Hak, onlara. Kalplerine bir merhamet.

140- اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهٗ وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ ۚ وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَآءَ ۗ وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ ۙ

اِنْ يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهٗ Ne üzülüyorsunuz? يَمْسَسْكُمْ قَرْحٌ Eğer size bir yara, bir üzüntü muharebede hâsıl olmuşsa فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ قَرْحٌ مِثْلُهٗ onlara da yaralar, ölüler olmuştur sizin gibi. Hele Bedir'de zaten çok fazla oldu. Bu vak'ada da sizde yaralı olursa onlardan da var, sizden ölenler varsa onlardan da var. وَتِلْكَ الْاَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ النَّاسِ Âdetimiz budur, dünyada bu eyyamları, bu vakitleri müdavele ediyoruz insanlardan. Bazen lehinde olur, bazen aleyhinde olur. Bu aleyhinde olması muhabbetten dolayı değildir, onun bir hikmetine binâendir. Hikmette bu; وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Âllâh CelleCelâlûhû, ilm-i zuhur ile imân edenleri bilsin.

Âllâh'ın ilmi! Âllâh âlimdir her şeye, meydana gelmeden de bilirdi. Meselâ ben daha dünyaya gelmeden bin sene evvel, benim geleceğimi, bu hâlimi bilirdi. Fakat bu hâli bilmesiyle hükmetmez, Kur'an ile amel eder Âllâh. Bak efendim, bu Kur'an Azimüşşan, dünyada hakemdir insana gelmiş. Ama hakem yapanlar istifâde ederler, etmeyenler cezasını görürler o başka mesele. Aynı zamanda arsa-i hesapta da hakemdir. Kur'an hakemdir, Kur'an ne vakit ceza veriyor? Hüküm zuhur ettiği zaman. Hatta meselâ bir hâkim bilse ki bir adam hırsızdır, kendi ilmiyle ona ceza vermez. Ne vakit ki iki şahit zuhur ederse, o vakit ceza verir. Hâlik-i Kâi-

nat da Kur'an ile amel ediyor. Kur'an ile amel ettiği için lâzım ki o fenâların, fenâlığı zuhura meydana gelsin ki cezasını görsün. Âllâh yalnız bilgisi ile amel ederse, edebilir Cenâb-ı Hak, Hâlik'tir. Lâkin Kur'an'a teb'an, zuhuru lâzım gelir. Fiilin zuhurundan sonra ceza lâzım gelir. وَلِيَعْلَمَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا İmân edenleri bilsin, ilm-i zuhur ile. وَيَتَّخِذَ مِنْكُمْ شُهَدَآءَ Sizlerden de bazıları şehit olsunlar da o nimetlere nâil olsunlar. وَاللّٰهُ لَا يُحِبُّ الظّٰلِمِيْنَ Âllâh, zalimleri kâfirleri sevmez. Yâni onların ortada buldukları bir muvaffakiyet, onları sevmekten değildir. Âllâh, kâfiri sevmiyor. Yalnız Âllâh bu nimeti, ona zâhiren bir şey verdi. Sizden bir miktar şüheda olsun, o dereceyi bulsun. İlm-i zuhur ile İlm-i İlâhi zuhur etsin ki ahirete vesile-i imtihan olsun, vesile olsun. Üçüncü de;

141- وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا وَيَمْحَقَ الْكٰفِرِيْنَ

وَلِيُمَحِّصَ اللّٰهُ الَّذِيْنَ اٰمَنُوا Mahıs; nahıs mânâsınadır. İmân edenlerin, hakiki imân sahibi olduğu beyan olsun, وَيَمْحَقَ الْكٰفِرِيْنَ kâfirler de mahvolsun. Bak, ne kadar menfaatler vardır bunda. Kâfirlerin mahvına, Mü'minlerin imânlarının halis olmasına, sonra şühedanın bazılarının o dereceyi bulmasına, bir de imân sahiplerinin de imânının ilm-i zuhur ile meydana gelmesine sebeptir bu. Vaziyet orada bitiyor.

142- اَمْ حَسِبْتُمْ اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللّٰهُ الَّذِيْنَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمَ الصّٰبِرِيْنَ

اَمْ حَسِبْتُمْ Öyle mi zannediyorsunuz? Yâni zannetmeyin böyle. Bu dünya mücahede dünyasıdır, imtihan dünyasıdır. Cenâb-ı Hak, kulunu dâima imtihan eder. Bazılarını zenginlikle imtihan eder, mal-û servet verir acaba Emr-i İlâhiye'yi yerine getirecek mi? Ba-

zılarını fakirlikle imtihan eder acaba sabr-u tâhammül edecek mi? Bazılarını hastalıkla imtihan eder acaba sabredecek mi? Bazılarını kuvvetle imtihan eder acaba zikreder mi? اَمْ حَسِبْتُمْ Zanneder misiniz, اَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ hemen hemen böyle cennete gireceksiniz? وَلَمَّا يَعْلَمِ اللهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ İlm-i zuhur ile Âllâh, sizden zuhur ettirmesin mi mücahit olanların ilmini? Cihad olmadan, وَيَعْلَمَ الصَّابِرِينَ sabır olmadan, şedaide, tâate, ibâdete sabr-u tâhammül olmadan, hemen sellemehüsselam cennete girmeyi mi zannedersiniz? Yok, öyle değildir. Cennete girmek için sabr-u tâhammül eder.

Sabır; tâatin meşakkatine sabır, sıkıntıya ve eleme sabır, nefsin istediği arzulara sabır. Bir de âlâm-û âdavata, muharebelere, üzüntülere, sabr-u tâhammül etmek lâzım gelir. Cihat etmek lâzım gelir. Nefis ile cihat etmek lâzım gerekir. Cihad-ı Ekber, nefis iledir. Cihad-ı âsgar; eğer küfür Müslüman memleketini istila ederse bugünkü Arapların memleketini, yahudilerin istila ettiği gibi ki (Cihad-ı Ekber'dir orada, farz-ı ayn'dır bütün Müslümanlara) o vakit cihat da lâzım gelir. "Bu olmadan, o olmadan zanneder misiniz? Böyle rahat evinde kalk otur da gittiğin zaman, ölümünden sonra da hemen cennete git de otur" Böyle zannetmeyin diyor.

143- وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ مِنْ قَبْلِ اَنْ تَلْقَوْهُ فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ

(Yine o vak'a, Bedir Vak'asının nihayetidir.) Sizler ey bu sözleri söyleyen. Diyor ki; "Âllâh bize yardım edecekti." Sen hududu bırak, Rasûl-û Ekrem'in tâyin ettiği yeri bırak. Sonra git de zahmet

çekmeden cennete git. Biraz zahmet çek de sonra yine cennete git. وَلَقَدْ كُنْتُمْ تَمَنَّوْنَ الْمَوْتَ Siz, Bedir'den sonra الْمَوْتَ yâni bir muharebeyi temenni ederdiniz. Hatta diyorlardı "Keşke yine bir Bedir Vak'ası olsaydı, muharebeye girseydik ya. Biz hazır olurduk, onları temizlerdik." Böyle temenni ederdiniz, مِنْ قَبْلِ Uhud'dan evvel. Bedir'den sonra galip olduğunuz için temenni ederdiniz "yine bir muharebe olsaydı, biz ona iştirak edeydik." اَنْ تَلْقَوْهُ Daha Uhud'a mülaki olmadan. فَقَدْ رَاَيْتُمُوهُ İşte Uhud'ta gördünüz düşmanları, وَاَنْتُمْ تَنْظُرُونَ baktığınız halde. Baktığınız halde düşman geldi niye durmadınız orada?

Şimdi orada dediler ki efendim; "Biz işittik ki Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem vefât etti, şehit oldu. Artık bizim halimiz kalmadı" onların iddiası bu. E, peki şehit olsa bile dininizi değiştirecek değilsiniz ki.

144- وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشَّاكِرِينَ

وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem bir peygamberdir. Evet, peygamberlerin büyüğüdür, peygamberlerin peygamberidir. Fakat beşerdir, "inneke meyyitûn ve innehûm meyyitûn" behemehâl ölecektir. وَمَا مُحَمَّدٌ اِلَّا رَسُولٌ Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem peygamberdir, beşerdir. قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِ الرُّسُلُ Ondan evvel de birçok peygamberler gelmişler, vefât etmişler, şehit olmuşlar, gitmişler. اَفَائِنْ مَاتَ Eğer Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem vefât ederse اَوْ قُتِلَ yahut şehit olursa faraza. انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ Topuklarınız üzerine (kinayedir, topuk

üzerine dönüyor ya insanlar) siz dönecek misiniz dininizden? Onlar özür beyan ettiler, dediler ki "Efendim, biz işittik ki sen öldün, şehit oldun." "Ben ölsem, dinden dönecek misiniz?" اَفَائِنْ مَاتَ اَوْ قُتِلَ انْقَلَبْتُمْ عَلٰى اَعْقَابِكُمْ Eğer öldürülse, şehit olursa yahut ölürse topuk üzerine döner misiniz küfre? وَمَنْ يَنْقَلِبْ عَلٰى عَقِبَيْهِ فَلَنْ يَضُرَّ اللّٰهَ شَيْئًا Her kim ki dönerse küfre! Âllâh'a hiçbir ziyân yok, ziyân kendisine aittir, küfre ebedi o girecek. وَسَيَجْزِى اللّٰهُ الشّٰكِرِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, nimetine şükreden, sebat eden, İslam nimeti üzerine sebat edeni ceza-û mükafatlandırır.

Sonra harbe gitmek, ölmek demek değildir. Çok insan yüzlerce harbe girer hiçbir şey olmaz. İnsan evinde iken de ölür, nitekim her zamanda bu hazırdır. Elbâdl-üş Şedit Halid İbn'ül Velid, Humus'ta medfundur. Yüzlerce harbe iştirak etmiştir, doksan kere yarası olmuştur. Hiçbir şey olmadı, nihâyet eceli ile vefât etmiş Humus'ta. Zaten o da şehitliğe hasret ederdi. Bu kadar yaralar oldu, bu kadar harpler etti. Nihâyet eceli ile öldü, hiçbir şey olmadı. Humus'tadır, yol üzerinde, yol oradan gidilirse ziyâret edilir. Merhum Sultan Abdûlhamit Han, şehrin kenarında güzel bir câmi yaptırmıştır, güzel bir medrese yaptırmıştır. Medrese de talebeler okuyor. Aynı Eyüp Sultan gibi bir türbe de yapmışlar câminin kenarında. Herkes gider nâmazını da kılar, duâsını yapar gelir. Yâni harbe gitmek demek, ölüm demek değildir.

145- وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ كِتَابًا مُؤَجَّلًا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ نُؤْتِهٖ مِنْهَا وَسَنَجْزِى الشّٰكِرِينَ

وَمَا كَانَ لِنَفْسٍ اَنْ تَمُوتَ Yok bir nefs için bir ölüm, اِلَّا بِاِذْنِ اللّٰهِ Âl-

lâh'ın izniyle olur. Ölüm mukadderdir, muayyendir. İzn-i İlâhi iledir, günü gelirse ölür. كِتَابًا مُؤَجَّلًا Yazılmış, te'cil edilmiş, tayin edilmiş bir günü vardır ölümün. وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الدُّنْيَا نُؤْتِهِ مِنْهَا Kim ki dünyanın faydalarını talep ederse, dünya için çalışırsa veririz dünyayı ona. Yahudiye ne kadar dünya vermiş. وَمَنْ يُرِدْ ثَوَابَ الْاٰخِرَةِ Eğer bir adam ahiretin sevabını talep ederse; نُؤْتِهِ مِنْهَا dünyanın sevâbını veririz, mâni değildir ahireti de veririz. Ahireti talep eden, hem ahireti elde eder hem de dünyayı elde eder. Fakat dünyayı talep eden yalnız dünyayı elde eder. Eğer siz, ahireti talep edip gelseydiniz, yine emval-i ganimet size olurdu, yine dünyanız yerindeydi. وَسَنَجْزِى الشَّاكِرِينَ Biz Azimüşşân, şâkir olanların mükâfatını ihsân ederiz.

146- وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ كَثِيرٌ فَمَا وَهَنُوا لِمَا اَصَابَهُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ وَمَا ضَعُفُوا وَمَا اسْتَكَانُوا وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ

وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ Ne kadar çok peygamberler sizden evvel geldiler. قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ Onunla beraber mukatele, muharebe ettiler. "cem'u rabbiyyûne" Rabbaniler, (İmam-ı Rabbani) Rabbaniye; Rabbe mensup, Âllâh'ın halis adamlarıdır. Onlarla harp etmişler وَكَاَيِّنْ مِنْ نَبِيٍّ Çok peygamberler, قَاتَلَ مَعَهُ رِبِّيُّونَ onunla beraber mahiyetinde رِبِّيُّونَ Âllâh'a yakın olan insanlar, evliyaullah) مَعَهُ beraber harp etmişler, كَثِيرٌ çok. Lâkin فَمَا وَهَنُوا sizin gibi zayıf olmadılar. لِمَا اَصَابَهُمْ Onlara isabet ettiği yaradan, vesâireden. فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Zayıf da olmadılar, وَمَا اسْتَكَانُوا meskenet de çekmediler. وَاللّٰهُ يُحِبُّ الصَّابِرِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, sabr-u metanet sahibi olan Mü'minleri sever.

147- وَمَا كَانَ قَوْلَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَاِسْرَافَنَا فِٓى اَمْرِنَا وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ

وَمَا كَانَ O peygamberlere tabi olan Evliyaullah, onlara belâ isabet ettiği zamanlarda da sözleri bu idi, قَوْلَهُمْ اِلَّٓا اَنْ قَالُوا duâ ederlerdi; رَبَّنَا "Ey Rabbimiz! Bizi yetiştiren, çocukluktan hilkatten beri yetiştiren, رَبَّنَا اغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا hatalarımızı affet ya Rabbi. وَاِسْرَافَنَا فِٓى اَمْرِنَا (İsraf; hadden tecavüz. Mal da israf diyoruz, hadden tecavüz demektir.) Hadden tecavüz ettiğimiz şeyleri, ya Rabbi affet. وَثَبِّتْ اَقْدَامَنَا Kademlerimize, ayaklarımıza sebat ver. Ya sebat ver muharebede, ya sırat köprüsünde. وَانْصُرْنَا عَلَى الْقَوْمِ الْكَافِرِينَ Kâfirlerin üzerine de bize nusret ver." Böyle duâ ederlerdi. Bu duânın akibinde Cenâb-ı Hak, onların duâsını kabûl eder.

148- فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ

فَاٰتٰيهُمُ اللّٰهُ ثَوَابَ الدُّنْيَا Âllâh CelleCelâlûhû, dünyada onların sevâbını verdi, yardım etti. Hem ganimet elde ettiler, hem muvaffak oldular. وَحُسْنَ ثَوَابِ الْاٰخِرَةِ Âhiretin sevâbını da en iyisi olan cenneti ihsân etti. وَاللّٰهُ يُحِبُّ الْمُحْسِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, muhsin olanları sever. Muhsin lügat itibariyle iyilik yapanlardır. Asıl şeriat itibariyle Âllâh'ı düşünerek, görür gibi ibâdet edenleri sever.

149- يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا اِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا يَرُدُّوكُمْ عَلٰٓى اَعْقَابِكُمْ فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ

يَٓا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُٓوا Ey Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a imân edenler. (Medine'de nâzil olan âyetler "ya eyyühellezine emanû" ile nâ-

zil oluyor. Mekke'de nâzil olan âyetler "ya eyyûhannasû" ile başlanıyor.) اِنْ تُطِيعُوا الَّذِينَ كَفَرُوا Kâfirlere, münafıklara itâat etmeyin, onların sözlerini dinlemeyin, onlara itimat etmeyin. Eğer siz, onlara itâat ederseniz. يَرُدُّوكُمْ عَلَىٰ اَعْقَابِكُمْ Sizi topuklarınız üzerine, yüzünüzü küfre çevirirler. Yenilik derler, şu derler, yeni kelimeler kullanırlar, nihâyet yüzünüzü Avrupa'ya çevirirler. فَتَنْقَلِبُوا خَاسِرِينَ Hâsir olarak, hail olarak dünya ve ahiret elinden geçer. Eğer siz küfre itâat ederseniz, küfrün emrine itâat edersiniz, dünya ve ahiret elinizden gider.

150- بَلِ اللهُ مَوْلٰيكُمْ وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ

بَلِ اللهُ مَوْلٰيكُمْ Mevlâ'nız, sahibiniz Âllâh'tır. Mevlâ; sahip mânâsınadır, efendi mânâsınadır. Sahibin-i Âllâh-û Veliyyûn Mü'minin, Mevlâ'nız Âllâh'tır. Âllâh'ın emrini dinleyiniz, kâfirlerin emrini değil.

(Münafık, kâfirden daha berbattır, "اِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِى الدَّرْكِ الْاَسْفَلِ مِنَ النَّارِ" Münafık, kâfirlerin altındaki derecededir cehennemde. Yâni kâfirlerin bir takım şeyleri vardır, münafığın üzerine. Hatta münafığın, mürtedin katli câizdir, vaciptir.)

Mevlânız, sahibiniz Âllâh'tır. وَهُوَ خَيْرُ النَّاصِرِينَ Nâsırların, itâat edilenlerin hayırlısı O'dur. O'na itâat ediniz.

151- سَنُلْقِى فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا الرُّعْبَ بِمَا اَشْرَكُوا بِاللهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهِ سُلْطَانًا وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظَّالِمِينَ

Şimdi efendim, böyle mağlup olarak kaçtılar. Gittikten sonra, dağın eteğinden ileri biraz gittiler. Hamrâ'ül Esed namında bir yer

vardır. Yâni Uhud Vak'ası tekemmül etti. Rasûl-û Ekrem'e dediler ki; "Aramızdaki muharebe işini gelecek seneye bırakıyoruz." Onlar da kabûl ettiler. Mağluben avdet ettiler, memleketine gidecekler. Gittikten sonra Hamra'ül Esedbir yerdir, Medine hududunu geçtikten sonra düzlük bir yer, orada toplandılar. Toplandılar baktılar ki 3000 kişiydiler, nihâyet 500'ü telef olmuşsa 2500'ü kalmış, büyük bir cemaat. Âshab ise 700 kişiydi, 100'ü şehit olsa yine 600 kişi. 600 kişiye karşı, 2500 kişi nasıl müsellah kaçıyorlar? Pişman oldular; "Biz niçin bunu yaptık, neden oldu bu? Biz tekrar geleceğiz." Haber gönderdiler Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivessellem'e daha Medine'ye gitmeden. "Biz harbe geliyoruz." Rasûlûllah Sallâllâhû Aleyhivessellem, "Gelsinler, biz hazırız!" dedi. Onlar, Âshab-ı Kiram'ın bu ciddiyetini görünce, Âllâh CelleCelâlûhû kalplerine bir korku verdi. Bir daha Hamra'ül Esed'den, Uhud'a doğru gelemediler ve kaçtılar, gittiler. Âyet buna dâirdir, sebeb-i nüzul âyet.

سَنُلْقِى Biz Azimüşşân ilkâ edeceğiz, فِى قُلُوبِ الَّذِينَ كَفَرُوا kâfir olanların kalbine الرُّعْبَ korkuyu. Korkuyu ilkâ ederiz. Bak, 2500 kişiden fazla müsellah. Âllâh-û Teâlâ, kalplerine bir korkuyu ilkâ etti. Bu da بِمَآ اَشْرَكُوا "bisebebi mâ eşrakû" şirklerinden dolayı ceza. بِاللّٰهِ مَا لَمْ يُنَزِّلْ بِهٖ سُلْطَانًا Âllâh'a şerik taktığı için, Âllâh-û Teâlâ bunları sevmiyor, kalplerine bir korku ihsân etti. وَمَأْوٰيهُمُ النَّارُ وَبِئْسَ مَثْوَى الظّٰلِمِينَ Onların yeri cehennemdir. Ne fenâ bir yerdir cehennem onlara.

Şimdi bakiye yine tamam olmadı, Uhud Vak'asını tamam ediyor. Buyuruyor ki;

152- وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ اِذْ تَحُسُّونَهُمْ بِاِذْنِهٖ ۚ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ وَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ مِنْ بَعْدِ مَآ اَرٰيكُمْ مَا تُحِبُّونَ ۨ مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ

الدُّنْيَا وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ لِيَبْتَلِيَكُمْ وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ

وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ Onlar aralarında diyorlardı; "Âllâh vaad etmişti bize yardım etmeye, ortada niye biz mağlup olduk?" وَلَقَدْ صَدَقَكُمُ اللّٰهُ وَعْدَهٗٓ Âllâh, vaadini ifâ etti size karşı, sizi galip etti. Bidâyetinde galebe verdi. Ta! Uhud'un ortasına çıktınız. اِذْ تَحُسُّونَهُمْ Siz muharebe ederdiniz, Âllâh'ın izniyle. بِاِذْنِهٖ حَتّٰٓى اِذَا فَشِلْتُمْ Ne zamanki gevşek oldunuz. Gevşek olduğu bu; Ubeyy üç yüz kişiyle gitti, berikilere de tavsiye etti, onlar da gitmeye hazır oldular. O zaman وَتَنَازَعْتُمْ فِى الْاَمْرِ وَعَصَيْتُمْ münazaanız hâsıl oldu. Bazıları derlerdi; "Biz Rasûl-û Ekrem'i bırakıp gitmiyoruz." Bazıları da diyordu; "Mademki kendisi vefât etti, bizim duracağımız nedir?" Böyle bir isyân hâsıl oldu orada. مِنْ بَعْدِ مَآ اَرٰيكُمْ Âllâh, size gösterdi, مَا تُحِبُّونَ nusreti de gösterdi. Uhud'un yarısına kadar çıktınız, nusreti gösterdi size. İhtilâfa düştünüz aranızda, ihtilâfın cezası zaten budur. Bir memlekete ihtilâf düşerse zaten bozulur. مِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الدُّنْيَا Sizlerden bazıları var ki gayesi yalnız dünyadır. وَمِنْكُمْ مَنْ يُرِيدُ الْاٰخِرَةَ Bazıları var ki irâdesi âhirettir. Böyledir, sizden dünyayı arzu eden var, sizden âhireti de arzu edenler var. ثُمَّ صَرَفَكُمْ عَنْهُمْ İşte bu aradaki mağlubiyetiniz, sizi o kâfirlerden vazgeçirdi. لِيَبْتَلِيَكُمْ Size bir musibet ve imtihan olsun diye.

وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ Lâkin Âllâh, sizi affetmiştir bundan. Bak, Rasûl-û Ekrem de Sallâllâhû Aleyhivessellem hepsini af etti, yüzüne de vurmadı. Af etti, hiçbir şey de demedi. وَلَقَدْ عَفَا عَنْكُمْ Âllâh sizi af etti. Nev'amı bir hıyanet sayılıyor fakat af etti. Af ettikten son-

ra bir şey kalmaz. وَاللّٰهُ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْمُؤْمِنِيْنَ Âllâh CelleCelâlûhû, fazl-û ihsân sahibidir Mü'minlere. Kaza yapıyor, beşer bir kusur yapıyor, tevbe ettikten sonra Âllâh da onu af eder.

Yine onların bir kusurunu, tamam olmadı da. Çünkü onların gayesi; "Efendim Âllâh, bize vaad etmişti Rasûl-û Ekrem'in lisânıyla biz muvaffak olacaktık, niye mağlup olduk?" Yâni düşünmeden de bir de onu yapıyor.

153- اِذْ تُصْعِدُوْنَ وَلَا تَلْوٗنَ عَلٰٓى اَحَدٍ وَّالرَّسُوْلُ يَدْعُوْكُمْ فِيْٓ اُخْرٰىكُمْ فَاَثَابَكُمْ غَمًّا بِغَمٍّ لِّكَيْلَا تَحْزَنُوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ اَصَابَكُمْ ۭ وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ

اِذْ تُصْعِدُوْنَ Siz yukarıya çıkıyordunuz, وَلَا تَلْوٗنَ عَلٰٓى اَحَدٍ muharebede muvaffak oldunuz, gidiyordunuz. وَالرَّسُوْلُ Rasûl-û Ekrem geri kaldı. O arada bir dere gibi bir şey var, orada kaldı. يَدْعُوْكُمْ فِيْٓ اُخْرٰىكُمْ Rasûl-û Ekrem sizi çağırıyordu. Diyordu; "eyyâ ibadâllâh, ileyye ya ibadâllâh!" diyordu. Hâlbûki siz düşünmeden, Rasûl-û Ekrem'e cevap vermeden (bir de kusurunuz bu) gidiyordunuz bir menfâat peşinde. فَاَثَابَكُمْ غَمًّا Âllâh CelleCelâlûhû, size bir gam verdi, üzüntü verdi, mağlubiyet verdi. بِغَمٍّ Rasûl-û Ekrem'e verdiğiniz zulme sebep olduğunuz için. Rasûl-û Ekrem'e üzüntü verdiğiniz için, Âllâh size bu üzüntüyü verdi.

لِّكَيْلَا تَحْزَنُوْا عَلٰى مَا فَاتَكُمْ وَلَا مَآ اَصَابَكُمْ ۭ

وَاللّٰهُ خَبِيْرٌۢ بِمَا تَعْمَلُوْنَ Âllâh, haberdardır yaptığınızdan. Herkes yaptığının mükâfatını, muamelesinin cezasını görecek.

154- ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِّنْۢ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً نُّعَاسًا يَّغْشٰى طَاۗىِٕفَةً مِّنْكُمْ

وَطَآئِفَةٌ قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ يُخْفُونَ فِى اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِى صُدُورِكُمْ وَلِيُمَحِّصَ مَا فِى قُلُوبِكُمْ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ

ثُمَّ اَنْزَلَ عَلَيْكُمْ مِنْ بَعْدِ الْغَمِّ اَمَنَةً O gamdan sonra, o mağlubiyetten sonra bir emniyeti verdi Cenâb-ı Hak. Serinliği verdi, yağmuru verdi. نُعَاسًا Bir uyku mukaddimesi. Uyku ile korku bir yerde cem olmaz, korku oldu mu uyku olmaz. Demek ki Cenâb-ı Hak, kalplerine bir rahat verdi de gözlerine bir uyku hâsıl oldu. يَغْشٰى طَآئِفَةً مِنْكُمْ Bir taifeyi ihata etti, o rahat ve istirahat, kalbe istirahat. وَطَآئِفَةٌ Bir taife de قَدْ اَهَمَّتْهُمْ اَنْفُسُهُمْ nefisleri, onları mağlup etti. يَظُنُّونَ بِاللّٰهِ غَيْرَ الْحَقِّ ظَنَّ الْجَاهِلِيَّةِ Cahilliyet zannı üzerine gayr-ı hak taleplerde bulundular. يَقُولُونَ هَلْ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ مِنْ شَيْءٍ Diyorlardı; "Bizim bu emirde bir şey var mıdır? Madem mağlup olduk." Yâni itiraz orada, şeytan oradan onları aldatıyor. قُلْ اِنَّ الْاَمْرَ كُلَّهُ لِلّٰهِ Bütün emir, Âllâh'ın elindedir. يُخْفُونَ فِى اَنْفُسِهِمْ مَا لَا يُبْدُونَ لَكَ Ey Habibim, onlar nefsinde birçok şeyleri gizliyorlar, sana izhar etmiyorlar. Sen, onlara böyle söyle; "Her şey Âllâh'ın emrindedir." يَقُولُونَ لَوْ كَانَ لَنَا مِنَ الْاَمْرِ شَيْءٌ مَا قُتِلْنَا هٰهُنَا "Eğer elimizde bir şey olsaydı, biz burada harbe gelmezdik ve mağlup olmazdık." İçinde diyorlar, aralarında.

قُلْ لَوْ كُنْتُمْ فِى بُيُوتِكُمْ Ey Habibim, onlara talimen söyle "eğer

siz evinizde, Medine'de olsaydınız لَبَرَزَ الَّذِينَ كُتِبَ عَلَيْهِمُ الْقَتْلُ zâhir olurdu, Kaza-i İlâhi size, katil gelirdi. Medine'de evinizde de olsaydınız, bu ölüm gelirdi sizi, ölenleri öldürürdü. اِلٰى مَضَاجِعِهِمْ Yatağına kadar gelir, öldürürdü." وَلِيَبْتَلِيَ اللّٰهُ مَا فِى صُدُورِكُمْ Âllâh CelleCelâlûhû, kalplerindeki şeyi de imtihan ederdi, meydana çıkarırdı. وَلِيُمَحِّصَ مَا فِى قُلُوبِكُمْ Onların kalpleri eğer temiz ise onu da tahir ederdi. وَاللّٰهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ Âllâh, kalbe geleni bilir.

Efendim zihninde birçok dedikodular yapmışlar. Yaptıklarını Âllâh bilir, Habibine bildirir.

155- اِنَّ الَّذِينَ تَوَلَّوْا مِنْكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ حَلِيمٌ

اِنَّ الَّذِينَ Onlar ki تَوَلَّوْا مِنْكُمْ sizden ayrıldılar, يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ iki cemâatin birbirine mülâki olduğu zaman, Müslüman ile kâfirler birbirine mülâki olduğu zaman. Münafıkların başı İbni Übeyy ve bazı böyle kaçanları اِنَّمَا اسْتَزَلَّهُمُ الشَّيْطَانُ şeytan kaydırdı.

"iste**ze**lle" ("ze'yn" iledir. Eğer 'zal' ile olsa zelil mânâsınadır. "Ze'yn" ile olursa kaymak mânâsınadır. Bak, şimdi Arapça'dan başka lisânla Arabi kelimeleri yazılmıyor. Niçin? Biz hepsine "ze" diye geçer gideriz. Hâlbuki "ze'yn" ile olursa ayak kaymaya derler. "Zal" ile olursa zelil olur. Filan adam zelil oldu. Zelil, zengine mukabil faraza. "zelle" ayağın kaymasına derler. Burada "ze'yn" iledir; ayağı kaymış.)

Şeytan onları kaydırmıştır doğru yoldan. بِبَعْضِ مَا كَسَبُوا Kesbettiğiniz bazı ahvâl üzerinde şeytan, onları yoldan çekmiş, çıkarmış. وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ Bununla beraber, bu kabahatlerle beraber

çünkü bunların hepsi zihinlerine gelendir. Zihinlerine geleni de dışarıya çıkarmamışlar. Çıkarmadığı için de Cenâb-ı Hak, af ediyor. Bak, kalbe geleni af ediyor. Eğer ki Habibine bildiriyor fakat cürm, tamam meydana gelmemiştir. Onun için af ediyor. وَلَقَدْ عَفَا اللّٰهُ عَنْهُمْ Âllâh CelleCelâlûhû, onların bu kusurunu af etmiş. اِنَّ اللّٰهَ غَفُورٌ Âllâh mübalağa ile Mü'minlere mağfiret edicidir ve Halîm'dir, acele etmez. Bir kusuru akibinde derhal tutmaz, belki tevbe eder.

156- يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا فِى الْاَرْضِ اَوْ كَانُوا غُزًّى لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا ۚ لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ حَسْرَةً فِى قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللّٰهُ يُحْيِى وَيُمِيتُ ۗ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا Ey Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a imân edenler. لَا تَكُونُوا كَالَّذِينَ كَفَرُوا Kâfirler gibi olmayın, kâfirlerin ameli gibi amel etmeyin, kâfirlerin işleri gibi işlemeyin, kâfirlerin dinlerinde olan parça parça olması gibi olmayın.وَقَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ اِذَا ضَرَبُوا فِى الْاَرْضِ Kâfirlerin hâli bu; kardeşlerine, din kardeşlerinize derlerdi اِذَا ضَرَبُوا فِى الْاَرْضِ sefere çıktıkları zaman اَوْ كَانُوا غُزًّى yahut bir gazaya çıktıkları zaman. Kâfirlerin âdeti bu idi. Seferden, gazadan geri bırakmak için;لَوْ كَانُوا عِنْدَنَا مَا مَاتُوا وَمَا قُتِلُوا ۚ "Eğer bizde olsalar, evinde olsaydı ölmezdi. Gazaya gitmeseydi ölmezdi." Bu kâfirlerin birbirlerine yahut Müslümanlara dediği sözlerdir. Siz, onlar gibi söylemeyiniz. Ecel, Cenâb-ı Hak'kın elindedir. Muayyendir, geldiği zaman kimse mâni olamaz.

مَا مَاتُوا Ölmezlerdi وَمَا قُتِلُوا ۚ ve öldürülmezdi. لِيَجْعَلَ اللّٰهُ ذٰلِكَ

حَسْرَةً فِى قُلُوبِهِمْ Âllâh CelleCelâlûhû, bunu kalplerine ilkâ ediyor şeytan vasıtasıyla ki hasret olsun kalplerinde. وَاللّٰهُ يُحْيِ وَيُمِيتُ İhyâ eden Âllâh'tır, imâte eden Âllâh'tır. Âllâh isterse bir adama evinde de hayat verir, isterse evinde de ölüm verir. Harpte de, yüz harbe iştirak eder, yine sağlam gelir.

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ بَصِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, yaptığınızdan Basir'dir; görür. Niçin kendine Basir demiş? Esma-i Hüsnâ'dandır. Yâni ben yaptığınızı görüyorum. Ne yaparsanız, ona göre mükâfat-û mücâzât olursunuz. İyilik yaparsanız mükâfat var, fenâlık yaparsanız ceza var.

157- وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ اَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ

وَلَئِنْ قُتِلْتُمْ فِى سَبِيلِ اللّٰهِ Faraza Âllâh yolunda mücahede, cihatta ölseniz اَوْ مُتُّمْ yahut ölürseniz. لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللّٰهِ وَرَحْمَةٌ Âllâh'ın mağfireti vardır günahlarınıza. Rahmet-i İlâhi'ye vardır. Rahmet-i İlâhi'ye خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ daha hayırlıdır, sizin mal-û serveti toplamanızdan.

158- وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ

وَلَئِنْ مُتُّمْ اَوْ قُتِلْتُمْ Yine Âllâh yolunda ölseniz yahut öldürülseniz. لَاِلَى اللّٰهِ تُحْشَرُونَ Âllâh'ın emrine haşrolursunuz, Huzur-u İlâhiye'ye gidersiniz. Âllâh'ın emrine itâat etmiş olursunuz. Akıbetinize hayır elbette odur.

159- فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللّٰهِ لِنْتَ لَهُمْ وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانْفَضُّوا

مِنْ حَوْلِكَ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِى الْأَمْرِ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ

Hâlik-i Kâinat, Habibine emrediyor. Bak, bunların bu hâllerinin hepsi zuhur etti. Âllâh, af etti. Rasûl-û Ekrem'in kalplerinde de (hepsini bildiği halde) bunların hakkında hiçbir leke hâsıl olmadı.

فَبِمَا رَحْمَةٍ مِنَ اللهِ "mâ" tekid içindir. Rahmet-i İlâhiye'den dolayı لِنْتَ لَهُمْ onlara yumuşak oldun, kalbin yumuşadı. Hiçbir kimseye karşı ne kin, ne buğz tutmadın. وَلَوْ كُنْتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ Eğer senin ahlâkın şiddet-û hiddetli olsaydı, kalbin şiddetli olsaydı, لَانْفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ etrafındakilerin hepsi dağılırlardı. Fakat senin bu rahmetini, bu merhametini görünce, düşman bile senin etrafına toplandı. فَاعْفُ عَنْهُمْ Onların kusurlarını af et. وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ Âllâh'tan mağfireti de talep et. وَشَاوِرْهُمْ فِى الْأَمْرِ Yine halkana al, onlarla müşavere et.

Müşavereden murad; Rasûl-û Ekrem'in emrettiği emirdir, kimse onun emrine muhalif bir şey demez. Fakat müşâvere meclisine almakla iltifattır, "sen de söyle." Bu müşâvere de kat'i olan şeylere karşı değildir, Umur-u Diniye'ye karşı değildir. Meselâ "bu hurma ağacını koyalım mı, bu tarlayı ekelim mi" bu gibi şeylerlerde. Umur-u Diniye'de müşâvere yok.

فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللهِ Her neye azmettin ise Âllâh'a tevekkül et. إِنَّ اللهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, Âllâh'a tevekkül edeni sever. Âllâh'a vekil etmek, umurunu Âllâh'a bırakmak, Âllâh'a umurunu bırakanları, sever Âllâh!

160- اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۚ وَاِنْ يَخْذُلْكُمْ فَمَنْ ذَا الَّذِى يَنْصُرُكُمْ مِنْ بَعْدِهٖ ۗ وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ

اِنْ يَنْصُرْكُمُ اللّٰهُ فَلَا غَالِبَ لَكُمْ ۚ Eğer Âllâh, size yardım etmek irade ederse, hiç kimse size galip olamaz. وَاِنْ يَخْذُلْكُمْ Eğer Âllâh, size yardım etmezse فَمَنْ ذَا الَّذِى يَنْصُرُكُمْ kim size yardım eder? مِنْ بَعْدِهٖ ۗ Âllâh'tan başka kimdir, size yardım eder? وَعَلَى اللّٰهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ Âllâh-û Teâlâ'ya, Mü'minler mademki imân etmişler. İmânın icâbatı olarak, Âllâh-û Teâlâ'ya tevekkül etsinler.

Efendim bu âyetin sebeb-i nüzulü; şimdi münafıklar durmaz ya! Medine'de o yahudiler dolu. Aralarında, eğer ki "Âllâh bizi af etti fakat herhalde bizim bir hakkımız da yok. Emval-i ganaimi taksim ederken herhalde bizi mahrum edecek" dediler. Yahudiler ilka ettiler. "Size bir şey vermezler çünkü siz harb etmediniz. Bilakis harbin aleyhinde çalıştınız. Emval-i ganaimden size bir şey vermez, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem." Böyle dediler.

161- وَمَا كَانَ لِنَبِىٍّ اَنْ يَغُلَّ ۚ وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ ۚ ثُمَّ تُوَفّٰى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ

Şimdi efendim sebeb-i nüzulü âyet bu; "ğıl" kelimesi, "ğıllû ğış" diyoruz. Ğış; aldatmak. Ğıl; gizlice bir şeyi almak yâni birisinin hakkına tecavüz etmek gibi. Uhud Vak'asında çünkü Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in tâyin etmiş olduğu bir yerde, bekçi olarak ikame ettirdiği iki ufak tepede, onlar yerini değiştirdiler Emr-i Peygamberi olmadan. Zaten de mağlubiyete sebep oldu o sırada. Ondan dolayı da münafıklar başladılar, aralarında

dediler ki; "Bu peygamberdir. Bir şey yapsa Cenâb-ı Hak, onu af eder. Mademki bu adamlar Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in emrini ifâ etmemişler, bunları mahrum edecek emval-i ganimetten." Yâni hülasa bir nifak! Yahudilerin tesiridir, Müslümanların arasına. Bundan sonra mademki bunların bu hareketi olmuş. Hâlbûki Âllâh af etti, Rasûl-û Ekrem af etti. Affettikten sonra artık bir mesele yok. Olmuş fakat öyle değil de; "Mademki bunlar yapmışlar, Rasûl-û Ekrem onları mahrum edecek." Ğıl yâni onların hakkını vermeyecek dediler. Âyet nâzil oldu, âyetin bir sebebi budur ki bunlar yalan söylerler. Bir de Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, eğer ki Cenâb-ı Hak'kın en ziyâde sevdiği, Seyyid'ül Mürselin'dir. Fakat Emr-i İlâhiye'ye mutidir, itâat etmekle mükelleftir. Eğer faraza bir peygamber bile Emr-i İlâhiye'ye karşı gelirse ceza görür. Yâni İslâmiyet'te fark yok, onun için söylüyor. Sebeb-i nüzulü bu, kelimeler böyle.

وَمَا كَانَ Yoktur, "vemâ yenbağı" gerekmez, olmaz لِنَبِيٍّ bir peygamber için, اَنْ يَغُلَّ bir hakkı alsın, başkasının hakkını. Bir peygamber buna tenezzül etmez. Çünkü peygamber, Emr-i İlâhi'ye bağlıdır. Bir peygamber için başkasının hakkını vermemek yok. وَمَنْ يَغْلُلْ Her kim ki bunu yaparsa, başkasının hakkına tecavüz ederse velevki peygamber de olsa يَأْتِ بِمَا غَلَّ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ gelir kıyâmet gününde, (o ğıl yapılan) yaptığı hata ile beraber gelir. Herkes kendi amâliyle beraber Huzur-u İlâhiye'ye gelir, defter-i amâller açılır. Eğer ki peygamber de olsa ki peygamberler yapmaz ya! Farazidir. Eğer faraza bir peygamber bile, Âllâh'ın emrine muhalefet ederse o cezasıyla beraber, günahıyla beraber huzura gelir. Ve ceza getiririr, götürür. Fark yok dinimizde.

Zira o vakit, Kureyşilerin zenginlerinden birisinin kızı bir hır-

sızlık yapmış. Rasûl-û Ekrem emretmiş. "Elini kesiniz," Ahkâm-ı İlâhiye'yi. Artık yalvarmaya başlamışlar orada, burada. Demiş; "vâllâhûl Azim. Eğer Fatıma binti Muhammed Radıyallahû Anha bile bu işi yapsa yine elini keserim." Dinimiz de fark yok. Ki tabi! Fatıma Radıyâllâhû Anha yapmaz da yâni misâldir.

وَمَنْ يَغْلُلْ يَأْتِ بِمَا غَلَّ Kim böyle bir "ğıl" yapar, başkasının hakkına tecavüz ederse "ye'ti yevmel kıyâmeti" kıyâmet gününde gelir, بِمَا غَلَّ yaptığı bir cürm ile beraber, Huzur-u İlâhiye'ye. Yalnız huzura gelmekle de kâfi gelmiyor, ondan sonra da. ثُمَّ Ondan sonra تُوَفّٰى yerine getirilir (tevfiye; yerine getirmek. Orucu tevfiye etti yâni yerine getirdi.) كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ her nefsin müstahak olduğu, kesbettiği amelin cezası veriliyor. Eğer hayır ise mükâfat ihsân ediliyor, şer ise ceza veriliyor. Ceza bu fakat Hâlik-i Kâinat isterse affeder. Buna müstâhak olur lâkin Âllâh isterse. Çünkü eğer imân yerindeyse, büyük günahları yapan adam da behemehâl cehenneme girecek diyemeceğiz. Meşiyyet-i İlâhiye'dedir. Adam bir tevbe eder. Tevbe, Âllâh kabûl eder biliyoruz. Cenâb-ı Hak'kın vaadi var. Fakat tevbe de etmedi, birçok günahlar da yapmış lâkin imânı var. E, bu adam her hal cehenneme gideceğini kimse diyemez ki. Meşiyyet-i İlâhiye'dedir. Müstâhaktır cehenneme! Diyeceği bu bak. "Cehenneme müstâhaktır" fakat istihkakdan sonra sahıb-ı hakiki ise sahiplidir.

وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ Zulüm görülmez. Yâni günah yapmadığı halde ceza vermek ve yahut günahından kat kat fazla ceza yüklenmek yok. Niçin böyle? Peygamberan-ı İzam, Rıza-i İlâhi'nin peşindedirler. Rıza-ı İlâhi'yi kesbin peşinde olan kimsenin elbette hâli böyle olur.

162- اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمَصِيرُ

اَفَمَنِ اتَّبَعَ رِضْوَانَ اللّٰهِ Rıza-i İlâhiye'ye tâbi olan kimseler. اَفَمَنِ Hemze-i istifhamdır. Yâni Âllâh-û Teâlâ'nın razı olduğu fiillerle meşgul olan bir adam ki meselâ Peygamberan-i İzam. كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ مِنَ اللّٰهِ O kimse gibidir ki "bae-recaa" Saht-ı İlâhi ile masiyet ile rucû etmiş. Hepimiz Âllâh'a rucû ederiz. "inna lillahi ve inna ileyhi raciun" "bae"nın mânâsı "recaa." "ve ebu ilâ nefsi" yâni "ercû ilâ nefsi" seyyidûl istiğfar. Âllâh'a rucû edeceğiz, kıyâmette huzuruna gideceğiz hepimiz. Âllâh'a rucû ettiği zaman; Rıza-i İlâhi peşinde vaktini geçirmiş kimse ile masiyetle meşgul olan kimse bir olur mu? "efemenit tebea rıdvânellâhi" Âllâh'ın rızasına itâat eden كَمَنْ بَآءَ بِسَخَطٍ Âllâh'ın sahtına sebep olan, masiyet eden gibi midir? وَمَأْوٰيهُ جَهَنَّمُ Onların me'vası, yeri cehennemdir. وَبِئْسَ الْمَصِيرُ Ne fenâ bir mercidir cehennem. Yeri budur, hakkı budur. İmân ile giderse, isterse sahibi af eder.

163- هُمْ دَرَجَاتٌ عِنْدَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ بَصِيرٌ بِمَا يَعْمَلُونَ

Bu cennet-û cehennem de; cennetin de dereceleri var, cehennemin de derekeleri var. Cennete, Fazl-û İlâhi ile imândır sebep gitmeye. Fakat içindeki nimetler, insanın dünyada yapmış olduğu amâl-i sâliha ile mütenasiptir. Amâl-i sâlihası ne kadar çok ise daha yüksek cennetlere girebilir. Fakat giriş imân iledir, Rıza-i İlâhiye iledir.

Cehennem de böyle. Cehennem, küfre mukabildir. Sebebi küfürdür. Fakat cehenneme gittikten sonra onun da derekeleri var,

hepsi bir değildir. Meselâ keferenin birisi iyilik yapar, yol yapar, şunu yapar bunu yapar. Birisi de kâfirdir, cehennem ehlidir. Birisi de imânı yok, kâfirdir fakat çok fenâlıkları da yapıyor. Eğer her iki keferenin de cezası mütenasip olursa Adalet-i İlâhiye'ye muvafık düşmüyor. Öyle ise ne oluyor? Ameline göre cehennem.

Cehennemin içinde türlü türlü azaplar var. Ameli çok pis olan cehenneme gidiyor küfre mukabil. Azap, ameline mütenasiptir. Cennete girmiş olan, imânına mukabil cennete gidiyor. Oradaki deracât, ameline mütekabildir.

Peygamberan-i İzam'ın hâli, Rıza-i İlâhi ile meşguldürler. Onlar, bize bir Lütf-û İlâhi'dir Cenâb-ı Hak, mahlûkata göndermiş. Onlar olmasa kim doğru yolu gösterirdi, Müslüman halka.

164- لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً مِنْ اَنْفُسِهِمْ يَتْلُوا عَلَيْهِمْ اٰيَاتِهِ وَيُزَكِّيهِمْ وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ وَالْحِكْمَةَ ۚ وَاِنْ كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ

لَقَدْ مَنَّ اللّٰهُ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, büyük bir minnet-û nimet ihsân etmiş Mü'minlere. اِذْ بَعَثَ فِيهِمْ رَسُولاً Onlardan peygamber gönderdi. مِنْ اَنْفُسِهِمْ Nefsinden yâni insan olarak. "min enfesehim" de var ayrı bir aşereden. "Enfesinden" yâni Rasûl-û Ekrem muraddır. Rasulû Ekrem'in Abâ-û Ecdadı, Âdem Aleyhisselam'a kadar bütün zamanlarının en iyileriydiler. "Enfes" ise bu mânâdır. "Enfüs" ise nefislerinden yâni "insan." Âllâh lütfetti peygamberi gönderdi, bizim cinsimizden gönderdi. Eğer cinsimizden insan olarak göndermeseydi, melek gönderseydi. Cins ayrı olduğu için biz, ondan malûmat iyi alamazdık. Nitekim cinsiyetin çok büyük tesiri var hatta şeytan bile.

Şeytan-ı cinni var, şeytan-ı insi var. Şeytan-ı cinni nihâyet bir hayâl atar gider, üzerine düşmüyor fazla. Fakat şeytan-ı insi üzerine düşer de ta! fenâlığa sevk edinceye kadar. Demek ki şeytan-ı insi, şeytan-ı cinniden daha müessirdir. Öyle ise Peygamberan-ı İzam da eğer meleklerden gelseydi. Biz, onlardan hemcinsimiz olmadığı için, tam alamazdık. Onun Lütf-û İlâhi ile beşer şeklinde geldi. Hatta eğer melek de gelseydi. **"ve lev cealnahü melekel le cealnahü racülev ve lelebesna aleyhim ma yelbisun"** Eğer melek de olsaydı yine Âllâh-û Teâlâ, onu insan şeklinde kıyafetinde gönderecekti ki insanlar istinas etsin.

يَتْلُوا Okuyorlar o peygamberler, عَلَيْهِمْ Mü'minlere اٰيَاتِهٖ Kur'an-ı Azimüşşân'ın âyetlerini okuyor. وَيُزَكِّيهِمْ Okuyor, hayatında Rasûl-û Ekrem okutturmuş. Ondan sonra da onun vekilleri, onun âlimleri, onun vâsıtaları. Kıyâmete kadar her kim ki Kur'an'ı birisine okutturursa yine Rasûl-û Ekrem okutturmuştur. Çünkü o nerde buldu? Sırayla yukarı yukarı Rasûl-û Ekrem'de buldu. Bugün de bir adam halis olarak (çünkü ibâdette halis olmak lâzım gelir, halis olmazsa hiçbir kıymeti yok) halis olarak gelirse yanına, iki çocuğa Kur'an-ı Azimüşşân'ı güzel ders verirse (eğer ki onun lisânından çıkar) yine Rasûl-û Ekrem'dir okutturur. Çünkü o Kur'an-ı, Rasûl-û Ekrem oraya vermiştir. Her peygamberin satha-i amalindeki amel, bütün ümmetinin ameline müsavi defter geçiyor. Kıyâmete kadar böyle gidiyor.

اٰيَاتِهٖ وَيُزَكِّيهِمْ Onları tathir ediyor. "Sû"; fenâ akidelerden, fenâ ahlaktan, tathir ediyor cehaletten. وَيُعَلِّمُهُمُ الْكِتَابَ Kur'an (elif lamla olduğu için Kur'an'dır.) Kur'an'ı tâlim ediyor. Okuyor başka, bir de mânâyı talim eder başka. وَالْحِكْمَةَ Hikmeti; hikmet ki ilm-û

ameldir, helâl-û haramdır yahut Âhadis-i Nebeviyye'dir. Bunların hepsi de hikmetin içine dâhildir. Bunu da Rasûl-û Ekrem, bize tâlim ediyor.

وَاِنْ Muhaffeftir, müsahhardan yâni "veinnehûm. Onlardan evvel, Kur'an'dan peygamberden evvel كَانُوا مِنْ قَبْلُ لَفِى ضَلَالٍ مُبِينٍ mübin olan, beyyin olan, zâhir olan bir dalalet içindeydi insanlar. İnsanlar, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in teşrifinden evvel Avrupası da Asyası da her tarafı da bir büyük dalalet içinde, vahşet içindeydi. Zaten bu büyük devletler yoktu. Olanlar da vahşet içindeydi, birbirinin kanını döken insanlardı.

165- اَوَلَمَّآ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا ۙ قُلْتُمْ اَنّٰى هٰذَا ۜ قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ ۗ اِنَّ اللّٰهَ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

Âyet-i Kerime'nin sebeb-i nüzulü; Uhud Vak'asında fevkâlede bir hâl zuhur etti. Evvelâ büyük bir galebe Âshab-ı Kiram tarafından zuhur etti. Ortasında bir mağlubiyet zuhur etti. Ondan sonra da yine bir galibiyet zuhur etti. Zaten itimat sonunadır, öyle gitti.

Şimdi, Uhud bittikten sonra aralarında diyorlardı. "Nasıl olur? Rasûl-û Ekrem aramızdadır. Aramızda olduğu halde, Müslümanlara yardımı vaad etmiş Âllâh! Nasıl olurdu, biz mağlup olurduk?" Asıl sebeb-i nüzul-ü âyet bu.

اَوَلَمَّآ اَصَابَتْكُمْ مُصِيبَةٌ قَدْ اَصَبْتُمْ مِثْلَيْهَا ۙ قُلْتُمْ (Hemze-i istiğfam, ekultûm'un üzerindedir.) Size musibet isabet etti Uhud'da. Uhud'da birçok Âshab-ı Kiram şehit oldu hatta yetmişten fazla şehit olduğunu diyorlar. Dördü muhacir, öbürlerin hepsi Ensar-ı Kiram'dan idi. Yâni yolunu bozan, fikrini bozanlar şehit oldular, yâni

hiç kalmamış gibi oldu. Size musibet isâbet ettiği zaman, niçin evvelki Bedir Vak'asını, bir sene evvel Âllâh-û Teâlâ'nın size verdiği o lütfu unutuyorsunuz? اَنّٰى هٰذَا قُلْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اَنْفُسِكُمْ O'nun iki mislini, Bedir'de isâbet ettiniz onlardan. Bedir'de o kadar zayıf, 313 kişi olduğunuz halde, 70 tane onların en şecilerini telef ettiniz. 70 taneyi de esir ettiniz, öbürleri de kaçtı. Bu nimeti Cenâb-ı Hak, bir sene evvel size ihsân etti. E, bugün burada, bu mağlubiyeti gördünüz de neye o galibiyeti hatıra getirmiyor, unutuyorsunuz? Bu bir.

Bir de **"kul hüve min ındi enfûsekûm"** burada zâhir olan mağlubiyete, nefsiniz sebep vermiş. Siz, merkezi terkettiniz. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in tâyin ettiği yeri bıraktınız, boş kaldı. Boş kalınca düşman geldi oraya oturdu, girdi içine oturdu. Demek ki sebebiyeti siz verdiniz. Öyle ise cezasını göreceksiniz.

اِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ her şeye; nusret-i yardıma da men'e de kadirdir. Siz, Rasûl-û Ekrem'e muhalefet yaptığınız için nusretini menetti, bir arada. Hem telef fazla şehit oldunuz, hem de mağlup oldunuz bir arada. Fakat bunun da bir hikmeti var.

166- وَمَآ اَصَابَكُمْ يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ فَبِاِذْنِ اللّٰهِ وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ

وَمَآ اَصَابَكُمْ Size isâbet eden يَوْمَ الْتَقَى الْجَمْعَانِ iki cenah yâni Uhud vak'asında kâfirlerle mütelaki olduğunuz zaman o mağlubiyet, فَبِاِذْنِ اللّٰهِ Âllâh'ın iradesiyle oldu. Size bir terbiye, bir de Âllâh'ın iradesiyle oldu hikmet var. Hikmeti bu; وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ halis olan Mü'minler ilm-i zuhur ile bilinsin. Efendim Âllâh, biliyor zaten. Bir şey yok fakat bilgi zuhura gelmeyince hükme medar olmu-

yor. Hâkim bilir de bu adam hırsızdır fakat hırsızlığı görmeyince hükmetmez, "bunu hapse götürün" demez. Âllâh biliyor, Âllâh'ın ilmindedir. Çünkü Kur'an ile amel ediyor Cenâb-ı Hak. Onun için ilmiyle değil, zuhur ettikten sonra mükâfat-û mücazat ihsân ediyor. وَلِيَعْلَمَ الْمُؤْمِنِينَ İlm-i zuhur ile Mü'minler zuhur etsin. Rasûl-û Ekrem'in sözünü, her şeyin üstüne kabûl edip de sath-ı harpte muharebe edenler meydana gelsin.

167- وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ وَقِيلَ لَهُمْ تَعَالَوْا قَاتِلُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوِ ادْفَعُوا ۖ قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا لَاتَّبَعْنَاكُمْ ۖ هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ أَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْإِيمَانِ ۚ يَقُولُونَ بِأَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِي قُلُوبِهِمْ ۗ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ ۚ

وَلِيَعْلَمَ الَّذِينَ نَافَقُوا ۚ Münafıklar da zuhur etsin, kaçsınlar. Eğer bu vak'a olmasaydı, münafıklar zaten câmiye gelir, nâmaz kılar, İslâmiyet'ten haber verir, geçer gider, kim bilir onu? Kim bilir bu münafıklık? Mevlâna diyor ki; "Damar damardır, kıyâmete kadar devam edecektir." Zannetmeyiniz zaman gelecek de münafık olmayacak. Zaman-ı Saadette münafıklar vardı, sonra var, bugün de var, kıyâmete kadar olacaktır. Damar damardır, Hikmet-i İlâhiye'ye müstenittir.

Biz Elhamdülillah, Müslüman olduğumuz için istiyoruz ki her şey Müslüman olsun. Fakat bu, Hikmet-i İlâhiye'ye muhaliftir. Yalnız cenneti doldurmaz, cehennemi de dolduracak Cenâb-ı Hak. Âllâh Teâla'nın yalnız Rahm-û Kerem sıfatları afv-û mağfiret değil, kahr-u gazap sıfatları da var. Ona da muttasıf olmak lâzım gelir. Öyle ise bunların da bulunması lâzım gelir, ortada bulunması lâzım gelir bunların. Bu Uhud vak'asının bu şekilde zuhuru, mü-

nafıkların zuhuruna sebep olmak içindir. Münafık belli olsun da cezaya istinat etsin.

وَقِيلَ لَهُمْ Vak'adan sonra münafıklar kaçtılar. Üç yüz kişi idi, Abdullah bin Übey arkadaşları ile beraber kaçtılar. Onların etrafındaki Âshab-ı Kiram dediler; تَعَالَوْا "Geliniz, kaçmayınız, قَاتِلُوا muharebe ediniz فِي سَبِيلِ اللهِ Âllâh yolunda. Siz de Müslüman şeklindesiniz, geliniz kaçmayınız da imânınız varsa Âllâh yolunda muharebe ediniz. Eğer imânınız yok ise اَوِ ادْفَعُوا memleketi müdafâa ediniz, memleketiniz için. Bunlar girecekler Medine'ye, bahçelerinizi berbat ederler, size zulüm ederler. Eğer imânınız varsa İlây-ı Kelimetullah için muharebe ediniz. İmânınız yoksa memleketi müdafâa ediniz."

Bak efendim, bugün hatta Arabistan'dan bahsedelim. Bu kadar harp oluyor. Mütemadiyen memleketi müdafâa, memleketi müdafâa! Canım memleketi müdafâyı ikinci satıra bırak, evvel İlay-ı Kelimetullah'ı, İslâmiyet'i müdafâyı söyle. Onun arkasında memleket müdafâa olur zaten. Eğer oradaki insanların niyeti, halis İlâh-i Kelimetullah olur da muharebe ederse, arkasında memleket zaten çıkar. Fakat onu hiç ağzına alan yok. Memleketi müdafâa, memleketi müdafâ. Ben gittikten sonra memleketi ne yapacağım.

Bak münafıklara o zaman böyle demişler. "İmânınız varsa Âllâh için muharebe ediniz, imânınız yoksa memleketinizi müdafâa ediniz." Cevaben münafıklar dediler; قَالُوا لَوْ نَعْلَمُ قِتَالًا "Eğer bizim tam imânımız olsaydı, bu harpdir, muharebedir, Lillah içindir! لَاتَّبَعْنَاكُمْ Size tâbi olurduk" yâni meydana çıkardılar küfürlerini. Buyuruyor ki; هُمْ لِلْكُفْرِ Münafıklar o gün küfre, يَوْمَئِذٍ اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِ imândan daha yakın idi, küfre yakın idi. Şimdi bu vak'a

zuhur etmeden evvel, bunlar Müslümanların arasında oldukları için (malûm ya münafığın hâli bu; bir koyunun iki sürü arasına düşmesi gibidir, ara sıra o sürüye bakar, ara sıra o sürüye bakar, müteredditdir içinde.) Şimdi bu vak'alardan evvel onlar, imânâ daha yakın görünürdü. Fakat bu vak'a zuhur ettikten sonra küfre daha yakın göründü. Ve oraya girdiler. هُمْ لِلْكُفْرِ يَوْمَئِذٍ O gün onlar küfre karşı, اَقْرَبُ مِنْهُمْ لِلْاِيمَانِ imândan daha yakın idiler.

يَقُولُونَ بِاَفْوَاهِهِمْ مَا لَيْسَ فِى قُلُوبِهِمْ Diyorlardı ağızlarıyla kalbinde olmayanı. Müslümanım diyordu fakat kalbinde bir şey yok. وَاللّٰهُ اَعْلَمُ بِمَا يَكْتُمُونَ Âllâh CelleCelâlûhû âlimdir, onların kalbinde gizlediğine. Kalbinde imân yok, küfür var, gizliyor. Âllâh CelleCelâlûhû, buna âlimdir. Âlimdir yâni onun cezasını verir.

168- اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا لَوْ اَطَاعُونَا مَا قُتِلُوا قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Bunların yine bir hâli o sırada. اَلَّذِينَ قَالُوا لِاِخْوَانِهِمْ وَقَعَدُوا "Vekaadû" ani'l cihadi yâni. Cihadı bıraktılar, gidecek girecekler Medine'ye. Oturdular, arkadaşlarına diyorlar ki Âshab-ı Kiram'a, o şehit olanlar hakkında. لَوْ اَطَاعُونَا "Eğer bunlar bize itâat etselerdi, bizle istişâre etselerdi, harbe girmezlerdi مَا قُتِلُوا ve öldürülmezlerdi" dediler. Yâni evinde oturan öldürülmez, ölmez demektir. Sebeb-i nüzul-ü âyet budur.

Âllâh CelleCelâlûhû, onları tekzip ediyor. Diyor ki; قُلْ فَادْرَؤُا عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ Mademki evde oturmakla insan ölmez kalıyor. "Ölüm geliyor! Nefsinizden ölümü def ediniz." Âllâh CelleCelâlûhû,

bir tâun vermiş, bir hafta içinde bu münafıklardan 70 tanesi evlerinde ölmüştür. Âyetin sebeb-i nüzulü budur.

Eğer dediğiniz doğru ise evde oturan ölmezse فَادْرَؤُا def ediniz. عَنْ اَنْفُسِكُمُ الْمَوْتَ İşte ölüm geliyor, öldürüyor. Mevti, ölümü def ediniz. اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Eğer doğru iseniz, evde olanlar ölmeyecek diyorsanız, ölümü kaldırınız, men ediniz kendinizden. Bu mevzû bitti.

169- وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللهِ اَمْوَاتًا بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ

Şimdi Hâlik-i Kâinat, orada mücahede, fillah olan farz yâni İlay-ı Kelimetullah olan, Âllâh'ın kelimesi olan "Lailâheillâllâh Muhammedun Rasûlûllah"ın ilâsı için hayatını veren insanları, Hâlik-i Kâinat methediyor. Ki burada öyle oldu bunlar. Diyor ki; وَلَا تَحْسَبَنَّ "Muhakkak! Zannetmeyiniz الَّذِينَ قُتِلُوا فِى سَبِيلِ اللهِ Âllâh yolunda şehit olanlar, اَمْوَاتًا ölmüşler diğer ölüler gibi. Âllâh yolunda vücudunu ikna eden kimseler, şehitlerin ölümü, diğer insanların ölümü gibi değildir." Eğer ki zâhiren ruh, vücuttan ayrılıyor. Fakat بَلْ اَحْيَاءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ onların ruhları (bütün ruhlar zaten ölmüyor efendim, ruh o alemden gelmiş, ebediyyet için halkolmuş, gariptir. Vücut ise topraktan halkolmuş, memleketindedir, yerlidir. Hikmet-i İlâhiye ile o garip olan ruhu, bu vücut içinde Cenâb-ı Hak bırakmış ki bir müddet-i muayyene. Hikmeti yerine gelsin.)

İşte herkesin bedeni öldükten sonra ruhu ölmez. Fakat kiminin ruhu muazzebtir, kiminin hiçbir şeyi yoktur. Zaten ruh, vücut ile beraber azap görüyor. Bu mesele çoklarının zihnini şaşır-

tıyor. "Efendim öldükten sonra nasıl olur, ne azap görüyor? Kabri açıyoruz da bir takım kemikler var, nasıl oluyor?" Bunların hepsi hatadır. Bir defâ Kur'an-ı Azimüşşân'da, tefsirlerde, hadislerde; ruh ile vücut beraber azap görür, beraber nimetlenir. Bunu bizim görmememiz, buna delil olmaz. Bakınız ki faraza bir adamın dişi. Bakıyosun beyaz, parlak bir diş. Âllâh muktedirdir. O beyaz parlak dişin altında öyle bir acı veriyor ki dayanamıyor. Bizim gördüğümüz o vücut, o kemikler velev ki defnedilmese bile, Âllâh öyle bir acı verir ki bildiği kadar verir. Ruh da zaten beraber orada elemi çeker. Yâni kabrin azabı; ruh ile vücut beraberdir. Kabrin nimeti; ruh ile vücut beraberdir. Çünkü dünyada ikisi beraber iştirak etmişler. Ne kazanmışsa kazanmışlar. İyilikse beraber, fenâlıksa beraber. Zaten ruh eğer muazzeb değilse, vefât ettiği zaman bağlı değildir. Bağlı olmadıktan sonra her yere gezebilir.

"Ya biz niçin kabirlere gidiyoruz da ziyâret ediyoruz?" Kabrin ziyâretini, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem birkaç hadislerle de beyan buyuruyor. Birçok menfâatleri vardır. Fakat mânâsı o değil ki o adamın ruhu başka yerde ziyâret edilmez. Biz şimdi burada da Halid Bin El-Zeyd Radıyallahû Anhû tasavvur etsek, hatamızı tasavvur etsek. Âllâh'a, vesile olarak şefâatini talep etsek. Burada oturduğumuz gibi, aynı kabrin başında da o olur. Lâkin bu ruh, o vücutla beraber uzun zaman beraber bulunmuşlar, müşterek yaşamışlar. Bir alâkası fazladır kabirde. Ruhun, vücut ile beraber uzun zaman bulunmasından dolayı, vücut da kabirde bulunduğu için, ruh eğer ki serbesttir fakat alakası daha fazladır buradan. Onun alakası, oradan buradan daha fazladır. Fakat burada da istimdat edilir, orada da edilir. Onun için orada ziyâret ediliyor.

وَلَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ قُتِلُوا فِي سَبِيلِ اللهِ أَمْوَاتًا Âllâh yolunda, İlây-ı Kelimetullah yolunda hayatını verenleri ölü zannetmeyiniz, başka

ölüler gibi. بَلْ اَحْيَاۤءٌ عِنْدَ رَبِّهِمْ Rabbinin nezdinde hayat sahibidirler. يُرْزَقُوْنَ Rızıklanırlar cennetin nimetlerinden, manevi nimetlerinden. Artık onların bildiğimiz nimetler, cennetler, yemişler, hiçbir kıymeti yoktur ki Cenâb-ı Hak'ka böyle yaklaştıktan sonra.

Efendim, bu zaten öteden beri ziyâret-i kubur vardı. Şimdi vahhabiler bunu men ederler. Ona da pişman olmuşlar ama ne yapacağını bilmiyorlar. Belki de ıslah olurlar sonradan. Evvel hiç müsâade etmezlerdi. Şimdi yalnız hanımlara müsâade etmiyorlar, erkekler gidiyorlar. Belki temenni edelim de Âllâh ıslah etsin. Onlar da nihâyet meâlî Müslüman'dır. Biz bunları, ehl-i kıblenin hiçbirisini kâfir bilmiyoruz. Hatadır yâni gerçi Müslümanlardan ayrı bir şekilleri vardır bazı yerlerde fakat küfre kadar gideceğine kail değiliz. **Lailâheillâllâh Muhammedûn Rasûlûllah** diyor, nâmaz kılıyor, oruç tutuyor, kıble yapıyor. Bazı hataları vardır, o hatalar onunla Âllâh'ın arasında. Ümit ederiz Cenâb-ı Hak, onu af eder. Sonra birçok şeyleri de yavaş yavaş terkettikleri de vakıadır. (Şiilerin mezhebine mi yakın?) Şii'nin de başka türlü. Şiinin de bütün Âshab-ı Kiram'a olan tehacümundan, iftiralarından oluyor. Vardır, fırkalar olacak. Yetmiş iki fırka olacak buyuruyor Rasûl-û Ekrem Sallâllâllâhû Aleyhivessellem, ümmetten. İşte fırkalar bunlardır. Tam kâfir değiller bunlar. Hatta cehenneme giderler buyurmuş Rasûl-û Ekrem. Ebedi olan bir cehennem hulud değildir, cezayı çeker gider.

170- فَرِحِيْنَ بِمَاۤ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ ۙ وَيَسْتَبْشِرُوْنَ بِالَّذِيْنَ لَمْ يَلْحَقُوْا بِهِمْ مِّنْ خَلْفِهِمْ ۙ اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُوْنَ

فَرِحِيْنَ بِمَاۤ اٰتٰىهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ Müferrahtırlar, ferahlanıyorlar Cenâb-ı Hak'kın verdiği nimetlerin fazlından. Sonra bunlar efen-

dim, sebeb-i nüzul-u âyet bu bakın. Ricâ ettiler Cenâb-ı Hak'ka, dediler; "Yarabbi, bize bu lütf-û keremi yaptın, bizden sonra da bu yolda gelenlere, Âllâh için fedâ-i nefs edenlere nasıl anlatacağız? Onlar da bilsinler bu nimeti." Cenâb-ı Hak emretmiş, "Ben, onlara bildireceğim." Bildireceğim, bildiririm demiş ya! İşte bildiriyor Cenâb-ı Hak, bu âyetle. وَيَسْتَبْشِرُونَ بِالَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُوا بِهِمْ مِنْ خَلْفِهِمْ Müsteğfirdirler, beşaret sahibidirler, müjdeyi alıyorlar. Onlara lâyık olmayanlara da o nimeti Âllâh verir. Her kim ki halis olarak Kelimetullah'ın ilâsı için ruhunu feda ederse, onlara olduğu gibi ona da olur. Fakat halis, muhlis ise eğer. Öyleyse şehit, hakiki şehit kimdir? Bu yolda iknâ-i vücut edendir. Mademki muharib budur, şehit de budur. اَلَّا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ Onlara bir havf yok, bir korku yok azaptan. Hüzün de yok.

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ وَفَضْلٍ وَاَنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ -171

يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ وَفَضْلٍ Müstebşirdirler, beşaretlidirler, müjde almışlar Nimet-i İlâhiye'den, fazlından. وَاَنَّ اللهَ لَا يُضِيعُ اَجْرَ الْمُؤْمِنِينَ Âllâh CelleCelâlûhû, Mü'minin ecrini zerre kadar zâyi etmez. Kerim'dir, vermek istiyor, nasıl olur da zâyi etsin. Vaziyet değişiyor efendim, bu arada düştü.

Şimdi Uhud Vak'asının bakiyesindeyiz. Onlar mağlup oldular ve dediler ki; "Gelecek seneye bırakalım" dediler. Rasûl-û Ekrem'de kabûl etti. Kaçtılar, gittiler. Ne zamanki Hamra'ül Esed namında bir yer yâni Uhud'un arkasında bir yere gittiler, toplandılar. Baktılar ki zaten üç bin kişi idi. Onların beş yüzü telef olsa bile, iki bin beş yüz kişi mevcûtları var. Âshab-ı Kiram ise bin idi. Üç yüzü münafık çıktı, yedi yüz kaldı. Yetmiş tanede şehit olmuştur,

altı yüz kadar kişi kalmış. 600 kişiye karşı, 2500 kişi müsellah nasıl kaçıyor? Pişman oldular yaptıklarından. Pişman oldular, geri geleceğiz dediler, haber verdiler. Daha Rasûl-û Ekrem, Medine-i Tahire'ye varmamıştı. Bunu işitir işitmez, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem diyor ki (yaralılar var içinde, adette az.) "Biz lillah için harp ediyoruz, işte ben gidiyorum, kim benim arkamdan gelirse gelsin. Yine mukabeleye gideceğim."

172- اَلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ مِنْ بَعْدِ مَآ اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيْمٌ

اَلَّذِيْنَ اسْتَجَابُوْا لِلّٰهِ وَالرَّسُوْلِ Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem, Âllâh-û Teâlâ'nın emrinden başka bir şey tebliğ etmiyor ki ayrı olsun. Onlar ki Âllâh-û Rasûlûllah'ın emrini yerine getirmişler, مِنْ بَعْدِ مَآ اَصَابَهُمُ الْقَرْحُ birçok yaralar da isâbet ettiği halde. لِلَّذِيْنَ اَحْسَنُوْا مِنْهُمْ وَاتَّقَوْا اَجْرٌ عَظِيْمٌ Bunu yapanlar onlardan, ecr-i azime nâil olurlar.

173- اَلَّذِيْنَ قَالَ لَهُمُ النَّاسُ اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوْا لَكُمْ فَاخْشَوْهُمْ فَزَادَهُمْ اِيْمَانًا وَقَالُوْا حَسْبُنَا اللّٰهُ وَنِعْمَ الْوَكِيْلُ

Şimdi mesele kaldı gelecek seneye, dördüncü senede Bedir'de. Bak, birinci sene de harp farz olmamıştı. İkinci de Bedir oldu. Üçüncü de Uhud oldu. Dördüncü de Bedir Sonra. Şimdi Bedir Sonra zamanı geldi. Zaten orada toplanırlardı, alışveriş de yaparlardı, malûm bir yerdeydi, panayırdı. Şimdi hazır oldu onlar. Fakat korku! Cenâb-ı Hak, onların kalbine de bir korku ilka etmiş, bir türlü cesaret de etmiyorlar, gidemiyorlar.

Şimdi Ebu Süfyan (ve Ebu Süfyan sonunda çok iyi olmuştur, hakkında bir şey söylemiyorum, o zamanki hâli.) Ebu Süfyan başında idi ve korkuyorlardı. Ne yapalım? Ebu Mesud namında birisi vardı, ticaretle meşguldü, bilirlerdi. Onu çağırıyor, diyor ki; "Mev'idimiz, Bedir Sonra, bu Bedir günüdür. Yakın olmuş Bedir, biz de hazırlık yapmışız Bedir'e gideceğiz. Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem de oraya gelecek. Fakat bu sene kıtlık geçiyor, kuraklık geçiyor, ben pek de harbe gitmek niyetinde değilim. Fakat kendim gitmek istemiyorum çünkü bana ayıp olur. Sen Medine'ye git. Daha mübalağalı bizim mevcudiyetimizi bildir onlara. Onları harpten geri bırak. Onlar gelmesinler, ben de gitmem mesele hal olur. On tane deve de vereceğim sana hediye." Adam on devenin sözünü işitince, hemen Medine-i Tahire'ye gitti. Gidiyor, Rasûl-û Ekrem de Sallâllâhû Aleyhivessellem hazırlanıyor ve Bedr'e gidecekler. Diyor; "Efendim siz gideceksiniz ama ben Mekke'den geliyorum. O kadar insanlar toplanmış askerler her taraftan, aşağıdan yukarıdan. Mekke adeta dolmuş insanlardan, siz mağlup olacaksınız. Ben tavsiye ediyorum, gitmeyiniz!"

Bunu deyince; فَزَادَهُمْ اِيمَانًا وَقَالُوا حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ Bu, onları gevşetmek lâzım gelirken, imânın kuvvetiyle bilakis kuvvetlendirdi. فَزَادَهُمْ اِيمَانًا Dediler ve gittiler. Gittiklerini işitince, Mekke'den hiç birisi çıkıp da gelmedi. Onlar muvaffakiyetle işini gördüler, avdet ettiler. Bedir Sonra da böyle gitmiştir. İki âyet bunların hakkındadır. İşte bu sebeb-i nüzulü âyettir.

اَلَّذِينَ Onlar ki قَالَ لَهُمُ النَّاسُ insanlar söyledi ki o Mesud namındaki adamdır. Dedi; اِنَّ النَّاسَ قَدْ جَمَعُوا لَكُمْ "Çok insanları toplamışlar sizin için, muharebe için, birçok insanlar toplanmış. فَاخْشَوْهُمْ Onlardan korkunuz, cemâatleri çoktur, silâhları çoktur."

Bunu söyleyince فَزَادَهُمْ إِيمَانًا bu söz, onların imânını ziyâdeleştirdi. İmânları zayıflamak lâzım gelirken, onların zannına göre. Daha kuvvetlendi çünkü Âllâh içindir bu iş, kuvvetlendi imân. وَقَالُوا Dediler; حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ "Âllâh bize kâfidir ve iyi bir vekildir." حَسْبُنَا اللهُ وَنِعْمَ الْوَكِيلُ İlk evvel İbrahim Aleyhisselam kullanmış, ondan sonra âyetle Rasûl-û Ekrem. Ve bizim içinde birçok sıkıntılarımız olduğu zaman, buna devam edersek çok faydasını görürüz. "Hasbûnâllâhü ve ni'mel vekîl, ni'mel Mevla ve ni'men nasır." İbrahim Aleyhisselam'ın kullandığı; Ne zamanki ateş yaktı Nemrut, hazır oldu, mancınık getirdiler, üstüne koydular, ateşe atarlar. Cibril-i Emin hazır oldu. Dedi; "eleke hacetûn" "Senin bir ihtiyacın var mıdır?" Demiş; "emma ileyke fela" "Sana hiçbir ihtiyacım yok" demiş. Ateşe atıyorlar. Demiş; "ilâ Rabbike ilmûhû vehali yekfini bi ensuali" "Benim Rab'bimin ilmi, benim hâlime muttalidir. O, kâfidir bana, sual olunmaz." Sonra buyuruyor, o zaman demiş ki; "hasbûnâllâhû ve ni'mel vekilû, hasbûnâllâhû ve ni'mel vekilû" Sonra tabi İbrahim Aleyhisselam'a telkinat, yine Cibril'dendir, Âllâh'tandır. Rasûl-û Ekrem'e de burada telkin edilmiş. Bize de Rasûl-û Ekrem ile burada murad; Ümmeti de sıkıntılar oldu mu hasbûnâllâhû ve ni'mel vekilû. "hasbûnâ" Bize kâfi, bize yeter. "Âllâhû" Âllâh (Âllâh bize yeter.) "ve ni'mel vekilû" O'na umurumuzu bırakalım, ne iyi bir vekildir.

174- فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ مِنَ اللهِ وَفَضْلٍ لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللهِ وَاللهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ

فَانْقَلَبُوا بِنِعْمَةٍ Rasûl-û Ekrem, Âshab-ı Kiram ile beraber Bedr'e

gittiler. Ondan sonra nimetlerle; beraberinde eşyaları da vardı tabi, sattılar, rahat ettiler, ıstırahat ettiler. Düşmanın hiçbirisi Bedr'in civarına bile gelemedi. مِنَ اللهِ وَفَضْلٍ Âllâh'ın lütf-û nimeti ile münkalib oldular, Medine'ye geldiler. لَمْ يَمْسَسْهُمْ سُوءٌ Hiçbir üzüntü bile onları mest etmedi yolda. وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللهِ Âllâh'ın rızasına tâbi oldular. Rıza-i İlâhi nerde ise oraya tâbi olmak.

Efendim Rıza-i İlâhiye'ye tâbi olmak, insanı her zaman rahata yetiştirir. Fakat biz o işin erbabı olmadığımız için, zevkini almamışız. Biz zannederiz elimizden bir şey geliyor, bir şey yapacağız. Fikrimizi, zihnimizi hepsini onunla meşgul ediyoruz. Bu kâmil bir Müslümanın işi değildir. Mademki bu âlemi halkeden Âllâh'tır. Mademki beni yoktan var eden Âllâh'tır. Bugüne kadar yetiştiren Âllâh'tır. Umurunu bana bırakmadı Âllâh, kendi yaptı. Bundan sonra da yapacak yine O'dur. Öyleyse umurumuzu, "Haşâ! Cenâb-ı Hak, kâfi değildir de ben yapacağım, ben edeceğim." Bu büyük bir hatadır. Rıza-i İlâhi, Âllâh'ın rızasına bırakmaktır.

Ya Rabbi, "ilmûke bihali yekfiri ensuali" kâfidir. Ama beşeriyet itibariyle müteşebbis eder, itimat etmeyelim. Benim hatırıma bu geliyor lâkin Âllâh, hayırlısını verir. Âllâh-û âlem. وَاتَّبَعُوا رِضْوَانَ اللهِ Rıza-i İlâhiye'ye tâbi oldular. Âllâh-û Rasûlûllah'ın rızasına tâbi oldular. وَاللهُ ذُو فَضْلٍ عَظِيمٍ Âllâh, azim bir fazilet sahibidir. İstediğine, istediğini verir.

175- اِنَّمَا ذٰلِكُمُ الشَّيْطَانُ يُخَوِّفُ اَوْلِيَاءَهٗ فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِينَ

اِنَّمَا ذٰلِكُمُ Bu telkinat, (Mesud'un yaptığı) adamla gönderdiği, bugünkü ıstılahla propaganda الشَّيْطَانُ şeytanın telkinatıdır. يُخَوِّفُ

اَوْلِيَآءَهٗ Dostlarıyla korkutuyor. Şeytanın evliyâları var, dostları var. Şeytan bir yerde aciz kaldı mı? O dostlardan istiane ediyor. Ekseriyâ hanımlardan istiane ediyor, sonra arkadaşlarından da istiane ediyor. Musallat oluyor, yapamıyor. Yapamadı mı, o dostunu musallat ediyor. فَلَا تَخَافُوهُمْ وَخَافُونِ Âllâh emrediyor; şeytandan ve şeytanın evliyâsından korkmayınız, Ben'den korkunuz. Çünkü sizi halkeden benim. اِنْ كُنْتُمْ مُؤْمِنِيْنَ Eğer hakiki Mü'min iseniz, korku ancak benden olur.

Ondan sonra Rasûl-û Ekrem'e bir teselli. Bunların küfürde olan vaziyetlerinden dolayı. Eğer ki Server-i Âlem Sallâllâhû Aleyhivessellem zaten Bahr-ı Mâlûmat idi, Bahr-ı İlim idi, Bahr-ı Hilm idi. Lâkin Hâlik-i Kâinat, Habibini seviyor. Ara sıra iltifat ediyor ve teselliyât yapıyor. Diyor ki;

176- وَلَا يَحْزُنْكَ الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ فِى الْكُفْرِ ۚ اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا ۗ يُرِيْدُ اللّٰهُ اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِى الْاٰخِرَةِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيْمٌ

وَلَا يَحْزُنْكَ Ey Habibim! Seni mahzun etmesin, الَّذِيْنَ يُسَارِعُوْنَ küfürde süratli hareket edenler. Süratle kâfir olur فِى الْكُفْرِ ۚ ve gelir diyor ki; "böyledir, şöyledir" der. Böyle bu, seni mahzun etmesinler. اِنَّهُمْ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا ۗ Bütün dünya kâfir olursa Âllâh'a hiçbir ziyân yapamaz. Bütün dünya Fir'avn olsa, Âllâh'ın azamet-û kudretinde bir zerre noksan olamaz. Bütün dünya da Etka-i Ümmet olan Ebu Bekir Sıddık Radıyallahû Anh da olsa, yine Âllâh'ın azamet-i kudretine bir şey ziyâde olmaz. Herkes ne yapmışsa kendine yapar. Onun yaptığı amelin sevâbı, cezası kendisine aittir.

Ey Habibim, halkın küfre karşı olan inhimakinden müteessir olma. Çünkü onlar Âllâh'a karşı bir şey yapamayacaklar.

يُرِيدُ اللّٰهُ Ancak Hikmet-i İlâhiye var bu münâfıklara, kâfirlere, dünyada fazla bir yüz vermekte. Dünya da fazla yüz vermek, Hikmet-i İlâhiye'ye müstenittir. اَلَّا يَجْعَلَ لَهُمْ حَظًّا فِى الْاٰخِرَةِ Âhirette onlara bir hisse olmasın. Ahirette, Rahmet-i İlâhiye'ye nâil olmasın. Cennet-û nimetlere nâil olmasın. Dünyada meydan veriyor, istediğini yap diyor. İstediğini yapmak için de mal-û servet ister. Fakir bir Fir'avn'u kimse görmemiş. Zengin yapıyor, hükümdar yapıyor, elinde herşey yapıyor. Küfür yolunu gösteriyor ki Fir'avn ile Karun ile beraber olsun. Dünyada istediğini yapsın ki ahirette yansın. Buna istidraç derler, de'l tedrici (tedrici olarak aldanmak.)

Meselâ kasap bir koyun alıyor. Muntazaman ona ot veriyor, arpa veriyor, filan veriyor. Acaba koyunun gözüne mi âşıktır bu adam? Yok! Koyunu tavlatmak istiyor, etinden kazanacaktır. Hâlik-i Kâinat da bu münafıklara dünya veriyor, mal veriyor, servet veriyor, mansıp veriyor, tavlansın dünyada, tam tavlansın. Çünkü cehennem dolacak. Cehennemi doldurmak için veriyor. Ahirette hiçbir şey yok. وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ Azab-ı azim vardır onlara.

177- اِنَّ الَّذِينَ اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

اِنَّ Muhakkak الَّذِينَ o kimseler ki اشْتَرَوُا الْكُفْرَ بِالْاِيمَانِ küfrü almışlar, imân mukabilinde. İmânı vermiş, küfrü almış. Yâni dünyanın mal-ı servetine dayanmış. Dünyanın şânına, hâline dayanmış. Yavaş yavaş oraya meyletmiş, imânı bırakmış. لَنْ يَضُرُّوا اللّٰهَ شَيْـًٔا Hiçbir sûretle Âllâh-û Teâlâ'ya bir zararı yok onların. وَلَهُمْ عَذَابٌ

اَلِيمٌ Azab-ı elim var onların! Fakat zavallılar aldanıyorlar. Efendim diyor; "Benim hâlimi görüyorsun, ben şark ve garbı geziyorum, tayyareyle geliyorum, şöyle yapıyorum, milyonlarım vardır." Zanneder, bu bir nimettir. Bilse ki bu sebeb-i azabıdır, helâkidir. Elbette belki de yapmaz.

178- وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا اَنَّمَا نُمْلِىْ لَهُمْ خَيْرٌ لِّاَنْفُسِهِمْ ۭ اِنَّمَا نُمْلِىْ لَهُمْ لِيَزْدَادُوْٓا اِثْمًا ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ

وَلَا يَحْسَبَنَّ Muhakkak zannetmesinler الَّذِيْنَ كَفَرُوْٓا imân etmeyenler, münafıklar, mürtedler zannetmesinler. اَنَّمَا نُمْلِىْ لَهُمْ Bizim onlara verdiğimiz mühlet. Dünyada onlara mühlet veriyoruz. Mal veriyoruz, servet veriyoruz, mansıp veriyoruz, bu mühlettir. Verdiğimiz bu mühleti zannetmeyiniz ki خَيْرٌ لِّاَنْفُسِهِمْ ۭ onların nefsine bir hayırdır. Onların nefsine hayır değildir çünkü istidraçtır, onları yakmak içindir. اِنَّمَا نُمْلِىْ لَهُمْ لِيَزْدَادُوْٓا اِثْمًا ۚ Biz onlara imla, imhal veriyoruz ki vesile olsun. Ellerinde vasıta olsun, hataları çoğalsın. Fakir yaparsak, elinden bir şey gelmezse bir hata yapamaz, fazla fahiş bir hata. Ancak fahiş bir hata yapmak için iş başına geçmek lâzım gelir, zengin olmak lâzım gelir. وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّهِيْنٌ Mühin bir azap var onlara.

Şimdi hikmetini beyan ediyor. Bak efendim, dünyada insanlar karışıktır. Müslüman'ı da mürtedi de münafığı da kâfiri de hepsi karışık dünyada, yeryüzünde. Sofra-i İlâhiye'ye serilmiş zaten "er-Rahman" kelimesinin mealidir. Yeryüzü bir Sofra-i İlâhiye'dir. Serilmiştir, dost-u düşman hepsi ondan yiyor. Fakat dostu, düşmandan tefrik etmek lâzım gelir Hikmet-i İlâhiye'de.

Bir gün Mûsâ Aleyhisselam demiş ki; (Vahy-i İlâhi) "Ya Rabbi yetiştiriyorsun, insanı dünyaya getiriyorsun, yetiştiriyorsun. Ondan sonra öldürüyorsun, mahveder gidersin, bunun hikmeti nedir?" Demiş "Ya Mûsâ! Biliyorum, senin maksadın malûmat almaktır. Eğer itiraz olsaydı, seni nübüvvet defterinden kaldırırdım. Yalnız bir tarla vardır, bir buğday ek!" Mûsâ Aleyhisselam, Emr-i İlâhi ile bir tarlaya biraz buğday ekiyor. Çalışıyor tabi. Ekiyor, o buğday yetişiyor, yeşil oluyor, kaba oluyor, nihâyet yetişiyor. Yetiştikten sonra hasat zamanı geliyor. Hasat zamanında onu biçiyor, harmânâ atıyor, hayvanların üzerinde nihâyet onu ayakaltında eziyor. Diyor; "Ya Mûsâ, sen de tarlayı ektin, hizmet ettin, hâsıl ettin, yetiştirdin. Şimdi buraya attın da ayakaltında eziyorsun, bu niçin? Niye bunu yaptın?" Demiş ki; "Ya Rabbi! Biliyorsun ki bunun içinde tane var, buğday tanesi. Bunun içinde de saman var. Buğday, samanın içinde kalırsa zâyi olur. Saman, buğdayın içinde kalırsa fayda vermez. Onun için bunu birbirinden tefrik etmek lâzım gelir." "Sen bunu nereden aldın, bu malûmatı?" Demiş; "Ya Rabbi, senden" diyor. "E, sen bunu bilirsin, ben de bunu bilirim. Ben, mahlûkâtımı böyle tefrik edeceğim." İşte buyuruyor ki;

179- مَا كَانَ اللّٰهُ لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ عَلٰى مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ حَتّٰى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِى مِنْ رُسُلِهِ مَنْ يَشَآءُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرُسُلِهِ وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيمٌ

مَا كَانَ اللّٰهُ Değil, Âllâh CelleCelâlûhû لِيَذَرَ الْمُؤْمِنِينَ Mü'minleri bırakacak, عَلٰى مَآ اَنْتُمْ عَلَيْهِ bugün içinde olduğunuz gibi. Bugün karmakarışık, kâfir-u münafık hepsi karmakarışık, hiçbir şey belli değil. Bu hâlde bırakmaz Âllâh. Âllâh, onları bir fark-u temyiz

edecek.حَتّٰى يَمِيزَ الْخَبِيثَ مِنَ الطَّيِّبِ Habis, münafık, Mü'minden ayrılsın. Pis, tayyipten ayrılıncaya kadar böyle musibetler icâp eder. Musibetler zamanında tasfiye gibi olur. Mü'min daha ziyâde Âllâh'a yakın oluyor. Münafık da Âllâh'tan uzaklaşıyor.

Aynı hastalık, aynı felaketi Mü'mine verdiği zaman, Mü'min dâima (Âllâh!) diye, Âllâh'a yalvarır. Daha derece kazanıyor, Âllâh'a yakın oluyor. Aynı hastalığı, aynı dereceyi bir münafığa verdiği zaman daha ziyâde küfre yakın oluyor. Efendim, "Bize ne verdi, niçin bize verdi, kimse yok mudur bana vermiş?" Bir küfre giriyor, daha ziyâde küfürde ileri gidiyor. Aynı ameldir ha! Aynı ameldir, yerine göre değişiyor. Mü'minde imânın kuvvetine sebep olur. Kâfirde, münafıkta küfrün kuvvetine sebep olur.

وَمَا كَانَ اللّٰهُ لِيُطْلِعَكُمْ عَلَى الْغَيْبِ Ya öyleyse Cenâb-ı Hak muktedirdir, gaybı haber vereydi. Yok! Âllâh, gayba muttali etmez kimseyi. Çünkü imânûn bil-gayb lâzımdır. Eğer gayb olmazsa imân olmaz. وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَجْتَبِي مِنْ رُسُلِهِ Ama Âllâh CelleCelâlûhû, Peygamberan-i İzam'ı intihab-ı ihtiyar ediyor. Bazı mehribatı peygamberlerine bildiriyor. Hele Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'e, vefâtına kadar bütün mehribatı bildirmiştir. Fakat hepsini tebliğ etmeye memur etmemiştir. İnsanlara lâzım olanları tebliğ et demiş, lâzım olmayanları tebliğe memur değildir. Yoksa Rasûl-û Ekrem, Kıyâmet Günü hangi gündür meselâ Leyle-i Kadir hangi gündür? Pekâlâ, bilir ve tebliğ edebilirdi. Lâkin tebliğe memur değil, tebliğe memur olan kısmı tebliğ etmiştir.

مَنْ يَشَاءُ فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ Öyleyse ey insanlar, Âllâh'a can-ı dilden imân ediniz, yalnız dudaklar arasında değil. Aynınız ki Âllâh'tan başka bir Hâlık yok, Âllâh'tan başka bir Râzık yok, kuvvet sahibi

O'dur. وَرُسُلِهٖ Onun peygamberlerine de imân ediniz, Peygamberan-ı İzam'ın hepsine de. Eğer ki onların aralarında, birbirinin fevkinde dereceleri var. Lâkin hepsi de nübüvvet sahibi ve rasûldürler. Hele, Kur'an'da meskun olan 28'i inkâr etmek zaten küfürdür. Diğerlerini, bilmiyoruz da inkâra da lüzum yok. وَاِنْ تُؤْمِنُوا وَتَتَّقُوا Eğer siz hakikaten imân etseniz Âllâh-û Rasûlûllah'a. وَتَتَّقُوا Nifaktan korksanız, adavetten korksanız, Âllâh'tan korksanız, فَلَكُمْ اَجْرٌ عَظِيمٌ ecr-i azime sahip olursunuz. Mevzû değişiyor burada, şimdi zekât bahsine geliyor.

180- وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَبْخَلُونَ بِمَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ هُوَ خَيْرًا لَهُمْ بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ

وَلَا يَحْسَبَنَّ Zannetmesin, muhakkak الَّذِينَ o kimseler ki يَبْخَلُونَ buhl ediyor. Vermiyor, bahil yapıyor. بِمَا اٰتٰيهُمُ اللّٰهُ مِنْ فَضْلِهٖ Âllâh-û Teâlâ'nın vermiş olduğu, fazl-ı keremi ile verdiği malı buhl ediyor, zekâtını vermiyor. Efendim, malda mevcût olan hak, Cenâb-ı Hak'kın emri zekâttır. Eğer ki sadakalar da var, karz-ı hasen de var fakat onları rey'ine bırakmıştır. Fakat zekâtı rey'ine bırakmamıştır, zekât mecburidir.

Zekât malını kim verdi? Âllâh! Âllâh'ın malını, Âllâh'a buhl ediyor. Âllâh'ın malını, Âllâh'ın emrettiği yere buhl ediyor, vermiyor. هُوَ خَيْرًا لَهُمْ Zannetmesin ki kendine hayır yapıyor. بَلْ هُوَ شَرٌّ لَهُمْ Belki onlara şerdir o. Şerdir, şerre mealdir. سَيُطَوَّقُونَ مَا بَخِلُوا بِهٖ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ Bu verilmeyen zekât, Kıyâmet Günü'nde onların boynunda tok olur. (Hadiste varid olur bir yılan.) Azapların enva-i vardır. Ce-

hennemde bir yılanın (eğer tevbe etmeyip de Âllâh da affetmezse) bir yılanın boğazına sıkışır. Ve diyor ki; "Ben senin malınım, seni bu şekilde azaplandırırım." diyor. Cenâb-ı Hak'kın emriyle.

Mevlâna diyor; **"Gencira ezdil birunkun mâlira bihkenzi çeşm"** Ey muhatap, genc-ü hazineyi gözden düşür, itimat etme. Çünkü nihâyet nihâyet hazinen olsa, bu câmii dolu altının olsa, ya sen gidersin o kalır, ya o gider sen kalırsın. Bu, başka yok, ebedi değildir. **"Gencira ezdil birunkun malira bihkenzi çeşm"** Genci kalbinden çıkar, malı da gözünden çıkar. **"Malitû marestû dermanivû genced eşteha"** Senin malın yılan olur, gencinde (definen de) ejderha olur, diyor. **"Ey eyran ki be buhliki serabende kûni"** Ey buhlinden dolayı keseyi bağlıyorsun, çıkarmıyorsun. **"Hudra bevücudu malihur sende kuri"** Para, malın çoktur diye onunla güvenirsin de böyle azamet getirirsin kendine. **"inmali Hüda asti sarfikûm derrehiru"** Bu Âllâh'ın malıdır. Sana vekâleten sarf salâhiyetini vermiş, O'nun yolunda sarf et. **"imsâk-i memalidi yerike çendeküri"** Başkasının malını niye imsâk edersin. Senin değil, sen halketmedin. Tasarrufu senin elindedir, diyor. Mevlâna böyle izah ediyor.

وَلِلّٰهِ مِيرَاثُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Semavat-ı Ard'ın mirası, Âllâh'ındır. Bak şimdi, biz yok iken bu dünya yok iken, Âllâh vardı. Bu dünya var iken, Âllâh var. Bu dünya yok olur, yine Âllâh var. Kıyâmette, insanlar tamam bittikten sonra kıyâmet zamanında, hiç kimse kalmadığı vakit. "li menil mülkül yevme" Nerde o Fir'avnlar, Fir'avnlık peşinde olanlar, mal benimdir diyenler nerede? Hiç kimseden cevap yok! Sonra kendi emrediyor "Lillâhil Vâhidil Kahhâr" Vahid-i Kahhar olan, Âllâh'ındır! "velillâhi mirasûs semâvâti velerdı" Bu mülk, mal, semâvat yine Âllâh'a rucû eder.

Derler ki tefsirde bir rivâyettir ama nakledelim; "İnsan nerede halkolmuş, hangi topraktan halkolmuşsa orada defn olunur." Böyle bir rivâyet var. Yerlerde Âdem Aleyhisselam halkolduğu zaman toprakta. Toprak, yalvarmaya gelmiş. Demiş; "Ya Rabbi, benden aldığın insanlar fenâlık yapar. Sana isyân ederler, ben sebep oluyorum." Yok demiş, "Benim hilkatimdir, iradem ne ise o olur." "Benim vücudumdan noksan oluyor." Demiş; "Ben yine sana avdet ettiririm." Onun için insanlar vefât ettiği zaman da vücudu yine aynen oraya girer. Böyle diyenler var. Hatta insan doğduğu zaman, bunun göbeğine bir damla, bir mikrop kadar, o topraklardan, oraya konuluyor. İnsan büyük olduğu zaman biz meselâ, ne kadar orasını yıkasa, ne kadar temizlese bir hafta sonra yine orada bir siyahlık oluyor. Ne kadar hamama her gün gitse de yine orada bir şey var. Bu oradandır, diyorlar.

وَاللّٰهُ بِمَا تَعْمَلُونَ خَبِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, yaptığınızdan haberdardır. Yâni herkesin yaptığı kesesinde kalmaz. İyilik yapana mükâfat ihsân eder, fenâlık yapana da ceza verir Âllâh.

181- لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ قَوْلَ الَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ وَنَحْنُ اَغْنِيَاءُ سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَاءَ بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ

Şimdi efendim, bu âyet-i kerimenin sebeb-i nüzulü. Âyet-i kerime var ya **"ve ehlulullâhe karzen hasene"** karz-ı hasen. Âllâh'a karz-ı hasen veriniz. Hasen'in mânâsı; hilesiz, yalansız, riyâsız veriniz. Karz-ı hasenin sevâbı o kadar çoktur hatta sadakadan bile fazladır. Sadakada bir minnet belki olabilir, alanda kendinde bir utanç olur. Fakat karz da öyle değildir. "Ben borç aldım, borcumu vereceğim." Lâkin zamanımızda bu ortadan kalkmış. Nedendir bu? Çünkü alan adam tekrar vermiyor, üzüntü oluyor. Onun için

vermeye vermeye, halk da vermiyor. Eğer halk, aldığı gibi derhal de mümkün olduğu zaman verirse veya özür beyan ederse, Müslümanların arasında yine bu âdet cari olur. Buyuruyor ki **"ve ehlulullâhe karzen hasene"** Âllâh'a karz-ı hasen veriniz. Haşâ Âllâh! Karza muhtaç değil ki. Âllâh, bunu borç edip de kendine masraf edecek değil. Fukaraya verdiğin para, verdiğin karz, Âllâh'a verir gibidir. Âllâh mükâfatını verir, demektir. Âyet bu. Fakat bunu işiten münafıklar, mânâlar çıkardılar. "Demek ki Âllâh, fakirdir de borç istiyor" dediler. İşte böyle yaptıkları için âyet nâzil oldu.

لَقَدْ سَمِعَ اللّٰهُ Âllâh işitiyor onların bu küfrünü, قَوْلَ الَّذِينَ o kimselerin sözleri ki قَالُوا diyorlardı. اِنَّ اللّٰهَ فَقِيرٌ "Âllâh fakirdir, ikrazı ittihaz etmek ister. Biz zenginiz. Âllâh, bize emrediyor ki borç ikraz ediniz" diyor. وَنَحْنُ اَغْنِيَاءُ Biz bunu işitiyoruz! İşitiyoruz yâni tehdittir. İşitiyoruz, onun cezasını vereceğiz سَنَكْتُبُ مَا قَالُوا Yazarız onların bu sözünü, defter-i amâlinde yazarız. Defter-i amalinde; geçen de söylemiştik, işte teypde. Teybe sözlerimiz geçiyor. İstediği zaman, onu çıkardığı zaman hepsi meydana gelir. Kiramen Katib'inin de yazdığı budur. Yazılıyor orada, içinde. Meydanda bir şey olmasa bile ne vakit meydana çıktı, o bulunuyor.

وَقَتْلَهُمُ الْاَنْبِيَاءَ Onların yalnız kabahati o değil, enbiyayı katletmek. 70 tane peygamberi şehit etmişler, bu pisler! بِغَيْرِ حَقٍّ وَنَقُولُ ذُوقُوا عَذَابَ الْحَرِيقِ O vakitte diyeceğiz ki; "Siz, o peygamberleri şehit ettiniz. Böyle, Âllâh'a iftira ettiniz. Şimdi cehennemin azabını tadınız."

182- ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ

ذٰلِكَ بِمَا قَدَّمَتْ اَيْدِيكُمْ Bu azap, sizin elinizle yaptığınız (el bu-

yurmuş yâni kudret ile. Her şey el ile yapılıyor, onun için el buyurmuş.) Sizin vaktiyle yaptığınız fiilin cezasıdır. Peygamberi öldürdünüz, bugün de cehenneme gidiniz. وَاَنَّ اللّٰهَ لَيْسَ بِظَلَّامٍ لِلْعَبِيدِ Âllâh CelleCelâlûhû, zulümden münezzehtir.

183- اَلَّذِينَ قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَا اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ قُلْ قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِى بِالْبَيِّنَاتِ وَبِالَّذِى قُلْتُمْ فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ

Efendim yukarıda yahudilerin yaptığı, Rasûl-û Ekrem'e karşı zahmetler zaten hadd-i hesaptan fazla. Hatta buyurmuş ki **"mâ üziye nebiyyün müslima üzitû."** Benim çektiğim zahmet kadar hiçbir peygamber çekmedi. Hepsi bu yahudilerin, münafıkların yüzündendir.

Evvelâ âyet nâzil oldu. "Âllâh'a borç verir gibi fukaraya verdiniz mi?" Bu borç, adeta Âllâh'a verir gibidir. Nasıl ki bir adam borcunu edâ eder. Âllâh-û Teâlâ da o borcun mükâfâtını edâ eder. "Sanki Âllâh'a veriyorsunuz" dedi. Bu tanzim, takvir, terkib içindir. Yoksa Cenâb-ı Hak'kın kimsenin ağır alacağına ihtiyacı yok. Dediler öyleyse "Âllâh muhtaçtır, mademki borçtur." İşte bunlar.

Bir de اَلَّذِينَ onlar yine. Onlar diyor; قَالُوا اِنَّ اللّٰهَ عَهِدَ اِلَيْنَا Âllâh CelleCelâlûhû bize ahdetmiş, vaadetmiş Tevrat'ta. اَلَّا نُؤْمِنَ لِرَسُولٍ Biz hiçbir peygambere imân etmeyiz, حَتّٰى يَأْتِيَنَا بِقُرْبَانٍ تَأْكُلُهُ النَّارُ ta ki bir kurban. Kurban hayvandan da olur, başka şeylerden de olur. Âllâh'a tâkarrüb edilecek bir şey. Eski peygamberlerin zamanında olmuş. Yalnız İsâ Aleyhisselam'la Muhammed Mustafa

Sallâllâhû Aleyhivessellem'e bu yoktu, emredilmemişti. Bir şeyleri yaptığı zaman, kurban; ya hayvan ya bir şey koyuyorlardı bir yere. Eğer yukarıdan beyaz bir bulut şeklinde bir şey zuhur ederdi. Kaldırırsa onu, şâyân-ı kabûl görülmüş demektir. O âdet vardı. Fakat İsâ Aleyhisselam zamanında olmadığı gibi, Peygamberimiz'de de olmadı. Dediler ki; "Tevrat'ta vardır. Biz imân etmeyiz. Hatta bir peygambere bir kurban gelecek, yanımızda konulacak, ateş gelecek, onu alacak, ondan sonra imân edeceğiz." Böyle teklif ettiler.

قُلْ Ey Habibim Ekmelerrasûl Sallâllâhû Aleyhivessellem. Bunların yalancı olduğunu ve bunu da görseler yine inanmayacağını, Âllâh beyan buyuyor. Diyor ki;قَدْ جَاءَكُمْ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِى Benden evvel birçok Peygamberan-i İzâm geldiler size. Zekeriyâ ve Yahya, ez cümle. بِالْبَيِّنَاتِ Mucize ile geldiler. Peygamberan-i İzâm geldikleri zaman kavl-i mücerredle "Efendim, ben peygamberim" demiyor. "Ben peygamberim, benim de işte mucizem." Kimsenin yapamayacağı mucizeyi gösteriyor. Benden evvel birçok peygamberler geldiler. Mucizat ile beyyinat ile geldiler. Hem وَبِالَّذِى قُلْتُمْ sizin istediğinizle yâni kurbanı keser de ondan sonra bir ateş yahut yukardan bir bulut gelir de alır. Bunu da gösterdiler. (Zekeriyâ ile Yahya hakkındadır.) فَلِمَ قَتَلْتُمُوهُمْ Mademki diyorsunuz; "Bizim niyetimiz budur, alâmet budur." Niçin o peygamberlere karşı mukatele ettiniz de şehid ettiniz. اِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ Eğer siz doğru iseniz, böyle bu teklifte doğru iseniz. Bir kurban bulursa, ateş gelir de o kurbanı alırsa imân edeceksiniz. Sizden evvelkiler, geldiler de ateşi de geldi, kurbanı da aldı. Niye imân etmediler de peygamberleri şehid ettiler? Demek ki yalan diyorlar.

Yalan olduktan sonra Habibine diyor, Cenâb-ı Hak teselli olarak; "Ey Habibim bunların inanmadığına, yalancılığına müteessir olma. Çünkü bunlardan evvelki ümmetler de yine evvelki peygamberlere karşı böyle yalan tekziplerde bulunmuşlardı.

184- فَإِنْ كَذَّبُوكَ فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ جَاءُو بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ

فَإِنْ كَذَّبُوكَ Ey Habibim! Eğer senin emrini tekzip eder, imân etmezlerse. فَقَدْ كُذِّبَ رُسُلٌ مِنْ قَبْلِكَ Senden evvelki peygamberleri de tekzip etmişler. Halbûki جَاءُو بِالْبَيِّنَاتِ وَالزُّبُرِ وَالْكِتَابِ الْمُنِيرِ beyyinat ile mucize ile sûhuf ile (zubur; sûhuftur) kitab ile. Münir olan kitap, nurlu olan kitap, vazıh olan kitapla geldiler, tebligat yaptılar. İstedikleri de oldu, yine peygamberlere imân etmediler.

O mevzû bitiyor da şimdi ölümü. O da teselli içindir, ölümü beyan ediyor.

185- كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ الْقِيٰمَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا إِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ

كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ Nefis, menfuh yâni ruh. Malûm ya ruh ayrıdır, vücud ayrıdır. Ruh, Âlem-i Ervâh'tan gelmiştir. Vücud, topraktan halkolmuştur. Hikmet-i İlâhiye ile Âlem-i Ervâh'tan bu ruhu, Âllâh bu kafeste hapsetmiş, koymuş. İkisi müşterek ticarete gelmişler, dünyada çalışmaya. Fakat ruhun ölümü yok. Ruh sonradan halkolmuş, ebediyet için halkolmuş. Vücud öyle değildir. Vakti geldi mi ayrılıyor. İki arkadaştır, ticaret için gelmişler, zaman geldi mi ayrılıyorlar. Ayrıldığı için, beraber bulunduğu zamanlarda

o kadar seneler ahbap beraber bulunmuşlar, birbirine yardım etmişler. Acıyor, acı görünüyor ruh için de ayrılmak.

Onun için كُلُّ نَفْسٍ her bir nefis, her bir ruh ذَآئِقَةُ الْمَوْتِ mevti tadacaktır. Tatmak; tatlı olmak demek değildir. "Ben bu şeyi tatdım da acı gördüm. Yâni zevk ne?" Her ruh, vücudun ayrılığının zahmetini görecektir. Vücut ayrıldığı zaman, ruh tabi elemini çekiyor. Çekiyor ama وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ ondan sonra da tevfiye ediliyor tamamiyle. Tamam veriliyor ecriniz, يَوْمَ الْقِيٰمَةِ kıyâmet gününde. Ecir, hem vaaddir hem vaid. Bunlar dünyada iki arkadaş çalıştıkları zaman eğer hayrat ile amel etmiş, Âllâh'ı razı etmişlerse Cenâb-ı Hak'kı. Elbette onun mükâfatını görüyor. Eğer Gazab-ı İlâhi'nin celbettiği şeylerle meşgul olmuşsa, elbette cezayı görür Cenâb-ı Hak'tan. وَاِنَّمَا تُوَفَّوْنَ اُجُورَكُمْ Sizin ecriniz, amâlinizin cezası tevfiye edilir kıyâmet gününde. Hiçbir şey boş kalmaz, dünya abes değildir. Bir adam hayatında iyilikle, Cenâb-ı Hak'kın rızasını talep ile çalışır da sonra mükâfat görmesin. İmkân var mı? Adalet-i İlâhiye'ye tevafûk etmez. Bir adam da çok fenâlık yapar. Her fenâlığını yapıyor, zulüm yapıyor, şunu yapıyor, bunu yapıyor sonra ceza görmesin. O da olmaz. Öyleyse nihâyet ne kadardır? Ruh, bedenle beraber olduğu zaman yeryüzünde geziyor. Ayrıldıktan sonra başlıyor ceza zamanı.

فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ Her kim ki dünyada yaptığı amellerden dolayı, Âllâh'ın rızasını kazanmışsa زُحْزِحَ عَنِ النَّارِ cehennemden, azaptan uzaklaşmıştır. Çünkü Lailâhe illâllâh ehli sağlam olursa cehennemi görmez. Ameliyle cehennemden uzak olan, nasıl uzak olur? Âllâh'ın emrine itâat ediyor, emrettiğini yapıyor, nehyettiğin-

den vazgeçiyor. Âllâh-û Teâlâ da Kerim'dir, Rahim'dir, Adil'dir. Onu cehennem azabından uzaklaştırıyor. وَأُدْخِلَ الْجَنَّةَ Ondan sonra da cennete dâhil olursa, فَقَدْ فَازَ işte necat bulmuş, maksadına varmıştır. Dünyada olan gelip gitmesinden, eğer bunu elde etmişse büyük bir maksada nâil olmuştur. Eğer bunu yapmamışsa dünyada hatalarla amel etmiş, cehenneme yakın olmuşsa tabi hüsrana girmiştir o.

وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَآ اِلَّا مَتَاعُ الْغُرُورِ Bu dünyanın hayatı, bu dünyanın taayyüşü, dünyada kalması, dünyanın mal-ı serveti, hepsi de gurur verici bir metâdır. Hakikatı olmayan, insanı mağrur eden bir şeydir. Dellal bir kürkü arkasına atmış. Meselâ beş bin lirayla çarşıda satmak ister. Onun değil ki fakat kürk boynundadır, "bakınız ne kürk giymişim" diye gösterir. Mal-ı servet Âllâh'ın, mülk Âllâh'ın, her şey Âllâh'ın. Onunla mağrur olup da Âllâh'a karşı gelirse, meta-ı gurur budur. Hakikati bu.

Mevlâna diyor; "zindegani dünya insan halk hirafeli bedihe" Dünyanın bu hayatı, mal-ı serveti aldatıyor insanı. Eğer bu hakikatı şayet böyle tam bir tasavvur ederse, nefsini uzaklaştırıp da "Ne oluyor? Ne olur, nereye varır? Yaptım, servet yaptım, apartman yaptım, bilmem ne yaptım, sonra neredir? Sonra nihâyet kabirdir, başka bir şey değildir." Eğer bunu düşünürse o dünyadaki hayat, bir gurur vermekten başka bir şey değil. Beraber kabre götüremez, cehennem azabını da def etmez. Öyleyse ne oluyor? Kalır evlatlarına, kumarda sarf olur gider.

İşâret ediyor Cenâb-ı Hak ki Müslümanlar'ı imtihan etmek lâzım gelir. Bu babda İmam-ı Şafii'nin iki üç beyti var. Diyor ki; **"inne lillâhi ibaden fadlina"** Âllâh-û Teâlâ'nın bir takım kulları

var. Zeki insanlar. **"tâlakut dünya vehafül fitena"** Zeki insandır. "Ben nereye varacağımı" düşünüyor. Zekâvetinde buluyor ki ömrün sonu nihâyet geliyor. Geldikten sonra ne mal fayda verir, ne evlat fayda verir. Öyleyse hayatında daha onlar elden gitmeden. Çünkü bunlar hepsi dünyanın metaıdır, emanettir. Günü gelir ki sahibi gelir alır. Meselâ kira etmiş bir dükkânı oturulur, kontrat müddeti geldi mi mal sahibi gelir, çık diyecek. Mutlaka o, yakındır. Âllâh-û Teâlâ'nın zeki kulları, **"tâlakut dünya vehafül fitena"** dünyayı tatbik ettirmişler, dünyaya kalbini bağlamamışlar. Bunu söylemekten yâni ticaretini, alışverişini bırak da demek değildir. Her şeyini yapar fakat kalbi Âllâh'ta olur. Âllâh'ın emrini ifâ eder. Âllâh'ın emrini ifâ ettikten sonra, nerede olursa zarar yoktur. **"nâzâru fihâ felemmâ almiru"** Dikkat ediyorlar dünyanın ahvâline. Ne zamanki anladılar. **"enneha leyse lihayyin vatâna"** Bu dünya, hiçbir hayat sahibine vatan olmaz. Dünya, hayat sahibine vatan olmaz. Çünkü o hayat sahibi, hayatını teslim edecek dünya kalacaktır. Bunu böyle görmüşler, ne yapmışlar çare? **"câaluhâ lûtceten vettehazû sâlihâl âmâlû fiha sufûnâ"** Dünyayı bir girdap, bir su gibi ittihaz etmişler. Amal-i Sâliha'yı da gemi yapmışlar. Amal-i Sâliha'ya binmişler ve o suyun üzerinde yürüyüp gidiyorlar.

186- لَتُبْلَوُنَّ فِىٓ اَمْوَالِكُمْ وَاَنْفُسِكُمْ وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوٓا اَذًى كَثِيرًاۜ وَاِنْ تَصْبِرُوا وَتَتَّقُوا فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ

لَتُبْلَوُنَّ فِىٓ اَمْوَالِكُمْ Muhakkak siz imtihan olunacaksınız. Dar-ı İmtihândır. "evelâ yâravne ennehûm yûftenune fi kûlli amin merratâne-û merrateyni" Görmüyor musunuz? Herkes tâhammül etse senede bir defâ, iki defâ, üç defâ, herkes hâlinde bir imtihan hâlini

görüyor Cenâb-ı Haktan. Âllâh-û Teâlâ, imtihan ediyor kulunu her tarafta. Ya zenginlikle ya fakirlikle ya hastalıkla ya iyilikle. Bu da لَتُبْلَوُنَّ فِىٓ اَمْوَالِكُمْ muhakkak imtihan olacaksınız siz, mal-ı servetinizden. Malınız noksan olur, gider elden meselâ. وَاَنْفُسِكُمْ Nefsinizden; hasta olur, ibâdet ile belâ ile cihad ile. وَلَتَسْمَعُنَّ مِنَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ مِنْ قَبْلِكُمْ İşiteceksiniz ehl-i kitaptan; hıristiyandan, yahudiden وَمِنَ الَّذِينَ اَشْرَكُوٓا ve dinsiz olanlardan ki mürtedler. O zaman Mekke halkıydı müşrik. Mürted; dinsiz olan. Dinsiz olan ve dini bâtıl olanlardan, Müslümanlar اَذًى كَثِيرًا dâima zahmet çekecekler, işitecekler sözleri.

Fakat bunun çaresi sabr-u tâhammüldür. وَاِنْ تَصْبِرُوا Eğer siz bunlara sabretseniz. وَتَتَّقُوا Âllâh'ın emrine ittika edip de Emr-i İlâhi'yi kendinize hedef etseniz. فَاِنَّ ذٰلِكَ مِنْ عَزْمِ الْاُمُورِ Halas olursunuz, emrin azimeti budur. Emrin azm-i umuru, azamet olan umur, hayr-ül umur budur; sabr-u tâhammül. O mevzû bitiyor efendim, ayrı mevzûdur.

187- وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ وَلَا تَكْتُمُونَهُ فَنَبَذُوهُ وَرَٓاءَ ظُهُورِهِمْ وَاشْتَرَوْا بِهِ ثَمَنًا قَلِيلًا فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ

وَاِذْ اَخَذَ اللّٰهُ مِيثَاقَ الَّذِينَ اُوتُوا الْكِتَابَ Ey Habibim Sallâllâhû Aleyhivessellem. Ümmetine bildir, kıssadan hisse alsınlar. O zamanları ki Âllâh, ahzetti bir vaad Tevrat'ta, İncil'de hatta sûhuflarda. Hele Tevrat'ta bütün tafsilat var. Neydi onlardan aldığı misâk? لَتُبَيِّنُنَّهُ لِلنَّاسِ Kur'an-ı Azimüşşân'ı, Muhammed Sallâllâhû Aleyhivessellem'in sıfatlarını, halka beyan etmeyi, Âllâh size vaad ettirmişti. Yâni Âllâh-û Teâlâ, Tevrat'ta bildirmişti. Böyle bir peygamber ge-

lecek, böyle bir kitap sahibi olacak. Hatta rengi budur, şekli budur, kıyafeti budur. Rasûl-û Ekrem'in ahvâl-u kıyafeti, Tevrat'ta mevcûttur. Bunu olduğu gibi halka tebliğ ediniz ve o geldikten sonra da onun dinidir, dedi. Âllâh bu vaadi aldı, almıştır. وَلَا تَكْتُمُونَهُۥ Ketmetmeyiniz, saklamayınız onun evsafını, فَنَبَذُوهُ böyle emretmişti Âllâh.

Bak efendim meselâ Tevrat'ta demiş ki; "Bir peygamber gelecek. Vücudu ortadır, ne şişmandır ne zayıftır, ne çok yüksektir ne çok kısadır. Yüzü beyaz, gözü siyahtır, dişleri parlak ve ayrıdır, dudakları ince, fasâhat-û belâgatû böyle. Rasûl-û Ekrem'i tasvir etmiş. Onlar onu tağyir etmişler zaten, buradan baştan. Geleceğini diyorlar, onlar da diyorlar bir peygamber gelecek. Fakat daha gelmedi. Öyle öyle kâfir oluyor. Ne oluyor? Gelecek, uzun boyludur, gözleri mavidir, bilmem böyle tağyir etmişler Rasûl-û Ekrem'in sıfatlarını. Ve diğer ahvâli de Tevrat'ta beyan edilen şeyleri, halktan sakladılar. Saklamanın sebebi de o zamanlarda da zaten bunları ehl-i ilim sayarlardı. Peygamber bizden olursa, biz de ashaptan birisi oluruz. Öyle olmazsa o vakit, bu imtiyaz elimizden çıkar ve bu servet elimizden gidiyor. Servetimiz elimizde koltuk yerinde olsun, din meselesi ne olursa olsun. Bu madde hep caridir. Belki zamanımızda da başka memleketlerde, bizde değil haşa, başka memlekette caridir. Ben koltuğumda oturayım ama din olmuş, olmamış, umurunda bile değil. Çoğu zaman onların dinine girer ki koltuğu muhafaza etsin. İşte yahudiliğin icabatıdır bu.

فَنَبَذُوهُ وَرَآءَ ظُهُورِهِمْ Âllâh-û Teâlâ'nın aldığı bu, bu vaadi aldı. Onlar da arkaya attılar (kinâyedir.) Yâni hiç ehemmiyet vermediler, hiç kimseye bildirmediler. وَاشْتَرَوْا بِهِۦ ثَمَنًا قَلِيلًا Tevrat'ın âyetlerine mukabil, semen-i kalil olan dünyanın mal-û servetini elde

etmek istediler. Dünyanın mal-û serveti çok da olsa yine semen-i kalildir. Yâni semen-i kalile mukabil verdiler, acaba semen-i kesire câiz midir? Yok. Dünya ne ise hepsi semen-i kalildir. فَبِئْسَ مَا يَشْتَرُونَ Ne fenâ bir alışveriş yaptılar. Ne fenâ bir alışveriş ki ahireti mahvettiler dünya için.

188- لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا اَتَوْا وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ ۚ وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ

لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا اَتَوْا Zannetmeyiniz, muhakkak o kimseler ki ferahlanıyorlar bu yaptığından. Bu tahriften ki o zaman, yahudilerin hakkındadır sebeb-i nüzulü âyet. Fakat sebeb-i nüzulü âyet, âyet-i tahsis etmez. Kıyâmete kadar, âyet âyettir. Kim o savuletle gelirse, yine aynı tehdidin hitabındadır. Meselâ bizim zamanımızda birisi, "Kur'an-û Azimüşşân'ı bir tefsir yapayım efendim" diyor. Tefsir eder de tebdil ediyor ve o tebdilden dolayı seviniyor. O da dâhildir, aynı tehdittir. O, Tevrat'ı o vakit yapmış. Bu, daha ki büyük olan kitabı yapıyor. Öyleyse âyet eğer ki yahudiler hakkındadır, Tevrat'ı tahrif etmişler. Zamanımızda da Kur'an-ı Azimüşşân'a, aklına göre mânâ verenler de aynı tehdide dâhildir. Kur'an'a, aklımıza göre mi mânâ verilecek! لَا تَحْسَبَنَّ الَّذِينَ يَفْرَحُونَ بِمَا اَتَوْا "minettâhrifi" yâni. Yaptığı tahriften ferahlanıyor. "Efendim bilmemiştir eskiden, bu kadar müfessirler ne bilirler onlar, ben bilirim." İşte bu, aynı yahudi yolu takibidir. وَيُحِبُّونَ اَنْ يُحْمَدُوا Severler ki sena etsinler, methetsinler. "Hoca efendi ne kadar zekidir, ne kadar o zamanki papaz (o zamanki o) ne kadar zekidir." بِمَا لَمْ يَفْعَلُوا Yapmadığı şey, yapmadığı için, bunu halka beyan etmedi,

Tevrat'ı okutturmadı. Ve bununla istiyor halk sena etsin. "Bak, ben bu eski hâli yapmadım, yeni bir şey icat ettim" gibi. Bunlar zannetmesinler, yine tekiddir. فَلَا تَحْسَبَنَّهُمْ بِمَفَازَةٍ مِنَ الْعَذَابِ Tekiden geliyor âyet. Zannetmeyiniz, o azaptan emin olacaklardır. Âllâh-û Teâlâ'nın وَلَهُمْ عَذَابٌ اَلِيمٌ azab-ı elimine giriftar olacaktır.

Bak efendim, iyice tafsil edemedik. Hâlik-i Kâinat buyuruyor ki; "Tevrat'ta biz tavsiye ettik, dedik ki; Bir peygamber gelir, O'nun evsafını, O'nun kitabını halka beyan ediniz. Vaad aldık onlardan." Tevrat'ı okuyan, Tevrat'a imân edenlerden bu vaadi aldık. Fakat onlar çünkü para alıyorlardı, kavmin reisleriydiler. Reisleri para itibariyle, onun için istemediler bunu meydana çıkarsınlar. Çünkü o riyaset, o para elden gidecek. Ne yaptılar? Gizlediler. Rasûl-û Ekrem'in ahvâlini tahrif ettiler, Sallâllâhû Aleyhivessellem. Tevrat'ın ahvâlini de beyan etmediler. Sonra ferahlanıyorlar. "Efendim, biz ne iyi bir şey yaptık. Halas olduk, bize bir şey gelmedi." Tekrar ferahlanıyorlar da ki "yapmadık bunu, neyimiz var oldu?" Böyle onlara azab-û elim vardır.

Eğer ki âyetin sebeb-i nüzulü bunlardır. Zamanımızda da aynen böyledir. Kur'an-û Azimüşşân'a hücum ediyor. Mânâ verelim, tefsir edelim, nihâyet bir kaç para alacak. Alacak ama bunun üzerinde, **"felâ tehsebennehûm bimefâzetin minel azabi"** aynı asi'yede etek atar. Eğer ki âyet, bu yahudi hakkındadır. Lâkin Kur'an-ı Azimüşşân'ı, sebeb-i nüzul tahsis etmez. Kıyâmete kadar bu bakidir. Herhangi kıyâmete kadar, herhangi bir insan, kalksa da ben Kur'an'ı tercüme edeceğim, oturacağım. Aklıyla yaparsa, aynı bu tehdidin altına girer.

189- وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ

وَلِلّٰهِ مُلْكُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Semavat-û Ard'ın, yukarı ve aşağının yeri, tasarrufu Âllâh'a aittir. Mademki Âllâh'ın mülküdür, mülkünde Âllâh istediği gibi tasarruf ediyor, tasarruf Âllâh'a aittir. وَاللّٰهُ عَلٰى كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ Âllâh CelleCelâlûhû, her şeye muktedirdir. Onun için mu'ti olanları cennet-i nimet ile asi olanları azap ile giriftar eder.

190- اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَاٰيَاتٍ لِاُولِى الْاَلْبَابِ

Bak efendim Azamet-i İlâhiye'ye; on sekiz bin âlem diyoruz fakat bu bir şöhret bulmuş. Yoksa ne on sekiz bin, ne yüz on sekiz bin ancak Âllâh bilir ne kadar âlemler var. Havada âlemler var. Denizin dibinde ne âlemler var. Denizin dibinde ne kadar, ne gibi mahlûkat var. Her mahlûkat bir âlemdir. Şimdi ateşin içinde hayat sahibi olan âlemler var. Fakat biz gözümüzü açtığımız zaman yerle gökleri görüyoruz. Onun için Âllâh-û Teâlâ da azamet-i kudretini bize bildirmek için yerle göğü gösteriyor. Yoksa yerle gökten daha büyük, Azamet-i İlâhiye'ye delalet edecek maddeler var. Ama biz anlamıyoruz, görmüyoruz. Gördüğümüz neyse, bize onu gösteriyor.

اِنَّ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Semavat-û ardın hilkatinde ve içindeki acabiyatta; o suların gelmesi, o dağların çıkması, semavatı, melekleri, yıldızları, bunları tasavvur etse, bunlar hepsi her zerre Cenâb-ı Hak'kın azamet-i kudretine delalet eder. وَاخْتِلَافِ الَّيْلِ وَالنَّهَارِ Gece gündüzün ihtilâfı. Yazlarda gündüzleri uzanıyor uzanıyor, nihâyet 4 saat. Her gün 2-3 dakika farkederken, 4 saat fark eder. Gündüzler 16 saate çıkar, gece 8 saate kalır. Kışta yine aynı şekilde tebeddül ede ede nihâyet geceler 16 saate çıkar, gündüz

8 saate kalır. Dakika dakika, saniye saniye birbirine giriyor. Bu tasarruf nerden oluyor? Elbette bir Fail-i Hâkim var ki bunu yapıyor. Her gün kalkıyorsun, güneş başka yerde ay başka yerde çıkar. Her gün biraz ev fark eder, gece de böyle. Bunları tasavvur ettikten sonra لَاٰيَاتٍ لِاُولِى الْاَلْبَابِ aklı başında olanlara, (Lub; akla derler. Elbab; akıl sahibi. Her şeyini lubü bilir, içine çeker, çekirdeğin içine. Ki insanın da içindeki lubbü, aklıdır.) ehl-i akıl için bu kâfidir, aklı başında olan. (Eğer ki akıl kâfi değildir, kâfi olsaydı Peygamberan-i İzam gelmezdi.) Fakat akıl, inkâr etmez bunu. Akıla de ki; "Bu semavatı kim halketti? Elbette, Hâlik vardır. Bu yeri kim halketti? Elbette bir Hâlik vardır. Bu mahlûkatı kim, nasıl halketti? Elbette bir kudret sahibi vardır. Bu delalet ediyor ki Fail-i Hâkim her yerde. "fefi kûlli şey'in lehû âyetûn tedillû ala ennehû vahidûn" Her şeyde alâmet var ki Âllâh CelleCelâlûhû'nun kuvvet-û kudretine delalet ediyor.

Fakat bu tefekkürden sonra tezekkür lâzım. Tezekkür etmek, hatırlamak Âllâh-û Teâlâ'yı. Böyle bu son an'a, tefekkür ettikten sonra tezekkür kolay gelir. Zaten bir kalpte Zikrullah mevcût değilse, ölüdür o kalp. Zikrullah mevcût olduktan sonra hayat bulur. Hayat bulmak için de zikir için de "efendim hemen abdestli olayım, câmiye gideyim, kıbleye karşı oturayım" diyelim güzel, onların hepsi güzeldir, fenâ değil. Fakat onu her saatte, her lahzada yapmak kimseye mümkün değildir. Murad-ı İlâhi, Hâlik'ini fazla zikretmektedir. Fazla zikretmek maksud olduktan sonra abdestsiz de olur, abdestli de olur, câmide de olur, yolda da olur hatta cenabet de olur hatta yatarken de olur. Bak, âyet ona delalet ediyor. Çünkü gaye çoğalmaktır, kalbe inmektir. Öyle bir hâle gelir ki eğer

bu adam devam ederse böyle, adeta vücuttan ayrılıyor, konuşurken kalbi Âllâh söyler. Böyleleri çok var.

191- اَلَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ قِيَامًا وَّقُعُوْدًا وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُوْنَ فِيْ خَلْقِ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ۚ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا ۚ سُبْحَانَكَ فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ

اَلَّذِيْنَ يَذْكُرُوْنَ اللّٰهَ Bu mânâya delalet eder, âyet. O kimse ki Cenâb-ı Hak'kı tezekkür-u tefekkür eder, Âllâh'ın azametini hatırlar, ubudiyetini düşünür قِيَامًا ayakta. Ayağımızı atıyoruz, gidiyoruz. Ayakta kim bizi tutuyor? İki ayak bu kadar vücudu, yetmiş kilo vücudu nasıl hareket ettiriyor, götürüyor? وَّقُعُوْدًا Otururak, oturduğu halde yine Cenâb-ı Hak'kı tezekkür eder. وَّعَلٰى جُنُوْبِهِمْ Ve yan üzerine. Bak insanlar ya ayaktadır, ya oturmuştur, ya uzanmıştır. Başka üç hâlden hâlli değildir. O kimseler ki her üç halde de dâima hatırlıyor Âllâh'ı. Hatır ediyor, tehabbür ediyor. Hele uyku zamanında Zikrullah ile yatağa girer de Zikrullah ile uykuya dalarsa, o uyku çok lezzetli olur. Devam ederse o şekilde de ayağa kalkar. Efendim hadistir; "İnsan ne hâl üzerinde olursa dünyada ne ile meşgul ise fazla, ölüm o hâl üzerine zuhur ediyor, ölüme öyle gidiyor. Ne hâl üzerinde ölürse, haşirde Huzur-u İlâhiye'ye o hâl ile gider." Bir insan faraza hayatında, yatağında, yatağına girerken böyle bu âyetleri okur da (âyeti bilmezse Âllâh bilir ya! Lâilâhe illallâh bilir ya! Zaten Lâilâheillâllâh Muhammedûn Rasûlulah esâstır.) Buna devam ede ede yattı mı, uykuda Lafz-ı İlâhi onun üzerinde olur, uykuda onun üzerinde oldu mu sabah da uyanık da Lafz-ı İlâhi onun üzerinde olur. Çünkü emretmiş Rasûl-û Ekrem

Sallâlahû Aleyhivessellem "ennevmû ehûl mevti" "Uyku, ölümün kardeşidir." Böyle olduğu gibi, bir adam hayatında Zikrullah ile fazla meşgul olursa, sekeratta o hâl üzerine gider. Sekeratta o hâl üzerine gitti mi, haşire de o hâlle gider.

Bak şimdi, üç hâlden başka değil insanın hâli. Ya ayaktadır, ya oturmuştur, ya uzanmıştır. Her üç hâlini de beyan ediyor. E, bu üç hâllerde hep abdestli olacak değil ya, uzanmış da abdestli değil. Demek ki abdestsiz de okumak câizdir. Ya tezekkür ediyor Cenâb-ı Hak'kı ayakta, ubidiyetini düşünüyor. Otururken tezekkür ediyor ve yatarken tezekkür ediyor. Zikir yalnızca Lafza-i Celâle-i Âllâh değil, yalnız **Lâilâhe illâllâh** değil. Başta bunlar gelir. Fakat bir yerde; **Sübhanâllâh velhamdülillah velâ ilâhe illâllâh, Elhamdülillahi Rabbilalemin,** Kur'an-ı Azimüşşân baştanbaşa zikirdir, tezekkürdür. Tezekkürden murad; hatırlamak. Hâlik'ini tehabbür etmek, kalbine getirmek, bu her kelime ile olur. Ayakta iken, otururken, uzanırken Âllâh'ı tezekkür eder.

وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ Bu tezekkürün akibinde de Âllâh-û Teâlâ'nın azametini tefekkür ediyor. Bu semavat altında direk yok, kenarında yok, havada nasıl durmuş? İçindeki mahlûkatlar nasıl durmuş? Yerin halini düşünüyor, su üzerinde devam ediyor, nasıl oluyor? Tefekkür eder ve söyler de. رَبَّنَا Ey benim Rabbim! مَا خَلَقْتَ هٰذَا بَاطِلًا Sen bu mahlûkatı, bu yerle göğü batıl olarak halketmedin. Elbette bir maksat ile halkettin. Abes halketmedin. Azamet-û kudretini bildirmek için halkettin.

Hadis-i Şerif'te varid olmuş. Bir insan faraza uzanırken yatağında yahut pencerede Ay'ı gördü yahut yıldızı gördü, Sünnet-i Seniyye budur; "Eşhedü enneleke Rabbenâ" Senin bir Rabbin var.

Sonra bu âyeti okur. "Rabbenâ mâ halagte haze batıla" Yarabbi, bunu bâtıl halketmedin. Büyük bir sevâba girer. Yıldızı gördü mü, Ay'ı gördü mü "Rabbenâ mâ halagte hazâ batıla bel halektel yedüllâ ala azametike ve kudreti" Sen bunu abes halketmedin. Belki halkettin ki azamet-i kudretine delalet etsin. Âllâh, Hakîm'dir. Hakîm'in fiilinde abes yoktur. Bu kadar cürm-ü azimi, mahlûkatı, bu yerleri gökleri, abes halkederse hakîmliğe mütenafidir. Öyleyse biz Ay'ı gördüğümüz zaman, hele uzanırken yatağında Ay'ı gördü mü pencerede. "eşhedü enneleke Rabbe" "Şâhadet ederim ki seni yoktan var eden, bir Âllâh vardır." Başka kıymetin yok, yıldıza da öyle. Sonra "Rabbena mâ halagte batıla" Ya Rabbi bunu bâtıl halketmedin, abes halketmedin. سُبْحَانَكَ Münezzehsin ya Rabbi, abes halketmekte. Böyle bir kâinatı faydasız, biçimsiz halketmekten münezzehsin! فَقِنَا عَذَابَ النَّارِ Ya Rabbi, cehennem azabından bizi muhafaza et. Bu bir.

Tefekkür ederken bunu söylerler. Bak şimdi **"ellezine yezkûrunellahe kıyamen veguuden vealâ cünûbihim ve yetefekkûrune fi halkıssemâvâtı velerdı"** tefekkür eder ve böyle söyler **"Rabbena mâ halagte."**

رَبَّنَآ اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ **-192**

رَبَّنَآ Ey Rabbim! Beni yoktan var eden, bu hâle getiren Âllâh. اِنَّكَ مَنْ تُدْخِلِ النَّارَ Her kimi ki cehennem azabı ile giriftar edersen, فَقَدْ اَخْزَيْتَهٗ büyük bir "hızı," büyük bir rezil-i rüsvalık yaptın ehl-i cehennem içinde, onların içinde, insanların içinde.وَمَا لِلظّٰلِمِيْنَ مِنْ اَنْصَارٍ Zalimlere bir yardımcı olmaz. Âllâh, bu zalimleri cehenneme

attığı zaman, hiç kimse bu zalimlere yardım etmez ki cehennemden kurtarsın. Hiç kimse zalimleri, azaptan halas edemez. İkinci Rabbenâ bu.

193- رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْاِيمَانِ اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ فَاٰمَنَّا رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ الْاَبْرَارِ

Yine Rabbena ile başlar, üç olur. Bunlar beş tanedir efendim, sırayla geliyor. En büyük duâlardır. رَبَّنَآ اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا Ey Rabbimiz, terbiye eden bizi. (Terbiye eden O. Yoktan var eder, ondan sonra yetiştirir, ondan sonra bu hale getirir.) اِنَّنَا Bizler سَمِعْنَا işittik مُنَادِيًا bir münadi, nidâ eder. Nida eden, başta Muhammed'dir Sallâllâhû Aleyhivessellem, ikincisi de Kur'an'dır. Kur'an-û Azimüşşân kıyâmete kadar bize nida ediyor, halas yolu budur. "Ey insanlar! Halas olanlar, bununla halas olmuşlar. Sizin de halasınız bu Kur'an'a imtisaldir" diyor, nida ediyor. Kıyâmete kadar da nida eder, Rasûl-û Ekrem'in de kıyâmete kadar nidası vardır. Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in nidası yine Kuran'dır, hadis sûretiyle zuhur etmiş. Zaten hadisler, Kur'an'ı izah ediyor, mânâ veriyor, başka bir şey değildir. اِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا Biz münadiyi, nida eden; dellâl bizim lisânımızda. Dellâl bizi çağırdı, dellâldan işittik ki Muhammed'tir Sallâllâhû Aleyhivessellem, ondan sonra Kur'an-û Azimüşşân'dır. يُنَادِى لِلْاِيمَانِ Münâda, nida ediyor, çağırıyor imânâ bizi. "Ey insanlar! İmânâ geliniz." Böyle biz işittik, Kur'an-û Azimüşşân bizi imânâ davet etti, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem bizi imânâ davet etti. اَنْ اٰمِنُوا بِرَبِّكُمْ İmânâ davet etti yâni Rabbine imân ediniz. فَاٰمَنَّا Biz de durmadan Âllâh'a imân

ettik. رَبَّنَا فَاغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا Ya Rabbi imân ettik, bizim hatalarımızı, kebâir günahlarımızı affet, setr et. وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّئَاتِنَا Seyyiâtımızı da kebâirden aşağıları da setr et, ya Rabbi. وَتَوَفَّنَا مَعَ الْأَبْرَارِ Bizi ebrar ile büyükler ile sâlihler ile ruhumuzu kabzet.

Mevlâna Kaddesellahû Sırrahûlaziz, böyle teşbih ediyor; Zengin bir adam faraza memleketin sahibi. İstanbul gibi bir şehir değil de ufak bir şehir. Büyük bir ev yapmış, ziyâfet veriyor. Çok bir yemekler, her odada doldurulmuş. Ondan sonra bir adamı göndermiş çarşıya, çağırıyor, nida ediyor. Diyor ki; "Ey insanlar! Filan zengin adam, konağında her odada bütün nimetleri izhâr etmiştir, hazırdır sizi bekliyor. Kim gelirse oraya, o nimetlerden istifâde eder, nimetleri yer. Gelmeyen de mahrum olur." İmân edenler, inananlar derhal giderler. Hakikaten görürler ki sofra hazır, yemekler hazır. Yemeğini yiyor içiyor, gidiyor. İnanmayanlar, "ben inanmam, öyle bir şey olmaz diyen" adam da mahrum kalır. İşte Âllâh CelleCelâlûhû da cennetini nimetlerle doldurmuş. O nimetlerin fevkinde, kendi Celâl-û Cemâli'ni de izhâr etmiş. Bizi de münadi vasıtasıyla davet ediyor. Eğer biz bu davete icâbet edersek, o nimetlerin üzerine gideriz de istifâdemiz tamamdır. Eğer icâbet etmezsek elbette O'nun emrine isyân ediyoruz. Başka çare yok, cezayı göreceğiz.

194- رَبَّنَا وَآتِنَا مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ

رَبَّنَا Ey Rabbimiz, ey bizi yetiştiren Âllâh! وَآتِنَا Bize ihsân et, ver. مَا وَعَدْتَنَا عَلَى رُسُلِكَ Peygamberan-i İzam'ın lisânı üzerine, bize vaad ettiğin cennet-û nimetleri ihsân et.وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ الْقِيَامَةِ

Kıyâmette bizi dalâlette bırakma, ya Rabbi. اِنَّكَ لَا تُخْلِفُ الْمِيعَادَ Senin sözünde hilaf yok, miadında hilaf yok. Mademki miadında hilaf yok, Peygamberan-i İzam'ın lisânında da davet etmiş, niye duâ ediyor? Duâdan gaye; bizi onlardan yap ki inananlardan, oraya götürenlerden yap, demektir.

195- فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ اَنِّى لَآ اُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ ۚ فَالَّذِينَ هَاجَرُوا وَاُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ وَاُوذُوا فِى سَبِيلِى وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ ۚ ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ ۗ وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ

فَاسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ Böyle bir kimsenin duâlarını, Âllâh kabûl ediyor. Şimdi Müfessirin-i İzam'dan, hele Sultan'ül Müfessirin Abdullah bin Abbas'tan evvel, Kur'an-ı Azimüşşân'ı kimse cesaret etmemiştir, mânâya gitmeye. O da Rasûl-û Ekrem'in duâsını aldıktan sonra cesarete başladı. Diyor ki; "Beş Rabbena'dan sonra فَاسْتَجَابَ kelimesi geliyor. Kabûl etti Âllâh, bu duâyı. Mânâ-i İş'ariyesi de budur; eğer bir adam Âllâh'a karşı, böyle tazarru-u niyaz ile bir, iki, üç hatta üçtür, beşe kadar çıkarırsa isticâbe olur. Duâsı kabûl olur, iş'ari mânâda."

Âllâh, bu duâda onların duâlarını kabûl eder. اَنِّى لَآ اُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِنْكُمْ Emrediyor; "Ben amâl-i âmil, âmil olan bir adamın işinin ecrini, zâyi etmem sizden. Sizin yapmış olduğunuz amelin ücretini zâyi etmem." مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ İster hanım olsun, ister erkek olsun. مِنْ ذَكَرٍ اَوْ اُنْثٰى ۚ buyurmuş. Dinimizde, umur-u diniyede

kadın ve erkek müsâvidir. Her ikisi de imânda müsâvidir, nâmazda müsâvidir, oruçta müsâvidir yâni imân etmekte. İmân etti mi onun her ikisinin de ameli zâyi olmaz. بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ Çünkü sizin, bazınız bazınızdandır. Birbirinizle münasebetiniz vardır.

Asıl sebeb-i nüzulü âyet; Ümmü Seleme Radıyallahü Teâlâ Anhâ, Rasûl-û Ekrem'in yaşlı hanımı idi. Rasûl-û Ekrem'le beraber kaldıktan sonra artık Arş-ı İlâhiye kadar çıkar, bizim akidemiz budur hatta ashab da böyle. Bir gün dedi; "Ya efendim, bütün Kur'an-ı Azimüşşân'ın iltifatları, hep erkeklerden bahsediliyor, hiç hanımlardan bahs yoktur içinde." Sebeb-i nüzulü âyet. Âllâh-û Teâlâ, onların da kalbini tatbik etmek için, âyette أُنْثٰى yı da beraber zikretmiştir. Yoksa başka yerlerde ünsa yok. مِنْكُمْ مِنْ ذَكَرٍ اَوْ أُنْثٰى بَعْضُكُمْ مِنْ بَعْضٍ Siz birbirinizden halkolmuşsunuz.

فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوا Sizlerden hicret edenler! Hicretin bir mânâsı; Mekke-i Mükerreme'den, Medine'ye gelmek Rasûl-û Ekrem'in hayatında. Zaten Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem hayattayken, Medine-i Tahire'deyken, Mekke'de Müslüman olması, arada kalması, İslâmiyet'inin noksanlığına delâlet eder, şâyân-ı kabûl değildir. Mecburdur, hicrete mecburiyeti var, hazır Medine. İkinci hicret; diyar-ı küfürde umur-u diniyesini ifâ edemiyor. O umuru ifâ etmek için bir Müslüman memleketini arıyor da gidiyor. O da muhacirdir. Üçüncü muhacir; amal-i kabihayı bırakır, amal-i haseneye başlar. Günahları küfrü bırakıyor, sevaba imânâ geliyor. Amal-i kabihayı bırakıyor, hicret ediyor amal-i haseneye. Âyet-i kerimede hepsinin yeri şamildir.

فَالَّذِيْنَ هَاجَرُوا Onlar ki hicret etmişler, memleketini bırakmışlar

وَاُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِهِمْ yahut da ihtiyâran bırakmamışlar, zorlan çıkarılmıştır. وَاُوذُوا فِى سَبِيلِى Benim yolumda, Âllâh-û Teâlâ'nın yolunda yâni dinin yolunda, şeriatın yolunda eziyet çekmişler. Müslüman olduğu için dayak yemişler, Müslüman olduğu için yüz çevrilmişler. وَقَاتَلُوا وَقُتِلُوا Muhabere etmişler, küffara karşı mukatale, hem de şehit olanlar da var. Böylelerinin mükâfatı, (Âllâh emrediyor) Ben'im üzerimdedir. لَاُكَفِّرَنَّ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ Ben muhakkak onların seyyiâlarını, onların hatalarını, kusurlarını setrederim. Setretti mi kıyâmette de çıkarmaz. Onunla da kalmaz.وَلَاُدْخِلَنَّهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِى مِنْ تَحْتِهَا الْاَنْهَارُ Onları, cennetlere dâhil ederim. O cennetler ki altından nehirler akar. Bu da ثَوَابًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ cennete girmek amel ile değil, Âllâh'ın lütf-u keremi iledir. Cennetin nimetleri amel ile mütenasiptir. وَاللّٰهُ عِنْدَهُ حُسْنُ الثَّوَابِ Hüsn-ü sevâp; sevâbın en iyisi, Âllâh'ın nezdindedir ki bu insanlara verir. Bu bitti efendim.

196- لَا يَغُرَّنَّكَ تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِى الْبِلَادِ

Âyetin sebeb-i nüzulü; Bazı Âshab-ı Kiram, fakir yaşayanlar dediler, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e; "Zamanımızda işte kâfirler ticaret ediyorlar, zengin oluyorlar, geziyorlar, gidiyorlar, geliyorlar. Bizim vaziyetimiz müsait değildir bunu yapmaya." Böyle vak'a olmuştur. Buyurmuş onlara; "Sizin de yapacağınız var. Evinizde oturduğunuz zaman, Zikrullah ile meşgul olunuz." Müslümanların yaptığı, zengin Müslümanların yaptığı ibâdet, gene size yazılır. Burada dediler ki; "Ya ehl-i küfre bu kadar nimetler var, dünya nimetleri. Hâlbûki bizim bir şeyimiz yok" dediler. Böyle konuştukları için âyet nâzil olmuş. Buyurmuş ki Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'e, emrediyor Âllâh.

Ümmetine söyle, bunları mağrur etmesin bu mal-ı servet. Bu bir nimet değildir onlara veriyorum. Bu bir nikmettir, azabını çoğaltmaktır veriyorum. Şimdi çok insanlar fakir olursa, o kadar günahlara girmez ve hâlinde yaşar gider. Fakat zengin olduğu zaman enva-i rezaleti yapıyor. Demek ki o mal, onun için azaptır, veriyor. E, küfre de böyledir. Küfür eğer bu serveti görmese, bu dereceye varmıyor. Fakat gördüğü için küfrü ileri götürüyor. İstidraçtır, nimet değildir.

Buyuruyor ki لَا يَغُرَّنَّكَ mağrur etmesinler sizi yâni ümmeti. تَقَلُّبُ الَّذِينَ كَفَرُوا فِي الْبِلَادِ Kâfir olanların memleket memleket, şehir şehir gezmeleri, ticaretle meşgul olmaları, gezmeleri, sizi gurura sevketmesin. Onlar ticaret ediyor, geziyor da ben gitmiyorum.

مَتَاعٌ قَلِيلٌ ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ **197-**

مَتَاعٌ قَلِيلٌ Bu ufak, az bir metadır. Onun hayatına bağlıdır. O gitti mi, hepsi elinden gider. Ahirette zaten yok. Fakat gittikten sonra ثُمَّ مَأْوٰيهُمْ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْمِهَادُ onların yeri cehennem ne fenâ bir şey.

Yâni mal-û servet eğer ki âyet onlara, o zamânâ ait nâzil olmuştur. Fakat dedim ya, sebeb-i nüzulü âyet, âyeti tahsis etmez, kıyâmete kadar böyledir. Mal-û servet Âllâh'ındır. Eğer Âllâh'ın yolunda sarfederse nimet olur. Eğer onu, Âllâh'ın emri haricinde, hilafında sarfederse bilsin ki bu nimet değil, onun azabıdır. Nitekim mal-û servetin sahibi, hele zamanımızda da hiç nefes almıyor. Dünyada da azap fazlalaşıyor. Mal çoğaldıkça üzüntü çoğalır, mal çoğaldıkça üzüntü çoğalır. Düşünse bu mal, nimet değil ki az olduğu zaman daha rahat ediyor. Fazla olduğunda daha üzüntü

verir. Öyleyse bu nimet değil, bu nikmettir. Adam meselâ akşam evine geliyor. Bir lokma ekmek, peynir, zeytinle ailesiyle yiyor da nâmazını kılıyor. Rahat yatıyor sabaha kadar, sabah kalkıyor işine gidiyor, ne güzel bir şey. Fakat fazla zengin oldu mu, o tantanalı sofralar kuruluyor lâkin mide dolar zaten hastalıkta var içemez. Ondan sonra sabaha kadar da düşünüyor, "ben kimi aldatacağım, hangi ticareti yapacağım?" Bu nimet midir, nikmet midir?

198- لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ وَمَا عِنْدَ اللّٰهِ خَيْرٌ لِلْأَبْرَارِ

لٰكِنِ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ Amma evvelen ki Âllâh'tan korkmuşlar. Takvâ-i İlâhi, evvelâ en büyük takvâ; şirkten müttâki olmak. En büyük iyilik, nimet de; imânâ sahip olmak. Bu Takvâ-i Âmme'dir. Ondan sonra mümkün olduğu kadar Âllâh-û Teâlâ'nın emirlerini yapmak, nehyinden çekinmek, takvâ budur. لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ Onlara da cennetler halketti Âllâh. Nehirler altında, arkasında cari olur.

Cennet diyor çünkü nimetler hepsi oradadır. Bakın cennet; "cin-nun" yanyana geldi mi, Lisân-ı Arapta mestur demektir. Kalbe "cinan" derler çünkü dışarıda değil mesturdur. Cennete "cennet" derler çünkü nimetlerle mesturdur. Cinlere "cin" derler çünkü mesturdur, yüz görünmüyor. Cennete "cennet" dedikleri için mesturdur ve bütün nimetler de orada hâsıl oluyor. Buyuruyor ki onlara cennetler var. O cennetlerin gusunları altında nehirler akıyor, onun emrinde. خَالِدِينَ فِيهَا O cennetlerde ebedi kalacaklar. Ne ölüm var, ne hastalık var, ne de nihâyet var. Dünyanın nimetleri gibi değil, nihâyet olsun. Bu da نُزُلًا مِنْ عِنْدِ اللّٰهِ Âllâh-û Teâlâ'nın

tam nimeti değil, nuzüldur. Nuzül; bir misafir, bir eve gidiyor. Daha yemekler hazır olmadan, kahvâltıdır, lisânımızda kahvâltı diyoruz biz. Peynirle ekmek, bir nuzül çıkarırlar da "bunu ye de yemek hazır oluncaya kadar." Buna nuzül derler. Misafir gelmiş daha vakit değildir, yemekte hazır olmamıştır. Bir şey getirir de onu yiyor, sonradan sofra kurulacak. Buna nuzül derler. Cennetin bu nimetleri, ehl-i cennet için bir nuzüldur. Cennetin en büyük nimeti; Âllâh-û Teâlâ'nın cemâlini görmek. Ondan sonra kalp öyle doluyor ki ayrılmıyor Cenâb-ı Hak'tan.

"Veliyyi Hüda hüdâne bahşet, velizi Hüdâ cüdâne bahşet" Âllâh'ın velisi, Âllâh olmaz. Fakat Âllâh'tan ayrılmıyor. Dünyada böyleyken, Evliyalullah, dâima kalbinde Âllâh var, ayrılmadıktan sonra. Cennette de onun mükâfatı; düşünüyor ne nimetler ne huriler gelir lakin Âllâh'ın, Cenâb-ı Hak'kın lütf-û ihsânı geldi mi hepsi geçiyor. İşte asıl nimet budur, beriki nimetler nüzuldur, kahvâltıdır. وَمَا عِنْدَ اللهِ خَيْرٌ لِلْاَبْرَارِ Âllâh-û Teâlâ'nın nezdindeki bu nimetler, elbette erbabına, erbaba, evliyâullah'a daha hayırlıdır.

199- وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللهِ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ خَاشِعِينَ لِلّٰهِ لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللهِ ثَمَنًا قَلِيلًا اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ اِنَّ اللهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ

Âyet âyettir yâni bitti bu yukarı ile alakası yok.

Efendim, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in hayatında, Habeşiştan kralı, o zamanın kralı imân etmişti Rasûl-û Ekrem'e Sallâllâhû Aleyhivessellem'e. Hatta oraya hicret eden Âshab-ı Kiram'a çok da yardımı olmuş. İmân etmişti ve 32 tane

Habeşlilerden de imân etmişlerdi. Server-i Âlem Sallâllâhû Aleyhivessellem, bir gün Mescid-i Saadet'te iken Âshab-ı Kiram'a dedi. "Kalkın da nâmaz kılalım, arkadaşınız Habeşiştan kralı, o zamanki Âshame idi ismi. Necaşi ölmüştür ama şimdiki değil, o zaman ki. Ölmüştür de nâmazını kılalım" dedi. Geldiler, Cennet'ül Bakiye'de bir yerde saf oldular, duâ ettiler, nâmaz kıldılar. Câizdir, gaibin nâmazı câizdir, dinimizde bunun üzerine.

Bunu gören yine yahudiler, münafıklar. "Bakınız hayatında görmüş değildir, o tarafı görmüş değildir, bu kadar uzak bir mesafede durmuş da duâ ediyor. Nasıl olur, bu kâfire duâ?" Böyle itiraz ettiler, âyet nâzil oldu. Sebeb-i nüzulü âyet, âyeti izâh ediyor. Kendi kendine bir adam, Kur'an-ı Kerim'e mânâ verirse "Cehennemde yerini görsün" diyor Rasûl-û Ekrem. Fakat böyle bir sebeb-i nüzulü âyet oldu mu, bunu söyledikten sonra artık odur.

Buyuruyor ki; وَاِنَّ مِنْ اَهْلِ الْكِتَابِ ehl-i kitaptan yâni o zaman Tevrat, İncil'e imân edenler. Var onlardan bir kısım, لَمَنْ يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ Âllâh'a imân etmişler. Abdullah bin Es-Selam gibi, Abdullah bin Es-Selam'ın arkadaşları gibi, Necaşi ve ashapları gibi. Bunlar ehl-i kitaptır, imân etmişler. Hem evvelki kitaba imân etmişler, hem de Kur'an-û Azimüşşân'a imân ettiler. وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْكُمْ İmân etmişler Âllâh'a ve size nâzil olan Kur'an-û Azimüşşân'a da imân etmişler. وَمَآ اُنْزِلَ اِلَيْهِمْ Kur'an'dan evvel onlara nâzil olan, Tevrat'a da imân etmişler. خَاشِعِينَ لِلّٰهِ Âllâh'a karşı hûşû, mütevazidirler, ibâdetiyle meşgul olmuşlardır. لَا يَشْتَرُونَ بِاٰيَاتِ اللّٰهِ ثَمَنًا قَلِيلًا Diğer hıristiyanlar gibi, yahudiler gibi Âllâh-û Teâlâ'nın âyetlerini, semen-i kalil ile değiştirmemişler. اُولٰٓئِكَ لَهُمْ اَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ İşte bunların ecri,

kemâldedir Nezd-i İlâhi'de. Necaşi eğer ki Rasûl-û Ekrem'i görmemiş yine ecri kemâldedir.

Yemen hükümdarı Tübbâ için de "Ümmetün Vahde" demiş. Bunlar evvel ki kitaba imân etmişler, Kur'an-û Azimüşşân'a ve Rasûl-û Ekrem'e de imân etmişler. Görmediği halde yine ecri vardır ama âshap derecesine çıkmıyor.

اِنَّ اللّٰهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ Âllâh CelleCelâlûhû'nun hesabı seridir, kıyâmet gününde. Çünkü bir iş, Âllâh'ı diğer işten geri bırakmıyor. Bak efendim elektriğe, bu kadar meselâ 500 tane ampul var. Bunu birer birer yaksak bir saat gider. Fakat birden bire düğmeyi çektik mi hepsi birden yanıyor. Bir düğmenin yanması, diğerine mâni olmuyor. Resim, fotoğrafçı eskiden, bir adamın resmine bir saat isterdi. Çünkü gider evvelâ eli yapıyor, ayağı yapıyor, bilmem ne. Fakat şimdi fotoğraflar bir çıkar.

Âllâh-û Teâlâ'nın da kudreti kemâlde olduğundan dolayı, onun sonunda birisi birinin bir yerinde değildir. İsterse yüzbin dünyayı bir lahza da yapar. Çünkü birisi, diğerine mâni değildir. Hesab-ı haşirde olan insanların muhasebesi, bir lahzada oluyor. Nasıl oluyor? Çünkü birinin hesabı, diğerine mâni olmuyor, beraber cereyân ediyor, birden alıyor. Hesabın sürati, cezanın süratine müstelzimdir. Bir an evvel cezasını görür herkes, mükâfatını da.

200- يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا اصْبِـرُوا وَصَابِـرُوا وَرَابِطُـوا وَاتَّقُـوا اللّٰهَ لَعَلَّكُـمْ تُفْلِحُـونَ

يَـا اَيُّهَـا الَّذِيـنَ اٰمَنُـوا Ey Âllâh'a, Rasûlûllah'a, Kur'an'a imân edenler. اصْبِرُوا Sabrediniz tâate, musibetlere, nefsin arzu ettiği şeylerden men etmeye. Sabır, Kur'an-û Azimüşşân'ın birçok yerlerinde

geçiyor. Fakat tasfih etmiyor birisini. Üç mânâ vermişler. Tasnif edilmediği için, her üçü de muraddır.

Biri; sabrediniz tâat-û ibâdete. İbâdetin elbette bir zahmeti olur. Meselâ yaz mevsiminde tarlasında ekin biçiyor da oruç tutar. Hatta evde de yapıyor da oruç tutar, zahmetleri var. Amel meşakkâtsiz olursa sevâbı ne kadar? Ne kadar meşakkât fazlaysa sevâbı o nispette fazladır. Tâat-û ibâdetin meşakâketine sabrediniz.

Sonra maasi; imkânı var, gençtir, mal var her şey var. Âllâh-û Teâlâ'dan korkuyor, isyâna sarfetmez, Beyoğlu'na tenezzül etmez.

Sonra üçüncüsü de; cihada sabreder, musibete sabreder. Emir mademki tahsis etmemiştir sabrı, hepsi de muraddır.

Ey Müslümanlar. Sabr-u tâhammül ediniz tâat-û ibâdetin meşakkâtine veya masiyetten çekilmesine ve bela-û musibete tâhammül ediniz.

وَصَابِرُوا Galip olunuz, mugalebe ediniz küffara karşı muhabere ettiği zaman, kaçmayınız. وَرَابِطُوا Murabata asıl (hudutlarda atlılar beslenilir de ordaki hududu muhafaza etmek için askerler bulunuyor.) Zaman-ı Saadet'te bu yok idi. Olmadığı için o matlub değildir. Eğer ki o mânâya murabata geliyor. Fakat Zaman-ı Saadette olmadığı için biz, onu oraya kadar götürmüyoruz. Murabata; hazır olmak. Bir nâmazı kıldıktan sonra ikinci nâmaza hazır olmak.

وَاتَّقُوا اللهَ Âllâh'tan korkunuz ey Mü'minler! İtâat ediniz, Âllâh'a. لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ Siz salah bulursunuz. Felah, necat Âllâh'ın emrine itâat etmekledir. İnsanların hepsi Âdem-û Havva'dan halkolmuş. Nesep itibariyle bir farkı yok. Kim Âllâh'a yakın ise o yüksektir. Kim Âllâh'tan uzak ise o aşağıdır.

سُورَةُ النِّسَاءِ ﴿٤﴾ NİSÂ SÛRESİ

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

Efendim, sûre-i nisâ deniliyor. Çünkü hanımların terekesi hakkında ayetler olduğu için sûre-i nisâ tesmiye edilmiştir. Bu sûre-i celile'de 175 ayet var, 3.945 kelime, 16.030 harf mevcuttur.

1- يَـٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِى خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَاتَّقُوا اللّٰهَ الَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِ وَالْاَرْحَامَ ۚ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا

يَـٰٓاَيُّهَا النَّاسُ Ey insanlar, اتَّقُوا رَبَّكُمُ Âllâh'ın azabından korkunuz, itâat ediniz. Ayetin başında, sûrenin başında takvâdan bahsettiğinin hikmeti budur. İçinde birçok emirler var, teklifler var. Meselâ mal taksim ediliyor, filana bu, filana bu. Taksimat, teklifler insana tab'en ağır geliyor. Ağır geldiği için, ayetin başında Takvâ-i İlâhiye'ye davet ediyor. Ondan sonra ayeti beyan ediyor. يَـٰٓاَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ "Ey insanlar, Rabbinizden korkunuz. Akabinizden korkunuz, itâat ediniz." الَّذِى O Rabbiniz ki خَلَقَكُمْ sizi halketmiş tenasül ile yoktan var etmekle. مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ Bir nefs-i vahide'den ki Âdem Aleyhisselam'dır. O Âllâh ki bu kadar kâinatı, nefs-i vahide olan Âdem Aleyhisselam'ı halketti.

vettekûllahe demedi de **ittekûllahe** dedi. Bizi terbiye etmiş,

terbiyeyi hatırlatıyor. Hatırlatıyor çünkü mal bahsi geçiyor, ileride mal bahsi geçiyor.

(Efendim maksat) zaten bir delille demiyorlar, İslâmiyet'e itiraz edenler oluyor. Kendini felâkete sevkediyor (bir şey de olmaz zaten.) Bütün dünya toplanırsa İslâmiyet'in bir kılını yerinden kaldıramaz, kendine yapıyor. "Efendim maymun varmış da insanlar maymundan olmuş." Bu nerden çıkıyor? Maymunun teşekkülâtı insana benzer. Benzemekle olmak lâzım gelmez ki. Belki maymun, insandan ayrılmıştır. Nitekim bir zaman kahrolmuşlardı, bazı insanlar maymuna çevrilmiştir. Eğer ki kalmamışlar.

Sonra her ne şeyi eline alırsa, insanlar mesela; o onun oğlu, o ondan o ondan. Mademki dünya sonradan halkolmuştur, nihayetine götür. Halkolduğu zaman bir adam olacak ki bir insan, babasız anasız halkolmuş. Çünkü sonu ne geliyor? Nihayete gelip birisi olacak ki Kudret-i İlâhi'ye yaşatmış! Yalnız o değil, insan değil hayvan da. Koyun, koyundan halkolmuştur, koyun koyundan. Geriye getir götür, dünyanın ilk halkolduğu gün, ilk kalktığı zaman bir koyun olacak ki koyunsuz mu halkolmuş. Böyle. Başka şey fasulye, fasulyenin tohumu fasulyedir, fasulye fasulyeden. Geri geri götür. Ta! Dünyanın halkolduğu gün, göreceksin bir fasulye, Kudret-i İlâhi'ye ile halkolmuştur. E, buna itiraz, artık Kur'an'a itiraz edip de küfre gitmektir? Zaten kâfir olmuştur onu niyet ettiği zaman, başka gitmeye lüzum yok.

Âllâh, nefs-i vahideden halketmiş. Sonra وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا o nefs-i vahideden ailesini de halketmiştir ki Havva'dır. Havva diyoruz, hay'den ayrıldığı için. Havva topraktan değil, hay olan Âdem Aleyhisselam'ın sol kaburgasından halkolduğu için. Her insanın sol kaburgası 7, sağı 8'dir. Bir tane noksandır. O, Havva'nın olduğu yere işarettir. وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً Bu Âdem-û Havva'dan, birçok insanlar kıyamete kadar halketti dünyada. Dünya-

ya, yeryüzüne serpti. وَاتَّقُوا اللّٰهَ Âllâh'tan korkunuz. الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ Âllâh'ı, O'nu vesile edip de istiyorsunuz. "Âllâh aşkına bunu yap, Âllâh için bunu yap" vesile yapıyor.

Sonra وَالْأَرْحَامَ sıla-i rahmi kat etmeyiniz. Sıla-i Erham'ın dinimizde çok ehemmiyeti var. Fakat gitgide gitgide azalmış. Çünkü insanlar dinden hafif olur da meyli dâima Avrupa'ya gidiyor, orada sıla-i rahim yok. Onun için bizde de azalmış, ihtilattan oluyor. Bu ihtilat, hepsini yapıyor. Gelen, bak meselâ geldiler saçlı, hep saçlı olduk, böyle oluyor.

إِنَّ اللّٰهَ Muhakkak Âllâh CelleCelâlûhû, كَانَ عَلَيْكُمْ ey insanlar sizin üzerinizde رَقِيبًا murakıbdır, gözcüdür. Âllâh CelleCelâlûhû, murakıbdır "bu kulum ne yapar?" Halketti, kudret verdi, kuvvet verdi, melekleri tayin etti ahvali yazmaya. Şimdi murakıbtır, "ne yaparsın?" Ne yapsın! Hayır ise sağda yazılır, şer ise solda yazılır. Murakıbdır, hiç bir amel hâli boş gitmez.

2- وَاٰتُوا الْيَتَامٰى اَمْوَالَهُمْ وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ وَلَا تَأْكُلُوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰى اَمْوَالِكُمْ اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا

Ayet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Ben-i Gatfan kabilesinden iki kardeş vardı. Birisi vefat ettikten sonra diğeri malı aldı. Çocuklarının malını da zaptetti. Zaptettiği için Rasûl-û Ekrem'e geldi çocuklar. Şikâyet ettiler, âyet nazil oldu.

وَاٰتُوا الْيَتَامٰى Yetimlere veriniz اَمْوَالَهُمْ malları, babalarından kalma mallarını niçin, ne hakla zapt ediyorsunuz? Onların malını veriniz. وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ Habis; elinizdeki haramı yahut

elinizdeki zayıfı, tayyible fakirin tayyibi ile değiştirmeyiniz. Elinizdeki zayıf olan koyunu verip de onun iyi koyununu almayınız. Elinizdeki haramı verip de onun helâlini almayınız.

وَلَا تَأْكُلُوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰى اَمْوَالِكُمْ İki kardeşin malı beraber idi ya şimdi taksim. İkisi kardeş idi, bir evdeydi yiyorlar. Onların malını, malına karıştırıp da sarf etmeyiniz. İmkânınız varsa, istina varsa yemeyiniz de veriniz. Değilse onların malında tasarruf etmeyiniz. اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا Yetimlerin malına eli uzatmak, حُوبًا كَبِيرًا büyük bir günahtır.

Şimdi o zamanda efendim, cahiliyet zamanıdır. Kur'an-ü Azimüşşân nazil oluyor, imana davet ediyor. İki kardeşin birisi vefat etti mi, beriki yetim kalıyor, ailesi de kalıyor. O kalan kardeş, öbürüsünün malına ve çocuklarına tesahub etmek için onun ailesini alır yahut kızını alır nikâh eder. Ama onun nikâhında ailesi vardır o başka, ona ehemmiyet vermiyor. Getirir ya hanımını, ya kızını nikâh eder. Gayesi o mala sahip olmaktır. Ve onu aldıktan sonra da adaletin icabatını yapmıyor. (Burada kalsın efendim.) Sadâkallâhûl azim.

Duâ kitabının birinci sahifesinde Ed'îyyât'ül Ğafuriyye yazıyor, kabında. Ğafur, Âllâh'tır. Yâni Âllâh'tan talep edilen duâ, maksat bu. Fakat te'viye kabilinden Şeyh Abdûlğaffur Efendi bunu topladığı için, ona da işarettir. Ondan sonra birinci sahife, hutbet'ül kitap diyor. O her vakit okunmaz bir defa okunur o kadar, malûmat içindir. O izindir. Malum ya, meşayihler izin verirler bazı, âdettir o. O da izin vermek suretiyle bu iki yaprağı yazmıştır. Diyor ki; "Kur'an-ı Azimüşşân'ın duâ ayetlerini, bir de hadis duâlarını topladım, başında bir salâvat sonunda bir salâvat. Bu, birçok tehlikele-

re bir emandır, Âllâh'a bir vesiledir." Sonra diyor; "İzin veriyorum evvelâ benim evlatlarıma, sonra mensup olduğum Tarikat-i Nakşibendiye'nin muhiblerine, sonra bütün Müslümanlara izin veriyorum, buna devam etsinler. Çünkü Emân-ı Kâmil'dir" diyor. O sahifeden maksadı, icazetnamedir.

Ondan sonra üç yapraktan ibarettir, hatta üçe de varmaz bazı. Yaprağın birisi Salâvat-ı Şerife başından sonuna, Salâvat-ı Şerife bir yaprak tutar. Bir yaprak da takriben ayettir, bir yaprak da hadistir. Âyet, hadis, bir de salâvat, üç. Her gün okumak lâzımdır, haftada hepsini birden okumamıştır. On defa da okusa doğrudur fakat böyle yapmıştır, günü gününe okumak daha eftaldir. Cuma gününden başlar üç yaprağını okuyacak, salâvat geldi mi salâvatta bırakır. Böyle devam eder, ta! Perşembeye kadar. Perşembe günü Salâvat-ı Şerife'den başlar yine Salâvat-ı Şerife geldi mi bitiyor. Salâvat-ı Şerife'den sonra bir tek yaprak var orada. Onun içindeki duâların hafsaları fazladır, birçok tehlikelere karşı birer muska gibidir. Onun için, onu vasiyet ediyor. Onu, her gün sabah akşam okuyunuz. Zaten basit, belki hepimizin de hatırımızda.

Ondan sonra da bizim gayemiz; Bu kitap vakıftır. Satması ve alınması haramdır. Kimse ne satsın ne alsın parayla.

Bunun Arapça tercümesini yapmıştık. **"hâzâl kitâbû vâkfû hasbetel lillahi tealâ lâ yûbâu velâ yûstera"** Bunu ya başta yapacaktı herkes görsün, ya nihayetinde yapacaktı. Ne onu yapmış, ne onu. Sonunda boş olan sayfaların içinde iki üç sayfa var. Orada yazmış ki kimse görmesin. Eğer bu niyet yok,(fena niyetliği varsa bir adam) onu yırtar atar. Bu bir. İkinci de kırk yapraktan ibarettir. Bir tek tel ile başlamıştır ortasına. Bir tek tel, o kadarı hele her gün okunursa tahammül etmez, birdenbire belki de açılır ve sayfalar zayi olur. İki olsaydı yine bir derece fakat bu olmuştur. Kimin yanında ise bizim bildiğimiz usül üzerine dikiş yapsın, bu kadar.

Değil mi? Başka bir şey de değildir. Başka bir kûrafeler yok, tek bir kûrafedir. İşi kolay olur, sayfalar çıkmaz. Kaba gelince herkes arzusu gibi yapacak kabı ama maksat kitabı muhafaza etmek. Hatta bir mukavva, sert olmasın ki cilde falana yumuşak olsun. Meselâ bir kalın kâğıt da bir şey de olur. Yâni olsa da kişi arzu ederse etsin, etmese hiçbirisi lâzım gelmez. Fakat yalnız böyle bu ortada yaptığı telle kalırsa, sahifeler birbirinden çıkar. Sahifeler birbirinden çıktıktan sonra da kitap noksan olur zaten. Bunun dikmesi de bir şey değildir.

Cepte taşınabilir, helâya girmemeli onunla o kadar. Mahfuz olan bir naylon, vaktiyle muskalar yapılırken muşambaya bağlarlardı. Onunla helâya gitmeye cevaz vermişler. Niçin? Suya da gitse tesir etmez. Bu naylon, bugün o işi görür. Yâni bugün kullandığımız naylon, eskiden muşamba yapılan şeylerin işini görür. Güzel bir naylon ile sarılı ise o vakit hiçbir mahzur kalmaz zaten.

Günlerinde okunsa daha iyidir. Şayet vakti olmadı, unuttu, yapamadıysa ertesi gün onu okusun. Ertesi gün ikisini de okusun. Ve zaten diğer şeylerde de böyledir. Nefsi alıştırmamalı eğer bir defa yapamadığı zaman geçerse, nefsi dâima alışır ve böyle güçleştirir. Onun için böyle Evradı olan kimse, bir gün yapmadıysa ertesi gün onu kaza etmelidir ki nefis o yolu bulmasın, meydan bulmasın.

Ayet-i kerimenin sebeb-i nüzulü; Ben-i Gatfan kabilesinden iki kardeş vardı. Birisi vefat etti fakat evlatları vardı. Amcası mala vaziyet etti, vermedi. Zaten cahiliyet zamanında idi, daha Kur'an-ı Azimüşşân yeni nazil oluyor. Cahiliyet zamanında o hâller olur. Geldi Rasûl-û Ekrem'e şikâyet etti. Ayet nazil oldu.

وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى Yetimlere. Yetim kimdir? Babasız olan değil, babasız olur da 15 yaşını ikmal etmeyen. 15 yaşını geçirdikten sonra yetimlikten çıkar artık. Zaten herkesin babası gider. وَاٰتُوا الْيَتَامٰٓى

Yetimlere veriniz اَمْوَالَهُمْ malları, baliğ olduğu zaman. Yetim baliğ olduğu zaman, malını kendisine veriniz.

وَلَا تَتَبَدَّلُوا الْخَبِيثَ بِالطَّيِّبِ Habis; fena. Tayyib; iyi. Yetimin iyi malını alıp da habisi ona vermeyi yapmayınız, değiştirmeyiniz. Onun malını değiştirmeyiniz, babasından ne kalmışsa onu veriniz. وَلَا تَأْكُلُوا اَمْوَالَهُمْ اِلٰى اَمْوَالِكُمْ Onların mallarını, kendi malına karıştırarak fesat bir niyetle yapmayınız. Eğer hüsn-ü niyet olursa, beraber yese zaten iki kardeş de beraber olur, beraber masraf da olur. Fakat niyeti bozuk olur da yetimin malını fazla sarfetmek suretiyle karıştırırsa, bunu yapmayınız. Çünkü اِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا büyük bir günahtır Nezd-i İlâhi'de. Zaten haram günahtır. Hele bir de bir çocuğun hakkına tecavüz etmek, en büyük hatadır.

Efendim Ahkâm-ı Şahsiye'dir. Malûm ya Kur'an-ı Azimüşşân, ahkâm kitabıdır. Her şey var içinde. Nasıl ki ibadet var, duâ var, ahkâm var, hudut var. Bugünkü, yarınki derslerimizde hanımların bir defa veraseti, ırs, kim ne alır, veraset var, mal ve yetimlerin ahvali var, bunu beyan ediyor.

Şimdi cahiliyet zamanında idi. Birisi vefat etti mi, akrabadan birisi onun kızına ve yahut ailesine göz diker. Zorlan, istemeyerek evleniyor. Fakat maksadı evlenmek değildir, maksadı hanımı almak ve fena da kullanırdı. Hanım bizar olsun ve eşyasını, hepsini bırakıp da kaçsın. Gayesi bu.

Ayet nazil oldu; "Yetimin malına yanaşmayın büyük bir günahtır." Korkmaya başladılar. Onun için bu, onun tetinmesidir. Ayet buyurur ki;

3- وَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تُقْسِطُوا فِى الْيَتَامٰى فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاءِ

مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا فَوَاحِدَةً اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ ۭ ذٰلِكَ اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُوْلُوا ۭ

وَاِنْ Eğer خِفْتُمْ korktunuz, اَلَّا تُقْسِطُوا فِى الْيَتٰمٰى yetimin malında adalet etmeyeceğinizi anladınızsa, vazgeçiniz evlenmeyiniz. فَانْكِحُوا مَا طَابَ لَكُمْ مِنَ النِّسَاۗءِ Nikâh ediniz, size câiz olan hanımlardan. Size câiz olan hanımları, Âllâh ruhsat vermiş مَثْنٰى وَثُلٰثَ وَرُبٰعَ ۚ iki veya üç veya dört. Şimdi zaruri değil ki yetimlerin anasını yahut kardeşini alacaksınız. Bildiniz ki adalet yok, başka hanımla evleniniz. Hanımları, Cenâb-ı Hak sahayı geniş yapmış erkek için, dörde kadar alabilir. Dörde kadar alabilir ama şartları vardır, şartsız değil. فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا Eğer anladınız ki adalet yapmayacaksınız hanımların arasında, فَوَاحِدَةً yalnız bir lâzımdır.

Bir insan anladı ki adalet edecek. Meselâ mümkündür, bak efendim bu tabir-i zevciata dâhildir. Fakat biz, tabi kanunlar hakkında bir şey demiyoruz. Yalnız Kur'an-ı Azimüşşân'ın hâlini mümkün olduğu kadar, elimizden geldiği kadar söyleriz.

Bak şimdi, Anadolu'nun hâli de böyle, başka yerde de hâl böyle. Zaman-ı zemine göre insan hüküm verir, yere göre hüküm verir. Ahkâmın, mekânın tesiri çok var bunun içinde. Faraza köylü bir adam, Erzurum'un köylerinden birisinin bir hanımı var, onun yardımcısıdır. Evinde yardım eder, tarlasında yardım eder, her şeyinde yardım eder. Şayet bir daha da alırsa iki yardımcısı olur. Yük olmaz ona çünkü hanım çalışır, efendiyle beraber çalışır. İki tane yardımcısı olur. Üç olursa, üç tane yardımcısı olur. Biri tarlaya gider, biri ineğe gider, biri şeye gider. Dört olursa da dört yardımcısı olur. Binâenaleyh hanımlar, erkeğe yardımcı idi, evi imar edici idi, evi tamir edici idi. Olduktan sonra dört olmasında bir mahzur yok. Bu bir.

Sonra daha çok zengin olur da birkaç memleketlerde yer. Bir yerde çiftliği var, bir yerde bağı var, bir yerde ticareti var. Senede her yerde bir miktar zaman geçirmek mecburiyetindedir. E, Müslüman adam zinaya, bilmem neye tenezzül etmez. Ne yapacak? Bir hanımı orada evlenirse olur, bir de orada. Üç tane evi var, her evlerine girer. Bunda da bir mahzur yok.

Sonra o zamanlarda nüfusun çoğalması da daha ziyâde matlub idi. Faraza bir tavuk, horozun yanında bir yumurta yapar, bir civciv olur. İki olursa iki olur, üç olursa üç olur, dört oldu mu dördünden de yumurtalar çıkar, civcivler çıkar. Dört oldu mu, birçok evlatlar meydana gelir. Belki salihler olur. Bu vaziyet öyle.

Fakat muhitimize göre ki bugünkü hanımların vaziyeti, erkeklere hâkim bir vaziyette olduğundan, masraf fazla olduğundan bir büyük ağırlıktır, yüktür. Hatta eğer imkân olsa ki imkân yok, yarım hanım bir adama kâfidir. Çünkü senede iki manto yapacak bin lira, bilmem ne yapacak ne, hem yüktür hem ağırlıktır. Onun için bu muhite göre, bugünkü hâlde bir de çoktur. Yarım olsa, mümkün olsa iyi olurdu. Fakat umumi bir hâle bakılırsa, hem nüfus itibariyle hem mal itibariyle hem de istirahat itibariyle pekâlâ fazlasının hayırlısı vardır, zararı yoktur.

Onun için dinimizde de buyurur ki فَاِنْ خِفْتُمْ اَلَّا تَعْدِلُوا eğer anladınız ki hanımların arasında adalet olmaz. Adalet neyle olur? Adalet; yemekte, içmekte, yerleşmekte tamamdır, müsavi olacak. Yalnız muhabbette değil, muhabbet kalbidir, kalp elde değildir. Elbette kalbinde birisini daha sevebilir, onda mesul değildir. Hatta evlatların arasında da meselâ evlatları bir seviniz. İmkânı yok, bir veriniz. Dünyada mal, iyilik, filan müsavi olsun. Fakat birisinin muhabbeti fazla olur, muhabbet kalbidir. Kalp bir yere fazla meyleder, elde değildir. Onun için böyle müteaddit kanunlara sahip olan kimse, mecbur değildir aynı derecede muhabbet yapmaya.

Fakat aynı nispette evinde, odasında onunla beraber, o nispette olur. Elbise bir olur, yemek bir olur ve hatta yatak zamanlarında da yeri ayrı da olsa vakti aynı taksim ederler.

Nitekim Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem'in de Ezvac-ı Tahirat'ın her birisinin bir odası vardı, bugünkü Ravza-i Tahire'nin etrafında. Bugün zaten kalan kerimesi Fatıma'tüz Zehra ile hanımı Aişe'nindir, Radıyâllâh-û Teâlâ Anhûma. O sırada hanımlarının da hepsinin odası vardı. Vefat ettikten sonra Harem'e çevirdiler. Haremlerinde herkes kendi odasında idi. Gün bulunması taksimatına Rasûl-û Ekrem, bizzat da ehemmiyet verirdi. Fevt etmezdi bu cihetten. Yalnız muhabbet başkadır.

Yâni bu istihabın için olamaz. Çünkü yüktür, ağırlıktır, altından çıkamaz. Birisinin altından çıkamaz, değil ki iki olsun yahut üç olsun, dört tane olsun.

اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُكُمْ Yahut mülk-i yemin yâni cariyelerden. Cariyeler tabi şimdi azalmıştır, o vakitlerde şekil değişiyordu. Muharip olan bir kâfiri öldürdükten sonra ailesi de cariye olur. Onu geldikten sonra Müslüman eder, nikâh eder, bir mahsuru da yoktur. Fakat onun, berikiler kadar hakkı yoktur, hürreler kadar. Yâni şey edebilir biraz. Eğer evlenmek isterseniz ya hanımlardan bir tane (eğer adalette korkarsanız) yahut da bir cariyeyi alınız. ذٰلِكَ Bu Emr-i İlâhi yâni eğer adalet olmazsa birisine hasretmek, o da mümkün ise cariye almak. اَدْنٰٓى اَلَّا تَعُولُوا Daha yakındır ki zulüm olmasın. "âl" zulümdür "lâ teulû" daha yakındır ki zulme müncer olmasın. Adalet etmedin mi, zulüm olur.

4- وَاٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقَاتِهِنَّ نِحْلَةً فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا مَرِيٓـًٔا

Ondan sonra وَاٰتُوا النِّسَآءَ صَدُقَاتِهِنَّ hanımların sadakalarını yâni mehrini veriniz. "nıhleten tıbi nefside" Bir yüktür diye değil. Hanımları nikâh ettiği zaman mehir, eğer ki nikâhın şartı değildir fakat lâzımdır mehir tayin etmek. Mehir, âdet bu olmuş ya vefatında yahut tatlikte oluyor fakat daha doğrusu, daha tatlısı yâni. Daha talâk da olmadan evvel, ölüm de olmadan evvel vermek. Mademki hanıma borcudur, götürür hanıma borcunu ziynet olarak yahut bir şey olarak "Bu senin mehrindir, hayatında sana veriyorum, al yanına." Miktarı aralarında tayin ederler. Miktar tayin edilmemişse mehri'l misil olur. Aralarında emsalleri, hanımın kardeşi, amcakızları, filanları ne ise ona münkalib olur.

Fatımat'üz Zehra'nın mehrini az yapmış, Rasûl-û Ekrem Sallâllâhû Aleyhivessellem ki halkın arasında da çoğalmasın âdet. O hikmete binâen.

Fakat meselâ ben hanıma diyeyim ki "Mehrin vardır bende, ben borçluyum sana şer'an. Vefatıma kadar bırakmayacağım." Vârisler verir vermez, o başka mesele. "Al işte, bu parayı da al yanına, kendine bir hediye yapar" borçtan kurtulur hayatında. Çünkü kim bilir ne olur? Ne evlat olur, vermez de kalanı da içeri atar. Bunlar da olur. Helâl ederse onda bir şey kalmaz, helâl etti mi tamam olur gider. İstihlâl her yerde vardır.

نِحْلَةً Onların sadakalarını, mehrini ver. Nıhle olarak, tıb-i nefs olarak. Bir yük değil bu. Çünkü Âllâh, sana helâl etti. Gelmiş sana yanındadır, ailedir, çalışıyor sana, her işini görüyor. E, verdiğin birkaç paradır, kalbini ona da bağlama ver. فَاِنْ طِبْنَ لَكُمْ عَنْ شَيْءٍ مِنْهُ نَفْسًا Eğer hanım; "Sen mademki borcu, mehri peşin verirsin. Ben de sana bir hediye vereyim" dese, onu da alınız. فَكُلُوهُ هَنِيٓـًٔا

مَرِيۡٓـًٔا Afiyet olarak ve zararsız olarak yeyiniz. Meselâ hanım mehrini aldıktan sonra, efendisine bir şey yaptı, bir mintan yaptı, bir gömlek yaptı, bir ziyafet verdi. "Teşekkür ederim, Âllâh razı olsun" de. Helâl ve temiz olarak yeyiniz hatta şifâ olur diyenler de vardır. Çünkü مَرِيۡٓـًٔا den şifâ çıkarırlar.

Mevzu birdir fakat ayetler, maddeler ayrı ayrıdır. Ayrı ayrı maddelerdir.

5- وَلَا تُؤۡتُوا السُّفَهَآءَ اَمۡوَالَكُمُ الَّتِىۡ جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمۡ قِيَامًا وَّارۡزُقُوۡهُمۡ فِيۡهَا وَاكۡسُوۡهُمۡ وَقُوۡلُوۡا لَهُمۡ قَوۡلًا مَّعۡرُوۡفًا

وَلَا تُؤۡتُوا السُّفَهَآءَ اَمۡوَالَكُمُ Sefihlere vermeyiniz. Aklı noksan, malın kıymetini bilmeyen kimselere malınızı vermeyiniz. الَّتِىۡ جَعَلَ اللّٰهُ لَكُمۡ قِيَامًا O mal ki Âllâh, sizin mesalihinizi maslahatlarınızı onunla kaim yapmıştır. Âllâh, dünyadaki maslahatınızı mal ile teczie ediyor. E, bu malı sefihlere vermeyiniz.

Sefih kim? İster erkek, ister kadın, ister çocuk. Asıl ayet; çocuklar hakkındadır. Çocukların yaşı tekemmül etmeden, bu nev'iden sayılır. Süfeha da budur.

Sonra Müfessirin-i İzam derler ki; Hanım eğer ki iyi de olsa, hanıma bütün mamelekin hepsini bildirmeyin. Çünkü az görürse gözünden düşersin, çok görürse itimat etmez, "daha da var, getir" der. Onların dediği. Burada da sefihtirler çünkü sonunu düşünmezler. Malı, hanıma teslim etti mi, hanım nereye vereceğini düşünmez. İmkân olduğu kadar sarfeder, mahveder. Zaten hanımla erkeğin arasındaki اَلرِّجَالُ قَوَّامُوۡنَ عَلَى النِّسَآءِ ayetinde Âllâh CelleCelâlûhû, erkekleri kadınlar üzerine kavvam yapmıştır, mukayyen-i umur, sebebi budur.

Müfessirinin bazıları derler ki; "Erkek çalışıyor, getiriyor, veriyor, yediriyor, hakkı var bu cihetten. Meziyeti budur." Mevlâna diyor ki; "Meziyet bu. Fakat başka mâna da var. Kadın, erkek gibi mütehammil değildir. Erkek, kadından birçok sözler işitiyor, tahammül eder gider. Fakat hanım, ondan birisini işitirse kıyamet koparır. Son sözünü evvel söyler. Hanım son sözünü, ilkine söyler kavga başlar. Fakat erkek mütehammil olur da evvel söylemez." Hanım süfehadan olur, elindeki malın kıymetini bilmez, istediği yere sarfeder. Onun için siz, malınız ki sizin maişetinizin kavvamı onunladır. Sefihlere vermeyiniz. Çocuklar da baliğ oluncaya kadar, onların malını vermeyiniz.

وَارْزُقُوهُمْ Ama kısmetinden noksan etmeyiniz, onların nafakasını tamam veriniz. Yâni parayı, serveti göstermeyiniz vermeyiniz demek, kısmetini kes demek değildir. وَارْزُقُوهُمْ Kısmetlerini veriniz فِيهَا o maldan. وَاكْسُوهُمْ Libaslarını veriniz. وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا Onlara da güzel, ma'ruf olan bir söz; "Ben inşâllâh size daha iyi bakacağım, daha mümkün olduğu kadar yapacağım." Hele çocuk ise veli ise bu veliler de dâhildir. Çocuk ister babasının malını, diyecek ki "Oğlum şimdi sana bunu veriyorum, ileride sen baliğ oldu mu, mal senindir zaten." Yâni sert ile muamele etmeyin ki birlik bozulmasın.

6- وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ ۚ فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوٓا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ ۚ وَلَا تَاْكُلُوهَآ اِسْرَافًا وَبِدَارًا اَنْ يَكْبَرُوا ۗ وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ ۚ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ ۗ فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ فَاَشْهِدُوا عَلَيْهِمْ ۗ وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا

وَابْتَلُوا الْيَتَامٰى Yetimleri, ey evliyâ-i umur! Meselâ iki kardeş, biri ölür de ölünün çocuklarına hayatta olan bakıyor. Ona veli der-

ler. Vasi; veli. Yetimleri tecrübe ediniz. Gerek aklında, dininde, rüştünde. Acaba nasıldır, aklı yerinde midir? Yâni malını teslim etmek için yalnız bulûğ değil, bir de aklın kemâli ister. Sonra حَتّٰٓى اِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ nikâh zamanına baliğ olduktan sonra (nikâha baliğ de 15 yaşını addetmişlerdir.) İhtilâm zamanı da var, 15 yaştır diyorlar. 15 yaşını geçti mi artık malını eline alacaktır. Fakat yalnız bu yaşla değil, bir de imtihan ediniz de onun aklı nasıldır? Eğer aklı tekemmül etmemişse, İmam-ı Azam'a göre 25'e takip eder. Hülasa yetimlerin malını, kendine teslim etmek için iki şart var. Biri aklı başında olsun yetim, biri de 15 yaşını tekmil etmiş olsun yetim.

فَاِنْ اٰنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا Eğer anladın ki yetimlerde bir rüşt, bir akıl, bir imkân varsa 15 فَادْفَعُوْٓا اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ yaş oldu mu, malları tamamıyla onlara tehirsiz olarak teslim ediniz. وَلَا تَاْكُلُوْهَآ Ey evliyalar (çocuğun velileri) yemeyiniz yetimin malını اِسْرَافًا israf suretiyle. Mutad olarak olur. وَبِدَارًا اَنْ يَّكْبَرُوْا Yahut acele edip de daha büyümeden, 15 yaşı bitmeden de mal bitsin de 15 yaşı bittikten sonra bir alakası kalmasın. Bunu düşünüp de israf edip malı sarfetmeyin. وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا Eğer bir adam zengin ise evliya-i umur yâni o yetime bakan zengin ise فَلْيَسْتَعْفِفْ iffeti talep etsin. Yetimin malından bir şey almasın ücret mukabili. "Ben sana bakıyorum, işine bakıyorum, tedbirini yapıyorum" bir ücret almasın. وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا Eğer veli fakir ise yetimin malı var, velisi de fakirdir. فَلْيَاْكُلْ بِالْمَعْرُوْفِ Örf-û âdet dairesinde yesin.

فَاِذَا دَفَعْتُمْ اِلَيْهِمْ اَمْوَالَهُمْ Ne zamanki yetimin malını yetime teslim ettiğinizde فَاَشْهِدُوْا عَلَيْهِمْ şahitler huzurunda veriniz. Gizli "Efendim ne olur, benim evladımdır, kardeşimin evladı benim ev-

ladımdır, al sana malını teslim veriyorum" böyle yapmayınız. En aşağısı iki şahidin huzurunda hepsini tespit edip kendisine veriniz. وَكَفٰى بِاللّٰهِ حَسِيبًا "bâ" tehdit içindir. Âllâh, yeter bir muhasiptir. Âllâh CelleCelâlûhû, yetimi görür, malı görür, vâsisini görür, hesabını görür. Bu hesabı görmeye kâfidir Âllâh! Zannetmeyiniz Âllâh'tan bir şey saklayacaksınız. Bu mevzu bitiyor. Mevzu aynıdır, mesele bitiyor.

7- لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ ۪ وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ ۚ نَصِيبًا مَفْرُوضًا

Yine cahiliyet zamanında idi. Evs bin Sâbit El-Ensâri Radıyâllâh-û Teâlâ Anh, Âshab-ı Kiram'dan birisi vefat ediyor. Üç tane kız bırakıyor, bir de hanım bırakıyor. Bir de amcası ile amcaoğullarını bırakıyor. Cahiliyet zamanında hanımlara vermiyorlardı, erkekler alırlardı. Bunlar tecavüz ettiler malı almaya. Hanım da geldi, Rasûl-û Ekrem'in huzuruna çocuklarla. "Efendim, öldü Evs, biz perişan kaldık, malımızı aldılar." Bunu söylerken, ayet-i kerime bunun üzerine nazil oldu. Sebeb-i nüzulü ayet bu. Yâni ırs'te kadın, erkek birdir. Erkeğe var da kadına yok denilmez. O da vâristir, o da vâristir. Zaten ana, baba, evlat, hanım. Bu dördü mahcup olmazlar. Behemehâl vâristir, öbürler birbiriyle meselâ baba varken kardeşe bir şey düşmez.

Buyuruyor ki; لِلرِّجَالِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ ۪ erkeklere nasip var, taksim var, malda hisse var, baba-ananın bıraktığı, akrabanın bıraktığı. Erkek ise hissesini alır Ahkâm-ı Şer'iyye üzerine. Sonra وَلِلنِّسَاءِ نَصِيبٌ مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْاَقْرَبُونَ aynı hâlde hanımlar da nasibini alır babanın, ananın, akrabanın malından. Yâni hanımlar hissedar olmaz değildir. Nasıl ki erkek hissesini alır vera-

set itibariyle. Hanım da hissesini alır, Ahkâm-ı İlâhiye'ye üzerine. مِمَّا قَلَّ مِنْهُ اَوْ كَثُرَ İster mal az olsun, ister çok olsun böyle taksim edilecek. نَصِيبًا مَفْرُوضًا Bir hisse kat'i matlub, farz edilmiş.

Veraset ilmidir bu. İlk evvel dünyadan kalkacak Ahkâm-ı İlâhiye, verasettir. Nitekim yavaş yavaş kalkıyor. Hele biz de tamam kalkmıştır. Veraset itibariyle ne düşerse kadın da hakkını alır, erkek de hakkını alır. Orada bir erkeğe vardır da kadına yok, yoktur.

8- وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ اُولُوا الْقُرْبٰى وَالْيَتَامٰى وَالْمَسَاكِينُ فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ وَقُولُوا لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا

Bak efendim, cahiliyet zamanının bazı hâlleri çok sakim ya! Perde altında yavaş yavaş hulul etmiş ta bu bizim bugünkü zamanımızda da cereyan ediyor. Bir adam vefat ettiği zaman bugünkü hâl!

Vefat ettiği zaman başına toplarlar birkaç kişiyi, Kelâm-ı Kadim okurlar üç dört ayet. Gaye ayet okumak değildir, para iledir. Zaten Kur'an-ı Azimüşşân'ın sevabı ne vakit olur? Âllâh için olursa olur. Para için olursa hiçbir sevap yok ne okuyana, ne de okutturana, câri gider. Birkaç kelime okuyor. Ondan sonra efendim "Akşam geleceğiz de ıskat yapacağız da devir yapacağız" bir şeyler derler. Şimdi bu vefat eden adamın, cenazenin, meyyitin sahibinin belki paraları yok, belki imkânı yok. Olsa bile sıkıntı içindedirler, ölü kalkmıştır, akrabaları kalkmıştır. Bununla mecbur ediyorlar, bu halle beraber gider ya borç eder, harç eder, getirir efendilere ziyafet çeker. Giden de ekser hocalar ha! "Helva okuyacağız efendim, ıskat yazacağız, devir edeceğiz." Iskat; ne farzdır, ne vaciptir, ne sünnettir. Sünnet de değil ha! Ne farzdır, ne vaciptir, ne sünnettir. Yapmışlar, efendim hayrata kimse mani olamıyor, ümittir. Oruçta fidye vardır, namazda o da yoktur. Neyse yapılırsa bir diyecek yok, yapsınlar yine. Fakat böyle

bir cemaati, meyyitin evine davet etmek, ziyafet vermek, meyyitin evlatları çocuk olursa haramdır zaten. Çocuğun malı haramdır, sarfedemez. Bu bugün yapılır. Bid'at-i kabihadır ve o helva melva da hepsi de haramdır, şimdi bu bir;

Bu nereden alınmıştır? Ta! Yukarıya kadar, cahiliyet zamanında bak, ayetten anlaşılıyor. Cahiliyet zamanında birisi öldüğü zaman, o akrabalar, âhibbalar toplanırlar malın taksiminde. "Biz de alalım efendim, biz yabancı değiliz ya. Herkes bir şey eline almak ister." Ayet geldi, men etti onları. Ayet onu men ettiği gibi, etek atar bugünkü hâle de, bugünkü helvaya da.

Bak, buyuruyor ki; وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ taksime hazır oldukları zaman ki o vakit olurdu. Bugünkü helvaya hazır olurlar ve devirin parası. Devir de az bir tutmaz yine, o epey bir şey tutar onların başına. Çünkü hocaefendi elli liraya razı değil. Hele tarz-ı ifâde, hele değişmesi, onlar da başka yer tutar. Efendim, fıkıh kitapları mevcuttur. Ne farzdır, ne vaciptir, ne sünnettir. Fakat bir fukaraya bir şey verirse, verme denilmez tabi. Versin, isterse daha fazla versin.

Bak cahiliyet zamanının hâlini ki Cenâb-ı Hak, ayetle men ediyor. وَاِذَا حَضَرَ الْقِسْمَةَ Ne zamanki malın taksiminde hazır oldular اُولُوا الْقُرْبٰى akrabaları, وَالْيَتَامٰى yetimler, وَالْمَسَاكِينُ fukaralar (hocalar) فَارْزُقُوهُمْ مِنْهُ bir şey onlara veriniz, kalil bir şey, (bir çay.) وَقُولُوا Onlara deyiniz لَهُمْ قَوْلًا مَعْرُوفًا mâ'ruf bir söz, kalpleri incinmeden. "Mal bizim değildir, çocuklarındır. Taksim olunmamıştır, kusura bakmayınız bir şey veremeyeceğiz" bunu söyleyin. Bak, o zamanda böyle söyleyiniz. E, bugün de aynı öyledir. "Efendim devir yapacağız ama şimdi imkânımız yoktur."

9- وَلْيَخْشَ الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً ضِعَافًا خَافُوا عَلَيْهِمْ فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا

Âllâh CelleCelâlûhû, bir misalle beyan ediyor. Ey çocuğun velileri, çocuğun vasileri, yetim kalmış da amcanın elinde faraza. Düşün ki ölüm sana da gelir yakında. Geldiği zaman senin de ufak çocukların olur, arkanda kalır. Sen bugün, bu ölenin çocuklarına ne yaparsan, yarın senin çocuklarına da onu yapacaklar. Öyle ise kork çocuklarının ilerideki musibetlerinden, bugün haklarını ver. Ayet böyledir.

وَلْيَخْشَ Yâni "velyehşâllâhe" Âllâh'tan korksun, yetimin malı için evliyâ-i umur. الَّذِينَ لَوْ تَرَكُوا مِنْ خَلْفِهِمْ ذُرِّيَّةً Arkasında bırakıyor bazı çocukları ضِعَافًا küçük. خَافُوا عَلَيْهِمْ Korkuyor ki çocuklarının üzerinde bir zıya olsun. Böyle korku sahibi olan, bugünkü meyyitin çocuklarına da iyilik yapsın ki o gün onların başına gelmesin. فَلْيَتَّقُوا اللَّهَ Âllâh'tan korksun, yetimin malına tecavüz etmesinler. وَلْيَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا Savab olan sözü söylesinler. Savab olan nedir? İşte bu; "Salâhiyetimiz yok, bu yetimin malıdır." Bu bitti.

10- إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا

إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ Tevici geliyor. Onlar ki yetimlerin malını yiyor. Tevil ile yiyor. Doğrudan doğruya kendine almıyor fakat bir tevil yapıyor. "Efendim bir şey yaptım da aldım" diye. Kardeşini, arkadaşını aldatabilir fakat Âllâh'ı aldatamaz ya! O kimseler ki yetimlerin malını alıyor, yiyor da ظُلْمًا zulümle. إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ Sanki yiyorlar ateş, karınına ateşi doldururlar. وَسَيَصْلَوْنَ

سَعِيرًا Cehenneme atacaklar onlar yâni o mal, cehennem ateşine münkalib olur. Sanki cehennemin ateşini yutuyor ve ileride onun üstüne gidecek. Bu bitti.

يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِيٓ اَوْلَادِكُمْ لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ ۚ فَاِنْ كُنَّ نِسَآءً **11-** فَوْقَ اثْنَتَيْنِ فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ ۚ وَاِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً فَلَهَا النِّصْفُ ۭ وَلِاَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ مِمَّا تَرَكَ اِنْ كَانَ لَهٗ وَلَدٌ ۚ فَاِنْ لَّمْ يَكُنْ لَّهٗ وَلَدٌ وَّوَرِثَهٗٓ اَبَوَاهُ فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ ۚ فَاِنْ كَانَ لَهٗٓ اِخْوَةٌ فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ مِنْۢ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُّوْصِيْ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ ۭ اٰبَاۗؤُكُمْ وَاَبْنَاۗؤُكُمْ ۚ لَا تَدْرُوْنَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا ۭ فَرِيْضَةً مِّنَ اللّٰهِ ۭ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيْمًا حَكِيْمًا

Şimdi taksimata geldik. يُوصِيكُمُ اللّٰهُ فِيٓ اَوْلَادِكُمْ Âllâh Celle-Celâlûhû emrediyor, vasiyet ediyor evladınızda. Malın taksimi için, Âllâh'ın emri bu; لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْاُنْثَيَيْنِ ۚ Erkeğin hissesi, iki kadın hissesi kadar olur.

Şimdi bunu söyleyelim. Bir adam vefat etti, bir evlat bıraktı erkek, bir de kız. Zaten kızın dört, beş şekli var. Eğer yalnız kardeşiyle beraber ise mesele üçtendir, birisi kıza veriliyor, iki erkeğe kalır.

Eğer o kızla beraber, dört beş tane kız var da bir erkek var. O vakit üçte ikisini kızlara verirler, üçte birisi erkeğe kalır. Eğer vefat etti kız yalnızdır, kimsesi yok. O vakit malın yarısını kıza verirler.

Şimdi çok zamanki bugünkü günde söylenilen, "Efendim o babanın evladı değil midir? O da onun gibi alsın" derler. Bu büyük bir hatadır. Taksimat, Taksimat-ı İlâhiye'dir, hakk-û hakikat üzerine idna edilmiştir. Halik-i Kâinat, kızın nafakasını ileride bir

erkeğin boynuna atmıştır. Erkek mecburdur gider, uğraşır, çalışır, getirir kıza nafaka verir. Binâenaleyh kızın nafakası oradan temin edildikten sonra masrafı az kalıyor. Üçte ikisini erkeğe verdik, birisini kıza verdik. Kızın nafakası da efendisi tarafından temin edildikten sonra kızın da iki olur, erkeğin de iki olur, müsavat hâsıl olur.

İkinci cihet de erkeğe iki verdik, kıza bir. Erkek mecburdur bir evlenmeye. Getirdiği bir hanıma da bir nafaka verir. O aldığı ikiden, birisini nafaka veriyor. Yine elinde bir kalır, kızın elindeki bir olduğu gibi kalır. Bu hakikat oraya varıyor. Yâni zâhirde erkek iki alır da kız bir alır. Fakat kızın nafakasını temin etmiş şeriat. Birisi o nafakaya mukabil olduktan sonra, o da müsavi olur, bu da müsavi olur. "E, nerde burada, bir babanın evladı!" Âllâh'ın matlubu, ikisini de böyle temin etmiş. Şimdi kızın sureti bu. Eğer kız yalnız bir kardeşle beraber ise; üçte biri kızın, üçte ikisi erkeğin. Eğer erkek kardeşle beraber, dört beş tane kız varsa iki yahut fazla; üçte iki kızların olur, üçte biri erkeğin olur. Eğer yalnız bir kız ise yarısını alır. Böyle beyan ediyor Cenâb-ı Hak.

يُوصِيكُمُ اللهُ فِي أَوْلَادِكُمْ Âllâh emrediyor, vasiyet ediyor evladınızda. لِلذَّكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنْثَيَيْنِ Erkekler için iki hisse, kıza bir. فَإِنْ كُنَّ نِسَاءً فَوْقَ اثْنَتَيْنِ Eğer ikiden yukarı kız ise bir erkek, فَلَهُنَّ ثُلُثَا مَا تَرَكَ üçte ikisi. وَإِنْ كَانَتْ وَاحِدَةً Eğer bir ise erkek beraber değilse فَلَهَا النِّصْفُ yarısı. Yâni kızın hakkı ya bir nısıftır, ya üçte ikidir, ya yarısıdır.

Şimdi babanın hakkı, ana-babanın hakkı. وَلِأَبَوَيْهِ لِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ Her birisinin altıda birdir, herisine üçte bir düşer, مِمَّا تَرَكَ meyyitin bıraktığı إِنْ كَانَ لَهُ وَلَدٌ eğer evlat varsa. Bir adam vefat etti; evladı var, annesi var, babası var. Annesine babasına

altıda bir veririz yâni herisine sülüs veririz, üst tarafı da evladına kalır.

فَاِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُ وَلَدٌ وَوَرِثَهُ Eğer vefat etti bir adam, evladı yok. اَبَوَاهُ Ana-baba var, başka yok. O vakit, فَلِاُمِّهِ الثُّلُثُ anasına üçte bir. Öbürüsü babaya gidiyor, asabedir hepsini alır.

فَاِنْ كَانَ لَهُ اِخْوَةٌ Eğer bir kız kardeşi olursa meyyitin, şekil değişiyor. Kız kardeşi olsa, babası olduğu için mahcuptur, bir şey alamaz. Fakat kız kardeşinin mevcut olmasıyla فَلِاُمِّهِ السُّدُسُ anaya altıda bir düşer, sülüs değildir, üst tarafı babaya. Baba asabedir hepsini alır.

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصى بِهَا اَوْ دَيْنٍ Bu taksimat da eğer vasiyet etmişse (vasiyet de isyanda değil.) Meselâ biri vasiyet etmiş "Benim malı falan kiliseye versinler yahut filan dini yıkmakla memur olan bir daireye versinler" bu vasiyet infaz edilmez, makbul değildir infaz edilmez. Çünkü hayırda olan vasiyet infaz edilir, şerde olan vasiyet infaz edilmez ki! Efendim meyyit vasiyet ediyor, aklına geldi yaptı faraza. Uygun değilse infaz edilmez, hiç kıymeti kalmaz. Lüzum olmadığını biz Kur'an'dan anlıyoruz.

Yahut da bir borç. Evvelâ meyyitin techiz-û tekfin masrafını kaldırın diyor. Ondan sonra borçları verin diyor. Ondan sonra iş, vasiyete gelir. Eğer hac farz olmuş da haccı yapmamışsa, bak farz. Şimdi hac, bugünkü günde bizim zamanımızda bir modern şekil almıştır. "Farzdır, değildir, olmuştur, olmamıştır" diyenler bak. "Efendim komşu gitti ya, ben de giderim. Sen niçin gittin, komşu gitmedi" böyle geliyor. "Kimse gitme demiyor ya." Farz olduktan sonra o farz, meyyitin zimmetinde kaldıktan sonra, meyyit öldüğü vakit! Onun bedelini, malından kaldırmak lâzım gelir. Borçtur çünkü. Vasiyet etse, etmese. Borçtur, mademki şahsın borcunu verir,

onu da verir. Fakat eğer hayatında o kadar serveti olmamışsa ona lüzum yoktur.

مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِى بِهَآ Bir vasiyeti yaptıktan sonra اَوْ دَيْنٍ yahut bir halka borcu verdikten sonra, bu mal taksim olur. Sonra hatıra gelmesin! Âllâh, her şeyden daha iyi bilir. Niçin? Olabilir ki abâ-û ecdad, daha hayırlı olur evlattan. Olabilir ki evlat, daha hayırlı olur abâ-û ecdadtan. Biz bunu bilmiyoruz, bunu Âllâh bilir. Mademki Âllâh bilir, Âllâh'ın emrine ittiba etmemiz lâzım gelir.

Onun için buyuruyor ki اٰبَآؤُكُمْ babalarınız, وَاَبْنَآؤُكُمْ evlatlarınız لَا تَدْرُونَ اَيُّهُمْ اَقْرَبُ لَكُمْ نَفْعًا hangisi size daha menfaatlidir ahiret için, ne bileceksin? Evlâda bırakırsın, gider dinini değiştirir. Babalar da ihtiyar olanlarda da çok bozuk çıkar. Öyleyse kendi rey'ini karıştırmayınız, Âllâh'ın takdir ettiğini yapınız. فَرِيضَةً مِنَ اللّٰهِ Âllâh'tan farz edilmiş olan bunları, böyle farz olarak yapınız. اِنَّ اللّٰهَ كَانَ عَلِيمًا حَكِيمًا Âllâh CelleCelâlûhû, her şeye Âlim'dir, mahlûkatın ahvâlini bilir. Hâkim'dir, yeri yerine beyan buyuruyor.

12- وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ اَزْوَاجُكُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ فَلَهُنَّ الثُّمُنُ مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ تُوصُونَ بِهَآ اَوْ دَيْنٍ وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ يُورَثُ كَلٰلَةً اَوِ امْرَاَةٌ وَلَهٗ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ فَلِكُلِّ وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ فَاِنْ كَانُٓوا اَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ فَهُمْ شُرَكَآءُ فِى الثُّلُثِ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَآ اَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَآرٍّ وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ

Şimdi hanıma gelince, evladı beyan etti ya. وَلَكُمْ نِصْفُ مَا تَرَكَ

اَزْوَاجُكُمْ Sizin hanımlarınız vefat ettiği zaman. Bir adamın hanımı vefat etti. O hanımın malının yarısı erkeğindir, اِنْ لَمْ يَكُنْ لَهُنَّ وَلَدٌ eğer hanımın evladı yoksa. Bir hanım vefat etti, evladı yok, evladı olmadığı için hanımın malının yarısı erkeğindir. فَاِنْ كَانَ لَهُنَّ وَلَدٌ Eğer hanımın evladı varsa فَلَكُمُ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْنَ erkeğe dörte bir düşer, hanımın tertibi maldan. Bu da مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصِينَ بِهَا vasiyetten sonra, اَوْ دَيْنٍ borçtan sonra (bu hanımın vefatı.)

(Sonra erkeğin vefatı) Sizin bıraktığınız bir hanım. Efendi vefat etti, hanım kaldı. Eğer efendinin evladı yoksa وَلَهُنَّ الرُّبُعُ مِمَّا تَرَكْتُمْ hanıma dörtte bir düşer. Bir adam vefat etti, evladı yok, hanım vardır, hanım onun dörtte birini alır اِنْ لَمْ يَكُنْ لَكُمْ وَلَدٌ eğer veled yoksa. فَاِنْ كَانَ لَكُمْ وَلَدٌ Eğer varsa evlat, فَلَهُنَّ الثُّمُنُ sekizde birdir مِمَّا تَرَكْتُمْ مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ sizin bıraktığınız maldan. Bu da vasiyeti ifâ etmek, تُوصُونَ بِهَا اَوْ دَيْنٍ vasiyet evvelâ techiz-û tekfin, sonra borç, sonra vasiyet, sonra taksim olur. Hanımlar müteaddit olursa gene sümundur. Evet, müşterektir sümun çünkü ekseriyet birdir.

Şimdi kaldı, anadan kardeş. Vefat etti ama babadan vâris yok, evlattan da yok, hanımın kardeşleri var. Zevi'l-erham derler. Bu zevil, akraba değildir. Bu hisse alamıyor hiç. Fakat böyle kimse olmadıktan sonra, boş olduktan sonra meydan, o vakit biraz alır. Şimdi buna kelâle derler. Kelâle; ne babadan vâris var, ne evlattan. وَاِنْ كَانَ رَجُلٌ Eğer meyyit bir erkek ise يُورَثُ كَلَالَةً ona vâris olan kelâledir, (babadan ve evlattan vâris yok.) اَوِ امْرَاَةٌ Yahut vefat eden bir hanım ise o da yine öyle (babadan evlattan vâris yok.) وَلَهٗٓ اَخٌ اَوْ اُخْتٌ Ya erkek kardeş yahut kız kardeş var anadan, فَلِكُلِّ

وَاحِدٍ مِنْهُمَا السُّدُسُ onların her birisine altı da bir düşer başka değil. فَإِنْ كَانُوا أَكْثَرَ مِنْ ذٰلِكَ Eğer birden fazla ise فَهُمْ شُرَكَاءُ فِي الثُّلُثِ üçte birisini verirler kendilerine taksim ederler, onların taksimi de müsavi olur. Çünkü babadan kalmış bir haz değildir, havadan gelmiş bir paradır, aralarında taksim ederler müsavi erkekle kız. Bu da مِنْ بَعْدِ وَصِيَّةٍ يُوصٰى بِهَا vasiyetten sonra, borçtan sonra.

أَوْ دَيْنٍ غَيْرَ مُضَارٍّ Zararlı olan deyn olmamak. Meselâ meyyit, vârislere kalmasın diye birisine bir senet verir, "Benim bunlara bin lira borcum var." Borçtur fakat muzar; zararlı bir borçtur, hilekârlı bir borçtur. Böyle borçlar, tesviye edilmez. غَيْرَ مُضَارٍّ bu kaydı atıyor. وَصِيَّةً مِنَ اللّٰهِ وَاللّٰهُ عَلِيمٌ حَلِيمٌ Âllâh CelleCelâlûhû, Âlim'dir ahvalimize. Halim'dir. Âllâh'ın emri budur, bunu ifâ etmek lâzım gelir. Buna mukabil gelenlerin de cezasını beyan eder. Yâni Âllâh'ın bu taksimatını beğenmeyip de cebinden çıkarıp bir taksimi yapan kimseye karşı ayet budur.

13- تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ

تِلْكَ حُدُودُ اللّٰهِ Bu, Âllâh'ın tayin ettiği hadd-i şer'i olan haddir yetimler için, hanımlar için, vâris için. وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ Her kim ki Âllâh'a ve Rasûlûne itâat eder de Âllâh'ın emrini ifâ ederse يُدْخِلْهُ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا Âllâh, onu cennetlere idhal eder, affeder, kasırlar altında cari olan nehirleri, cennetleri verir. وَذٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ Ne büyük fevz-û nimettir, Âllâh'ın rızasını elde etmek.

Cennete gitti mi, Cenneti niye talep ediyorlar Evliyâullah'ın

çoğu? "Cenneti talep ediniz, cehennemden hazer ediniz" derler. Nefsi için değil, nefsi cennette nimetlenir diye değil. Belki Cennet, Rıza-i İlâhi'nin mahalli olduğu içindir. Cehennemden niye hazer ediyoruz? Yine onlar nefsi için değil, Âllâh'ın mahall-i gazabı olduğu içindir. İşte böyle Hudud-u İlâhiye'yi yerine getirenler, Cenâb-ı Hak onları affeder. Rıza-i İlâhi olan yere, cennete götürür.

14- وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ وَرَسُولَهُ وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ يُدْخِلْهُ نَارًا خَالِدًا فِيهَا وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ

وَمَنْ يَعْصِ اللّٰهَ Her kim ki Âllâh'a isyan ederse emrini dinlemezse. وَرَسُولَهُ Rasûl'e isyan, Âllâh'a isyandır. Âllâh'a isyan, Rasûle isyandır. Âllâh'a ait olan emir, Rasûl-û Ekrem'den zuhur ediyor, onun için beyan etmiş. وَيَتَعَدَّ حُدُودَهُ Bu hadlere tecavüz eder yâni bu tayin ettiği veraseti, felanı, bunları az görüyor, tecavüz ediyor, başka şeyler koyuyor. يُدْخِلْهُ نَارًا Âllâh CelleCelâlûhû, onu da cehennem azabına cehenneme idhal eder, خَالِدًا فِيهَا ebedi olarak. Çünkü Âllâh'a karşı geliyor. Sanki Âllâh'ın emrini beğenmiyor, hâşâ Âllâh bilmemiştir adaleti. Adaleti o bilir, yapmıştır. Tecavüzdür, Âllâh'ın hakkına. Âllâh'ın hakkına tecavüz edenin cezası, نَارًا خَالِدًا فِيهَا ebedi cehennemde yanmaktır. وَلَهُ عَذَابٌ مُهِينٌ Azab-ı muhin vardır, ebedi.

Vasiyetin miktarı, sülüs kadardır. Hayatında hepsini de yaparsa olur. Fakat geciktirir geciktirir, ümidini kestirir de sonra "Bu bunun olsun, bu bunun olsun" o zaten oradadır. Yoksa hayatında bir adam malına mutasarrıftır, istediğine verir. Tamamını da isterse verir, mahrum da edebilir evladı. Mal onundur. Fakat ne yapıyor? Onu ihmal ediyor. Ediyor ediyor tam ümidini kesiyor, başlıyor zihn-i sakil olma-

ya. Zaten pek makbul olmayan sadakalar da odur Nezd-i İlâhi'de. İyice ümidi kesiyor vücudundan, ondan sonra veriyor.

Vasiyet,vaktiyle miras ayeti nazil olmadan evvel zaten öyleydi. Tavsiye ediyordu "Filana bu ben veriyorum, filana bu, filana bu" diyordu. Fakat bu ayetler nazil olduktan sonra artık ona lüzum kalmadı. "Benim babama altıda birini verin" vasiyet etmez çünkü Âllâh vermiştir. "Benim kızıma üçte birisini verin" etmez çünkü almıştır. Fakat ikram olarak hayatında bir şey yaparsa o vasiyete dâhil değildir. Hayatında hisse sahibine tekrardan vasiyet edemez. Hisse sahibine tekrardan vasiyet etmek, öbür hisse sahibinden kesip oraya vermek demektir. Böyle olmaz.

15- وَالّٰتِى يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ مِنْ نِسَآئِكُمْ فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ ۚ فَاِنْ شَهِدُوا فَاَمْسِكُوهُنَّ فِى الْبُيُوتِ حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا

Şimdi efendim Halik-i Kâinat, dinimiz İslâmiyet'te kadınlara yapılan o kadar lütf-û ihsan ki fakat düşman nazarı ile bakılırsa tabi insan görmez. Gözünü kapatırsa güneş görünmez. Öğle zamanı güneş varken gözünü kapatıyor, "Efendim ben güneşi görmem." Kör olan adama ne diyeceksin? Kadınlar zayıf olduğu için Cenâb-ı Hak, gayet lütuf ihsan etmiştir. Bir defa insanın en ziyâde dünyada çalıştığı, çabaladığı her şey nafaka içindir. Âllâh-û Teâlâ bu nafakayı kadından almış, o yükü erkeğe yüklemiş. Erkeğe demiş ki ne yaparsan yap, çalış getir bu hanımın nafakasını, evini, libasını temin et. E, bundan büyük bir nimet olur mu? Hanım da hanımefendi gibi evinde otursun, çocuk yetiştirsin, yemek yapsın. Budur, bunu böyle emretmiştir.

Şimdi hakkına sahip olmak istiyor. Ne oluyor? "Ben de dışarıya çıkacağım, gezeceğim." Pekâlâ, erkek o vakit (naşize olur tabi) mecbur değildir bunu yapmaya ya! Fakat hanım gittikten sonra

gider çalışır, fabrikaya gider hamal gibi çalışır akşama kadar, istenileni yapar gelir. E, bu mu hak, iltifat ile hanımefendi olmak mı evlâ yahut ameleye gidip de işçi olmak mı evlâ. Âllâh'ın hanımlara yaptığı nimet budur.

Sonra kendi aklımızla da bir muvazene yapabiliriz meselâ ikincisi dini olan cephe. Bir hanım, efendisi ile beraber bir evdedir. Efendi sabahleyin kalkıyor namazını kılıyor, yemeğini yiyor, işine gidiyor çalışıyor. Müslüman bir efendi olduğu için başka hanımlarla da alakadar olmuyor, çalışıyor akşama kadar, akşam gelir evinde. Hanım da böyle Müslüman ise, o şekilde ise evinden çıkmaz, evinin işini görüyor, kimseyi görmez, evini temizliyor. Akşam o geliyor, o geliyor. Ne o namahremi görmüş, ne o namahremi görmüş. İkisinin de muhabbeti yüzde yüz yerindedir. Çünkü erkek (biz Müslüman erkek telakki ediyoruz) bir başka hanımla görüşmemiş ki kalbindeki muhabbet dağılsın. Hanım da başka bir erkekle görüşmemiş ki muhabbet dağılsın. Akşam ikisi eve geldikten sonra, sofraya eve oturduktan sonra tam karşı karşıya bir muhabbet hâsıl olur. Ev mamur olur, çocuklar güzel yetişir.

Bir de bu şekil, Avrupai şekilde düşünün. "Sen ne isen ben de oyum" der, "fark yok" der. Sabahleyin efendi kalkıyor, işine gidiyor. İşine gidiyor zaten birçok güzel daha hanımlarla görüşüyor, konuşuyor diyelim onun mukabilidir çünkü. Onun içindeki muhabbet, tabi hanımlardan daha güzellerini gördü. Dağılıyor birkaç parça oluyor, parça parça oluyor. Hanım da böyle gidiyor. Gitti, çalıştığı zaman onun da muhabbeti dağılıyor, birkaç parça olur. Akşam eve geldikten sonra onun da yüzde doksanı gidiyor, gitmiş muhabbet. Onun da yüzde doksanı gitmiş. Yüzde on, iplik bağıyla bağlanmıştır. Oturdular mı ufak bir şeyden bir kavga, gürültü başlar. E, artık azab-ı elim çekerler. E, bak Âllâh'ın emrine itâat mi, bu mu?

Şimdi bu nimetlere karşı Cenâb-ı Hak, hanımların nafakasını,

elbisesini, yerleşmesini erkeğe farz etmiş. Erkek bunları yapacak, قَوَّامُونَ عَلَى النِّسَاءِ yapacak. Buna mukabil hanım evinde kalacak, namahrem ile görüşmeyecek. Hanım bu nimete küfran-ı nimet eder de efendisinin üzerinde kalkıp da başka yabancıyla zinaya girerse, bu azab-ı elime müstahak değil midir? İşte ayet bunun hakkındadır.

Bu nimeti gördükten sonra وَالّٰتِى يَأْتِينَ الْفَاحِشَةَ o hanımlar ki bu nimete karşı fahişeyi, zinayı tercih ediyorlar, yapıyorlar. مِنْ نِسَائِكُمْ Hanımlarınızdan فَاسْتَشْهِدُوا عَلَيْهِنَّ اَرْبَعَةً مِنْكُمْ dört şahit lâzım gelir buna. Çünkü hanımların arasında dedikodu fazla olur, iftiralar fazla olur. Her davada iki şahitle sabit olursa da bu zina meselesi dört şahitle bağlanmış ki iftiralar çok vakıa olur hanımların aralarında, yapılmasın diye. Ya ispat eder, ya müfteri cezasını yer. "Filan hanımı gördüm, filan erkekle beraber." Bu bir şey gördüm demek değil. Ya ispat eder (beraber gezdiğini değil, hâl-i zinada gördüm) der. Ya ispat eder, ya cezayı kendisi yer. Müfteri, ya cezayı kendisi yer yahut da dört şahitle ispat eder. Bu Hikmet-i İlâhiye'dir ki iftiralar çoğalmasın. Zaten hanımlar hele müteaddit olursa dâima bu ciheti intihab edenler olur. İtiraf etti mi ispat odur zaten. Sultan'üd delildir itiraf. İki kelime söyler zaten taaccüm etmez.

Bu ayet daha cürüm, ceza gelmeden evvelki ayettir. Hanımlarınızdan birisi zinaya tenezzül ettiyse, sizlerden dört tane şahit olsun. فَاِنْ شَهِدُوا Eğer dört tane şahit buldu, şâhadet ettiler "Biz, bunları bir yatakta böyle gördük." فَاَمْسِكُوهُنَّ فِى الْبُيُوتِ O hanımları evde hapsediniz, dışarıya çıkmasın. Yine nafakasını veriniz. Ve kalsın حَتّٰى يَتَوَفّٰيهُنَّ الْمَوْتُ اَوْ يَجْعَلَ اللّٰهُ لَهُنَّ سَبِيلًا ölünceye kadar yahut Âllâh-û Teâlâ, (sebil olan emir) emrini beyan eder onların

hakkında. Daha ceza gelmemişti de evveldir ayet, sonra geliyor. Bu, böyle bir hanım olduğu zaman onu evden çıkartmayın, evde kalsın. Ya ölünceye kadar yahut da Âllâh-û Teâlâ'nın hükmü zuhur edinceye kadar.

Bu böyle iken, biraz, az zaman sonra ayet nazil oldu. **"sümme câale lehûnne sebilâ"** Âllâh CelleCelâlûhû yolu beyan etti. Yol budur; eğer zatü-s zevç ise hanımın efendisi var ise hanım celd edilir. Celd edilir yâni bir kuyu kazılır, kuyuya gider, taşla öldürülür. Bir daha Müslümanlar içinde vuku bulmasın. Hatta **"vel yeşet azabehûmâ taifeten minel Mü'minin"** bu azaplar gizli de olmasın. Herkes gelsin seyretsin ki itilaf olsun.

Eğer efendisi yok ise o vakit, yüz tane değnek ve bir sene de o mahalleden nefyetmek. Ceza bu. Ceza geldikten sonra Rasûl-û Ekrem emrediyor; **"kad câalellahü lehûnne sebilâ"** yol geldi, bu da zinanın hali.

Sonra zinaya yakın olan bazı şeyler daha var. Hanımlar, valla **hayâ fiddin** bu umur-u diniyedir, söyleniliyor. Cemaate niçin söylenildi denilmez ki Kur'an-ı Azimüşşân beyan ediyor, kitaplar tefsir ediyor. İki hanım birbirine sürtmek, (sürtücü) derler Türkçe. Veyahut iki erkek birbirine livata olursa bunların cezası. Bunların cezası, bunlar kadar ağır değildir. Tevbe kabuldür bunda. Bak şimdi.

16- وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ فَاٰذُوهُمَا ۚ فَاِنْ تَابَا وَاَصْلَحَا فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا ۗ اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا

وَالَّذَانِ يَأْتِيَانِهَا مِنْكُمْ Bunu yapan sizden فَاٰذُوهُمَا ۚ tekdir ediniz, tahkir ediniz, dayak atınız. فَاِنْ تَابَا Eğer tevbe ettilerse وَاَصْلَحَا tevbenin sonunda da tevbesinde durdularsa فَاَعْرِضُوا عَنْهُمَا ۗ iraz ediniz. Artık o kadar, öldürmek falan yok. اِنَّ اللّٰهَ كَانَ تَوَّابًا رَحِيمًا Âllâh, Tevvab'tır, Rahim'dir. Hanım yaptı çünkü tam sabit de değil-

dir. Tekdir edildi, tahkir edildi tevbe etti, istiğfar etti artık bırakınız onu. O bitti.

17- اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ يَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِيْبٍ فَاُولٰٓئِكَ يَتُوْبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ ۗ وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا

Tevbeye gelince. اِنَّمَا التَّوْبَةُ عَلَى اللّٰهِ Tevbe, Âllâh'a dâir tevbe. Yâni o tevbe ki Âllâh kabulünü meşiyyetine almış, lütfen. Cenâb-ı Hak, mecbur değildir bizim tevbemizi kabul etmeye yahut amelimizi kabul etmeye. Fakat lütf-ü keremiyle hem amelimizi kabul eder, hem tevbemizi kabul eder. Âllâh-û Teâlâ'nın kabulünü lütf ile vaad ettiği tevbe kimindir? لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السُّوْٓءَ بِجَهَالَةٍ Fenalığı yapıyor cehalet itibariyle. Cehaletten mânası yâni bunun günah olduğunu bilmemiş de yapmış demek değildir. Birisi hâkime dese, "Efendim hırsızlığın hata olduğunu bilmedim, yaptım." dese dünya hâkimi de onu kabul etmez. "Bileydin" diyor. Fakat nefis galebe etmiş, akıbetinden cahil kalmış, cehalet budur. Akıbetinden cahil kalmış, hata yapmış. ثُمَّ يَتُوْبُوْنَ مِنْ قَرِيْبٍ Ondan sonra قَرِيْبٍ geldi tevbe etti. فَاُولٰٓئِكَ يَتُوْبُ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ İşte bunlardır. Âllâh-û Teâlâ, tevbelerini kabul eder. İnşâllâh bizlerden de kabul eder. وَكَانَ اللّٰهُ عَلِيْمًا حَكِيْمًا Âllâh CelleCelâlûhû Alim'dir, mahlûkatının ahvâlini bilir. Hakim'dir, yeri yerine halketmiş.

18- وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۚ حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ اِنِّىْ تُبْتُ الْـٰٔنَ وَلَا الَّذِيْنَ يَمُوْتُوْنَ وَهُمْ كُفَّارٌ ۗ اُولٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا

Tevbe budur; وَلَيْسَتِ التَّوْبَةُ لِلَّذِيْنَ يَعْمَلُوْنَ السَّيِّاٰتِ ۚ şayan-ı ka-

bul değildir o kimsenin tevbesi ki fenalığı yapar, حَتّٰٓى اِذَا حَضَرَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ ölüm hazır oluncaya kadar. Gargara zamanında bak, Fir'avn bile denizde iken "lâ ilâhe ilellezi amened ben-i Musâ" ile tevbe etti. Fakat kabul etmedi Âllâh. Çünkü tevbe-i yeis'tir. Ölüm zamanında insan, mahallini görüyor. Gözüyle görüyor, gözünden inanıyor. İmanın bil-ğayb değildir. Matlub, imanın bil-ğayb'tır. Bir adam anlamış ki artık ölüm hâli, ümit kesmiş tevbe ediyor. Bu bir. وَلَا الَّذِيْنَ يَمُوْتُوْنَ وَهُمْ كُفَّارٌ "Şimdi tevbe ettim!" قَالَ اِنِّى تُبْتُ الْـٰٔنَ Kâfir olarak tevbe edenler. Kıyamette de bu kâfirlerin hepsi nedamet eder. Hepsi de tevbe eder; "Ya Rabbi bizi dünyaya bir daha halket de, bizi gönder de amâl-i salihâ yapalım." Onun da kıymeti yok. Küfür üzere gittikten sonra kıymeti olmadığı gibi, hayatından da ümidini kestikten sonra olan tevbenin de kıymeti yok. اُولٰٓئِكَ اَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابًا اَلِيْمًا Biz Azimüşşân, onlara elim bir azabı vaad etmişiz, hazır etmişiz.

19- يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ۭ وَلَا تَعْضُلُوْهُنَّ لِتَذْهَبُوْا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوْهُنَّ اِلَّآ اَنْ يَّاْتِيْنَ بِفَاحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ ۚ وَعَاشِرُوْهُنَّ بِالْمَعْرُوْفِ ۚ فَاِنْ كَرِهْتُمُوْهُنَّ فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوْا شَيْـــًٔا وَّيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيْهِ خَيْرًا كَثِيْرًا

Yine evvelki mevzu daha bitmedi efendim. Birisi vefat ettiği zaman, vârislerden birisi "Nasıl ben malına vârisim, aynı zamanda benim hakkım var onun ailesini de almaya" dese, diyorlar ve yapıyorlar cahiliyette. Cenâb-ı Hak, onu men ediyor.

يٰٓاَيُّهَا الَّذِيْنَ اٰمَنُوْا Ey Âllâh-û Rasûlullah'a, Kur'an'a iman eden. لَا يَحِلُّ لَكُمْ اَنْ تَرِثُوا النِّسَآءَ كَرْهًا ۭ Size helâl değildir kerhen, isteme-

yerek hanımlara vâris olmak. Efendim iki kardeş olur. Biri vefat eder, biri hayattadır. Hayatta olan, o vefat edenin ailesini almak istiyor. Hanım da istemiyor fakat kerhen, cebren alıyor. Diyor ki; "Ben kardeşimin vârisiyim, sen de onun hanımısın, şimdi bana varacaksın." Bunu yapıyor fakat yine maksat hiledir. Alacak, fena bir muamele yapacak, kadın hepsinden vazgeçecek de kaçacak gidecek. Âllâh, bunu bilir. İşte bunu yapmayın.

وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ Ki götüresin onlara verdiğiniz bir miktar malı. Kerhen nikâh etmeyin bu gaye ile. Yoksa bu gaye ortada olmadıktan sonra seviyor iki taraf, mâni de yoktur, nikâh edebilir. Fakat bak, illeti beyan ediyor. وَلَا تَعْضُلُوهُنَّ Onlara fena muamele etmeyin. لِتَذْهَبُوا بِبَعْضِ مَآ اٰتَيْتُمُوهُنَّ Onlara verdiğiniz bir malın bazısını almak için.

اِلَّآ اَنْ يَأْتِينَ بِفَاحِشَةٍ مُبَيِّنَةٍ Burada fahişe, zina demek değildir. Yâni "Sen fahiş söyledin, fuzuli söyledin" demektir. Meğer hanım serkeş olur da naşize olursa o vakit, onu bırakabilir. وَعَاشِرُوهُنَّ بِالْمَعْرُوفِ Onlara örf-û âdet dairesinde muamele ediniz. Bak Cenâb-ı Hak'kın lütfu hanımlara, örf-û adet dairesinde muamele ediniz, zulüm etmeyiniz.

Naşize nedir? Zaten talak var dinimizde. Fakat ebğazu'l helâldir, on iki derecesinden sonra olur. Efendisini dinlemez, hükmünü dinlemez, ehemmiyet vermez. Eğer o ölçü alınırsa bugün naşizeler ne kadar çok vardır. Dinlemez gidiyor, evden çıktı mı o zina olmaz, naşize olur.

Onlara iyilikle insaf ile muamele ediniz. فَاِنْ كَرِهْتُمُوهُنَّ Eğer hanımlarınızdan ikrah ettiğiniz bir hal de görseniz. Meselâ istediğiniz

kadar güzel değildir. Boyu istediğiniz gibi değildir yahut konuşması istediğiniz gibi değildir, tabii olan hal. E, buna da tahammül ediniz diyor Cenâb-ı Hak. Çünkü kadının affedilmeyen hâli, yalnız iffet-i namusu cihetidir. Yoksa diğer cihetlerde kadın nakısat'ül akıldır, erkek dâima bir müsamaha ile muamele edecektir. Eğer onların bir hâlini gördünüz ikrah ettinizse sabrediniz. Çünkü فَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا شَيْـًٔا وَيَجْعَلَ اللّٰهُ فِيهِ خَيْرًا كَثِيرًا çok şeyler var ki siz ikrah ediyorsunuz, Âllâh onda bir hayr-ı kesir yapar. İhtimal ki senin ikrah ettiğin hanımdan, iyi bir evlat zuhur eder.

20- وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَارًا فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـًٔا اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا

Şimdi bak efendim, talak dedim ya. Dinimizde talak var ama "Git de seni sevmem, bıraktım" zaten bu yok. On bir, on iki dereceden gittikten sonra helâl olur, sünnet olur, mesnun olur talak. Birisini bıraktın, bir hanımı aldın. Bir hanımı bıraktın, tatlik ettin. Fakat o hanım yanında olduğu zaman hanıma küpe almışsın, bilezik almışsın, elbise almışsın, eşya almışsın, senin ailendir getirmişsin vermişsin. E, hanımı bıraktın diye şimdi hanımı soymak doğru değildir. Hanıma elinle verdiğinin hepsini al da soy gönder dışarıya, bu doğru değildir.

وَاِنْ اَرَدْتُمُ اسْتِبْدَالَ زَوْجٍ مَكَانَ زَوْجٍ Eğer bir hanım almak istediniz diğerinin yerine. Gidenin yerinde وَاٰتَيْتُمْ اِحْدٰيهُنَّ قِنْطَارًا birisine kıntar; mal-ı kesir (çok bir servet de mal da vermişseniz, verdin o da kabul etti, onun malı oldu, daha senin tekrar ondan almaya hakkın yok.) فَلَا تَأْخُذُوا مِنْهُ شَيْـًٔا Hiçbir şeyi geri almayınız. Hanımı bıraktın, hanım gitti, tatlik etti. Fakat hanıma vaktiyle almış olduğun mal, servet, ne vermişsen o hanımla beraber gidecektir. Ha-

nımın hakiki malıdır çünkü vaktiyle vermişsin, o da kabul etmiş. Almayınız onlardan bir şey. اَتَأْخُذُونَهُ بُهْتَانًا وَاِثْمًا مُبِينًا Siz ahzeder misiniz bu malı? Bühtan olarak, iftira olarak nasıl alacaksınız hanımdan? Bir iftira edeceksin "ya ben verdim, ya olmadı" bilmem ya iftira ederek alacaksın. Bunu yapmayınız.

21- وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا

وَكَيْفَ تَأْخُذُونَهُ Ey hanımı bırakıp da malını soymak isteyen. Nasıl alacaksınız o hanımdan, ne vicdanla? وَقَدْ اَفْضٰى بَعْضُكُمْ اِلٰى بَعْضٍ Siz birbirinizin yanında bulunmuşsunuz bir lihaf altında, bir mahremiyet vardı aranızda, وَاَخَذْنَ مِنْكُمْ مِيثَاقًا غَلِيظًا kuvvetli bir misak almışlar sizden. Âllâh'ın emriyle size helâl olmuşlar, Âllâh'ın emriyle evinize gelmişler, Âllâh'ın emriyle yatağına gelmişler, yanında bulunmuşlar. Sen bugün bırakıyorsun, o mezuniyet var fakat ona verdiğin malları geri alma.

22- وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ اِنَّهُ كَانَ فَاحِشَةً وَمَقْتًا وَسَاءَ سَبِيلًا

وَلَا تَنْكِحُوا مَا نَكَحَ اٰبَاؤُكُمْ مِنَ النِّسَاءِ Babalarınızın nikâh ettiği, bu efendim cahiliyyet zamanında idi de ayet tasfif ediyor şimdi. Babanız bir hanımla evlemiş, o hanımı bırakmış yahut babanız ölmüş. O hanım size helal değildir. Babanızın nikâh ettiği hanımı nikâh etmeyiniz. اِلَّا مَا قَدْ سَلَفَ Âllâh, kabul eder sizden geçenleri. Bak şimdi de, bugüne kadar da kanunlarımızda var. Bir kanunun makabline şümulü yok. Evvel olan şeyi, Âllâh affediyor. Şümulü yok, neyse burada bırakalım. Sadekallahûl azim.